

M. NEPPER IBOLYA

HAJDÚ-BIHAR MEGYE
10–11. SZÁZADI SÍRLELETEI

1. RÉSZ

BUDAPEST-DEBRECEN
2002

MAGYARORSZÁG HONFOGLALÁS KORI ÉS KORA ÁRPÁD-KORI SÍRLELETEI 3.

Sorozatszerkesztő:

Kovács László és Révész László

ISBN 963 9046 79 5ö

1. rész: 963 9046 80 9

2. rész: 963 9046 81 7

ISSN 1219 79 71

10.62150/HONF.3.1.2002

Szerkesztő:

K. BENDE ILDIKÓ

Technikai szerkesztés:

PAULUS BT.

Lektorálta:

KOVÁCS LÁSZLÓ és RÉVÉSZ LÁSZLÓ

Tárgy- és rekonstrukciós rajzok:

DÉKÁNY ÁGOSTON, LACZA MÁRTA

Temetőterképek:

LÓKI JÓZSEF, M. NEPPER IBOLYA, SZ. MÁTHÉ MÁRTA

Sírrajzok:

CSUTAK TÜNDE, DANI JÁNOS, M. NEPPER IBOLYA, MÓDI ZSUZSA, SZABÓ LÁSZLÓ
SZ. MÁTHÉ MÁRTA, TARSOLY LÁSZLÓ

Fotók:

HAPÁK JÓZSEF, LUKÁCS TIHAMÉR, M. NEPPER IBOLYA, RÁK REZSŐ

Borítóterv:

PAULUS BT

© *Német fordítás:*

BARTUS IMRÉNÉ

A borítón:

Hajdúszoboszló-Árkoshalom 151. sír, csüngő
Hajdúszoboszló-Árkoshalom 244. sír, sótartó
Sárrétudvari-Hízóföld 103. sír, veret

Fotó:

LUKÁCS TIHAMÉR

TARTALOM

M. NEPPER IBOLYA

HAJDÚ-BIHAR MEGYE 10–11. SZÁZADI SÍRLELETEI

1. rész

Munkatársak:

Hüse Lajos, Lóki József, Módy György, Szathmáry László

Budapest – Debrecen

2002

A kötet
a Déri Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum
és a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete
közös kiadványa

Készült
a Déri Múzeum,
a Magyar Nemzeti Múzeum,
a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete,
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
az OTKA T 030090,
és a Széchenyi Terv 5./081. számú pályázatának
anyagi támogatásával

© M. Nepper Ibolya, 2002
© Déri Múzeum, 2002. Igazgató: V. Szathmári Ibolya
© Magyar Nemzeti Múzeum, 2002. Főigazgató: Kovács Tibor
© MTA Régészeti Intézete, 2002. Igazgató: Bálint Csanád

Nyomdai előkészítés: PAULUS-BT
1028 Budapest, Községház u. 37.
Nyomás és kötészet: Kurucz Gábor
1025 Budapest, Vöröstorony lejtő 5.

TARTALOM

I. Bevezetés	11
II. Hajdú-Bihar megye 10–11. századi lelőhelyei	15
III. Lóki József: A megye természeti földrajza	17
1. A mai felszín kialakulása	17
2. A felszín mai képe	23
IV. M. Nepper Ibolya: 17 Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi lelőhely sírleleteinek leírása és értékelése	25
1. Berekbőszörmény-Református templom	25
1.1. Leletkörülmények	25
1.2. Lelőhely	26
1.3. Településnév	26
1.4. Gyűjtemény	26
1.5. Sír- és leletleírások	26
2. Biharkeresztes-Bethlen Gábor utca 25.	27
2.1. Leletkörülmények	27
2.2. Lelőhely	27
2.3. Településnév	27
2.4. Gyűjtemény	28
2.5. Sír- és leletleírások	28
2.6. A leletek értékelése	29
3. Debrecen-Józsa, Clara Zetkin utca	29
3.1. Leletkörülmények	29
3.2. Lelőhely	30
3.3. Településnév	30
3.4. Gyűjtemény	30
3.5. Sír- és leletleírások	30
3.6. Temetkezési szokások, hitvilág	33
3.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	33
3.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	33
3.6.3. Sírögdrök	33
3.6.4. Tájolás	33
3.6.5. A sírba helyezés módja	33
3.6.6. Koporsók	33
3.6.7. Edénymelléklet	33
3.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	33
3.7.1. A mellékletek aránya	33
3.7.2. Ékszerek	33
3.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	33
3.7.4. Használati eszközök	33
3.8. Összegzés	33
4. Debrecen-Józsa, Klastrompart	36
4.1. Leletkörülmények	36
4.2. Lelőhely	36
4.3. Településnév	37
4.4. Gyűjtemény	37
4.5. Sír- és leletleírások	37
4.6. Temetkezési szokások, hitvilág	41
4.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	41
4.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	41
4.6.3. Sírögdrök	41
4.6.4. Tájolás	41
4.6.5. A sírba helyezés módja	41

4.6.6. Koporsók	41
4.6.7. Ételmelléklet	41
4.6.8. Tojásmelléklet	41
4.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	41
4.7.1. A mellékletek aránya	41
4.7.2. Ékszerek	41
4.7.3. Használati eszközök	41
4.8. Összegzés	41
5. Derecske-Dr. Balogh János tanyája	42
5.1. Leletkörülmények, lelőhely	42
5.2. Településnév	43
5.3. Gyűjtemény	43
5.4. Leletleírások	43
5.5. A leletek értékelése	43
6. Ebes-Templomdűlő	43
6.1. Leletkörülmények, lelőhely	43
6.2. Településnév	43
6.3. Gyűjtemény	44
6.4. Sír- és leletleírások	44
6.5. Összegzés	45
7. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút	47
7.1. Leletkörülmények	47
7.2. Lelőhely	47
7.3. Településnév	47
7.4. Gyűjtemény	48
7.5. Sír- és leletleírások	48
7.6. Temetkezési szokások, hitvilág	54
7.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	54
7.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	54
7.6.3. Sírgödrök	54
7.6.4. Tájéolás	54
7.6.5. A sírba helyezés módja	54
7.6.6. Koporsók	54
7.6.7. Bolygatás	55
7.6.8. Halotti szemfedő	55
7.6.9. Ételmelléklet	55
7.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	55
7.7.1. A mellékletek aránya	55
7.7.2. Ékszerek	55
7.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	55
7.7.4. Fegyverzet	55
7.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	55
7.7.6. Használati eszközök	56
7.8. Összegzés	56
8. Hajdúsámson-Ligettanyai iskola	56
8.1. Lelőhely, leletkörülmények	56
8.2. Településnév	56
8.3. Gyűjtemény	56
8.4. Leletleírások	56
8.5. Leletértékelés	57
9. Hajdúszoboszló-Árkoshalom	58
9.1. Leletkörülmények	58
9.2. Lelőhely	58
9.3. Településnév	58
9.4. Gyűjtemény	59
9.5. Sír- és leletleírások	59
9.6. Temetkezési szokások, hitvilág	103
9.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	103

9.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	103
9.6.3. Sírgödörök	103
9.6.4. Tájéolás	103
9.6.5. A sírba helyezés módja	103
9.6.6. Koporsók	104
9.6.7. Bolygatás	104
9.6.8. Halotti szemfedő	104
9.6.9. Ételmelléklet	104
9.6.10. Tojásmelléklet	104
9.6.11. Edénymelléklet	104
9.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	104
9.7.1. A mellékletek aránya	104
9.7.2. Ékszerek	104
9.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	105
9.7.4. Fegyverzet	106
9.7.5. Lószerszám	106
9.7.6. Használati eszközök és tárgyak	106
9.7.7. Érmék	107
9.8. Összegzés	107
10. Hajdúszoboszló-Bercsényi utca 49.	122
10.1. Leletkörülmények, lelőhely	122
10.2. Településnév	122
10.3. Gyűjtemény	122
10.4. Sír- és leletleírások	122
11. Körösszegapáti-Pállapály	122
11.1. Leletkörülmények	122
11.2. Lelőhely	122
11.3. Településnév	122
11.4. Gyűjtemény	122
11.5. Sír- és leletleírások	122
11.6. A leletek értékelése	127
12. Nagyrábé-Des Echerolles-dűlő	127
12.1. Leletkörülmények, lelőhely	127
12.3. Gyűjtemény	128
12.4. Leletleírások	128
13. Püspökladány-Eperjesvölgy	128
13.1. Leletkörülmények	128
13.2. Lelőhely	129
13.3. Településnév	129
13.4. Gyűjtemény	130
13.5. Sír- és leletleírások	130
13.6. Temetkezési szokások, hitvilág	214
13.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	214
13.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	214
13.6.3. Sírgödörök	214
13.6.4. Tájéolás	214
13.6.5. A sírba helyezés módja	214
13.6.6. Koporsók	215
13.6.7. Bolygatás	215
13.6.8. Halotti szemfedő	215
13.6.9. Ételmelléklet	215
13.6.10. Tojásmelléklet	215
13.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	215
13.7.1. A mellékletek aránya	215
13.7.2. Ékszerek	215
13.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	218
13.7.4. Fegyverzet	219
13.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	219

13.7.6. Használati eszközök	219
13.7.7. Érmék	220
13.8. Összegzés	220
14. Sárrétudvari-Hízföld	296
14.1. Leletkörülmények	296
14.2. Lelőhely	296
14.3. Településnév	297
14.4. Gyűjtemény	297
14.5. Sír- és leletleírások	297
14.6. Temetkezési szokások, hitvilág	353
14.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	353
14.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	353
14.6.3. Sírgödörök	353
14.6.4. Tájéolás	353
14.6.5. A sírba helyezés módja	354
14.6.6. Koporsók	354
14.6.7. Bolygatás	354
14.6.8. Halotti szemfedő	354
14.6.9. Értelmelléklet	354
14.6.10. Edénymelléklet	354
14.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	354
14.7.1. A mellékletek aránya	354
14.7.2. Ékszerek	354
14.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	356
14.7.4. Fegyverzet	357
14.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	357
14.7.6. Használati eszközök	357
14.7.7. Érmék	358
14.8. Összegzés	358
15. Sárrétudvari-Őrhalom	389
15.1. Leletkörülmények	389
15.2. Lelőhely	389
15.3. Településnév	389
15.4. Gyűjtemény	389
15.5. Sír- és leletleírások	389
15.6. Temetkezési szokások, hitvilág	391
15.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	391
15.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	391
15.6.3. Sírgödörök	391
15.6.4. Tájéolás	391
15.6.5. A sírba helyezés módja	391
15.6.6. Koporsók	391
15.6.7. Bolygatás	391
15.6.8. Tojásmelléklet	391
15.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	391
15.7.1. Ékszerek	391
15.7.2. A viselet és a ruházat díszítményei	391
15.7.3. Fegyverzet	392
15.7.4. Lovas sírok, lószerszámok	392
15.8. Összegzés	392
16. Sárrétudvari-Poroshalom	394
16.1. Leletkörülmények	394
16.2. Lelőhely	394
16.3. Településnév	394
16.4. Gyűjtemény	394
16.5. Sír- és leletleírások	394
16.6. Temetkezési szokások, hitvilág	401
16.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma	401

16.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása	401
16.6.3. Sírgödörök	401
16.6.4. Tájéolás	401
16.6.5. A sírba helyezés módja	401
16.6.6. Bolygatás	401
16.6.7. Halotti szemfedő	401
16.6.8. Ételmelléklet	401
16.7. A temetkezés során sírba került tárgyak	401
16.7.1. A mellékletek aránya	401
16.7.2. Ékszerek	401
16.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei	402
16.7.4. Fegyverzet	402
16.7.5. Lovas sírok, lószerszámok	402
16.7.6. Használati eszközök	402
16.8. Összegzés	402
17. Ismeretlen lelőhely (Báránd-Belterület)	405
V. Hüse Lajos–Szathmáry László: Hajdú-Bihar megye 10–11. századi népességének demográfiai profilja	407
1. Anyag és módszer	407
2. Eredmények	407
VI. Vörös István: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetőik állatsontleletei	421
1. A leletanyag	421
1.1. Debrecen-Józsa, Klastrompart	421
1.2. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút	421
1.3. Hajdúszoboszló-Árkoshalom	421
1.4. Püspökladány-Eperjesvölgy	422
1.5. Sárrétudvari-Hízóföld	422
1.6. Sárrétudvari-Órhalom	425
1.7. Sárrétudvari-Poroshalom	425
2. Értékelés	426
2.1. Lovak	426
2.2. Szarvasmarha	426
2.3. Ételadomány	426
2.4. Egyéb állatsontleletek	427
2.5. Lovas temetkezés	427
2.6. Avar típusú részleges szarvasmarha- és lovas temetkezés	427
2.7. Az állatok mortalitása	427
VII. Irodalomjegyzék	438
1. Rövidítések	438
2. Irodalom	438
VIII. Zusammenfassung	445
1. József Lóki: Physische Geographie des Komitats Hajdú-Bihar	445
2. Ibolya M. Nepper: Beschreibung und Auswertung der Grabfunde von 17 Fundorten des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	446
3. Lajos Hüse–László Szathmáry: Demographische Profil der Bevölkerung des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	454
4. István Vörös: Tierknochenfunde der Gräberfelder des 10.–11. Jahrhunderts im Komitat Hajdú-Bihar	454

I. BEVEZETÉS

Az Alföld keleti szélén elhelyezkedő Hajdú-Bihar megye a 10–11. századi magyar régészeti leletanyag szempontjából kiemelkedő gazdagságú terület. A gazdagsága elüt ugyan a Felső-Tisza-vidék főként kisebb sírszámú temetőitől, hiszen itt nemcsak a több száz síros középrétegbeli temetők, hanem még a köznépi sírmezők is a szokásosnál jóval változatosabb hagyatékokat tartalmaztak. Nem volt véletlen tehát, hogy a megyében folyamatos volt a régészeti megfigyelés, s ez olyan hatalmas emlékanyagot eredményezett, hogy a közreadása szétfeszítette volna egy megyei kötet kereteit. Kapóra jött tehát azon természetes munkamegosztás, hogy a korábbi feltárások és a saját ásatai közlését Mesterházy Károly vállalta magára – hisszük, hogy ez lesz a megyei következő kötet –, s a továbbiakban bizonyára remélhető lesz, hogy Fodor István is jelentkezik a maga kutatásainak bemutatásával, Kovács László pedig a Dienes István által megkezdett magyarhomorog-könyadombi temető monográfiájával. Mindaz viszont, ami a felsoroltakon kívül még a megyében napvilágot látott, az M. Nepper Ibolya irányításával történt, s az eredményes ásató régész a jelen kötetben arra vállalkozott, hogy a teljes leletanyagát a szakmai nyilvánosság elé bocsátja.

M. Nepper Ibolya elhatározása azért különösen tiszteletreméltó, mert – amint az a kötetből világosan megmutatkozik – a feldolgozással még nem ért el az egyes lelőhelyek részletes kiértékeléséig, de a közreadással nemcsak a maga számára könnyítette meg e munka tervezett részeinek elvégzését, hanem késedelem nélkül kínálta fel a lehetőséget minden kollégája számára. Reméljük, hogy a tizenhét lelőhely

ezernél is több temetkezésének hozzáférhetővé tett anyagát bemutató kötet olvasói nemcsak a sejthető hiányosságokra hívják majd fel a figyelmet, hanem közös erőfeszítéseket tesznek a minél aprólékosabb értékelésre is, amelyek első, a régészeti-történeti feldolgozást támogató lépéseit Lóki József a megye történeti földrajzának bemutatásával, Hüse Lajos és Szathmáry László a 10–11. századi népesség demográfiai profiljának felvázolásával, Vörös István pedig az állatcsontleletek feldolgozásával már meg is tette.

Miután M. Nepper Ibolya a több mint negyed százados feltárásainak terepmunkái között előrelátó rajzoltatással készült a majdani közlésre, az általa összeállított táblák rendszere, valamint a csontvázrajzok önálló kezelése végül is elütött a szerkesztők újabban kidolgozott elvárásaitól, de a jószerint készen kapott illusztrációk átigazítására, illetve a táblarajzok és a sírleírások sorszámaival való egyeztetésre idő- és pénzhiány miatt nem kerülhetett sor. Bízunk azonban az olvasók szakértelmében, hogy a szöveget és a képeket különösebb nehézségek nélkül sikerül egyeztetniök. Ugyancsak a pénzhiány és az elszámolás adminisztratív kényszere volt az oka annak, hogy a táblakötetet a szöveggel elkészülte előtt, talán nem a legalkalmasabb minőségű, de a számunkra elérhető árú papíron ki kellett nyomtatnunk, ez a kettősség is bizonyos hibák forrásává vált.

Mindezek ellenére reméljük, hogy a gazdag kötetet kevesebb fanyalgással és sokkalta több örömmel veszi majd kézbe az olvasó, s a szerzőkkel együtt reméljük, hogy állandóan használt kézikönyvet adtunk a kollégák kezébe.

0 20 40 60 km

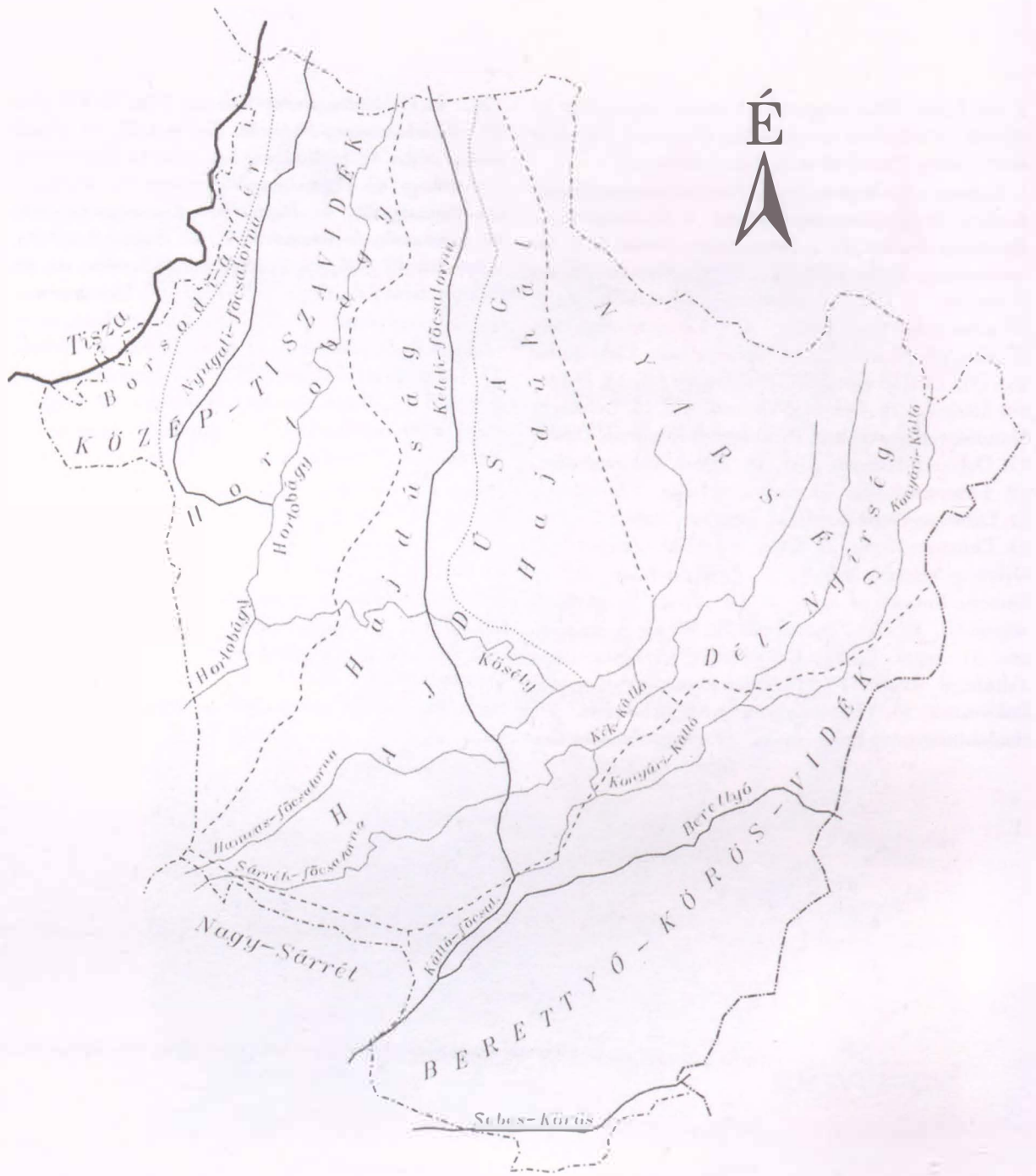
- a megye lelőhelyei
- ⊙ a kötetben tárgyalt lelőhelyek
- ismeretlen lelőhelyek
- ~ megyehatár
- light blue area: időszakosan vízzel borított terület
- dark blue area: állandóan vízzel borított terület

II. HAJDÚ-BIHAR MEGYE 10–11. SZÁZADI LELŐHELYEI

1. kép: Hajdú-Bihar megye 10–11. századi sirleleteinek lelőhelyei (dőlt betűvel az e kötetben közreadott lelőhelyek neve, s utána félkövérrrel az itt kapott sorszáma):

1. Bakonszeg-Nadányi-tanya, 2. Berekböszörmény-Budaidomb, 3. Berekböszörmény-Páldomb, 4. *Berekböszörmény-Református templom* (1), 5. Berettyóújfalu-Földesi út, 6. Bihardancsháza-Halomszerdomb, 7. *Biharkeresztes-Bethlen Gábor utca* 25. (2), 8. Biharkeresztes-Nagyfarkasdomb, 9. Biharkeresztes-Vasútállomás, 10. Debrecen-Alsó-Józsa (Gyökössy Lajos szőlője), 11. *Debrecen-Józsa, Clara Zetkin utca* (3), 12. *Debrecen-Józsa, Klastrompart* (4), 13. Debrecen-Átkosföld, 14. Debrecen-Csemete utca, 15. Debrecen-Hortobágy, Bajnokhalom, 16. Debrecen-Kondoros, Újföld, 17. Debrecen-Kamarás telke, 18. Debrecen-Köveshalom, 19. Debrecen-Pallag, 20. Debrecen-Pallag, Temetőhegy, 21. Debrecen-Perzse-domb, 22. Debrecen-Szabolcs utca 4., 23. Debrecen-Szepes, 24. Debrecen-vidéke, Zelemér, 25. Debrecen-Vincellér utca 19., 26. Derecske-Földesi út, 27. Derecske-Konyári út eleje, 28. *Derecske-dr. Balogh János tanyája* (5), 29. *Ebes-Templomdűlő* (6), 30. Egyek-Bojárhalom, 31. Egyek, 32. Egyek-Gyökérkút, 33. Egyek-Ohat, Telekházai iskola, 34. Hajdúböszörmény-Vidi-pusztá, Erdős-tanya, 35. Hajdúböszörmény-Kis Bene-tanya, 36. Hajdúböszörmény-Pródi-halom, 37. Hajdúböszörmény

1902, 38. Hajdúböszörmény-Vidi-zug, Béke Tsz VI/2 tábla, 39. *Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút* (7), 40. Hajdúdorog-Gyulás, 41. Hajdúdorog-Kati-dűlő, 42. Hajdúdorog-Temetőhegy, 43. Hajdúdorog-Vágotthegy, 44. Hajdúsámson-Majorsági föld, 45. *Hajdúsámson-Ligettanyai iskola* (8), 46. *Hajdúszoboszló-Árkshalom* (9), 47. *Hajdúszoboszló-Bercsényi utca* 49. (10), 48. Hajdúszoboszló-Erzsébet tér, 49. Hajdúszoboszló-Kis-tanya, Erdős-tanya, 50. Hajdúszoboszló-Laponyag-halom, 51. Hajdúszóvát-Hegyeshatárhalom, 52. Hencida-Szerdeklalom, 53. Kaba, 54. Konyár-Vénkert, 55. *Körösszegapáti-Pállapály* (11), 56. Magyarhomorog-Könyadomb, 57. Nagyhegyes-Elep, Mikelapos, 58. Nagyhegyes-Elep, Balogh Sándor 108. sz. tanyája, 59. *Nagyrábé-Des Echerolles-dűlő* (12), 60. Nádudvar-Mihályhalom, 61. Nádudvar-Töröklaponyag, 62. Nádudvar-Vajózug, 63. Nádudvar, 64. Nyíracsád, 65. Nyíracsád-Szentirmay-föld, 66. Polgár-Tikos tag (ma Újtikos-Demeteri gödrök), 67. Polgár, 68. *Püspökladány-Eperjesvölgy* (13), 69. Sárrétudvari-Balázshalom, 70. Sárrétudvari-Ferendekhalom, 71. *Sárrétudvari-Hízó-föld* (14), 72. Sárrétudvari-Iskola, 73. *Sárrétudvari-Órhalom* (15), 74. *Sárrétudvari-Poroshalom* (16), 75. Téglás-Telek, 76. Tiszacsege-Rákóczi utca 24., 77. Újszentmargita-Koponya csárda, 78. *Ismeretlen lelőhely (Báránd-Belterület - 17)*

—————	országhatár	-----	nagyobb tájegység határa
-----	megyehatár		kisebb tájegység határa

2. kép: A megye tájegységei

III. A MEGYE TERMÉSZETI FÖLDRAJZA

Lóki József

Debreceni Egyetem, Természeti Földrajzi Tanszék

Hajdú-Bihar megye az ország keleti szélén 6212 km² területet foglal el. Területén több középtáj található (2. kép). Keleten, ahol a Nyírség déli részének homokbuckái teszik változatossá a tájat, található a legmagasabb pontja (170 m tszf.). A D felé lejtő hordalékkúp a megye területének déli részén érintkezik a Berettyó–Körös-vidékkel. A

Hamvas- és Sárrét-csatorna környékén van a megye legalacsonyabb része, ahol a tszf.-i magasság nem éri el a 85 m-t.

A Nyírségtől nyugatra a megye közepén észak–déli irányban húzódik a Hajdúság, amelynek a magasabban fekvő kistáját Hajdúhátnak nevezzük. A megye nyugati részén a Közép-Tisza-vidék tájegységei közül a Hortobágy nagyobb, a Borsodi ártér kisebb területet foglal el.

1. A MAI FELSZÍN KIALAKULÁSA

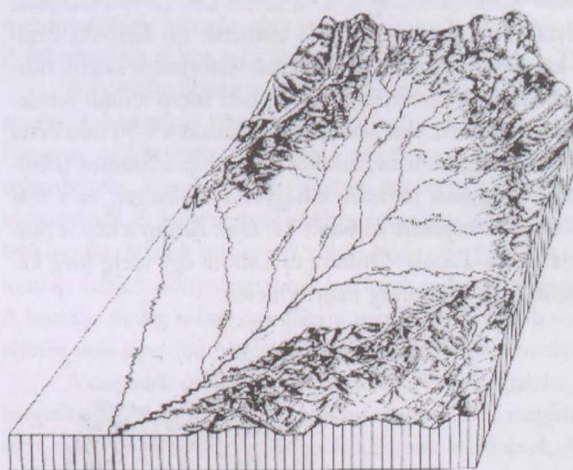
A felszín kialakulásának és jelenlegi domborzati viszonyainak megismeréséhez röviden át kell tekintenünk a terület újharmad- és negyedidőszaki fejlődéstörténetét.

Az Alföld ÉK-i részében a 10-12 millió évvel ezelőtti időszak élénk vulkanizmusa után süllyedni kezdett a felszín, és területünk tengeri elöntés alá került. Erről tanúskodnak a fúrásokból, 980–1150 m mélységből előkerült agyag-, agyagmárga-, márga-, mészmárga- és mészkőrétegek. Az 5-6 millió évig tartó elöntés során a beltenger egyre sekélyebb lett, majd fokozatosan kiédesedett és beltóvá alakult, amely lassan töltődött folyóvízi hordalékkal. A megye keleti felén a feltöltést az ÉK-i Kárpátokból és É-Erdélyből lefutó vízfolyások végezték. A megye nyugati részén, a mai Hortobágy területén a Hernád és a Sajó építette fel hordalékkúpját. Délen a Nyírségen és a Hortobágyon átfolyó vizek, továbbá a Sebes-Körös és a Berettyó töltötték kavicsos, homokos, agyagos hordalékkal a Tiszántúl egyik legnagyobb üledékgyűjtőjét, a Berettyó–Körös-vidék süllyedékét. A folyók nagyon sok hordalékot szállítottak, a tó mégis hosszú ideig megmaradt. Ez azzal magyarázható, hogy a tó fenékszintje erőteljesen süllyedt. A mélyfúrások adatai szerint a beltóban 600-800 m vastag agyag és agyagos homokréteg halmozódott fel a korábban képződött tengeri üledékre.

A tó teljes feltöltődése a felső-pannóniai emelet végére következett be, majd a szárazzá vált felszínen fokozatosan indult meg az új vízhálózat kialakulása. Ez a vízrajz azonban még gyökeresen különbözött a maitól. Abban az időben az Alföld ÉK-i részében a vízfolyások É–D-i, illetve ÉK–DNy-i futásúak voltak és a Körös-vidék irányába tartottak, ugyanis ez a terület az Alföld egyik legerősebben süllyedő része volt.

A földtörténeti negyedidőszak beköszöntése (2,5 millió évvel ezelőtt) jelentős változásokat hozott az Alföld ÉK-i részének fejlődéstörténetében. A folyóvízi feltöltődéssel nagyjából kiegyenlített felszín újabb süllyedések érték. Ennek az lett a következménye, hogy a környező hegyvidékeken a vízfolyások erőteljes bevágó munkába kezdtek, a hegyvidékek előterében – az alföldi szakaszon – sok durva

szemű üledéket raktak le. A kavics még a Nyírség É-i, ÉK-i részére is eljutott (BORSY 1989).

3. kép: Az Alföld ÉK-i részének folyóhálózata a würm elején (BORSY Z.–FÉLEGYHÁZI E. nyomán)

A pannon üledékekkel feltöltött felszín süllyedése nem volt egyenletes. Az erőteljesebb süllyedés továbbra is a Körös-vidéket jellemezte. A Hajdúság középső vidéke hátszerűen emelkedett ki a Nyírség és a Hortobágy vidékén épülő hordalékkúpok között. Így ezen a területen a folyóvízi akkumuláció csak akkor kezdődhetett el, amikor a környező területek feltöltődése már elérte a hát magasságát. A folyók hordaléka először a mélyebben fekvő pannóniai rétegeket borította be, majd elérte a magasabban fekvő, kiemelt helyzetű felszíneket is. A folyóvízi akkumuláció a későbbiek során sem volt állandó a Hajdúság területén. Ezzel magyarázható, hogy itt a folyóvízi akkumuláció helyenként mindössze 20–60 m.

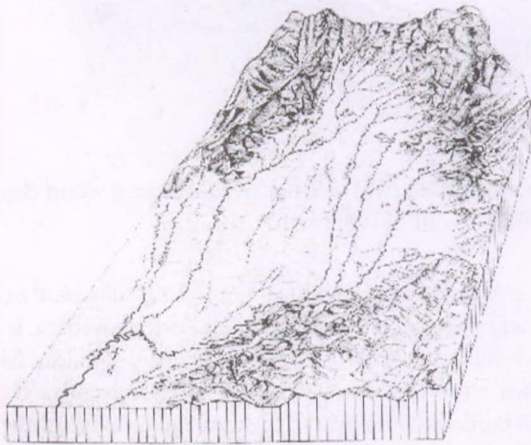
A Hajdúságban a pannon rétegekre települt üledék felhalmozásában a Sajó–Hernád, valamint az Ős–Tapoly–Ondava és esetleg a Laborc végzett feltöltő munkát. A keleti területekre a Tisza és a Szamos szállított üledéket.

A hortobágyi pleisztocén rétegek felhalmozását főképpen a Sajó és a Hernád végezték. A változatos vastagságú rétegsorban a terület északi részén a durva szemű homok és a kavics is előfordul, de a déli területekre főképpen az agyag és az iszap a jellemző.

A hordalékkúpokon medrüket változtató vízfolyások csak mérsékelt üledékfelhalmozást végeztek, mert ezeken a területeken a süllyedés mértéke jóval kisebb volt, mint a Körösök vidékén.

A középleisztocénban a vízfolyások hordalékszállítása kissé megváltozott, ebben a fejlődési szakaszban főleg finom szemű üledék (apró és közép szemű homok, iszap, agyag) rakódott le. A későbbiekben éppen ez a sok apró és közép szemű homokot tartalmazó rétegsor képezte a nyírségi futóhomok forrását.

A würm elején (70–80 000 évvel ezelőtt) az Alföld ÉK-i részében az ÉK-i Kárpátokból és az É–Erdély felől lefutó vízfolyások még É–D-i, illetve ÉK–DNy-i irányban folytak és a Körös-vidék felé tartottak (3. kép). Az Északi-középhegység irányából érkező vízfolyások kisebb hordalékkúpokat építettek a mélyebben fekvő alföldi területek irányába. Az első jelentősebb változás 45–50 000 évvel ezelőtt következett be, amikor a Tisza és a Szamos tektonikus mozgások hatására elhagyta a Nyírséget, és a mai Ér-völgy környékére toldott (4. kép). Amint a kép is mutatja az Ős–Tapoly–Ondava és Laborc egy ideig még keresztül folyt a Nyírség mai területén.

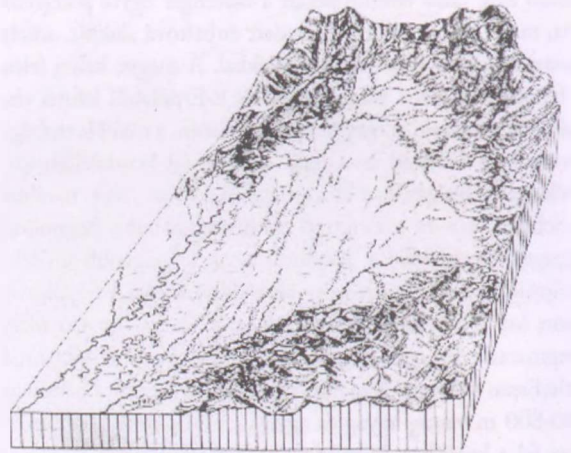
4. kép: Az Alföld ÉK-i részének folyóhálózata az interpleisztocénban (BORSY Z.–FÉLEGYHÁZI E. nyomán)

Területünk fejlődéstörténetében 20–26 000 évvel ezelőtt új szakasz kezdődött. Akkor a hideg, száraz éghajlaton csak gyér növényzet fedte be a felszínen lévő folyóvízi hordalékokat.

Ez a növényzet nem tudott kellő védelmet nyújtani az erős, északias szelek támadásával szemben, így a védetlen területeken megindult a futóhomok képződése, illetve a homokformák kialakulása.

A felszín újabb átalakulása 18–20 000 évvel ezelőtt következett be. A szerkezeti mozgások hatására a nagy nyírségi hordalékkúp középső része (Hajdúhadház–Nyírbátor–Vásárosnamény vonalában) emelkedni kezdett, közben pedig a Bereg–Szatmári-síkság és a Bodroghöz süllyedésnek indult. Hasonlóan süllyedés mutatható ki a Hajdúság és a Hortobágy északi részén is.

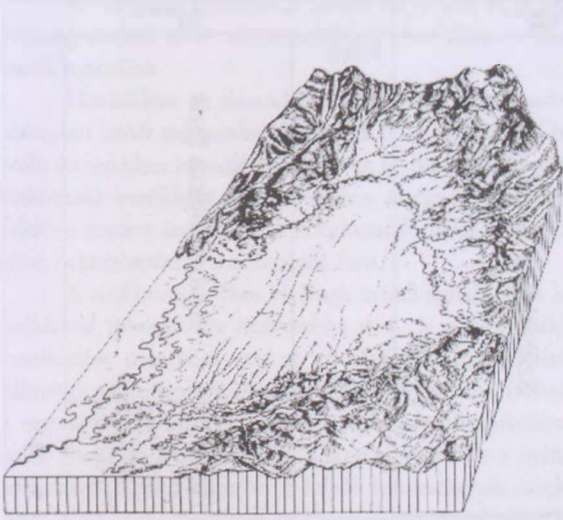
A süllyedés hatására a Tisza elhagyta az Ér-völgyet, és ÉNy-nak fordult a Bodroghöz irányába, majd a Tokajikapu kialakulása után nyílt meg az útja az Alföld belseje felé (5. kép). A Szamos csak 14–16 000 évvel ezelőtt hagyta el az Ér-völgyet (6. kép), de az áradásai alkalmával még később is időnként az Ér-völgy irányába vette útját. A Tisza folyásirányának változása azt eredményezte, hogy az É-ről érkező vízfolyások már nem juthattak el a Nyírség területére. Az élő vízfolyás nélkül maradt Nyírség felszínét ezt követően csak a munkaképes szelek alakították. A felszín átformálása közben a szél a korábbi vízfolyások elhagyott medreit homokkal temette be, melyekből csak kisebb szakaszok figyelhetők meg.

5. kép: Az Alföld ÉK-i részének folyóhálózata a felső pleisztocén második felében (BORSY Z.–FÉLEGYHÁZI E. nyomán)

Az első nagy homokmozgást követően valamivel nedvesebb lett az éghajlat. Ekkor az alacsonyabban fekvő futóhomok területeket már jobban védte a sztyeppnövényzet, és a felszínen megindulhatott a hullóporos takaró képződése. A hullópor anyaga azokról a területekről származott, ahol továbbra is mozgott a futóhomok. A mozgó homokból származó poranyag hosszabb-rövidebb út megtétele után a növényzettel védett területeken halmozódott fel. Ez a poranyag a hideg száraz éghajlaton a diagenézis során nyerte el a löszös külsőt. A Hajdúság területén felhalmozódott poranyagból változó vastagságú lösz képződött. Egyes helyeken

csak 3-4 m-t ér el, máshol (pl. Hajdúböszörmény és Józsa térségében) 10-15 m vastag.

6. kép: Az Alföld ÉK-i részének folyóhálózata a késő glaciálisban (BORSY Z.–FÉLEGYHÁZI E. nyomán)

A késő glaciális időszakban (10 200-13 700 éve) az éghajlat fokozatosan javult annak ellenére, hogy közben voltak olyan időszakok, amikor a hőmérséklet csökkent. A Nyírség felszínfejlődése szempontjából nagyon fontos a 11-12 000 évvel ezelőtti időszak, amikor a júliusi középhőmérséklet elérte a 16 °C-ot. Ekkor a felszínt borító sztyeppnövényzet alatt megindult a talajképződés. Mivel ez az időszak viszonylag rövid volt, ezért vastag talajtakaró nem alakulhatott ki. Az éghajlat hidegebbre változott, ami az évi középhőmérsékletben 7-8 °C-os csökkenést jelentett. A hideg száraz éghajlaton a növényzettel gyérebben fedett buckás felszíneken újabb homokmozgás kezdődött.

A homok mozgását jól jelzik az eltemetett talajszintek. A radiokarbon-vizsgálatok (BORSY–CSONGOR–FÉLEGYHÁZI–LÓKI–SZABÓ 1981; LÓKI–HERTELENDI–BORSY 1994) arról tanúskodnak, hogy a késő glaciálisban kétszer is képződhetett talajtakaró, melyet a száraz, hideg időszakban homok borított be. Így a korábbi nagy homokmozgással együtt három pleisztocén kori homokmozgással kell számolnunk.

A Hortobágy területén a felszínközeli rétegekben gyakoriak a homokos képződmények. Ennek ellenére a futóhomok képződésére mégsem kerülhetett sor. Ez azzal magyarázható, hogy a terület nedvesebb és mélyebb fekvésű volt. Felszínének alakítását a késő glaciálisban a Tisza végezte.

A Hajdúhát keleti szélén a löszrétegeket futóhomok tagolja. Ezek a rétegek akkor alakultak ki, amikor a Nyírségben az éghajlati feltételek a futóhomok képződésének kedveztek. A Hajdúhát löszére települt futóhomok változatos felszín alakított ki, amelyre ismét lösz települt. Ezzel

magyarázható a terület formakincse. A Hajdúhát nyugati részén a pleisztocén végén már megindult a völgyfejlődés. A Hajdúság déli laposabb területeit a Sárrétek irányába tartó vízfolyások alakították.

Mintegy 10-11 000 évvel ezelőtt a glaciális időszak komoly hideggel és szárazsággal járó utolsó stadiális szakaszát enyhébb, nedvesebb időszak (preboreális – 1. táblázat) követte.

Az éghajlat kedvezőbbé válása a vegetációban és a folyók vízhozamában is megmutatkozott. A hideg sztyeppet a ligeterdős vegetáció váltotta fel. Ez elsősorban a fenyő és a nyír elterjedését eredményezte, és megjelentek a melegkedvelő pázsitfűfajok is. A fokozódó csapadék növelte a folyók vízhozamát. A Nyírséget északról megkerülő Tisza áradásai a Taktaköz déli térségétől szabadon lefuthattak a Hortobágyon át, a tovább süllyedő Sárrétek, illetve a Körösvidék irányába. A hőmérséklet, a csapadék és a páratartalom növekedése az aprózódással szemben a mállást segítette. Ennek köszönhetően a felszín lepusztulása mérséklődött. A folyókba kevesebb és főleg finomabb üledék került. A hordalék mennyiségének csökkenése a folyók munkavégző képességét, bevágó tevékenységét eredményezte.

A preboreális vége felé a csapadék csökkent, az évi mennyiségének jelentős része a nyár elejére korlátozódott. A hőmérséklet ekkor még lényegesen nem változott.

A boreális fázisban a nyári hőmérséklet és az ezzel együtt járó párolgás növekedése egyrészt a vízfolyások vízhozamát csökkentette, másrészt a növényzet megélhetését súlyosbította. Ennek hatására a fenyő és a nyír fokozatosan visszaszorult, és helyére a szélsőséges éghajlatot jobban elviselő lombos fafajok (mogyoró, tölgy, kőris stb.) kerültek. A lombos fafajok elterjedését jelzik a rétegek pollenvizsgálatai. A boreális meleg száraz éghajlata a megye alacsonyabb térszínein csak a pusztai növényzet megélhetését tette lehetővé.

A csapadék csökkenésének hatására a folyók vízjárása is megváltozott. A nyár eleji csapadékmaximumoknak megfelelően ebben az időszakban hirtelen árhullámok keletkeztek. Az őszi és téli időszakot az alacsony vízállások jellemezték. A hőmérséklet szélsőséges ingadozása kedvezett a kőzetek aprózódásának, és ennek köszönhetően a folyók hordalékmenyisége is megnőtt. A rendszeresen jelentkező kora nyári áradások hordalékot terítettek a megye alacsony elárasztott területeire. Az ármentes térszínen, a vizek közelében már megjelent az ember. Ezeket a területeket találhatók a neolitikus telepések.

A Dél-Nyírség területén a szárazság a fás növényzet visszaszorulását okozta, de az erdőfoltok közötti füves növényzet a jelentősebb eolikus átformálást nem tette lehetővé. Korábban úgy gondolták (BORSY 1961), hogy ebben az időszakban a futóhomokfelszín jelentősen átformálódott. A radiokarbon-vizsgálatokkal sikerült kimutatni, hogy amit „mogyorókori” futóhomoknak tartottak, az valójában a késő glaciálisban (a boreálisnál 2-4000 évvel korábban) képződött. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a száraz, gyér növényzetű futóhomokfelszínnek nem nyújtottak kedvező életfeltételeket az embernek. Ezzel magyarázható, hogy ebből a korszakból a homokterületekről a régészeti leletek hiányoznak.

1. táblázat: A holocén régészeti és földtörténeti korbeosztása

Régészeti korbeosztás*		Földtörténeti korbeosztás			
		régi**		új***	
Kr. u. 1700	Újkor	Jelen	Szubatlantikus fázis	Jelen	Szubatlantikus fázis
Kr. u. 1000	Középkor				
Kr. u. 895	Honfoglaláskor				
Kr. u. 450	Népvándorláskor				
Kr. u. 1	Római kor				
Kr. c. 850	Vaskor	2600		2500	
Kr. e. 2800	Bronzkor	5600	Szubboreális fázis	5700	Szubboreális fázis
Kr. e. 4400	Rézkor				
Kr. e. 6000	Újkőkör	7300	Atlantikus fázis		Atlantikus fázis
Kr. e. 10 000	Átmeneti kőkor	9600	Boreális fázis	8300	Boreális fázis
		10 200	Preboreális	9600	Preboreális
H o l o c é n					

* A régészeti korbeosztás a leírásokban változó

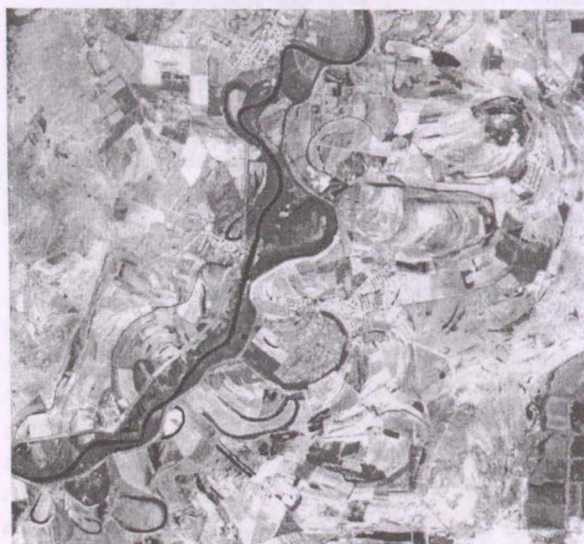
** F. W. B. van EYSINGA 1978

*** HUISINK 1998 nyomán

A kiemelt helyzetű Hajdúhát peremi részén löszbe vágódott völgyek fejlődtek. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a nyár eleji csapadék gyakran heves záporok alakjában hullott, ami a laza löszös üledékben kedvezett a völgyek bevágódásának.

A boreális vége felé a csapadék mennyisége és a hőmérséklet kezdett emelkedni, amely lassan elvezetett a holocén atlantikus fázisának nedves meleg klímaoptimumáig.

Az atlantikus fázis kezdetén a hőmérséklet és a csapadék növekedése újra az erdők térhódítását eredményezte. A bővizű folyók nagyméretű kanyarulatokat alakítottak ki. A Tisza nagy kanyarulataival bekalandozta az egész Hortobágy területét. A mára már feltöltött nagy kanyarulatok szépen kirajzolódnak a területéről készült ürfelvételen (7. kép).

7. kép: Feltöltött Tisza-meanderek (Landsat5 felvétel–1986)

A kanyarulatok mentén kialakult, a környezetüknél magasabb folyóhátak, övzátányok a későbbi kultúráknak is a telephelyei lettek.

A Hajdúság területén az állattartás terjedt el. A Dél-Nyírség vizektől távol eső homokfelszínei továbbra is lakatlanok maradtak.

Hazánkban az atlantikus fázisban a kezdeti nedves időszakot ismét szárazodás követte, majd a preboreális–boreális átmenethez hasonló éghajlat vált uralkodóvá. A folyók vízhozama lecsökkent és a növényzet az éghajlatnak megfelelően kezdett átalakulni. A kontinentális jelleg fokozódásával beköszöntött a szubboreális fázis.

A szubboreális fázis elejének száraz éghajlata az idő múlásával fokozatosan nedvesebbé vált, de a hőmérséklet emelkedése már nem érte el az atlantikus fázis elejének klímaoptimum értékeit. A csapadék növekedésének hatására a vegetáció is változott. Az enyhe csapadékos időszakokban, mint ahogy az lenni szokott, a kőzeteknél ismét a mállási folyamatok léptek előtérbe. A folyók hordalékának csökkenése, a víz mennyiségének és energiájának növekedése bevágódást eredményezett.

Erre az időszakra helyezi BORSY Z. (1989) a Dél-Jászsági-, Dél-Hevesi-sík további süllyedését, aminek a hatására a Tisza főága felvette mai futásirányát. Természetesen a folyó áradásai során továbbra is előtörtte a Hortobágy mélyebben fekvő területeit, az elhagyott medrek időszakos vízutánpótlást kaptak. Az áradással szállított hordalék lerakódása csökkentette a szintkülönbségeket, továbbá az egykori medermaradványok többsége fokozatosan feltöltődött.

A folyók bevágódása előtt megemelkedett az árvíz szintje, így veszélybe kerültek a víz melletti magas ártéren lévő neolitikus telepök. Az árvíz gyakran a lakótelepek elhagyására kényszerítette az ott lakó embereket. Valószínű, hogy a telepök egy része el is pusztult, és ezzel magyarázható, hogy a rézkori telepök száma az előző időszakhoz képest csökkent. Ebben az időszakban építették a vizek mentén lévő magaslatokra az ősiráni nyelvű törzsek a kurgánokat, amelyek geomorfológiai szempontból is érdekes színfoltjai a megyének.

A mai megye területén a felszínfejlődésből adódóan különböző magasságú térszínek jöttek létre. A legmagasabb területeket a kiemelt hordalékkúp maradványai alkotják. A legnagyobb összefüggő ilyen terület a Dél-Nyírség és a Hajdúhát, amelyek felszíne 30-40 m-rel emelkedik a környezetük fölé.

A második szintet alkotják a süllyedő-feltöltődő árterek határterületei, amelyek átmenetet jelentenek a mélyebb fekvésű térszínek és a hordalékkúp kiemelt részei között. Az átmeneti területhez soroljuk a Hajdúhátat és a Dél-Nyírséget övező Hajdúság területét, amely általában egyenletesen lejtős, de helyenként tereplépcsőkkel csatlakozik az ártéri szinthez.

Az alacsonyabb tszf.-i magasságú terület a folyók felszínalakító tevékenységének köszönhetően két szintre tagolható. A szintkülönbségek ugyan csak néhány métert jelentenek, de az árvizek szempontjából jelentősek. A legmélyebb

területeket az állandó vízborítás jellemezte, a magasabbak az áradás mértékétől függően időszakosan vízzel borítottak voltak, vagy szárazon emelkedtek ki a hatalmas vízi világból.

Az éghajlat változása hatással volt az itt élő emberek életfeltételeire. A csapadék növekedése mindig kedvezőbb életfeltételeket teremtett annak ellenére, hogy területünk legalacsonyabb részei árvízveszélyesek voltak.

SOMOGYI S. (1988) felhívta a figyelmet arra, hogy a szubboreálisban lerakódott rétegek pollentartalmában a gabonafélék aránya megemelkedett. Ez arra enged következtetni, hogy a megye ármentes területein megindult a földművelés és az állattenyésztés. Elsősorban a vízmentes magas árterek és a hajdúsági löszös táblák peremterületei kedveztek a letelepedésre.

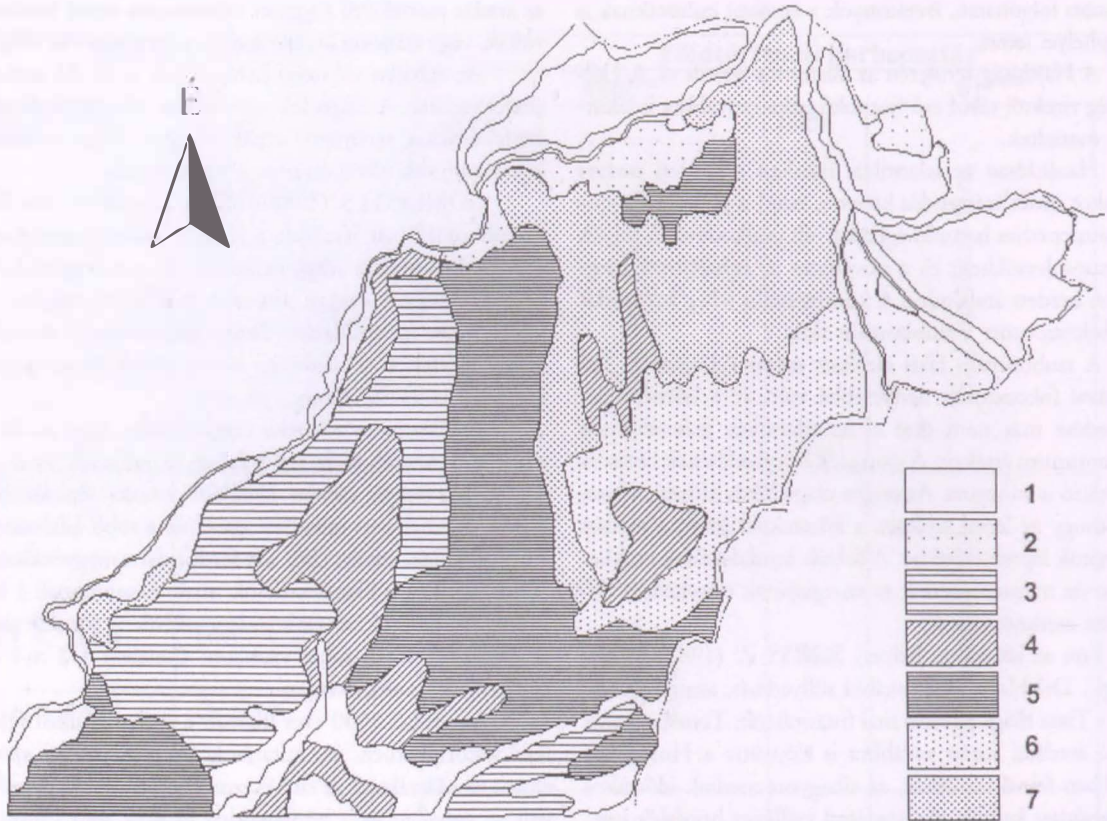
A folyamatos termelés megkövetelte, hogy az itt élő emberek hosszabb ideig egy helyben maradjanak, és az ideiglenes lakóhelyek helyett időállóbb házakat építsenek. A hosszú egy helyben maradási időt igazolják a több lakószintből felépülő telkek, amelyekből sok fordul elő a megyénkben is. Morfológiailag a kiemelkedésük miatt hasonlítanak a kurgánokhoz, de gyakran azoknál laposabbak. A formák alakja az évezredek során sokat változott, általában 1-2 m-t alacsonyodtak az erózió miatt.

Az utolsó 2500 éves időszak a szubatlantikus fázis a fejlődéstörténetben. A kutatások jelenlegi állása szerint ennek az időszaknak az első évezredében továbbra is nedves volt az éghajlat, és a hőmérsékleti értékek sem változtak. Másfél évezreddel ezelőtt azonban hűvösebb, csapadékosabb időszak köszöntött be, amely mintegy 500 évig tartott. Ezt követően nedvesebb, melegebb, illetve szárazabb, hűvösebb időszakok váltogatták egymást, amelyeket középkori klímaoptimum és kis jégkorszak megnevezésekkel emlegetnek.

A holocén szubboreális követő szubatlantikus fázisában a természetes tájfejlődésre már nagy hatással volt az ember. Ezért az éghajlatnak megfelelő erdőssztyepp területek helyett kezdtek kialakulni a mai kultúrpuszták az ármentes területeken. A megye nyugati és déli részének ártereit az állandóan és időszakosan vízzel borított felszínnek jellemezték. A magasabb, löszös üledékkel borított felszíneken, ahol az erdőt kiirtották, a barna erdőtalajok lassan csernozjom barna erdőtalajokká alakultak.

A Dél-Nyírség homokbuckás területein, ahol erdőirtással, legeltetéssel gyérült a növényzet, a száraz időszakokban kisebb foltokban mozgásba lendülhetett a futóhomok, és vékony lepelhomokos felszínek alakultak ki.

A honfoglalást követően letelepedő magyarok a nomád pásztorkodásról a belterjes állattartásra és a földművelésre tértek át. SOMOGYI S. (1994) kimutatta, hogy a magyarság letelepedése idején a mainak megfelelő, de más területi eloszlású fő tájtípusok (8. kép) jellemezték területünket. Az alacsony és magas árterek az állandó letelepedésre alkalmatlanok voltak, de hasznosításuk (halászat, vadászat, nádatartás stb.) jelentős volt. A legtöbb település a csernozjom talajú területeken alakult ki. Kezdetben az ármentes felszín peremén helyezkedtek el, mert a környék alkalmas volt az állattartásra és a földművelésre is. A közeli víznek

8. kép: Az ÉK-Alföld honfoglalás kori rekonstruált tájtypus-térképe

nagy jelentősége volt a lakosság és az állatállomány vizellátásában.

1. Mocsári, erdős pangóvízes; 2. Lápos, tőzeges talajú, nádas, nyíltvízfoltokkal; 3. Réti talajú keményfás, ligeterdős területek; 4. Lefolyástalan kis medencék; 5. Csernozjom talajú löszpuszták; 6. Buckás és lepelhomokos területek; 7. Csernozjomos és barnaföldes homokvidékek

A hordalékkúp magasabb térszínein meg kell különböztetnünk a buckás, lepelhomokos, valamint a csernozjomos, barnaföldes területeket. A buckás, lepelhomokos területeken pásztorkodással, a csernozjomos, barnaföldes vidékeken földműveléssel foglalkoztak. A hordalékkúp települései elsősorban a művelt területeken alakultak ki. A művelt futóhomok területeken a száraz időszakokban veszélyt jelentett a szélerózió.

Az Árpád-kort követő századokban a táj arculatát az ártéri területeken a vízfolyások, a magasabb térszíneken az ember formálta.

A folyók, összegyűjtve a hegyekből lefutó vízfolyásokat, az ártéri területeken kanyarogtak. A megye lassan töltődő árterein a szintkülönbségek csekélyek voltak. A Tisza átlagos esése csak 2–4 cm/km volt (SOMOGYI 1967). Területünk É-i határán a Tisza hatalmas kanyarulatokat írt le és övzátonyokat, folyóhátakat épített. A lefűződött kanyarulatokban morotvatavak alakultak ki. A megye D-i ré-

szén a Berettyó–Körösök vidékét a vizek bekalandozták, folyóhátakat építettek és sok medermaradványt hagytak hátra. Az élő vizeket galériaerdők, rét- és mocsárvilág, kiterjedt legelők és kaszálók, ármentes magaspartok övezték.

A bővebb csapadékú hegyvidéki területekről érkező vízfolyások a tavasi hóolvadáskor és a nyár elején árvizeket eredményeztek. Ilyenkor a hatalmas víztömeg beborította a lápos, mocsaras ártéri területeket, sőt gyakran benyomult a magasabb térszínek közötti mélyebb fekvésű lapos térszínre is. A gyenge lejtésű felszínen a mocsári erdők és a nádasok lassították az árvíz visszahúzóódását. A folyótól távolabb fekvő mélyebb területekről a víz visszafolyását a folyóhátak és az övzátonyok is akadályozták. Így gyakran előfordult, hogy a tél végén, kora tavasszal előntött területekről még vissza sem húzódtott a víz, amikor a nyár eleji zöldár megérkezett. A Kárpát-medence éghajlatának köszönhető, hogy évente két árvíz alakult ki. Az árhullámok levonulása általában több hónapig tartott. Az Alföld mélyebb fekvésű területeit az állandóan vagy időszakosan vízzel borított térszínek jellemezték.

Az árvizek levonulása után nagy területek maradtak szárazon, felszínüket termékeny iszap borította. Az alföldi ember hozzácsokolt az áradáshoz, ettől remélte legelőinek, réteinek, szántóinak a kövérítését. Az áradások után dús fűvű rétek, legelők sarjadtak. A legeltető állattartást segítette a vizek közötti szárazulatok, porongok és a szigetek sora. Az árterek jelentős haszonvételi forrása volt a gyümölcs is.

Így az ártéri gazdálkodásban megkülönböztethetjük a természet adta javak élését és az intenzív gazdálkodást. A

vizes-mocsaras területek jól beilleszkedtek a paraszti termelő tevékenységbe, annak sokrétű hasznával éltek. Ez az állapot a 18. század végéig, a 19. század elejéig tartott (FRISNYÁK 1996). A megnövekedett népességszám és a termelés szerkezetének átalakulása, a szántóföldi művelés dominanciája tette szükségessé a folyószabályozási és lecsapolási munkálatokat.

2. A FELSZÍN MAI KÉPE

A 19. században kezdődő és a 20. század első felére áthúzódo folyószabályozási és ármentesítési munkálatok a táj jelentős átváltozását eredményezték. A megyében a felszín legszembetűnőbb átalakulása az egykori állandóan és időszakosan vízzel borított területeket érintette.

A Hortobágy, amely a megye nyugati felén hosszan nyúlik el észak-déli irányban, az Alföldnek felszínalaktani szempontból a legegységesebb területe. A déli irányban enyhén lejtő felszín legnagyobb részének tszf.-i magassága 88–92 m. Ebből a szintből csak a Tisza menti buckavonulatok, a folyóhátak és a kunhalmok emelkednek ki. A kunhalmok közül a Nagyivántól Ny-ra lévő Bűrök-halom a legmagasabb (105 m).

A Tisza menti buckák a Sajó–Hernád hordalékkúpján alakultak ki. A buckák felszínét a pleisztocén végén löszös üledék borította be. A hordalékkúp déli felének súlyyedése után a holocén folyamán a Tisza jelentősen átalakította a felszínt, a futóhomokbuckák jelentős részét letarolta. Buckás területek ezen a vidéken a megyében csak Polgár környékén fordulnak elő.

A Hortobágy területét bekalandozó Tisza elhagyott medreket, morotvákat hagyott hátra, amelyek többsége az áradások során homokos, iszapos, agyagos üledékkel feltöltődött. Közülük legépebb állapotban a terület K-i szélén kanyargó Kadarcs van, amelynek partjait 100–300 m széles, 1–2 m magas lapos folyóhátak kísérik. Ilyen lapos hátak a Hortobágyon máshol is előfordulnak. Ezek is jelzik az egykori vízfolyások irányát. A Hortobágy folyó szintén elhagyott Tisza-mederben folyik.

A Hortobágy felszínét borító iszapos, agyagos üledékek a holocén folyamán szikesek alakultak ki. Az ilyen területeken a laposokból kiemelkedő, esetleg néhány dm magas, szikes padkák, hátak hívják fel a figyelmet a táj mikroformáira.

A Berettyó–Körös-vidék a pleisztocénban és a holocénban a Tiszántúl nagy víz- és üledékgyűjtője, erózióbázisa volt (SÜMEGHY 1944). A felszín képe a folyószabályozásokig nem sokat változott. Nyílt víztükrök, mocsarak, lápok és vizenyős rétek uralták a táj képét. A mocsaras felszínből csak a legmagasabb részek álltak ki, amelyet az ott élő nép laponyagnak, porongnak nevezett. Ezek a kiemelkedések tulajdonképpen a folyóhátak maradványai. A terület települései és a kunhalmok ezeken a magaslatokon vannak. A területen az elhagyott medrek, morotvák zűrzavaros labirintusa (9. kép) alakult ki. A vízfolyások mellett képződött hátaknak nagy szerepe volt a bizonytalan lefolyású területek kialakításában.

A folyók szabályozásával, gátak építésével, belvízlevezető csatornák építésével a természeti táj teljesen átalakult. Az állandóan és időszakosan elöntött területek helyét szántók, rétek és legelők foglalták el. Ennek köszönhetően az ártéri területek kezdtek betelepülni. A települések először a magasabb térszíneket foglalták el, majd a lakosság számának növekedésével a magas, sőt több helyen az alacsony ártéri területekre is kiterjedtek.

Az ármentesítések után a Berettyó–Körös-vidék éppen olyan tökéletes síkság, mint a Hortobágy, területén csak kis magasságkülönbségek vannak.

A megye közepén észak-déli irányban, közel 70 km hosszúságban húzódik a löszös üledékekkel borított Hajdúság. Nyugati szélén 20–30 m magas, helyenként lépcsős peremmel emelkedik a Hortobágy síkja fölé. Dél felé enyhe lejtéssel ereszkedik a Berettyó–Körös-vidék irányába. A keleti határát elsősorban az üledék változása jelzi. Vannak olyan szakaszok, ahol éles a határ a lösz és a futóhomok között, máshol a löszfrakció arányának fokozatos csökkenése figyelhető meg az üledékekben.

A táj középső részének magassága meghaladja a 130 m-t. Legmagasabb pontja (165 m) Józsa határában található. A Hajdúság alacsonyabb részéből kiemelkedő területet Hajdúhátnak nevezük.

A Hajdúság felszíne is síkság. Az egyhangúnak tűnő sík felszínén csak a magasabb Hajdúhátról induló 15–20 km hosszú eróziós-deráziós völgyek jelentenek változatosságot. Ezek a völgyek egyrészt nyugat felé, a Hortobágy irányába, másrészt pedig déli irányba tartanak. Legjelentősebb közülük a Vidi-ér, a Brassó-ér, a Pece-ér, a Vér-völgy, az Ebesi-völgy, az Ondódi-völgy és a Tóóc.

Említést érdemlő formák még az 1–3 m mélységű, helyenként 100 m átmérőt is elérő mélyedések, amelyek kialakulása a völgyekhez kötődik (SZABÓ-FÉLEGYHÁZI-LŐKI 1999). A mélyedések képződése a lösz mésztartalmának kioldódásának köszönhető. A rétegekben lefele és a völgyek irányába tartó víz a meszet oldotta, kimosta, aminek a következménye a felszín fokozatos besüllyedése lett. A mélyedések rétegeiben a mésztartalom mindenütt kevesebb, mint a környezetükben.

Az alacsonyabb hajdúsági felszínen az ármentesítések után a folyóhátak, kunhalmok és a kisebb számban előforduló löszös üledékkel fedett futóhomokformák jelentenek változatosságot.

A megye legváltozatosabb felszínű tája a Dél-Nyírség. Felszínét laza futóhomok borítja. Formakincse eltér a Nyírség középső és északi részétől. Szélbarázdás és nagy akkumulációs területek itt csak kevés helyen fordulnak elő. A tájat az aszimmetrikus parabolabuckák uralják. A helyenként 15 m-t is elérő buckák nyugati szára fejletlen.

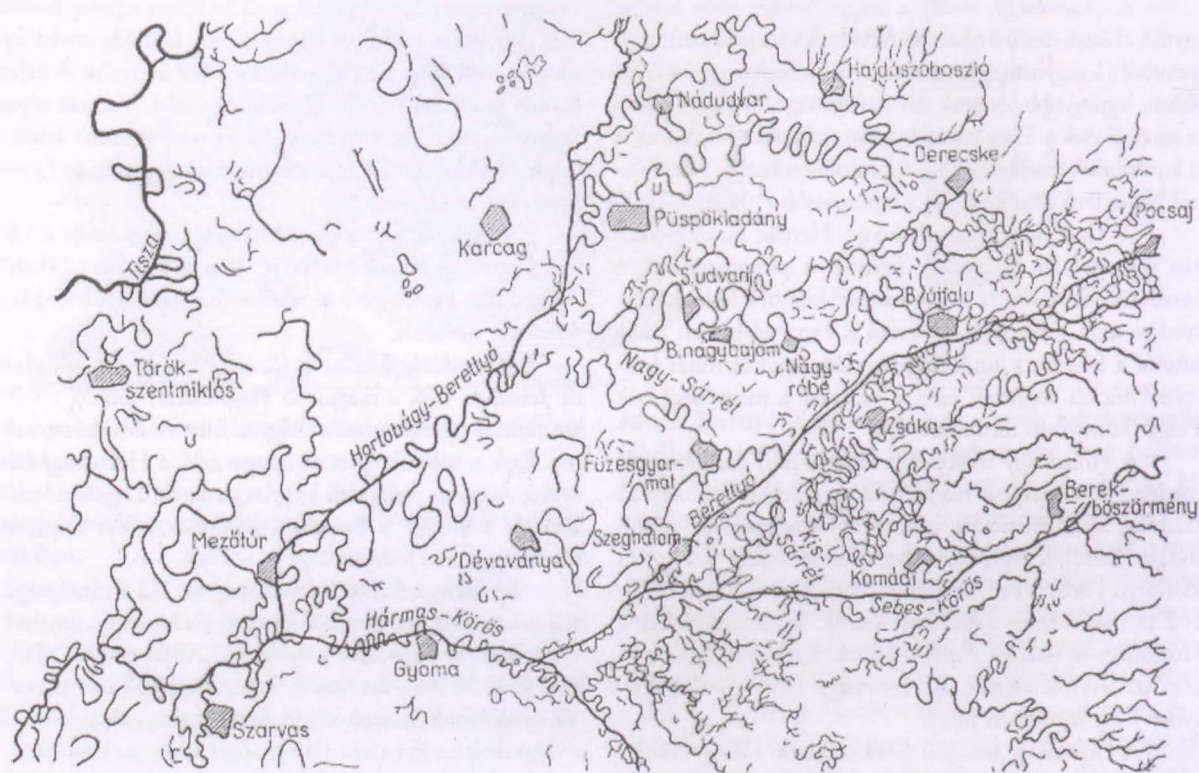
A parabolabuckák egy része az előrehaladás során a területre jellemző ÉÉK-DDNy-i irányú völgyeket elérte, és ott a keleti szára mentén megkötődött. Ezeket a buckákat szegélybuckáknak nevezük (BORSY 1961). Az egymásba

törlődő aszimmetrikus parabolabuckák helyenként 1-2 km hosszú és 12-15 m magas szegélybuckákat alkotnak.

A parabola- és szegélybuckák mellett a Dél-Nyírségben gyakoriak a kisebb-nagyobb nyírvízlaposok. Ezek az egykori medermaradványok vagy a talajvíz szintjég mélyült deflációs formák a szabályozások előtt lefolyástalanok voltak.

A laposok felszínét meszes, mésziszapos üledékek, öntéshomok vagy kotus rétegek borítják. Helyenként az egykori völgyekben és vizenyős mélyedésekben gyepvasérc is előfordul.

A Dél-Nyírségre jellemzőek még az északkelet-délnyugati irányú folyómedrek, melyek erősen feltöltődtek. Az ármentesítési munkálatok során többségüket csatornázták.

9. kép: A Sárköz vidékének elhagyott folyómedrei (PAPP A. nyomán)

IV. 17 HAJDÚ-BIHAR MEGYEI 10–11. SZÁZADI LELŐHELY SÍRLELETEINEK LEÍRÁSA ÉS ÉRTÉKELÉSE

1. BEREKBÖSZÖRMÉNY-REFORMÁTUS TEMPLOM¹

(volt Berettyóújfalvai járás)

1.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Berekböszörmény belterületéről honfoglalás kori vagy Árpád-kori lelőhelyet a legutóbbi időkig nem tartott nyilván a szakirodalom. 1997 júniusában a település kissé magasabban fekvő részére épített református templomban belső felújítást akartak végezni. Ezt megelőzően felszedték az elkor-

készült, és egy taggal összekötötték a hajót az addig külön álló, 1783–84-ben készült toronnyal. Az átépítést így indokolták: „a templom 1824 évbé meghosszabbított, ablakai, melyek igen keskeny, hosszú lyukak voltak s kevés világosságot szolgáltatának, szélesebbre vágattak”. A templomot körítő, 1786-ban épült falat 1952-ben bontották le. Kicsiny szakasza maradt csak meg a délkeleti oldalon.

hadt deszkapadlót, s ekkor került elő a hajó keleti részében az igen jó állapotban lévő középkori falalapozás. A berekböszörményi református templomot számon tartja a szakirodalom, hiszen a templom északi és déli falai középkori eredetűek. Van, aki eredetileg román stílusú épületnek tartotta, más a déli falon lévő ablakokat gótikusnak írta le. Jelenlegi megjelenését az 1824–29 közötti átépítés során nyerte. A középkori szentélyt lebontva kelet felé meghosszabbították a hajót, északon és délen pedig a templombelső felé nyitott portikusokat emeltek. Keleti és nyugati karzat

10. kép: Berekböszörmény-Református templom. A lelőhely helyszínrajza

A templomon végzett, műemléki szempontból fontos javítások 1678-ban és 1794-ben történtek. Írott források szerint a 17. században, de a Várad töröktől való visszafoglalása előtti harcokban is sokat szenvedett a település. Az új életet kezdő lakosok 1678-ban „a templomnak régől fogva elpusztult megromladozott köfalait újjítani kezdeték” – így szól az egyházi forrás.² A felújítási munkák során új mennyezetet, padlást,

¹ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 400–98.; M. NEPPER 2000, 51–53.

² Berekböszörményi egyházi jegyzőkönyvek alapján.

tetőt is építettek. Tudunk arról is, hogy 1794 nyarán részletesen nem ismert renoválást (!) végeztek. Az 1979-es felújítások során a hajó déli falán részben jelezték a középkori ablakok helyét, valamint a déli falon az új vakolatba jelzészerűen bekarcolták a torony és a déli karzatfeljáró között egy nagyméretű, íves „kapu” 1824–29 között (esetleg korábban?) történt befalazását.

1997. július 7-től a Református Egyház és a Műemlékfelügyeleti Igazgatóság kezdeményezésére a Déri Múzeum Régészeti Osztálya műemléki ásatást kezdett a templomban. Az 1997–98-ban elvégzett kutatás során előkerült egy keletelt templom a nyolcszög öt oldalával záródó szentéllyel. Ez szervesen kapcsolódik a hajó északi és déli főfalaihoz, melyek a középkori templom főfalai. A lábazat javítás előtti vakolatlevegése során mindkét falon előkerült egy-egy pasztofórium. Az apszis északi oldalához építve 140-150 cm mélységben téglából készített kripta nyomait találtuk, amely a téglák méreteiből következően nem egyidős a szentéllyel. A kripta délnyugati végénél, de azon jóval kívül, bolygatatlan sír került elő, mely a tájolása és mellékletei alapján 10. századi. A kutatás során előkerült a nyugati fal külső oldalán két befalazott, félköríves zárású, részsűs román kori ablak, mely most a padlástérbe esik. Kibontásra került egy eddig elfalazott és elfeledett békletes, fűgefalevél-díszes fejezetekkel tagolt, alig sérült kapuzat, valamint a templomot a toronnyal összekötő nyaktag tetőzete fölött teljes épségben a harmadik eredeti, késő román kori ablak. A templom falán kívül, az északi oldalon a szentély falához illeszkedő egykori rotunda maradványai 170-190 cm összmagasságig megmaradtak. Ezt a körtemplomot, melynek falazatvastagsága 90-110 cm, fehér kváderkő és vörös színű téglasorok váltakozásával készítették. A külső vakolat leverése után előbukkant a visszabontott rotunda felmenő falának egy szakasza, amelyhez a román kori templom északi falát építették hozzá. A körtemplom bontásából származó kváderköveket megtaláltuk a szentély alapozásában, a 12-13. századi templom szentélyének töltelékközdjében és a 19. század eleji keleti bővítésben. A templom nyugati részének különleges kiképzése van, ahol északi és déli toronypárossal vagy egy bővített előtérrel számolhatunk. A belső kutatás tulajdonképpen még nem fejeződött be, de már lehetőség nem volt annak megkutatására, hogy belül volt-e nyugati tornyokkal kombinált karzat, s ha volt karzat, akkor az pillérekben nyugodott-e, és bordás vagy keresztboltozatos volt-e. Arra sem volt lehetőség, hogy a templom hajójában folytassuk a feltételezhető 10. századi temető feltárását.

1.2. LELŐHELY (10. kép)

A kora Árpád-kori rotunda, a 13. században pedig a poligonális szentélyű, nyugati toronypárossal ellátott templom helyétől kiválasztott terület egy 10. századi temető helye volt. A kutatás nem igazolta azt sem, hogy az előkerült egyetlen, bolygatatlan (tehát csontanyagában is elkülöníthető) és mellékletes sír a rotunda körüli temetőhöz tartozik. Az egykori apszis alatti terület kőtárnak való kiképzése során több, nyu-

gat-keleti tájolású csontváz sarok- és lábszárcsontját tudtuk megfigyelni, de feltárásuk nem volt lehetséges, mivel a fölötte lévő területen az új padlót és a felújított padokat már lerakták.

1.3. TELEPÜLÉSNEV

A Páldomb és a Budai-domb lelőhelyeken feltárt honfoglalás kori temetők bizonyítják, hogy 11–13. századi birtok volt. 1291–94 közötti említések a váradi püspöki tizedjegyzékben neve Böszörmény, tehát mohamedán vallású – esetleg káliz – népelemek lakták. Szaporodó népessége alapította mellette Berek falut, amelyet később Kisböszörmény, illetve a 14. század végén Berekböszörmény néven említenek. Az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben a böszörményi János pap 28 garast fizetett. A 13. század végi püspöki dézsma és a pápai tized alapján igen népes település száz feletti jobbágy családfővel, tehát 400 lélekkel 1421-ben oppidum, azaz mezőváros.

Egy 1775. évi térkép feltünteti Berek, illetve Kisböszörmény akkor még látható templomromját. Nagyböszörmény egyházát a Mindenszentek tiszteletére szentelték. A kutatás ezt a templomot találta meg. Mind a két település a 15. századtól a Csáky család körösszegi uradalmához tartozott, a század végén Böszörmény és Berekböszörmény néven (GYÖRFFY 1987, 606; MÓDY 2000, 227).

1.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.02.137.1–3.

Embertani anyag: Jósa András Múzeum, Embertani Gyűjtemény.

1.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

A hajó feltárásakor, az azt pontosan kettészelő metszetal alól egy ép, bolygatatlan csontváz bukkant fel.

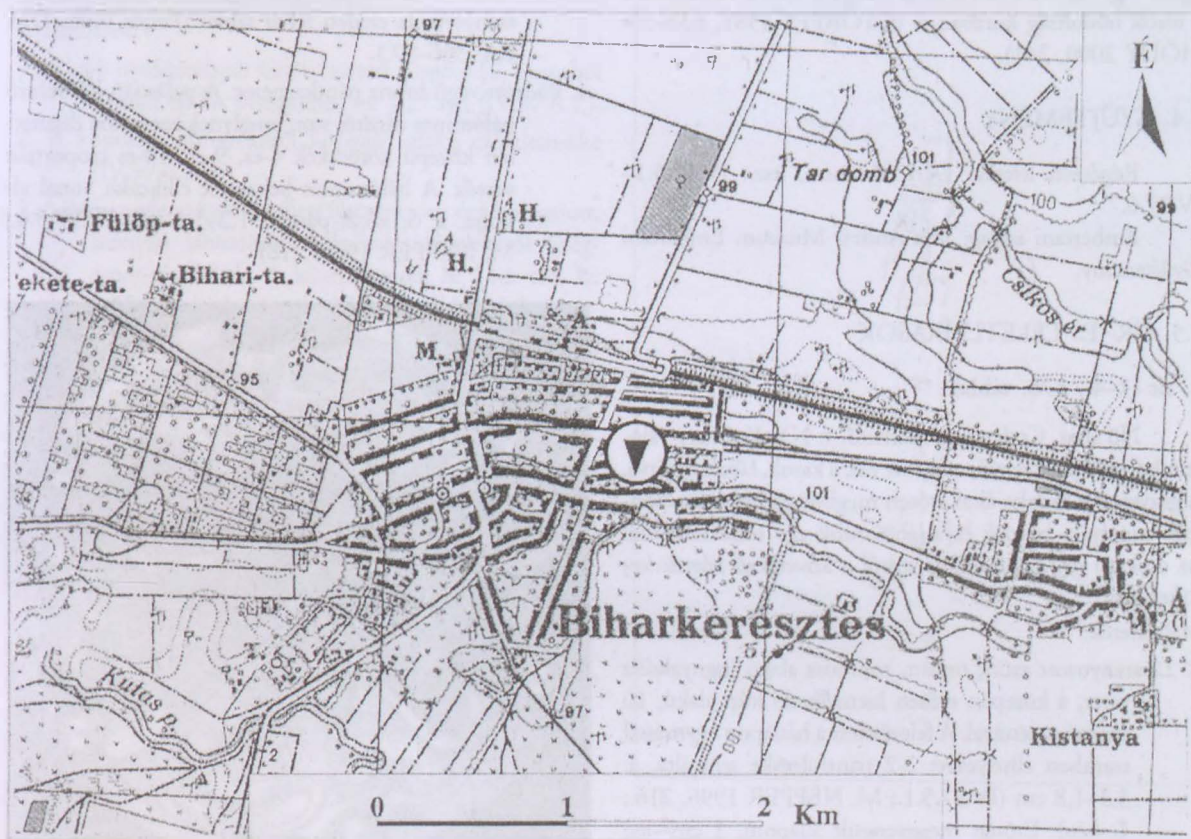
1. sír (1., 376. tábla)

Férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az agykoponyán hatalmas méretű trepanált lyuk. A lábak nyújtva, a bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapátra.

Mellékletek:

1. A derék ~~ujj~~ujjéről a csigolyák mellől ovális, pecekkel ellátott ép kis vascsat került elő, á: 3,35x2,9 cm (IV.02.137.1.).
2. A bal oldali medencelapát alól hosszú, fával borított nyelű vaskés fatokban, h: 13,5 cm nyélh: 5,8 cm (IV.02.137.2.).
3. A koponya mögött szürkésfekete, korongon készült fenékbélyeges edény. Hordóhasú, összeszűkülő nyaka alig kihajló elvékonyodó peremben végződik. Az edény hasát a nyakától az edény alsó harmadáig párhuzamosan futó sűrű bekarcolt vonalakkal díszítették. M: 14,2 cm, szája: 10,4 cm, fenéka: 8–8,5 cm (IV.02.137.3.).

2. BIHARKERESZTES – BETHLEN GÁBOR UTCA 25.³ (volt Berettyóújfalui járás)

2.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1994. október 26-án Szécsényi Lajos és felesége, debreceni lakosok, behoztak egy, a nevezett ház előtti gázvezeték bekötési árkából előkerült leletegyüttest. Ezt megelőzően, a hétvégén ugyanis Biharkezesztesen voltak, ahol a bejelentő öccse az említett házzal szemben lakik. A géppel végzett földmunkával a felső talaj alatti homokból, a gázvezeték fő árka és a 25. számú házhoz nyitott árok sarkánál kb. 70 cm mélységből koponya és bolygatott csontok kerültek elő. Átkutatták a homokot, s abban különböző alakú ékszereket, fémtárgyakat találtak. A koponyát bevitték az öccse házába, a leleteket pedig a Déri Múzeumba szállították, lévén ismerősei Módy Györgynek. A leletekről első látásra megállapítható volt, hogy egy 10. századi gazdag női sírból származnak, s mivel a múzeum régészeti terepen tartózkodtak, Módy a bejelentővel együtt még aznap kiment a helyszínre, ahol az utca teljes hosszában gázvezeték fektetéséhez ástak árkot és a házakhoz bekötő árkokat. A koponya, a mellkas és a karok helyét, valamint az onnan kikerült homokot rostálással gondosan újból átkutatták, s a váz csontjain kívül még további mellékleteket is találtak. A csontváz lába keleti irányban benyúlt az árok másik partja alá. A főárok partján még egy helyen találtak csontokat, de itt melléklet nem volt.

³ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 369–97.; M. NEPPER 2000, 59–61.

11. kép: Biharkezesztes-Bethlen Gábor utca 25. A lelőhely helyszínrajza

2.2. LELŐHELY (11. kép)

A kis hátságon települt Bethlen utcát és a településnek ezt a részét az idős emberek „Temető”-nek hívják, de itt 18–19. századi temető nem volt. A név úgy keletkezhetett, hogy a házak építésekor csontok kerültek felszínre, hiszen a most bolygatott gazdag melléklettel ellátott sír is sekélyen helyezkedett el, a járászinttől csupán 70 cm mélységre. Feltehetően, hogy ez a terület egy 10. századi temetőt rejt, mely a házak alapozó árkaival folyamatosan pusztul.

2.3. TELEPÜLÉSNÉV

Első említésekor 1214-ben a váci püspök Fancsal néven adományozta a leleszi prépostságnak, de a század utolsó évtizedében két részéről tudunk. 1284–1290 között az egyiknek V. István adománya alapján a váradí Szent Kereszt-oltár mestere a birtokosa, a másiknak pedig a váradí káptalan. Az egyik birtokosa nyomán kapta a Keresztes nevet, így találjuk 1332–1337 között a pápai tizedjegyzékben, amikor Miklós és János nevű papjai 14 garast fizettek. A tized összege alapján a népesebb falvak közé tartozott,

közel 180 lélekkel. Még 1374-ben is „Keresztes más néven Fancsal” elnevezéssel találkozunk. Ezután kerülhetett a település egységesen a váradi püspökség birtokába s ott maradt a török hódoltság korában is (GYÖRFFY 1987, 632–33; MÓDY 2000, 241).

2.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.97.5.1–IV.97.6.7.

Embertani anyag: Jósa András Múzeum Embertani Gyűjtemény.

2.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (2–4., 378. tábla)

Nő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY–K. Nagy valószínűséggel háton fekvő, nyújtott váz, a karok, lábak nyújtva. A gázvezeték fő árka által erősen megbolygatott, a karcsonatok, csigolyák, bordák és a lábsontok egy része hiányzik. Az árokásó gép által feldúlt sírból a következő leletek kerültek elő:

Mellékletek:

1. 22 aranyozott ezüst, öntött, rombusz alakú ingnyakdíszveret, a közepén erősen kiemelkedő kúp alakú, 10 szirmú rozettával. A felerősítést a hátlapon egymással szemben elhelyezett 2-2 pántfülecske szolgálta, á: 3,3–1,8 cm (IV.97.5.1.; M. NEPPER 1996, 216.: 1. kép). Erősen meggyengült állapotú, 1 cm²-nyi ép területű szövettöredék (pamut) maradt meg rajta, amelyen a hajítás eredetinek látszik, valószínűleg a ruha szélhajtása, s egyben kitöltője a veret belsejének. Szegecslyuk nyoma látható, varrásnyom azonban nincs rajta (Perjés Judit, DM RA: 396–97.).
2. A hajfonatkorong függesztőszíjának 5 aranyozott ezüstverete. A nyolcszirmú virághoz hasonló rozetták közepe kúposan kiemelkedő, a kúp és a szirmok találkozásánál sűrű sugaras bekarcolás látható. A veretek hátlapján alátétlemezes nittszegekkel pótolták az eredetileg 3 helyen meglévő kis, felerősítésre szolgáló fülecskéket, á: 1,8 cm (IV.97.5.2.).⁴
3. Aranyozott ezüstlemez korong (12. kép), a felületét négy húsos levelű palmetta díszíti, amelyek csúcsai a korong kissé kiemelkedő közepe felé irányulnak. A 2-2 húsos levelécsokor 1-1 indaszáron ül, a száruk a korong közepén kereszteznek egymást, svasztika alakot formázva. A korong bronz hátlapját a fedőlaphoz erősítő ezüstszegecskek közül 7 db maradt meg: fölül 2, alul 1 és oldalt 2-2. Félgömb alakú fejük aranyozott. Alul eredetileg 3 db lehetett, á: 7,4 cm (IV.97.5.3.; M. NEPPER 1996, 217. 4. kép). A korong alól egyenletes szövésű pamutszövet-töredék

került elő, legn.á: 77 mm. A szálakat rézkorrózió színezte zöldre. Ép szövetszéle nincsen, vágott. Tisztításkor a textil felületének egy része a széleken visszanyerte az eredeti fehér színét (Perjés Judit, DM RA: 396–97.).

4. Pödrott végű bronz pántkarperec. A palástján körbefutó hálóminta díszítés van, amelynek szemeibe díszítetlen középi köröcskék 4-es, 9-es, 10-es csoportjait vésték. A hálómintát bekarcolt cikkcakk vonal alkotja, á: 6,1x6,2, pántsz: 1,2–1,0 cm (IV.97.5.4.; M. NEPPER 1996, 218).

12. kép Biharkeresztes-Bethlen G. u. 25. Az 1. sír hajfonatkorongja

5. Lekerekített, kissé kiszélesedő végű, díszítetlen ezüst pántkarperec. Kiszélesedő végeinek közepén 1-1 kicsiny lyuk helyezkedik el, á: 7,2x6,7, pántsz: 1,6 cm (IV.97.5.5.; M. NEPPER 1996, 218).
6. Töredékes vaskés fatok maradványaival s a tokot borító, díszített ezüstlemez borítással, töredékesen mérhető h: 2,0–5,8–3,2 cm (IV.97.5.6.).
7. Provence-i Hugó és II. Lotár itáliai társuralkodók (931–945) milánói denára (CNI V, II/12.) (IV.97.5.).⁵
8. 6 db bronz füles félgömb. Négynek a füle törött, m: 1,8 cm (IV.97.5.8.).
9. 2 ezüst fejegyűrű, dudoros foglalatukban egykor betéttel, az egyik erősen, a másik kevésbé töredékes, á: 2,1x2,1 cm (IV.97.5.9.).

2. sír (13. kép, 5–7. tábla)

Fiatalférfi részleges lovas sírja. Csvh: 170 cm, t: NY–K. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Karok nyújtva a test

⁴ Egy veret nem került lerajzolásra; mind az 5 példány fényképét lásd: M. NEPPER 1996, 216. 1. kép. Ugyanitt a leírásban szereplő két fülecske sajtóhiba!

⁵ Az érme meghatározását Tóth Csaba szívességének köszönhetem, melyet ezúton is köszönök.

mellett. A bal oldali bordák és karcsonatok, valamint a két láb csontjai hiányoztak, csak a sarokcsontok voltak meg. A lábfejek előtt a részleges lócsontváz.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapát szélén lapított gombafejű, bronzból készült ép kis fülesgomb, m: 1,27 cm (IV.97.6.1.).
2. A koponya környékéről körszelet alakú ezüstlemezke (IV.97.6.2.).
3. A jobb medencelapát mellett íjközépcsont és a bolygatott, hiányzó lábcsonatok helyének környékéről íjvégcsont-töredékek. A középlemezke h: 14,6 cm, sz: 2,85 cm, a végcsont h: 24,8 cm (IV.97.6.3.).
4. A váz medencecsontjától a mell közepe felé tegez vasolásának darabjai és a tegezfedő csontlemeze, ez utóbbi a jobb kar hajlatában, h: 9,3 cm, sz: 3,3 cm (IV.97.6.4.).
5. A lókoponya és lólábak mellett:
 - a: Kiskarikás, vékony szájasú csikószabla, ép, erősen korrodálódott, szárh: 11,8, ill. 10,4, karikaá: 5,0x5,6, ill. 5,8x5,8 cm (IV.97.6.5.).
 - b: Gerincelt talpalójú, négyszögletes fülű, kissé eltérő körte alakú kengyelpár, m: 17,6, ill. 17,6, sz: 14,4, ill. 14,2, talpsz: 4,0, ill. 3,9 cm (IV.97.6.7.).
 - c: Nagy, ovális vas hevedercsat pecekkel, á: 6,0x5,0 cm (IV.97.6.6.).

13. kép: Biharkeresztes-Bethlen G. u. 25. 2. sír

2.6 A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Az 1995. októberi leletmentéssel lezárult a kutatás lehetősége. A leletmentés során 2 sírt találtunk.⁶ A szórványként múzeumba került anyag — véleményünk szerint — ugyancsak két sírhoz tartozhatott.⁷ Az egyik egy gazdag női sírhoz, ennek mellékletei a svasztikás korong, a korong függesztőszíjának veretei, a veretdíszes ruha záródását biztosító három pár füles félgomb, a rombusz alakú ingnyakdíszek és a pántkarpercek. Feltételezhetjük, hogy a díszes markolatú kés, a két db kőbetétes ezüstgyűrű, a Provence-i Hugó és II. Lotár verette denár egy másik temetkezés, inkább egy férfisír tartozéka kellett legyen. A találok természetesen nem tudták elkülöníteni az előkerült anyagot, a csontvázakat pedig az árokásó mun-

kások megbolygatták, s nyilván nagy részét kitermelték. Az általunk feltárt fiatal férfi fegyveres, lovas sírjából előkerült mellékletek és a szórványként előkerült leletek a temető korát a honfoglalók első nemzedékének idejéhez kötik. A csekély sírszám miatt a kiterjedéséről csak annyit mondhatunk, hogy valószínűleg az egész kiemelkedést elfoglalta a 10. századi temető. Mivel a Bethlen utca irányba tulajdonképpen ennek a kiemelkedésnek a gerincén fut, hitelt kell adjunk a szóbeszédnek, mely szerint az utca mindkét oldalán az alapincézett házak alapozásánál emberi csontok, gyöngyök kerültek elő. Sajnos ezekből semmi nem került múzeumba, csak a fentebb leírt sírokról és mellékleteikről tudunk biztosat.

3. DEBRECEN-JÓZSA, CLARA ZETKIN UTCA⁸

(volt Debreceni járás)

3.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1974. március 7-én Tóth Lászlóné, Józsa, Clara Zetkin (ma Unokakert) u. 9. szám alatti lakos, két sima, elhegyesedő végű, nyitott bronz huzalkarpercet hozott be a Déri Múzeumba. A tárgyak a lakásukhoz vezető vízvezeték-árok ásásakor kerültek elő egy sírből. Bejelentése szerint az

árokban még több sír nyoma is mutatkozott. Azonnal kiszálltunk a helyszínre, ugyanis a területről 1972-ben az új kultúrház alapozásakor előkerült már egy csontváz sír edénnyel. Mivel a sír a gávai kultúrához tartozott, először arra gondoltunk, hogy ennek a gávai temetőnek a további részei láttak most napvilágot. 1974. március 11-én meg-

⁶ Ez volt a leletmentés 1. és 2. sírja; a 2. sírből csak csontok maradtak meg (az 1. sír a 2. sírszámot kapta, a 4. sír nem kapott számot és semmi nem került belőle leltározásra).

⁷ Ez a két sír csak a beadott leletek szétválasztott értelmezése alapján különült el (l. 1. sír).

⁸ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 1974./1.

kezdtek a leletmentést. Először a vízvezetékárókban látszódnó nyolc sírt bontottuk ki, majd a meglévő vízvezetékárókkal párhuzamosan a nyugati oldalon húztunk még három árkot, egyiket az úton, másik kettőt már a szántásban, azonban csak az úton lévő kutatóárókban találtunk további öt sírt, a másik két árok már üres volt. Ezután a betemetetlen régi alapozásárkokra merőlegesen (ugyanis a Tóth-féle telek mellett tervezett kultúrház alapozásárkai két éve ott álltak betemetetlenül, mert a munkát leállították), de a mi árkaikkal párhuzamosan húztunk még néhány rövidebb kutatóárkot, s így a területet a Clara Zetkin utca és a Tóth-féle ház között teljesen átfésültük. Az eredmény tíz újabb sír és neolitikus telepnyomok előkerülése volt, gávi sírok viszont nem bukkantak fel, csupán a szántásban volt sok gávi jellegű és szarmata cserép. Tóth Lászlóné közlése szerint a házuk építései sem találtak sírokat. A temető és terület feltárásáról rövid jelentés látott napvilágot (M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1977, 188–190.).

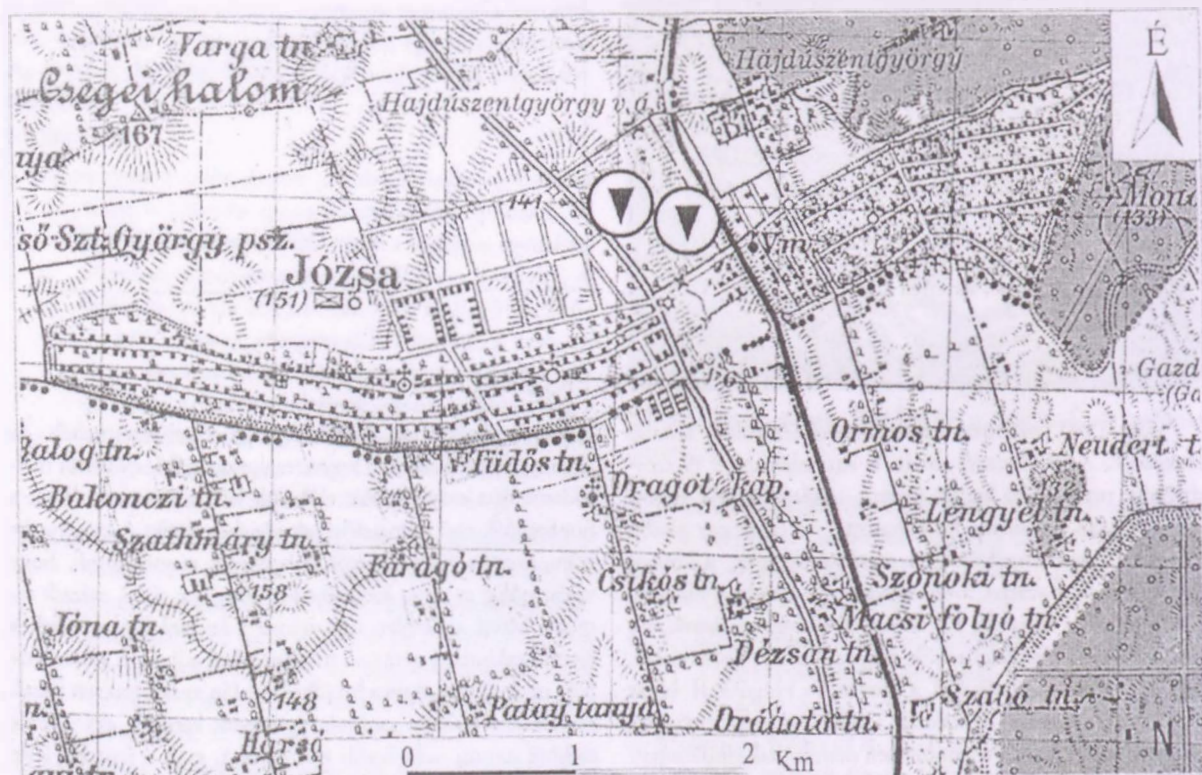
utca, keresztülfut a Tóció völgyéből erősen kiemelkedő földhátan, megközelítése is csak egy irányból történhetett: északkeletről, az erdő felől. A szintvonalas térképeken jelzett magasság is 4-5 méteres különbséget mutat. A Tóció-völgy 124 méteres tengerszint feletti magasságával szemben az Unokakert utca a Hegy és Völgy utca által határolt terület 128-129 méteres tengerszint feletti magassággal szerepel a térképeken (LÉVAI 1990, 42–47).

3.3. TELEPÜLÉSNEV

Lásd a Debrecen-Józsa, Klastrompart lelőhelynél.

3.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.80.104.1–IV.80.104.10.; IV.82.96.1–2.

14. kép: Debrecen-Józsa, Clara Zetkin u. és Klastrompart. A lelőhelyek helyszínrajza

Tokaji István 1982-ben lakóháza udvarán (Clara Zetkin u. 8. sz.) 100-110 cm mélységben sírt talált. A sír mellékleteit eljuttatta a Déri Múzeumba.⁹

3.2. LELŐHELY (14. kép)

Józsa 1981-ig önálló település volt, majd Debrecenhez csatolták. A lelőhely az Unoka-parton található, ez egy kb. 200 méter hosszú, 70 méter széles földhát, amelyet három oldalról a Tóció folyó és a Józsa-ér két ága ölel körbe. Tavasszal a folyó és az ér széles völgye ma is mocsaras. Lelőhelyünk, az Unokakert

⁹ A beadott leletek csupán szórványként szerepelnek az illusztrációk között (9. tábla 1–4.).

3.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (16. kép, 8. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Árokásással megsemmisítették a csontvázat, csupán a lábszárak maradtak az eredeti helyükön. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az árok ásásakor a medencetájék vonalában került elő a nyitott végű, sima, díszítetlen bronzhuzal karperecpár, á: 7,3x7,0, ill. 7,1x7,0 cm (IV.80.104.4.).

2. sír (16. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 92-95 cm, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Az árokásás megsemmisítette a váz felső részét, a megmaradt lábak párhuzamosan voltak nyújtva, a lábfejek balra dőltek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

3. sír (16. kép, 8. tábla)

Nő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 95-100 cm, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponya balra és kissé hátra billent, az állkapocs jobbra kifordulva. A jobb kar enyhén behajlítva a jobb medencecsont felső peremén nyugodott, a kézfejsontok hiányoztak. A bal kar erősebben behajlítva, az alkar közepe a gerincoszlopon támaszkodott, a kézfejsontok s mind a két láb csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A szájuregébe csúszva egy nyitott, bronzdrótból hajlított karika, á: 2,5x2,1 cm (IV.80.104.5.).

4. sír (16. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 100-105 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Valószínűleg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz lehetett, de csak a medence és a lábak maradtak eredeti helyzetükben, a váz többi részét az árokásás megsemmisítette. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

5. sír (16. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 160 cm, sm: 47-50 cm, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Kissé a bal oldalára fordult váz, a koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a csukló átért a bal mellkasra. A bal kar felhúzva oly módon, hogy az alkarcsontok szinte párhuzamosak voltak a felkarcsonttal, a kézfej a szív tájékán lehetett. A lábsontok a lábszár közepéig megsemmisültek, a sarkak egymás felé fordultak, a lábfejek oldalra dőltek eredetileg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

6. sír (16. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Csak az alsó végtag csontjai voltak meg, a váz többi része az árokásással megsemmisült. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

7. sír (16. kép)

Fiatal egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 100-105 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz lehetett, a jobb alkar a medencére hajlott. A bal alkart és a medencétől lefelé az összes csontot az árokásás megsemmisítette. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

8. sír (16. kép, 8. tábla)

Nő sírja. Csvh: 135 cm, sm: 85-90 cm, t: NY-K (270°-90°). Bolygatott sír. A bolygatás a mellkast, s annak főként a jobb oldali részét érintette. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A lábak párhuzamosan, nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyaktájékról bronzdrótból hajlított karika (karperec?) töredéke (IV.80.104.6.).

9. sír (17. kép)

Férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: 60 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán nyugodott. A jobb kar könyökben kissé behajlítva, a csukló a jobb oldali medence lapát belső ívén támaszkodott, a kézfej a szeméremcsontok között feküdt. A bal kar nyújtva a váz mellett, az alkar a medence lapát alatt, a kézfej a combcsont felső végén, a combcsonton kívül. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dölve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

10. sír (17. kép)

Nő sírja. Csvh: 160 cm, sm: 50-52 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent, az állcsúcs a jobb kulcsonton támaszkodott. Az erősen behajlított jobb kar csuklója a gerincoszlopon nyugodott, a bal kar nyújtva, az alkar a bal medence lapáton. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dölve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

11. sír (17. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 32-35 cm, t: DNY-ÉK. Csak az alsó végtagok maradtak meg, mert a váz többi részét elszántották. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

12. sír (17. kép)

Nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 45-50 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen előre billent, a jobb váll felhúzva, az alkar derékszögben behajlítva, a csukló a csigolyákon nyugodott. A bal alkar enyhén behajlítva a medencén, a csukló a szeméremcsonton feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

13. sír (17. kép, 8. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 65-70 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar enyhén behajlítva, a csukló a medence lapáton, a bal alkar nyújtva, tenyérrel lefelé a test mellett feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb medencén, a kézcsontokon kívül nyéltüskés kis vaskés, h: 9,2, psz: 1,2–0,8 cm (IV.80.104.7.).

14. sír (17. kép)

Fiatal felnőtt sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 95 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb alkar csontjai a koponya mellett, a bal kar behajlítva, a csukló a hastájon nyugodott. Egy régi alapozás árka a medencétől lefelé megsemmisítette a vázat, csupán a bal combcsont kis töredéke maradt az eredeti helyén. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

15. sír (17. kép, 8. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 145 cm, sm: 90-95 cm, t: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és hátra billent, az állkapocs leesett. Karok a test mellett, a jobb kézfej és lábfejek hiányoztak. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kulcsont fölött apró, törött bronzkarika.
2. A jobb térdén három lyukkal áttört, szögletes pajzs alakú, díszítetlen bronz csattest, a pecke hiányzik, h: 2,5, á: 2,0x1,0 cm (IV.80.104.8.).
3. Ugyanitt átfúrt ólomamulett, á: 3,0x2,9 cm (IV.80.104.9.).
4. Melletteük zöldesfehér színű, gerezdelt fajanszgyöngy (IV.80.104.10.).

16. sír (17. kép)

Férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 100-110 cm, t: DNY-ÉK (264,4°–84,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok szorosan a test mellett, tenyérrel lefelé, a lábak térdben összezárva, a bokák egymástól kb. 15 cm távolságra, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A váz technószerű mélyedésben nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

17. sír (18. kép)

Gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 130 cm, t: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a karok a test mellett nyújtva, a lábak szintén nyújtva feküdtek. A kéz- és lábfejcsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

18. sír (18. kép)

Nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 70-75 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a meden-

celapátokon, a lábak pedig szorosan egymás mellett, nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

19. sír (18. kép)

Fiatal sírja. Csvh: 125 cm, sm: 70 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. Mindkét kar könyökben behajlítva, az alkarok egymással párhuzamosan, a csuklók a csigolyákon feküdtek, a lábak nyújtva voltak. A kéz- és lábfejcsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

20. sír

Gyermek sírja. Csvh: 70 cm, sm: 95 cm, t: DNY-ÉK (264,3°–84,4°). Állatjáráttal elvágott sír, a koponya törött volt, a vázcsontok fele hiányzott. A csontváz nem volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

21. sír

Gyermek sírja. Csvh: 70 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Erősen roncsolt csontváz, a koponya balra billent. A csontváz nem volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

22. sír

Gyermek sírja. Csvh: 85 cm, sm: 70 cm, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Bolygatott, rossz megtartású csontváz. A koponya jobbra billent. A csontváz nem volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

23. sír (18. kép, 368. tábla)

Fiatal egyén sírja. Csvh: 140 cm, sm: 100-105 cm, t: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent, a jobb kar szorosan felhúzva, a csukló a mellkas közepén feküdt. A bal kar behajlítva, az alkar keresztelte a csigolyákat, a kézfej csontjai pedig a jobb medencelapát fölött voltak. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal lábfej mellett korongolt, belül téglaszínű, kívül feketésbarnára égett csupor formájú edény. Zömök, behúzott nyakából meredeken ível ki az egyenesre vágott pereme. Agyaghurkákból építették fel, m: 11,5 cm, szájá: 10,0 cm, fenéka: 7,3 cm (IV.80.104.11.).

Szórványleletek (8–9. tábla)

1. Az árok által bolygatott területről kidobott földből nyéltüskés kis vaskés nyél felőli darabja került elő, mér-

hető h: 5,6, pengesz: 1,6, a nyéltüske h: 3,0 cm (IV.80.104.3.).

2. Nyitott, elhegyesedő végű, kerek átmetszetű bronzhuzal karperecek, 3 db á: 7,3x7,5, 6,8x6,6, ill. 7,3x7,0 cm (IV.82.96.1.).

3. Nyitott, töredékes bronzkarika á: 2,7x2,5 cm (IV.82.96.2)

3.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

3.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A leletmentő ásás 23 sírt tárt fel. Ezeknek a síroknak egy részéből több esetben nem az egész váz, hanem annak csupán egy része kerülhetett kibontásra és rajzolásra, mert a váz többi részét a leletmentő ásás megkezdése előtt kiasott vízvezetékárok megsemmisítette (15. kép, l. a kötet végén a térképtartóban).

3.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

A temetőrészlet antropológiai feldolgozása nem történt meg. A helyszíni megfigyelések alapján nem lehetett eldönteni a nem szerinti hovatartozást.

3.6.3. Sírgödörök

A sírgödörök feltárása nem vált el. Egy esetben, a 8. sírnál egy aránytalanul nagy méretű sírgödör feltárásánál rajzolódott ki, amely nagyjából téglalap formájú volt.

3.6.4. Tájolás

A tájolás fő iránya nyugat–kelet, ettől az esetek nagy részében dél felé mutatkozik eltérés.

3.6.5. A sírba helyezés módja

A sírokból háton fekvő, nyújtott helyzetű csontvázak kerültek elő. Ezen belül mutatkoztak eltérések a következőképpen:

- a karok nyújtva a váz mellett,
- a jobb kar a medencelapáton, a bal nyújtva,
- a bal kar a gerincoszlopon, a jobb kar behajlítva a bal medencelapáton,
- a karok könyökben erősen behajlítva,
- a jobb kar a medencelapáton, a bal kar a medencelapát alatt,
- a jobb kar derékszögben behajlítva, a bal nyújtva a medencelapáton,
- a jobb kar derékszögben behajlítva, a bal behajlítva a medencelapáton,
- a jobb kar behajlítva a medencelapáton, a bal kar behajlítva a medencelapát alatt,
- a karok karba fonva a mellkas előtt,

– a jobb kar erősen behajlítva, a bal kar behajlítva a gerincoszlopon.

3.6.6. Koporsók

Koporsómaradványok, koporsószegek a temetőrész területéről nem kerültek elő.

3.6.7. Edénymelléklet

A feltárt sírokból egyetlen esetben került elő edénymelléklet, a 23. sírban a lábfej mellé helyeztek fazekat.

3.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

3.7.1. A mellékletek aránya

A feltárás során a sírokból 13 melléklet került elő az edénnyel együtt.

3.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

Egyszerű, nyitott huzalkarika: 2 db került elő a temető területéről. A 3. sírből 1 db és egy szórvány; mindkettő bronzból készült.

Gyöngy:

A 15. számú sírből előkerült 1 db gyöngy.

Karperec:

Elhegyesedő végű, nyitott huzalkarperec 5 db került elő a feltárás során, 2 példány az 1. sírből és 3 szórványleletként.

Ólomamulett:

A 15. számú sírből került elő egy példány.

3.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei

Öv:

1 bronzcsat a 15. sírből.

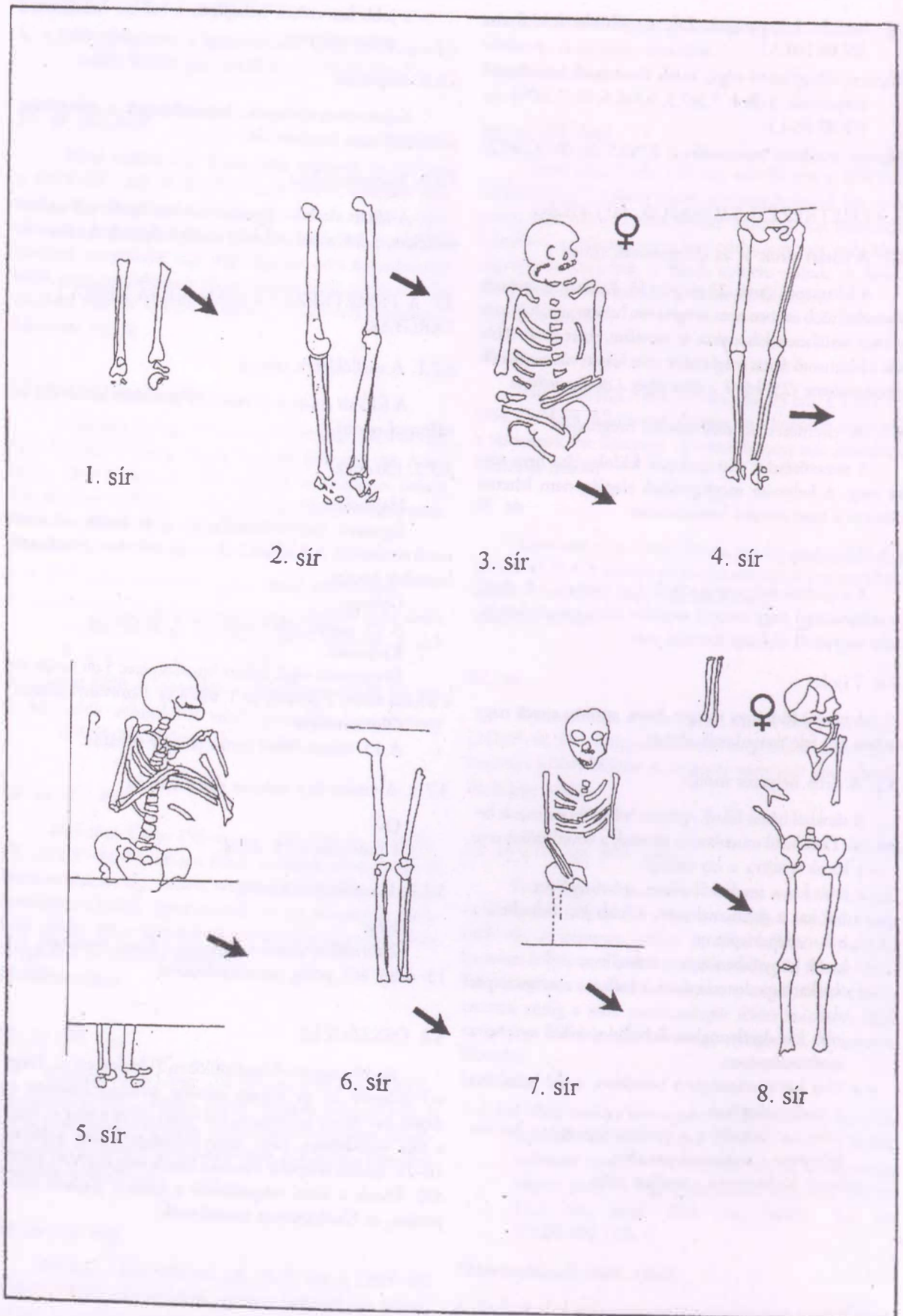
3.7.4. Használati eszközök

Kés:

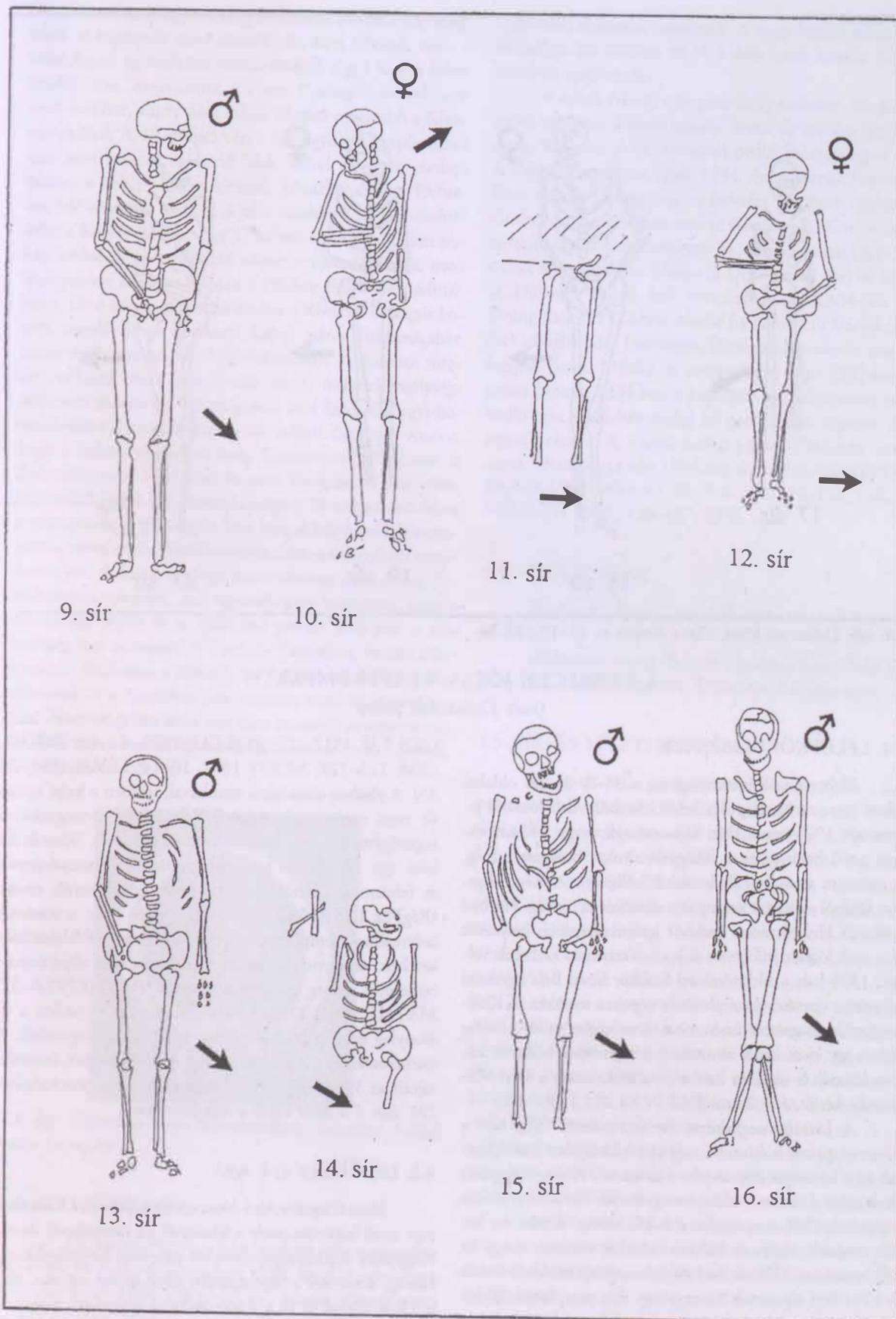
2 töredékes vaskés származott a feltárt területről, 1 a 13. sírből és 1 pedig szórványleletként.

3.8. ÖSSZEGZÉS

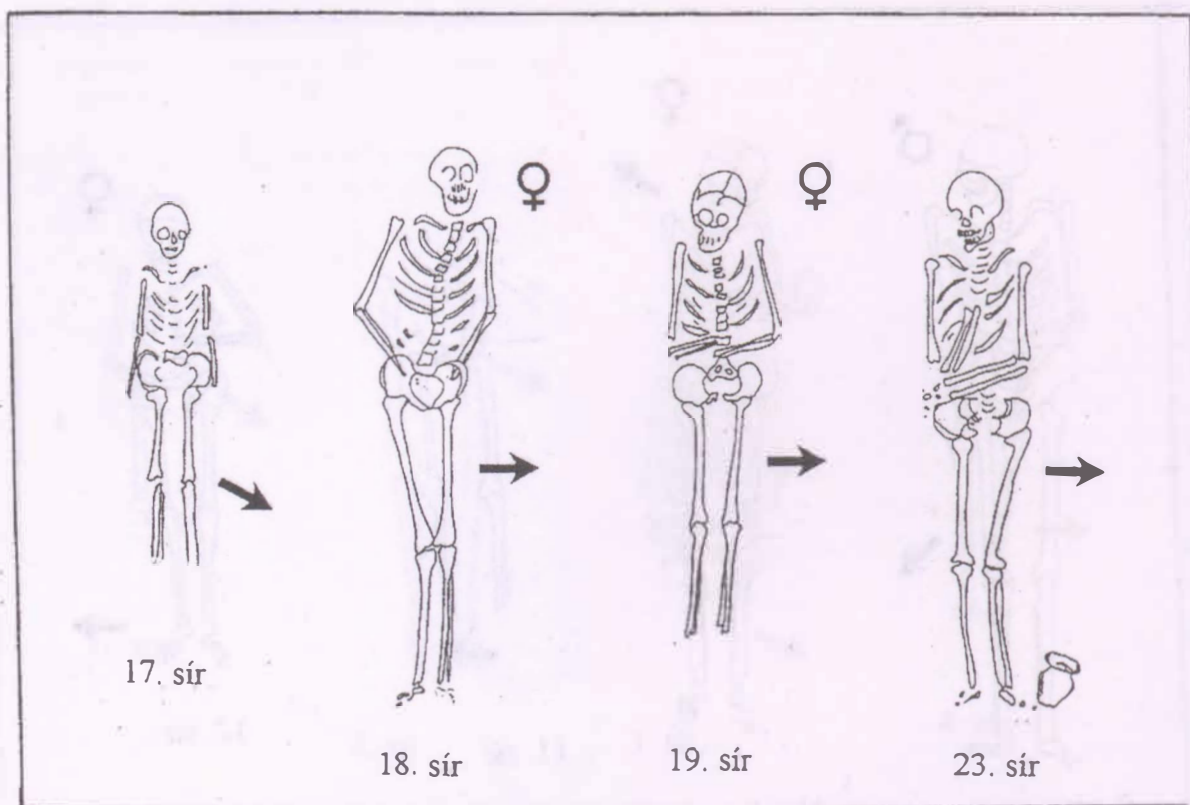
Az Unokapart-Rózsás-dűlőben (Unokakert u., Hegy u.) előkerült 23 sír anyaga minden kétséget kizáróan az Árpád-kor elejére keltezhető. Ezt húzza alá az a tény is, hogy a tőle északkeletre, nem nagy távolságra fekvő területen 10–11. századi település nyomait leltük meg (LÉVAI 1990, 48). Ennek a korai településnek a lakói a Józsa-ér túlsó partján, az Unokaparton temetkeztek.

16. kép: Debrecen-Józsa, Clara Zetkin u. 1-8. sír

17. kép: Debrecen-Józsa, Clara Zetkin u. 9-16. sír

18. kép: Debrecen-Józsa, Clara Zetkin u. 17–19., 23. sír

4. DEBRECEN-JÓZSA, KLASTROMPART¹⁰ (volt Debreceni járás)

4.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Debrecentől északnyugatra, a 35-ös út két oldalán fekvő Józsa nevű település keleti részéből, Alsó-Józsáról jelentették 1975-ben a Déri Múzeumnak, hogy a Klastrompart nevű határrészen a földgyalu sírokat bolygatott meg. A múzeum a további földmunkát leállította. A megmozgatótt földből előkerült kerámiatöredékeket az Ifjúsági Házban működő Helytörténeti Szakkör gyűjteményében helyezték el, s ezek jórészt jellegtelen űskori és szarmata cserepek voltak. 1976-ban a Helytörténeti Szakkör Lévai Béla egyetemi adjunktus vezetésével terepbejárás végzett a területen. A Klastrompart legmagasabb részén, a habarcsos-téglatörmelékcs szántásban egy kicsi, kerek átmetszetű aranydrótból hajlított, szélesre kalapált S-végű, ép karikát is találtak, amely a Déri Múzeumba került, á: 1,2 cm (DM IV.82.27.1.) (19. kép).

A Józsan megkezdett területrendezés 1981-ben a Klastrompartot is érintette, ugyanis házhelyeket szándékoztak itt a határrész déli sávjában kiosztani. A megbolygatott sírok miatt a területrendezést megelőzően leletmentő ásatást végeztünk 1981. szeptember 14–26. között. A felszínre került csontok, téglá- és habarcsötörmelék mutatta, hogy itt kell keresni az 1570-es évektől fokozatosan elnéptelenedett és 1594-ben elpusztult Szentgyörgy falu templomának helyét. Ezt a korábbi helytörténeti irodalom ide is helyezte

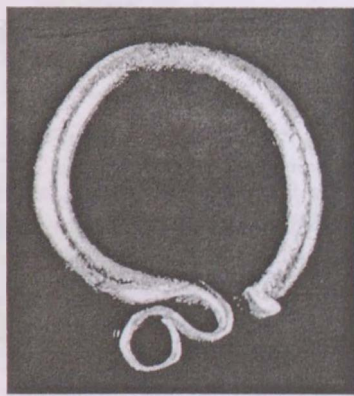
(ZOLTAI 1917, 27; ZOLTAI 1925, 42–43; ZOLTAI 1936, 123–124; MÓDY 1972, 10–14; LÉVAI 1981, 28, 35). A részben társadalmi munkával, részben a helyi tanács, de nem utolsó sorban Lévai Béla anyagi támogatásának segítségével elvégzett kutatás eredményes volt. Sikerült fel-lelni egy 13. századi templom alapfalainak maradványait, és feltárni a kutatószelvények területén előkerült sírokat (RégFüz I:25 [1982] 92). 1991. április 5-én a romosan helyreállított templom környékén újból óriási földmunkába kezdtek, amelynek során az Árpád-kori falu objektumait, temetőjét szinte megsemmisítették (M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1991, 119). A helyszíni szemlét követően a viszonylag épen maradt területen leletmentést végeztünk, és csatlakoztattuk a leletmentő ásatás temetőterképét, helyszínrajzait az 1981. szeptemberi ásatásunk dokumentációjához (21. kép, l. a kötet végén a sértektartóban).

4.2. LELŐHELY (14. kép)

Józsa település Alsó-Józsa részén található a Klastrompart nevű határrész, mely a felszínből jól kiemelkedő domb. Nagyjából északnyugat–délkeleti irányban helyezkedik el a hátság, amelynek a legmagasabb része éppen ott van, ahol a 35-ös számú út és a Tóóc-csatorna egymástól majdnem a legkisebb távolságra párhuzamosan fut. Ezt a hátságot,

¹⁰ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 126–82., 279–91.

illetve dombot Magyarország I. katonai felvételének megfelelő térképlapján nem jelezték. Ez azért feltűnő, mert e térképlapon ugyanakkor lelőhelyünkötől alig 1 km-re kelet-északkeletre, megtaláljuk a Szent György-homokhalom nevű dombot, amely nem sokkal lehetett magasabb a Klastrompartnál. A 18. század végén Szentgyörgy templomából már nem lehettek felmenő falak, mivel ezt ilyen esetben jelezték a térképszelvény készítői. Jelezték viszont a Debrecen felé vezető út mellett, a jobb oldalon, a lelőhelyeinktől délre a Rózsás csárdát. Egy 1794-ben készült uradalmi térkép sokkal több értékelhető adatot nyújt számunkra, mert igen pontos felmérés alapján a Földvár Fok néven feltüntetett Tóció folyás és a Böszörmény–Debrecen országút között, nagyjából az út menti Lebus csárda magasságában mutat egy dombot Falu hely elnevezéssel. A dombot minden oldalról olyan lapos veszi körül, melynek mélysége majdnem azonos a Tóció völgyével. Itt a Szent György-homokhalomot is megtaláljuk, de név nélkül. Lényeges viszont, hogy a halom oldalában futó, Debrecenből Nyulason át Zelemérré tartó középkori út neve Telek út. A fenti elnevezésekhez hozzá kell fűznünk, hogy a 20. század első felére a nép nyelvén átváltódott a Falu hely domb neve Klastrompartra, mivel az emlékezet szívósan őrizte a valamikori templomhelyet. A Szent György-homokhalom neve pedig Telekhalomra változott, ami egyértelműen bizonyítja, hogy a 16. század végén ez a Tóció bal partján lévő rész a falu belsőségéhez tartozott. A Tóció és Temető-alj között elhelyezkedő földhátan a lelőhely a Hajdúháton a nyírségi futóhomok és a hajdúhátú lösz határán terül el. A mellette futó Tóció-völgyben több ezer éven keresztül az atlantikumtól kezdve, s a rendkívül száraz időszakokat nem számítva, mindig lehetett víz.¹¹

19. kép: Debrecen-Józsa, Klastrompart. Szórvány S-végű arany hajkarika

4.3. TELEPÜLÉSNÉV

A 12. század végén a Bihar megyei Macs települést 1282-ben említik, az Alpra kun vezér fiaitól hűtlenségük után elkobzott falut 1285-ben IV. László adományozta

¹¹ Dr. Borsy Zoltán (KLTÉ Földrajzi Intézet) szíves szóbeli közlése, aki munkatársával évtizedekig kutatja a Hajdúháton tagoló löszvölgyeket.

Debreceni Rophoin comesnak. A nagy határú Macs a 13. században két faluban élt.¹² A falu nevét később Hosszúmacsoknak is ismerték.

A másik falu az egri püspökség szabolcsi főesperességhez tartozott. Eleinte szintén Macs, de később Egyházasmacs, Kismacs, a 14. századtól pedig Szentgyörgy a neve. A Váradai Regéstrum egyik 1234. évi adatának fontos említése volt a Szentgyörgy tiszteletére alapított egyháza. A Gutkeled nemzetséghez tartozó Kis (*parvus*) Kozma (a Pelbárthi család őse) unokatestvére, Ivánka comes (az Adonyi család őse), valamint Lőrinc (a Dobi család őse) és Miklós (a Diószegi család őse) visszazálogolták 1304-ben Vak Dorog fiaitól. 1322-ben Aladár fia Pelbárt (a Várdai család őse) zálogba adta Debreceni Dózsa nádornak, de nem zálogolta vissza. Mihály, a szentgyörgyi pap, 1332-ben 12 garast fizetett, 1334-ben a pap neve és a tizedösszeg nélkül említették, 1335-ben pedig 10 garast adott a pápai tizedjegyzék szerint. A Várdai család a falut 1389-ben szerezte vissza. Szentgyörgy falu 1594-ben elpusztult (M. NEPPER-MÓDY 1983–1984, 91, 98, 101–102, 114, 116, 118, 122; NÉMETH 1997, 126–127, 175).

4.4. GYŰJTEMÉNY

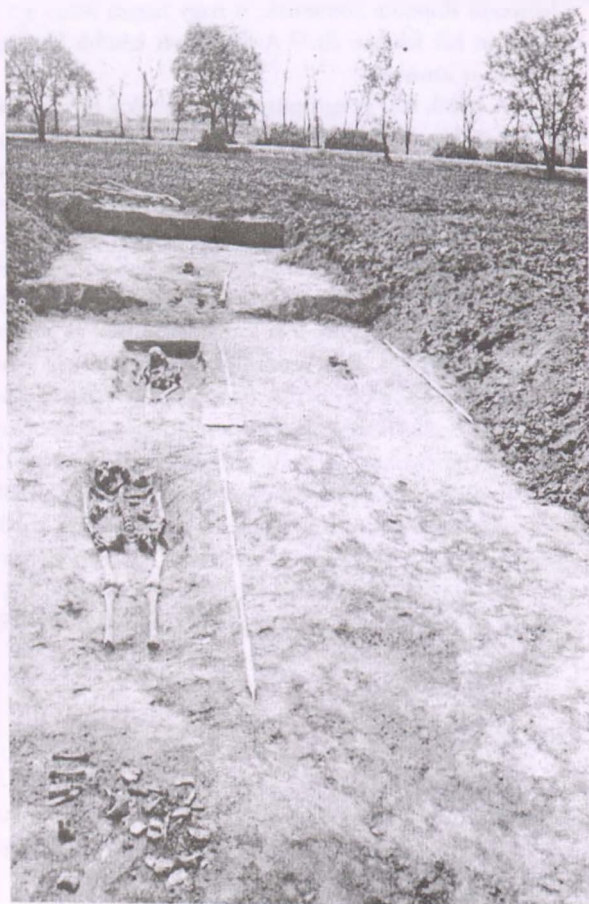
Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.92.25.1–92.32.1.

Embertani anyag: Szegedi Egyetem, Embertani Tanterem; Jósza András Múzeum, Embertani Gyűjtemény.

4.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

Egy észak–déli irányú, 25 méter hosszú, 2 méter széles kutatóárokkaival kezdtük 1981-ben a kutatást a domb tetején, ahol a felszínen a legtöbb téglá- és habarcsörmeléklet leltük. Ebből a I. szelvényünkötől került napvilágra 10 sír. Tájékozásuk DNY–ÉK, mélységük 30–60 cm között volt. Az I. szelvényünk déli végétől kiindulva nyugati irányban csatlakoztatunk egy 18 méter hosszú, 2 méter széles újabb kutatóárkot, amelyben 7 sír került elő, a 11–17. sírszámúak. Az alapszelvényünk északi szélétől kiindulva nyugati irányban húzott 20 méteres szelvényből 1 sír került elő, a 18. számú. A IV. szelvényünket a III. szelvény 13–15 méteres szakasza között újból észak–déli irányban, keresztben nyitottunk meg 13 méter hosszan. Ennek déli 2,5 méteres szakaszában találtunk még 3 sírt, a 19–21. számúakat. A szelvényekben talált és kibontott sírok helyét térképen rögzítettük. A rajzolás megkezdésének reggelére a kutatóárkokban lévő összes, egyébként melléklet nélküli sírunkat kiforgatták, úgyhogy rajzolásukra, bővebb dokumentálásukra nem kerülhetett sor. A templomalap feltárása, majd a romos helyreállítás után ezen a területen 1991-ben folytattuk az újabb bolygatás nyomán a kutatást és a temető feltárása is folytatódott a 22. számú sírral.

¹² A bihari Macs egyháza szentélyének és hajójának egy részét Zoltai Lajos 1912–13-ban megásatta: ZOLTAI 1913, 30–47.

20. kép: Debrecen-Józsa, Klastrompart. Az ásás helyszíne, a kibontott sírossal

22. sír (22. kép)

Férfi sírja. Csvh: 147 cm, sm: nem mérhető a gyalult, roncsolt felszín miatt, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz. A koponya jobbra és előre billent, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan a test mellett feküdt, a bal alkar enyhén ívben hajlott a bal medencelapátra, a kézfejek pedig a szeméremcsontok felé. A lábak nyújtva feküdtek, a lábfejcsonatok hiányoznak. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A bal vállcsúcsonk fölött, a tarkó mögött, ló dext. *humerus* diaphysis töredéke (IV.92.25.1.).

23. sír (10. tábla)

Fiatalfelnőtt sírja. Csvh: 146 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (255,9°–75,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és teljesen előre billent, a jobb kar a test mellett feküdt, a kézfejek csontjai hiányoztak. A bal kar szorosan a test mellett nyugodott, a bal alkar a bal medencelapát alá simulat. A lábak nyújtva, a bal lábfej kifelé fordult. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A sírföldből kicsi, vékony ezüstdrótból készített S-végű karika fele á: 1,55 cm (IV.92.26.1.).

24. sír (22. kép)

Gyermek sírja. Csvh: 82 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra dőlve szétlapult, az állkapocs a jobb váll fölé kifordult. A karok lazán a test két oldalán, a bal alkar hiányzott. A lábak nyújtva, a jobb, előrenyújtott lábfejnek csak néhány csontja maradt az eredeti helyén, a bal lábfej csontjai pedig hiányoztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

25. sír (10. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (244,7°–64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordult, az állkapocs leesett. A karok egyenesen nyújtva, szorosan a test mellett nyugodtak, a kézfejek csontjai hiányoztak. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A jobb csecstyűlványon vastos, igen szélesre kalapált S-végű bronzkarika, á: 2,5x2,4 cm (IV.92.27.1.).

26. sír (22. kép)

Csecsemő sírja. Csvh: 57 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és erősen előre billent. A karok könyökben enyhén behajlítva a medencelapát fölé simultak, a medence sokkal mélyebben helyezkedett el, mint a váz többi része. A jobb lábszár hiányzott. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb oldalon a hónalj tájékon tojás (IV.92.28.1.).
2. Bontás közben a jobb láb fölötti részről vastaggy töredékei kerültek elő.

27. sír (22. kép)

Férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt kissé előrebillenve. A jobb kar a test mellett, a bal kar a hát mögött helyezkedett el. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek, a lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

28. sír

Nő (?) sírja. Csvh: 148 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett, a felsőtest mélyebben helyezkedett el, mint a lábak. A jobb láb egyenesen nyújtva, a lábfej egyenesen nyújtva, s az eredetileg felhúzott bal lába oldalra dőlt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

29. sír (10. tábla)

5 év körüli gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 69 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya bolygatott, az állkapocs a jobb felkarcsonton. A karok nyújtva a test mellett, az alkarcsontok hiányoztak. A lábak nyújtva, a lábszárcsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Bontás közben került elő egy nagyméretű, L alakúra elhajlott, ovális fejű vas koporsószeg, m: 6,0, talph: 3,2 cm (IV.92.29.1.).

30. sír (10. tábla)

Fiatal egyén sírja. Csvh: 126 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, az állkapocs a bal kulcscsontra támaszkodott. A karok szorosan a test két oldalán, a lábak nyújtva feküdtek. A kéz- és a lábfejszontok egyaránt bolygatottak voltak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt kicsi, igen jó minőségű ezüsből készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,4x1,5 cm (IV.92.30.1.).

31. sír

Férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Koporsós temetkezés. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állcsúcs a jobb kulcscsontra támaszkodott. A jobb kar könyökben kissé meghajlítva, az alkar a jobb medence-lapát belső ívére simult. A bal kar a test mellett, a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

32. sír

4 év körüli gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (255,9°–75,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva a medence fölé hajlott. A lábak nyújtva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

33. sír

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Nagyon rossz megtartású váz igen bolygatott állapotban. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

34. sír

2 év körüli gyermek sírja. Csvh: 65 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent. A mell-

kasi rész bolygatott volt, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

35. sír

Csecsemő sírja. Csvh: (mérhető) 45 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, a vázcsontok hiányosak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

36. sír

Fiatal férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és kissé előre billent. Mindkét kar könyökben meghajlítva, az alkarok a medence-lapátokon nyugodtak. A lábak szorosan egymás mellett nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

37. sír

Nő sírja. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen balra és kissé előre billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test két oldalán, a lábak pedig nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

38. sír (8. tábla)

Nő sírja. Csvh: 152 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent. A karok a test két oldalát követték. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 3, igen jó minőségű ezüsből készített, igen szélesre kalapált S-végű, különböző méretű karika, á: 1,6x1,6, 1,55x1,65 és 1,6x1,7 cm (IV.92.31.1.).

39. sír

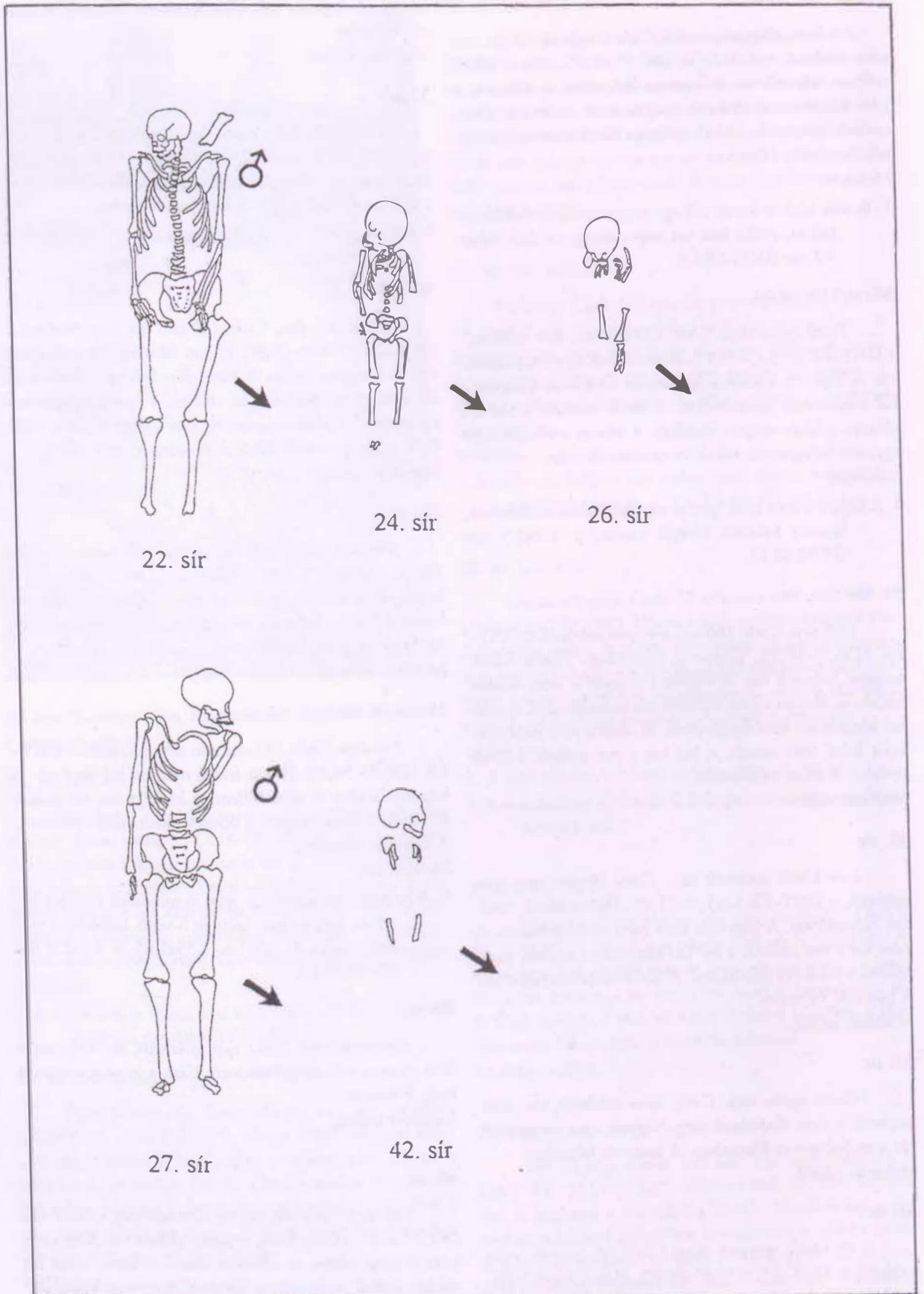
Gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: nem mérhető, t: nem volt megállapítható. Csak a koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

40. sír

Férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és hátra billent, az állkapocs leesett. A karok a test két oldalán, a lábak pedig nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

22. kép: Debrecen-Józsa, Klostropart 22., 24., 26., 27., 42. sír

41. sír (8. tábla)

2 év körüli gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: nem mérhető, t: nem volt megállapítható. A földmunkagép a sírt erősen megbolygatta, eredeti helyzetben csak a koponya és a melléklet maradt. Felszedve.

Melléklet:

1. A váz oldalánál kisméretű vassarló, fesztáv: 12,4, töredékes nyélh: 3,8 cm (IV.92.32.1.).

42. sír (22. kép)

Csecsemő sírja. Csvh: (mérhető) 55 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (244,7°–64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt előrebillenve. Igen rossz megtartású csontok, nagy részük elporladt. Melléklet nélkül.

4.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

4.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A Józsa-Klastromparton feltárt temetőrészéből 42 sír került elő. A sírok közt találtunk férfi-, női és gyermekvázakat. A temetőt szántás, kincskeresés és a templomrom tégláinak kibányászása többször és igen erősen megbolygatta (21. kép, 1. a kötet végén a térképtartóban).

4.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

Az antropológiai feldolgozás még nem készült el, s a helyszínen végzett megfigyelések alapján a sírokban eltemetett vázakat nem tudtuk minden esetben nem szerint besorolni.

4.6.3. Sírgödörök

Egyszer tudtunk csupán megfigyelést tenni a sírgödör formájára: a 23. sír esetében, ahol a sírrajzon rögzítettük, hogy lekerekített sarkú téglalap alakú volt. A sírgödörök mélységére vonatkozóan egyetlen esetben sem lehetett megbízható adatokat rögzíteni.

4.6.4. Tájolás

A sírba helyezett elhunytak fektetési iránya minden esetben DNY-ÉK.

4.6.5. A sírba helyezés módja

A sírokban talált csontvázak nagy része háton fekvő, nyújtott helyzetű volt. A sírba helyezés több formáját figyelhetjük meg:

Háton fekvő, nyújtott helyzetű,

- a karok nyújtva a váz mellett,
- mindkét kar a medencén,
- a jobb kar nyújtva, a bal kar a medencelapát alatt,
- a jobb kar nyújtva, a bal kar a vázcsontok alatt,
- a jobb kar nyújtva, a bal a medencelapáton,
- a bal kar nyújtva, a jobb kar a medencelapáton.

¹³ A II. József-féle katonai felmérés 1783-ban készült Coll. XXIV. Sectio 18. lapja, Déri Múzeum, Általános Történelmi Dokumentációs Gyűjtemény. Térképtár. Fényképmásolat.

Háton fekvő, eredetileg kissé felhúzott láb oldalra dőlve.

4.6.6. Koporsók

A Józsa-Klastromparton feltárt temetőtöredékhez tartozó közösség alkalmazta a koporsós temetkezést. Koporsómaradványok a 31. sírből kerültek elő, a 29. sírből pedig koporsószegek.

4.6.7. Ételmelléklet

Egyetlen sírből került elő az elhunyt mellé helyezett húsétel maradványa: a 22. számú sírban a bal váll fölött lócsont volt.

4.6.8. Tojásmelléklet

A 26. számú gyermeksír vázcsontjai között, a jobb hónalj tájékán tojásra leltünk.

4.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

4.7.1. A mellékletek aránya

A feltárt temető sírjaiból alig került elő melléklet. Ez egyértelműen tanúskodik arról, hogy igen szegény közösség használhatta a temetőt.

4.7.2. Ékszerek

A feltárás során az ékszerek egyetlen típusa, S-végű hajkarika került elő négy sírből. Ezüstből és bronzból készült példányok. Szórványként került elő egy kicsiny, S-végű karika.

Hajkarika:

S-végű hajkarika:

4 sírből 6 db került elő, és pedig 3 sírban 1-1 db (23., 25. és 30.), 1 sírban pedig 3 db (38. sír).

4.7.3. Használati eszközök

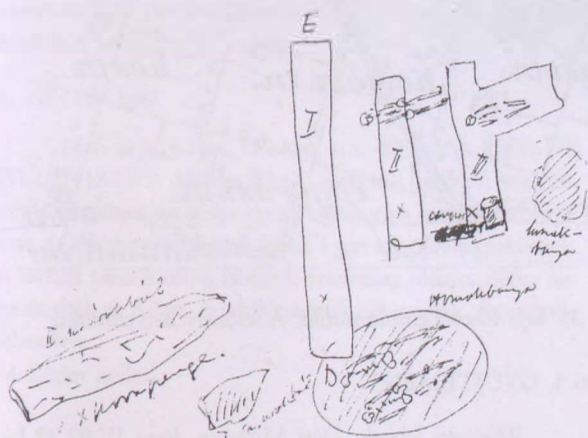
Sarló:

A temető területéről egyetlen használati eszköznek minősíthető tárgy került elő a 41. sírből, egy sarló formájú tárgy.

4.8. ÖSSZEGRÖZÉS

A két leletmentő ásatás (1981, 1991) során feltárt sírok megerősítették a templom 13. századra való keltezését. Ezt eddig a templom egyenes szentélyzáródása, a hajó és szentély csatlakozásánál, valamint a nyugati falsarkoknál fellelt támpillérek és a nyugati bejárat alapján tettük erre az időpontra. A templom felmenő falait már megbontották a 17. században, de a feltárt alapfal, illetve az alapozás maradványainak állagából következik, hogy itt nem arról volt szó, hogy a falu elnéptelenedése, majd pusztulása után maga a templom is az enyészeté lett. A 18. század végén azonban már a falakból sem látszott semmi, pedig akkor ez a terület nem volt beerdősülve. Ezzel magyarázható, hogy a II. József kori felvételen¹³ a szokott

kisebb kutatásba kezdett (24. kép). Naplója szerint: „Egy közel 20 m hosszú, 1 m sz. és ÉD-i irányú kutatóárkot huzattam 3 munkással, a második gödör mellett. A kutatóárok egyetlen sírt nem talált. Ettől K felé egy rövidebb 5 m hosszú árokban egy KNY irányban fekvő csontvázat leltünk, fejfel NY-nak, lábbal Keletnek, de mellette semmi melléklet nem volt. A csontváz a felszín alatt 70 cm mélyen feküdt. Koponyája hiányzott, de ennek közelében egy fiatal egyén koponyája feküdt rendetlen össze visszaságban borda- és gerinc-csontokkal. Ezt a koponyát hazahoztam. III. sz. kutató árkom egy 4–5 éves gyermek csontvázat találta minden melléklet nélkül. Az árok ásásakor egy durva, népvándorlás kori csupor került elő az első ásónyom alatt. A II. sz. kutató árokban egy kovapenge. Az I. sz. egy kicsike töredék. 12 órára a munkát befejeztem. Begyalogoltam a tanyára. A gazda megmutatta az első ízben talált csontokat. Egy ép koponyát hazahoztam, a többi tört csontokat ott hagytam. Este dr. Balogh János orvos lakásomon várt. Elmondtam neki az eredményt s ő pedig át adott egy nyitott gyűrűt, egy kis bronz karperec töredéket, egy ép br. karikát. Szívesen fogja venni a további kutatásokat.”

24. kép: Derecske-dr. Balogh János tanyája. Sőregi János vázlatrajza

A kutatások folytatására nem került sor. A leleteket a Déri Múzeumban leltározták be.

5.2. TELEPÜLÉSNEV

Derecske királyi/hercegi birtok volt. Az 1291–94 közötti időre keltezhető váradai püspöki tizedjegyzékben nem tették ki mellette a birtokosának nevét. 10 kepe tizedet fizetett papja a püspöknek. IV. László adományozta a falut Debreceni Rophoin bánnak, aki 1311 szeptemberében királyi hozzájárulással átadta bihari birtokait – köztük Derecskét – unokaöccsének, Dózsa mesternek. A pápai tizedjegyzékben 1333-ban a falu András nevű papja, az 1334–1337. években pedig Egyed nevű papja 22 garast fizetett. Derecske 1404-ig a debreceni uradalom faluja, 1405-ben vámos hely volt (GYÖRFFY 1987, 613; MÓDY 1998, 31–33, 36–38).

5.3. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.1939.4.

5.4. LELETLEÍRÁSOK

Szórványleletek (11. tábla 1–3.)

1. Félkör átmetszetű, jó minőségű bronzhuzalból készült, oválisra hajlított, egyenesre vágott végű nyitott karika, á: 2,1x1,8 cm.
2. Vaskos, kerek átmetszetű nyitott bronzkarika, egyik vége egyenesre vágott, a másik legömbölyített, á: 3,0x3,4 cm.
3. Elhegyesedő végű, valószínűleg a találáskor deformálódott törött bronz huzalkarperec, á: 4,6 cm.

5.5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A fentebbi, Sőregi János naplójából származó idézet alapján erről a lelőhelyről 6 sír került elő. A mellékletek nyomán az egyik sírban lószerszámos temetkezés volt. Az előkerült leletek egy 10. század végi–11. századi kora Árpád-kori temető helyét jelzik.

6. EBES-TEPLOMDŰLŐ¹⁵ (volt Debreceni járás)

6.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK, LELŐHELY

Debrecentől délnyugatra fekszik az elmúlt évtizedekben újjászületett Ebes önálló közigazgatású község. Az Árpád-korban települt falu a pusztulásáig délebbre, a mai debrecen–hajdúszováti út jobb oldalán volt, ott, ahol a Zsong- és Ágod-völgy egyesüléséből keletkezett Kösély bal partján egy nagy halom van. Ezt a területet nevezték Templomdombnak (25. kép). A rajta lévő egykori templom a 18. századra már teljesen elromosodott, s az

1920-as években a helyét is csak sejteni lehetett a téglatormelékes felszínen. 1988 késő tavaszán a Községi Tanács akkori elnöke és az iskolaigazgató Haja István bejelentette, hogy a Templomdombon a szántás során nagy mennyiségű habarcs- és téglatormeléket, valamint emberi csontokat forgatott ki az eke. A helyszíni szemlélt 1989. április 10–28. között leletmentő ásátás követte (26. kép).¹⁶ A feltárás során a dombon megtaláltunk egy négyszögletes szentélyzáródást, amely egy

¹⁵ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 257–90.

¹⁶ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 256–90.; M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1993, 126–128.

Melléklet:

1. A jobb fültájékon 2 vékony ezüstdróból sodrott, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,3x2,38 cm (IV.92.22.1.).

2. sír (27. kép)

Fiatalférfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a mellkas tájékán megbolygatott váz, ezért a bal kulcscsont, a csigolyák, a keresztcsont, a kézfej és a bal lábfej csontjai hiányoznak. A koponya teljesen a bal oldalán nyugodott. A karok nyújtva, szorosan a test mellett. A lábak nyújtva, a két sarok egymás felé fordítva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

3. sír (27. kép)

Gyermek sírja. Csvh: 95 cm, sm: 40 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal vállcsúcsra támaszkodott. A felkarcsontok szorosan a test mellett, a jobb alkar a jobb medencelapát belső oldalára simult, a bal alkar pedig a test mellett feküdt. A lábak nyújtva, a bal lábszár nem az eredeti helyén volt. A bal kézfej és mindkét lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

4. sír (27. kép)

Férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz erőteljes izomtápadási helyekkel. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok a test két oldalán feküdtek. A sarkak összeértek, a lábfejek eredetileg oldalra dőlve helyezkedtek el. A kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

5. sír (27. kép, 12. tábla 2.)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: (a könyöktől lefelé) 111 cm, sm: 42 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek a medencéjétől felfelé hiányoztak a csontjai, valószínűleg a szántás semmisítette meg őket. A bal alkar, illetve a jobb kéz csontjai alapján a karok a test mellett voltak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kézen jó minőségű ezüsthuzalból fonott nyitott gyűrű. Végei elhegyesedők, az ezüstdrótok laposra kalapálva egymásra simulnak. Á: 2,3x2,4 cm (IV.92.23.1.).

Szórványleletek (12. tábla 3-5.)¹⁸

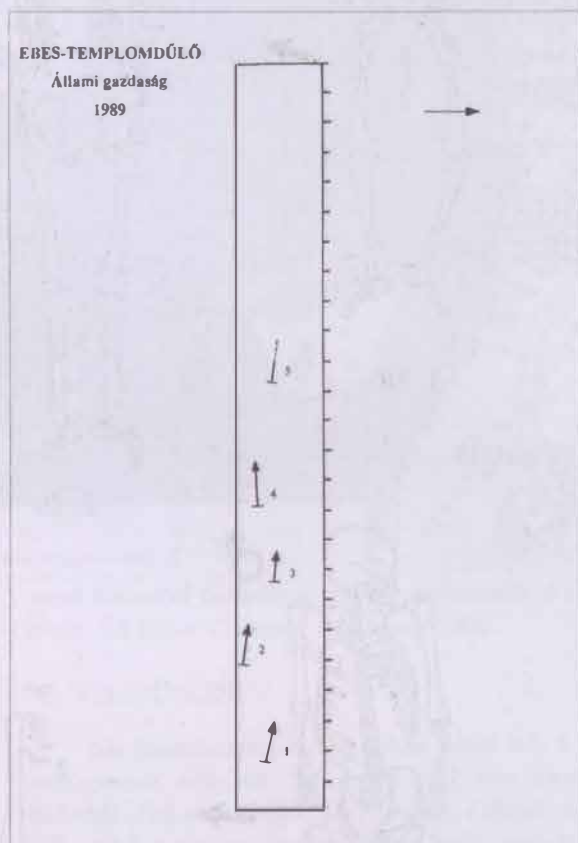
Az 5. sír környékéről előkerült tárgyak:

¹⁸ A 12. táblán tévesen az 5. sír anyagaként van jelezve a 3-6. szórványlelet.

1. Szélesre kalapált S-végű bronzkarika, á: 2,05x2,4 cm (IV.92.24.1.).

2. Igen jó minőségű ezüsből készített kicsiny, szélesre kalapált S-végű karika. 2 db, á: 1,5x1,7 cm és 1,5x1,6 cm (IV.92.24.2.).

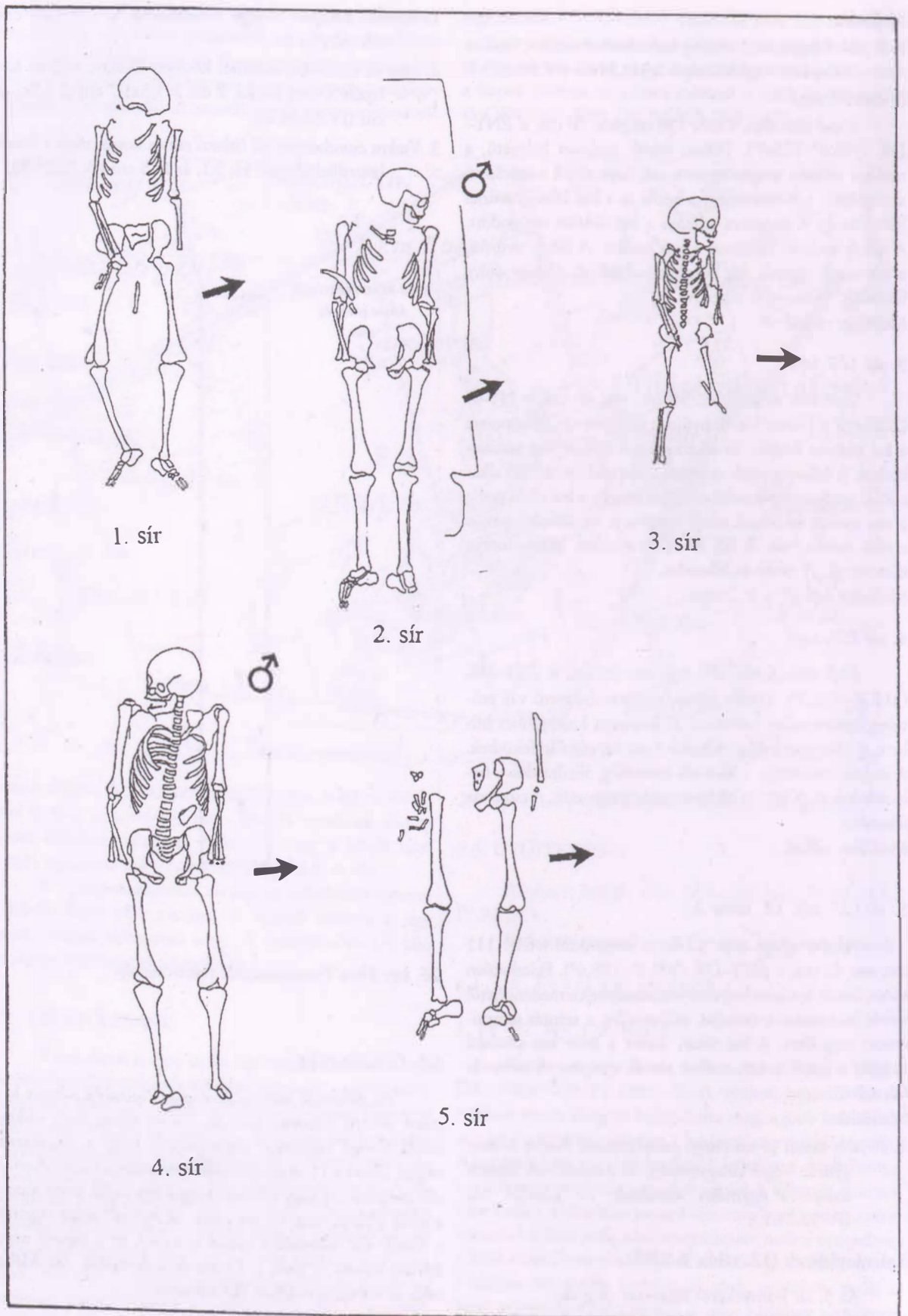
3. Vaskos csonthenger, jól látható rajta a kopás, mely a hosszú használatból ered. H: 5,1, á: 2,15 cm (IV.92.24.3.).

26. kép: Ebes-Templomdűlő, temetőterkép

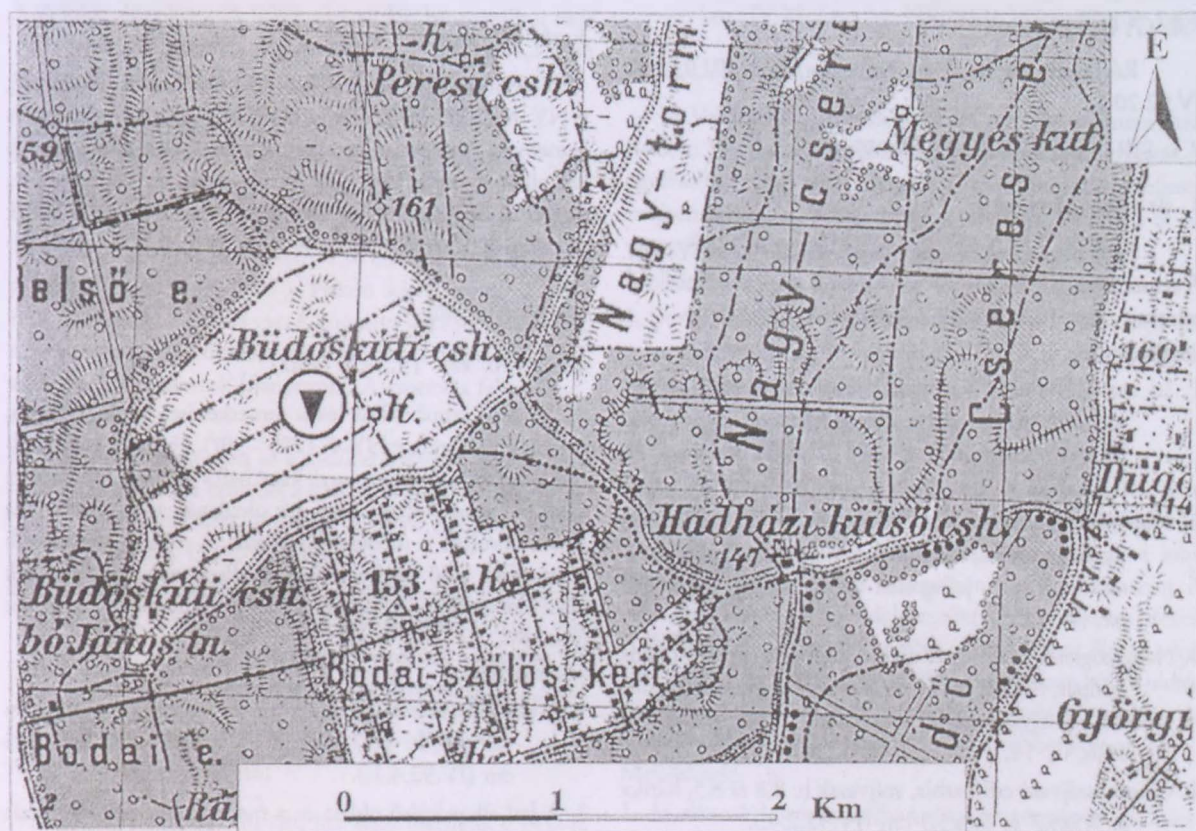
6.5. ÖSSZEGZÉS

Az előkerült leletanyag alapján (ezüsből készült kicsiny, S-végű fülbevaló karikák, fonott ezüstgyűrű, vaskos bronz S-végű hajkarika) feltételezhető, hogy a 10. század végére, illetve a 11. századra datálható köznépi temető került elő, melynek ma nagy valószínűséggel úgy tűnik, hogy éppen a szélét találtuk meg. Az ásatásunk dél felé eső szélén ugyanis a Kösély felé meredeken szakad le a part, itt a temető nem folytatódhatott. A sírok a 3 méteres szelvényünk déli felébe estek és szabályos sorban helyezkedtek el.

27. kép.: Ebes-Templomdűlő 1-5. sír

7. HAJDÚBÖSZÖRMÉNY-BODASZŐLŐ, BÜDÖSKÚT¹⁹

28. kép: Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút. A lelőhely helyszínrajza

nyező térszintből kiemelkedő területen helyezkedik el a lelőhely, 1,5 km-re a zeleméri vasúti megállótól.

7.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A Hajdúböszörmény határában lévő Bodaszőlő Lorántffy-kert melletti Büdöskút (a mai emberek így hívják, de az idősebbek Bidesgút néven ismerik) elnevezésű területen a helyi Zója Tsz munkásai a régi pulykanévelő telepének bővítési munkálatainál emberi csontvázakat és vasból készült lószerszám-tartozékokat találtak 1990-ben. A helyszíni szemle során kiderült, hogy az eredeti felszínről 1–1,5 m vastagságban letolták a barna homokot, s ezzel tönkretették egy hosszúkás part központi részét, amelybe az előkerült szemfedődarabok, zabla, kengyel, nyílhegyek és lócsontok tanúsága szerint egy 10. századi temetőt ástak. Az ott dolgozók elmondták, hogy az elmúlt évek során az előző épület tartóoszlopainak ásásakor is tettek tönkre sírokat, de ezt nem jelentették be.

A helyszínen 1990. március 28–április 6. között leletmentő ásatást végeztünk, és 20 sírból, valamint 1 lótemetkezésből (21. sír) álló temetőrészt tártunk fel. A leletmentés területét a feltárás helyét övező nyárfaerdő és a már korábban megépített épületek erősen behatárolták.

7.2. LELŐHELY (28. kép)

Debrecentől északra, a Hajdúság déli részén, a Zelemér-ér és a Tócsó folyó egykori kanyarulatai között, a kör-

7.3. TELEPÜLÉSNÉV

Ma Hajdúböszörményhez tartozó lakott hely a városközponttól délkeletre. 1801-ben hozták létre zeleméri földekből. Első előfordulása 1265-ben egy Zeleméri nevű férfi említése. A pápai tizedjegyzékben István nevű papja 1332-ben 18 garast és az 1334. évi második részletben 6 garast fizetett. Zeleméri Mihály 1333–1337-ben Debreceni Jakab és Pál szabolcsi ispánok alispánja. A Gutkeled nemzetségbeli Zeleméri Mihály és fiai 1323-ban. 1332-ben Zeleméri Mihály pereskedik a szomszédos Salamon falu határa miatt. A falu a nemzetség (Zelemériekkel és Bátoriakkal közös) ősné 12. századi birtoka (MÓDY 1973, 35, és uo. 35. jegyzet, 39; NÉMETH 1997, 207–208.; MÓDY 2000, 295). „A Boda helynév Hajdúböszörmény határán 1496-ban fordul elő oklevélben, melyben a leleszi konvent jelentést tesz II. Ulászló királynak arról, hogy parancsára eleget tett a Zelemér-i Mihály, Zelemér-i Kamarás László fiai Benedek és Mihály és Ders-i Péter fiai között folyt birtokperekben hozott ítéletnek. Zelemér határát Zelemér-i Mihály és Zelemér-i Kamarás fiai kapták úgy, hogy a Ders-i Péter fiak egy részt kaptak. A megosztott határ jó részét erdőség alkotta, s a megnevezett erdők között szerepel Bodagyakra is: »Abinde eundo ad rubeta Bodagyakra«. Boda-

¹⁹ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 268–90.

gyakra tehát erdőterület volt, de nem szálaserdő, hanem bokros, cserjével sűrűn benőtt föld.”²⁰

7.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.92.2.1–IV.92.20.1.

7.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (13., 21. tábla)

Férfi sírja. Csvh. és sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK. A temetőterképre a csontok lenyomatai alapján tudtuk be-rajzolni, mert a sírt a találók szedték ki.

Mellékletek:

1. Jó minőségű ezüst szemfedőlemez szétvágott darabjai, melynek szélére a másodlagos felhasználást megelőzően a felerősítéshez 1 vagy 2 lyukat fúrtak; 4 db (IV.92.2.1.).
2. 1 keskeny, hosszú vágóélű és 1 szélesebb, rombusz alakú nyílhegy vasból, valamint nyílhegynek vagy tegez vasalásának apró, jellegtelen töredékei, h: 7,1, ill. 7,4 cm (IV.92.2.2.).
3. Négyszögletes fülű, körte alakú, gerincelt talpalójú kengyel, fülén a szíj befogadásához nagy, ovális lyukkal. Az egyik kengyel kiegészített, (a szíjnyílásig) m: 16,6, ill. 14,1, sz: 12,2, ill. 12,5 cm (IV.92.2.3.).
4. Vékony szájas csikózabla, szájasak h: 8,8 és 8,5, karika á: 5,5x5,7 és 6,0x5,9 cm (IV.92.2.4.).

2. sír (30. kép, 13–14., 22., 375. tábla)

Férfi szimbolikus lovas temetkezése. Csvh: 168 cm, sm: nem mérhető, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok nyújtva, a jobb alkar a jobb medencelapát szélén nyugodott. A kézfejsontok nagyobb részben hiányoztak, a bal kézfej a szeméremcsontok elé simulhatott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve, a jobb lábfej csontjai pedig a bokacsonttól K-re egy csomóban feküdtek. A férfi valószínűleg lábbelit, csizmát viselt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állkapocs alól töredezett szélű, ezüstlemezről készített fűrész alakú amulett, h: 2,3 cm (IV.92.3.1.).
2. A combcsont alsó 1/3-ánál és a két combcsont közötti részen tegez vasalásának maradványai (IV.92.3.4.).
3. A tegezmaradványok között 3 rövid és hosszú vágóélű keskeny és 1 hosszú vágóélű deltoid alakú nyílhegy. Két nyílhegy tövise ép, h: 10,1, 8,3, 5,7 és 5,65 cm (IV.92.3.2.).
4. A bal térdcsonttól kifelé, attól 10–15 cm-rel magasabban körte alakú kengyel. Kicsit deformálódott, m: 15,5, sz: 11,3 cm (IV.92.3.3.).

5. A bal vállcsúcs fölött juvenilis szarvasmarha bal *humerus* diaphysise (IV.92.3.5.).

3. sír (30. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 154 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya kissé balra billent, töredezett. Mindkét alkar a medence belső ívére simult. A kulcsontok, csigolyák, bordák, kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A lábak szorosan összezárva, nyújtva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

4. sír (30. kép, 15., 22. tábla)

Férfi szimbolikus lovas temetkezése. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent és becsúszott a két váll közé. A karok a váz két oldalánál, az alkarok enyhe ívben simultak a medencelapátokra. A jobb kézfej a jobb combcsont felső végére simult. A lábak nyújtva, a lábfejek kissé oldalra dőlve feküdtek. Lábbelit viselhetett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal vállcsúctól fölfelé, 5 cm-rel magasabban kicsi, ép vasbárd, h: 10,7, élsz: 7,15, a nyéllyuká: 2,4x2,25 cm (IV.92.4.1.).
2. A bal alkar külső oldala és a medencelapát külső oldala mellett töredékes vaskés (szétporladt).
3. A bal medencelapát alatt és mellett kova és vascsiholó elporladt töredéke (IV.92.4.2.).
4. Lószerszám:
 - a: Csuklós részével a jobb bokára támaszkodva, karikával a bal lábszár felé néző, vékony szájas csikózabla, a szájasak h: 9,8, ill. 9,1, karikaá: 5,7x5,6, ill. 5,4x5,5 cm (IV.92.4.4.).
 - b: A bal láb ujjaitól 10–12 cm-re, azoknál 5–8 cm-rel magasabban téglalap alakú hevedercsat pecekkel, h: 5,57, sz: 3,9 cm (IV.92.4.3.).

5. sír (30. kép, 16. tábla)

Nő sírja. Csvh: 137 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, töredékes, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben behajlítva, a csuklótájék a 3–4. csigolyán támaszkodott. A bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapátra. A lábak nyújtva voltak, a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyaktájékon 3 db zöld üveg és kávébarna színű hálómintás szemesgyöngy. A hálószemekben a lencse alakú berakások helye üres. Gömbszelet és hasáb alakúak (IV.92.5.1.).

²⁰ Bodagyakra: H. FEKETE 1959, 44–45; LÉVAI 1981, 48; KISS 1988, 222–223.

2. A jobb kulcscsonton lapított gomba formájú tömör, füles bronzgomb, m: 1,4 cm (IV.92.5.2.).

3. A jobb alkar könyök felőli végénél két bronzszálból sodrott töredékes huzalkarperec, á: 5,4x5,1 cm (IV.92.5.3.).

4. Vastú, h: 5,15 cm (IV.92.5.4.).

5. Töredékes vaskés (IV.92.5.5.).

6. sír (30. kép, 16. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott, hiányos váz. A koponya kissé jobbra billent, a medencecsontok töredékesek, a borda- és csigolyacsontok, a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb szemgödörben és a mellkas bal oldalára lecsúszva jó minőségű ezüstműből készült szemfedőlemezek, nagyobb, díszített lemezből kivágva (IV.92.6.1.; M. NEPPER 1996, 221. 3. kép).

2. A tarkó bal oldaláról az egyik, a gerincoszlop jobb oldala mellől, a jobb könyökkel egy vonalból a másik vasos ezüstkarika, mindkettő nyitott és egyenesre vágott végű, az egyik vég kissé elvékonyodó, á: 2,1 cm (IV.92.6.2.).

7. sír (30. kép, 16. tábla)

Nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen szétnyomódott, a csontvázból csak a hosszúcsontok maradtak meg, a bordák, csigolyák elporladtak. A karok a test mellett nyújtva, a lábak hasonlóképpen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya csontjai között tintakék színű, lecsiszolt sarkú hasáb alakú üvegyöngy.

2. A mellkas közepén tömören öntött, gömbölyű, füles bronzgomb, m: 1,1 cm (IV.92.7.2.).

3. A koponya csontjai között 3 rombusz alakú ingnyakdíszveret ezüstműből. Előlapjuk mélyebb része aranyozott, a hátlapjukra a hossz tengelyre keresztben álló lapos, széles fülecskéket forrasztottak, melyek egyik vége rögzített, a másik a rögzítés helyéig zárt füllé visszahajlítva. H: 2,4, sz: 1,3 cm (IV.92.7.3.; M. NEPPER 1996, 223. 6. kép).

4. Az arckoponya jobb oldalán és részben a csonton is, nyaklánc ezüstműből. A lánc dupla szemekből volt összekapcsolva, s vékony, levél alakú csüngő függött egykor rajta. A különálló dupla szemek kör alakúak. A ragasztott csüngő igen rossz állapotú. A lánc h: 56 cm (IV.92.7.4.; M. NEPPER 1996, 221. 2. kép).

5. A bal csuklón egy háromrét hajtott bronzszálból sodrott karperec. Végei hurkosak, melyek közepén egy szál bronzdrót spirál alakban van hurokba besodorva. Á: 6,4x5,9 cm (IV.92.7.5.; M. NEPPER 1996, 221. 1. kép).

6. A jobb alkar közepén sima, öntött bronz karperec, a végei kissé elkeskenyedők és egyenesre vágottak, á: 6,1x6,5 cm (IV.92.7.6.; M. NEPPER 1996, 224. 9. kép).

8. sír (17. tábla)

Valószínűleg gyermek sírja. A csvh és a sm nem mérhető, t: ÉNY-DK. A földmunkagép és a földmozgatás az egyébként is igen rossz megtartású csontokat szinte teljesen megsemmisítette. A koponya kis töredéke, a bal kar és láb csonttöredékei maradtak meg.

Melléklet:

1. Bontás előtt a sír földjéből vékony ezüstdrótból hajlított, egymásra hajló végű karika. Egyik vége lapos és elhegyesedő, á: 1,8x1,5 cm (IV.92.8.1.).

9. sír (30. kép, 17–18., 22. tábla)

Nő részleges lovas temetkezése. A csvh és a sm nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Nagyon rossz megtartású csontok, csak a jobb felkar, bal kar és a lábak hosszúcsontjai maradtak meg. A jobb combsont külső oldala mellett lókoponya töredékei. A ló két lábának csontjai a jobb és bal térden, illetve a két térd között feküdtek. Egy ló láb a bal lábszár külső oldala mellett került elő a bal lábfej egykori helyének vonaláig, de annál magasabban, ugyanúgy, mint a többi lócsont is.

Mellékletek:

1. Az alkarok középvonalában díszített tömör bronz fülesgomb. Drótból készült fülelnek a hashoz való illeszkedését gyöngyözött koszorú fogja körbe. A has alsó része megszakított félköríves bevésésekkel tagolt, s alatta sűrű sugaras rovátkolással zár körül egy négy részre tagolt kettős árokkal keretelt kör alakú mezőt. A negyedkörívekben pici szív vagy ék alakú motívum, m: 1,6 cm (IV.92.9.1.).

2. A nyaknál, illetve a mellkas felső részénél 8 öntött, aranyozott ezüst csüngős ingnyakdíszveret. A mélyedésekben aranyozás, mely néhol kopott. A felső tag rombusz alakú, a hátlapon a hossz tengelyére merőlegesen 2-2 téglalap alakú fülecskéket forrasztottak, melyeken a hossz tengellyel párhuzamosan fűrt lyuk van a felerősítéshez. A szív alakú alsó tagon gyöngyözött keretben ötszirmú virág ül, a közepe hangsúlyozottan mélyített. A felső tag m: 3,9, sz: 2,4, az alsó tag sz: 2,4 cm (IV.92.9.2.; M. NEPPER 1996, 222. 5. kép).

3. A bal kar környékén a felsőruha öntött, aranyozott ezüstverete, amelyet kettős kanyarulatú inda díszít. Négy-szögletes, lyukas közepű, a lyukhoz a négyszög négy sarkából kiemelkedő gerinc fut. A bimbószerűen kialakított sarkokban a felerősítéshez átfűrték, mellette az aklasszeg kopott csontja mutatja az eredeti felerősítési módot. M: 2,6, sz: 2,6 cm (IV.92.9.3.; M. NEPPER 1996, 223. 7. kép).

4. A deréktájról, a két könyök összekötő vonalában 3 övveret került elő, aranyozott ezüst, gyöngyözött közepű, e-

redetileg bizonyára csüngős kaftándíszveretek felső tagjai. Hátoldalukon négy-négy aklaszeggel és bronz alátétlemezzel. A vereten tömör és áttört szív alakú motívumok váltakoznak, h: 2,9, sz: 2,9 cm (IV.92.9.4.; M. NEPPER 1996, 223. 8. kép).

5. A gerincoszlop közepén, a négyszögletes veretek között feküdt 1 nyújtott téglalap alakú, szabályosan fogazott szélű ezüstlemezke, h: 2,6, sz: 1,1 cm (IV.92.9.5.).
6. Jó minőségű ezüsthuzalból készített karperec töredéke a jobb karról. A ruha ujját foghatta össze (IV.92.9.6.).
7. Ezüsthuzalból készített bokaperec a jobb bokáról. A bő szárú nadrág redőit foghatta össze, á: 5,9 cm (IV.92.9.7.).
8. Jó minőségű ezüsthuzalból készített huzalkarperec a bal karról, á: 5,8 cm (IV.92.9.8.).
9. Ezüsthuzalból készített bokaperec a bal bokáról, á: 6,2 cm (IV.92.9.9.).²¹
10. Vaskés nyél felőli töredéke (IV.92.9.10.).

11. Lószerszám:

- a: A bal alkar fölött karikaival a mellkas felé néző összehajtott csikózábla. A szájasak h: 7,8, ill. 8,7, karikaá: 5,6x6,0 cm (IV.92.9.11.).
- b: Körte alakú vaskengyel töredékei a lócsontok közepében (IV.92.9.12.).
- c: A jobb lábszár mellett ép, ovális hevedercsat pecekkel, h: 5,4, sz: 4,4 cm (IV.92.9.13.).

10. sír (31. kép, 19. tábla)

Nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Nagyon rossz megtartású, háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A roncsolt homlok részű koponya a két váll közé csúszott. A váz mellkasi része és a jobb combcsont környéke bolygatott, a bordák és a medencecsontok hiányoztak. A jobb alkar enyhén behajlítva a medencére simulhatott, a bal alkar csontjai pedig átcúsztak a gerincoszlop jobb oldali részébe. A lábak nyújtva, a lábfejek valószínűleg egymással párhuzamosan, jobbra dőltek.

Mellékletek:

1. Az alsó állkapocs jobb oldalán és a bal kulcsont mellett egy-egy, valamint a mellkas közepén három füles félgombpár. Bronzból öntöttek, díszítettek. A hasi részt kettős karcolt vonal osztja két részre, s a gömbölyű has alsó része sugarasan rovátkolt. 5 és fél példány, m: 1,6, 1,7 (3 db), 1,8 cm (IV.92.10.1.).
2. A jobb alkar közepén egyetlen háromrét hajtott szálból sodrott hurkos végű bronz karperec. A harmadik bronzszálat laposra kalapálták és spirál alakban bepödörték a hurkos végződésbe. Á: 6,3x6,75 cm (IV.92.10.2.; M. NEPPER 1996, 224. 9. kép).
3. A combcsontok között bronzlemezből készített pödört végű karperec kis töredéke. Duplasoros sűrű rovát-

kolás díszíti cikkcakk vonalban. Pántsz: 1,2 cm (IV.92.10.3.).

4. A mellkas jobb oldaláról kis vastárgy töredéke (IV.92.10.4.).

11. sír (31. kép, 19. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 160 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a jobb medence lapát belső szélén támaszkodott. A bal alkar csontjai a koponya két oldalán másodlagos helyzetben maradtak meg. A lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Nyitott, vaskos, öntött bronzkarperec. Egyenesre vágott végei egymást érik. Nagy valószínűséggel a bal alkaron lehetett, á: 6,8x6,6 cm (IV.92.11.1.).

12. sír (31. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 138 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Valószínűleg háton fekvő, nyújtott helyzetű lehetett. A koponya jobbra billent, a felkar- és a mellkasi csontok, valamint a jobb kar csontjai hiányoztak, az ujjpercek a jobb medence lapát maradványain maradtak meg. A bal alkar nyújtottan a töredékesen megmaradt medence mellett feküdt. Az eredetileg kissé felhúzott lábai jobbra dőltek.

Melléklet nélkül.

13. sír (31. kép)

Felnőtt egyén sírja. A csvh és a sm nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). A földmunkák során a váz a combcsontokig megsemmisült. Csak a combcsontok és a lábszárak maradtak meg. A jobb lábfej oldalra dőlve feküdt.

Melléklet nélkül.

14. sír (31. kép, 22. tábla)

Férfi szimbolikus lovas temetkezése. Csvh: 162 cm, sm: mérhető, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Háton fekvő nyújtott helyzetű váz. A jobbra billent koponyát a földmunkagép elnyeste, az alkarok, csigolyák, bordák, medencecsontok nagy része elporladt. A sarkak csaknem összeértek, a lábfejek oldalra dőltek.

Melléklet:

1. A jobb lábfej előtt, annál 20 cm-rel magasabban, körte alakú, gerincelt talpalójú ép, igen jó állapotú kengyel, m: 15,4, sz: 12,8, talpsz: 3,5 cm (IV.92.12.1.).

15. sír (31. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K, 270°–90°. Háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen rossz megtartású váz. A koponyát a munkagép összetörte, csak a hosszúcsontok és a töredékes koponya maradt meg. A sarkak összeértek, a lábfejsontok hiányoztak.

Melléklet nélkül.

²¹ M. NEPPER 1996, 222. 4. kép, a 7., 8. és 9. számú tárgyak.

16. sír (31. kép, 19. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 166 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű igen rossz megtartású váz. A koponya kissé balra billent. A jobb alkar keresztben, a csukló fölött támaszkodott a gerincoszlopra, a bal kar a váz mellett feküdt. A csigolyák, bordák, kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A lábai térdben szorosan össze voltak zárva, a lábfejek párhuzamosan dőltek balra.

Melléklet:

1. Igen vékony bronzhuzalból készített karika töredékekben, á: 2,3 cm (IV.92.13.1.).

17. sír (31. kép, 19. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű igen rossz megtartású váz. A koponya jobbra fordult. A felsőtest csontjaiból szinte semmi sem maradt meg. A lábak nyújtva, a bal lábfej a jobb lábfejre fordult.

Mellékletek:

1. A jobb és bal tarkótájon 1-1 igen vékony ezüsthuzalból készített nyitott, összeérő végű karika. Az egyik töredékes, á: 2,2x2,0 cm (IV.92.14.1.).
2. A szegycsontnak megfelelő helyen öntött, tömör füles bronzgomb, a szeméremcsont környékén szétcsúszott füles félgombpár, amelynek a hasi részét kettős karcolt vonal osztja két részre. A gömbölyű has alsó része sugarasan rovátkolt. m: 1,3, á: 0,7, ill. m: 1,7, á: 1,2 cm (IV.92.14.2.).
3. A jobb láb mellett szélés, töredékes vaspánt 2,2 cm-es szegecsekkel, pántsz: 2,2 cm (IV.92.14.3.).

18. sír (32. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, nagyon rossz megtartású váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben volt visszahajlítva, a csukló a felkarcsont felső végén nyugodott. A bal kar áthajlott a gerincoszlopon. A lábak nyújtva, a lábfejsontok hiányoztak.

Melléklet nélkül.

19. sír (32. kép, 20–21. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 167 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott helyzetű, rossz megtartású bolygatott váz. A koponyát és a mellkasi rész meglévő csontjait még a földmunkagép is meggyalulta. A lábak nyújtva, eredeti helyükön, a sarkak egymás felé fordultak, lábfejek oldalra dőlte. A térdektől a combcsont alsó 1/3-ának vonaláig részleges lovas temetkezés nyomai.

Mellékletek:

1. A koponya csontjai között töredékes rosszezüst karika, á: 2,5x2,6 cm (IV.92.15.2.).
2. A bal alkarcsont helyén és a jobb medencecsont belső ívénel bronzból öntött díszítetlen füles félgombok, m: 1,7, ill. 1,8, á: 1,1 cm (IV.92.15.1.).
3. A jobb könyöktől a jobb combcsont közepének vonaláig tegez vasalásának maradványai (IV.92.15.3–4.).
4. A két térd között és a bal térd mellett körte alakú, gerincelt talpalójú, töredékes kengyelpár (IV.92.15.5.).

II. lósír (23. tábla)²²

Részleges lovas temetkezés, esetleg lósír. A ló koponyáját és végtagcsontjait az anatómiai rendnek megfelelően találtuk.

Mellékletek:

1. Lószerszám:
 - a: Hurkosfülü kengyelpár, az egyik kengyel erősen töredékes, a másik kiegészített, m: 14,2, sz: 11,1 cm (IV.92.16.1.).
 - b: Vékony szájasú csikózabla, a szájasvak h: 7,9 és 7,0, karikaá: 5,2x5,1, ill. 5,1x5,0 cm (IV.92.16.2.).
2. Ívelt, leginkább propellerhez hasonló vastárgy, h: 6,9 cm (IV.92.16.3.).

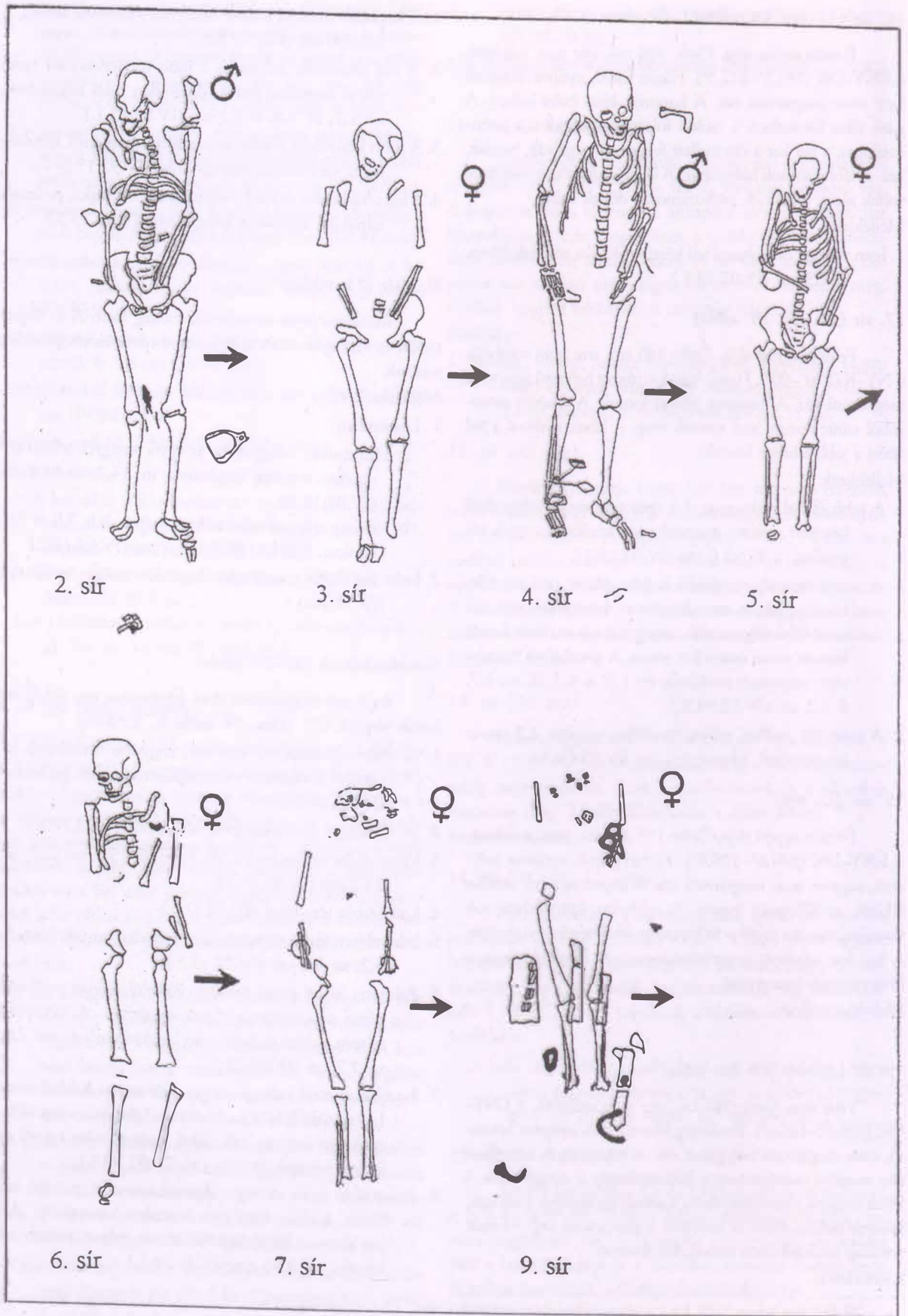
Szórványleletek (23–24. tábla)

Az ásatás megkezdése előtt feltehetően egy sírból kikerült tárgyak (23. tábla, 24. tábla 3., 5., 6–7.)

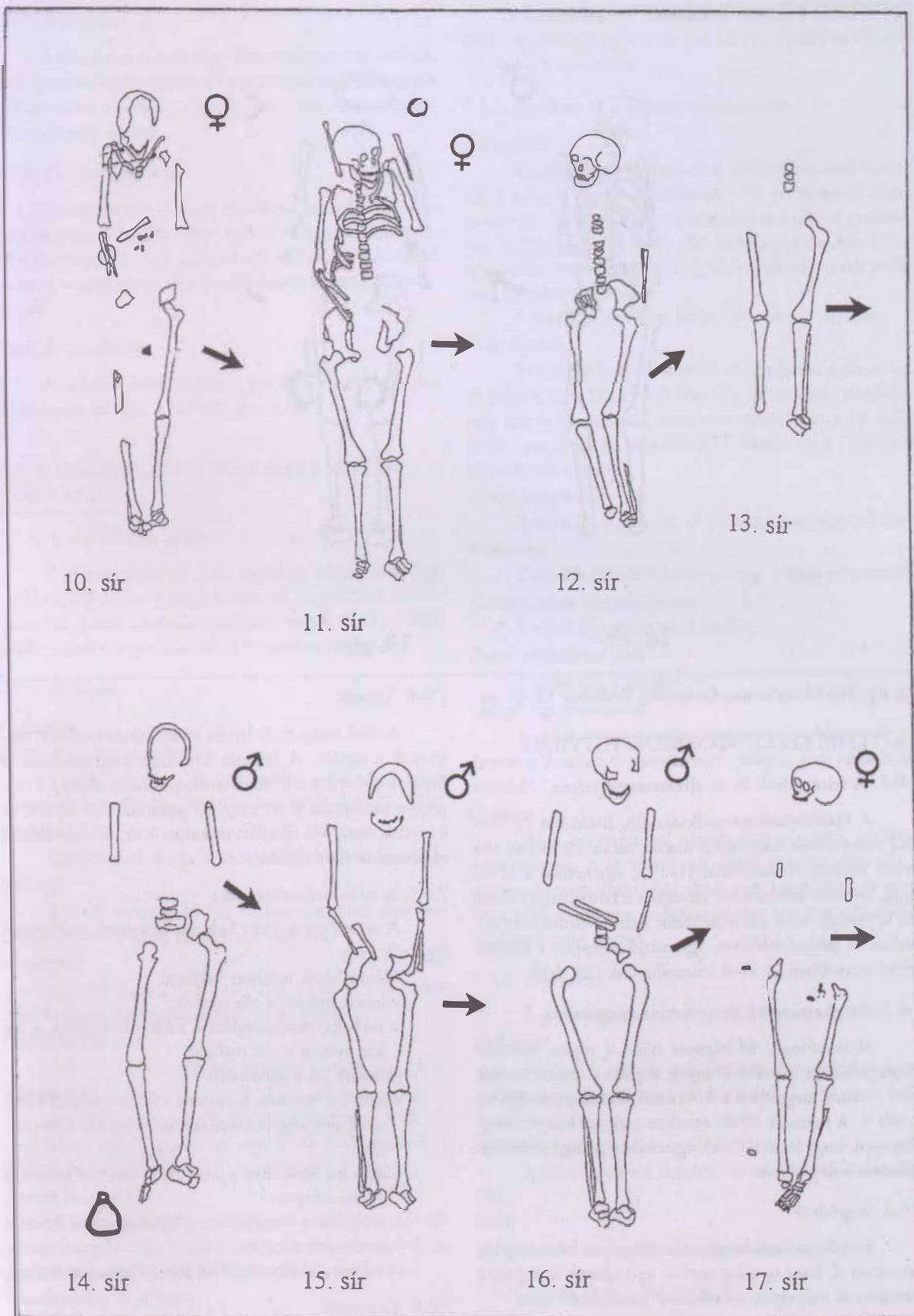
1. Jó minőségű ezüsből készített, nagyobb összefüggő lemezből kivágott 3 szemfedőlemeze fűrt lyukakkal (IV.92.17.1.).
2. Jó minőségű ezüstpántocska töredékei (IV.92.17.2.).
3. Körte alakú vaskengyelek, m: 14,4, ill. 15,1, sz: 12,3, ill. 13,2 cm (IV.92.17.3.).
4. Csikózabla töredékei (IV.92.17.4.).
5. Lekerekített sarkú téglalap alakú hevedercsat pecckel, h: 5,2, sz: 3,8 cm (IV.92.17.5.).
6. Palmetta alakú ezüst övveret. Az előlapjának mélyebb részei aranyozottak. Lyukas közepű. A hátlapján három aklaszeg. A pereme kissé kicsorbult, m: 2,4, sz: 2,7 cm (IV.92.18.1.).
7. Aranyozott ezüst csüngős ingnyakdíszveret. A felső kerek tag rovátkolt közepe lyukas, a hátoldalán két aklaszeg. Az alsó tag szív alakú, gyöngyözött keretű és lyukas közepű, m: 2,6 cm (IV.92.19.1.).
8. Aranyozott ezüst csüngős ingnyakdíszveret. A felső tag kerek, körben rovátkolt és lyukas közepű. Az alsó tag közepe kivágott, a többi részen palmettamotívum borítja, m: 2,95 cm (IV.92.20.1.).

²² Az I. lósír helyére I. 29. kép, I. a kötet végén a térképtartóban. A lócsontokat tartalmazó sír kétségtelenül beilleszkedett a temető rendjébe a térkép alapján is. Mivel a hozzá legközelebb lévő 2. és 6. számmal jelzett

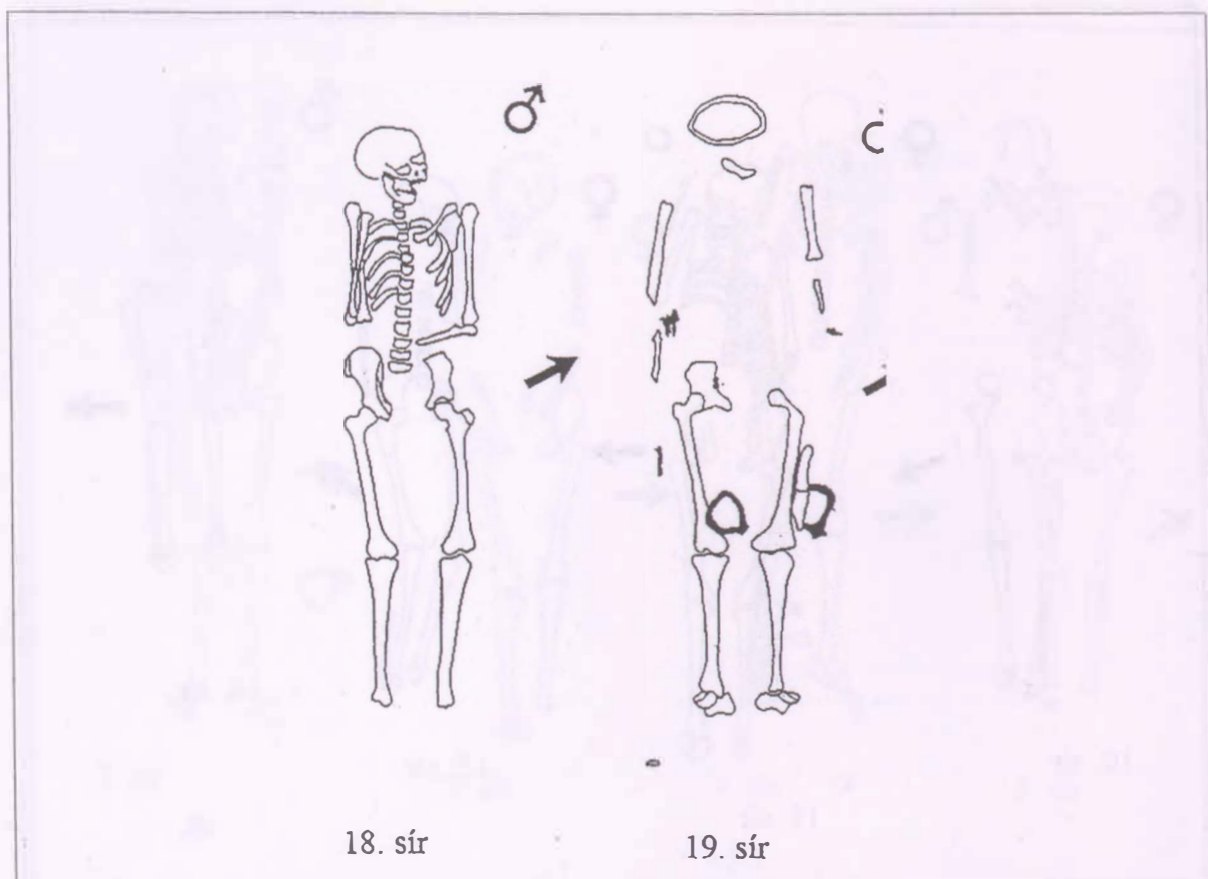
sírok 2,5-3 m távolságra voltak tőle, nagy valószínűséggel vetődött fel annak a lehetősége, hogy ebben az esetben külön lósírról lehet szó.

30. kép: Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdöskút 2-7, 9. sír

31. kép: Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút 10–17. sír

32. kép: Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút 18–19. sír

7.6.4. Tájéolás

7.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

7.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút 10. századi temetőjének leletmentő ásatása során 19 emberi váz helyét jelöltük sírszámokkal (1–19.), feltehetően a II-vel jelölt, lósírként beletárolt anyaghoz is tartozhatott emberi váz ugyanúgy, mint a szórványként számon tartott kengyel-párhoz és zablátöredékhez. Így tulajdonképpen e részben feltárt temetőben 21 sírral számolhatunk (29. kép).

7.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

Antropológiai feldolgozás híján a régész helyszíni megfigyelése és a mellékletanyag alapján a temetőtöredék nem szerinti megoszlása a következő. Feltehetően férfiváz 5, női 4. A maradék 10 sír esetében csak azt lehetett megállapítani, hogy felnőtt (9 sír), egy esetben pedig feltehetően gyermek volt a sírban.

7.6.3. Sírgödörök

A terület az ásatás megkezdése előtt olyan fokú rongálást szenvedett el, hogy egyetlen esetben sem sikerült a sírgödörök formájára és mélységére vonatkozóan megfigyelést tenni.

A sírok rajzolása és leírása során minden esetben rögzítettük a tájéolást. A fektetés irányának meghatározását a Nyugat–Kelet (fej–láb) főiránytól való eltérés alapján 3 csoportba oszthattuk. 9 sír esetében pontosan NY–K volt az irányítás, észak felé elhajlást mutatott 7 sír, dél felé eltérést rögzítettünk 3 sír esetében.

7.6.5. A sírba helyezés módja

A temetőben a sírba helyezés következő módozatait figyeltük meg:

- Háton fekvő, nyújtott helyzetű,
- a karok nyújtva a váz mellett;
- a jobb kar derékszögben a mellkasra hajlítva, a bal kar nyújtva a váz mellett;
- mindkét kar a medencén;
- a jobb kar szorosan felhajlítva a felkar mellé, a kézfej az áll alatt vagy a kulcscsonton, a bal kar a medencén;
- a jobb kar felhajlítva a jobb felkar mellé, a bal kar a gerincoszlopon;
- a jobb kéz a szív tájékán, a bal kar enyhe ívben a medencére simulva;
- a jobb kar a medencén, a bal kar nyújtva a test mellett.

7.6.6. Koporsók

Koporsóra utaló nyomokat nem találtunk egyetlen sírban sem.

7.6.7. Bolygatás

A feltáráskor a sírok nagy részét bolygatottan találtuk, a bolygatás nyomait rögzítettük is a sírrajzokon. A bolygatást nyilvánvalóan a területen akkor már több napja dolgozó földmunkagép okozta.

7.6.8. Halotti szemfedő

Halotti szemfedő látott napvilágot két sírban és szórványleletként. Mindkét sírban felnőtt és nagy valószínűséggel férfi nyugodott. Az 1. sírban 4, a 6. sírban 2, a szórványok között 3 négyszögletes, illetve pajzs formájú szemfedőlemez volt.

7.6.9. Ételmelléklet

Az elhunyt mellé helyezett hús ételmelléklet egyetlen sírból került elő (2.) a bal vállcsúcs fölött.

7.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

7.7.1. A mellékletek aránya

A temetőrészletből 5 sír melléklet nélküli volt, míg a többi sírból előkerült tárgyak ékszerek, fegyverek, a ruházat tartozékai, illetve használati eszközök voltak. Ezek a szemfedőlemezeket nem számítva 19 típushoz tartoztak.

7.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

Egyszerű, nyitott huzalkarika:

5 sírból összesen 7 db került elő és pedig úgy, hogy 3 sírban volt 1 db (8., 16., 19.), 2 sírban pedig 2 db (6., 17.).

Nyaklánc:

Ezüstdrótból, dupla láncszemekből készített lánc (7.).

Gyöngy:

2 sírból kerültek elő (5., 7.), lapított gömb alakú kis szemes, illetve levágott sarkú hasáb alakúak.

Karperec:

6 sírból (5., 6., 7., 9., 10., 11.) 13 db és 1 szórvány példány látott napvilágot 4 típus képviselőjében:

Öntött huzalkarperec:

1-1 kör és D átmetszetű példány 2 sírból (7., 11.).

Pántkarperec:

3 sírból + szórvány (6., 9., 10.); díszítetlen 1 db (9. + szórvány), díszített, pödrott végű 1 db (10.), díszítetlen, pödrott végű 1 db (6.).

Sodrott huzalkarperec:

3 sírból és szórványleletként 4 példány került elő: hurkos-kampós végű 1 sírból (5.) 1 db, valamint spirálisan egymásba csavart végű 2 sírból (7., 10.) 2 db.

Huzalkarperec és lábperec:

A bizonyára a halotti ruhához tartozott, nyitott típus 1 sírban (9.), 2-2 példányban bukkant fel.

Amulett, csüngő:

Ezüstből készült, fűrés alakú amulett 1 sírból (2.) 1, sérült ezüstcsüngő ugyancsak 1 sírból (7.) 1 példányban volt képviselve a temetőben.

7.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei

Fülesgomb:

A temető területéről előkerült gombok bronzból készültek, 8 sírban 17 példányt találtunk, a 18. pedig egy fél fülesgomb volt. A kis sírszámú temetőrészletben a nőknél gyakrabban fordultak elő (5., 7., 9., 10.), mint a férfisírokban (19.), egy további felnőtt sírjában (17.) feltárt csontváz nemét pedig nem tudtuk megállapítani.

A gombok két típusa került elő a temető sírjaiból:

Füles félgomb:

3 sír mellékletei közül került elő 7 párosan egész és egy fél példány (10., 17., 19.). A füles félgombok száma síronként nagy eltéréseket mutatott, mert a 10. sírból 5 pár, a 19. férfisírból 1 pár és egy fél, végezetül a 17. felnőtt sírből 1 pár füles félgomb vált ismertté.

Tömör fülesgomb:

5 sírből (5., 7., 9., 10., 17.) síronként egy-egy példány.

Ruhaveret:

2 sírból került elő ruhaveret, amely 3 típushoz tartozott:

Rombusz alakú ingnyakdíszveret:

1 sírből (7.) került elő 3 példány.

Préselt, négyszögletes veret:

1 sírből (9.) 1 példány.

Csüngős ingnyakdíszveret:

1 sírből és szórványként összesen 10 példány vált ismertté: a 9. sírből 8, szórványként pedig 2, ezek különböző típusúak.

Övveret:

Teljes övgarnitúrával ellátott övet a temető területén nem találtunk. A 9. számú női sírből azonban előkerült 3 aranyozott ezüst, áttört, szív alakú vagy négyszirmú övveret. Ezen kívül a szórvány anyagban is van egy palmetta alakú, aranyozott ezüst övveret.

7.7.4. Fegyverzet

Fegyver 4 férfisírből került elő a temető területén:

Nyílcsúcs:

3 sírban 9 példány volt összesen. A mellékletül adott nyílcsúcsok száma változó: 1-1 sírban volt 2 (19.), 3 (1.), ill. 4 példány (2.).

Nyíltartó tegez:

2 sírből került elő tegezhez tartozó merevítő vasalás (2., 19.).

Bárd:

1 sírből (4.) egyetlen példány látott napvilágot.

7.7.5. Lovas sírok, lószerszámok

Lócsontok 4 sírből kerültek elő, ezek közül csak kettő volt olyan, amelyben a hozzá tartozó emberi vázat is megtaláltuk (9., 19.). Volt azonban két olyan sír is (I-II.), ahonnan

csak lócsontok (koponya és a négy láb) kerültek elő, de nem biztos, hogy ebben az esetben önálló lósírokra kell gondoljunk, mert a területen a földmunkagép az ásás megkezdése előtt olyan nagy mennyiségű földet gyalult le és termelt ki, hogy az ezekhez a lovakhoz esetlegesen tartozó vázat úgy is megsemmisíthette, hogy sem a gépkezelő, sem a leletmentést megkezdő szakemberek már nem vehették észre.

A lóval való temetésnek egyetlen változatát tudtuk rögzíteni. Jóllehet szórványként több lószerszám került elő, mint ahány lóhoz tartozó vázcsont, ebben az esetben azonban a temető nagyfokú roncsolása miatt meg sem kockáztathatjuk annak feltételezését, hogy az itt feltárt közösség alkalmazta a lóval temetésnek más módját is. Részleges lovas temetkezést két sír esetében lehetett rögzíteni; egy férfi (19.) és egy női (9.) sírnál.

A 21 síros temetőrészletben 7 lószerszámú sírt tartunk nyilván, továbbá 1 olyan szórványleletet, amely nagy valószínűséggel egy további sírhoz tartozott. Lószerszámú, fegyveres temetkezés volt az 1., 2., 4. és 19. sír.

Zabla:

Vékony szájasú, kiskarikás csikószabla 5 példánya került elő: az 1. és 9. sírból, a II. ló sírból, további kettőt szórványként gyűjtöttünk a temető területéről.

Kengyel:

6 sír mellékletében szerepelt kengyel (1., 2., 4., 9., 14., 19., valamint a II. ló sírban + 1 szórvány). Az előkerült kengyelek különböző típusokhoz tartoznak; van közöttük kerek, körte alakú és hurkosfülű egyaránt.

Hevedercsat:

Összesen 3 db került elő és egy szórvány. Típusai: lant alakú (4.), D alakú (9.), a többi pedig téglalap formájú.

8. HAJDÚSÁMSON-LIGETTANYAI ISKOLA²³

(volt Debreceni járás)

8.1. LELŐHELY, LELETKÖRÜLMÉNYEK

1996 tavaszán Hajdúsámsonban a ligettanyai iskola udvarán (33. kép) sportpálya egyenetlenségkor 10-15 cm mélységből aranytárgy került elő. A leletet Horváth Sándor tanár jelentette be. Helyszíni szemlére vele mentünk ki a ligettanyai iskolához, mivel ő irányította a tanulók által végzett munkát. A Magyar Nemzeti Múzeumtól kölcsönzött fémkeresővel átvizsgáltunk egy 20x20 négyzetméteres területet, de a kutatás nem vezetett eredményre, régészeti feltárással pedig nem volt lehetőség.

8.2. TELEPÜLÉSNEV

Sámson első említése a Várad Regestrum ítéletgyűjteményében szerepel, e szerint az egyik 1213-ban eljáró poroszló – Máté – itt élt Túrásamsonban. A Túr a szláv eredetű őstulok, bölény jelentésű szóból vált ősi személynévvé. Az 1291–94 között keltezett várad püspöki tizedjegyzékben a falu 12 kepe gabonatedet adott a püspöknek.

7.7.6. Használati eszközök

Kés:

Ezt a használati eszközt csupán két töredékes példány képviselte, amely a 9. és a 10. sír mellékletei között volt.

Ár:

Két sírból különböző méretű ár (5., 19.).

Tű:

Csupán egyetlen sírból, az 5. sírből került elő.

Csiholó:

Egyetlen töredékes példány az, amelyet a 4. számú sírban sírbontás közben meg tudtunk figyelni.

Kova:

A 4. sír csiholójához 3 kova tartozott.

7.8. ÖSSZEGZÉS

A leletmentés során az erősen roncsolt temetőből előkerült leletanyag talán a honfoglalók középrétegének első nemzedékéhez köthető. Az ezüstből készült csüngős ingnyakdíszveretek, az aranyozott ezüst áttört övveretek archaikus motívuma, a fűrés alakú ezüstamulett, az ezüstdrótból készített kar- és lábpercek, a gyúrt szélű pajzs alakú és négyszögletes szemfedőlemezek, melyek a Hajdúböszörmény-Erdős-tanyai szemfedőlemezek (KOVÁCS 1981, 81–103.; M. NEPPER 1996, 225. 1. kép) formájával egyeznek meg, mint egy ősi halottas szokás megléte az első nemzedékhez köti a temető népességét. Ezt támasztja alá a szinte tökéletes állapotban előkerült harci bárd és a hurkosfülű kengyel is.

Túrásamson az ősi Gutkeled birtokok közé tartozott. 1310-ben az Egyedmonostori ágé volt. 1312 körül a falu fele birtokát megszerezte Debreceni Rophoin bán. A pápai tizedjegyzékben megtalálható Sámson és Túrásamson is, 1332–35-ben Miklós pap 16 és 17 garast, 1336-ban Pállal együtt 23 garast adózott (MÓDY 2000a, 22–23, 28; MÓDY 2000, 316).

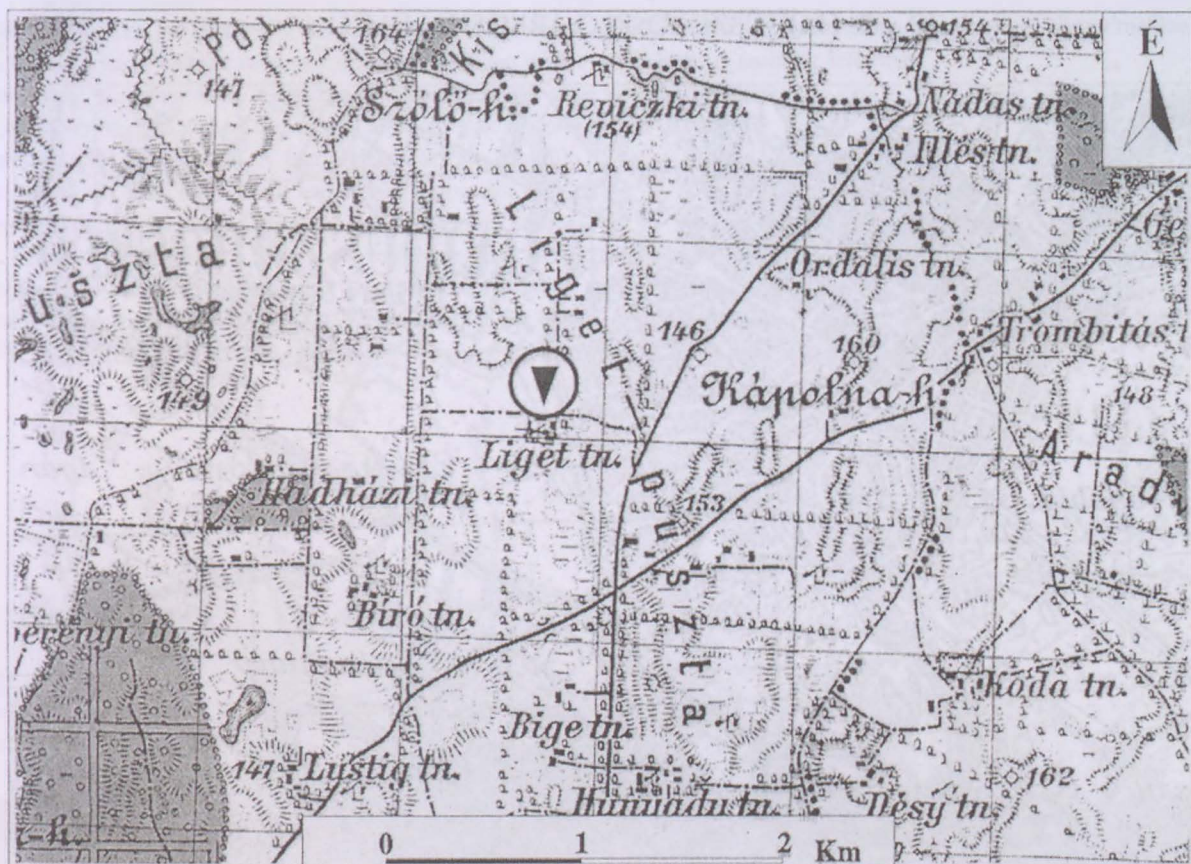
8.3. GYŰJTEMÉNY

Régészeti lelet: Déri Múzeum, ltsz.: IV.98.99.1.

8.4. LELETLEÍRÁS

Gombafej alakú, aranylemezből készített ruhadísz, talán gomb). Keskeny, alig kihajlított peremére gyöngyözött keretet illesztettek. A gomb palástját teljesen beborítja a palmettadíszes hálóminta. Kissé hiányos. Á: 1,85x1,9, m: 0,65 cm (IV.98.99.1.) (34. kép).

²³ M. NEPPER 2000, 75.

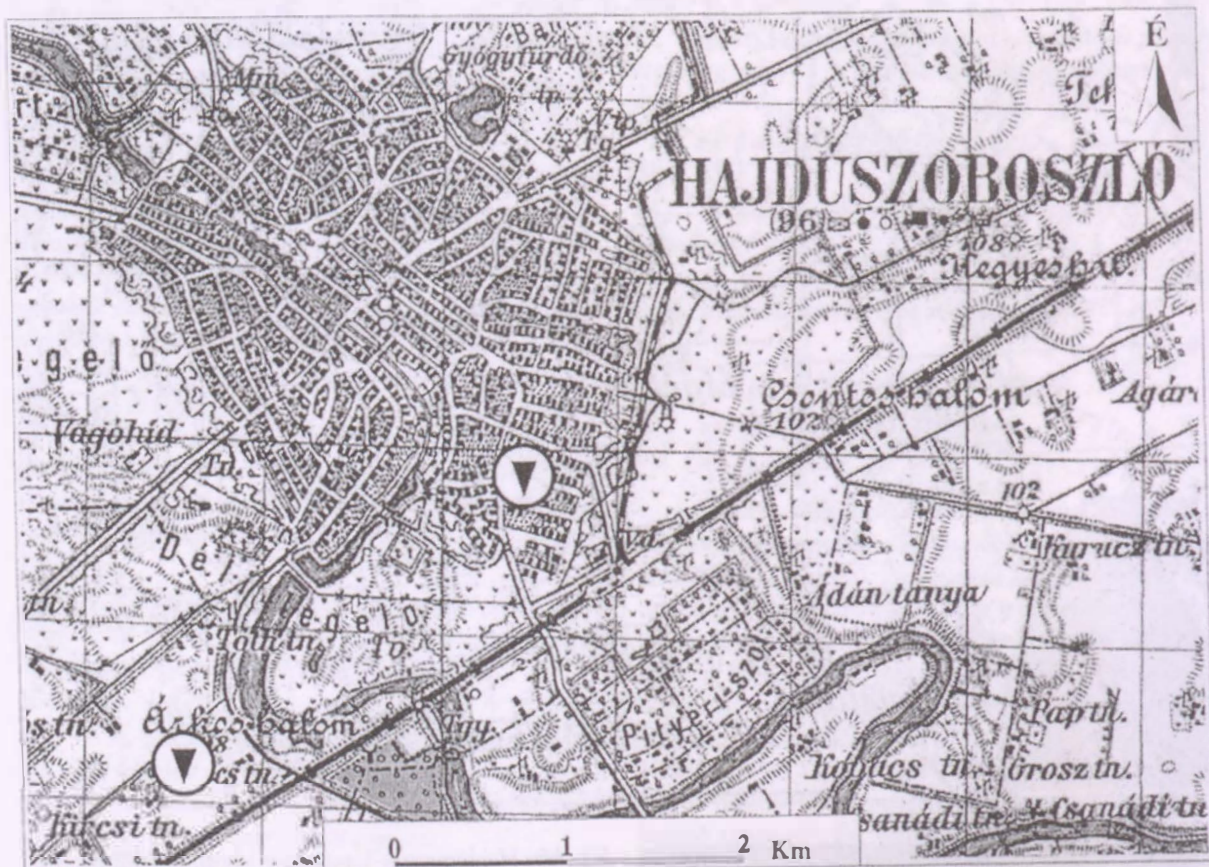
33. kép: Hajdúsámson-Ligettanyai iskola. A lelőhely helyszínrajza

34. kép: Hajdúsámson-Ligettanyai iskola. Arany ruhadisz

8.5. LELETÉRTÉKELÉS

A tárgy formája érdekes és szokatlan, de a palástját borító palmettadíszítés alapján nagy valószínűséggel honfoglalás korának határozható meg.

35. kép. Hajdúszoboszló-Árkoshalom és Bercsényi u. 49.
A lelőhelyek helyszínrajza

9.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A 4. számú főút Hajdúszoboszlót elkerülő szakaszának terepbejárása során a hajdúszoboszló–püspökladányi vasút, a 4. számú főközlekedési út és Hajdúszoboszló város délnyugati szélé közötti háromszögben a település szélén, a környezetéből kimagasodik mintegy 3,5 méterrel egy mesterséges halom (kurgán). Neve: Árkoshalom. A szántott halom felszínén 12–13. századi településre utaló kerámiaanyagot gyűjtöttünk. Mivel a halom az új út nyomvonalába esik és a környezetvédelmi hatóságok hozzájárultak a halom elhordásához, nem tudtuk áttervezetni ezt az útszakaszt, ezért megelőző feltárást kellett végezni. A beruházó fedezte a kurgán feltárásának költségeit, de befejezéséhez a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának 500 000 Ft-os hozzájárulását kellett kérjünk a feltárás második évében, 2001-ben. Az ásás során a halom nyomvonal által érintett területéről 2 újkőkori (62., 66.), 1 vaskori/kelta (215.), 27 császárkori szarmata (29., 76., 88., 107., 123., 124., 125., 126., 127., 131., 132., 133., 140., 163., 174., 195., 223., 224., 237., 242., 252., 259., 264., 270., 273., 275., 276.), végezetül pedig 246 honfoglalás és Árpád-kori sír került elő.

²⁴ Déri Múzeum Régészeti Adattára. A sírok leírásában szereplő nemmeghatározás az antropológus megállapítását rögzíti. A sírrajzok melletti nemjelölés pedig az ásató régésztől származik. Ezek olykor eltérnek.

9.2. LELŐHELY (35–36. kép)

Az Árkoshalmot keletről és délről az ásást megelőzően jól kivehetően vette körbe a névadó „árok”. A mesterséges halmot a Kösely jobb partjától 200–250 méterre emelték. Az út nyomvonalába eső alapterülete 100x80 négyzetméter. A 4. út elkerülő szakaszának a Keleti-főcsatorna előtti kiinduló pontjától 1,9 km-re található. A terület állandó vízfolyása a Kösely. A halmot is a Kösely melletti területek földjéből hordták össze.

A lelőhely koordinátái az Egységes Országos Vetületi Rendszerben: EOVS 825561.14; 233379.66.

9.3. TELEPÜLÉSNEV

A település nevének első említését az I. Géza király által 1075-ben alapított garamszentbenedeki apátság elvesztett eredeti alapítólevelének II. Endre 1217. évi átró és megerősítő oklevelében találjuk Szoboszlóvásár néven. Az oklevél ezt írja: „*quod vocatur hungarice Zobozlouwasar*”. A kutatás felveti, hogy a településnek volt egy korábbi, nem magyar nyelvű elnevezése. Lehet, hogy lakói között voltak forrásaink nyíri izmaelitái. Talán ezt látszik bizonyítani az Aranyszeg-pusztán a 19. század végén előkerült, s azóta elvesztett kincslet (37. kép), melyet a kutatók egy része az egyetlen hiteles izmaelita-böszörmény kincsletnek tart (H.

1893. 454–455; MÓDY 1975, 82–84). 1213-ban a faluban a kolozsi várhoz tartozó várnépek és ebben az évben a várispánság tisztjei is éltek. 1214-ben a várnépek a Várad Regestrum szerint szabad birtokosok által elfoglalt várföld elvétele ellen pereskedtek. A falu a tatárjárás előtt kikerült a kolozsi vár alól. 1317 körül kapta meg Szoboszlót Debreceni Rophoin bán vagy Dózsa. A pápai tizedjegyzék szerint a Szűz Mária tiszteletére emelt templomának Péter nevű papja 1333-ban 5, 1334-ben 9 és 3 garast fizetett, 1335-ben nem tudjuk az összeget (MÓDY 1975, 76–78, 80–84, 88–89; NÉMETH 1997, 183).

feküdt. A bal karja könyökben behajlított, az alkar a mellkas elé húzva. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

2. sír/15. obj., 32. str. (63. kép)

7-12 éves gyermek sírja. Csvh: a vállig 95 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, hiányos csontváz. A koponyatöredék, a bal felkarcsont, a jobb mendencelapát, mindkét combcsont és a bal lábszár volt felszedhető. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

36. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, a félbevágott kurgán fotója

9.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.02.02. 1–IV.02.137.1.

Embertani anyag: Jósa András Múzeum, Embertani Gyűjtemény.

9.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír/10. obj., 27. str.²⁵ (63. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: 60 cm, t: ÉNY-DK (300°–120°). A lekerekített sarkú, téglalap formájú sírgödörben a jobb oldalára zsugorított csecsemő hiányos váza

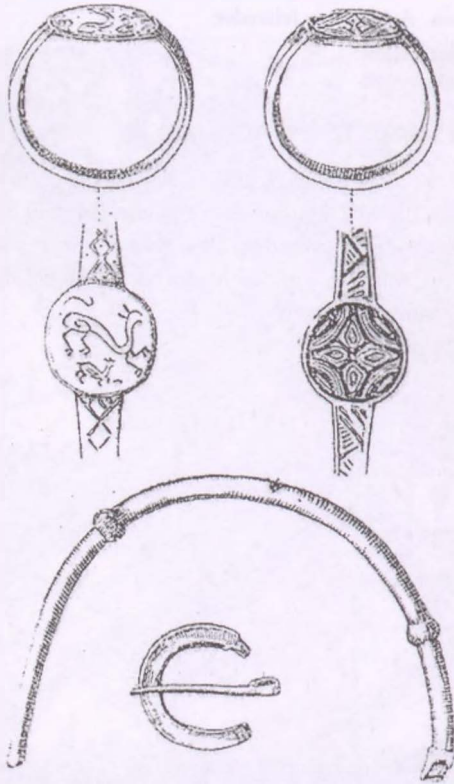
3. sír/16. obj., 33. str. (63. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, t: NY-K (274°–94°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé előre billent, az állkapocs leesett. A karok a test mellett. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

4. sír/17. obj., 34. str. (63. kép)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: 75 cm, t: NY-K (280°–100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal láb, jobb alkar, kéz és lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

²⁵ A feltárás során objektum- és stratigráfiai számokkal dolgoztunk: NAGY 2001, 53–66.

37. kép: Az 1893. évi aranyseg-pusztai lelet ékszerei (HAMPEL 1893 nyomán)

5. sír/18. obj., 35. str. (63. kép)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 85 cm, t: NY-K (272°-92°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és erősen előre billent. A mellkas felső végétől a combcsontokig állatjártat dülta fel. Kissé felhúzott lábai balra dőltek. A kar-, borda- és a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

6. sír/19. obj., 36. str. (63. kép)

1 éves gyermek sírja. Csvh: 45 cm (a vállától a térdéig), t: ÉNY-DK (310°-130°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, hiányos csontváz, a koponya, a karcsonok egy része és a lábszárak hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

7. sír/20. obj., 37. str. (63. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, enyhén felhúzott lábakkal eltemetett gyermek váza. A lábak jobbra dőltek, a jobb combcsont, mindkét lábszár és a karcsonok egy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

8. sír/21. obj., 38. str. (25. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (300°-120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya nagy része, a jobb alkar és a bordák, valamint a lábfejsontok nagyrészt hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Jobbról a koponya mellett 4 ép és 3 töredékes astragalos (IV.02.2.1.).

9. sír/22. obj., 39. str. (39-41. kép, 26. tábla)

14-16 éves fiatal sírja. Csvh: 120 cm, t: NY-K (275°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű leányka. csontváza. Koponyája egy részét, a bal karját és a medencéjét a munkagép elvitte. A jobb karja könyökben enyhén behajlítva, kézfeje a medencébe érve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyája helyén, valószínűleg arról csúszott hátra, egy bronzszalagból tekerceselt diadém (IV.02.3.1.).
2. A koponya környékén vékony ezüsthuzalból készített S-végű hajkarika, á: 2,3x2,4 cm. A másik példány a jobb oldali bordák közül került elő, á: 2,3x2,3 cm (IV.02.3.2.).
3. A nyakában 48 homokszínű és szürke, henger és gömbszelet formájú gyöngy, valamint ikergyöngy (IV.02.3.3.).
4. A jobb oldali kulcscsont és a mellkas jobb oldali felső részén lecsúszva, egyetlen jó minőségű háromrét összehajtott bronzhuzalból sodrott hurkos-kampós végű, a végei előtt tekerceselt torques, ráfűzve egy zárt bronzgyűrű, amely rovátkolással díszített. Á: 15,6x13,8, ill. 1,2x1,2 cm (IV.02.3.4.).

10. sír/23. obj., 40. str. (63. kép)

30-60 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A felsőteste kissé jobbra dőlt, a bal karja könyökben behajlítva, a kézfeje a medencébe ért. A koponya, a jobb alkar és a lábfejsontok hiányoztak. A koponya a 15. sír csontvázának mellkasa fölé ért. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

11. sír/26. obj., 43. str. (64. kép)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 154 cm, t: ÉNY-DK (285°-105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya széttöredezett, a karok a váz mellett nyugodtak, az alkarok a medencelapátokra támaszkodtak, a kézfejek pedig a gerincoszlop alsó csigolyáin helyezkedtek el. A bal kézfejjel szorosan összehárva, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

38. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. Temetőrészlet a 12. század végi tégláégető maradványaival

12. sír/27. obj., 44. str. (25. tábla)

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 147 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent, az állkapcsának egy részét a jobb lábszártól 7 cm-re találtuk meg. A jobb karja könyökben enyhén, a bal erősebben behajlítva. A lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kezéről a jobb combcsont felső végére csúszott le egy elkeskenyedő, egyenesre vágott végű, bronzból készült, ovális átmetszetű gyűrű. A bal kezéről a másik, vasos, körkikk átmetszetű, nyitott bronzgyűrű a jobb oldali szeméremcsont mögé csúszott le. Á: 2,3x2,35, ill. 2,15x2,2 cm (IV.02.4.1.).

13. sír/28. obj., 45. str. (64. kép)

4-8 éves gyermek sírja. Csvh: 102 cm, t: ÉNY-DK (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya szétroncsolódott. Mindkét karja könyökben erősen behajlítva, az alkar és a kézfej a mellkas közepén nyugodott, a jobb alkar hiányzott. A felhúzott lábai egymással párhuzamosan oldalra dőltek, a jobb lábfej csontjai szorosan egymás mellett helyezkedtek el, a bal lábfej viszont hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

14. sír/29. obj., 46. str. (27. tábla)

14-17 éves fiatal sírja. Csvh: 160 cm, t: NY-K (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek a koponyája kissé jobbra billent és széttöredezett. A karok a váz mellett. A lábak párhuzamosak egymással és nyújtottak, a lábfejek pedig két oldalra dőltek. A váz jobb oldali része erősen roncsoltan került elő. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán, a halántékcsontról környékén, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített S-végű karika, á: 1,95x52,2 cm (IV.02.5.1.).
2. A jobb combcsont külső oldala mellett öntött, zárt, ferde rovátkolással díszített vasos bronzgyűrű, á: 2,4x2,4, sz: 0,5 cm (IV.02.5.2.).
3. A jobb szeméremcsont alatt, a combcsont belső oldalánál, kerek átmetszetű, kissé elkeskenyedő, egyenesre vágott végű, vasos bronzgyűrű, á: 2,4x2,3 cm (IV.02.5.3.).
4. A váz jobb oldala mellől a medencecsontok vonalában pontkörös díszítésű, lekerekített végű, törött, téglalap átmetszetű, vasos bronz pántkarperec került elő, á: 4,0x3,8, pántsz: 0,8 cm (IV.02.5.4.).

15. sír/30. obj., 47. str. (25. tábla)

26-35 éves nő sírja. Csvh: 158 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponya teljesen a jobb oldalán feküdt és kissé előre billent. Mindkét kar könyökben volt meghajlítva, a jobb kar hegyesszögben, a kézfej a szív tájékára simult. A bal kar derékszögben volt behajlítva, az alkar a bordák alatt simult a medencelapátok fölé. A lábak párhuzamosan nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlt, a bal lábfej előrefordult. A csontváz felszedve.

39. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 9. sír

Mellékletek:

1. A két kicsi, bronzból készült S-végű karikája közül az egyik a koponya alól került ki, a másik a jobb combcsont belső oldalánál, á: 1,8x1,9 cm (IV.02.6.1.).
2. Ugyaninnen került elő egy zárt, kissé kopott, vaskos, félkör átmetszetű bronzgyűrű. A félkör szemben lévő oldalainál sűrű, párhuzamos bordázás díszíti, á: 2,4x2,4 cm (IV.02.6.2.).

16. sír/31. obj., 48. str. (64. kép)

3-7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (305°-125°). Háton fekvő kisgyermek hiányos csontváza. A koponyája igen töredékes volt, s hiányzott mindkét karja, a bordák egy része és a bal láb összes csontja. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

17. sír/33. obj., 52. str. (64. kép)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 50-55 (?) cm, t: ÉNY-DK (305°-125°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyáját elmetszette a gép, a kéz- és a lábszár-csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

40. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 9. sír

18. sír/34. obj., 53. str. (64. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 81 cm (a sípcsont középeig), t: DNY-ÉK (255°-75°). A háton fekvő váz hiányos. A koponyája előrebíllent oly módon, hogy az alsó állkapcsán támaszkodhatott. A kéz- és lábfejcsontok, valamint a jobb alkar hiányzott, a bal alkar pedig az eredeti helyéről a bal combcsontra csúszott. A csontváz felszedve.

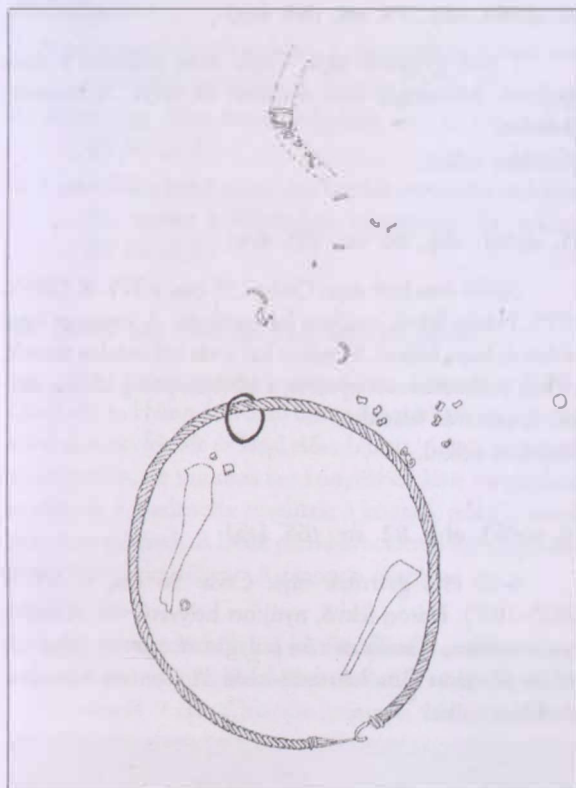
Melléklet nélkül.

19. sír/35. obj., 54. str. (27., 378. tábla)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (326°-146°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponyája roncsolt, állatjártat bolygatta meg. A jobb felkarcsont a koponya mellé került, az alkar csaknem derékszögben a gerincoszlop alsó harmadánál csuklóban támaszkodott a gerincoszlopra. A bal kar könyökben volt behajlítva, s a jobb alkaral csaknem párhuzamosan a medence lapátok felső szélére támaszkodott, a kézfej pedig a jobb medence lapáton. A bal láb nyújtva, a jobb láb viszont fel lehetett húzva, s később balra rádőlt a bal combcsontra. A lábfejek egymással csaknem párhuzamosan balra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az eredeti helyéről elmozdított állkapocs alatt jó minőségű ezüsből készített S-végű karika, melynek S vége le-

41. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 9. sír részlete

törött. Egy másik, törött végű, kisebb S-végű karika a bordák fölötti részen, a gerincoszlop vonalában, a koponya eredeti helyének megfelelő helyen került elő, a csigolyák bal oldalán. Á: 2,3x2,2, ill. 2,1x2,05 cm (IV.02.7.1.).

2. A jobb oldalon, a bordák közé csúsztatt kulcscsontnál I. András körülnyírt denára (CNH 12–14; H 9) (IV.02.7.2.).²⁶

20. sír/36. obj., 55. str. (64. kép)

2-4 éves gyermek sírja. Csvh: térdig kb. 57 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponyája a bal oldalán feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

21. sír/38. obj., 57. str. (27. tábla)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (300°–120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, hiányos váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya környékéről került elő egy átfúrt astragalos (IV.02.8.1.).

22. sír/44. obj., 63. str. (28., 378. tábla)

50-55 éves férfi sírja. Csvh: 172 cm, t: ÉNY-DK (310°–130°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar enyhe ívben simult a csípőre, az alkarok a medencelapátra támaszkodtak, mindkét kézfej a medencébe ért. A lábai nyújtva, a sarokcsontok csaknem összeértek, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kulcscsont koponya felőli oldalánál került elő I. (Szent) István ép denára (CNH 1; H1) (IV.02.9.1.).

23. sír/45. obj., 44. str. (64. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (300°–120°). Kicsi gyermek erősen feldúlt csontváza. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

24. sír/46. obj., 65. str. (28. tábla)

6 hónapos gyermek sírja. Csvh: nem mérhető és nem tájolható. Kicsi gyermek szántás által teljesen szétdült sírja. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyacsontok közül igen kicsi, bronz S-végű karika került elő, á: 1,3x0,8 cm (IV.02.10.1.).

25. sír/47. obj., 66. str. (28. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, t: ÉNY-DK (300°–120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent, az arckoponyarész előrecsúsztott. A karok szorosan a váz mellett, mindkét kézfej a medencébe csúsztott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal váll külső oldalánál kicsi, ezüst S-végű karika, á: 1,6x1,6 cm (IV.02.11.1.).

26. sír/48. obj., 67. str. (65. kép)

3-4 éves gyermek sírja. Csvh: 80 cm, t: ÉNY-DK (290°–110°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, hiányos váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

27. sír/49. obj., 68. str. (28. tábla)

6 hónapos gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (345°–165°). Hiányos, állatjázat bolygatta váz. A csontváz felszedve.

²⁶ A temető érméit Kovács László határozta meg, szíves segítségét ezúton is megköszönöm.

Melléklet:

1. Bontás közben a sír földjéből igen vastkos, jó minőségű ezüstartból készült S-végű karika került elő, á: 2,55x2,5 cm (IV.02.12.1.).

28. sír/50. obj., 69. str. (29. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (294°–114°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott helyzetű, állatjáratokkal megbolygatott váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Jobbról a koponya alatt a nyaktájékon, a mellkastájékon, valamint a lábszár mellett 14 homokszínű és szürkésfekete, hengeres és gömbszelet alakú gyöngy. A szürkésfekete gyöngy ezüstfóliás, a homokszínűek sárga és fekete kidudorodó rátett dísszel, tova futó spirálvonalban díszítettek (IV.02.13.1.).

(29. sír: szarmata.)

30. sír/52. obj., 71. str. (65. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, t: DNY-ÉK (240°–60°). Hason fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb karja a váz mellett, egyébként az enyhén behajlított bal karján feküdt. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A bal combcsontja hajdan eltörött és összeforrt, a bal könyökén ugyancsak összeforrt törés nyoma. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

31. sír/57. obj., 76. str. (64. kép)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (281°–101°). Feltehetően háton fekvő kisgyermek állatjáratok által bolygatott váza. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A jobb medence feltehető helye fölötti részen tojás maradványai.

32. sír/58. obj., 77. str. (65. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 70-75cm, t: NY-K (280°–100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya igen töredékes, a karjai a test mellett feküdtek. Melléklet nélkül.

33. sír/59. obj., 78. str. (65. kép)

53-58 éves férfi sírja. Csvh: 180 cm, t: DNY-DK (240°–60°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt és erősen hátrabillent. A jobb kar a váz mellett, míg a bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapát szélére, a kézfej pedig a bal szeméremcsont elé ért. A sarokcsontok összenéztek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

34. sír/60. obj., 79. str. (65. kép)

7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető s nem tájolható. Munkagép által elnyesett sír helye. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

35. sír/61. obj., 80. str. (65. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: NY-K (285°–105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és hátra billent. Mindkét kar a váz két oldalán feküdt, a lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek pedig oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

36. sír/63. obj., 82. str. (65. kép)

6-10 éves gyermek sírja. Csvh: 96 cm, t: NY-K (282°–102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes, a mellkasi rész bolygatott, s a váz teljes bal oldalát állatjázat fúrta keresztül-kasul. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

37. sír/64. obj., 83. str. (29. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (265°–85°). Állatjáratokkal bolygatott váz. Mindkét karja könyökben erősen behajlítva feküdt, a kézfejek pedig az áll alatt. A felhúzott jobb láb balra dőlt. A borda- és medencecsontok, a bal láb csontjai és a koponya nagy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyaktájékon, a gerincoszlop feltehető helyének két oldalán egy-egy nagyméretű, vékony bronzdrótból hajlított, egyenesre vágott végű nyitott karika, á: 2,8x3,5, ill. 2,9 cm (IV.02.14.1.).

38. sír/66. obj., 86. str. (29., 378. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (290°–100°). Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen hiányos váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A medence tájékáról került elő I. (Szent) László körülnyírt, töredékes denára (CNH 26; H 22) (IV.02.15.1.).

39. sír/67. obj., 87. str. (29. tábla)

44-49 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, t: ÉNY-DK (303°–123°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, szántással a felsőtest bal oldalán erősen megbolygatott váz. A koponya teljesen szétszántva, a bal oldali bordák, a kar- és medencecsontok, valamint a kéz- és lábfejsontok nagy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

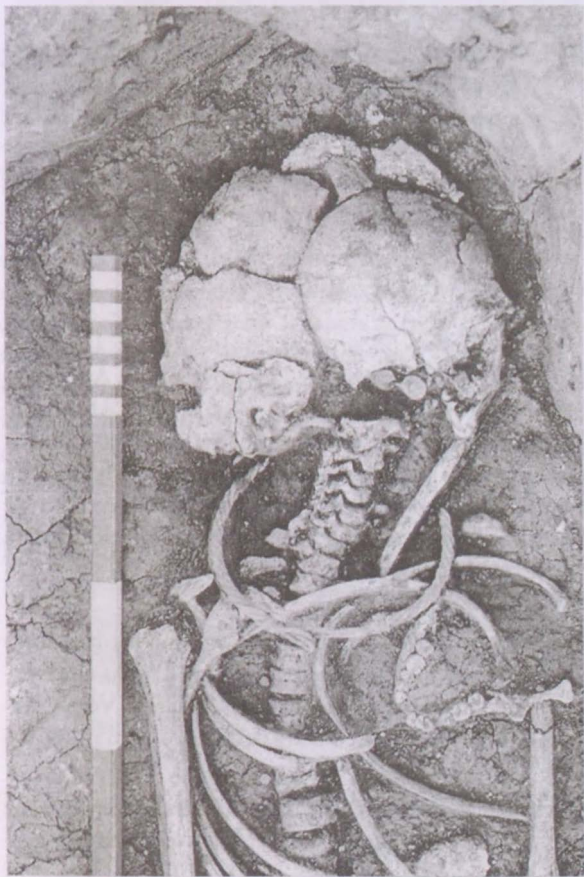
1. A gerincoszlop jobb oldalán, a nyaktájékon, törött, rossz minőségű vaskarika, á: 2,3 cm (IV.02.16.1.).
2. Alatta egy füles bronz félgomb, m: 1,7, á: 1,0 cm (IV.02.16.2.).
3. A jobb felkar belső oldala és a bordák íve között vaskapocs (?), amely a felsőruhát rögzíthette, h: 4,4 cm (IV.02.16.3.).

40. sír/68. obj., 88. str. (42. kép, 30. tábla)

10-11 éves gyermek sírja. Csvh: 150 cm, t: NY-K (265°-85°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt és kissé előre billent. A karok szorosan a test mellett, de mindkét kar könyökben kissé meghajlítva, az alkarok a medencére simultak, a kézfejek pedig a szeméremcsont elé értek. A lábak párhuzamosan nyújtva, mindkét lábfej kissé balra billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A két szemgödörből, a jobb fültájékról, a széttereztetett koponya jobb oldali alsó részéről, s a koponya feletti részből 9 ép, 2 hiányos csüngős, valamint 2 kerek

42. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 40. sír részlete

(KOVÁCS 1993, XI; BÁLINT 1991, 123-133) ingnyakdízszerveret került elő. A csüngős ingnyakdízszerveretek két típushoz tartoznak. 6 db alsó részét burjánzó növényi motívumok díszítik,²⁷ három veret alsó részét pedig erősen stilizált akantuszlevél.²⁸ Felső tagjuk csaknem egyforma. A középső, erősen kidudorodó, gomba formájú díszítetlen részt sugaras díszű keret övezi, amelyet egy sima, enyhén ívelt rész zár le. H: 4,4, felsőrész h: 2,1, á: 1,5 cm, a kerek á: 1,7, ill. 1,3 cm (IV.02.17.1.).

2. A nyakában igen jó minőségű, egy háromrét hajtott bronzszáלבól sodrott hurkos-kampós végű torques. A torques szálai között vékony, filigrán csavart bronzdrótot futtattak végig, amelyet hosszan rátekeresltek a hurkos, illetve kampós végződés előtt. Á: 14,4x15,0 cm (IV.02.17.2.).
3. A jobb kezéről a jobb combcsont belső oldalához csúsztattak le egy kissé kopott, öntött, a palástján ferde rovatkolással díszített, zárt bronzgyűrűt, á: 1,15x1,15 cm (IV.02.17.3.).

41. sír/69. obj., 89. str. (31. tábla)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: 85 cm, t: NY-K (277°-97°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, szántás által bolygatott váz. A fej alá lehetett támasztva, mert a koponya kissé jobbra billent. A karjai könyökben kissé behajlítva, a kézfejek csontjai a medencelapátok külső szélén feküdtek. A jobb lábszár-csontjai, a bal alkarcsontjai, a bal oldali bordák és a lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb felkarcsont és a kulcscsont találkozásánál kicsi, jó minőségű ezüstből készített S-végű karika, á: 1,15x1,2 cm (IV.02.18.1.).

42. sír/70. obj., 90. str. (65. kép)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: 90 cm, t: NY-K (273°-93°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A szántás és a humuszolás kissé megbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

43. sír/71. obj., 91. str. (66. kép)

17-19 éves fiatal sírja. Csvh: 146 cm, t: NY-K (278°-98°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát alátámaszthatták, mert balra billenve a bal kulcscsonton és a bal felkarcsont felső végén támaszkodott, az alsó állkapocs leesett. A lábak nyújtva, a sarokcsontok csaknem összeértek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

44. sír/72. obj., 92. str. (66. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 84 cm, t: ÉNY-DK (300°-120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Szántás

²⁷ BÁLINT 1991, 123-133. I.g. variánsának tartom.

²⁸ BÁLINT 1991, 123-133. I.c. típusához sorolható.

által erősen bolygatott, a koponya az eredeti helyéről kibillent, s a karcsonok, bordák és a jobb oldali medencelapát hiányzott. A csontváz felszedve.
Melléklet nélkül.

45. sír/74. obj., 100. str. (66. kép)

44-48 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, t: ÉNY-DK (320°-140°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A felsőtest jobb oldalát valamivel alátámasztották, vagy igen szorosan begöngyölték az elhunytat, mert mindkét kart a mellkas elé szorították. A jobb alkar a jobb medencelapáton támaszkodott, a kézfej a combcsont felső részén nyugodott. A bal kar könyökben kissé meg volt hajlítva, a csuklója pedig a jobb medencelapát felső végére támaszkodott. A jobb lábfej oldalra fordult. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

46. sír/75. obj., 101. str. (66. kép)

9-10 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (297°-117°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a szántás által erősen megbolygatott váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A bolygatás a bal kar egy részét, a bordákat, a kézfejsontokat és a lábfejeket érintette. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

47. sír/76. obj., 102. str. (31., 378. tábla)

9 éves fiú sírja. Csvh: 114 cm, t: ÉNY-DK (313°-133°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya alá volt támasztva, előre és jobb oldalra billent. Enyhén behajlított karjai a medence két oldalán feküdtek, a bal oldali bordákat a bolygatás elvitte. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kulcscsont alatt Péter körülnyírt denára (CNH 8; H 6) (IV.02.19.2.).

48. sír/77. obj., 103. str. (66. kép)

0-3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (278°-98°). Hiányos váz, a koponya is erősen töredezett volt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

49. sír/78. obj., 104. str. (31. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (316°-136°). A csontvázat az eke teljesen felbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bolygatott sírból négy bronzszáלבól sodrott, javított, egyik végén igen vastag bronzdróttal visszatekeresztelt, eredetileg hurkos-kampós végű sérült torques került elő. Csak a kampós vége ép, á: 12,0x12,5 cm (IV.02.20.1.).

50. sír/86. obj., 121. str. (66. kép)

40-60 éves nő sírja. Csvh: 158 cm, t: NY-K (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyája kissé balra billent. Felsőtestének jobb oldali része kissé alá lehetett támasztva. A jobb karja enyhén behajlítva, a kéz a medence jobb oldalához simult. A bal karja lazán a váz mellett. A lábak párhuzamosan nyújtva. A csontváz felszedve.
Melléklet nélkül.

51. sír/89. obj., 133. str. (32. tábla)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, állkapocs lesett. A jobb kar enyhén ívben hajlott, s a jobb medencelapáton és az alsó csigolyákon támaszkodott. A bal kar a váz mellett, a lábak nyújtva párhuzamosan feküdtek, a lábfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlvány alá csúsztva vaskos, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített, szélesre kalapált S-végű karika volt. A szétcsúsztott állkapocsok között volt a párja, á: 2,5x2,9, ill. 2,6x3,05 cm (IV.02.21.1.).
2. A bal combcsont közepén, annak belső oldalán, öntött, vaskos, négyszögletes átmetszetű nyitott ezüstgyűrű, melynek elhegyesedő végei kissé egymásra érnek. A gyűrű elülső részét három helyre felforrasztott ezüstgömböcskék díszítik oly módon, hogy egy-egy virág fejét utánozzák, á: 2,25x2,6 cm (IV.02.21.2.).

52. sír/90. obj., 134. str. (32. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, t: DNY-ÉK (234°-54°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karjai könyökben meghajlítva, de szorosan a test mellett helyezkedtek el. Mindkét csukló a jobb szeméremcsonton nyugodott oly módon, hogy a bal csukló van alul. A kézfej a szeméremcsont elé ért. A lábak párhuzamosan nyújtva, a bal lábfej oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a jobb és a bal csecsnyúlványon egy-egy közepes vastagságú, ovális átmetszetű ezüsthuzalból készített nyitott karika. Végei egyenesre vágottak, á: 2,45x2,55, ill. 2,65x2,6 cm (IV.02.22.1.).
2. A bal oldali bordák között, a mellkas felső részén tintakék üvegpasztasza gyöngy hófehér hullámvonalas rácsorgatott díszítéssel 1,7x0,9 cm (IV.02.22.2.).
3. A jobb térd fölött, annál 4-6 cm-re magasabban öntött, zárt, igen kopott bronzgyűrű, á: 2,2x2,2 cm (IV.02.22.3.).
4. A bal felkarcsonon madárcsontból készült tűtartó, h: 5,7 cm (IV.02.22.4.).

53. sír/91. obj., 135. str. (66. kép)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 103 cm, t: ÉNY-DK (316°-136°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyája szétnyomódott, és előrebillenve becsúszott a két váll közé. A jobb kar könyökben kissé behajlítva, a kézfej a bal csípőre támaszkodott. A lábak párhuzamosan nyújtva. A bal fel- és alkarcsontok, valamint a lábfejsontok hiányoznak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

54. sír/93. obj., 137. str. (32. tábla)

26-35 éves nő sírja. Csvh: 157 cm, t: NY-K (275°-95°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyája teljesen a jobb oldalán feküdt, az állcsúcs a jobb váll belső oldalára támaszkodott. A jobb kar erősen be volt hajlítva, kézfej a szívájékra ért. A bal kar nyújtva, a csukló a bal medencelapáton nyugodott. A lábak párhuzamosan nyújtva, a jobb lábfej előre, a bal oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt kerek átmetszetű, közepes vastagságú ezüsthuzalból készített, törött S-végű karika, á: 2,4x2,3 cm (IV.02.23.1.).
2. A bal könyök belső hajlatánál öntött bronzgyűrű, melyen az öntővarratok igen durvák, lecsiszolatlanok, á: 2,4x2,4 cm (IV.02.23.2.).

55. sír/94. obj., 138. str. (33. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 158 cm, t: ÉNY-DK (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán fekszik, az állcsúcs a jobb vállcsúcs belső oldalához simult, de az alsó állkapcsa az eredeti helyén maradt. Az arckoponya felső része hiányzott. Egyenesen kinyújtott karjait a halotti lepellettel teljesen a mellkashoz szorították, a kézfejsontjait széthullva a jobb szeméremcsont előtt és a bal medencelapát belső oldalánál találtuk. A jobb könyök anatómiailag a megfelelő helyen volt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb és a bal fültájékon, valamint az arckoponya közepéről 3, hatszög átmetszetű, öntött, vaskos, egyenesre vágott végű nyitott bronzkarika került elő, á: 2,55x2,35, 2,55x2,4, ill. 2,52x2,4 cm (IV.02.24.1.).
2. A deréktájon, a jobb oldalon vaskés töredéke (IV.02.24.2.).

56. sír/95. obj., 139. str. (66. kép)

55-59 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, t: NY-K (282°-102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erőteljes váz. A koponya az arcrészével előrecsúszott a két váll közé. A karok enyhe ívben behajlítva, jobb csukló az utolsó csigolyán, a bal a bal medencelapát belső oldalán nyugodott. A jobb lábfej balra dőlt, a bal lábfej előre nyúlt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

57. sír/96. obj., 140. str. (67. kép, 33., 378. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, t: ÉNY-DK (298°-118°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya az arcrészével előrecsúszott. A karok a váz mellett, a lábak pedig párhuzamosan nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az állkapocs alatt Salamon denárának (CNH 19 vagy 20; H 14 vagy 15) töredéke (IV.02.25.1.).

58. sír/97. obj., 141. str. (67. kép)

54-59 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a karok és a lábak helyzete korpulens egyénre vall. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok a váz mellett, a lábai párhuzamosan nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

59. sír/98. obj., 142. str. (67. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: DNY-ÉK (255°-75°). Erősen bolygatott váz. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

60. sír/99. obj., 143. str. (67. kép)

26-35 éves férfi sírja. Csvh: 173 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes. Mindkét karja könyökben enyhén meghajlítva, a kismedence tájékán nyugodott, a bal csukló volt alul. A lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

61. sír/100. obj., 144. str. (33. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (267°-87°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Állatjártatok erősen megbolygatták. Bal kar nyújtva szorosan a test mellett, a csukló a bal medencelapáton nyugodott, a kézfej pedig az alkarral derékszöget zárt be. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A nyakában egyetlen háromrét összehajtott bronzszáלבól sodrott hurkos-kampós végű torques, á: 13,1x12,9 cm (IV.02.26.1.).
2. A jobb oldali bordák alól öntött, zárt, a palástján sűrű, párhuzamos rovátkolással díszített, kopott bronzgyűrű került elő, á: 2,2x2,2 cm (IV.02.26.2.).

(62. sír: újkőkori.)

63. sír/102. obj., 146. str. (67. kép)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 134 cm, t: NY-K (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a

jobb oldalán feküdt. Mindkét kar a váz mellett nyugodott, a lábak pedig bokában keresztezték egymást oly módon, hogy a bal láb volt felül. A koponya, a bordák egy része, a bal oldali medencelapát, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoznak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

64. sír/103. obj., 147. str. (67. kép, 369. tábla)

11-12 éves gyermek sírja. Csvh: 122 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar enyhén behajlítva simult a medencelapát belső, gerincoszlop felőli oldalára. A csontváz felszedve.

Melléklet:

A jobb lábfej előtt szarvasmarha sin. *scapula* töredéke (IV.02.136.1.).

65. sír/104. obj., 148. str. (67. kép)

48-57 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, t: NY-K (264°-84°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt kissé előrebillenve. Mindkét kar a váz mellett nyugodott, a kézfejek a szeméremcsontokra simultak. A lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(66. sír: újkőkori.)

67. sír/106. obj., 150. str. (67. kép)

10-11 éves gyermek sírja. Csvh: 124 cm, t: NY-K (267°-87°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs a bal kulcsonton támaszkodott. A jobb karja könyökben be volt hajlítva, a bal kar szorosan a váz mellett. A lábak nyújtva, a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

68. sír/107. obj., 151. str.

2-5 éves gyermek feldúlt sírja. Csvh: nem mérhető, és nem tájolható. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

69. sír/108. obj., 152. str. (68. kép)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 94 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Állatjártok erősen megbolygatták. A koponya töredékes volt, a bal karcsontok, a medencecsontok és a lábsontok egy része, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

70. sír/109. obj., 153. str. és 70/a sír/113. obj., 158. str. (34. tábla)

44-49 éves nő és újszülött csecsemőjének sírja. Csvh: kb. 145 cm, t: ÉNY-DK (315°-135°). Háton fekvő nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és erősen előre billent, az állkapocs lecsett. A jobb kar a váz mellett. A medence kitágulva. A jobb láb nyújtva, a bal lába erősen felhúzva, feltehetően szülés közben halt meg. Az arca előtt és a bal felkar mellett a csecsemő vázcsontjai. A csontvázak felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól jó minőségű, vastkos ezüsthuzalból készített, szélesre kalapált S-végű karika került elő, á: 2,2x2,2 cm (IV.02.27.1.).

71. sír/110. obj., 154. str. (34. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, t: NY-K (288°-108°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal alkar a bal medencelapát belső szélén és a medencelapáton támaszkodott. A koponya-, a mellkas- és a karcsontok elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyacsontok alatt, feltehetően annak jobb oldalán, jó minőségű, közepes vastagságú ezüsthuzalból készített, szélesre kalapált S-végű karika került elő, á: 2,05x2,0 cm (IV.02.28.1.).

72. sír/111. obj., 155. str. (34. tábla)

7-8 hónapos csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (288°-108°). Eredetileg feltehetően háton fekvő váz, amelyet állatjártok erősen felbolygattak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Gombafejű, díszetlen, tömör füles bronzgomb, h: 1,2 cm á: 0,7 cm (IV.02.29.1.).

73. sír/112. obj., 156. str. (34., 378. tábla)

52-56 éves nő sírja. Csvh: 157 cm, t: NY-K (282°-102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya és a mellkasi rész állatjártattal bolygatás nyomát mutatta. A váz mellett szorosan lévő karja enyhén be volt hajlítva, a kézcsontok a szeméremcsontok mögött helyezkedtek el. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A váll környékéről Salamon kissé hiányos denára (CNH 22; H 17) (IV.02.30.1.).
2. A jobb könyök külső oldala mellől szélesre kalapált S-végű, jó minőségű ezüsthuzalból készült karika került elő, á: 2,1x2,0 cm (IV.02.30.2.).

3. Mellette három bronzszálból (esetleg egyetlen háromrétre összehajlított bronzdrótból) sodrott töredékes gyűrű (IV.02.30.3.).

74. sír/114. obj., 159. str. (35–36. tábla)

26–35 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, t: NY–K (286°–106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal medencsont feletti és a mellkasi részt állatjárat bolygatta meg. A koponya töredékes. A jobb kar a váz mellett, a bal kar könyökben erősen meghajlítva, a kézfeje a szívtájékon feküdt. A lábak nyújtva, a jobb lábfej előremeredve, bal lábfej oldalra dőlve helyezkedett el. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A váz jobb oldalán, a jobb oldali medencelapát és a combcsont fölött íjcsontok néhány cm-es apró töredékei (IV.02.31.1.).
2. Ugyancsak a váz jobb oldalánál, a jobb térd vonalától kezdődően tegez:
 - a: A két combcsont között bronzból készített, kerek átmetszetű tegezfűggesztő karika, á: 2,6x2,6 cm (IV.02.31.2.).
 - b: A tegez vasalása (IV.02.31.3.).
3. A combcsontokra átlós irányban helyezték a lószerszámot:
 - a: Aranyozott bronztausírozással díszített, trapéz alakú vaskengyel, m: 18,8, ill. 18,0, sz: 12,3, ill. 11,9, talpsz: 2,9, ill. 3,0 cm (IV.02.31.4.).
 - b: Töredékes csikózábla, szájvas h: 9,4, karikaá: 6,0 cm (IV.02.31.5.).
 - c: Töredékes hevedercsat (IV.02.31.6.).

75. sír/115. obj., 160. str.

2–10 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, a fekvése nem tájolható. Erősen bolygatott váz, mindössze néhány koponyatöredéke maradt meg.

Melléklet nélkül.

(76. sír: szarmata.)

77. sír/118. obj., 163. str. (43–44. kép, 37–38. tábla)

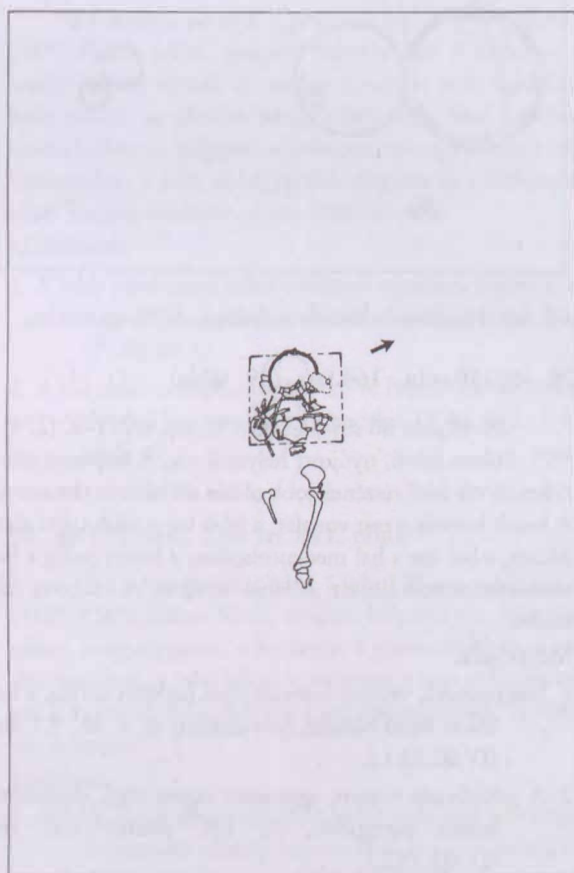
5 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, t: NY–K (285°–105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A szántás erősen megbolygatta, a csontjai közül az anatómiai rendnek megfelelő helyen csak a bal medencelapát és a combcsont maradt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékén – eredetileg feltehetően a nyakában – jó minőségű bronzszálból (egy kettőbe hajtott bronzszál mellé mindkét végén szabad harmadik drótszál fogtak) sodrott, tekercselt végű, hurkos-kampós torques, melyre bronzból készített, kissé el-

hegyesdő, egyenesre vágott végű, nyitott bronzkarikát akasztottak. Á: 15,45x15,7, ill. 2,4x2,4 cm (IV.02.32.1.).

2. A nyak tájékáról öntött, füles, vékony bronzlunula került elő, m: 3,7, sz: 3,25 cm (IV.02.32.2.).
3. Ugyaninnen bronzcsörgő, m: 2,3, á: 1,7x1,6 cm (IV.02.32.3.).
4. A szélesre kalapált végű, vékony ezüsthuzalból készített S-végű karikája a kar tájékáról került elő, á: 2,4x2,1 cm (IV.02.32.4.).
5. Szorosan a nyakgödörben, feltehetően a ruha nyakkivágásának vonalában, 3 kúp alakú, vaskos, öntött kerek bronz ingnyakdíszveret, á: 1,7 cm (IV.02.32.5.).
6. Bontás közben levágott sarkú hasáb alakú kék üvegpasztagyöngy és sárga-fekete dudoros berakású pasztagyöngy töredéke került elő (IV.02.32.6.).
7. Az állatjárat által megbolygatott csontváz mellkasának

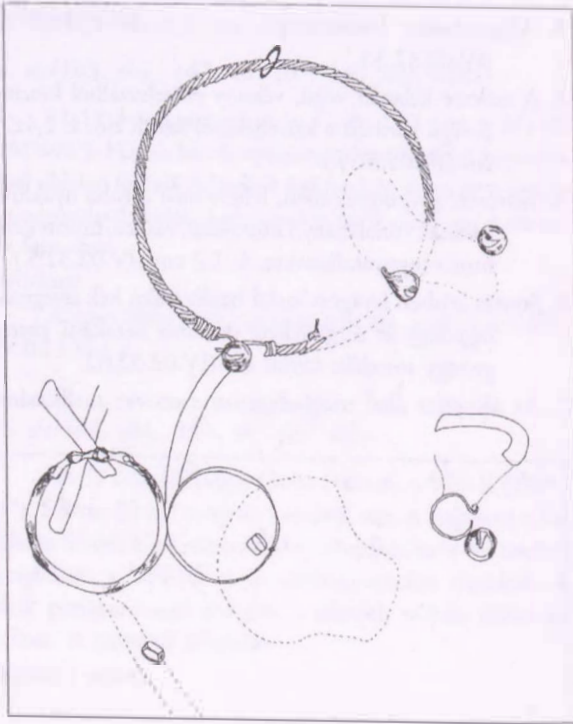

43. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 77. sír

felső részéről feltehetően vaskolomp töredékeit szedtük fel (IV.02.32.7.).

8. Ugyaninnen vastorques kis töredéke maradt meg (IV.02.32.8.).
9. A jobb karján vaskos, öntött, kerek átmetszetű, zárt, kígyófejes bronz karperec, á: 7,5x6,9 cm (IV.02.32.9.).
10. A bal karján szépen megmunkált csuklós bronz pántkarperec. Palástját az egymással párhuzamos, ferde

irányban futó, apró pontkörökből álló díszítés teljesen beborítja, á: 6,8x6,1, pántsz: 1,0 cm (IV.02.32.10.).

44. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 77. sír részlete

78. sír/119. obj., 164. str. (39. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, t: NY-K (275°–95°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes. A váz felső részének jobb oldala alá lehetett támasztva. A karok követik a test vonalát, a jobb kar a jobb csípő alatt feküdt, a bal kar a bal medencelapátra, a kézfej pedig a bal szeméremcsontra simult. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Nagyméretű, vékony bronzdrótból hajlított karika, a bal felkar belső oldalán helyezkedett el, á: kb. 3,1 cm (IV.02.33.1.).
2. A jobb kezén nyitott, egyenesre vágott végű, díszítetlen bronz pántgyűrű, á: 1,9, pántsz: 0,6 cm (IV.02.33.2.).
3. A bal kezén ovális átmetszetű vaskos bronzhuzalból hajlított, kétmenetes bronzgyűrű, amelynek egyik vége szépen elhegyesedik, a másik vége pedig egyenesre vágott, á: 2,3x2,2 cm (IV.02.33.3.).
4. A bal csukló alatt stilizált madárfejet ábrázoló lemez bronzveret, amelynek kisebb méretű párja a jobb kéz csontjai alatt helyezkedett el, á: 2,9x2,4, ill. 1,4x2,05 cm (IV.02.33.4.). A medencecsontok alatti szervesanyag-maradványok miatt gondolhatunk arra, hogy bőrvön két végét díszítették a veretek.

A bokák környékéről növényi magvak maradványait gyűjtöttük.

79. sír/120. obj., 165. str. (39. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: 147 cm, t: ÉNY-DK (296°–116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes. A jobb karja könyökben erősen behajlítva, az alkar csaknem derékszögben támaszkodott a mellkas alsó részére. A lábak nyújtva. A medencelapátok nagy része, a borda- és lábfejcsonatok hiányosak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medencelapáton lévő, valószínűleg a jobb kézfejhez tartozó ujjakon félkör átmetszetű, vékony, kopott, bronzlemezéből készült nyitott pántgyűrű, valamint egy vaskos, kerek átmetszetű, rossz minőségű bronzhuzalból hajlított, egyenesre vágott végű, nyitott gyűrű, á: 1,8, pántsz: 0,3, ill. á: 2,2x2,5 cm (IV.02.34.1.).
2. A bal kulcsfont fölött, a koponya bal oldalánál vas nyílhegy tövise (IV.02.34.2.).

80. sír/121. obj., 166. str. (40. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, t: ÉNY-DK (296°–116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Kissé bolygatott. A koponya jobbra fordult, az állkapocs leesett. A karok a váz mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán nagyméretű, vékony bronzdrótból hajlított karika egyenesre vágott végekkel, á: 3,3x3,1, ill. 3,1x3,0 cm (IV.02.35.1.).
2. A váz bal oldalán, a combcsont mellett a térd vonaláig tegezváró töredékes vascsat. 2,8x1,8 cm (IV.02.35.2.).
3. Tegezvasalás apró töredékei (IV.02.35.3.).
4. Hevedercsat kis töredéke (IV.02.35.4.).

81. sír/122. obj., 167. str. (68. kép)

36-45 éves férfi sírja. Csvh: 167 cm, t: NY-K (272°–92°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A sírt állatjárat bolygatta, amely a koponyát, a mellkast és jobb felkari részt érintette. A karok szorosan a váz mellett, a bal kar könyöktől enyhe ívben simult a bal medencelapátra. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

82. sír/123. obj., 168. str. (34. tábla)

23-40 éves igen férfias nő sírja. Csvh: 141 cm t: NY-K (278°–98°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen szétöredezett. A hosszúcsontok nagyjából az anatómiai sorrendnek megfelelő helyen maradtak, a többi

csont vizsont hiányzott, illetve másodlagos helyen került elő. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal felkar külső oldala és a bordák között vasár töredéke (IV.02.36.1.).
2. Ugyanitt egy kicsi vaskés nyéltöredéke famaradványokkal (IV.02.36.2.).

83. sír/128. obj., 176. str. (40. tábla, 72. tábla 5.)

30-60 éves nő sírja. Csvh: 156 cm, t: ÉNY-DK (290°-110°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb karja enyhén behajlítva, a kézfej a medence jobb oldalán nyugodott. A bal kar a test mellett, a bal kéz pedig tenyérrel simult az alhas vonalához. A lábak párhuzamosan nyújtva, a bal lábfej mereven előrefeszítve. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a csecsnýlvány mellett igen vékony bronzdrótból hajlított, egyenesre vágott, egymásra hajló végű nyitott karika, á: 2,0x2,2 cm (IV.02.37.1.).
2. A jobb alkar közepén ovális átmetszetű, egyik végén elhegyesedő és lapított végű nyitott, öntött bronz karperec, á: 6,3x6,0 cm (IV.02.37.2.).
3. A bal kéz középső ujján kerek átmetszetű, vaskos, nyitott bronzgyűrű. Az egyik vége elhegyesedő és ellaposodó, a másik vége egyenesre levágva, á: 2,6x2,4 cm (IV.02.37.3.; 72. tábla 6.).
4. A koponya mögött vaseszköz, melynek a hegye hiányzik (IV.02.37.4.).
5. A jobb felkarcsont belső oldala és a bordái között vaskés töredékei (IV.02.37.5.).

84. sír/129. obj., 177. str. (68. kép)

8-11 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal medencelapát, a combcsontok és a jobb lábszárcsontok kivételével a csontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

85. sír/131. obj., 179. str. (39. tábla)

23-60 éves nő sírja. Csvh: 127 cm (a sarokcsonttól a vállcsúsig), t: ÉNY-DK (290°-110°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Enyhén bolygatott. A koponya, a jobb oldali bordák, a kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. A karok szorosan a test mellett, a bal alkarcsont enyhe ívben simult a medence bal oldalára. A lábak párhuzamosan nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont belső oldalánál tömör füles bronzgomb, h: 1,1 cm, á: 0,7 cm (IV.02.38.1.).

86. sír/134. obj., 182. str. (41. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, t: NY-K (282°-102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a

jobb oldalán feküdt. Szántásnál az eke a bal alsó bordákat és karcsontot elhúzta, de a kéz- és lábfejcsonatok is hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alól igen-igen vékony, rosszszezüstből hajlított S-végű karika került elő, amelynek az S vége letörött á: 2,4x2,5 cm (IV.02.39.1.).

87. sír/135. obj., 183. str. (68. kép)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (300°-120°). Szántással teljesen szétdőlt váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(88. sír: szarmata.)

89. sír/152. obj., 217. str. (41. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, t: NY-K (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya az eredeti helyén feküdt, de erősen töredékes volt, egyébként balra billent, az állcsúc pedig a bal oldali felső bordákra támaszkodott. A bolygatás a gerincoszlop nagy részét, a kézfejcsontokat, a jobb oldali medencelapátot és a lábfejcsontokat megsemmisítette. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont belső oldalánál egymásra hajlított, elhegyesedő végű, bronz huzalkarperec, á: 6,2x6,9 cm (IV.02.40.1.).
2. A bal oldali combcsonttól 8 cm-re hajszálvékony bronzdrótból készített karika töredéke (IV.02.40.2.; l. 41. tábla 4!).

90. sír/153. obj., 218. str. (41. tábla)

10-11 éves gyermek sírja. Csvh: 120 cm, t: ÉNY-DK (318°-138°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Szántással erősen megbolygatott, a koponya, a gerincsigolyák, a medencecsontok, a jobb lábszár-, valamint a kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. Mindkét kar a váz mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb oldali szeméremcsont külső oldalánál háromszög átmetszetű vékony bronzszáלבól hajlított pántgyűrű egyenesre vágott végekkel, á: 2,0x2,1, pántsz: 0,35-0,45 cm (IV.02.41.1.).

91. sír/160. obj., 229. str. (41. tábla)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, t: NY-K (283°-103°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az arckoponya csaknem a jobb kulcsonton támaszkodott. A jobb kar erősen behajlítva keresztelte a gerincoszlopot, a bal kar enyhe ívben a bal meden-

celapát belső oldalára simult. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcsont fölött bronzdrótból készített kicsi, sima karika, egyenesre vágott végekkel, á: 1,3x1,7 cm (IV.02.42.1.).
2. A bal felkarcsont felső negyedének vonalánál, attól 8 cm-re, nyílhegy tövise (IV.02.42.2.).

92. sír/161. obj., 230. str. (42. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (286°-106°). A combcsontmaradványok és a lábszárcsontok helyzetéből arra lehetett következtetni, hogy háton fekvő, nyújtott helyzetben eltemetett egyén teljesen feldúlt sírja. A sír földje fa-, faszén- és paticsdarabokkal volt tele. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A mellkas bal oldali részéről vastöredékek és egy egyenes hátú vaskés került elő, amelynek a hegye letörött, h: 11,7 cm (IV.02.43.1.).

93. sír/164. obj., 233. str. (42. tábla)

44-53 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: NY-K (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, enyhén bolygatott váz, amelynek a jobb oldali részét érte erősebb bolygatás. A jobb oldali bordák, a medencecsontok nagy része, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A koponyája töredezetten maradt meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon, a lecsúszott állkapocs mellett tömör füles bronzgomb nagy, gömbölyű fejjel, h: 1,4, á: 0,8 cm (IV.02.44.1.).
2. A jobb alkar közepén elhegyesedő végű, kopott bronz huzalkarperec, amelynek a párja a bal oldali medencelapát belső oldalánál került elő, á: 7,23x6,9, ill. 6,9x7,2 cm (IV.02.44.2.).

94. sír/168. obj., 237. str. (68. kép)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: 83 cm, t: ÉNY-DK (330°-150°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű erősen bolygatott váz, a bolygatás a koponyától a medencéig terjedő részt érintette. A koponya töredékes, a felhúzott jobb lába oldalra dőlt, a kinyújtott bal lábának lábfeje pedig egyenesen előre állt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

95. sír/169. obj., 238. str. (68. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 63 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponya széttöredezett. A csontváz jobb ol-

dalán egy állatjártat húzódott végig, a kéz- és lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

96. sír/170. obj., 239. str. (68. kép)

14-17 éves fiatal sírja. Csvh: 115 cm, t: ÉNY-DK (305°-125°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A vázcsontok közül csak a koponya egy része, a két alkarcsont, a széttöredezett combcsontok és a lábszárcsontok töredékei voltak meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

97. sír/171. obj., 240. str. (68. kép)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, t: NY-K (258°-78°). Koporsóban hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra dőlt, vagy igen erősen alá lehetett támasztva. Az alkarcsontok, a jobb oldali medence, a bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

98. sír/172. obj., 242. str. (69. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, t: ÉNY-DK (310°-130°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen töredezett. A karok a váz mellett, a kezek nyújtva a combcsontok mellett. A lábak párhuzamosan nyújtva, a bokacsontok összeértek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

99. sír/173. obj., 243. str. (43-44. tábla)

52-58 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: NY-K (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az egész felső test kissé félrecsúszott, mintha a jobb oldala alá lett volna támasztva. A karok a váz két oldala mellett, a kézfejsontok viszont hiányoztak. A lábak nyújtva, a sarokcsontok egymás felé néztek, a lábfejek oldalra dőltek. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont alatt hosszú, egyenes vaskés h: 11,8 cm (IV.02.45.1.).
2. A váz bal oldala mellett, a kinyújtott kar teljes hosszában tegezvasalások töredékei kerültek elő (IV.02.45.4.).
3. A koponya bal oldalánál a tegezben elhelyezett 3 deltoid alakú nyílhegy h: 6,2, ill. 7,6, ill. 6,0 cm (IV.02.45.2.).
4. Íjcsontborításának középlemeze, töredékes (IV.02.45.3.).
5. A lábszárakra helyezve a bal lábszár külső oldalától kezdődően a jobb lábszárig lószerszám:
 - a: Zabla töredékekben, csak a karika kis töredéke. (IV.02.45.5.).

b: Gerincelt talpú, töredezett, körte alakú kengyelpár, m: 19,6, ill. 19,6, sz: 14,4, talpsz: 3,8, ill. 3,4 cm (IV.02.45.6.).

c: Hevedercsat keretének kis töredékei (IV.02.45.7.).

6. Felszedéskor a sír földjéből igen jó minőségű ezüstmű készített, összehajtogatott lemezre bukkantunk m: 1,5 cm (IV.02.45.8.).

100. sír/174. obj., 244. str. (45. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, t: ÉNY-DK (305°-125°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és erősen előre billent. A karok szorosan a váz mellett, a jobb alkar harmada és a kézfej egy része a medence és a combcsont alatt feküdt, míg a bal kézcsontok a bal combcsont mellett nyugodtak. A lábak nyújtva, a jobb lábszár oldalra dőlve kifordult. Szimbolikus lovas temetés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A lábszárakra helyezték a lószerszámot:

a: Erősen töredékes nagykarikás csikózábla, szárh: 9,0, ill. 9,4, karikaá: 7,2x7,2, ill. 7,0 cm (IV.02.46.1.).

b: Enyhén gerincelt talpalójú, körte alakú kengyel, amelyen réz vagy aranyozott bronzberakás látszik, sz: 12,9 cm (IV.02.46.2.).

c: A bal bokával egy vonalban, annak külső oldalától 15-20 cm-re, lant alakú hevedercsat, 5,1x4,5 cm (IV.02.46.3.).

101. sír/175. obj., 245. str. (69. kép)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, t: NY-K (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Enyhén bolygatott. A töredékes koponya a bal oldalán feküdt. A jobb alkar- és felkarcsont töredékes volt, a gerincoszlop középső csigolyái, a jobb oldali medencelapát és a jobb kézfejsontok hiányoztak. A arccsontok a mellkashoz voltak szorítva. A lábak szorosan összezárva, nyújtva, a lábfejek párhuzamosan balra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

102. sír/176. obj., 246. str. (45. tábla)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 140 cm, t: NY-K (294°-114°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyet a mezőgazdasági művelés megbolygatott, de a koponya és a hosszúcsontok az anatómiai rendnek megfelelően kerültek elő. A csontváz kissé hiányos. A koponyája apró töredékekben maradt meg. A könyökben behajlított jobb karjának felső része darabokra törött, a kézfej az eredeti helyén, a bal alkarcsonton nyugodott. A bal karja enyhe ívben a bal medencecsonton nyugodott, a hozzá tartozó kézfej pedig messzi előrecsúszott a szeméremcsont elé. A lábak nyújtva, a lábszárakat a munkagépek súlya összetörte. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya csontjai közül kerek átmetszetű bronzhuzalból hajlított, egymásra hajló, egyenesre vágott végű karika került elő, á: 2,9x2,8 cm (IV.02.47.1).

103. sír/179. obj., 249. str. (69. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (277°-97°). Mindössze néhány borda, a jobb karcsont és mindkét medencecsontból töredékek maradtak meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

104. sír/181. obj., 251. str. (69. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 154 cm, t: NY-K (292°-112°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A karjai a medencelapát fölött keresztelték egymást, a bal csukló pedig a jobb alkar közepére támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek eredetileg oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A keresztcsonton szétporladt vastárgy.

105. sír/183. obj., 255. str. (69. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 160 cm, t: DNY-ÉK (252°-72°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az arckoponyát a munkagép elvitte. A karok a váz mellett, a lábfejek pedig eredetileg oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

106. sír/185. obj., 262. str. (46. tábla)

27-50 éves nő sírja. Csvh: 165 cm, t: ÉNY-DK (290°-110°). Koporsóban a hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyből csak a koponya, a jobb medencecsont töredéke, a combcsontok és a lábszárcsontok maradtak meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt a jobb oldalon, kisméretű, vékony ezüstdrótából hajlított nyitott karika feküdt, á: 2,0x2,0 cm (IV.02.48.1.).

2. A mellkas közepén jó minőségű bronzdrótból sodrott, a kampós végén tekercselt, hurkos-kampós karperec, amelyet oly módon készítettek, hogy egy drótszálat kettőbe hajtva megsodortak, ezt újból kettőbe hajtották és újból megsodorták; á: 7,3 cm (IV.02.48.2.).

(107. sír: szarmata.)

108. sír/187. obj., 267. str. (46. tábla)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 138 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A comb-

csontoktól felfelé erősen bolygatott volt, ezért a csontoknak csupán az apró darabjait találtuk meg. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A deréktájon tömör, füles bronzgomb, m: 1,3, á: 0,8 cm (IV.02.49.1.).
2. Mellette rossz minőségű bronzból készített füles félgomb, m: 1,7, á: 1,05 cm (IV.02.49.2.).

109. sír/188. obj., 268. str. (45. kép, 47–50., 378. tábla)

37-46 éves férfi sírja. A sírgödör lekerekített sarkú téglalap alakú volt, h: 263, sz: 70–86, sm: 20–58 cm, t: ÉNY–DK (246°–66°). Csvh: 180 cm. Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A csontok nagy része a rossz megtartás miatt erősen töredékes volt. A váz jobb oldali része kissé magasabban feküdt, mintha alá lett volna támasztva. A koponya a bal oldalra fordult. A mellkas jobb alsó részén és a bal oldalán enyhe bolygatás nyoma látszott, mely feltehetően állatjárártól eredt. A karok szorosan nyújtva a váz mellett. A lábak is nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A sírban szimbolikus lovas temetkezést figyelhetünk meg oly módon, hogy a lábak elé helyezett lószerszám és az emberi váz között 25-30 cm-es földréteg volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

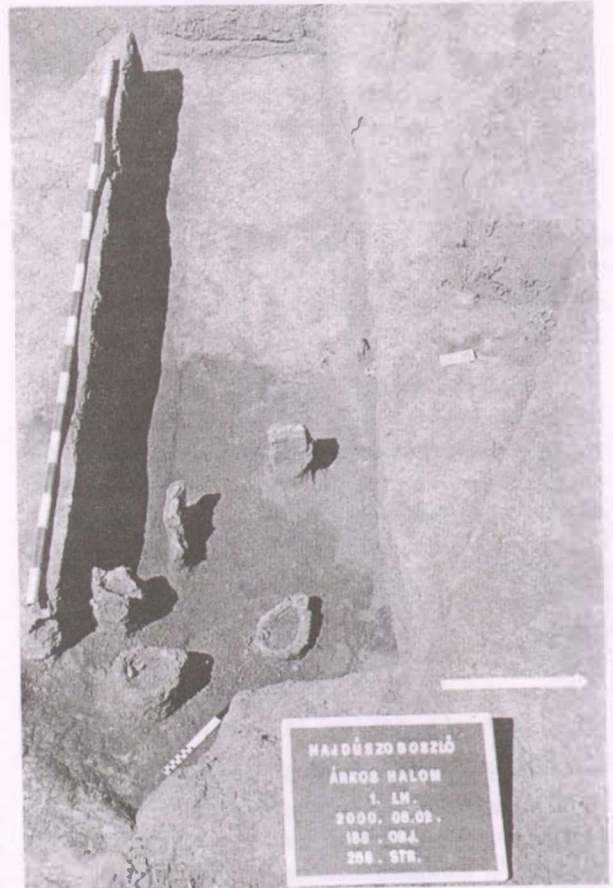
1. Vaskos, aranyozott bronzhuzalból készült egymásra hajló, egyenesre vágott végű hajkarikája a két combsont közül került elő, á: 2,65x2,7 cm (IV.02.50.1.; 50. t. 3.).
2. A koponyatető mellől a váz felszedésekor VII. Konstantinosz és II. Romanosz társcsászá (945–959) solidusának²⁹ körbevágott, a Krisztus-fejet, ill. a császárok mellképét épen hagyó középrése (IV.02.50.2.; 50. t. 2.).
3. A jobb vállcsúcs fölött kova, h: 2,4 cm (IV.02.50.3.; 48. t. 3.).
4. A bal medencelapát felső ívén csepp formájú csiholó, h: 6,5 cm (IV.02.50.4.; 48. t. 2.).
5. A jobb medencelapát mellett, mintha a kezében fogta volna, fanyelű vaskés, h: 10,7, pengéh: 7,3 cm (IV.02.50.5.; 47. t. 3.).
6. A balra fordult koponyától 10 cm-re jobbra jó minőségű, vasból készült lekerekített élű, egyenesre vágott, kissé elkeskenyedő végű eszköz/fegyver, amelynek ezen a keskenyebb végén találtuk az egykori fanyél meglétére utaló maradványokat, h: 8,5 cm (IV.02.50.6.; 47. t. 1.).
7. A csontok felszedése után a sír jobb oldala és a jobb combsont külső oldala között fokosbalta feküdt, a fanyél maradványaival, h: 12,4, a nyélluk á: 1,2x1,3 cm (IV.02.50.7.; 47. t. 2.).

8. A jobb combsont feletti részből és részben a csontok alól 3 nyílhegy került elő: hosszú vágóélű deltoid alakú, többélű pengéjű pánccélzúró és villásan kétágú, h: 9,2, 5,6, ill. 10,2 cm (IV.02.50.8.; 48. t. 1.).

9. A magasabban fekvő lószerszám:

- a: A jobb lábfej előtt szépen megmunkált csont zablapálcák, fesztáv: 21,4, ill. 20,9 cm (IV.02.50.10.; 49. t.).
- b: Nagykarikás csikózabla vastag szájjával. A karikák á: 8,5x8,5, ill. 8,0x8,2, a szárh: 10,0, ill. 11,3 cm (IV.02.50.9.; 50. t. 4.).
- c: Vállába kovacsolt fülű, illetve legyező alakú, gerincelt talpalójú felemás kengyel, m: 18,6, ill. 18,4, sz: 13,7, ill. 15,1, talpsz: 3,6, ill. 3,6 cm (IV.02.50.11.; 50. t. 5.).

A bontás során a gerincoszlop mellett, a bordák között, a háti és ágyéki csigolyákon bőrmaradványokat mutatott a talaj elszíneződése, amelyből esetleg bőrből készült nyíltartó tegezre lehet következtetni

45. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 109. sír: lószerszámok

110. sír/189. obj., 269 str. (69. kép, 369. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, t: NY–K (274°–94°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A töredezett, hi-

²⁹ Vö. BMCB 2.60. Torbágyi Melinda meghatározását ezúton is megköszönöm.

ányos koponya a bal oldalán feküdt. A vázból csak a hosszúságon, néhány csigolya, a medencelapátok voltak felszedhetők. Mindkét kar nyújtva a test mellett, a lábak is nyújtva, a lábfejek balra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal felkar mellett a mellkason juh dext. humerusa, a prox. vége elkorhadott (IV.02.51.1.).

111. sír/190. obj., 270. str. (46. tábla)

6-8 éves gyermek sírja. Csvh: 104 cm, t: ÉNY-DK (293°-113°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A töredezett koponya kissé balra és előre billent. A jobb kar enyhén meg volt hajlítva, a csukló a medencelapát belső felső szélén nyugodott. A bal felkar olyan szorosan volt a test mellett, hogy a bal oldali bordákra csúszott. Az alkar derékszögben behajlítva, a váz tengelyére merőlegesen feküdt, a csukló és a kézfej a gerincoszlop jobb oldalára ért át. A lábak nyújtva, a lábfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb felkar és a bordák között, valamint a bal medencecsont fölött egy-egy sima, bronzpántból hajlított, egyenesre vágott, egymásra hajló végű pántgyűrű, á: 1,8x1,9, ill. 1,9x1,9, pántsz: 0,45, ill. 0,4 cm (IV.02.52.1.).

112. sír/191. obj., 271. str. (51-55. tábla)

50-65 éves férfi sírja. Csvh: 173 cm, t: ÉNY-DK (297°-117°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult és előrebillent, az arckoponya előrecsúszott a jobb kulcsont felé. A karok a váz két oldalán feküdtek. A jobb lábfej előre, a bal pedig oldalra dőlt. A bal lábszárra helyezték a lenyúzott lóborbén – ennek maradványait bontás közben észleltük is – a lószerszámot. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapát belső ívének lant alakú, jó minőségű ezüsből készített, aranyozott csat került elő vaspeccekkal, 3,05x2,25 cm (IV.02.53.1.; 51. tábla 5.).
2. A bal combcsont külső oldala mellett csíholó, 7,2x4,0 cm (IV.02.53.2.), továbbá 3 kovapattinték került elő (IV.02.53.3.; 55. tábla 1-4.).
3. Ugyaninnen, a váz bal oldaláról került elő egy nagyméretű, törött fenékkő, h: 10,3 cm (IV.02.53.4.; 55. tábla 6.).
4. Ugyanitt vasszalu, h: 9,3 cm, a legnagyobb sz: 6,3 cm (IV.02.53.7.; 53. tábla 1.).
5. A váz bal oldalára helyezve, a bal medencelapáttól a bal lábszár közepéig érő tegez vasalásának maradványai (IV.02.53.5.; 52., 54. tábla).
6. A jobb alkar közepén és a bal medencecsonton 4 ép nyílhegy, tövissel. Hosszú vágóélű deltoid, 2 rövid vágóélű deltoid, illetve rombusz alakúak, az egyikük

erősen töredékes h: 10,5, ill. 7,7 és 9,4 cm (IV.02.53.6.; 51. tábla 1-4.).

7. Lószerszám:

- a: Nagyméretű négyszögletes, töredékes hevedercsat (IV.02.53.8.; 51. tábla 6.).
- b: Trapéz alakú kengyelpár enyhén gerincelt talpalóval, m: 18,1, talpsz: 3,0 cm (IV.02.53.9.; 53. tábla 2.).

113. sír/192. obj., 272. str. (46. tábla)

32-36 éves nő és gyermeke sírja. Csvh: 163 cm, t: ÉNY-DK (299°-119°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, kissé becsúszott a két váll közé és előrebillent, a felső állkapocs a jobb kulcsont vállcsúcs felőli részén támaszkodott. A karok igen szorosan a váz mellett nyugodtak, a kezek tenyérrel a combcsont felső végéhez simultak. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A bal alkarcsonttól 5-8 cm-re csecsemő vázcsontjai. Szülés közben halhatott meg, erre utal a tágult medence. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb lábszárcsonttól kifelé, attól 5 cm-re, kerek átméretű bronzhuzalból hajlított nyitott karika, amelynek párja a bal csecsnívány alatt felszedéskor került elő, á: 2,3x2,2, ill. kb. 2,8 cm (IV.02.54.1.).
2. A bal medencecsont és alkar alatt kicsiny vaskés töredéke (IV.02.54.2.).
3. Lúd töredékes dext. humerusa (IV.02.54.3.).

114. sír/193. obj., 273. str. (69. kép)

43-60 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, t: NY-K (275°-95°). Koporsóban nyugvó, háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az alsó állkapocs és a nyaki csigolyák, valamint a bal kézfejsontok hiányoztak. A jobb kar könyökben behajlítva, az alkar közepe a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej pedig a behajlított bal kar könyökhatárára ért. A behajlított bal kar csuklója a bal medencelapát közepén nyugodott. A kissé felhúzott lábai párhuzamosan jobbra dőltek, a sarkak összeértek, lábfejei pedig két oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

115. sír/194. obj., 274. str. (58. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, t: ÉNY-DK (292°-112°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Bolygatott. A bolygatás az arckoponyától lefelé a medence vonaláig terjedt és a váz jobb mellkasi részét érintette. A jobb kar könyökben behajlítva, az alkar keresztezte a gerincoszlopot. A bal kar enyhén behajlítva, a bal oldali medencelapát belső ívének támaszkodott csuklóval. A lábak nyújtva, a sarkok összenéztek. A bal kézfej és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldali medencelapáton kicsi, líra alakú bronzcsat vaspeccekkal, 2,4x2,2 cm (IV.02.55.1.).

2. Bontás közben a medence környékéről töredékes vascsiholó került elő, 6,5x3,1 cm (IV.02.55.2.).
3. Ugyanott kovapenge kis töredéke (IV.02.55.3.).
4. A csontváz felszedésekor trapéz alakú fenőkő került elő, h: 6,0 cm (IV.02.55.4.).

116. sír/195. obj., 275. str. (58. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, t: ÉNY-DK (290°-110°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, s a jobb oldala ugyanúgy, mint a váz felsőtestének jobb oldala, hiányzott. A behajlított bal alkarja, a combcsontok és a lábszárcsontok hiányosak voltak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal medencelapát egykori helye fölött vaskés fatokban. A nyélnyúlványa törött, h: 10,5, pengéh: 8,1 cm (IV.02.56.1.).

117. sír/196. obj., 276. str. (56-57., 369. tábla)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, t: ÉNY-DK (287°-107°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra-hátra billent, az állkapocs leesett. A karok a váz mellett. A jobb oldali bordák és jobb kézfej csontjai hiányoztak, a medencelapátok töredékesek. A lábak párhuzamosan nyújtva, a jobb lábfej hiányzott. A bal lábfej oldalra dőlt. A jobb térdre és lábszárakra helyezték a lószerszámot. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kézfej előtt töredékes vaskés (IV.02.57.1.).
2. A bal lábszártól kifelé 20 cm-rel fenőkő, h: 5,7, sz: 1,5-2,5 cm (IV.02.57.2.).
3. A jobb combcsont közepétől kifelé 25 cm-re kova, 2,9x1,8 cm (IV.02.57.3.).
4. A jobb combcsont felső harmadán íjsont törött közeplemeze, melyen bekarcolt, oldalnézetben erősen stilizált, magasra emelt fejű, nagytestű állat mellső mancsa s két hátsó lába rajzolódik ki. Szügyébe nagyméretű nyílhegy fúródik. h: 8,9, sz: 1,8-2,5 cm (IV.02.57.4.).
5. Tegezét a felsőtestére helyezték, ennek apró darabokra tört vasalását találtuk meg a bal felkarcsonttól a jobb combcsont közepéig, szétszóródva (IV.02.57.5.).
6. A tegezvasalások közül nyílhegy tövise is előkerült. H: 3,0 cm (IV.02.57.6.).
7. Lószerszám:
 - a: Nagykarikás csikózabla vékony szájjal, erősen töredékes, szárh: 7,4, karikaá: 7,2x7,0, ill. 7,8x7,2 cm (IV.02.57.7.).
 - b: Enyhén gerincelt talpalójú, trapéz alakú kengyelpár, az egyik darab ép, a másik erősen töredékes. M: 18,2, sz: 12,0, talpsz: 3,2 cm (IV.02.57.8.).

8. A bal felkarcsont belső oldala és a bordái között juv. juh dext. femurja, a prox. vége letört (IV.02.57.9.).

118. sír/197. obj., 277. str.

2-10 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, nem tájolható. A földgyalu a csontvázat egy hosszúcsont és néhány csonttöredék kivételével megsemmisítette. Melléklet nélkül.

119. sír/198. obj., 278. str. (69. kép)

5-10 éves gyermek sírja. Csvh: töredékesen 80 cm, t: NY-K (280°-100°). Koporsóban a hátán fekvő, nyújtott helyzetű, erősen bolygatott váz. A koponya, a bordák, a hosszúcsontok nagy része hiányzott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

120. sír/199. obj., 279. str. (46. kép, 59-61. tábla)

32-50 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (271°-91°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A felsőtest kissé jobbra fordult, mintha a bal oldali rész alá lett volna támasztva. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett,

46. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 120. sír: tegezrészlet

az állcsúcs a jobb kulcscsont felső végén támaszkodott. Jobb karja a váz mellett, a bal könyökben enyhén behajlítva nyugodott a bal medencelapát belső oldalán, a kézcsontok pedig a bal oldali szeméremcsont elé értek. A bolygatás a medencecsont alsó részétől érte a vázat, a combcsontok és lábszárcsontok 70-80 cm-rel keletebbre kerültek elő. Szimbolikus lovas temetkezés, amelyre a tegez vasalásának töredékei között talált gerincelt talpalójú vaskengyel 4 cm hosszú töredéke utalt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A medencelapátoktól a bolygatott lábcsonthozig a szétdőlt tegez vasalásának maradványai kerültek elő (IV.02.58.1.).
2. Közöttük volt 2 nyílhegy tuskéje (IV.02.58.2.).³⁰

121. sír/201. obj., 281 str. (62–63., 369. tábla)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, t: NY-K (279°–99°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent és becsúszott a vállak közé, az állkapocs kissé leesett. Mindkét kar a váz mellett nyújtva. A lábak szintén nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve, a bal egyenesen feküdt. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A váz jobb oldalára helyezték a tegezt, melynek vasalását a jobb alkar belső oldalától lefelé a combcsonton és a jobb lábszár külső oldalánál találtuk meg. A tegez tehát 75 cm hosszán, a derékvonaltól a jobb lábszár közepéig rajta volt az elhunyt (IV.02.59.1.).
2. A tegezbe 6 nyílhegyet helyeztek, közöttük 5 rövid és hosszú vágóélű, deltoid alakú példányt és 1 kivágott közepű gyújtónyílhegyet, h: 8,0, 7,1, 6,6, 9,3, 8,1, ill. 8,0 cm (IV.02.59.2.).
3. A tegezvasalás között félköríves átmetszetű, töredékes, megmunkált, ívelt, ismeretlen rendeltetésű csonttárgy került elő (IV.02.59.3.); ugyaninnét való egy vaskés nyélfelőli töredéke.
4. A lábfejekre és a boka tájékára helyezték rá a lószerszámot: A bal bokától kifelé egy viszonylag ép, körte alakú, gerincelt, széles talpalójú vaskengyel feküdt, a jobb bokától kifelé pedig egy igen töredékes vaskengyel; m: 17,2, sz: 14,5, talpsz: 3,3, ill. 3,8 cm (IV.02.59.3.).
5. A medencében juh sin. humerusa, a prox. vége letört (IV.02.59.5.).

122. sír/202. obj., 282. str. (64. tábla)

52-61 éves férfi sírja. Csvh: 174 cm, t: ÉNY-DK (292°–112°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt és összetört, az állkapocs leesett. A karok a váz mellett nyújtva. A bordák nagy része, a medencecsontok egy része és a lábfejsontok hiányoztak. A jobb kéz tenyérrel lefelé feküdt a combcsont feje mellett, a bal kézfej pedig részben a medencelapáton nyugodott, rész-

ben pedig a bal combcsont belső oldalára hajlott. A lábak nyújtva. A bal lábszár törött volt és összeforr. A lábfejek oldalra fordultak. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medencelapát felső végénél, a bal alkar mellett kicsi, ép vaskés, h: 8,6, pengéh: 4,9 cm (IV.02.60.1.).
2. A lószerszámát a bal lábszárcsont mellé és a bal lábfej elé helyezték:
 - a: Pontosan a bal lábfej ujjai elé helyezték a négykarikás, egykor sárgafém berakással díszített csikózábláját, karikaá: 7,9x8,2 és 3,6x3,8, ill. 6,7x7,3, és 3,3x3,5, a szájvas h: 11,8, ill. 11,2 cm (IV.02.60.2.).
 - b: Gerincelt talpalójú, trapéz alakú kengyelpárjából a bal oldalt formára készíthették a beteg lábhoz alakítva, m: 16,7, ill. 16,2 (fül nélkül), sz: 11,0, ill. 13,3, talpsz: 3,2, ill. 3,3 cm (IV.02.60.3.).

(123–127. sír: szarmata.)

128. sír/208. obj., 288. str. (47. kép, 65–66. tábla)

14-16 éves fiatal sírja. Csvh: 157 cm, t: NY-K (280°–100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az állcsúcs pedig a bal kulcscsont belső végén támaszkodott. Behajlított jobb karja a gerincoszlopot keresztezte, a mellkast érő bolygatás azonban a jobb alkart is érintette. A bal kar könyökben annyira szorosan fel volt hajlítva, hogy a három karcsont szinte párhuzamosan feküdt egymással. A kézfej csuklóban be volt hajlítva, erre utal a csontok elhelyezkedése. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve feküdt, a bal lábfej hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét alkarján elhegyesedő végű nyitott, bronz huzalkarperec, á: 7,6x6,6, ill. 6,4x6,7 cm (IV.02.61.1.).
2. A bal kezéről a bal oldali bordák közé csúszott le egy nyitott, egyenesre vágott végű bronz pántgyűrű, á: 2,3x2,1, pántsz: 0,4 cm (IV.02.61.2.).
3. A bal combcsont külső oldalán töredékes csiholó, h: 5,3 cm (IV.02.61.3.).
4. Ugyanott egy kova, h: 1,4 cm (IV.02.61.4.).
5. A két combcsont között, hegyével a térdek felé nézve, töredékes vaskés, h: 9,6 cm (IV.02.61.5.).
6. A bal combcsont belső oldalánál ép, igen jól lekoptatott fenékö, rákorrodálódva a csiholó egy része, h: 7,3 cm (IV.02.61.6.).
7. A jobb lábszártól kifelé hosszú, egyenes, törött végű páncélszűrő nyílhegy, h: 13,4 cm (IV.02.61.7.).
8. A váz jobb oldalán, annak teljes hosszúságában a jobb válltól a jobb lábfej hegyéig a csontos íja feküdt, amelynek kissé töredékes két íjvégsontja és két középlemecsontja került elő, az előbbieket fesztávja 23,0 cm (IV.02.61.8.).

³⁰ A 60. tábla 1., és a 4. számról jobbra, szám nélkül.

47. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 128. sír: íjvégsontpár

129. sír/209. obj., 289. str.

30-60 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, nem tájolható. Teljesen feldúlt váz, mindössze a két lábszár csontjai maradtak meg, a csontok többi részét a földmunkagép megsemmisítette. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

130. sír/210. obj., 290. str. (70. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, teljesen bolygatott váz. A munkagép a bal combcsont felső kétharmadát, a medencecsontokat s a váz teljes felső részét a koponyával együtt megsemmisítette.

Melléklet nélkül.

(131-133. sír: szarmata.)

134. sír/214. obj., 304. str. (70. kép)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 81 cm, t: NY-K (256°-76°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és erősen előre billent, az állcsúc a bal kulcscsontra támaszkodott. A jobb alkarja és a jobb oldali bordák, a medencecsontok, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A bal

kar könyökben meghajlítva a bal oldali medencealapra simulhatott. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

135. sír/215. obj., 305. str. (58. tábla)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 73 cm, t: NY-K (282°-102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes, az állkapcsa leesett, s keresztbe fordulva a gerincsigolyákon feküdt. A kéz- és lábfejsontok részben hiányoztak. A hosszúcsontok egy része bontás közben a talaj rendkívüli keménysége miatt kibillent az eredeti helyéről. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyak tájékáról fémhuzalra fűzött 5 fekete színű, henger és gömbszelet alakú gyöngy került elő, a henger alakún hullámvonalban rácsorgatott díszítés volt (IV.02.62.1.).

136. sír/216. obj., 306. str. (67. tábla)

3-5 éves gyermek sírja. Csvh: 63 cm (térdig), t: NY-K (275°-95°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya összetört, erősen hiányos. A karok nyújtva lehettek a váz két oldalán, de a jobb és bal alkar, valamint a jobb oldali bordák hiányoztak a felsőtest vázcsontjai közül. A bal kézfej tenyérrel lefelé feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

A jobb kulcscsont és a koponya közötti területen egymás mellett került elő:

1. Rosszszüztből készült vékony, nyitott, kicsiny karika, á: 1,4 cm (IV.02.63.1.).
2. Vasból készült torques töredékei (IV.02.63.2.).
3. Barnásfekete pasztagyöngy, a gyöngy palástjából egykor kiemelkedő díszítést befogadó mélyedések nyomával (IV.02.63.3.).
4. Nagyméretű, kissé ovális vascsőrgő, m: 2,6 cm (IV.02.36.4.).
5. A csörgő fülrészéhez hozzákorrodálódva egy igen jó minőségű, széles bronzlemezről hajlított, díszített pántgyűrű, erősen összetekercselve. A palástja igen szépen díszített: a díszítése zárt háromszögekből áll, amelyek szorosan illeszkednek egymáshoz. A háromszöget záró vonalak kettősek, melyeket egymás mellé sűrűn bekalapált apró vonalak alkotnak, á: 1,0x0,9, pántsz: 0,8 cm (IV.02.63.5.).
6. Innen került elő egy eltávolított púpos pénzkauricsiga is (Cyprea Erosaria moneta), 1,6x1,15x0,6 cm (IV.02.63.6.).
7. Ruhája felső kivágását díszíthette egy jó minőségű, de vékony ezüstlemezről préselt, aranyozott, pillangó alakú veret, a hátoldalán négyyszögletes, a felerősítéshez középen kilyukasztott füllel, á: 1,8x0,9 cm (IV.02.63.7.).

137. sír/217. obj., 307. str. (70. kép)

49-53 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé előre billent. A jobb kar szorosan a váz mellett, a kézfej a jobb combcsont felső végére simul. A bal kar könyökben behajlítva, az alkar keresztelte a gerincoszlopot az utolsó csigolyák vonalában, a kézfej pedig a jobb medencelapátra ért. A lábak szorosan összezárva, nyújtva, a bal lábfej oldalra dőlve feküdt. A kézfejcsonatok egy része, valamint a jobb lábfej- és sarokcsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

138. sír/218. obj., 308. str.

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (286°-106°). Koporsós temetkezés. A vázcsontok közül csak a combcsontok és a jobb lábszár csontjai maradtak meg. Melléklet nélkül.

139. sír/219. obj., 309. str. (70. kép)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, t: NY-K (269°-89°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen alá lehetett támasztva, mert az arckoponya csaknem merőleges volt a talajra, s közben kissé balra billent. A jobb kar nyújtva a test mellett, a kézfej csontjai a combcsont felső részére simulnak. A bal kar könyökben kissé behajlítva, a csukló a keresztcsont felső végén támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra néztek, szorosan egymásra lehettek hajlítva. A jobb lábfej csontjain feküdtek a bal lábfej csontjai. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(140. sír: szarmata.)

141. sír/221. obj., 316. str. (70. kép)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 95 cm, t: NY-K (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Egykor alátámasztott koponyája töredékessé vált. A váz kissé bolygatott, a lábszárak egy részét a gép elnyeste. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

142. sír/222. obj., 317. str. (70. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (301°-121°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a szántással erősen megbolygatott váz. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

143. sír/223. obj., 318. str. (63., 378. tábla)

34-38 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, ÉNY-DK (306°-126°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben volt behajlítva, a kézfejek csontjai a medencében

feküdtek úgy, hogy a jobb kézfejre lehetett rátéve a bal. A váz a mellkas közepéig, illetve könyékig erősen bolygatott volt. A csontok feltehetően állatjárat által össze-vissza voltak forgatva. A lábak kissé jobbra dőltek egymással párhuzamosan, a lábfejek csontjai hiányoztak. A váz felszedésekor a koponya alatt faszénmaradványokat lehetett megfigyelni. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt felszedésekor igen jó minőségű ezüsből készített, szélesre kalapált S-végű karika volt, á: 1,85x1,8 cm (IV.02.64.1.).
2. Ugyaninnen a járomív alól Béla dux (CNH 15; H 11), esetleg I. Béla (CNH 16; H12) töredékes, korrodált denára (IV.02.64.2.).

144. sír/224. obj., 319. str. (70. kép)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, t: ÉNY-DK (330°-150°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű bolygatott váz. A koponya a bal oldalán feküdt kissé előrebillenve. A váz jobb oldalát és a mellkasi részt érte a bolygatás. A bal kar szorosan a váz mellett, enyhe ívben a bal oldali medencelapát belső peremén nyugodott, bal kézfej pedig a bal szeméremcsont elé ért. A nyújtott lábai térdben összeértek, a jobb lábfej balra dőlt, a bal lábfej pedig mereven előreállt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

145. sír/225. obj., 320. str. (48. kép, 68-71. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 165 cm, t: NY-K (280°-100°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult és hátrabillent. A karok könyökben behajlítva, az alkarok a medencelapátokon. Az állkapocs, a bordák és a jobb oldali medencecsont enyhén bolygatott volt, így pl. az alsó állkapocs töredékei a jobb oldali szeméremcsont fölött 10-18 cm-rel feküdtek. A lábak nyújtva, a jobb oldali lábfej bolygatott volt, a bal oldali pedig egyenesen előre nyújtva. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldali szemgödör tájékáról vékony ezüst szemfedőlemezt töredékei. (Szétporlott.)
2. A jobb könyökhajlat vonalában, a csigolyák mellett kova, 2,6x2,2x1,4 cm (IV.02.65.1.).
3. A hozzá tartozó töredékes csiholó a keresztcsont alsó végére csúszva, nem mérhető állapotban (IV.02.65.2.).
4. A jobb felkartól kifelé 12-30 cm közötti távolságban feküdt az egyik oldali díszített íjvégcsontpár. Ennek teljes felületét geometrikus minta fedi. Ez a rombusz négy csúcsát jelentő bemélyített pontköröket összekötő kettős vonalak hálójára, h: 24,9, ill. 23,3 cm (IV.02.65.3.). A másik íjvégcsontpár néhány töredéke a bal lábszárcsont alól került elő.
5. Az íjvégcsontpár alatt kezdődött a tegez, s a jobb combcsont vonalának közepéig tartott. Ezt is a váz mellé helyezték a vázcsontoktól 10-15 cm-re, tehát tulajdon-

képpen a test mellé. A tegezvasalás töredékes, a tegezpálca mérhető h: 7,5, 4,3, 20,0, 8,2 (IV.02.65.4.).

6. A tegezvasalások, azaz a nyakpánt és tegezszáj között volt egy rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy h: 5,6 cm (IV.02.65.5.).

7. A lovának szerszámzatából a kengyelpárt a jobb térdétől kifelé, annál valamivel magasabban, a párját pedig a csontokkal egy szintben találtuk meg. Mindkét kengyel trapéz alakú, de az egyik jóval szélesebb, öblösebb a másiknál. A keskenyebb példányon jól látszik az aranyozott bronztauszrozás mind a kengyel-szárakon, mind pedig a talpalól élén, m: 18,8, sz: 11,9, talpsz: 2,7 cm (IV.02.65.6.).

48. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 145. sír

146. sír/226. obj., 322. str. (71. kép)

0-1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (281°-101°). Erősen bolygatott váz. Mindössze a koponya páros töredéke, néhány csigolya, pár borda és a bal medencecsont töredéke maradt meg eredeti helyzetben. Felszedhetetlen. Melléklet nélkül.

147. sír/227. obj., 323. str. (49., 71. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 95 cm, t: ÉNY-DK (294°-114°). Hason fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya valószínűleg a földmunkagép nyomása miatt szétnyo-

módott, összetört. A gyermek alsó állkapcsában 10 foga már kibújta, a két hátsó pedig áttörés előtti állapotban volt. Bal karja könyökben meghajlítva, az alkarok a has alatt. A jobb kar nyújtva a test mellett. A lábak nyújtva, a jobb lábszár hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont fölött egy korongon készült, bekarcolt vonalköteggel díszített, kihajló peremű fekete fazék, m: 15 cm (elvesztett).

49. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 147. sír

148. sír/228. obj., 324. str. (70. kép)

Gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, nem volt tájolható. Erősen bolygatott váz, mindössze a koponya néhány töredéke, az egyik karcsont és pár borda maradt meg. Melléklet nélkül.

149. sír/229. obj., 326. str. (71. kép)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, t: NY-K (278°-98°), Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen jobbra és előre billent, a koponyatetőt a földmunkagép lenyeste. A karok valószínűleg nyújtva feküdtek a test mellett. A lábak nyújtva, a kéz- és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

150. sír/230. obj., 327. str. (71. kép)

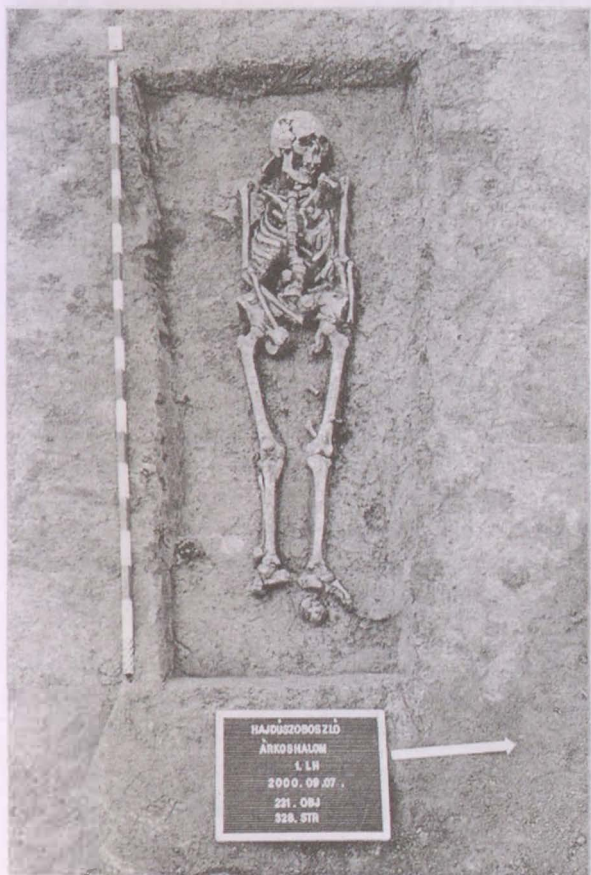
66-75 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, t: NY-K (289°-109°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és erősen előre billent. Mindkét kar könyökben meghajlítva, csuklók két oldalt a medencelapáton nyugodtak. A lábak nyújtván, a sarokcsontok egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

151. sír/231. obj., 328. str. (50-51. kép, 72. tábla)³¹

61-70 éves nő sírja. Csvh: 154 cm, t: NY-K (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra, kissé előre billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben behajlítva, az alkar a medencében nyugodott. A bal kar szorosan a test mellett feküdt, a kézfejek hiányoztak. A sírt kis mértékben állatjárat bolygathatta meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A csontváz felszedésekor a koponya alól került elő egy vastkos, jó minőségű ezüsthuzalból készített, szélesre kalapált S-végű karika, á: 2,4x2,45 cm (IV.02.66.1.).³²

50. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 151. sír

³¹ A 72. táblán a 6. számmal jelzett melléklet valójában a 83. sír gyűrtje.

2. Bronzból készített füles félgombja a jobb lábszár külső oldalától 20 cm-re, csaknem a bokák vonalában került elő, h: 1,9, á: 1,1 cm (IV.02.66.2.).
3. A keresztcsont fölött, a 2. és 3. csigolya jobb oldalánál kerek, leginkább nagy szélű kalaphoz hasonlítható formájú veret, amelynek kúpos közepét gyöngyözött keret fogja körbe. A gyöngyözött keret mélyedéseiben az aranyozás megmaradt. A veret kissé ívelten meghajló peremébe egy-egy lyukat fúrtak a felerősítéshez. Á: 3,0, m: 0,8 cm (IV.02.66.3.).
4. A másik öntött ruhaveret sokkal vékonyabb, töredezett szélű. Gömbszelet alakban kiemelkedő közepén bemélyített gödörben kis dudor ül. A veret egykori közepét körben erősen lekoptatott, gyöngyözött keret veszi körbe. Ez a veret a bal sarokcsont alatti területről került elő, á: 2,4, m: 0,6 cm (IV.02.66.4.).
5. Az előbbi veret mellől előkerült öntött bronzveret, vagy csüngő, amely alacsony marmagasságú ló hátán ülő lovast ábrázol. A lovas felemelt fejjel előrenéz, a szeme, szája, orra jól kivehető. Karjai csipőre téve. Jól kivehető a lovas bal lába, ahol a rövid szárú csizma fölött a nadrág kitüremkedése is látszik. A ló földig

51. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 151. sír: a lovast ábrázoló veret

³² A 72. tábla 3. Ugyanezen a táblán a 2. számmal tévesen a 158. sír S-végű karikája szerepel, amelyet tévedésből kétszer rajzoltak le, itt fordított állásban.

érő hosszú farkának szálait függőlegesen bekarcolt vonalak jelzik. A veret felfüggesztése talán a lovas két könyökhajlatában kiképzett lyukaknál történhetett. M: 3,7, sz: 3,7 cm (IV.02.66.5.).

6. A bal combcsont külső oldaláról jó minőségű, öt ezüstszálból fonott gyűrű került elő laposra kalapált végekkel, á: 2,25x2,4 cm (IV.02.66.6.).

152. sír/232. obj., 329. str. (67. tábla)

46-50 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, t: NY-K (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, összetört. Mindkét kar könyökben erősen meghajlítva, a mellkas közepén keresztezte egymást oly módon, hogy a bal kar helyezkedett el alul. A lábak nyújtva, a jobb lábfej csontjai hiányoztak, a bal lábfej oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alól felszedéskor 2 igen jó minőségű ezüsből készített, szélesre kalapált S-végű karika került elő, á: 2,6x2,5, ill. 2,6x2,4 cm (IV.02.67.1.).

153. sír/233. obj., 330. str. (67., 378. tábla)

53-58 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, t: NY-K (293°-113°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állcsúc a kulcsont felső végén támaszkodott. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal karja könyökben enyhén behajlítva, kissé a mellkas elé emelve, csuklóval a bal medencelapát belső ívében nyugodott. A lábak párhuzamosan nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyában lévő földből mosáskor Salamon denára (CNH 22; H 17) került elő (IV.02.68.1.).

154. sír/234. obj., 331. str. (71. kép)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 71 cm (a jobb térdig), t: ÉNY-DK (296°-116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A hiányzó csontokat a munkagép semmisítette meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

155. sír/235. obj., 332. str. (71. kép)

55-60 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: ÉNY-DK (309°-129°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára fordult. A jobb kéz a váz mellett, a kézfej a combcsont fejére simult. A bal kar szorosan a váz mellett, a csukló a szeméremcsonton támaszkodott, a kézfej a szeméremcsontok elé ért. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldalon az arckoponyán, az orrcsont és a felső fogor között megfigyelt zöld elszíneződés pénzmelléklet adására utalt, de az érmét nem találtuk meg, feltehetően szétporladt.

156. sír/236. obj., 333. str. (71. kép)

4-10 éves gyermek sírja. Csvh: 94 cm, t: ÉNY-DK (330°-150°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és igen előre billent. A jobb mellkasi részen és a bal alkar környékén állatjártat bolygatásának nyoma. A jobb alkar kissé behajlítva a jobb medencelapáton feküdt, a bal alkar, valamint a kéz- és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

157. sír./237. obj., 334. str. (71. kép)

49-53 éves férfi sírja. Csvh: 161 cm, t: ÉNY-DK (310°-130°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt és hátrabillent, az állkapocs leesett. A karok enyhe ívben hajoltak a medencére. A lábak nyújtva, a sarkak összenéztek, a lábfejek feltehetően oldalra dőlték. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

158. sír/239. obj., 336. str. (72. kép, 72. tábla)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, t: DNY-ÉK (235°-155°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordult, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan a test mellett, az alkar a medencelapát alatt. A bal kar ugyancsak szorosan követte a test vonalát. A lábak nyújtva, a lábfejeknél bolygatás nyoma látszott, de állatjártat megbolygathatta a mellkasi részt is. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alól igen jó minőségű ezüsből készített, szélesre kalapált S-végű, kissé oválisra nyomott karika került elő, á: 2,4x2,7 cm (IV.02.69.1.).

159. sír/240. obj., 337. str. (72. kép)

48-57 éves nő sírja. Csvh: 156 cm, t: NY-K (279°-99°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent, az állkapocs leesett. A két felkarcsont, néhány bal oldali borda, a bal medencelapát kis töredéke és a párhuzamosan kinyújtott lábcsontjai voltak eredeti helyükön, a többi csont hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az összetört arckoponya jobb szemgödre környékén látható zöldes elszíneződés szemfedőlemezke vagy halotti obulus sírba egykori helyezésére utalt.

160. sír/241. obj., 338. str. (72. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 113 cm, t: NY-K (269°-89°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A szántás erősen megbolygatta, ezért a csontvázból néhány nyaki csigolyán és bordán kívül csupán a bal karcsontból megmaradt csontokat és a két láb csontjait lehetett felszedni. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal csecsnývány alatt jó minőségű, közepes vastagságú ezüstdrótból hajlított nyitott, kerek kis karika került elő, egymást érő, egyenesre vágott végekkel, á: 1,7x1,75 cm (IV.02.70.1.).

161. sír/242. obj., 339. str. (72. tábla)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (305°-125°). Erősen bolygatott váz, amelyből mindössze néhány koponyatöredék, pár borda s a bal medencecsont töredéke maradt meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya tájékról kicsi, vékony, rosszezüst drótból oválisra hajlított nyitott karika került elő, egymást érő végekkel, á: 1,15x0,8 cm (IV.02.71.1.).
2. Feltételeztem a nyaktájékról származott a 4 szem³³ szénfekete színű üvegpaszta szemesgyöngy rácsorgatott fehér és vörös hálómintával (IV.02.71.2.).
3. A medence bal oldaláról bronzlemezről hajlított pántgyűrű töredéke került elő. Palástjának két szélét két-két sorban poncolás díszíti, pántsz: 0,7 cm (IV.02.71.3.).

162. sír/243. obj., 340. str. (73. tábla)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: 80-85 cm, t: ÉNY-DK (305°-125°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott, hiányos váz. A koponya töredezett. A koponyacsonton kívül a jobb oldali bordák egy része, a jobb kar, a jobb medencelapát töredéke, a két combcsont, valamint a bal lábszár volt meg. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont alatt kicsi vascsat, pecke hiányzik, 3,0x3,2 cm (IV.02.72.1.).
2. Mellette vascsiholó, 2,7x4,1 cm (IV.02.72.2.).
3. Mellette hozzákorródálódva csont tűtartó, az egyik végén fűrt lyukkal, h: 7,2 cm (IV.02.72.3.).

(163. sír: szarmata.)

164. sír/245. obj., 342. str. (73. tábla)

14-18 éves fiatal sírja. Csvh: 154 cm, t: NY-K (275°-95°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz, erős izomtápadási helyekkel. A koponya erősen jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok enyhén behajlítva nyugodtak a váz két oldalán, a kézfejek csontjai viszont hiányoztak. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A két lábszár között, hegyével a szeméremcsontok felé feküdt 1 nyílhegy, melynek csak a tövisét lehetett felvenni (IV.02.73.1.).

165. sír/246. obj., 343. str. (72. kép)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, t: ÉNY-DK (308°-128°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen töredékes. Mindkét vállcsúcs és a kulcsontok környéke bolygatott volt. A jobb kar szorosan a váz mellett, a kézfej a jobb oldali szeméremcsont elé ért. Bal karja a bal szeméremcsont csúcsán nyugodott. A bal combcsont az eredeti helyéről elmozdult, a kéz- és lábfejsontok pedig hiányoztak. A lábfejek eredetileg oldalra dőlve fekhettek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

166. sír/247. obj., 344. str. (72. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (275°-95°). A szántás és a munkagép által teljesen széttroncsolt váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

167. sír/248. obj., 345. str. (72. kép)

46-62 éves nő sírja. Csvh: 162 cm, t: ÉNY-DK (321°-141°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé hátra és jobbra billent, egyébként a gépi nyeséskor sérült meg. A jobb kar a váz mellett, a bal pedig könyökben enyhén behajlítva feküdt, a bal alkar a medencelapáton támaszkodott. A lábak és lábfejek előre nyújtva. A jobb combcsont, a bordák és a kézcsontok egy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

168. sír/249. obj., 346. str. (72. kép)

35-44 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: ÉNY-DK (325°-145°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Kissé balra és előre billent koponyája szinte becsúszott a két váll közé, az álla pedig a gerincoszlop bal oldalán támaszkodott. A karok a váz két oldala mellett, a lábak nyújtva, egymással párhuzamosan jobbra fordulva feküdtek. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

169. sír/250. obj., 347. str. (73. tábla)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, t: ÉNY-DK (296°-116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult, az állkapocs hiányzott. Az elhunyt teljes bal oldala a vállcsúctól a combcsontig erősen alá lehetett támasztva, ezért tulajdonképpen a fél oldalán feküdt. A karok a mellkashoz szorítva, s a behajlított bal alkaron feküdt a jobb alkar. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A szeméremcsont és a bal combcsont között töredékes vaskés, h: 9,7 cm (IV.02.74.1.).

³³ Csak 3 szemről készült rajz.

170. sír/251. obj., 348. str. (73. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, t: ÉNY-DK (299°–119°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya nagy része, a mellkasi csontok, a bal kar és kéz, valamint a jobb lábfej csontjai hiányoztak. A meglévő jobb kar könyökben kissé be volt hajlítva, a lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve, a bal mereven előre nyújtva feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal lábszár külső oldala mellett ismeretlen rendeltetésű vastárgy (IV.02.75.1.), amelynek maradványai közé kicsiny, nyitott bronzgyűrű korrodálódott, á: 1,5x1,8, pántsz: 0,4 cm (IV.02.75.2.).

171. sír/252. obj., 349. str. (74. tábla)

9 éves gyermek sírja. A sírgödör lekerekített, téglalap alakú: h: 147, sz: 52 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°), csvh: 114 cm. Háton fekvő, nyújtott helyzetű bolygatott váz. A roncsolt koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben behajlítva, a lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Igen vékony, rosszeszüstből hajlított, nyitott karika egymásra érő végekkel. A koponyacsontok közül került ki, á: 1,9x1,65 cm (IV.02.76.1.).
2. A jobb alkar közepén öntött, kissé elkeskenyedő, egyenesre vágott végű bronz huzalkarperec, az egyik vége törött, á: 5,0x5,4 cm (IV.02.76.2.).

172. sír/253. obj., 350. str. (74. tábla)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 110 cm, t: NY-K (285°–105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott, hiányos váz. A vázcsontok közül a karcsontok, a bordák és a medencecsontok egy részét, valamint a lábszárcsontokat tudtuk felszedni. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldali bordák alatt négyzögletes, aranyozott ezüstveret töredéke (IV.02.77.1.).

173. sír/254. obj., 351. str. (74. tábla)

44-53 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, t: ÉNY-DK (293°–113°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A váz jobb oldalát a karcsontok kivételével a medencéig állatjártat bolygatta meg. A karok a váz mellett, a lábak nyújtva, a sarkak egymás felé, a lábfejek pedig oldalra fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapáton vaskés kis töredéke, h: 3,6 cm (IV.02.78.1.).
2. A bal szeméremcsont és combcsont között vascsiholó nem mérhető töredékei (IV.02.78.2.).
3. Mellette 2 fenékö, melynek egyikét a tulajdonosa kováként használta. Ezen jól látszik a csiholó vaskorróziójának nyoma, h: 5,5, ill. 3,0 cm (IV.02.78.3.).

4. A medence környékéről került elő egy vascsat (IV.02.78.4.)

5. és egy vaskarika töredéke (IV.02.78.5.).

(174. sír: szarmata.)

175. sír/256. obj., 353. str. (76. kép)

23-60 éves nő sírja. A csontváz nem mérhető, t: ÉNY-DK (305°–125°). Teljesen szétszántott váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csonttöredékek közül előkerült néhány vasdarab és egy szem kerek pasztagyöngy. Már restaurálás előtt szétporladtak.

176. sír/257. obj., 354. str. (76. tábla)

65-74 éves férfi sírja. Csvh: 151 cm, t: ÉNY-DK (300°–120°). Koporsóban nyugvó, háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal kar pedig könyökben enyhén behajlítva feküdt, a bal alkar a medencén nyugodott. A lábak nyújtva. A sír bontása közben több helyen foltokban megmaradt a koporsó deszkája, ennek helyzetét az eredeti sírlapon rögzítettük. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal csecsnyúlványról kissé lecsúsza vékony ezüsthuzalból készített, kissé háromszög alakúra hajlított karika. Mellette egy ugyanolyan, kevésbé összenyomva. Jobb oldalon pedig egy fél ugyanilyen típusú karika. Á: 1,45x1,75, ill. 1,65x1,9 cm, míg a 3. karika nem volt mérhető (IV.02.79.1.).

177. sír/258. obj., 355. str. (72. kép)

2-5 éves gyermek sírja, a sírgödör ovális alakú: h: 91, sz: 34 cm, t: ÉNY-DK (301°–121°), csvh: 78 cm. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar a váz mellett, a lábak nyújtva. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

178. sír/259. obj., 356. str. (52. kép, 75. tábla)

49-54 éves férfi sírja. Csvh: 177 cm, t: ÉNY-DK (288°–108°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett, az eredeti helyéről elmozdult és a felcsúszott kulcsont felső végére támaszkodott. A gerincoszlopa feltűnően görbe. Mindkét karja szorosan a felsőtesthez simult, a jobb kar könyökben kissé behajlítva, a csukló a medence belső peremén feküdt, az alkarcsontok kissé szétcsúsztak. Erősen behajlított bal karja a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej a jobb könyökhajlatnál egy csomóba volt szorítva, mintha az elhunyt valamit tartott volna a kezében. A lábak szorosan összezárva, nyújtva, a lábfejek bontáskor az eredeti helyükről elmozdultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól 2 nagyméretű, különböző vastagságú, jó minőségű ezüstdrótból hajlított, nyitott, egymásra hajlól végű karika került elő, á: 2,3x2,75, ill. 2,15x2,6 cm (IV.02.80.1.).
2. A jobb felkarcsont belső oldalán 2 kova, 2,6x1,2, ill. 1,6x1,6 cm (IV.02.80.2.).
3. A jobb felkarcsonton kívülről, a könyök tájékán, csaknem négyszögletes formájú, vékonyra koptatott fenékkő, 4,6x3,4 cm (IV.02.80.3.).
4. A jobb könyökkel egy vonalban tegezvasalás apró töredékei (IV.02.80.4.).
5. A bal medencelapát és keresztcsont találkozásánál, valamint a bal szeméremcsonttól a combcsont felé 1 rövid vágóélű rombusz alakú és 1 páncélszűrő nyílhegy, h: 7,3, ill. 9,8 cm (IV.02.80.5.).
6. A jobb felkarcsont mellett nyíllyukkal a koponya felé vasbalta, melynek nyelét az elhunyt egykor a bal kezével markolta. H: 11,7, a nyíllyuk á: 2,1x1,9 cm (IV.02.80.6.).
7. Felszedéskor a csontok között megmunkáltnak tűnő csonttöredék került még elő, h: 7,0, sz: 2,1 cm (IV.02.80.7.).

52. kép: Hajdúszoboszló-Arkoshalom 178. sír

179. sír/260. obj., 357. str.

Gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, nem tájolható. Min-dössze a koponya néhány töredéke és egy borda maradt meg.

Melléklet nélkül.

180. sír/261. obj., 358. str. (76. tábla)

52-61 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, t: NY-K (285°–105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára és erősen előrebillenve feküdt. Mintha a jobb váll-rész, illetve a felsőtest meg lett volna emelve. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a jobb kulcscsont alsó végén támaszkodott, a bal kar fekvése bizonytalan volt a kislökű bolygatás miatt. A lábak nyújtva, a sarkak összenéztek, a lábfejek valószínűleg oldalra dőltek. Az állatjáratok által bolygatott mellkasi területéről a kézfejsontok és a bordák nagy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya és a jobb kulcscsont közötti területéről vékony vashuzal (torques?) töredékei kerültek elő (IV.02.81.1.).

181. sír/262. obj., 359. str. (76. tábla)

5-7 éves gyermek sírja. A sírgödör lekerekített, téglalap alakú, t: ÉNY-DK (310°–130°), csvh: 55 cm (töredékesen a térdéig). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, melynek alsó negyedét a bolygatás elvitte, s a bolygatással megsérültek a megmaradt koponya, a bal és a jobb alkar, valamint a lábszárak csontjai is. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal alkar feltételezett helyétől kifelé 11 cm-re bronzból készített füles félgomb, m: 1,8, sz: 1,1 cm (IV.02.82.1.).
2. A bal felkar és a csigolyák között gömbszelet alakú, világoskék üvegpasztva gyöngy sötétkék pávaszemmes be-rakással (IV.02.82.2.).
3. A pasztagyöngy alatt ép kagyló, a felfüggesztéshez nagy-méretű fűrt lyukkal á: 3,1x3,0 cm (IV.02.82.3.).

182. sír/263. obj., 360. str. (72. kép)

42-47 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, t: ÉNY-DK (300°–120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar könyökben behajlítva derékszögben keresztelte a gerin-cet, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott. A kézfej nyújt-va, az ujjhegyek a bal karcsont felé néztek. A bal kar kö-nyökben teljesen vissza volt hajlítva oly módon, hogy a fel-és alkarcsontok egymással párhuzamosan nyugodtak. A lábak nyújtva, sarkak egymás felé, a lábfejek kifelé fordulva feküdték. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

183. sír/264. obj., 361. str. (73. kép)

44-49 éves nő sírja. Csvh: 160 cm, t: NY-K (283°–103°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és előre billent, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar a váz mellett, a bal kar könyökben teljesen visszahajlítva feküdt, a kézfej a szív-tájé-k fölé simult, s az ujjhegyek a gerincoszlop felé néztek. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra

dőlve helyezkedtek el. A jobb oldali bordák, a kéz- és lábfejsontok, valamint a csigolyák egy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

184. sír/265. obj., 362. str. (73. kép)

54-59 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára fordult s kissé előrebillent. A váz bal oldala kissé mélyebben feküdt. A jobb kar szorosan a felsőtesthez szorítva, a kézfej a jobb combcsont felső végének külső oldalán nyugodott. A bal kar szorosan a test mellett feküdt. A lábak párhuzamosan voltak nyújtva, az oldalra fordult lábfejeinek sarkai pedig egymást érhették. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

185. sír/266. obj., 363. str. (77-78., 369. tábla)

42-47 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, t: NY-K (281°-101°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent, a kissé leesett állkapcsának csúcsa pedig a gerincoszlopon támaszkodott. Mindkét kar követte a test vonalát. A lábak párhuzamosan nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva nyugodtak. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt ezüstből készült nyitott karika, á: 2,3x2,45 cm (IV.02.83.1.).
2. A bal kézfej alatt ép csiholó, 3,25x7,1 cm (IV.02.83.2.).
3. Ugyanott kova, 2,0x2,0 cm; nem készült róla rajz (IV.02.83.3.).
4. A bal vállcsúcs fölött 1-1 villásan kétágú széles, ill. rövid vágóélű, keskeny deltoid formájú nyílhegy, h: 5,6, ill. 6,1 cm (IV.02.83.4.).
5. A bal felkarcsonttól kifelé 7-14 cm-re, 14-23 cm-rel magasabban feküdt egy nyéltámasz bárd. H: 10,1, a nyéltámasz h: 5,3, a nyéllyuk á: 2,1x2,1 cm (IV.02.83.5.).
6. A koponyatetőtől 11 cm-re lant alakú vascsat, 4,6x2,7 cm (IV.02.83.6.).
7. Mellőle téglalap átmetsetű, különböző méretű vasalás töredékei kerültek elő, melyek esetleg tegezhez tarozhattak (IV.02.83.7.).
8. A bokák és a lábfejek fölé helyezték átlósan a lószerszámot:
 - a: Nagykarikás csikószabla vastag szájvassal, karikaá: 6,6x6,9, ill. 7,3x7,1, szárh: 9,1, ill. 8,3 cm (IV.02.83.8.).
 - b: Gerincelt talpalójú, bronz berakásos, trapéz alakú kengyelpár, m: 17,4, ill. 17,5, sz: 12,2, ill. 12,1, talpsz: 3,4, ill. 2,9 cm (IV.02.83.9.).
 - c: Téglalap alakú hevedercsat, amely nem volt mérhető (IV.02.83.10.).

9. A jobb felkar belső oldala és a kulcsont között lúd sin. tibiotarsus dist. töredéke (IV.02.83.11.).

186. sír/267. obj., 364. str. (73. kép)

67-80 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, t: NY-K (259°-79°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát a földmunkagép széttroncsolta. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a keresztcsonton támaszkodott, a behajlított bal karjának csuklója pedig a medencelapáton. A lábak nyújtva s a bokánál szorosan összezárva feküdtek. A bal lábfej balra, a jobb lábfej szintén balra rádólt a bal láb fejére. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

187. sír/268. obj., 365. str. (76., 370. tábla)

44-53 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, t: ÉNY-DK (300°-120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A sírgödörbe az elhunytat hajdan kissé átlósan helyezték bele. Állatjártat a váznak a bordáktól felfelé eső részét erősen megbolygatta, csak a karcsonatok voltak részben az eredeti helyükön. A koponya jobbra és előre billent, és kissé töredékes. A felsőtest jobb oldala magasabban feküdt, mint a bal oldal. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a medencelapát közepén támaszkodott, kézfej furcsa módon innen hajlott vissza és tenyérrel a jobb combcsont fejére simult. A lábak nyújtva, a lábfejek eredetileg oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyatető fölött, egymástól 6-8 cm távolságra egy-egy bronz fülesgomb. Tőle 4 cm-rel távolabb ÉNY-i irányban a harmadik gomb. A koponyától balra 12 cm-re és a bal járomcsonttól 8 cm-re egy negyedik és ötödik tömör, füles bronzgomb is előkerült. Az öntött, tömör, füles bronzgombok három típusba sorolhatóak. Kettő laposabb fejű, sugaras díztetésű a kúpos felületen. A szinte hólyagos, nagy dudorú fülesgomb őrizi az öntés nyomait, díztetlen darab. A két gömbölyű fejű gomb egyike apró, inkább mértani mintát mutató vonalkézással díztett. H: 1,4, 1,3, 1,2, 1,2 1,2 cm, á: 0,85, 0,8, 0,7, 0,7 és 0,75 cm (IV.02.84.1.).
2. A felső fogsornak és alsó állkapocsnak támaszkodva igen jó minőségű, egykor díztett, nagyméretű ezüstkorong (hajfonatkorong) töredéke 3,6x2,35 cm (IV.02.84.2.).
3. A jobb felkarcsont belső oldala és a bordák között juh dext. humerusa, a prox. vége letört (IV.02.84.3.).

188. sír/269. obj., 366. str. (73. kép)

16-20 éves fiatal sírja. Csvh: kb. 140 cm, t: ÉNY-DK (306°-126°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya nagy része, a bordák, a kéz- és lábfejsontok,

a medencecsont egy része, valamint a jobb lábszár hiányzott. Mindkét kar nyújtva a váz mellett. A kissé felhúzott lábai jobbra dőltek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

189. sír/270. obj., 367. str. (73. kép, 368. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. Csak a koponya, a bal kar és a jobb láb csontjai voltak eredeti helyükön. Felszedni csak az említett csontokat lehetett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsonttól jobbra 13 cm-re oldalára fektetett, szürkésfekete foltosra égett, korongolatlan, hordó formájú edény. A hasa a perem alatt kicsit összeszűkül, s az alig kihajló perem legömbölyített. Az edényt a nyak felőli felső harmadánál bekarcolt cikkcakk vonal díszíti, m: 13,5, szája: 8,58,9, fenéka: 6,9x6,3 cm (IV.02.85.1.).

190. sír/271. obj., 368. str. (73. kép)

59-68 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett és előre-csúszott s a bal vállcsúcson támaszkodott. A csigolyák fekvése és állapota alapján a férfi púposnak tűnt. Mindkét karja könyökben be volt hajlítva, a jobb kézfej pedig a bal alkar csuklójára támasztva. A lábak nyújtva párhuzamosan, kissé jobbra, a lábfejek egymással ugyancsak párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

191. sír/272. obj., 369. str. (79. tábla)

16-18 éves fiatal (talán fiú) sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (303°-123°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billenve feküdt, az állkapocs leesett, a földmunkagép összeroncsolta. A mellkasi rész kissé bolygatott. A jobb kar könyökben derékszögben volt behajlítva, az alkar csuklóval a gerincoszlopra támaszkodott. A bal kar enyhébben volt behajlítva, a csukló a keresztcsont fölötti 2-3. csigolyán feküdt. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve nyugodtak. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól oválisra összenyomott, közepes vastagságú bronzdrótból készített, egymásra hajló végű karika került elő, á: 1,95x2,3 cm (IV.02.86.1.).
2. A bal medencelapát alatt, a combcsont fejének külső oldalánál erősen megkoptatott fenőkő, h: 8,5 cm (IV.02.86.2.),
3. alatta töredékes csiholó, h: 5,7 cm (IV.02.86.3.).
4. Utóbbi mellett pici kova, 1,3x1,1 cm (IV.02.86.4.).

5. A combcsont külső oldalánál, a csiholó mellett lapos, zárt vaskarika, á: 3,7x3,4 cm (IV.02.86.5.).

6. Mellette elhelyezve a combcsonttal párhuzamosan vaskés, töredékes állapotban, h: 4,8 cm (IV.02.86.6.).

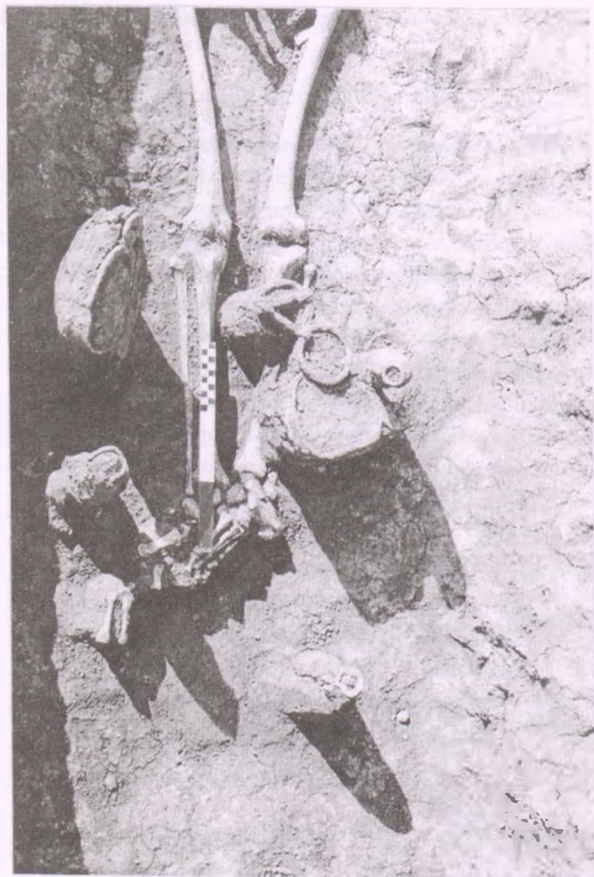
192. sír/273. obj., 370. str. (53. kép, 80. tábla)

36-45 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, t: NY-K (260°-80°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az egész felsőtest is mintha a bal oldalán feküdt volna. A jobb kar nyújtva a váz mellett, a bal kar könyökben behajlítva, a csukló a jobb medencelapát felső szélén támaszkodott, a kézfej valószínűleg a jobb medencelapátra ért, de a feltáráskor már a jobb kézfej csontjaival együtt hiányzott. Feltehetően az egész mellkasi részt érintő állatjárat okozta bolygatás vitte el az eredeti helyéről. A lábak szorosan egymás mellett, nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A jobb lábfej kissé bolygatott volt. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal felkar közepének külső oldalától 5 cm-re, a karcsontnál 9 cm-rel magasabban, jó minőségű ezüstdrótból hajlított, egymásra hajló, egyenesre vágott végű karika, á: 2,4x2,7 cm (IV.02.87.1.).
2. A bal combcsontja alatt simára koptatott homokszínű fenőkő, h: 5,3 cm (IV.02.87.2.).
3. A fenőkő mellett nagyméretű, töredékes csiholó, h: 8,0 cm (IV.02.87.3.),
4. mellette kova, 2,0x1,3x1,8 cm (IV.02.87.4.).
5. A lábszárakra helyezve, annál 17-30 cm-rel magasabban volt a lószerszám:
 - a: Nagykarikás, vékony szájasú, feltűnően jó állapotú, ép csikózábla. A szájasak h: 8,8, ill. 10,5, karikaá: 8,3x8,3, ill. 8,3x8,3 cm (IV.02.87.5.).
 - b: A bal lábszár boka felőli részén dudoros szárú, enyhén gerincelt talpalójú, feltűnően jó állapotú, trapéz alakú, gombos szárú kengyel. A párja a jobb lábszár közepének vonalában, attól kifelé 10 cm-rel állt a talpán, de később szétporlott. M: 17,3, sz: 12,7, talpaló sz: 3,9 cm (IV.02.87.6.).
 - c: A bal lábon fekvő fél pár kengyel és zablakarika találkozásánál, a kengyelnél 10 cm-rel magasabban öntött, zárt, lapos bronzkarika, amelyen az öntővarratok erőteljesen látszanak, á: 3,0 cm (IV.02.87.7.).
 - d: A bal láb meghosszabbításának vonalában, a sarokcsonttól 20 cm-re, a lábfejsontoknál 13-14 cm-rel magasabban, a kengyelszíjhoz tartozó igen jó minőségű, nagyméretű, líra alakú bronzcsat vastüskével. Előkerült a bal alsó lábszár alsó negyedéről a csat méretre teljesen azonos párja, ennek a pecke hiányzik; 3,9x3,5 cm (IV.02.87.8.).
 - e: A jobb lábfej előtt, a jobb boka vonalában, attól kifelé 11 cm-re, a lábfejsontoknál 19 cm-rel magasabban

nagyméretű, lekerekített téglalap formájú hevedercsat, 5,6x4,3 cm (IV.02.87.9.).

53. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 192. sír: lábakra helyezett lószerszám

193. sír/274. obj., 371. str. (73. kép)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (292°-112°). Koporsóban nyugvó, hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz, erős izomtápadási helyekkel. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben meghajlítva, az alkarok a jobb medencelapát fölött keresztelték egymást. A lábak szorosan összezárva, a bokától a lábfejek kissé balra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

194. sír/275. obj., 372. str. (73. kép)

40-60 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A feltáráskor a földgyalu a koponyát, a jobb felkart, a singsontot és a lapockát is megsemmisítette, de hiányoztak még a kéz- és lábfejsontok is. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dölve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(195. sír: szarmata.)

196. sír/277. obj., 374. str. (79. tábla)

32-36 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, t: ÉNY-DK (298°-118°). Hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, de összetört, az állcsúcs a jobb kulcscsont felső végén támaszkodott. A karok nyújtva a test mellett, a kissé behajlított bal karja a bal medencelapáton támaszkodott. Szorosan összezárt lábai a saroknál összecétek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Koponya alatt vékony ezüstdróból hajlított nyitott karkapár, az egyik szétporladt, a másik á: 2,3x2,3 cm (IV.02.88.1.).
2. A koponyacsontok közül igen vékony, aranyozott ezüst szemfedőlemezke került elő. Nem volt rajzolható.
3. A jobb csuklóján széles bronzlemezéből készült karperec töredéke, pántsz: 1,3 cm (IV.02.88.2.).
4. A szegycsont bal oldalán, a bal felkarcsont felső harmadának vonalában töredékes csiholó, amely nem volt mérhető (IV.02.88.3.).

197. sír/278. obj., 375. str. (74. kép)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 156 cm, t: ÉNY-DK (298°-118°). Hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok a váz mellett. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dölve feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal medencelapáton juh lapockacsontja.

198. sír/279. obj., 376. str. (74. kép)

35-55 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (299°-119°). Hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya és a jobb kar részben, a jobb oldali bordák, a bal alkar és a lábszárcsontok teljesen hiányoztak. Eredetileg mindkét karja könyökben behajlítva a medencén feküdt, ezt mindkét kézfej ott megmaradt csontjai jelezték. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

199. sír/280. obj., 377. str. (81. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, t: NY-K (270°-90°). Hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az arckoponya bolygatott volt, az állkapocs fordítva helyezkedett el. A jobb kar derékszögben volt behajlítva, az alkar a csukló felőli harmadánál a gerincoszlopon támaszkodott. A bal kar nyújtva a test mellett, a kézfej tenyérrel a bal combcsont külső oldalára simult. A jobb medencelapát hiányzott. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan, szorosan összezárva jobbra dölve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsont belső oldalán, középtájon, igen jó minőségű ezüsből készült pici, kerek, bemélyedő kö-

zépén aranyozott veret. A felerősítéshez két szabályos lyukat fúrtak a szélébe, á: 1,0x1,0 cm (IV.02.89.1.).

2. Ugyanott, a kerek verettől a térd felé aranyozott ezüst csüngős ingnyakdíszeret alsó tagja töredékekben, m: 2,4 cm (IV.02.89.2.).
3. A jobb és bal alkar közepén 1-1 vékony bronz huzalkarperec elhegyesedő, legömbölyített végekkel, á: 6,7x6,6, ill. 6,4x6,5 cm (IV.02.89.3.).
4. A jobb medencelapát külső oldalánál kicsi vaskés, h: 10,0, pengéh: 7,2 cm (IV.02.89.4.).
5. A mellkas közepén, a gerincoszlop jobb oldalán valószínűleg bőrön maradványa őrződött meg, az egyik oldalán textil maradványával, 2,4x2,1 cm

200. sír/281. obj., 378. str. (74. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 130 cm (a jobb térdig), t: ÉNY-DK (290°-110°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A földmunkagép a koponyát megrongálta, a bal combcsont nagy részét és mindkét lábszárát elnyeste. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. A jobb kar enyhén ívből a jobb medencelapát belső peremére támaszkodott. A bal kar erősen be volt hajlítva, a csukló a szívátjékon feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

201. sír/282. obj., 379. str. (74. kép)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: 74 cm, t: ÉNY-DK (301°-121°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

202. sír/283. obj., 380. str. (74. kép)

0-1 éves csecsemő sírja. Csvh: 60 cm, t: NY-K (260°-80°). Bal oldalán fekvő, enyhén zsugorított helyzetű váz. A jobb kar a medencére hajlítva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

203. sír/284. obj., 381. str.

3-6 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (312°-132°). A csontvázból csak egy combcsont és medencelapát töredék maradt meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

204. sír/285. obj., 382. str. (82. tábla)

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 120 cm, t: ÉNY-DK (304°-124°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, amely kissé előrebillent, az állkapocs a kulcscsonton támaszkodott. A jobb kar enyhén meghajlítva, csuklótájékon támaszkodott a keresztcsont fölötti 2-3. csigolyára, a jobb kézfej pedig 5-6 cm-rel távolabb, a

bal oldali medencecsont fölött volt. A bal kar könyökben erősen behajlítva, kézfeje a jobb melltájékon feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kezén egymásra hajló, egyenesre vágott végű bronzgyűrű, amelynek a palástján kiemelkedő borda fut körbe. Á: 2,2x2,3, pántsz: 0,45 cm (IV.02.90.1.).
2. A jobb combcsont közepe alatt találtuk meg a bőrtarsolyát a következő tárgyakkal:
 - a: Rombusz alakú nyílhegy hosszú vágóéllal, h: 6,6 cm (IV.02.90.2.).
 - b: Simára lekoptatott fenékkő, h: 5,8 cm (IV.02.90.3.).
 - c: 14 juh és 4 sertés astragalos, amelyek közül egyre úgy hajlítottak rá vasat, mintha az csíholó lenne, s a csont két oldalánál lehetett kézbe fogni. A vas szárai között a csontba egy vájatot vágtak, amely talán egy kicsiny kovakő befogadására szolgált. A többi astragalos természetes állapotában maradt (IV.02.90.4.).

205. sír/286. obj., 383. str. (81. tábla)

7-11 éves gyermek sírja. Csvh: 146 cm, t: ÉNY-DK (296°-116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát a gép összetörte. Az egész felsőtest kissé jobbra és hátra dőlt. A jobb kar talán a jobb oldali medencelapáton volt, de időközben az alkarcsontok kettéváltak. A bal kar a váz mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb halánték tájékáról vékony bronzdrótból hajlított nagyméretű, nyitott karika került elő, egymásra hajló végekkel, á: 2,7x2,5 cm (IV.02.91.1.).

206. sír/287. obj., 384. str. (83. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, t: ÉNY-DK (296°-116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állcsúcs a bal kulcscsont felső végén támaszkodott. A jobb kar szorosan a váz mellett, a bal kissé behajlítva a medencében feküdt. A lábak nyújtva, a bal lábfej oldalra dőlt. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlvány alatt vékony bronzdrótból hajlított nyitott karika, a végei egymást érik, á: 1,9x2,2 cm (IV.02.92.1.).
2. A jobb lábszár meghosszabbításában, a sarokcsonttól kb. 30 cm-re, nagyméretű, pajzs alakú vascsat, a pecke hiányzik, 4,7x4,2 cm (IV.02.92.2.).

207. sír/288. obj., 385. str. (83. tábla)

50-65 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, t: NY-K (288°-108°). Koporsóban nyugvó, a hátán fekvő, nyújtott hely-

zetű, feldúlt váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az állcsúcs a bal oldali lapockán támaszkodott. A bordák, csigolyák, kéz- és lábfejsontok a bolygatáskor a térd és a lábfejek környékére kerültek. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. Két vékony, nyitott bronz hajkarika, az egyik egymásra hajló végű, a bal lábfej feltehető helyétől 20-25 cm-re került elő, á: 2,2x2,2, ill. 2,0x2,4 cm (IV.02.93.1.).
2. A jobb alkarján bronz pántkarperec töredéke (IV.02.93.2.).
3. A bal medencelapát és a bal combcsont feje között, a csonttal párhuzamosan vaskés, h: 9,9, pengéh: 7,6 cm (IV.02.93.3.).
4. mellette kova, 1,7x1,4x0,3 cm (IV.02.93.4.).

208. sír/289. obj., 386. str. (84. tábla)

30-60 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, t: ÉNY-DK (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb lábszáron egybefüggően található famaradvány utalhat korszakszerű temetkezésre. A koponya teljesen jobbra billent, az állkapocs leesett előre oly módon, hogy az állcsúcs a jobb oldali kulcscsont közepén támaszkodott. A jobb kar nyújtva, a helyén maradt orsócsont a roncsolt jobb medencelapáton feküdt. A bal kar helyén maradt singsontja a bal medencelapáton, könyökben kissé behajlítva nyugodott. A jobb singsont a jobb combcsonttal párhuzamosan lecsúszott a két combcsont közé, a bal orsócsont a bal combcsonttal ugyancsak párhuzamosan helyezkedett el a combcsont külső oldalától 5 cm-re. A jobb kézfej a szeméremcsont elé ért, és részben a combcsont fején támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A bal kézfej és a jobb lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldali csecsnyúlványánál kicsi, vékony ezüst-drótból hajlított nyitott karika volt. A bal könyök tájékáról előkerült egy nagyobb méretű, ugyancsak ezüsthuzalból hajlított, egymásra hajló végű karika, végezetül a koponya alól pedig egy vaskos, nagyméretű ezüstkarika, melynek az S vége letörött. Á: 1,7x1,5, ill. 2,0x2,2, ill. 2,4x2,5 cm (IV.02.94.1.).
2. A gerincoszloptól jobbra, a lecsúszott állkapocs belső ívével gömbölyű fejú, tömör bronz fülesgomb került elő, a párja a bal kulcscsont fölött volt. A bal mellkason, a bordák között 3 lencse alakú fejú, öntött bronz fülesgombra bukkantunk. M: 1, 55, á: 0,9 cm, ill. m: 1,5, á: 0,9 cm, ill. m: 1,2, 1,0, ill. 1,0, á: 0,8, 0,7, ill. 0,7 cm (IV.02.94.2.).
3. A mellkas bal oldali részén, a bordák alsó ívéhez simulva kicsi vaskés fatokban. Fanyelének végét kúpos közepű bronzlemez díszítette. H: 9,9, nyélh: 2,7 cm (IV.02.94.3.).
4. A bal oldali bordák alatt levél formájú vastöredék (IV.02.94.4.).

209. sír/290. obj., 387. str. (84. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (341°-161°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott és roncsolt váz. A karok a váz mellett nyújtva. A lábak szintén nyújtva. A csontokat felszedni nem lehetett.

Melléklet:

1. A bal lábszárcsont feltehető helyéről tegezvasalás kis töredékei (IV.02.95.1.).

210. sír/291. obj., 388. str. (85. tábla)

64-75 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (291°-111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett, az állcsúcs a gerincoszlopon támaszkodott. Mindkét kar szorosan a váz mellett nyújtva, a bal kézfej a bal combcsont felső végére simult. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A jobb kéz, a bordák nagy része, valamint a lábfejsontok hiányoznak. A jobb medencecsonton famaradvány volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán vékony bronzdrótból hajlított, egyenesre vágott végű nyitott karika, á: 2,7x2,9 cm (IV.02.96.1.).
2. A bal medencelapát fölött, a singsonttal párhuzamosan egyenes vaskés nem mérhető töredéke (IV.02.96.2.).
3. A bal combcsont alatt, annak belső oldalánál hosszú kovapattinték, h: 3,7 cm (IV.02.96.3.).
4. A bal combcsont külső oldalánál a kézfej ujjai előtt csiholó nem mérhető töredéke (IV.02.96.4.).

211. sír/292. obj., 389. str. (83. tábla)

10-14 éves fiatal sírja. Csvh: 136 cm, t: NY-K (274°-94°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a keresztcsont jobb oldalán támaszkodott, a kézfej a bal szeméremcsont elé ért. A bal kar könyökben szintén behajlítva, a kézfej a medencelapát szélén nyugodott. A lábak szorosan összezárva, nyújtva feküdtek, a lábfejek egymással párhuzamosan balra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kézfej mellett, a combcsont fejénél a külső oldalon egyenes kis vaskés, h: 9,2, pengéh: 5,8 cm (IV.02.97.1.).

212. sír/293. obj., 390. str. (85. tábla)

14-17 éves fiatal (nő) sírja. Csvh: 112 cm, t: ÉNY-DK (301°-121°). Feltehetően háton fekvő, erősen bolygatott váz. A gépi nyesés szinte teljesen megsemmisítette a koponyát és a mellkasi részt. A koponya töredékei, a bal felkar néhány töredéke, a háti és ágyéki csigolyák egy részének lenyomata, a jobb medencelapát, a combcsontok és

a lábszárak maradtak meg. Kissé felhúzott lábai jobbra dőltek, lábfejei ugyancsak jobbra dőltek, s egymással párhuzamosan feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya tájékáról három bronzszálból sodrott torques töredéke (IV.02.98.1.).
2. A koponyacsontokon és a koponya alatti földben vékony ezüstlemez (szemfedő) töredékei (IV.02.98.2.).
3. A jobb medence fölötti ujjsontokon bronzlemezből készített, egymásra hajlított, egyenesre vágott végű pántgyűrű, á: 1,8x2,4, pántsz: 0,4 cm (IV.02.98.3.).

213. sír/294. obj., 391. str. (86–87., 370. tábla)

54-58 éves férfi sírja. Csvh: 172 cm, t: ÉNY-DK (286°–106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és erősen előre billent. A jobb kar szorosan nyújtva a váz mellett, a kézfejcsontok egy része a jobb combcsont alatt feküdt. A bal kar könyökben behajlítva, az alkar csuklójával a keresztcsont helyén támaszkodott, a kézfejcsontok pedig a jobb oldali szeméremcsont belső oldalánál. A lábak nyújtva, a jobb lábfej eredetileg oldalra dőlt, a bal lábfej pedig előre nyújtva. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb szemüregben csepp alakú aranyozott ezüstlemez (IV.02.99.1.).
2. A bal medencelapáton ezüstpántocska a kar csukló felőli harmadánál (IV.02.99.2.).
3. A bal felkaron és a mellkas bal oldali részén könyöktájékig a tegezének vasalása (IV.02.99.3.).
4. A tegezvasalások közül a felkar belső oldaláról hosszú, egyenes eszköz (páncélszúró nyílhegy?) került elő, h: 15,6 cm (IV.02.99.4.).
5. Ugyancsak a tegezvasalások között volt egy nagyméretű, rövid vágóélű, rombusz alakú nyílhegy, h: 7,8 cm (IV.02.99.5.).
6. A jobb combcsontra és a lábszárakra helyezték a lószerszámot:
 - a: Töredékes, vastag szájasú csikószabla, mely a két kengyel között, a sír bontása közben került elő (IV.02.99.6.).
 - b: A jobb combcsont alsó harmadánál, a csontnál 10-12 cm-rel magasabban feküdt az egyik kengyel, a jobb lábszár közepén pedig a párja: mindkettő trapéz alakú és gerincelt talpalójú m: 17,5, ill. 15,2 cm, sz: 13,0, ill. 12,7 cm, talpsz: 2,6, ill. 2,6 cm (IV.02.99.7.).
 - c: A bal lábszárcsont fölött, a kengyel fülét takarva, a vázcsontnál 17 cm-rel magasabban volt a nagyméretű, téglalap alakú hevedercsat, 6,0x4,7 cm (IV.02.99.8.).

7. A koponya mellett, annak jobb oldalánál, illetve a jobb váll fölött, egy-egy állatcsont. Az egyik juh sin. humerusa, a prox. vége letört (IV.02.99.9.), a másik juh sin. scapula fragm. (IV.02.100.10.).³⁴

214. sír/295. obj., 392. str. (74. kép)

35-50 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyától a medencéig bolygatott volt, a jobb oldali testfél erősebben. A koponya balra billent, a leesett állkapocs pedig jobbra. A bal kar könyökben behajlítva, a csukló a bal medencelapát belső szélén támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(215. sír: kelta.)

216. sír/297. obj., 396. str. (74. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 157 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben volt behajlítva. A derékszögben behajlított jobb karja csuklóval a gerincoszlopon támaszkodott. A bal kevésbé volt behajlítva, s a csukló a keresztcsont fölötti 3–4. csigolyán támaszkodott, a kézfej pedig a jobb alkaral majdnem párhuzamosan kinyújtva nyugodott. A jobb lábfej oldalra dőlt, a teljes bal lábat a földmunkagép elnyeste. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

217. sír/298. obj., 397. str. (54–55. kép, 88–89., 370. tábla)

48-56 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a mellkasi részen állatjáratokkal erősen bolygatott. A koponya eredetileg jobbra billent, de a bontáskor csak a koponya hátsó fala és az állkapocs jobb fele volt az eredeti helyén. A csontos szápadlás a bal combcsonttól kifelé, annál magasabban került elő. A jobb csukló a jobb medencelapát külső szélén támaszkodott, a bal kar pedig a test mellett volt nyújtva. A lábak ugyancsak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A kéz- és lábfejcsontok részben hiányoztak, viszont a lábfejcsontok egy része az eredeti helyzetben lévő csontoknál jóval magasabban, a jobb lábfejcsontoktól 25-30 cm-re került elő. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsont felső végénél, közvetlenül a csontokhoz simulva, vaskés töredéke (IV.02.100.1.).

³⁴ Az utóbbi juhcsont a 370. t. 4. számon tévesen a 217. sírhez tartozónak van jelezve.

2. A bal tenyér alatt, a combsont külső oldalán csiholó, hozzákorródált kovával (IV.02.100.2–3.).
3. A bal bokától kifelé, a lábszárcsontra szinte merőlegesen, csontos íj középlemeze. Az íjsont fölött szétmálló vastöredékek, amelynek korrozíós foltja rajta maradt a középlemezen, h: 12,1, sz: 2,7 cm (IV.02.100.4.).
4. A váz jobb oldalán, a jobb felkarcsont felső harmadától a combsont térd felőli ötödéig 78 cm hosszúságban feküdt a tegez:
 - a: A tegez középvonalában, a tegez egykori falától 8-10 cm-re lapos, zárt, igen masszív, magas réztartalmú bronzból öntött tegezfüggesztő karika, 3,0x2,9 cm (IV.02.100.5.).
 - b: A tegezszej pontkörös díszítésű csontlemezei és a tegezmevítő vasalás alapján rekonstruálható a tegez formája (IV.02.100.6.) (55. kép).
5. A tegez nyakpántja alatt egy hosszú vágóélű deltoid alakú és egy többélű nyílhegy volt, h: 7,9, ill. 7,8 cm (IV.02.100.7.).
6. A bal és a jobb lábfej előtt, a sír K-i végében a vázcsontoknál magasabban helyezkedett el a lószerszám:
 - a: Gerincelt talpalójú, a trapéz alakot közelítő formájú kengyelpár. Az egyik töredékes volt, ezért nem mérhető, az épebb m: (a kengyelszű lyukáig) 17,9, sz: 12,5, talpsz: 2,8 cm (IV.02.100.8.).

54. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 217. sír: tegez

- b: A bal lábfej ujjainak feltételezett helye mellett, mintegy a talp alatt, igen nagy méretű, téglalap alakú hevedercsat pecekkel, 6,1x3,7x5,1 cm (IV.02.100.9.).
7. A bal lábszárcsont középvonalától kifelé, az íjközéplemez fölött, a vázcsontoktól 20–25 cm-rel magasabban tojás.

218. sír/299. obj., 398. str. (74. kép)

42-47 éves nő sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (291°–111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen balra billent, a gépi nyeséskor roncsolódott. A jobb kar könyökben erősen felhúzva, a csukló majdnem a jobb kulcscsontig ért, a kézfej csontjai pedig a nyaki csigolyákra támaszkodtak és a bal kulcscsont alsó végéig értek. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, az alkarcsontok alsó negyedrésze a medencelapáton feküdt. A mellkasi részt állatjárat dülta fel, a medencecsontok töredezetté váltak. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A kézcsontok egy része, a bordák, és mindkét lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

219. sír/300. obj., 399. str. (75. kép)

44-48 éves férfi sírja. Csvh: 174 cm, t: ÉNY-DK (291°–111°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva, a bal kar könyökben behajlítva, a csukló a jobb medencelapát fölött, a jobb medencelapát felső szélére támaszkodott. A mellkasi rész bolygatott volt, a kézfejcsontok a jobb felkaron és a mellkas jobb oldalán voltak. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek, de a jobb lábfej állatjárat megbolygatta. A csontváz felszedve.

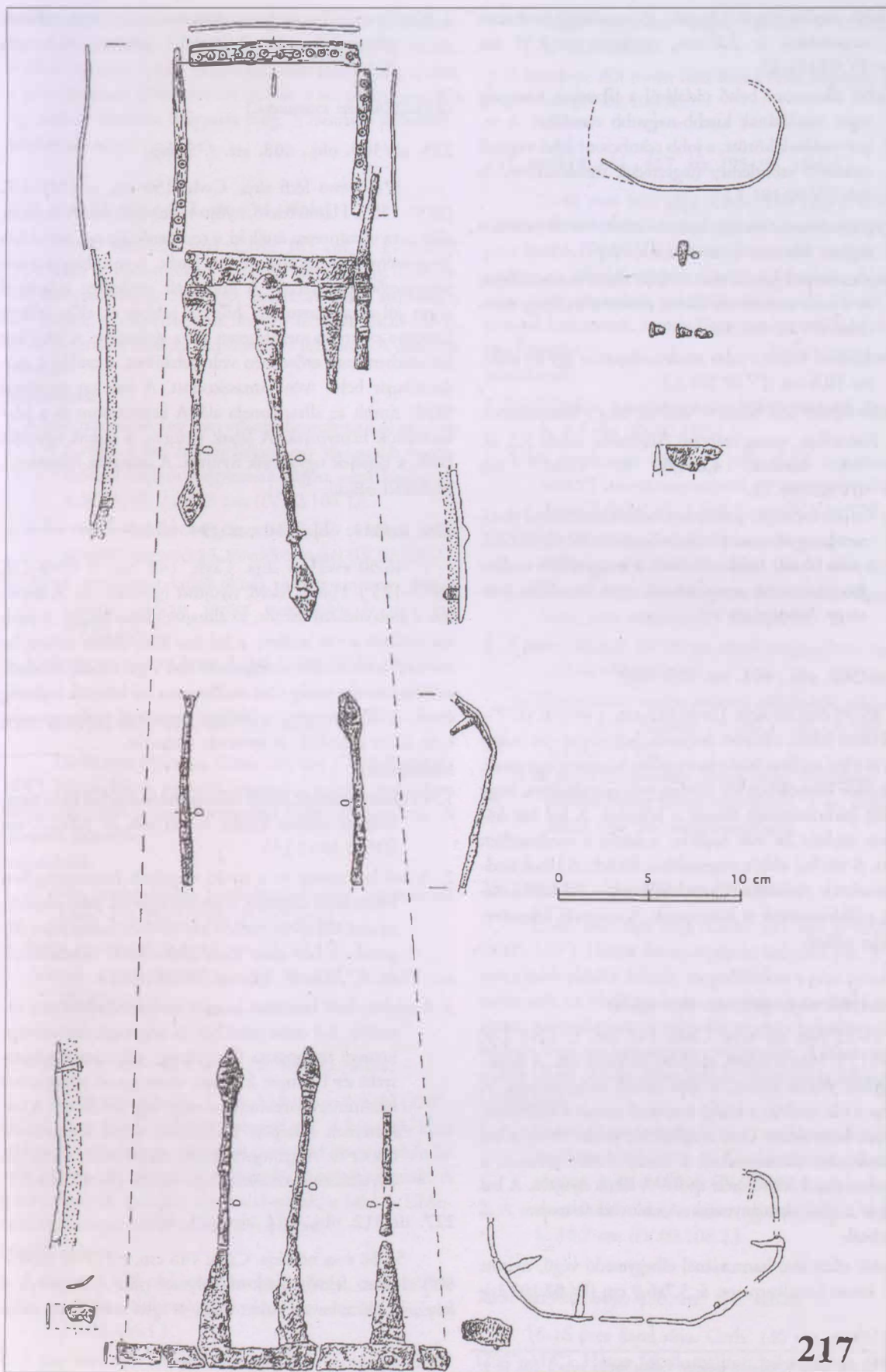
Melléklet nélkül.

220. sír/301. obj., 400. str. (90–92., 94. tábla)

50-70 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, t: NY-K (268°–88°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A földmunkagép a koponyát, a mellkas nagy részét, a váz bal oldalát a combsont fejéig és részben a lábszárát tönkretette. A jobb kar eredetileg nyújtva a test mellett, a bal kar pedig könyökben behajlítva feküdt, a bal alkar csontjai a medencén támaszkodhattak. A lábak nyújtva, a lábfejek helyzete a csontok rossz megtartása miatt nem volt megállapítható. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb felkarcsont és a koponya között nagyméretű vasos, jó minőségű ezüstből készített karika. Nyitott, végei egyenesre vágottak, 2,6x2,8 cm (IV.02.101.1.; 94. tábla 5.).

55. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 217. sír tegezőnek rekonstrukciója

2. A jobb medencelapát közepén jó minőségű bronzcsat vaspeckekkel, h: 3,0 cm, csatkeret sz: 2,55 cm (IV.02.101.2.).
3. A jobb alkarcsont belső oldalától a lábszárak közepéig tegez vasalásának kisebb-nagyobb töredékei. A tegezvasalások között, a jobb combcsont felső végénél szélesebb csontlemez (tegezfedél, töredékekben) is volt (IV.02.101.3.).
4. A tegezvasaláson vékony, hosszú, irdalt csontlemezek, a tegezre fektetett íj csontjai (IV.02.101.4.).
5. A tegezmelevítő pálcák alatt, a jobb oldali medencelapát és a jobb combcsont fölötti részen 4 nyílhegy töredékei (IV.02.101.5.).
6. Hátoldalával felfelé a jobb medencelapáton egy ép szalu, m: 10,6 cm (IV.02.101.6.).
7. A jobb lábszár fölé helyezve találtuk meg a lószerszámot:
- a: Kiskarikás, vastag szájasú csikószabla, szárh: 7,2, ill. 7,8, karikaá: 4,8x4,8, ill. 4,7x4,7 cm (IV.02.101.7.).
- b: Trapéz formájú, aranyozott bronztausírozással díszített kengyel nem mérhető töredéke (IV.02.101.8.).
- c: A jobb lábszár külső oldalánál, a kengyel füle mellett hevedercsattal azonosítható, igen töredékes vas-tárgy. Szétporladt.

221. sír/302. obj., 401. str. (75. kép)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, t: NY-K (277°–97°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya és a bal mellkas felső része a felkar közepéig hiányzott. A jobb alkar könyökben oly módon volt visszahajlítva, hogy csaknem párhuzamosan feküdt a felkarral. A bal kar könyökben enyhén be volt hajlítva, a kézfej a medencében lehetett. A váz bal oldala magasabban feküdt. A lábak térdben összeértek. Az említettekén kívül még a bal kézfej, valamint a lábfejcsonatok is hiányoztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

222. sír/303. obj., 402. str. (85. tábla)

19-22 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya egykor jobbra billent, a gépi nyesés megroncsolta. A jobb kar a váz mellett, a kézfej tenyérrrel simult a sírfenekre. A bal kar könyökben kissé meghajlítva, enyhe ívben a bal medencelapátra támaszkodott, a kézfej oldalra csúszott, a bal medencelapát külső széle mellé. A lábak nyújtva. A bal lábszár és a lábfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar alsó harmadánál elhegyesedő végű, nyitott bronz huzalkarperec, á: 5,7x6,9 cm (IV.02.102.1.).

2. A bal kéz ujjai között háromszög átmetszetű, nyitott bronz pántgyűrű, á: 2,05x2,1, pántsz: 0,3 cm (IV.02.102.2.).

(223–224. sír: szarmata.)

225. sír/309. obj., 408. str. (75. kép)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, t: ÉNY-DK (315°–135°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A sírgödör alját nem vízszintesen ásták ki, a test deréktája és a bal oldala jóval mélyebben feküdt, mint a lábak. A munkagép a koponyatetőt lemetszette. A koponyát eredetileg valamivel olyan jól alátámasztották, hogy a jobbra és előre billent koponya csaknem merőlegesen állt a sírfenekre. A jobb kar könyökben kissé erősebben volt behajlítva, a csukló a medencelapát belső ívén támaszkodott. A bal kar tenyérrrel fölfelé simult az alhas vonala alá. A keresztcsont és a kézfejcsonatok hiányoztak. A lábak nyújtva, a sarkak egymást érték, a lábfejek ugyancsak nyújtva. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

226. sír/311. obj., 410. str. (94. tábla)

46-50 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, t: ÉNY-DK (305°–125°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar nyújtva a váz mellett, a bal kar könyökben erősen be volt hajlítva, a csukló a szegycsont alsó végére támaszkodott, a kézfej csontjai pedig a bal mellkason a bal könyök hajlataig érnek. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan balra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyacsontok közül vékony bronzdrótból kissé meg-sodrott nyitott karika került elő, á: 2,5x2,7 cm (IV.02.103.1.).³⁵
2. A bal kulcsont és a nyaki csigolyák háromszögében bronz füles félgomb, a gerinccsigolyák jobb oldalán, az alsó állkapocs mellett két további bronz füles félgomb, a füle alatt kicsi, kiemelkedő bordadísszel, m: 1,7, 1,6, ill. 1,6 cm (IV.02.103.2.).
3. A nyaktájékról bronzból készült torques-diadém picit töredéke, 1-1 ezüst színű hét- és négytagú, citromsárga kéttagú üvegpasztá ikergyöngy, valamint 3 gömb-szelet és 1 henger formájú, rácsorgatott vörös színű hálómintával díszített pasztagyöngy került elő. A hálószerkezet közepén zöldesfehér színű kiemelkedő dudor ül. A gyöngyök fűzért alkothattak, s közéjük átyukasztott rókaszemfog fűztek (IV.02.103.3.).

227. sír/312. obj., 411. str. (75. kép)

54-58 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, t: NY-K (260°–80°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a feltehető alátámasztás miatt balra és igen erőteljesen előre

³⁵ A 94. tábla 5. számon szereplő vaskos karika rajza a 220. sír 1. sz. karikáját ábrázolja.

billent, az állcsúcs a bordákra támaszkodott. A jobb alkarcsontok hiányoztak, a bal kar nyújtva a test mellett feküdt. A lábak nyújtva. A kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak, a vázat a jobb medence fölötti résztől átlósan a bal felkarcsont felé egy sávban állatjázat bolygatta meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

228. sír/313. obj., 412. str. (94. tábla)

49-54 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, t: ÉNY-DK (304°-124°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok szorosan a váz mellett, a medencelapát részben fedte az alkarokat. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlvány alatt vékony bronzhuzalból készített S-végű, a bal hónalj táján egy vastagabb bronzdrótból hajlított, egyenesre vágott végű karika. Á: 2,3x2,1, ill. 2,2x2,3 cm (IV.02.104.1.).
2. A bal combcsont felső végén, annak külső oldalánál, széles pengéjű, nagyméretű, töredékes vaskés (IV.02.104.2.).
3. A bal combcsont külső oldala mellett szorosan, annak közepe táján törött vascsiholó, h: 6,7 cm (IV.02.104.3.).
4. Mellette egy piciny kova, 1,2x1,1 cm (IV.02.104.4.).

229. sír/314. obj., 413. str. (93. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: 140 cm, t: NY-K (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a szántás által erősen bolygatott, ezért a combcsontoktól felfelé hiányos váz. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapát feltételezett helyén nagyméretű kova, 4,0x2,8x2,0 cm (IV.02.105.1.).
2. Alatta ép csiholó, 6,4x4,1 cm (IV.02.105.2.).
3. Alattuk szép, piskóta formájú fenőkő, h: 6,65 cm (IV.02.105.3.).

230. sír/315. obj., 414. str. (76. kép, 93. tábla)

32-50 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és előre billent. Mindkét kar könyökben enyhén be volt hajlítva, az alkarok a medencére támaszkodhattak. A gerinccsigolyák, bordák, medencelapátok, a kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól pici, ezüstdrótból hajlított, csepp alakú, nyitott fülbevaló karika, á: 1,15x1,25 cm (IV.02.106.1.).
2. A koponya alól közepes vastagságú, jó minőségű ezüstdrótból hajlított, az egyik végén elhegyesedő, a másik

végén egyenesre vágott karika, á: 2,4x2,7 cm (IV.02.106.2.).

3. A koponya alól törött fülű bronz füles félgomb, h: 1,25 cm (IV.02.106.3.).

231. sír/318. obj., 417. str. (95-96. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 180 cm, t: ÉNY-DK (298°-118°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett. Nyújtott karjai szorosan a test mellett, a lábai nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva feküdtek. A csontok nagy része szétporladt, a bordák, valamint a kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, a szeméremcsont előtt kisméretű, ép vaskés, h: 8,4 cm (IV.02.107.1.).
2. A két combcsont között, a jobb oldali szeméremcsont alatt 15 cm-rel nagyméretű, ép vascsiholó piciny kovával, 6,8x3,7, ill. 1,6x0,9 cm (IV.02.107.2-3.).
1. A jobb combcsont belső oldala mellett, egészen a jobb lábfejig tegezvasalás töredékei (IV.02.107.4.).
2. A jobb combcsont fején nagyméretű, rombusz alakú nyílhegy, nem mérhető (IV.02.107.5.).
3. A jobb lábfejtől 10 cm-re, annál magasabban, egy csomóban a lószerszám:
a: Nagykarikás, vastag szájas csikózábla, szárh: 12,4, ill. 12,0, karikaá: 8,1x8,1, ill. 8,3x8,3 cm (IV.02.107.6.).
b: Kengyel tausírozással. Szétporladt. Találáskor is csak töredékekben látott napvilágot, s az alakja már akkor sem volt meghatározható!

232. sír/319. obj., 419. str. (93. tábla)

23-48 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, t: ÉNY-DK (300°-120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, megtaláláskor a gépi nyesés roncsolta szét. Az állatjázat okozta bolygatás mellett a csontok jórészt szétporladtak. A jobb kar enyhén behajlítva, a jobb kézfej a jobb medencelapáton nyugodott. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldali medencelapát és a combcsont fejének vonalában, attól 5 cm-re, D alakú, rossz megtartású vascsat, nem mérhető (IV.02.108.1.).
2. A vascsat külső oldala mellett egyenes vaskés, mérhető h: 10,7 cm (IV.02.108.2.).

233. sír/320. obj., 420. str. (96. tábla)

10-16 éves fiatal sírja. Csvh: 140 cm, t: ÉNY-DK (294°-114°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, roncsolódott. A mellkasi rész

bolygatott volt a bal oldali bordák és a felkarcsont kivételével. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb könyök tájékán simára koptatott, vaskos fenőkő, 5,4-2,5 cm (IV.02.109.1).

234. sír/321. obj., 421. str. (56–57. kép, 97. tábla)

35-52 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, t: ÉNY–DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A koponya kissé roncsolódott, a jobb oldali bordák tájéka pedig bolygatott volt. A jobb kar a váz mellett, a bal kar pedig szorosan a mellkashoz szorítva feküdt. A jobb kézfej maradék csontjai a jobb combcsont felső végén nyugodtak. A lábak nyújtva. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól 1-1 nyitott, vékonyabb és vastagabb átmetszetű bronzdrótból hajlított, egyenesre vágott végű karika, á: 2,5x2,5, ill. 2,5x2,4 cm (IV.02.110.1.).
2. A bal combcsont belső oldalánál, a combcsont középvonalaiban, selymes tapintású, vékonyra kaptatott, vöröses színű fenőkő, 7,5x2,8 cm (IV.02.110.2.).
3. A jobb felkar mellé helyezték a vasbaltát oly módon, hogy a nyele párhuzamos volt a felkarcsont külső oldalával. Maga a balta merőleges volt a felkarcsont-ra, s éle a gerincoszlop felé nézett. H: 11,8, nyéllüká: 2,1x1,9 cm (IV.02.110.3.).

235. sír/322. obj., 422. str. (75. kép)

14-16 éves fiatal sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY–K (295°–115°). Jobb oldalán fekvő zsugorított, bolygatott váz. A koponya teljesen hátrabillent. A karjai könyökben valószínűleg erősen fel voltak hajlítva, a kézfejet az arc elé helyezték. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

236. sír/323. obj., 423. str. (75. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 185 cm, t: ÉNY–DK (300°–120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya roncsolt, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben be volt hajlítva, a csuklók a keresztcsonton nyugodtak, a kézfejek a medencébe érhetek, de a feltáráskor már hiányoztak. A mellkasi részt kifestő bolygatás érte. A lábak nyújtva. A bal oldali kulcscsont, a bordák és a csigolyák egy része, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(237. sír: szarmata.)

238. sír/325. obj., 425. str. (75. kép)

59-68 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, t: ÉNY–DK (296°–116°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és hátra billent, az állkapocs leesett. Mindkét

56. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 234. sír

57. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 234. sír részlete a vasbaltával

kart könyökben kissé behajlították, s mindkét kézfej, illetve csukló a bal oldali medencelapáton nyugodott. A lábak nyújtva, de a csontjai bokától hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

239. sír/326. obj., 426. str. (97. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, t: NY-K (266°–86°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a megtaláláskor szétroncsolódott. A karok a váz mellett, a kézfejek a csuklótól szinte derékszögben hajlottak a jobb, illetve a bal oldali medencelapátra. Állatjárat innen vitt el néhány ujjcsontot a szeméremcsontok elé. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kulcsont fölött 5-8 cm-rel nagyméretű, vastag, jó minőségű ezüsből készített, egyenesre vágott végű karika, á: 3,0x2,9 cm (IV.02.111.1.).

240. sír/327. obj., 427. str. (98. tábla)

12-16 éves fiatal (leány) sírja. Csvh: 126 cm, t: NY-K (277°–97°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar enyhe ívben simult a jobb medencecsontra, a kézfej a jobb szeméremcsont elé ért. A behajlított bal karjának csuklója a jobb medencelapát szélére támaszkodott. A kézfejcsonatok részben, a lábfejcsonatok teljesen hiányoztak, valamint hiányzott az állkapocs is. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 2 vékony, bronzból készült, laposra kalapált S-végű kicsi karika, á: 1,5x1,7, ill. 1,4 cm (IV.02.112.1.).
2. A koponyától 10 cm-re, a bal vállcsúctól pedig 28 cm távolságra igen jó minőségű ezüsből készült, enyhén kúp alakú, kettős bordával díszített peremű kerek veret. A peremén két fúrt lyuk a felerősítéshez. A veret közepén levő mélyedésben lapos kis dudor ül, mely egykor aranyozva volt, á: 2,5 cm (IV.02.112.2.).
3. A bal válltól kissé kifelé, a felső fogsor vonalában 2 db erősen megkopott, öntött bronz csüngős ingnyakdíszveret alsó része, h: 2,75, ill. 2,8 cm (IV.02.112.3.).
4. A bal vállcsúcson belső oldala és a csigolyák között hengeres pasztagyöngy lekopott fóliával (IV.02.112.4.),
5. mellette kissé sérült bronzcsörgő, m: 2,1 cm (IV.02.112.5.).
6. A keresztcsont alsó végén fületörött öntött, gerezdelt díszű félgomb, m: 1,6 cm (IV.02.112.6.).
7. A jobb oldali szeméremcsont előtt, annak külső oldalánál a jobb kézfejről lecsúszott, rossz minőségű bronzból készített nyitott gyűrű, á: 1,8x1,9 cm (IV.02.112.7.).
8. Megsemmisült vaskék.

241. sír/328. obj., 428. str. (75. kép)

12-14 éves fiatal sírja. Csvh: 113 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A sérült koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A bal kar-, kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. A jobb kar a váz mellett feküdt, a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(242. sír: szarmata.)

243. sír/330. obj., 430. str. (97. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, t: ÉNY-DK (295°–115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és teljesen a bal kulcscontra billent. A jobb kar a váz mellett, a kézfej a medencelapát külső-alsó szélére és a jobb combcsont külső oldalára simult. A bal kar enyhe ívben hajlott a bal medencelapát belső szélére, a kézfejcsonatok a szeméremcsontok között feküdtek. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyacsontok közül kicsi, vékony, bronzból hajlított, egyenesre vágott végű és egy kissé deformálódott bronz S-végű karika, amelynek a lemezre kalapált S vége letörött (IV.02.113.1.).

244. sír/332. obj., 432. str. (58–59. kép, 99–101. tábla)

55-64 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, t: K-NY (104°–284°). Ellenkező tájolású, háton fekvő, nyújtott helyzetű, a mellkasi részén közepesen bolygatott váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a váz mellett, de csak a felkar- és az orsócsont volt eredeti helyzetben. A bal kar könyökben meghajlítva, a bal csukló a jobb medencelapát keresztcsont felőli végére támaszkodott, a kézfejcsontokat állatjárat bolygathatta meg. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A deréktájékon, a gerinccsigolyák jobb oldalánál, feltehetően a bal alkar közepéről lecsúszott ezüstpántocskák, h: 1,6 cm (IV.02.114.1.).
2. A jobb vállcsúccsal egy vonalban, attól 15-18 cm-re, de a csontoknál magasabban, íj töredékes végcsontja. Rajta a húr befogadására a megszokottól eltérően szögletes kialakítású, téglalap alakú bevágás. A feltehetően nyugalmi állapotban sírba helyezett íj másik végcsontja a bal bokánál feküdt, h: 26,2 cm (IV.02.114.2.).
3. A lószerszám elhelyezése eltért az e temetőben megszokott rendtől:
a: A váz mellett, annak jobb oldalán a jobb combcsonttól és jobb lábszártól 20 cm-re, a csontoknál átlagosan 15 cm-rel magasabban, nagy, lapos karikájú,

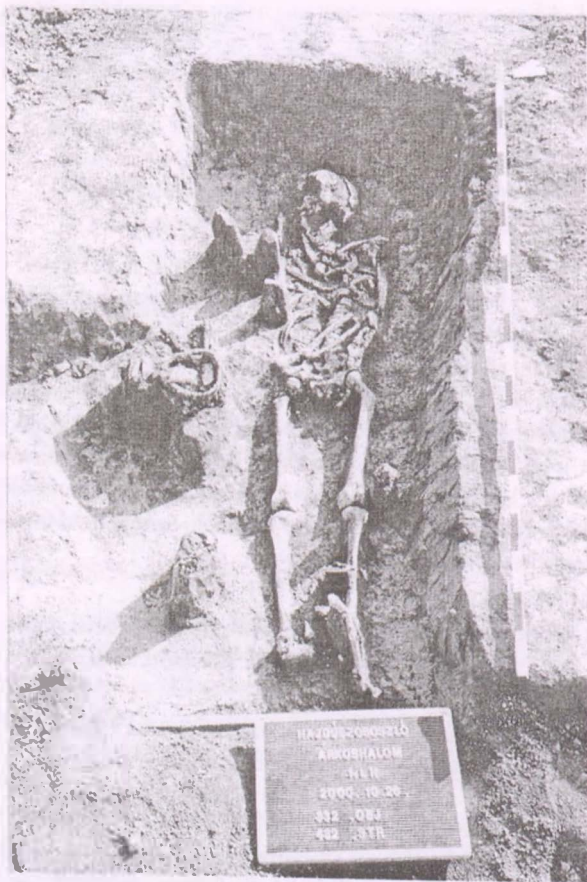
vastag szájvasú csikószabla. Töredékes. Karikaá: 7,2x7,1 cm (IV.02.114.3.).

b: A jobb combcsont fejének vonalától a combcsont alsó harmadáig feküdt a két, trapéz alakú, széles, enyhén gerincelt talpalójú kengyel, m: 19,4, ill. 19,3, sz: 14,1, ill. 13,6, talpsz: 3,6, ill. 3,9 cm (IV.02.114.4.).

c: Téglalap alakú hevedercsatja töredékesen került elő a bal térd külső oldalánál (IV.02.114.5.).

4. A jobb csípőcsontjára támaszkodó bal kezében tarthatta a hosszú nyelű harci baltáját, amely élével a váll felé nézett. A felkarcsont külső oldalánál töredékesen került elő (IV.02.114.6.).

5. A függesztőfülével a térd felé eldőlt kengyel alatt és mellett volt a pontkörös díszítésű csont sótartója, amelyet nyeséskor a földmunkagép szétnyomott. Egy helyen fűrt lyuk van rajta a felfüggesztéshez. Három helyen nyitott, m: 10,7 cm, két helyen mérhető nyílásainak á: 6,05x4,4, ill. 4,0 cm (IV.02.114.7.).

58. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 244. sír

245. sír/333. obj., 433. str. (98. tábla)

41-58 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett és a kulcsont tájkéára támaszkodott. Mindkét kar könyökben be volt hajlítva, a jobb oldali erősebben, a csukló a medence

59. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom. A 244. sír részlete a kengyellel és a széttört csont sótartóval

bal oldali részébe ért, míg a bal alkar a bal medencelapát szélén nyugodott. A lábak nyújtva, a sarokcsontok egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A mellkas felső harmadát, a kulcsontot is beleértve, állatjártat bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldali medencelapát alatt nagyméretű, ép vascsiholó kovával, 7,9x4,8 cm (IV.02.115.1-2.).

246. sír/334. obj., 434. str. (76. kép)

53-58 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Lekerekített sarkú téglalap alakú sírgödörben a hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét karja könyökben behajlítva, a csuklók és a kézfejek a medencelapátokon nyugodtak. A lábak oldalra fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

247. sír/335. obj., 435. str. (104., 379. tábla)

23-60 éves férfi sírja. A téglalap alakú sírgödör felül lekerekített, alul szögletes volt, s a vázhoz képest túlméretezettnek tűnt: h: 258, sz: 67 cm. Csvh: 157 cm, t: ÉNY-DK (300°-120°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett és a bal kulcsont fölött támaszkodott. A jobb kar könyökben erősen be volt hajlítva, a kézfej a medencelapát bal oldalára ért át. A bal kar szorosan nyújtva, részben a medencelapát alatt nyugodott, a kézfejsontok pedig lecsúsztak a bal combcsont mellé. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontvázat nem lehetett felszedni, megsemmisült.

Melléklet:

1. A bal oldali medencelapát felső szélén Salamon eredetileg körülvágatlan, de kissé hiányossá vált denára (CNH 22; H 17) (IV.02.116.1.).

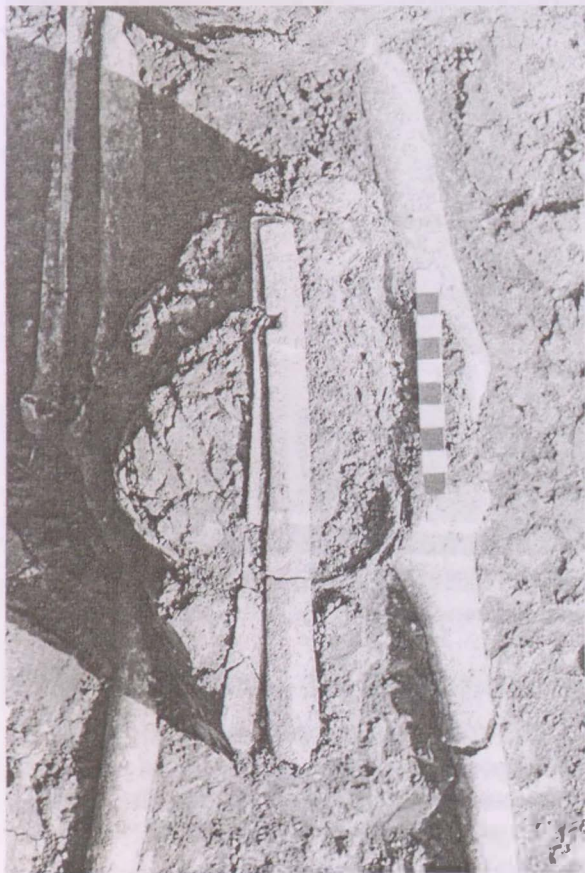
248. sír/336. obj., 436. str. (60. kép, 102-103. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, t: NY-K (257°-77°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra

és előre billent. A jobb kar nyújtva simult az oldalához, a bal kar pedig enyhe ívben hajlott a medencére, és a bal kézfejsontok a bal szeméremcsont elé értek. A lábak nyújtva, a lábfejek párhuzamosan jobbra dőlve feküdtek. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyatető fölött, a bal válltól 25 cm-re, fekete üvegpaszta gyöngy rácsorgatott fehér hálómintával díszítve, á: 1,4x1,25 cm (IV.02.117.1.).
2. A jobb medencelapát felső végén kova, 2,4x1,4 cm (IV.02.117.2.).
3. A mellkas bal oldalán, a kulcsontoktól kezdődően a bal combcsont felső harmadának vonaláig tegezvasalás töredékei (IV.02.117.3.).
4. A tegezvasak között vaskés töredéke, h: 8,7 cm (IV.02.117.4.).
5. Ugyanott egy ovális formájú nagy vascsat, 5,7x4,2 cm (IV.02.117.5.).
6. Az felső íjvégsontpárt a munkagép nagyrészt megsemmisítette, a gazdagon faragott alsó íjvégsontpárt a két térd között találtuk meg a lószerszámon. Ezen is négyzetlegesre vágott vajat szolgálhatott a húr befogadására. Az íjvégsontpár keresztmetszete háromszögletű. A háromszög két szára mentén futó síkot különböző módon díszítették. Egyik oldalon pár-

60. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 248. sír: faragott íjvégsontok

huzamosan futó cikkekalminta fut végig a csonton, a másik oldalon pedig párhuzamos vonalakból álló hálóminta. H: 23,1, ill. 23,3 cm (IV.02.117.6.).

7. A lószerszámot a lábszárakra helyezték a térdtől a lábfejekig, illetve a bal lábszártól kifelé:
 - a: Enyhén gerincelt talpalójú, trapéz alakú kengyelpárjából az egyik példány töredékes volt, m: 18,8, sz: 13,1, talpsz: 3,1 cm (IV.02.117.7.).
 - b: Apróra összetörött, téglalap alakú hevedercsatja a bal lábszár külső oldala mellett került elő (IV.02.117.8.).

249. sír/337. obj., 437. str. (104. tábla)

9 éves fiatal sírja. Csvh: 145 cm, t: NY-K (262°–82°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt hátrabilenve. A karok a mellkashoz szorítva követték a test vonalát, a kézfejek a medencelapátok szélén és a szeméremcsontokon nyugodtak. A lábak nyújtva, a lábfejek részben hiányoztak, a lábcsonatok ízületi részei szétporladtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar és a gerincoszlop között igen vékony ezüstlemezből készült, egykor trébeléssel díszített tárgy (ruhadísz?) apró, lerajzolhatatlan töredékei.
2. Mind a jobb, mind a bal kézfej ujjai között egy-egy bronz pántgyűrű. Az egyikken ritkásan bebökött pontkörös díszítés, a másikon sűrű, apró, párhuzamos vésetekből álló megkopott dísz. Á: 2,2x1,9, ill. 1,9, pántsz: 0,5, ill. 0,5 cm (IV.02.118.1.).
3. A bal combcsont feje fölött töredékes vaskés (IV.02.118.2.).

250. sír/338. obj., 438. str. (76. kép)

32-36 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, t: ÉNY-DK (320°–140°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát a földmunkagép billentette ki az eredeti helyéről. A jobb kar könyökben kissé meg volt hajlítva, s csuklóval a keresztcsont bal oldalára támaszkodott, hatalmas kézfeje pedig tenyérrel a medencelapáton nyugodott. A bal kar a mellkashoz volt szorítva, s a bal kézfeje kissé behajlítva, ujjhegyekkel egykor a combhoz simult. A kissé felhúzott jobb lába oldalra dőlt, a bal láb egyenesen feküdt, a lábfej pedig oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az eredeti helyéről kibillentett koponya csontjai között egyenesre vágott végű, nyitott bronzkarika, á: 2,55x2,6 cm (IV.02.119.1.).

251. sír/339. obj., 439. str. (76. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 140 cm, t: NY-K (275°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, rossz megtartású,

bolygatott váz. A vázcsontok igen hiányosak, a hosszúcson-
tok töredezetten voltak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(252. sír: szarmata.)

253. sír/341. obj., 441. str. (105. tábla)

40-80 éves férfi sírja. Koporsóban a hátán fekvő,
nyújtott helyzetű váz, csvh: 169 cm, t: NY-K (285°-105°).
A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok nyújt-
va, a jobb kar a váz mellett nyugodott. A kissé bal oldalán
fekvő váz nyújtott bal karja a mellkas előtt feküdt. A jobb
láb nyújtva, a lábfej oldalra dőlve helyezkedett el. A csontváz
felszedve.

Mellékletek:

1. A váz felszedésekor az állcsúcs alól vaskos ezüstkari-
ka került elő, egymásra hajló, egyenesre vágott végekkel,
á: 2,6x2,5 cm (IV.02.120.1.).
2. A csontváz bontásakor került elő egy homokszínű, simára
koptatott, trapéz alakú fenőkö, h: 6,6 cm
(IV.02.120.2.).
3. A bal vállcsúcs fölött, a bal felkarcsont teljes hosszában
mindkét oldalán s a jobb combcsont térd felőli har-
madánál tegez vasalásának maradványai (IV.02.120.3.).
4. A bal medencecsont egykori széle mellett, nagyjából a
bal kézfejnek megfelelő helyen, íjvégsont töredéke
(IV.02.120.4.).

254. sír/342. obj., 442. str. (104. tábla)

35-52 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, t: NY-K (278°-
98°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a könyöktől a me-
dencelapátokig bolygatott váz, ezen a részen egyetlen csont
sem maradt az eredeti helyén. A koponya a jobb oldalán
feküdt, az állkapocs leesett, s az áll a jobb kulcscsontra
támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva
feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb lábszár külső oldalától 8 cm-re bronz füles fél-
gomb, h: 1,7, á: 1,05 cm (IV.02.121.1.).
2. A jobb felkar külső oldalától 8 cm-re, az alkar közepéről
lecsúszott, elhegyesedő végű, ovális átmetszetű,
bronz huzalkarpercec, á: 6,4x6,4 cm (IV.02.121.2.).

255. sír/343. obj., 443. str. (106. tábla)

40-60 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K
(277°-97°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A föld-
munkagép erősen megbolygatta, megsemmisítette a kopo-
nyát és a lábszárakat. A csontváz felszedve.

Melléklet:

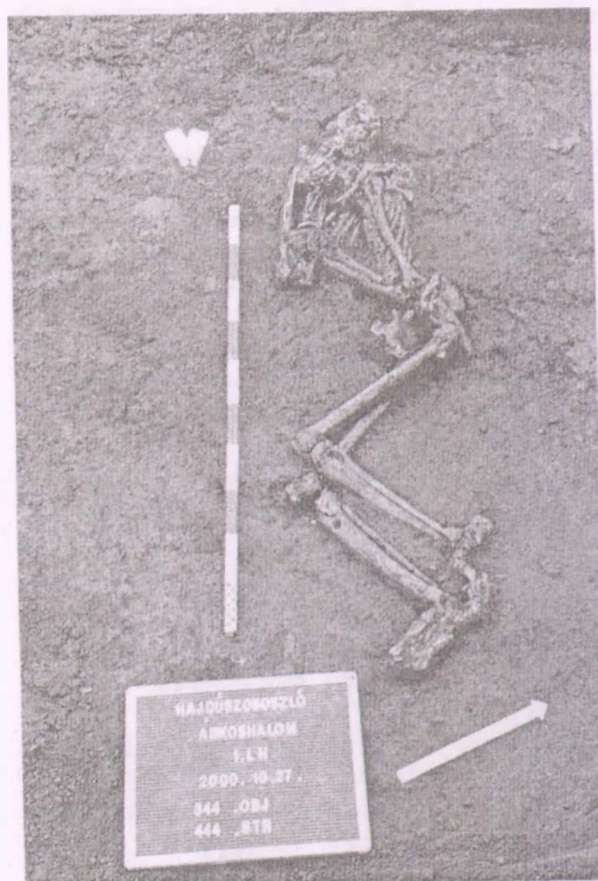
1. A jobb alkar belső oldalán hegyes vaseszköz (ár vagy tű),
h: 7,2 cm (IV.02.122.1.).

256. sír/344. obj., 444. str. (61. kép, 106. tábla)

53-58 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, t: NY-K (280°-
100°). A jobb oldalán fekvő, enyhén zsugorított helyzetű
váz. Mindkét kar könyökben volt behajlítva és a mellkas
elé húzva. A lábak enyhén zsugorítva, a lábfejek a jobb
oldalukra dőlve feküdtek. A munkagép a koponyát és a
medencecsontot erősen összeroncsolta. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán 1-1 nyitott karika, amelyet
vékony bronz-, illetve ezüstdrótból hajlítottak, á:
1,9x2,0, ill. 1,6x1,85 cm (IV.02.123.1.).
2. Mindkét alkaron, a csuklótájékon nyitott, elhegyesedő
végű bronz huzalkarpercec. A jobb karon lévő volt a
vaskosabb, á: 7,0x6,9, ill. 6,1x6,5 cm (IV.02.123.2.).

61. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 256. sír: a jobb olda-
lán zsugorított váz

257. sír/345. obj., 445. str. (76. kép)

8-14 éves gyermek sírja. Csvh: 102 cm, t: ÉNY-DK
(306°-126°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű erősen boly-
gatott, hiányos váz, amelynek csak a bal felkarja és a ki-
nyújtott jobb lába maradt az eredeti helyén.

Melléklet nélkül.

258. sír/346. obj., 446. str. (106. tábla)

55-64 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, t: NY-K (274°-94°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A könyökben behajlított jobb karja enyhe ívben simult a medencelapátra, a kézfejsontjai a medencelapátokra merőlegesen, tenyérrel lefelé néztek. A bal kar könyökben erősen be volt hajlítva, a kézfej a jobb felkarcsont és a bordák közé ért. A lábak nyújtva, a jobb lábszár kifordulva, a bal lábfej jobbra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán, a fültájékon lemezesre kalapált S-végű kis ezüstkarika. A jobb kulcsont fölött és a bal vállcsúctól 8 cm-re egy-egy vaskos, jó minőségű ezüstből készített, szélesre kalapált S-végű karika. Á: 1,7x2,1, 2,5x2,4, 2,5x2,4 cm (IV.02.124.1.).
2. A jobb kéz gyűrűsujján 3 szálból fonott ezüstgyűrű, végei laposra kalapáltak és elhegyesedtek, az egyik vég sérült, á: 2,3x2,2 cm (IV.02.124.2.).

(259. sír: szarmata.)

260. sír/348. obj., 448. str. (107. tábla)

44-53 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, t: NY-K (288°-108°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a mellkastájékon megbolygatott váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét karja könyökben volt behajlítva, a kézfejek a medencén egymásra helyezve nyugodtak. A bal oldali kulcsont törést követően forrt össze. A lábak nyújtva voltak. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon, a medencelapát külső szélénél, valamint a jobb combcsont belső oldala és szeméremcsont között csiholó kis töredékei (IV.02.125.1.).
2. A balra fordult koponya homlokcsontjától 5 cm-re 2 rövid vágóélű, rombusz alakú nyílhegy, h: 8,0, ill. 6,0 cm (IV.02.125.2.).
3. Sírbontás közben, a vastöredékek között tegezvasalás töredéke is előkerült (IV.02.125.3.).
4. A lószerszámát a jobb lábfej környékére helyezték:
a: Innen került elő a rossz állapotú kengyele, sz: 12,7, talpsz: 3,2 cm, valamint a másik darabnak csak apró töredékei (IV.02.125.4.).

261. sír/349. obj., 449. str. (76. kép, 370. tábla)

61-70 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, t: NY-K (285°-105°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebillent. A jobb kar a váz mellett, a kéz a combcsont felső végére simult. A bal kar enyhe ívben simult a medencela-

pátra, a kézfej hiányzott. A lábak nyújtva, a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:³⁶

1. A jobb könyök alatt apró vastöredék, talán nyílhegy tövise (IV.02.126.1.).
2. A jobb alkarcsont végénél vaskés (IV.02.126.2.).
3. Bal oldalon, a medencelapát és az alsó bordák között neonatus lúd tibiotarsusa, h: 5,8 cm (IV.02.126.3.).

262. sír/350. obj., 450. str. (108. tábla)

52-66 éves férfi sírja. Csvh: 169 cm, t: NY-K (286°-106°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya és jobb alkar nem az eredeti helyzetében maradt meg. A jobb kar feltehetően erősen be volt hajlítva, a kézfej pedig valahol a bal oldali kulcsont alá hajlott. A bal kar a váz mellett feküdt, a kézfej tenyérrel lefelé. A lábak, lábfejek nyújtva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon, a könyökkel csaknem egy vonalban, ép csiholó és kova került elő, 6,9x3,2 cm (IV.02.127.1-2.).
2. A bal lábszár közepének tájékáról töredékes vaskés, h: 8,8 cm (IV.02.127.3.).
3. A bal kulcsont és a bal felkarcsont háromszögében, 1-1 rövid vágóélű, deltoid alakú, illetve törött rombikus nyílhegy h: 7,7, 7,8 cm (IV.02.127.4.).

263. sír/351. obj., 451. str. (108. tábla)

52-66 éves nő sírja. Csvh: 160 cm, t: NY-K (282°-102°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar csaknem derékszögben be volt hajlítva, a bal kar enyhe ívben, tenyérrel lefelé a bal medencecsonton helyezkedett el. A lábak nyújtva, a lábfejek balra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az arckoponyán, a szemüreg tájékán 1, a bal kulcsont fölött és a bal felkarcsont felső harmadánál még 1-1, feltehetően szemfedőlemezek, amelyet igen jó minőségű aranyozott ezüstveretből vágtak ki (IV.02.128.1.).
2. A bal vállcsúcs fölött, attól kifelé 6-8 cm-re, sérült, füle-törött félgombpár, amelyek alsó felén sugaras díszítés látszik, m: 1,2 cm (IV.02.128.2.).
3. A jobb csukló fölött bronz huzalkarperec elhegyesedő végekkel, á: 6,2x7,2 cm (IV.02.128.3.).
4. A bal kéz ujjcsontjai között párhuzamos rovátkolással díszített, kopott, bronz pántgyűrű. A végei egyenesre vágottak s egymásra hajlók, á: 2,1x2,0, pántsz: 0,5 cm (IV.02.128.4.).

³⁶ A fémleletek sajnálatos módon kimaradtak a rajzolásból.

(264. sír: szarmata.)

265. sír/353. obj., 453. str. (109. tábla)

23-60 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (275°-95°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erősen bolygatott váz. A bal kar és a lábsontok egy része hiányzott, mert a metszetfal szélén talált csontváz e részei az átvágás során megsemmisültek. A jobb kar könyökben enyhe ívben behajlítva a jobb medencelapátra simult, a kézfejsontok egy részét a jobb combcsont fején találtuk.

Mellékletek:

1. A bal karján 2, a bal karjának közepén a 3. jó minőségű, vastos bronzhuzalból készült karperec. A bal karon lévő 2 példány megsemmisült, a hegyesedő végű 3. példány á: 7,9x6,9 cm (IV.02.129.1.).
2. A jobb kézen díszítetlen, nyitott bronzgyűrű, á: 2,5x2,2, pántsz: 0,35 cm (IV.02.129.2.).

266. sír/354. obj., 454. str. (109. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 116 cm, t: ÉNY-DK (289°-109°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyet állatjáratok bolygattak meg. Az állkapocs leesett. Az enyhe ívben a váz mellett nyújtott bal kar a bal medencelapáton nyugodott. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán a fültájékon 2-2 nyitott karkarika helyezkedett el, amelyeket egy kivételével ezüstdrótból hajlítottak. Á: jobb oldal: 1,85x2,3 és 2,1x2,25, valamint bal oldal: 1,9x2,3 (bronz) és 1,65x1,8 cm (IV.02.130.1.).
2. A bal kézen bronz pántgyűrű, erősen egymásra hajlított, egyenesre vágott végekkel, á: 1,85x1,8, pántsz: 0,35 cm (IV.02.130.2.).

267. sír/355. obj., 455. str. (109. tábla)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 112 cm, t: ÉNY-DK (295°-115°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz lehetett, de a bolygatást követően feltehetően csak a két láb maradt az eredeti helyén. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csontok közül a váz felszedésekor előkerült egy vastos, kicsi bronzkarperec, á: 4,5x4,35 cm (IV.02.131.1.).

268. sír/356. obj., 456. str. (110. tábla)

23-60 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, t: NY-K (284°-104°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erősen bolygatott váz. A koponya, a felkarcsontok és a bal combcsont környékét a gép nyeséskor összeroncsolta. A lábak szorosan összezárva, nyújtva feküdtek. A hajdan törött jobb lábszára rosszul forrott össze. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A combcsontok tájékáról került elő másodlagos helyzetből egy nyitott, vékony, törött, nem mérhető ezüstkarika (IV.02.132.1.).
2. Az alsó bordák és a medencecsont között aranyozott ezüst, díszített, préselt ruhadísz apró töredékei (IV.02.132.2.).
3. A jobb combcsonton, közvetlenül a térd fölött csiholó, h: 7,1 cm (IV.02.132.3.).
4. A két combcsont felső vége között vastag, hegyével a jobb oldali szeméremcsont felé nézve, h: 9,9 cm. Meg lehetett figyelni a fatok maradványait is, amelyeket vagy a kés nyelét, jó minőségű ezüstlemez borította (IV.02.132.4.).
5. Az elhunyt jobb oldalára a sírba helyezték a tegezét is, mert itt találtuk meg a tegezvasalás maradványait (IV.02.132.5.).

269. sír/357. obj., 457. str. (76. kép)

30-60 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, t: ÉNY-DK (288°-108°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok nyújtva, igen szorosan a váz két oldala mellett feküdtek. A jobb kézfejsontok a combcsont külső oldalát érték, a bal kézcsontok a combcsont felső végén, annak belső oldalán nyugodtak. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(270. sír: szarmata.)

271. sír/359. obj., 459. str. (109. tábla)

55-60 éves férfi sírja. Csvh: (térdig) 128 cm, t: NY-K (265°-85°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a váz mellett, csuklótól a medencelapátok alatt feküdt. A bal alkar hiányzott a bal oldali bordákkal, néhány gerinccsigolyával és a lábszárakkal együtt. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Körte alakú, trapéz fülű, gerincelt talpalójú kengyel, m: 19,0, sz: 13,5, talpsz: 3,3 cm (IV.02.133.1.).

272. sír/361. obj., 461. str. (76. kép)

30-60 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, t: ÉNY-DK (300°-120°). Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű, erősen dült, hiányos váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(273. sír: szarmata.)

274. sír/363. obj., 463. str. (111. tábla)

63-73 éves nő sírja. Koporsóban a hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz, csvh: 148 cm, t: ÉNY-DK (315°-135°).

A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a váz mellett feküdt. A bolygatott mellkasi részen bordát alig találtunk, de hiányoztak a kézfej- és lábfejsontok, valamint a csigolyák egy része is. A lábak nyújtva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldali csecsnyúlványon és a koponya alatt egy-egy vaskos ezüstkarika, egymásra hajló, egyenesre vágott végekkel, 2,1x2,4, ill. 2,4x2,1 cm (IV.02.134.1.).
2. A koponya alatt kicsi, vékony bronzdrótból hajlított, nyitott fülbevaló karika, 1,0x0,9 cm (IV.02.134.2.).
3. A bal csuklóján hurkos-kampós végű bronz karperec, amelyet úgy készítettek, hogy egy drótszálal kettőbe hajtva megcsodorták, s ezt újból kettőbe hajtva újból megcsodorták, á: 7,8x7,5 cm (IV.02.134.3.).

(275–276. sír: szarmata.)

Szórványleletek (112. tábla)

1. Igen vaskos, nyitott bronzkarika egymást érő végekkel, á: 2,4x2,4 cm (IV.02.135.1.).
2. Öntött, bronz szíjelosztó karika, á: 2,9 cm (IV.02.135.2.).
3. Bronzlemezből hajlított keskeny pántgyűrű, á: 1,7x1,4, pántsz: 0,5 cm (IV.02.135.3.).
4. Kengyel szártöredéke, mérhető h: 4,3 cm (IV.02.135.4.).
5. Nagy, egyenes vaskés vagy fűrész pengéjének töredéke, mérhető h: 8,4 cm (IV.02.135.5.).
6. Vaskés kicsi töredéke, h: 4,7 cm (IV.02.135.6.).
7. Vasból készült, baltához vagy bárdhoz hasonlító tárgy, élén ezüstberakással, h: 9,1 cm (IV.02.135.7.).
8. Trapéz alakú kengyel töredéke, m: 16,5, talpsz: 2,8 cm (IV.02.135.8.).
9. Igen nagy méretű vaskés, amely a restauráláskor szétporladt, h: 17,5, sz: 2,2–1,4 cm

9.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

9.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A 4. számú főközlekedési út Hajdúszoboszlót elkerülő szakaszának nyomvonalába eső kurgánon és a kurgán lábánál elhelyezkedő temetőből 278 személy csontváza került elő (62. kép, a kötet végén a térképtartóban). Mivel két sírban 2-2 egyén vázát találtuk, a kiadott sírszámok csak 276-ig terjednek. A feltárás során objektum- és stratigráfiai számokkal dolgoztunk, és csak a feltárás befejezése után számoltuk be a sírokat az 1. számtól. A lelőhelyen négy korszak népességének temetkezései kerültek elő: újkőkori, vaskori kelta, császárkori szarmata, valamint honfoglalás és kora Árpád-kori sírok. Az antropológiai vizsgálatok során a feltáráskor rögzített megfigyelések megerősítést nyertek abból a szempontból, hogy a 70. és 71. sír esetében kettős temet-

kezést találtunk. A 70. sírban nyugvó nő mellett feküdt az újszülött gyermeke, a 71. sírból pedig egy férfi és egy 6 éves gyermek csontváz-töredékei kerültek elő.

9.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

A honfoglalás kori és a 11. századi sírok csontanyagának antropológiai feldolgozása megtörtént. Ennek során kiderült, hogy a 246 sírból csak 241 személy csontanyaga vizsgálható, s ennek alapján a temetőhöz tartozó közösség nem szerinti megoszlása a következő: férfi 83, nő 61, fiatal (= 0–23 éves) 97.³⁷ A 10–11. századi közösség lélekszáma nagyobb lehetett, ugyanis a temető területébe a kurgán északkeleti oldalában a 12. század végén egy nagy téglaegetőt vágtak, melynek a feltárása ugyancsak megtörtént az ásás során (38. kép).

9.6.3. Sírgödrök

Formájukra vonatkozóan a talajviszonyok és a gépi nyelés miatt igen keveset tudunk mondani. Csak néhány esetben lehetett megfigyelni a sírgödröket. Három típus került elő a bontás során:

lekerekített sarkú téglalap,
felül lekerekített alul szögletes és az
ovális forma.

A sírok közül három (1., 30., 37.) a temető tömbjétől viszonylag nagy távolságra került elő abból az árokrendszerből, amely már a kurgántól keletre elterülő 12–13. századi településhez tartozhatott később.

9.6.4. Tájolás

A sírok tájolása NY–K-i főirányú volt, de ettől az északra és délre való eltérés gyakran előfordult.

9.6.5. A sírba helyezés módja

A sírokban talált csontvázak zömmel háton fekvő, nyújtott helyzetűek voltak. A temetőben a sírba helyezés következő módzatait tudtuk megfigyelni.

Háton fekvő, nyújtott helyzetű,
karok nyújtva a váz mellett;
mindkét kar a medencén;
mindkét kar behajlítva a gerincoszlopon keresztezte egymást;
mindkét kar könyökben erősen felhajlítva, kézfejek a kulcscsontokon;
a mellkas alsó részén a két alkar egymással párhuzamos;
a jobb kar a medencén, a behajlított bal kar a keresztcsont fölött;
a jobb kar derékszögben behajlítva, a bal kar a váz mellett;
a jobb kar derékszögben behajlítva, a bal kar a keresztcsont fölött;
a jobb kéz szívájékán, a bal kar derékszögben;

³⁷ A nem szerinti megoszlást számadatait Szathmáry László vizsgálata alapján közlöm.

a jobb kar könyökben erősen behajlítva, a kézfej kulcscsontig hajlítva, a bal kar a medencén;

a jobb alkar szorosan felhajlítva a felkar mellé, a kézfej a kulcscsonton;

a bal kéz a szívujjfékon, a jobb kar a váz mellett;

az erősen behajlított bal kar melltájékán, a jobb kar a gerincoszlopon;

a bal kar derékszögben behajlítva, a jobb kar a váz mellett;

a bal kar könyökben szorosan felhajlítva a felkarcsont mellé, a kézfej a kulcscsonton.

A felsőtest erősen a jobb oldalán.

A felsőtest erősen a bal oldalán.

Háton fekvő, az eredetileg kissé felhúzott lábak oldalra dőlve.

A jobb oldalán enyhén zsugorított.

A jobb oldalán erősen zsugorított.

A bal oldalán erősen zsugorított.

Hason fekvő, nyújtott helyzetű.

9.6.6. Koporsók

A feltárások során végzett megfigyelések alapján koporsó maradványai kerültek elő 11 sírból. Ezek közül 6 sírba nőt temettek, 4 sírba férfit, egy sír esetében pedig a nem meghatározást elvégezni nem lehetett.

9.6.7. Bolygatás

A temetőben feltárt 246 10–11. századi sírból 89 sír volt bolygatott, de hogy a bolygatás miből ered, nem volt mindig pontosan megállapítható. Állatjárat vagy a föld gépi művelése az, ami a legnagyobb valószínűséggel szóba jöhet. Minden kétséget kizáró rituális bolygatásnak nyomára nem akadunk. A helyszíni megfigyelések alapján csak az volt a szembetűnő, hogy a sírok nagy részében (kb. 36-37%) a vázcsontok nem az anatómiai rendnek megfelelően helyezkedtek el (19., 27., 28., 31., 36., 37., 39., 41., 42., 44., 46., 47., 49., 59., 61., 69., 72–75., 77., 80., 81., 85., 89., 90., 93., 94., 101., 102., 108., 109., 115., 119., 120., 128., 130., 141., 146., 148., 151., 156., 158., 160., 162., 165., 171., 173., 180., 181., 187., 189., 191., 192., 199., 207., 209., 212., 214., 217., 219., 220., 221., 227., 229., 232., 236., 244., 245., 251., 254., 255., 257., 260., 265., 268., 271., 274.).

9.6.8. Halotti szemfedő

Négy sírban találtuk meg halotti szemfedőnek a nyomát. Egy sír esetében az eltemetett személy nemét nem lehetett meghatározni (145.), egy alkalommal férfi nyugodott a sírban (196.), két esetben pedig nő (212., 263.).

9.6.9. Ételmelléklet

A túlvilági útravaló halott mellé helyezése hozzá tartozott a közösség temetési szokásaihoz. 8 sírból került elő húsétel sírba helyezését bizonyító állatcsont.

Ezek helye a sírban:

a koponya mellett (213.),

a jobb váll fölött (213.),

a jobb felkar belső oldala és a bordaív között (187.),

a bal felkarcsont belső oldala és a bordaív között (110., 117.),

a medencén (121.),

a lábfej előtt (64.),

bontás közben a sír földjéből (113., 217.).

9.6.10. Tojás melléklet

A temető egész területéről csak két esetben került elő: 1-1 férfi és fiatalkorú sírjába tettek tojást (217., 31.).

9.6.11. Edénymelléklet

Csupán két gyermeksírban fordult elő, mindkét esetben a combcsontok környékén. A 147. sírban a bal combcsonton, a 189. sírban pedig a jobb combcsont külső oldala mellett volt.

9.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

9.7.1. A mellékletek aránya

A feltárt sírok közel fele, 104 sír, híján volt minden mellékletnek (1–7., 10., 11., 13., 16–18., 20., 23., 26., 30., 32–36., 42–46., 48., 50., 53., 56., 58–60., 63., 65., 67–69., 75., 81., 84., 87., 94–98., 101., 103., 105., 114., 118., 119., 129., 130., 134., 137–139., 141., 142., 144., 146., 148–150., 154., 156., 157., 165–168., 177., 179., 183., 184., 186., 188., 190., 193., 194., 198., 200–203., 214., 216., 218., 219., 221., 225., 227., 235., 236., 238., 241., 246., 251., 257., 269., 272.).

9.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

Az előkerült karikákat ezüstből és bronzból készítették, a nagyobb részük ezüst. Elvértve akadt azonban vasból készült nyitott karika is (39.). 65 sírből 91 hajkarika került elő, amely három típushoz tartozik:

Egyszerű, nyitott huzalkarika:

40 sírban összesen 58 példány látott napvilágot, valamint 1 szórványlelet. Közel azonos számban kerültek elő férfi-, illetve női temetkezésekből:

férfisírok (80., 91., 102., 109., 176., 178., 185., 191., 192., 196., 210., 220., 228., 234., 250., 253., 268.),

női sírok (37., 39., 52., 55., 78., 83., 89., 106., 113., 206–208., 230., 239., 256., 274.),

gyermeksírok (77., 136., 160., 161., 171., 205., 266.).

A sírok többségében egyetlen példány került elő, de sok temetkezésben több huzalkarikát is megfigyeltünk:

1 karika volt 26 sírban (39., 77., 78., 83., 89., 91., 102., 106., 109., 136., 160., 161., 171., 185., 191., 192., 205., 206., 210., 220., 228., 230., 239., 250., 253., 268.),

- 2 karika 11 sírban (37., 52., 80., 113., 178., 196., 207., 208., 234., 256., 274.),

3 karika 2 sírban (55., 176.),

4 karika pedig 1 sírban (266.).

S-végű hajkarika:

23 sírből 31 példány került elő, s zömmel női sírok melléklete volt:

női sírok (15., 25., 51., 70., 73., 86., 151., 152., 158., 208., 243., 258.),

férfisírok (19., 71., 143., 228.),

gyermeksírok (9., 14., 24., 27., 41., 77., 240.).

A legtöbb temetkezésben csupán egyetlen példány látott napvilágot:

1 db S-végű karika volt 16 sírban (14., 24., 25., 27., 41., 70., 71., 73., 77., 86., 143., 151., 158., 208., 228., 243.),

2 db S-végű karika 6 sírban (9., 15., 19., 51., 152., 240.),

3 db S-végű karika pedig 1 sírban (258.).

Sodrott karika:

Csupán két női sírban volt volt sodrott karika, s mindkettőben 1-1 példányt leltünk (73., 226.).

Fülbevaló:

Egyszerű, nyitott karika:

Két női sírból 1-1 db (230., 274.).

Nyakpercec:

A torques ebben a temetőben legnagyobb számban a gyermeksírokból került elő (9., 40., 49., 77., 136., 212.), ezen kívül egy női sírban (61.) és egyetlen férfi sírjában (180.) volt még. Ezek a torquesek bronzból és vasból készültek.

Több szálból sodrott bronztorques:

6 sírból 6 db látott napvilágot (9., 40., 49., 61., 77., 212.). 3 szálból sodorták őket az alábbi különböző módon: egyetlen drótszál háromrét hajva és megsodorva (9., 40., 61.),

egy szálát kettőbe hajtottak, egy mindkét végén szabad szálát összefogtak vele, s így sodorták őket össze (77.), három szálból sodorták, de közelebbit nem lehet megállapítani a töredékes volta miatt (212.),

négy szálból sodrott, s a készítéséről annyit mondhatunk, hogy egy szálát biztosan ketté hajtottak, ugyanis a kampós vég ép. Egyetlen esetben (49.).

Úreges vastorques:

3 sírból 3 db (77., 136., 180.).

Torques-diadém:

Egykori torques-diadémok másodlagos helyzetben, gyöngysorba fűzve kerültek elő két sírból (9., 226.).

Gyöngy:

A sírokból csekély számú gyöngy került elő, és mindössze 8 gyermek sír (9., 28., 77., 135., 136., 161., 181., 240.), 3 női sír (52., 175., 226.) és egyetlen férfi sír (248.) mellékletei között szerepelt. Gyöngy tehát összesen 12 sírban volt.

Puhatestűek háza:

A gyöngyök közé fűzve 2 gyermek sírban 1 kauricsigát (136.) és egy cardiumkagylót (181.) leltünk.

Karperec:

19 sírból különböző típusú 25 karperec került elő. A legtöbb karperecet a női sírok mellékletei között találtuk (22., 83., 89., 106., 196., 199., 207., 254., 256., 263., 265., 274.), férfisírból (93., 196., 207.), ill. gyermeksírból jóval kevesebbet (14., 77., 128., 171., 267.).

Sodrott, csavart karperec:

Két női sírból 2 példány (106., 274.).

Sima, nyitott huzalkarperec:

12 sírból 18 példány került elő, és pedig:

1 példány volt 7 sírban (83., 89., 171., 222., 254., 263., 267.),

2 példány 4 sírban (93., 128., 199., 256.),

3 példány pedig 1 sírban (265.).

Kigyófejes öntött, zárt karikájú díszített karperec:

1 sírből 1 példány (77.).

Pántkarperec:

4 sírban volt összesen 4 pántkarperec: 1 csuklós, díszített 1 sírből (77.), 1 lekerekítetten kiszélesedő végű, díszített 1 sírből (14.), valamint 2 férfisírból vasból készült, töredékes, díszítetlen példány (196., 207.).

Gyűrű:

A temető 29 sírjából 34 gyűrű és 1 további szórványelet került elő. Fiatal egyének (9., 12., 14., 40., 61., 90., 111., 128., 136., 161., 204., 212., 249., 266.) és nők (15., 51., 52., 54., 73., 78., 83., 151., 170., 222., 240., 258., 263., 265.) sírjában ugyanannyiszor (14-14) fordultak elő mellékletként, viszont férfisírban csupán egyetlen esetben (79.). A gyűrűk mindkét fő típusa előkerült a temetőből: azaz a nyitott és a zárt egyaránt, az anyaguk döntően ezüst vagy bronz volt. Közöttük több kiemelkedő szépségű példány van (9., 14., 15., 51., 61.).

Nyitott huzalgyűrű:

5 sírban 1 példány (14., 78., 79., 83., 240.),

1 sírban pedig 2 példány (12.) látott napvilágot.

Nyitott pántgyűrű:

12 sírban 1 példány (78., 90., 128., 136., 161., 170., 204., 212., 222., 263., 265., 266.),

2 sírban pedig 2 példány (111., 249.) bukkant fel.

Két szálból sodrott, nyitott huzalgyűrű:

1 sírban 1 példány (73.).

Több szálból fonott, nyitott huzalgyűrű:

2 sírből 2 példány (151.: öt szál, 258.: három szál, vagy egy háromrét összehajtott ezüstdrót).

Granulációs díszű, nyitott gyűrű:

1 sírből 1 példány (51.).

Zárt karikagyűrű:

7 sírből 7 példány (9., 14., 15., 40., 52., 54., 61.).

Csőrgő:

Mindössze 3 gyermek sírből került elő 1-1 példány, kettő bronzból (77., 240.), egy pedig vasból (136.) készült.

Félhold alakú csüngő:

Egyetlen bordakeretes, egyébként díszítetlen, bronzból készült példány látott napvilágot egy gyermek sírből (77.).

9.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei

Gomb:

A ruha nyaki részen történő rögzítését szolgáló fülesgomb 14 sírban került elő, összesen 23 példányban. A gombok négy kivétellel (férfi: 93., 187., gyermek: 72., 181.) női sírok (39., 85., 108., 151., 208., 226., 230., 240., 254., 263.) tartozékai voltak.

Füles félgomb:

9 sírból kerültek elő, és pedig fél pár (1 db) volt 8 sírban (39., 108., 151., 181., 230., 240., 254., 263.), 3 félgomb pedig egy további temetkezésben (226.).

Tömör fülesgomb:

6 sírból összesen 9 példány került elő az alábbi megoszlásban:

1 db 4 sírban (72., 85., 93., 108.),

3 db 1 sírban (208.),

5 db 1 sírban (187.).

Ruhaveret:

Csekély számban találtunk a ruha ékességét szolgáló fémvereteket, hiszen 10 sírban volt csupán egy- és kétagú ruhaveret, összesen 30 db. Ezek között egyetlen férfisir (268.) volt, a többi női (78., 151., 199., 263.) és gyermeksis (40., 77., 136., 172., 240) lelete.

Kerek ingnyakdíszveret:

8 sírból 14 példány (40.: 2 db, 77.: 3 db, 136.: 1 db, 151.: 2 db, 199.: 1 db, 240.: 1 db, 263.: 3 db, 268.: 1 db).

Csüngős ingnyakdíszveret:

4 sírból 15 példány (40.: 9 db, 78.: 2 db, 199.: 1 db, 240.: 3 db).

9.7.4. Fegyverzet

A temető 83 férfisirja közül 29-ben (74., 79., 80., 91., 99., 109., 112., 117., 120., 121., 128., 145., 164., 178., 185., 204., 209., 213., 217., 220., 231., 234., 244., 248., 253., 260., 261., 262., 268.) a következő típusú fegyverek voltak:

Íj:

10 sírban találtuk meg az íjkarvéget borító díszítetlen vagy díszített csontlemezt, illetve az íjmarkolatot borító csontlemezt. Olykor előfordul azonban az is, hogy mind a karvég, mind a markolatcsont megmaradt a sírban (74., 99., 117., 128., 145., 217., 220., 244., 248., 253.).

Nyílcsúcs:

21 sírból 41 db nyílhegy került elő, ezek között néha páncélszűrő nyílcsúcsra is akadunk (213.), sőt egy esetben (121.) a sírba mellékletül adott nagyszámú nyílhegy közé gyújtónyílhegyet is helyeztek. 10 sírban 1 db (79., 91., 117., 128., 145., 164., 204., 231., 260., 261.), 6 sírban 2 db (120., 178., 185., 213., 217., 262.), 3 sírban 3 db (99., 109., 220.), 1 sírban 4 db (112.), 1 sírban pedig 6 db (121.) nyílcsúcs látott napvilágot.

Nyíltartó tegez:

20 sírból került elő tegez hajdani melléadásának nyoma: oldalmerevítő pálca, tegezfedélt borító lemez, tegezfénék abroncsa vagy tegezfűggesztő karika (74., 80., 99., 109., 112., 117., 120., 121., 145., 178., 185., 209., 213., 217., 220., 231., 248., 253., 260., 268.).

Balta:

5 férfisir leletanyagában volt balta, amelyek mindegyike különböző, és három típushoz tartoznak (109.: fokosbalta, 178.: balta, 185.: bárd, 234.: balta, 244.: fokosbalta).

9.7.5. Lószerszám

A temető területéről a lószerszámmal jelzett szimbolikus lovas temetkezés meglétét rögzítettük 20 sírban (74., 99., 100., 109., 112., 117., 120., 121., 122., 145., 185., 192., 213., 217., 220., 231., 244., 248., 260., 271.).

Zabla:

12 sírból került elő vaszabla (74., 99., 100., 109., 117., 122., 185., 192., 213., 220., 231., 244.). Ezek között van csont zablapálcás (109.), négykarikás és tausírozott díszű (122.), vastag és vékony szájas zabla is.

Kengyel:

Mind a 20 sír szimbolikus lovas temetkezéséből (74., 99., 100., 109., 112., 117., 120., 121., 122., 145., 185., 192., 213., 217., 220., 231., 244., 248., 260., 271.) került elő kengyel, közöttük tausírozott példány 6 sírból (74., 100., 145., 185., 220., 231.). A leletanyag a formája szerint különböző típusba sorolható: körte alakú, vállába kovácsolt fülű (99., 121.), körte alakú, kerek fülű (112., 117., 122., 244.), körte alakú, trapéz fülű (213.), kerek, trapéz alakú füllel (217.), trapéz alakú (248., 271.), trapéz alakú, dudoros szárú (192.). Egy sírből 2 bronz kengyelszűcs is előkerült (192.).

Hevedercsat:

Különböző típusú hevedercsat 11 sírban volt: 11 db (74., 99., 100., 112., 185., 192., 213., 217., 220., 244., 248.). Típusai: téglalap alakú, trapéz formájú, D alakú, lant formájú (185.), körte alakú (100.).

9.7.6. Használati eszközök és tárgyak

Kés:

29 sír (55., 83., 92., 99., 109., 113., 116., 117., 121., 122., 128., 169., 173., 191., 199., 207., 208., 210., 211., 217., 228., 231., 232., 240., 248., 249., 261., 262., 268.) mellékletei között szerepelt vaskés, ezen kívül a területről van még 2 szórványlelet is, azaz összesen 31 db került elő. Az egyik szórvány különleges típus, olyan, mint amilyen a 109. sírből is napvilágot látott. Igen szép, szokatlan formájú a 208. sír késének nyélmegoldása.

Ár:

3 sírből 3 db került elő, 2 nő és 1 gyermek temetkezéséből (82., 255., ill. 84.).

Csont tűtartó:

2 sírből 2 díszítetlen csont tűtartóra bukkantunk (női sír: 52., gyermeksis: 162.).

Csont sótartó:

1 férfisirből van egy díszített példány (244.).

Szalu:

- 2 férfisirből 2 ép példány vált ismertté (112., 220.).

Csiholó:

20 sírból került elő 20 db, amely két típushoz tartozott. 18 lant alakú (112., 115., 128., 145., 173., 185., 191., 192., 196., 210., 217., 228., 229., 231., 245., 260., 262., 268.) volt, ezekhez 2 csepp formájú (109., 162.) csatlakozott.

Kova:

A csiholóhoz tartozó kovát csupán 15 sírban leltünk (109., 112., 115., 128., 145., 178., 192., 207., 210., 217., 228., 229., 245., 248., 262.).

Fenőkő:

11 férfisír készségei között találtunk különböző formájú fenőkövet (112., 115., 117., 128., 173., 178., 191., 192., 204., 229., 253.).

Astragalos:

Valószínűleg gyermekjátékként szolgáltak az állati sarokcsontok, amelyekből 3 sírban 26 darabot leltünk, síronként 1 (21.), 7 (8.), ill. 18 (204.) példányban.

9.7.7. Érmék

A temetőből 10 érme került elő. Ezek közül egy solidus közepének kivágata a temető 10. századi részéről a 109. sírból származott, a többi 9 ezüstérme pedig Árpád-házi uralkodók által veretett denár volt. A legkésőbbi veret I. (Szent) Lászlóé volt. Az érmék megoszlása:

I. (Szent) István (997–1038) 1 denára (22.: CNH 1; H 1),

Péter (1044–1046) 1 denára (47.: CNH 8; H 6),

I. András (1046–1060) 1 denára (19.: CNH 12–14; H 9),

Béla dux/I. Béla (1048–1060–1063) 1 denára (143.: CNH 15/16; H 12/13,

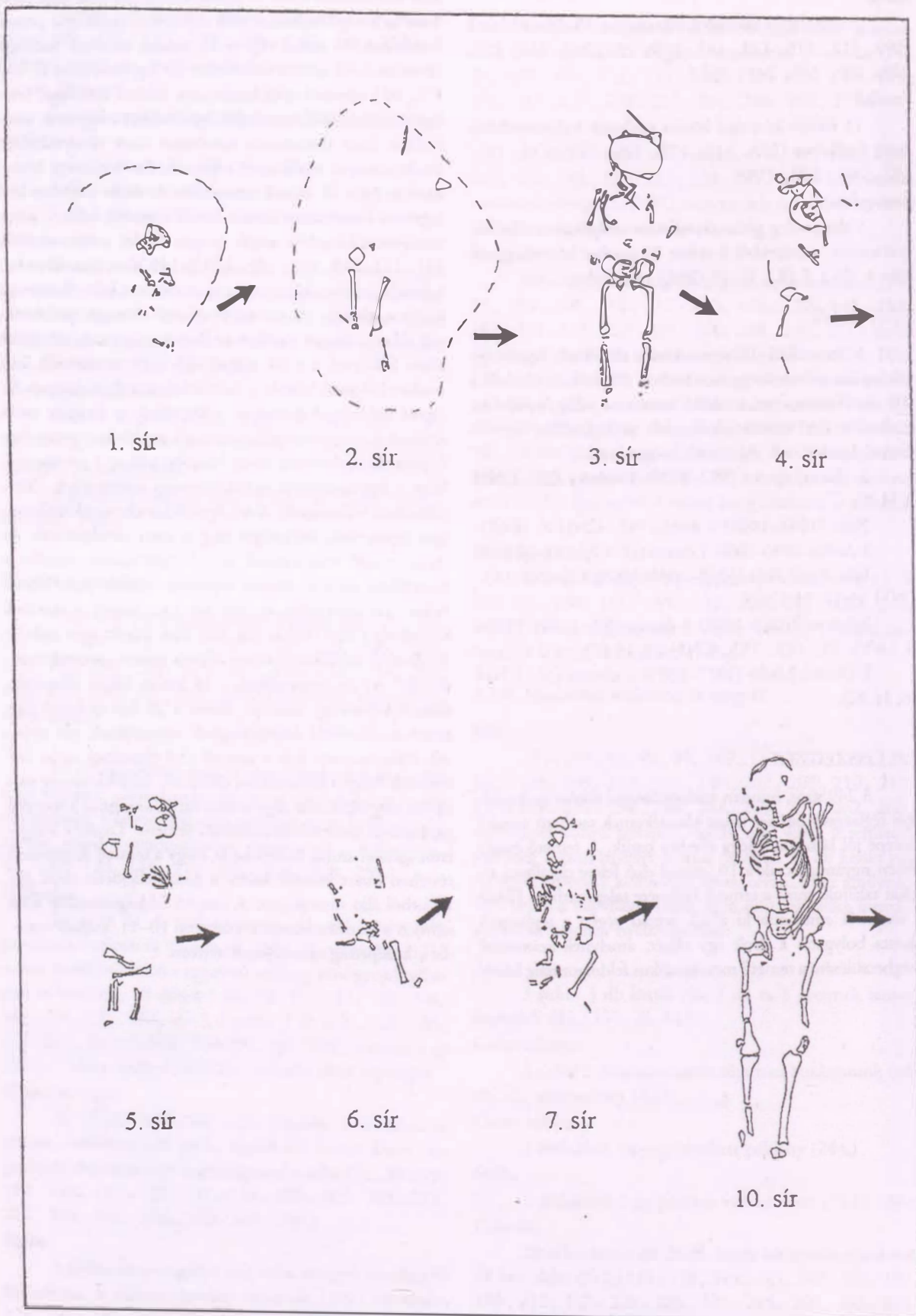
Salamon (1063–1074) 4 denára (57.: CNH 19/20; H 14/15; 73., 143., 153.: CNH 22. H 17),

I. (Szent) László (1077–1095) 1 denára (38.: CNH 26; H 22).

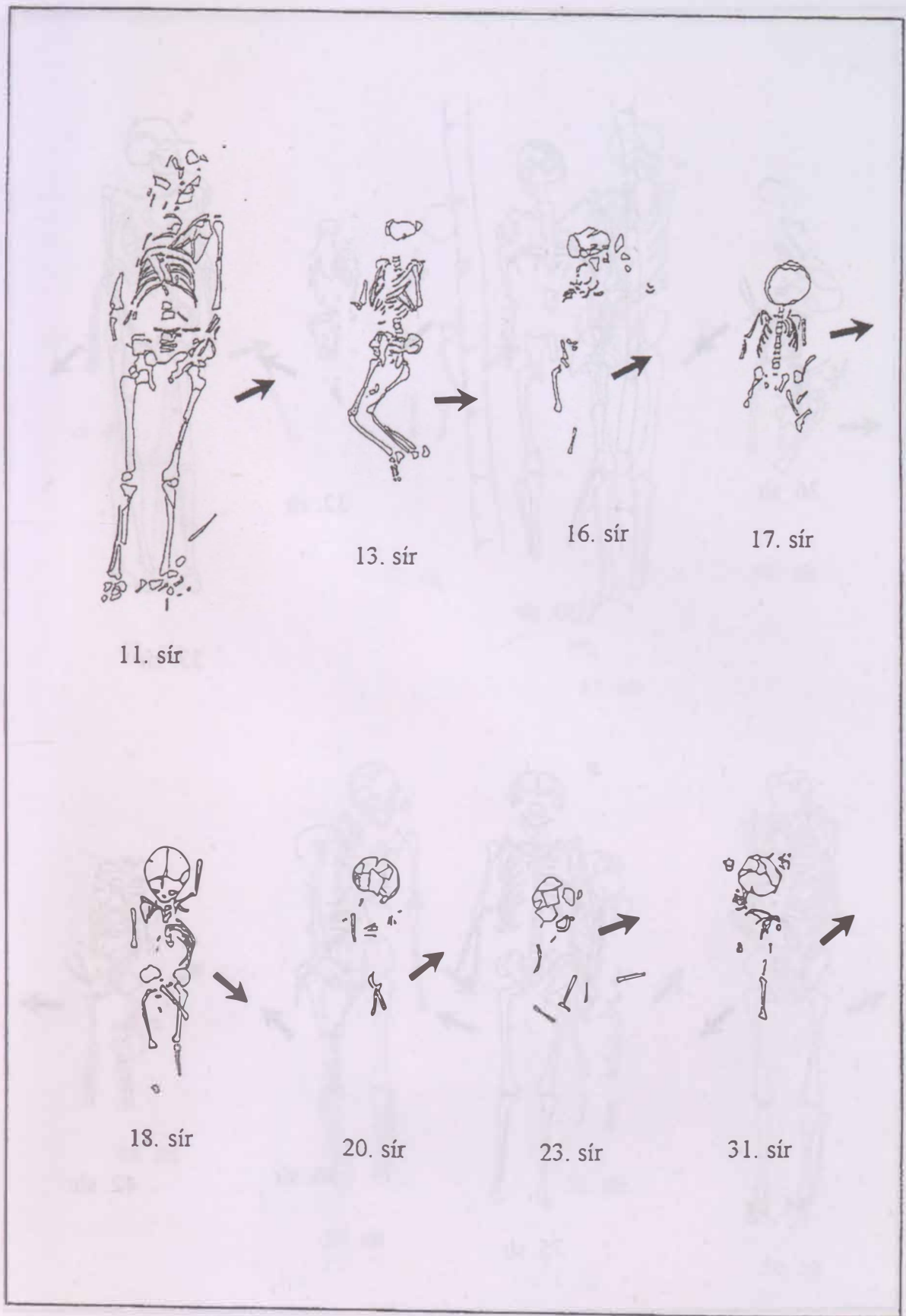
9.8. ÖSSZEZEGÉS

A 249 síros, minden valószínűséggel főként az Árpád-kori tégláégető beasása miatt töredékesnek tartható temető térképe jól láthatóan négy tömbre oszlik. A temető északi részén ugyanúgy csak a 10. század első felére datálható sírokat találjuk, mint a temető közepére telepítettben. Ebből a tömbből emelhetette ki a 12. század végén a tégláégető okozta bolygatás a sírok egy részét, amelynek számszerű megbecsülésére a temető monografikus feldolgozásáig kísér-

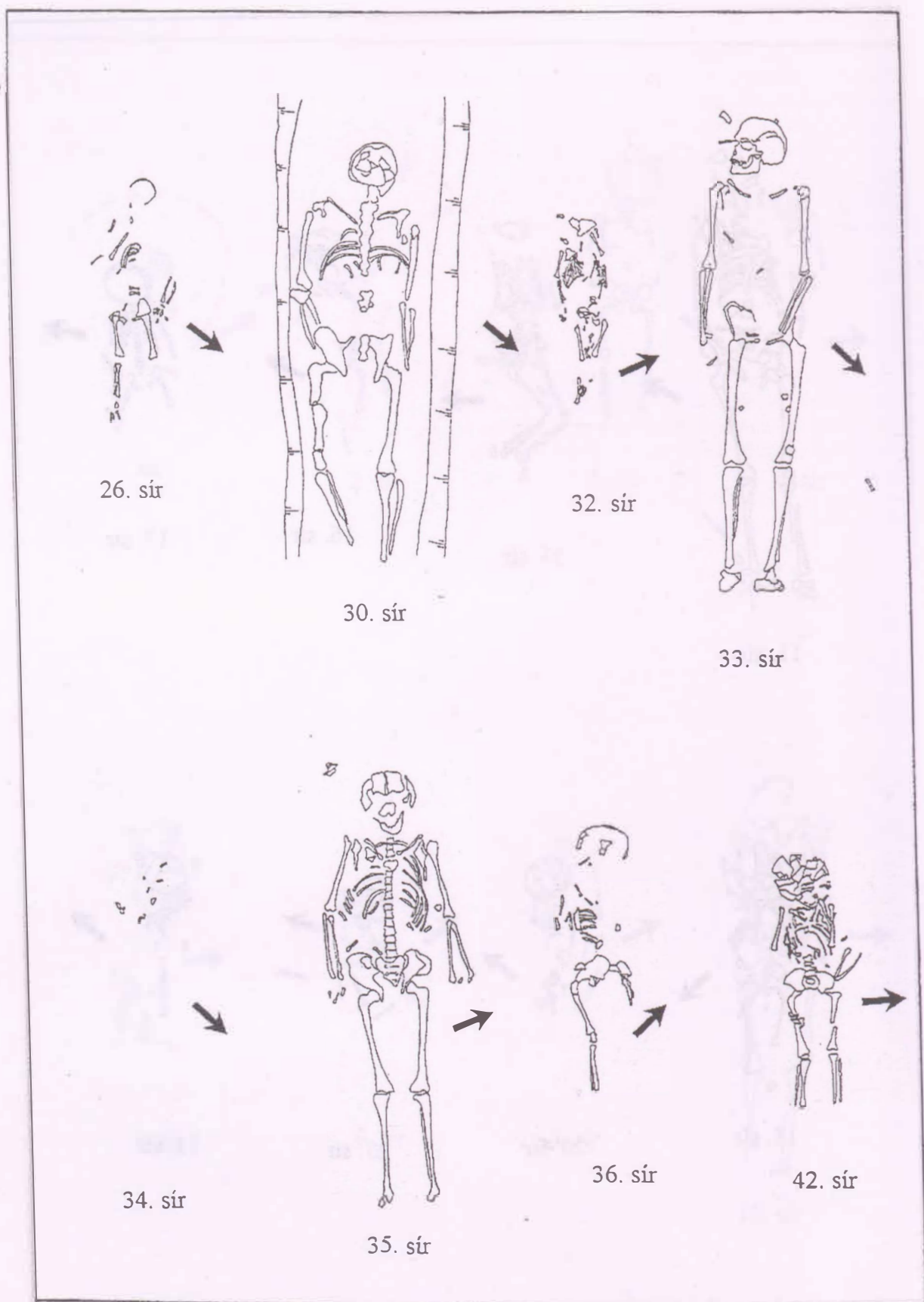
letet sem merünk tenni. A temető délnyugati része nem olvad össze az S-végű hajkrikákat és Árpád-kori uralkodók pénzét tartalmazó 10. század végi és 11. századi tömbbel. Szemmel láthatóan a 10. századi temetőrészt két fegyveres-lovas sír köré (74., 80.) telepített sírok karéja zárja, feltűnő sűrűséggel betelepítve a temetőnek ezt a szélét. Igen érdekes a fegyveres, szimbolikus lovas temetkezést tartalmazó sírok elhelyezkedése, amely a temető északi részét teljesen uralja, és mintegy körbekeveri az egész 10. századi temetőrészt. Az északi tömbben lévő fegyveres lószerszámú sírokat követi a temető szélén – szinte szabályosan kirajzolva annak nyugati és déli szélét – a 120., 121., 122., 248., 192., 185., 220. és 145. sírok sora, amelyhez a fentebb említett két temetkezés csatlakozva keletről mintegy lezárja a közösség 10. századi nyughelyét. Vizsgált területünknek ebben a három részében található meg a még sok temetőben fellelhető, s a 10. század első felére és második harmadára jellemző leletek: a szemfedőlemezek, a díszesen faragott különleges íjcsontok, a fegyverek, a faragott csont zablapálca, a tausírozott lószerszámok és a bizánci aranypéNZ. A temetőből előkerült anyag vizsgálatánál az a szembeötlő, hogy a fegyveres sírok mellékletanyaga számszerűen s kivételében is kimagasló. A női sírmellékletek tulajdonképpen igen egyszerűek, különleges tárgyat nem tartalmaznak. Az egész temető vizsgálatánál az a benyomásunk, mintha a temetőben csupán szabad fegyveres férfiak temetkeztek volna. Természetesen ez nem így van, hiszen a számbeli különbség a férfi (83) és női (61) sírok között igen csekély. A női sírok mellékletei akkor tűnnek igazán „semmitmondónak”, ha összehasonlítjuk a 18 km-re feltárt Püspökkládány-Eperjesvölgy köznépi, illetve a 26 km-re fekvő Sárretudvari-Hízó föld középrétegbeli temetőjének női sírjaival. Mindenesetre már a temető első elemzése során észrevettük, hogy a férfisírokból előkerülő mellékletanyag más típusú tárgyakat, más fegyvereket tartalmaz, mint a hasonló gazdagságú sárretudvari-hízó földi temető. További vizsgálatot igényel annak kiderítése is, hogy a temető Árpád-kori részében miért vesznek körbe a pénzmellékletes sírok egy 16 sírból álló sírcsoportot. A temető feldolgozásának jelen szintjén a hajdúszoboszló-árkoshalmi 10–11. századi temetőt a középréteg temetőjének tartom.

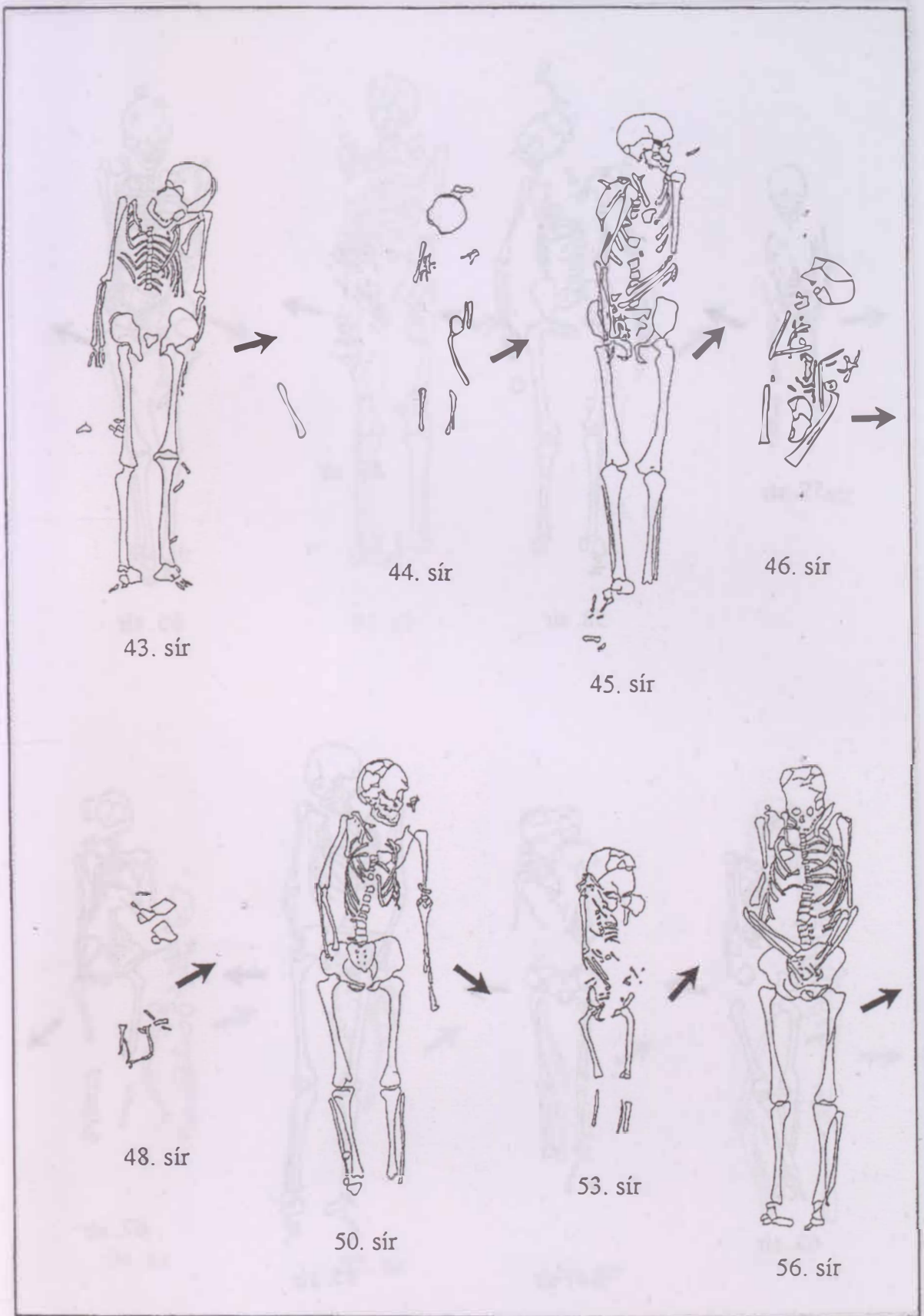
63. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 1-7., 10. sír

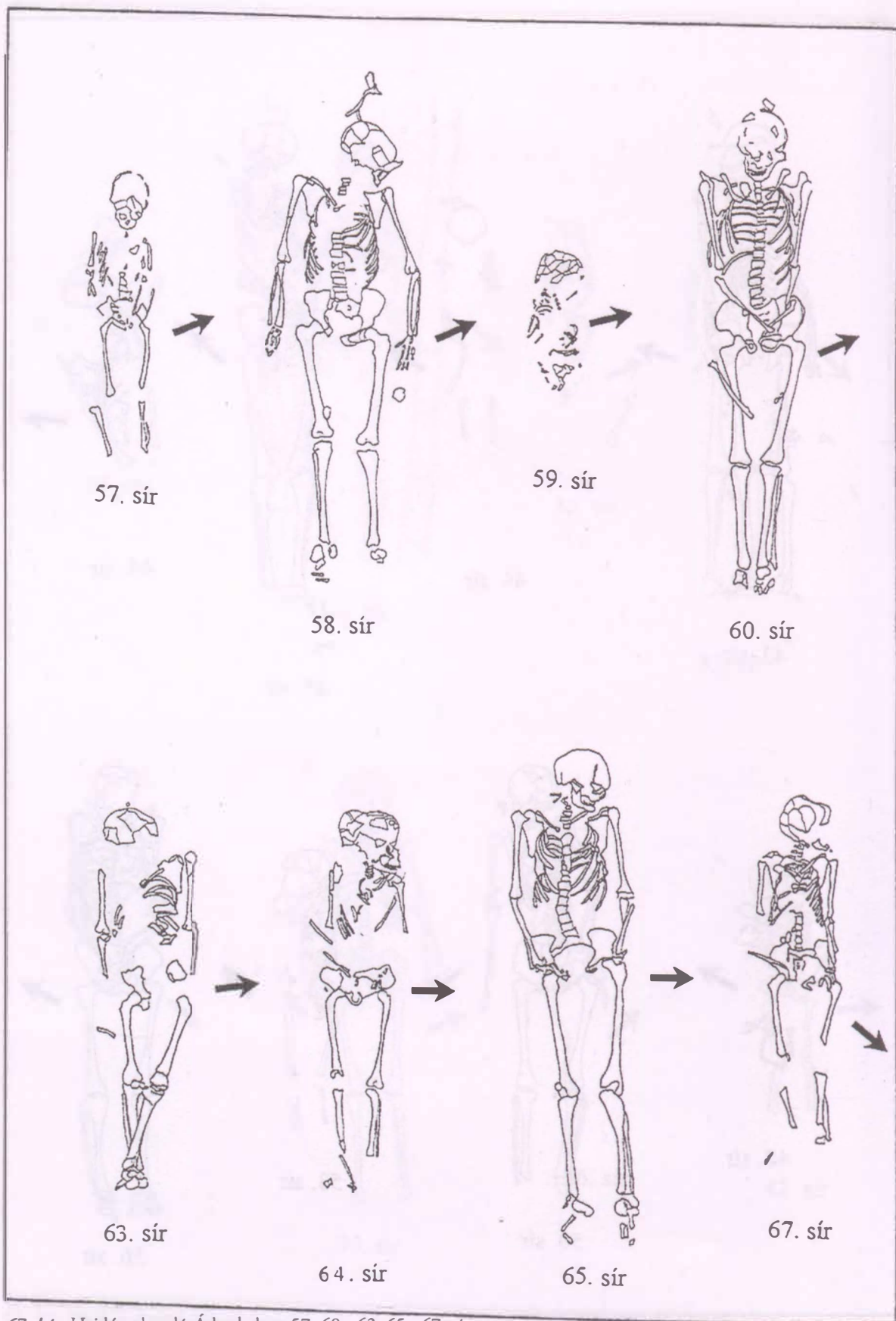
64. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 11., 13., 16–18., 20., 23., 31. sír

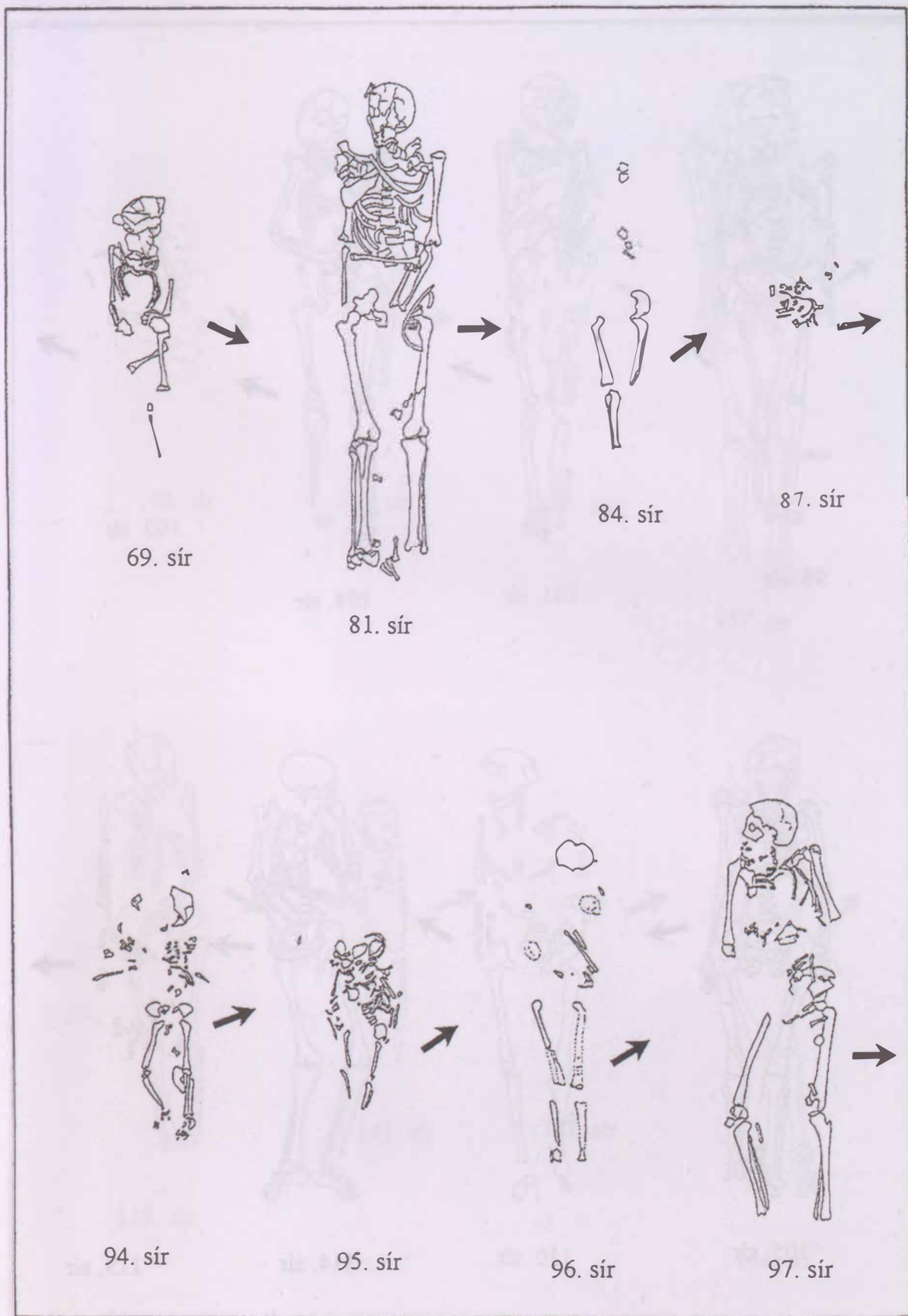
65. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 26., 30., 32-36., 42. sír

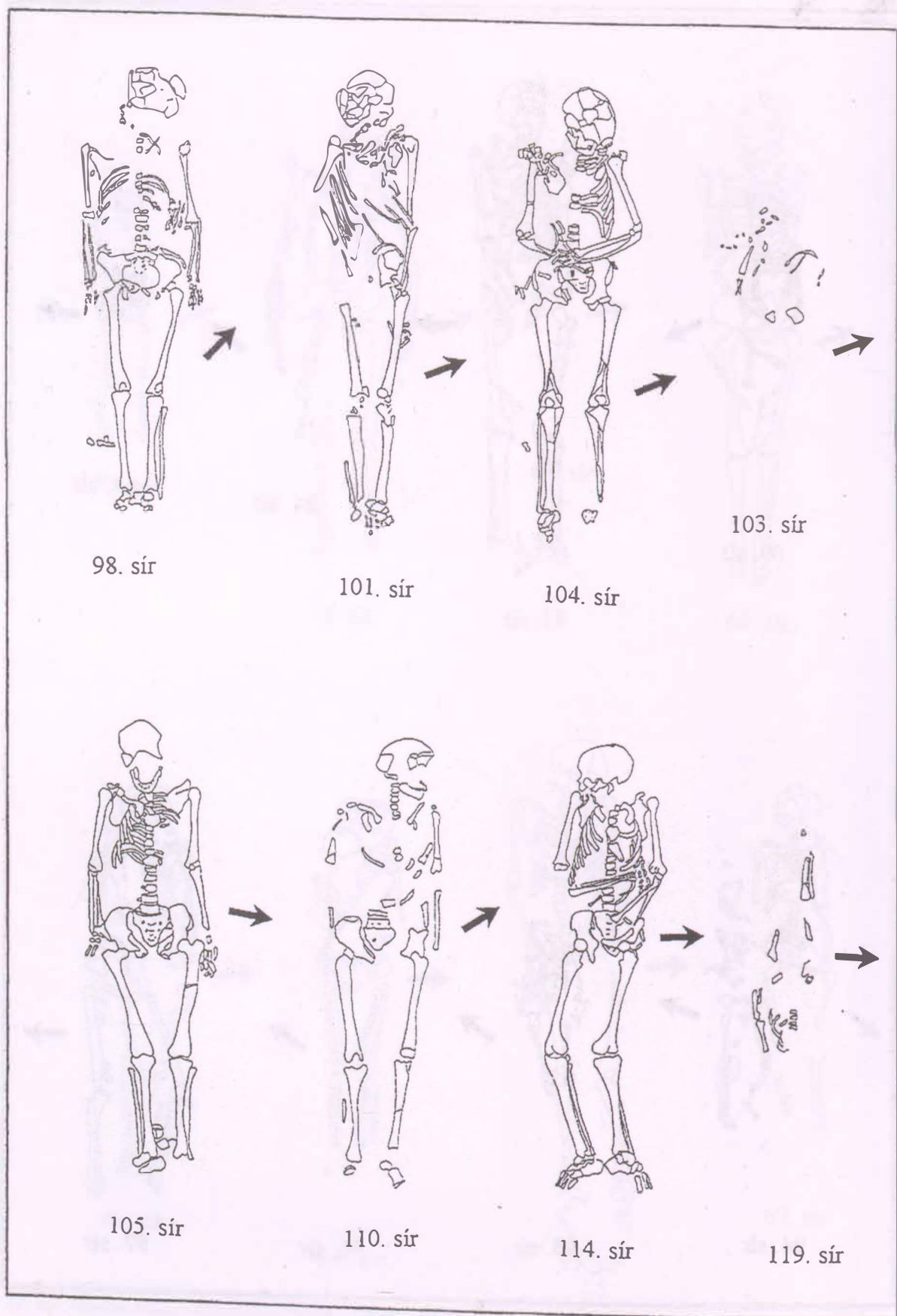
66. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 43-46., 48., 50., 53., 56. sír

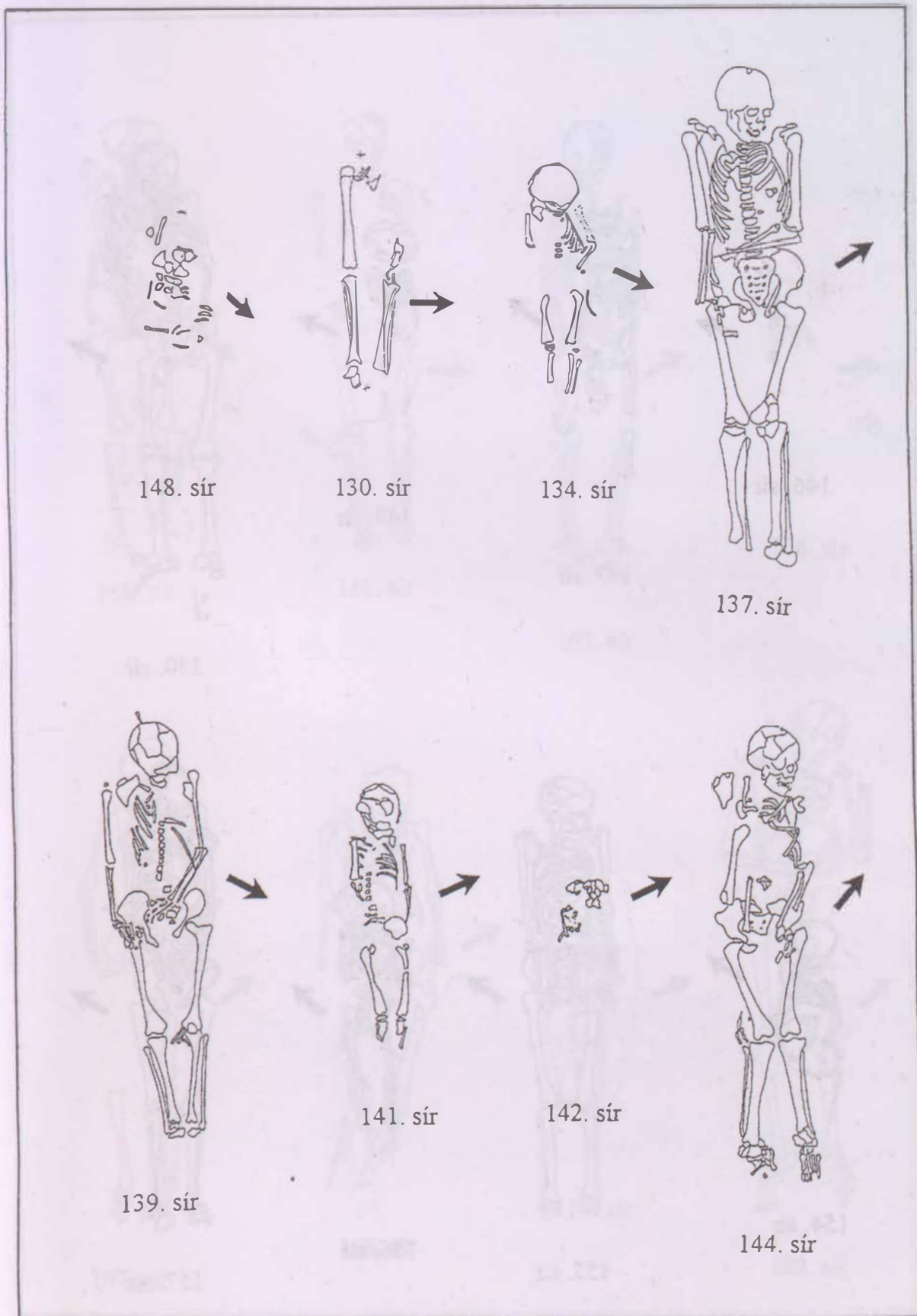
67. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 57-60., 63-65., 67. sír

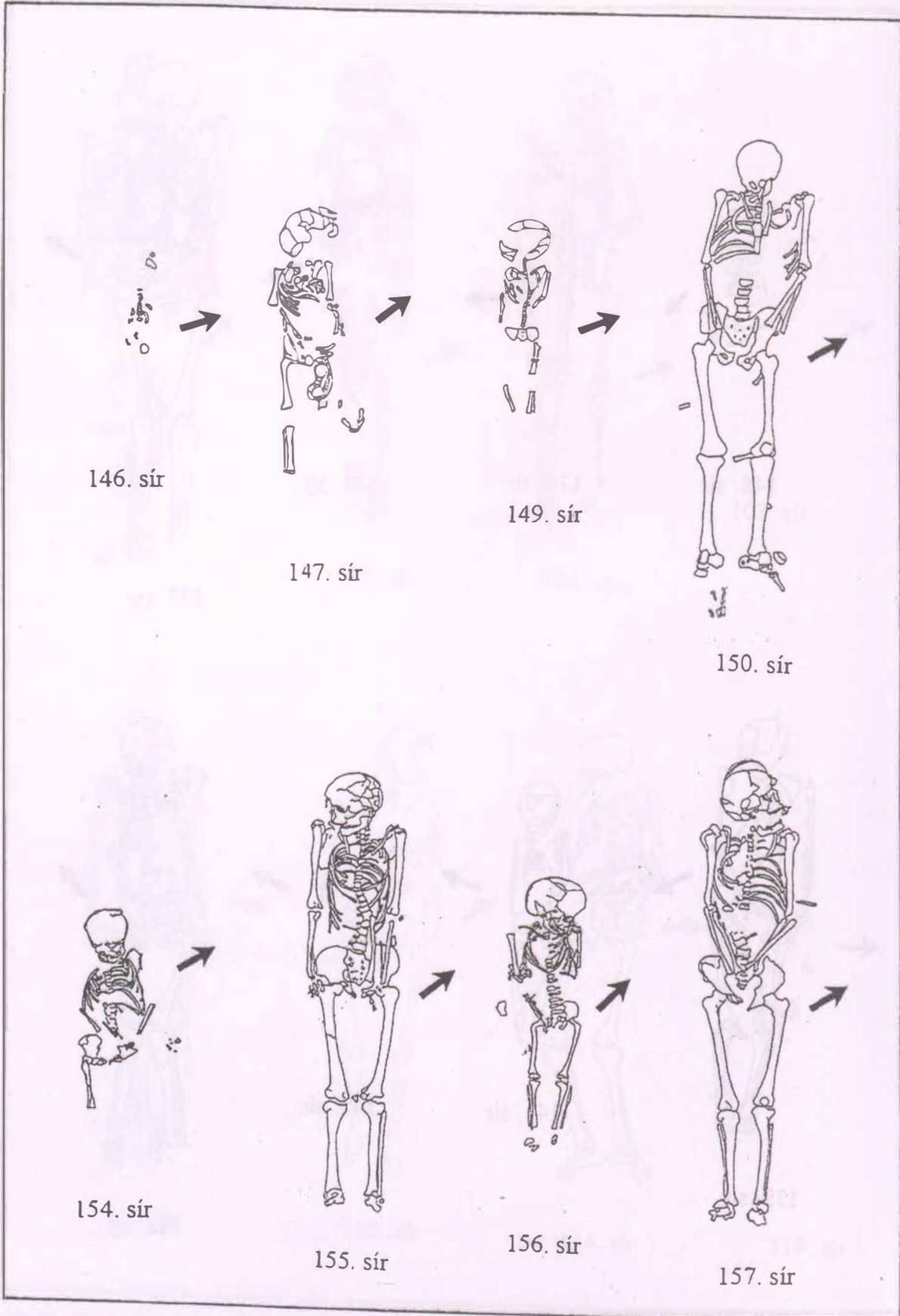
68. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 69., 81., 84., 87., 94-97. sír

69. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 98., 101., 103–105., 110., 114., 119. sír

70. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 130., 134., 137., 139., 141–142., 144. sír

146. sír

147. sír

149. sír

150. sír

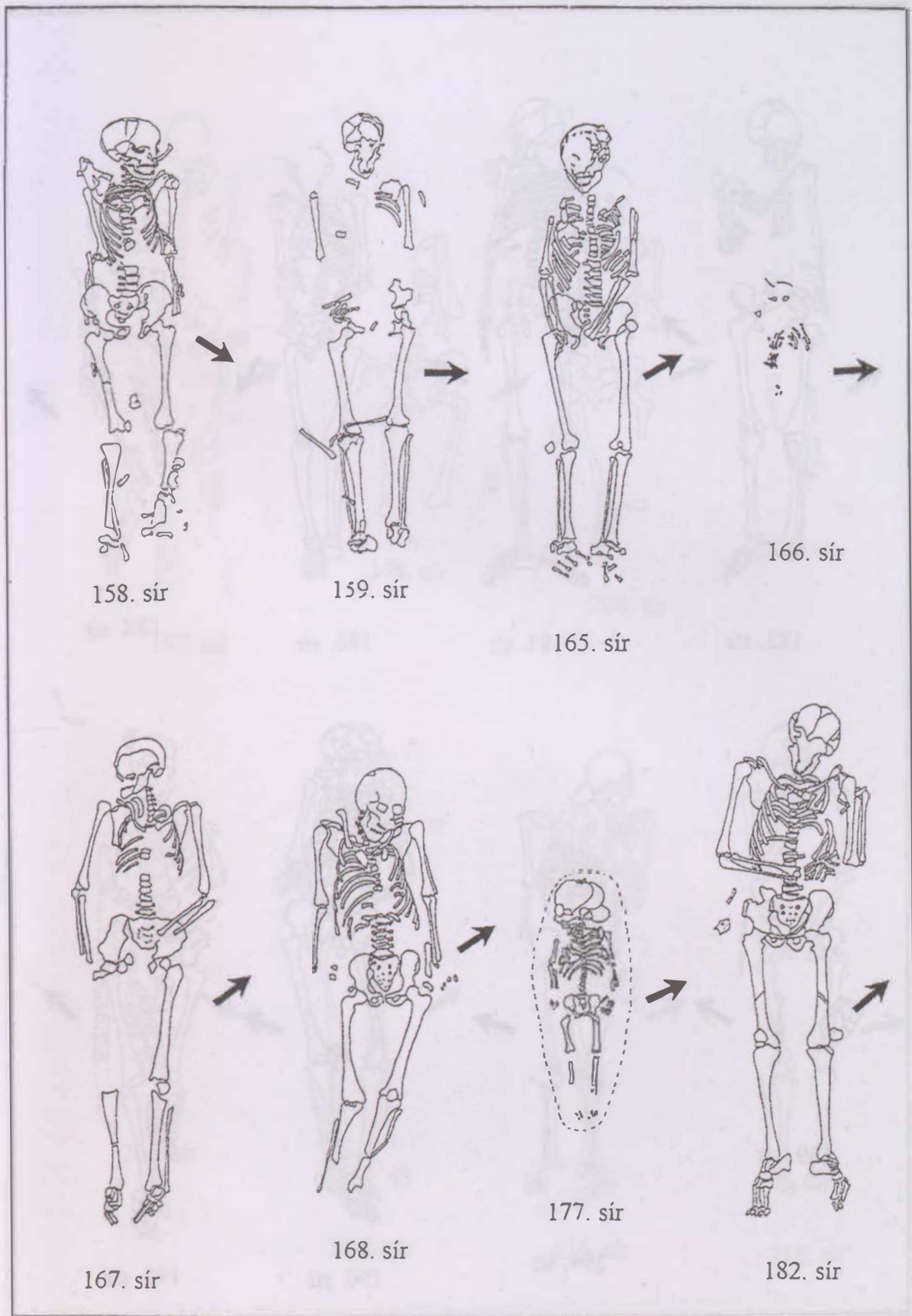
154. sír

155. sír

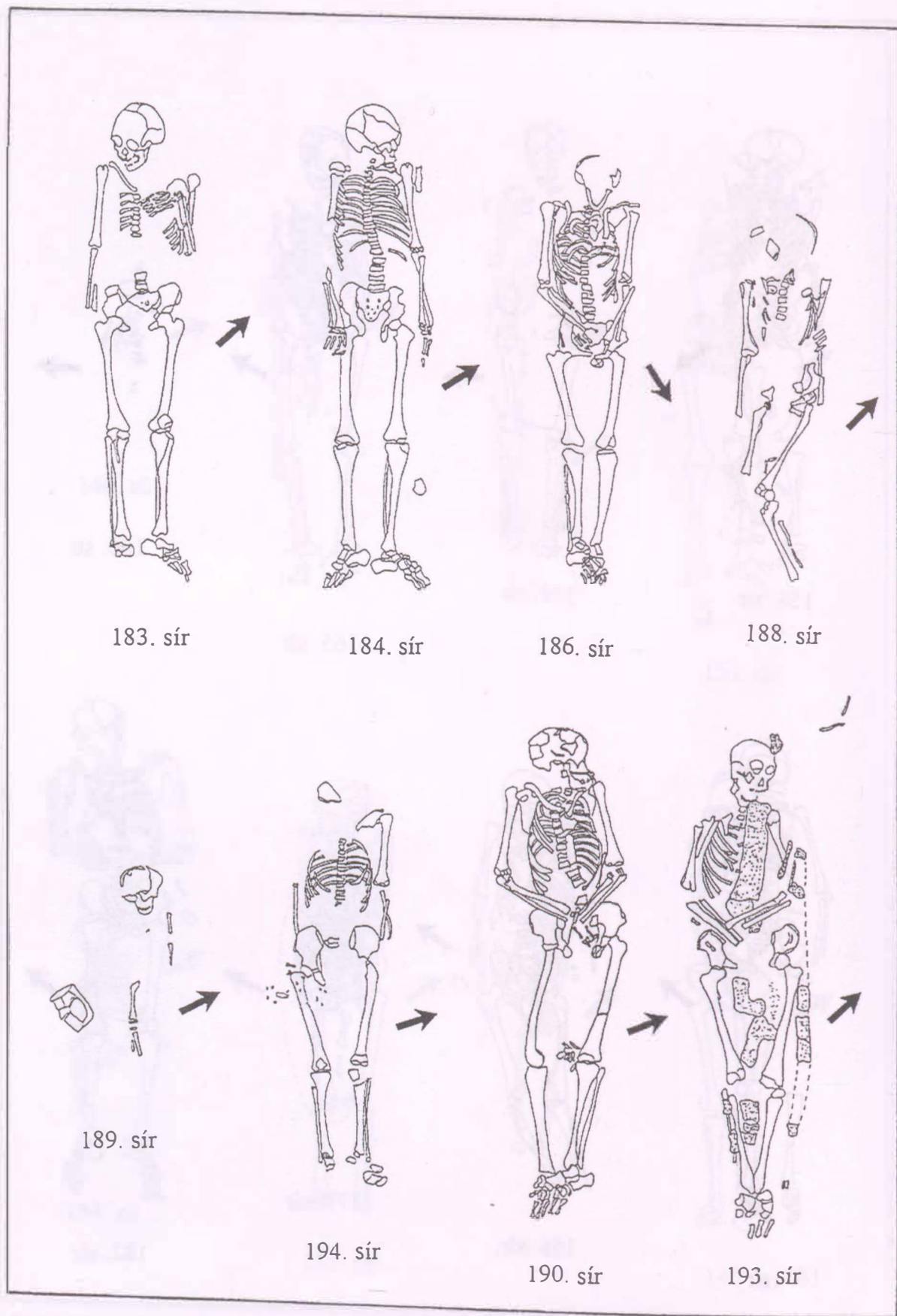
156. sír

157. sír

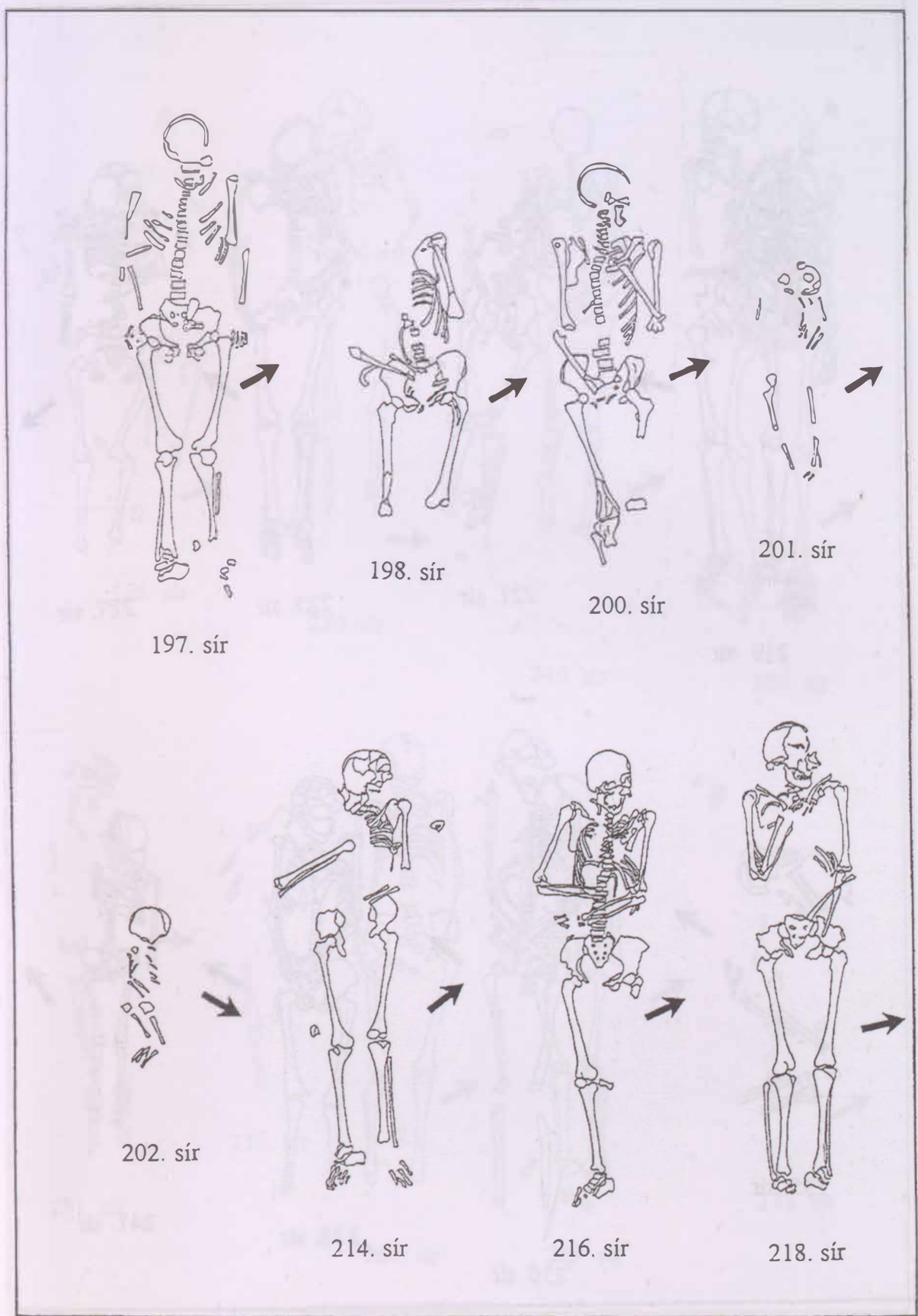
71. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 146-147., 149-150., 154-157. sír

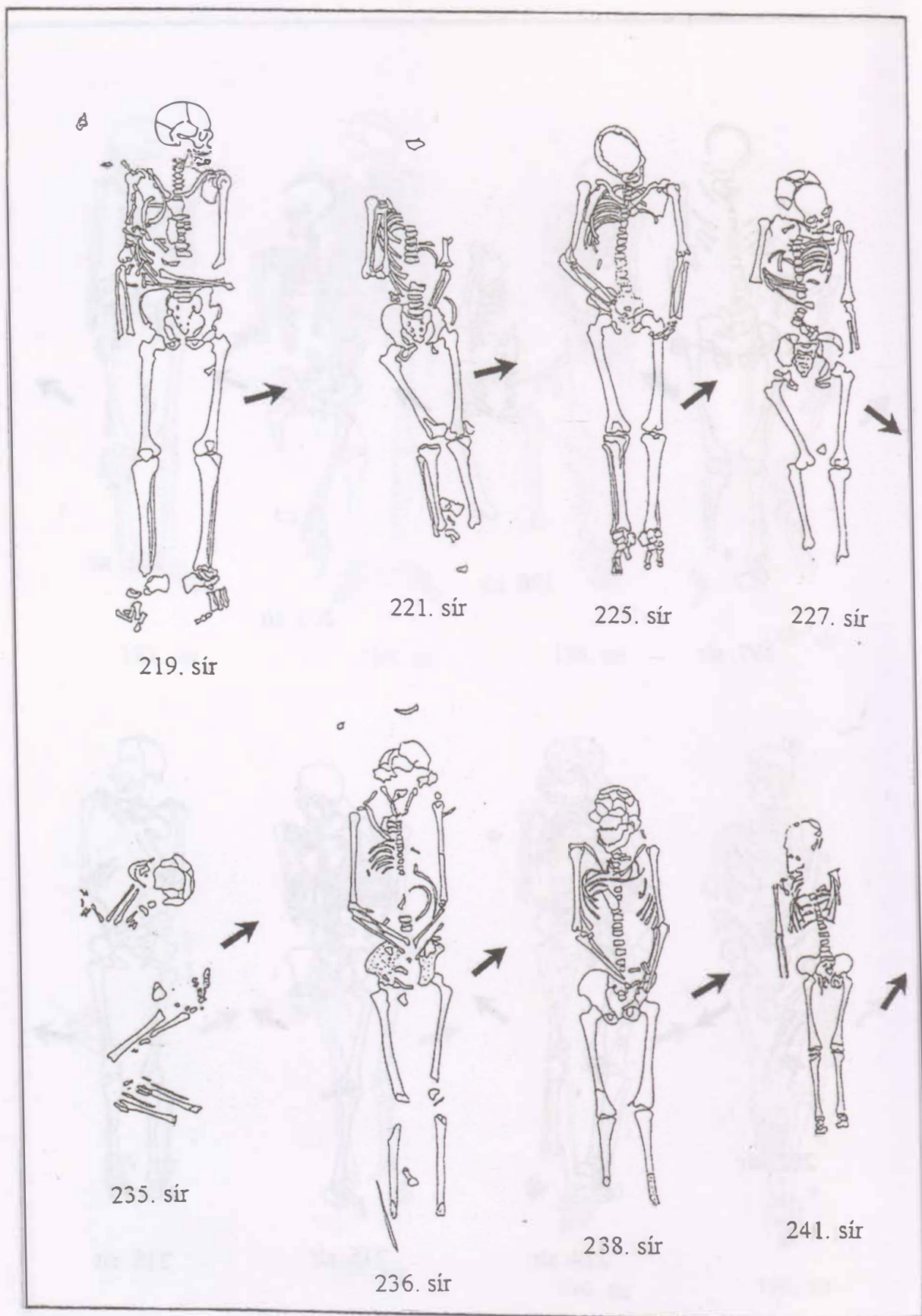
72. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 158–159., 165–168., 177., 182. sír

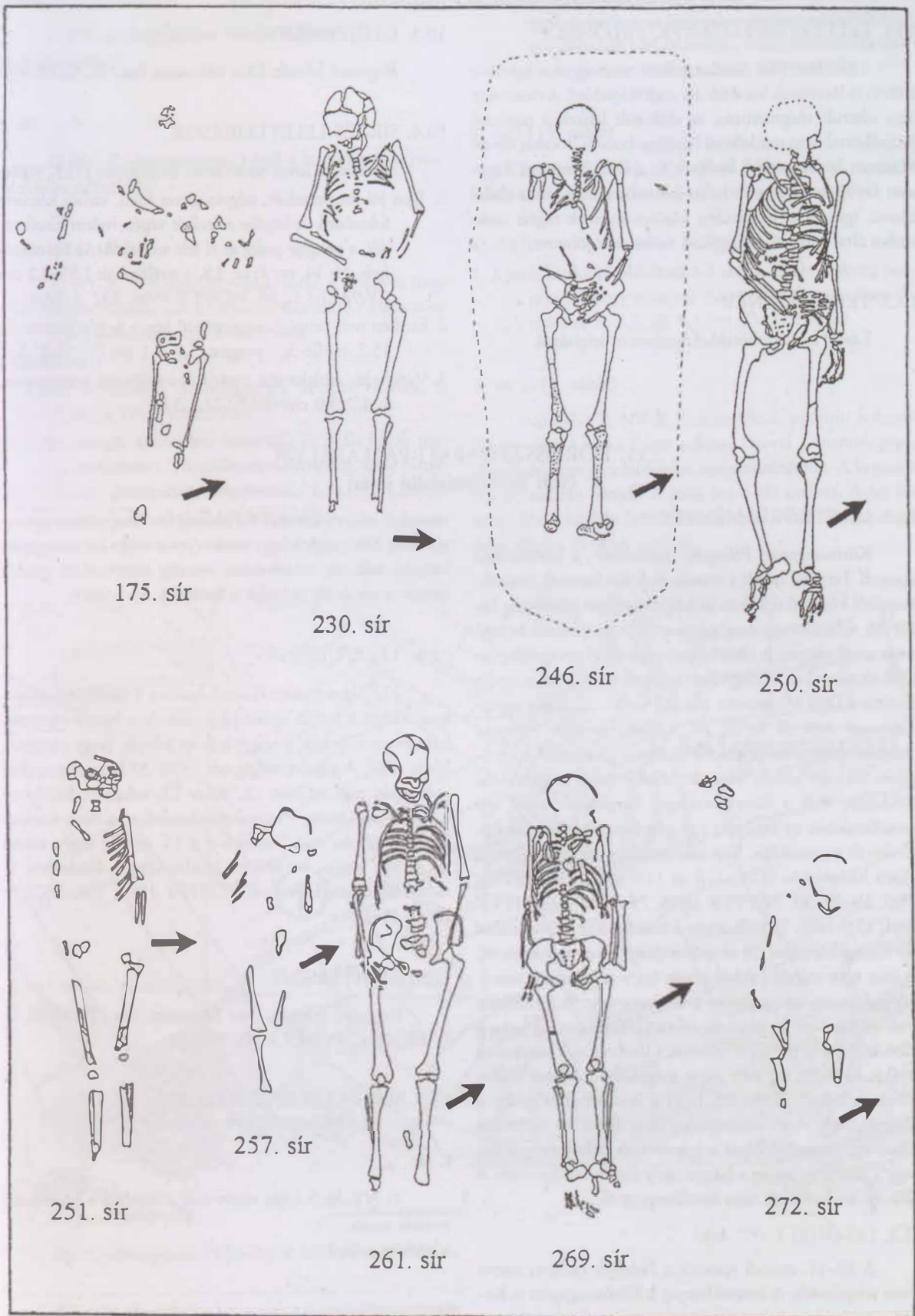
73. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 183–184., 186., 188–190., 193–194. sír

74. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 197–198., 200–202., 214., 216., 218. sír

75. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 219., 221., 225., 227., 235–236., 238., 241. sír

76. kép: Hajdúszoboszló-Árkoshalom 175., 230., 246., 250–251., 257., 261., 269., 272. sír

10. HAJDÚSZOBOSZLÓ-BERCSÉNYI UTCA 49.

10.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK, LELŐHELY

1990-ben Kiss Sándor telkén meszesgödör ásásakor emberi és lócsontok kerültek elő mellékletekkel. A csontokat nem sikerült megmenteni, az előkerült leletek a régészeti gyűjtőkörrel nem rendelkező hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum közvetítésével kerültek be a Déri Múzeum Régészeti Gyűjteményébe. A helyszíneléstől a tulajdonos elzárkózott, így a lelet előkerülési körülményeinek régész szakember által történő átvizsgálása szóba sem jöhetett.

10.2. TELEPÜLÉSNEV

Lásd Hajdúszoboszló-Árkoshalom leírásánál.

10.3. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.92.21.1–3.

10.4. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

A részleges lovas temetkezés mellékletei (113. tábla)

1. Igen jól megmunkált, négyszögletes fokú, vasból készített fokosbárd. A köpűje mindkét végén ívelten kiszélesedik, a pengéje pedig az él felé szélesedő. Az éle erősen ívelt. H: 14, m: 8, sz: 3,8, a nyéllyuk á: 1,55x2,2 cm (IV.92.21.1.1.; M. NEPPER 1996, 232. 1. kép).
2. Enyhén ívelt pengéjű, nagyméretű kés, a hegye letörött, h: 15,2, nyélh: 3,7, pengesz: 1,7–1,1 cm (IV.92.21.2.).
3. Vaskos kis zablakarika, a párja és a szájvasak hiányoznak, á: 4,7x5,0 cm (IV.92.21.1.3.).

11. KÖRÖSSZEGAPÁTI-PÁLLAPÁLY³⁸

(volt Berettyóújfalui járás)

11.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Körösszegapáti Pállapály határrészén, a körösszakáli Kossuth Tsz által bérelt s hosszú évek óta használt homokbányából középső újkőkori és késő bronzkori leletanyag került elő, valamint egy megbolygatott 10–11. századi temető megmaradt tárgyai. A Déri Múzeum adattári anyaga alapján 1968 októberében a Magyarhomorogon ásató Dienes István elküldte a Déri Múzeumba a hozzá Gellén András magyarhomorogi vadőrtől került 10. századi leleteket. Sajnos a bányaművelést nem állították le, így a „feltárás” a történelem-földrajz szakos Monok Sándor tanár végezte, aki 1982-ben, már a bánya részleges kimerülése után, egy bronzberakásos ép kengyelt, egy gömbsorcsüngős ezüst fülbevalót és aranyniellós, kúp alakú ezüstvereteket hozott be a Déri Múzeumba (124., 118. és 115. tábla; M. NEPPER 1990, 19–29; M. NEPPER 1993, 79–107; M. NEPPER 1994, 151–160). Monok révén a hosszú ideig művelés alatt álló homokbányából 38 sír előkerüléséről van tudomásunk, de lelet nem minden sírból került be, s az előkerült antropológiai anyag összegyűjtése is esetleges volt. A felbukkant sírok leletanyagát a talált síronként elkülönítve tartotta, s alább közlésre is így kerül. Monok a sírokról csak jelzésszerű ábrákat készített, de ezen néha megjelölte a leletek előkerülésének helyét, illetve azt, hogy a homokbánya gödre a csontváz mely részét semmisítette meg. A feltáró méretezés nélkül egy temetőterkép is készített, és néhol megjelölte, hogy a szórvány anyag a bánya mely részén bukkant fel. A lelőhely hitelesítésére nem kerülhetett sor.

11.2. LELŐHELY (77. kép)

A 10–11. századi temetőt a Folyó-ér melletti partos részre telepítették. A homokbányát a Körösszegapáti és Kö-

rösszakál közötti kövesút É-i oldalán lévő magaslaton nyitották meg. Közigazgatásilag a terület éppen még a körösszegapáti határba esik, de tulajdonosai mindig körösszakáli gazdák voltak, s ma is ők művelik a határnak ezt a részét.

11.3. TELEPÜLÉSNEV

1221-ben említik először Apátit a Váradi Regestrumban. Ekkor a tordai apáttság birtoka, és a bihari várnépek három apáti egyházi jobbágyáról azt állítják, hogy várnépek közül valók. A pápai tizedjegyzék 1332–37 közti összegeiből – az apáti pap, Miklós 13, 30 és 13, valamint 1337-ben 13 garasban adózott – következtethetünk arra, hogy közepes lélekszámú falu volt. Valamikor a 14. század végén került a Csákyak kezére, s 1401-től kezdve végig a körösszegi uradalmuk tartozéka volt (GYÖRFY 1987, 594; MÓDY 2000, 358).

11.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.82.99.1–IV.82.122.1., IV.84.7.1–IV.84.7.12.

11.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK³⁹

1. sír

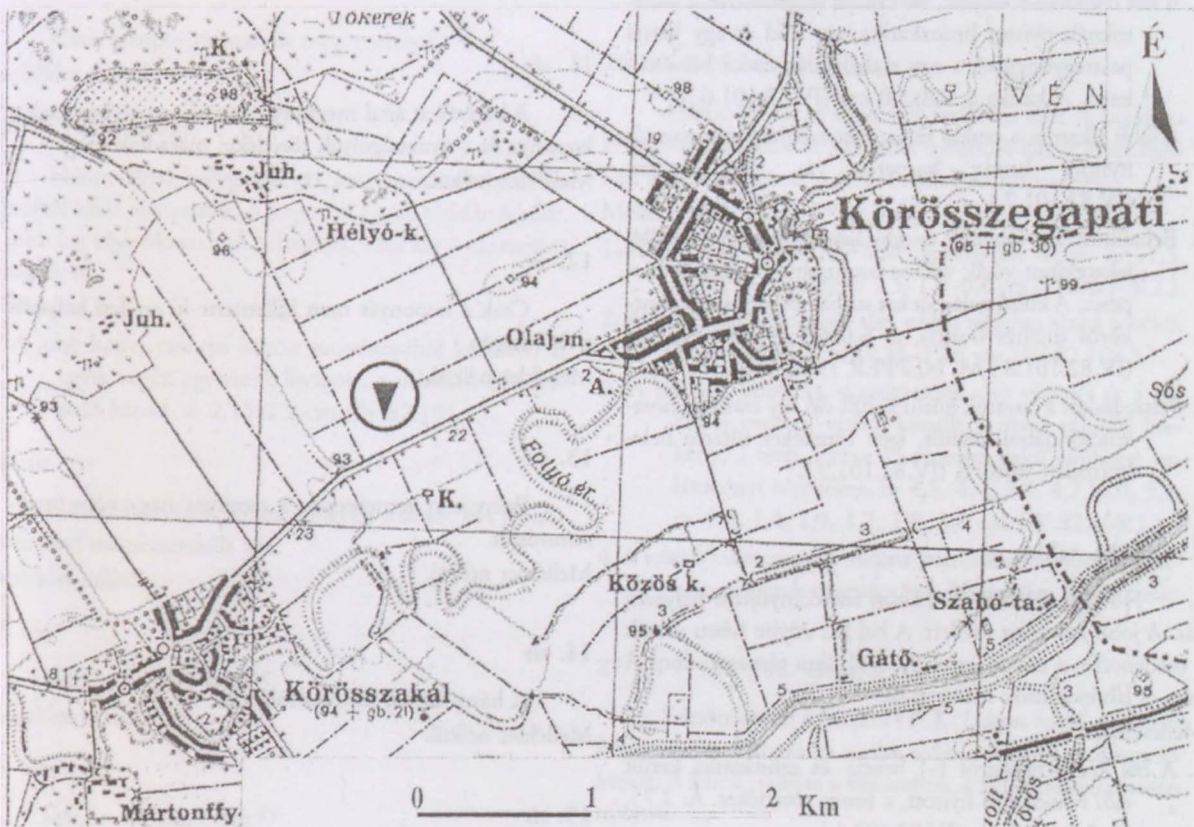
T: NY–K. A teljes vázcsontot elhordták a homokbányászás során.

Melléklet nélkül.

³⁸ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 128–82.

³⁹ A temető leletei többségének (114–121., 123., 125. tábla) méretaránya nem a jelzett 1:1, hanem téves nagyítás miatt 1,31:1.

2. sír
T: NY-K. Feltehetően felnőtt férfiváz.
Melléklet nélkül.
3. sír
T: NY-K. A vázcsontok közül a koponya hiányzik.
Melléklet nélkül.⁴⁰
4. sír (114. tábla)
T: NY-K. A homokbányászás során a csontváz nagy része megsemmisült, csak a koponya töredéke, a kulcsontok és a felkarok felső vége maradt meg.
Mellékletek:
1. Kerek átmetszetű bronzhuzalból készített karika, á: 2,8x2,8 cm (IV.82.99.1.).
2. 1 db csüngős (alsó része hiányzik) és 3 db kerek ingnyakdíszeret. Töredékesek. Díszítetlen, kissé bemélyedő közepüket aranyozták, 1,3x1,3, 1,3x1,3, 1,3x1,3, ill. 1,1x1,1 cm (IV.82.99.2.).
5. sír (114. tábla)
Felnőtt férfi sírja. T: NY-K. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek a bal karsontja a homokfalban maradt.
Melléklet:
1. A jobb kar külső oldalánál 1-1 széles, illetve keskeny pengéjű nyílhegy tuskével. Az egyik nyílhegy erősen töredékes, h: 8,3, ill. 6,1 cm (IV.82.100.1.).
6. sír (115. tábla)
Nő sírja. T: NY-K. Háton fekvő, nyújtott helyzetű felnőtt váz. A boka fölött néhány cm-rel a markológép a lábszárak végét és a lábfejeket megsemmisítette. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar a váz mellett. A bal kar könyökben enyhén behajlítva rásimult a bal medencelapát felső végére. A lábak nyújtva.

77. kép: Körösszegapáti-Pállapály. A lelőhely helyszínrajza

⁴⁰ A találé elmondása szerint azonban a 3. sírtól délre tegezvasalás került elő, amely szórványként szerepel a leletek között ugyanúgy, mint a 3. sírtól északra talált nyílhegy (123. tábla, 125. tábla 2.).

Mellékletek:

1. A felső állkapocs mellett jobb oldalon kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített nyitott, egyenesre vágott végű karika, amelynek a párja a bal combcsont belső oldalánál került elő. Á: 2,4x2,7, ill. 2,4x2,4 cm (IV.82.101.1.).
2. A nyak tájékáról gyöngyök. Elvesztek.
3. A gerincoszlop fölött, a nyakgödör tájékán ónból vagy rosszezüstből készített, gombafej alakúra kiképzett kerek veret lapos, széles karimával. A párja a két combcsont közötti részen került elő. Kissé benyomott közepük aranyozott, s ugyancsak aranyozott a karima indításánál is. Mindkét vereten egymással szemben, a karima szélén szabályosan fűrt lyuk van a felerősítéshez, á: 2,75, m: 0,6 cm (IV.82.101.3.).
4. A jobb oldalon, a felkarcsont közepével egy vonalban, de a bordák között kissé lapított végű, három szálból sodrott ezüstgyűrű, nyitott, kissé egymásra hajlított végekkel, á: 2,0x2,0 cm (IV.82.101.4.; M. NEPPER 1996. 240. 1. kép).
4. A bal oldalról, a tarkó tájékáról kerek, rosszezüstből készült, igen töredékes veret került elő. A párja ugyancsak a koponya tájékáról származott (IV.82.101.5.).
5. A két combcsont között, 30 cm-rel magasabban a csontoknál, nyitott bronzkarika egy zöld és egy barna pasztagyönggyel, s egy szabálytalan alakú bőramulettel. A karika á: 2,8x3,0 cm (IV.82.101.6.)⁴¹
6. A jobb alkaron, a csukló fölött négyszögletes átmetszetű, nyitott bronz karperec, á: 7,0x7,2 cm (IV.82.101.7.).
8. Behajlított bal kezének csuklótájékáról egymásra hajló, lekerekített végű, vastkos bronzpántból készült karperec. A külső palástját két sorban bemélyített, pontkörös díszítés borítja, á: 6,0x6,1, pántsz: 1,1 cm (IV.82.101.8.; M. NEPPER 1996. 251. 18. kép).
9. Felszedéskor a csontok közül került elő egy szárnyas hosszúcsontjából készült, igen töredékes tűtartó belekorrodált vastúvel (IV.82.101.9.).

7. sír (114. tábla)

Nő sírja. T: NY-K. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar a váz mellett. A bal kar enyhe ívben simult a medencére, a csukló az alsó csigolyákra támaszkodott. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak.

Mellékletek:

1. A bal kézfej tájékáról 1-1 bronz- és ezüstkarika került elő. Mindkettő nyitott, a bronz töredékes. Á: 2,75, ill. 2,5x2,35 cm (IV.82.102.1.).
2. A nyak tájékáról nagyméretű, tintakék színű, gömbszelet alakú pasztagyöngy körbefutó arany színű ezezzel,

továbbá 4 szem homokszínű, hálómintás ezezzel pasztagyöngy (IV.82.102.2.).⁴²

8. sír (114. tábla)

A váz lábai a homokbányászaskor megsemmisültek.

Melléklet:

1. A vázcsontok közül előkerült egy hengeres, ezüsthóliával borított pasztagyöngy.

9. sír (114. tábla)

Háton fekvő váz, amely a medencecsontoktól lefelé a homokbányászással megsemmisült.

Melléklet:

1. A jobb és bal kézen 1-1 vastkosabb és egy vékonyabb, zárt bronz pántgyűrű. Az egyik darab sérült, á: 2,05x2,05, ill. 2,1x2,1 cm (IV.82.103.1.).

10. sír

A homokbányászat által a medencecsontoktól lefelé megsemmisített csontváz.

Melléklet nélkül.

11. sír

A bányászat által megbolygatott sír, amelyben csak a koponya és a nyakcsigolyák töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

12. sír

Csak a koponyát nem billentette ki eredeti helyéről a munkagép.

Melléklet nélkül.

13. sír

Bolygatott temetkezés, a csontváz nagy része megsemmisült.

Melléklet nélkül.

14. sír

A bányászással szétroncsolt váz.

Melléklet nélkül.

15. sír

A leletek beszolgáltatója szerint nő sírja.

Melléklet nélkül.

⁴¹ A 115. táblán megtalálható rajzon 4 kis tárgy van ráhúva a karikára. A 4. kicsi bőrtárgy elporlott, l. M. NEPPER 1996. 240. 2. kép.

⁴² A találó elmondása szerint a gyöngyök a sírban lelt két karika egyikére voltak felfűzve, de nem emlékszik, hogy melyikre.

16. sír

Csak a nyaki csigolyák maradtak a sír helyén.
Melléklet nélkül.

17. sír

A homokbánya északkelet–dél nyugati irányú partfala
hosszában vágta ketté a csontvázat.
Melléklet nélkül.

18. sír (116., 379. tábla)

Háton fekvő, nyújtott helyzetű, kis termetű vagy idős
egyén váza.⁴³ A vázcsontok könyöktől a combcsont kezdé-
téig, a bal láb, valamint a lábfejcsonatok megsemmisültek.
Mellékletek:

1. A felső állkapocs és a csecsnyúlvány közötti részen I. And-
rás igen rossz megtartású denárának (CNH 11; H
8) töredékei.
2. A jobb felkarcsont és a gerincoszlop között vaskos nyitott,
a végei felé elkeskenyedő bronzkarika, á: 2,4x2,5 cm
(IV.82.104.1.).

19. sír

Csak a koponya maradt meg a vázból.
Melléklet nélkül.

20. sír (116. tábla)

Háton fekvő, bolygatott váz, amelynek csontjai a me-
dencétől lefelé hiányoztak. A koponya a jobb oldalán feküdt.
A jobb kar könyökben volt behajlítva, a bal kar a váz mellett
nyugodott.
Melléklet:

1. A jobb kézfej csontjai között ezüsthuzalból készített, az
egyik végén egyenesre levágott, a másikon elhegye-
sedő karika, á: 2,15x2,2 cm (IV.82.105.1.).

21. sír

Homokbányászás során a helyén maradt két lábszár
kivételével megsemmisült váz.
Melléklet nélkül.

22. sír

Felnőtt férfi (?) sírja.⁴⁴
Melléklet nélkül.

23. sír

Felnőtt nő csontváza.⁴⁵
Melléklet nélkül.

24. sír (116., 379. tábla)

Háton fekvő, nyújtott helyzetű felnőtt sírja. A kopony-
nya jobbra fordult, az állkapocs leesett. A jobb kar be volt
hajlítva, a csukló a keresztcsontra támaszkodott, az alkar-
csontok szétcsúsztak. A bal kar a váz mellett feküdt. A
combcsontok térd felőli végénél vágta el a homokbánya fala
a vázat.

Mellékletek:

1. A szájüregéből és a jobb kéz csontjai közül Béla dux 1-1
denára (CNH 15; H 11) került elő töredékes álla-
potban (IV.82.106.1.).
2. A jobb combcsont külső oldala mellett kutya csontjai.⁴⁶

25. sír (116. tábla)

A váz nagy része a partfalban maradt. A koponya a
jobb oldalán feküdt. A jobb kar nyújtva volt.

Mellékletek:

1. A csecsnyúlványoknál 2, ezüsthuzalból készített, laposra
kalapált S-végű karika. Az egyik töredékes, á: 2,0x1,9
cm (IV.82.107.1.).
2. A jobb kézfej csontjai közül 3 szálból fonott ezüstgyűrű,
az egyik vége sérült, á: 2,1x2,1 cm (IV.82.107.2.).

26. sír (116. tábla)

Háton fekvő, nyújtott helyzetű férfi sírja. A koponya
kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok a váz mel-
lett, a lábak nyújtva. A kéz- és lábfejek hiányoztak.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont feje alatt egyenes kis vaskés, h: 11,5,
nyélh: 4,0, pengesz: 1,5–1,0–0,6 cm (IV.82.108.2.).
2. A jobb szeméremcsont alsó végén téglalap alakú fenőkö,
h: 6,9, sz: 2,2, m: 1,35–1,15 cm (IV.82.108.3.).
3. A mellkas közepén, a szegycsont alsó végénél és a bal
kézfej mellett, vasból készült 3 rövid vágóélű kes-
keny, 2 levél, illetve 1 rombusz alakú nyílhegy, va-
lamennyi töredékes, h: 4,5, 4,4, 3,5, 4,7, 6,0, 5,1,
sz: 1,5, 1,4, 1,9, 1,7, 1,8, 3,0 cm (IV.82.108.1.).
4. A jobb lábszárcsontok mellett korrózióval átítatott farost-
maradványok vasszegeccsel; feltehetően tegezvasalás.

27. sír (116., 368. tábla)

Felnőtt egyén sírja. T: NY–K. Háton fekvő, nyújtott
helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs
leesett. A karok nyújtva a váz mellett, a lábak párhuzamosan
nyújtva.

Mellékletek:

⁴³ A találó megjegyzése.

⁴⁴ A találó megjegyzése.

⁴⁵ A találó megjegyzése.

⁴⁶ A találó megjegyzése.

1. A bal combcsont felső végénél egyenes vaskés, a nyele ép, a hegye letörött, h: 10,4, nyélh: 4,1 cm (IV.82.109.1.).
2. A jobb vállcsúcson fölé, az arc előtt edény, m: 11,8, szájá: 10,8, fenéka: 6,2 cm (IV.82.109.2.).

28. sír

A metszetfalból kilógó két lábszárcsont alapján csak a helyét sikerült bejelölni; elhordták.
Melléklet nélkül.

29. sír

Felnőtt nő (?) sírja.
Melléklet nélkül.

30. sír

Idős férfi (?) sírja.
Melléklet nélkül.

31. sír

Felnőtt nő (?) sírja. Koponyáját a gép félbevágta.
Melléklet nélkül.

32. sír

Felnőtt nő (?) sírja.
Melléklet nélkül.

33. sír (117. tábla)

Háton fekvő, nyújtott helyzetű felnőtt váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A karok a váz két oldalán feküdtek. A combcsont felső harmadától munkagép semmisítette meg a csontvázat.
Mellékletek:

1. A nyakában vékony, kétrét hajtott bronzszál mellé fogott mindkét végén elvágott drótból sodrott hurkos-kampós végű nyakpercec, á: 14,2x14,3 cm (IV.82.110.1.).
2. A bal kézfej csontjain ovális átmetszetű, a sodrást utánozóan öntött bronz karikagyűrű, á: 2,3 cm (IV.82.110.2.).

34. sír

A sírt a bejelentő a gépkezelő elbeszélése alapján jelölte be a temetőterképhe.
Melléklet nélkül.

35. sír (117. tábla)

Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A nyaktájék bolygatott, az állkapocs a jobb vállcsúcson mellett, az eredeti helyéről kifordult. A jobb

kar könyökben erősen behajlítva, a kézfej a csigolyákon nyugodott. A bal kar nyújtva, a kézfej a bal combcsont mellett helyezkedett el. A combcsontokat a felső harmadánál a munkagép megsemmisítette.

Melléklet:

1. A jobb kézben örlőkő kis töredéke (IV.82.111.1.).

36. sír

T: DNY-ÉK? Zsugorított helyzetű váz.

37. sír

T: NY-K. Csak a temetőterképen van bejelölve, a vázcsontok helyzetéről semmit sem jegyeztek föl.
Melléklet nélkül.

38. sír

T: NY-K. Csak a temetőterképen van bejelölve. A vázcsontok helyzetéről semmit sem jegyeztek föl.
Melléklet nélkül.

Szórványleletek (118–125. tábla)

118. tábla

1. Ezüstből készült gömbsorcsüngős fülbevalók töredékei, az egyik csaknem ép. Az előkerülés helyét bejelölték a 16. számmal jelzett sírtól délkeletre (IV.82.112.1.).
2. Bronzpántból készült, mindkét végén szív alakúra formált karperec, á: 6,1x5,7, pántsz: 0,9 cm (IV.82.120.1.; M. NEPPER 1996, 251. 18. kép).
3. 2 homorú közepű s e helyen aranyozott kerek ezüstveret, a hátoldalon 1-1 szegeccsel, s néhol a rátapadt bőrpánt maradványaival. A 25. sír koponyájától északra kerültek elő. (IV.82.113.1.).
4. Egyetlen kettéhajtott bronzszálból sodrott hurkos-kampós záródású nyakpercec, á: 12,3x12,8 cm (IV.84.7.2.).

119. tábla

1. Pödrött végű bronzkarika, á: 3,3x2,9 cm (IV.84.7.6.).
2. Ezüst- és bronzkarikák simák és egyenesre vágott végűek egy kivételével, amelynek vége letörött, s a másik vége tekereselt. Á: 2,9x2,9, 2,4x2,3, 2,5x2,5, 1,6x1,5 cm (IV.82.119.1.).
3. Pajzs alakú kis bronzveret, 0,9x0,8 cm (IV.84.7.5.).
4. Fennott bronzgyűrű laposra összehalapult végekkel, á: 2,4 cm (IV.84.7.7.).
5. Kerek átmetszetű bronzhuzalból készült töredékes karperec, 7,0x6,1 cm (IV.82.121.1.).
6. Három, esetleg háromrét összehajlított bronzszálból sodrott, hurkos-kampós végű karperec, deformálódott, az egyik vége sérült. Á: 4,5x8,6 cm (IV.82.117.1.).

7. Négyzetű átmetsetű vastag bronzhuzalból készített, elhegyesedő végű karperec, á: 7,3x7,2 cm (IV.84.7.9.).

120. tábla

1. Sodrást utánzóan öntött, állatfejes bronz karperec fele része, á: 9,2x7,3 cm (IV.84.7.8.).
2. Öt bronzszáלבól fonott, hurkos-kampós záródású karperec, á: 7,2x7,1 cm (IV.84.7.4.).

121. tábla

Négyzetű átmetsetű bronzhuzalból hajlított, hegyesedő végű, kampós záródású nyakperec, á: 15,1x14,0 cm (IV.84.7.3.).

122. tábla

2 db hurkos-kampós végű, egykor aranyozott (?), csavart bronz nyakperec. Nagyjából azonos átmérőjűek lehetnek. A négy vastag drótszáלבól kettő biztosan kettéhajtott volt. Mindkettő töredékes és deformálódott, á: 14,7x15,3 cm (IV.82.116.1.).

123. tábla

Tegez vasalásának maradványai. A 3. sírtól délnyugatra kerültek elő (IV.82.114.1.).

124. tábla

1. Kiskarikás csikózabla aszimmetrikus száלבással, a száלבvas h: 8,2, ill. 9,1, karikaá: 5,7x5,85, ill. 6,0x6,0 cm. A 3. sírtól délnyugatra került elő (IV.84.7.11.).
2. Gerincelt talpalójú, bronzszállal tausírozott, trapéz alakú, gombos szárú kengyel. A másik, némileg eltérő alakú kengyel talpalója hiányzik, m: 17,7, sz: 13,1, talpsz: 3,0 cm (IV.84.7.10.; M. NEPPER 1996, 241. 3. kép).

3. Rövid vágóélű, deltoid alakú kicsi nyílhegy, h: 6,4 cm (IV.84.7.12.).

125. tábla

1. Csikózabla fele, a száלבvas h: 8,3, karikaá: 5,1x4,75 cm (IV.82.115.1.).
2. Nyílhegy, a hegye letörött. A 3. sírtól északkeletre jegyezték be az előkerülési helyét (IV.82.122.1.).
3. Alma alakú kengyel, m: 11,4, sz: 10,4, talpsz: 1,2 cm (IV.82.118.1.).

11.6. A LELETÉK ÉRTÉKELÉSE

A Körösszegapáti-Pállapály nevű határrészen előkerült 10–11. századi temető sírjairól az ásató Monok Sándor térképet is készített – az ő szavaival élve – a sírok körülbelüli elhelyezkedéséről. A K–Ny-i főirányítású sírok szerinte nagyjából sorosan kerültek a földbe, s a részünkre átadott térképen hat ilyen sor figyelhető meg (78. kép, a kötet végén a térképtartóban). A temető betelepítési sűrűségét elemezve arra gondolhatunk, hogy száz, vagy akár száznál is jóval több sírnak kellett itt lenni a homokbánya művelésének megkezdése előtt.

A magángyűjteményből a Déri Múzeum Régészeti Gyűjteményébe 14 sír anyaga és a szórványok kerültek be. A leletanyag tanúsága szerint a temető kora a 10–11. századi. Kezdeté a 10. század első felére, megszűnése a 11. század közepére tehető az előkerült I. András és Béla dux pénzek alapján. A talajadottságok megőriztek selyembrokátdarabot, a veretek felerősítésére szolgáló bőrszíjdarabkát és egy különleges, leginkább egy csónak alakjára emlékeztető bőrmulettet. A fegyveres sírokból több nyílcsúc és tegezvasalás került elő. A leletanyag gazdag köznépi temetőre utal, az egykori közösség Biharvár közvetlen környezetében annak vonzáskörzetébe tartozhatott.

12. NAGYRÁBÉ-DES ECHEROLLES-DŰLŐ⁴⁷

(volt Püspökladányi járás)

12.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK, LELŐHELY

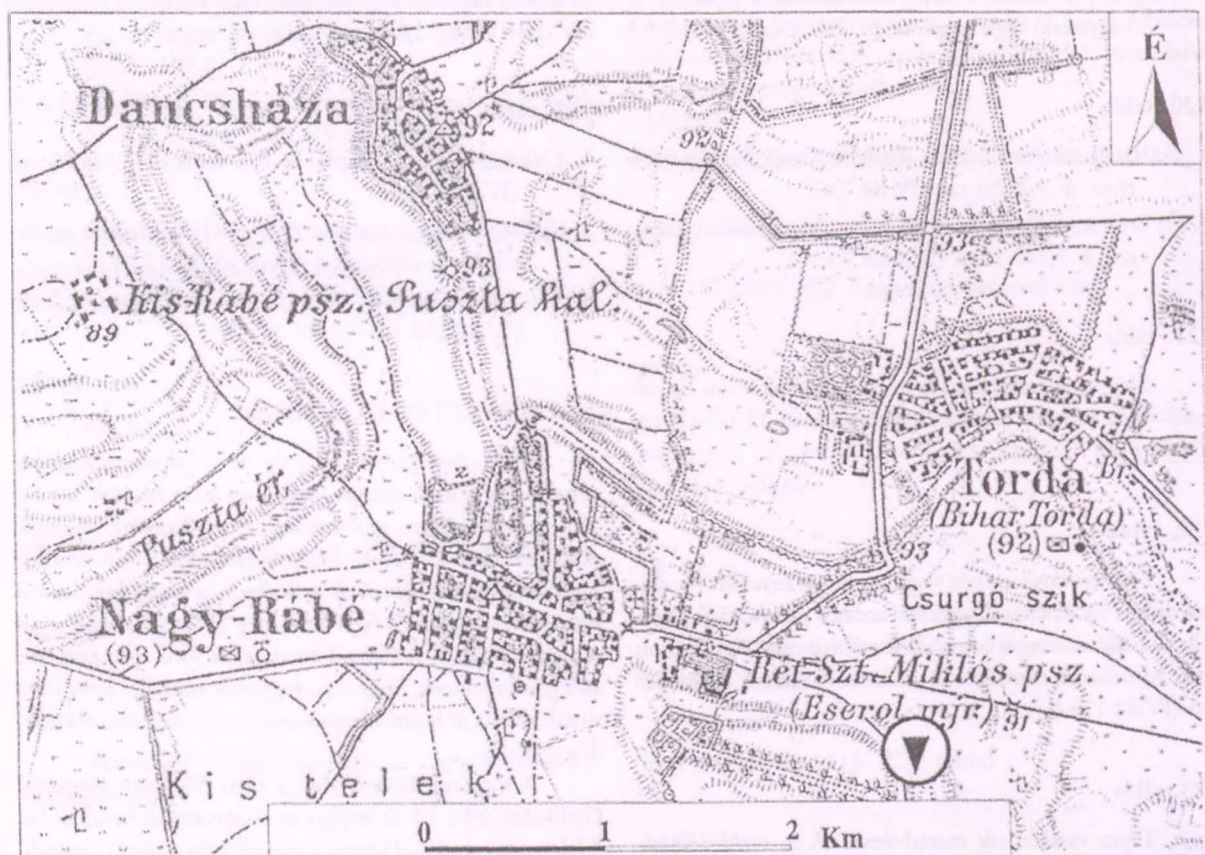
1974. július 17-én az a bejelentés érkezett a Hamvas-Sárréti Vízgazdálkodási Társulat püspökladányi igazgatójától, hogy Nagyrábén a tsz megbízásából földmunkát végeznek, s a munkálatok során csontvázak bukkantak elő.

A helyszíntre kiszállva⁴⁸ a földgaly éppen a falu keleti szélén, az egykori Des Echerolles-majorban lévő dombot egyengette, amelyet Des Echerolles-temetőnek neveznek a rajta lévő Des Echerolles–Kruspér Sándor családi kriptá miatt (79. kép). A gép munkája nyomán jól látszottak a sírfoltok, amelyek NY–K-i irányításúak voltak. A sírok mellett sárga agyagos csíkok is húzódtak, melyek teljesen elü-

töttek anyagban és minőségben a talaj többi részétől. Feltehető, hogy egy Árpád-kori templom alapozásának maradványai bukkantak elő. Ezt az is alátámasztja, hogy a területet Rétszentmiklós pusztának nevezik, s az Árpád-kori Rétszentmiklós templomának helye máig nem ismeretes. A területen sok 15–16. századi cserép hevert elszórva, amely folytatódott a környező szántásban is. A halom tetején lévő kriptá kőoszlopos kerítését és a mellette húzóódó árkot elszántották. A kriptá környékén lelt középkori cserepek már mind másodlagos helyzetben voltak. A legyalult felületen 18 sírt sikerült megfigyelni, s a szétszórt mellékletek közül néhányat megmenteni.

⁴⁷ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 1974/2.

⁴⁸ A helyszínelést és leletmentést Sz. Máthé Márta végezte.

79. kép: Nagyrábé-Des Echerolles-dűlő. A lelőhely helyszínrajza

12.2. TELEPÜLÉSNEV

Nagyrábé első említése 1215-ben a Várad Regestrumban a Békés megyébe tartozó Rábé alakjában fordul elő. Földesura, Apaj (a Borsa nemzetségre jellemző Opoy) fia János a bajomi várnépekkel egyezett meg az egyik Bajom birtokosaival. 1219-ben pedig Rábé urai vádolják a Gutkeld nemzetségbeli Dorog jobbágyát. 1271-ben V. István adott ki egy oklevelet, melyben az egri püspökség területén élő huszonöt idősebb, nagy tekintélyű nemes esküvételrel erősítette meg a püspökséget birtokosságában. Köztük volt Rábéi László is. A pápai tizedjegyzék szerint a szabolcsi esperességhez tartozó rábái pap 1334 és 1335-ben nem fizetett tizedet.

Szentmiklós falu Rábé mellett feküdt. 1322-ben a Zovárd nemzetségbeli Bodon (Budun) fia a Szerepmonostorához tartozó földeket megosztotta. Ebben szerepelt a megvásárolt Szentmiklós falu is, amelynek egyharmadát osz-

tották meg. A pápai tizedjegyzékben a település papja nem szerepel. 1449-ben a falu a várad püspök birtoka volt (GYÖRFFY 1987, 512, 514; MÓDY 1997, 15; MÓDY 1991, 70; MÓDY 2000, 390).

12.3. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.80.112.6–7.; 10.

12.4. LELETLEÍRÁSOK

Szórványleletek (11., 379. tábla)

1. Hiányossá vált 12. századi anonim denár (CNH 76–77; H 92) (IV.80.112.6.).
2. Bronzhuzalból készült kicsi S-végű karika, á: 1,5x1,6 cm (IV.80.112.7.).
3. Pártagyöngyök bronzhuzallal.
4. Töredékes, kerek átmetszetű vaskarika, á: 3,2 cm (IV.80.112.10.).

13. PÜSPÖKLADÁNY-EPERJESVÖLGY⁴⁹ (volt Püspökladányi járás)

13.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Zoltai Lajos 1908-as kéziratosa feljegyzése alapján 1977 júniusában indult meg egy császárkori szarmata lelő-

hely keresése az általa jelzett egykori Kovács-féle tanya környékén. Ez éppen 69 esztendővel azután történt, hogy 1908 „junius havában Nagy Sándor püspökladányi gazda bejött muzeumunkba egy fűzérre való apró üveg s más olcsó gyöngyöket

⁴⁹ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 36–77.

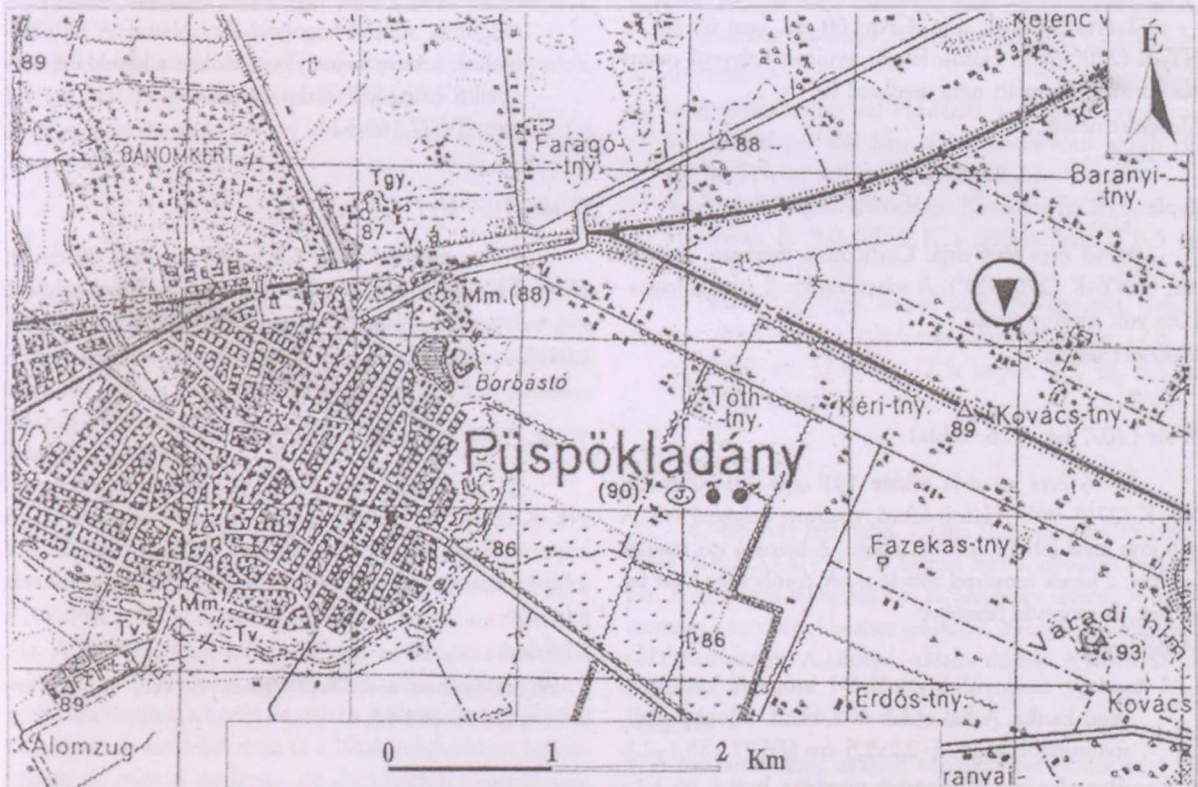
ajándékozott nekünk. Azt mesélte, hogy ő ezeket szántások alkalmával az Eperjesvölgye Kelenc nevű uradalmi kiserdő közelében fekvő földjén szedegette össze.⁵⁰ A leletek beszolgáltatását helyszíni szemle követte, majd rövid kutatás. Zoltai Lajos a behozott leleteket és az általa találtakat is népvándorlás korának határozta meg. A régészeti gyűjteményben máig megtalálható leletek egy, a császárkori szarmata korszakba sorolható telep emlékei. Nagy Sándor gazdától kerültek be sírleletek is, többek között egy zománcherakásos szarmata fibula. A kutatás ennek a lelőhelynek a megtalálására irányult, de a temetőt nem leltük meg, helyette azonban megtaláltuk az egykori tanyaudvart övező délnyugat-északkeleti laponyagsor nyugati lejtőjére húzott kutatóárokban 30-40 cm mélységben egy 10. századi temető nyugat-keleti irányítású hat sírját. Ezt követően 1977-től 1982-ig tartott a 10-11. századi temető feltárása (M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1980, 112; M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1985, 58).

get és Váradilapos és az Eperjeslapos között folyt. A Kékkálló látta el a Futak-eret vízzel, s innen öntötte el a püspökladányi határt. A Futak-ér árvizeivel gyakran akadályozta a ladányi földön az Erdély felé történő közlekedést, ugyanis itt húzódott a Pestről Nagyvárad felé vezető „nagy országút” (KECSKÉS 1974, 227-228.). Ezen a részen alig 200 méterre van a bárándi határ, melyet Futak-rétnek neveznek. Jelölik ezt a területet *Eperjeslapos, Sőreföld* néven is.

A lelőhely koordinátái: északi szélesség: 47° 19' 52", keleti hosszúság: 21° 11' 23".

13.3. TELEPÜLÉSNEV

Püspökladány délkeleti-keleti részén helyezkedik el a Futakegyháza, Futak, Futakpuszta rész. Az 1747. évi névalak Futak Egyháza, az 1885. évi térképen Futakegyháza. Egy kora Árpád-kori Futak nevű falu emlékét őrizte meg. Futak falut említenek Bács megyéből. Egy 1180 körülre keltezett

80. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy. A lelőhely helyszínrajza

13.2. LELŐHELY (80. kép)

A 10-11. századi temető a budapest-debreceni vasút jobb oldalán, az egykori Kelenc vasúti megállótól jól látszó, még ma is nagyrészt érintetlen Eperjeshalomtól Püspökladány felé, egy délnyugat-északkeleti laponyagsoron terült el 8925 m²-en. A Makkod-ere és a Hamvas- vagy Futak-ere közötti laponyagsor a mai térszintből alig 100-150 cm-re emelkedik ki. A Futak-ere a bárándi határba eső Váradiszi-

oklevél szerint Futak lovas szolga volt. Ez a személynév a magyar 'fut' ige után 'futár' jelentésű lehetett (MÓDY 1985, 39).

Ladány falut a 13. században a Sártványvecse nemzetség Bajoni és Borsi ága együtt birtokolta, egészen 1320-ig. A falu korai templomát a szerző tárta fel a Boldogasszonyhalmán 1986-ban (M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1991, 135-136). A pápai tizedjegyzékben (1332-37) nincs benne a falu. Bajoni János, a földesura, Ladány és Görbej (Békés megye) már korábban zálogba adott részeivel együtt 1351-

⁵⁰ Déri Múzeum Régészeti Adattára: Zoltai Lajos kéziratoss naplója. 1908.

ben Demeterváradai püspöknek szintén zálogba adta. 1390-ben Zsigmond király utasította a váradai káptalant, hogy Ladányt Bajoni Márton és a Ladányi-Egyeki családok között ossza meg (MÓDY 1992, 30–32; NÉMETH 118–119).

13.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.77.158.1–2., IV.77.187.5., IV.78.19.1–3., IV.184.1–2., IV.78.217.1–IV.78.275.1., IV.79.28.1–IV.79.56.7., IV.80.14.1–IV.80.64.4., IV.81.60.1–IV.81.153.3., IV.82.35.1–IV.82.80.1.

Embertani anyag leltározva: Déri Múzeum, Ember-tani Gyűjtemény, ltsz.: 85.1.1–85.1.601.1. Elhelyezve: Sze-gedi Egyetem, Embertani Tanszék.

13.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: 60 cm, sm: 65 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű csont-váz, az állapota miatt nem szedhető fel.

Melléklet nélkül.

2. sír

34–43 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 65 cm, t: NY–K (270°–90°). A vázcsontoknak csak a lenyo-mata volt megfigyelhető.

Melléklet nélkül.

3. sír (107. kép, 126. tábla)

31–36 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 50 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és előre billent. A karok a váz mellett nyújtva, a kezek tenyérrel fölfelé a két combcsont alatt fe-küdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya csecsnyúlványainál 1–1 bronzból készült S-végű karika. A bal oldali á: 2,4x2,2, a jobb oldali, nyújtottabb végű, á: 2,2x2,5 cm (IV.77.158.1–2.).
2. A medencelapátok alatt vaskés töredéke, h: 9,4, sz: 1,1–1,6, nyélh: 3,6 cm. A restauráláskor szétporladt.

4. sír (107. kép, 126. tábla)

40–80 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 85 cm, t: DNY–ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok könyöktől szorosan felhajlítva, a jobb felkar-csont és alkarcsont csaknem párhuzamosan helyezkedett el, a jobb tenyér pedig a jobb kulcscsontra tapadt. A bal felkar és alkar hegyszöveget zárt be, a bal csuklóra támaszkodott az állcsúc, a tenyér pedig lefelé volt fordítva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsont felső vége mellett nyitott, vaskos, összeérő végű ezüstkarika, á: 1,2x1,3 cm (IV.77.159.1.)

5. sír (107. kép, 126. tábla)

15–18 éves fiatal sírja. Csvh: 137 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb alkar derékszögben a hastájékra hajlítva, a bal kar nyújtva; a bal kéz tenyérrel fölfelé szorosan összezárt ujjakkal feküdt. A csontváz fel-szedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a halántéktájon nyitott bronz varkocskarika. Az egyik kerek átmetszetű, vas-kos, á: 2,3x2,1 cm, a másik kerek átmetszetű, vékony huzalkarika á: 1,8x2,2 cm. A fülesgombon volt a harmadik, töredékes karika (IV.77.160.1–2.).
2. A jobb kulcscsont belső vége fölött, bronzból öntött füles félgomb, stilizált bagolyfej-ábrázolással. A fej ábrá-zolása, a szem bemélyített jelölése a kétoldalú, ösz-szeillő csüngőnél csaknem azonos. H: 2,1, sz: 1,3 cm (IV.77.160.3.).

6. sír (107. kép)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 87 cm, sm: 90 cm, t: DNY–ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a karok a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

7. sír (107. kép, 126. tábla)

53–58 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 108 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A hastájékra helyezett bal alkart a jobb keresztelte. Mindkét lábfej befelé fordítva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kézben töredékes vaskés, h: 6,0, sz: 1,3 cm (IV.77.161.1.).

8. sír (107. kép, 127. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY–DK (329°–149°). A koponya és a hosszúcsontok egy része volt csak felszedhető.

Mellékletek:

1. A koponyán hurkos-kampós végű, sodrott bronz torques-diadém, amelyhez egy bronzszálat hajtogattak össze há-romrét. Á: 14,5x14,2 cm (IV.77.162.1.).
2. A sír földjéből a váz felszedése után kerek átmetszetű, vékony, egymást érő végű bronzhuzal karika került elő, á: 2,2x2,0 cm (IV.77.162.2.).

3. Ugyancsak a sír földjéből került elő egy vascsat, mely a restaurálás során megsemmisült.

9. sír

34-43 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 91 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar a medencecsonton, a bal a hason. A mellkasi rész erősen bolygatott volt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül

10. sír (126. tábla)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 105 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A bal alkar a hason feküdt, a bal kézfej a jobb medencecsontra támaszkodott. A jobb kar a test mellett, a kéz szorosan a combcsontra simult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsont alatt kisméretű, enyhén ívelt hátú vaskés, h: 8,5, sz: 0,9-1,5 cm (IV.77.163.1.).
2. A medencelapátok közötti részen csíholó, h: 4,0, sz: 1,6 cm (IV.77.163.2.).

11. sír

44-48 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 100 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb alkar a hason, a bal kar a test mellett. A kézfejek bolygatottak, csontjai a mellkas tájékán. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

12. sír (107. kép, 128. tábla)

28-37 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 125 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal alkar derékszögben a mellkasra hajlítva, a kézfej csontjai a jobb medencelapát felé mutatnak. A test felső része és a lábak magasabban helyezkedtek el, mint a medence, de alátámasztás nyomát nem leltük. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A tarkócsontra csúszva mindkét oldalon egy-egy kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, ferdén levágott végű, nyitott karika, á: 3,4x3,1, ill. 2,9x3,5 cm (IV.77.164.3.).
2. Az alkarokon 3 karperec. A jobb alkarcsontokon nyitott, elhegyesedő végű, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 6,9x6,3 cm (IV.77.164.2.). A bal alkar közepén három (egy kettéhajtott és egy mellé fogott) szálból sodrott, hurkos-kampós végű bronz karperec, á: 7,1x6,9 cm (IV.77.164.1.), mellette, a csukló felé

néhány cm-rel nyitott, elhegyesedő végű, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 7,6x6,7 cm (IV.77.164.2.).

3. A bal alkartól a medencelapát felé 4 cm-re töredékes, kerek átmetszetű ár (IV.77.164.4.).

13. sír (107. kép, 128-129. tábla)

38-56 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 160 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok, a mellkas és a medencecsontok korabeli beásással bolygatottak. A jobb lábszár közepétől és a bal bokától lefelé a vázon 5-6 cm vastag földréteg volt, amelyre a lószerszámot helyezték. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A gerincoszlop bal oldalán, a medencelapát alatt vaskés nyéltövissel, a késen durva szövésű textil lenyomattal, h: 12 cm (IV.77.165.1.).
2. A váz felszedésekor mélyen a jobb oldali bordák között töredékes nyílhegy, h: 4,7, sz: 2,4 cm (IV.77.165.5.).
3. Lószerszám:
 - a: A gerincoszlop bal oldalánál, a megbolygatott medencelapát alól lant alakú hevedercsat került elő, h: 7,9, sz: 4,8 cm (IV.77.165.2.).
 - b: A váz lábfejen csikózábla. Kiterített h: 26,1, a szájvasak h: 9,0, ill. 9,1, a pofakarikák á: 6,5 cm (IV.77.165.3.).
 - c: Eltérő nagyságú, trapéz alakú kengyelpár, deltoid alakú füllel s tausírozás nyomaival, m: 17,8, ill. 15,0, sz: 11,8, ill. 12,5, talpsz: 3,3, ill. 3,4 cm (IV.77.165.4.).

14. sír (108. kép, 130. tábla)

47-63 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 95 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok szorosan a test két oldalához simultak, a tenyér a combcsont oldalához simult. A lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont nyakán végigfektetve vaskés, h: 13,9, sz: 1,7-1,5-0,9 cm (IV.77.166.1.).

15. sír (108. kép, 130. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 70 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyöktől szorosan felhúzva, az áll a kézfejen nyugodott. A bal kar a test mellett, tenyérrel lefelé fordítva helyezkedett el. A jobb láb nyújtva, a bal kissé oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont felső vége alatt vaskés, h: 8,7, sz: 1,3–1,1–1,3–0,6 cm (IV.77.167.1.).
2. A jobb felkarcsont alatt 2 nyílhegy, az egyik rombusz, a másik talán deltoid alakú, a tüskéjük pontosan a könyöknél végződött. H: 8,4, ill. 5,6, sz: 2,2, ill. 3,4 cm (IV.77.167.2.).
3. A koponya felszedése után nyitott ezüstkarika került elő. Á: 1,6x1,75 cm (IV.77.167.3.).
2. A bal kulcsont felső végén tömör, gomba alakú bronz fülesgomb, h: 1,1 cm (IV.77.169.2.).
3. A két kulcsont gerinc felőli végénél 1-1 ezüstlemezről préselt, gyöngyözött peremű, csillagmintás középtű ruhadísz, 2,4x1,4 cm.
4. A jobb mell fölött kettős lemezű, kétszeresen árkolt díszű, aranyozott ezüstkorong, alatta pontosan a gerincoszlopokra csúsztatva a másik. A széleiken a felvarrásra szolgáló fűrt lyukak. A másodlagos használatra két-két díszített fejű, gomba alakú szegecs tette őket alkalmassá, melyek bőrszíjakat tartottak. Az alsó lemeztük bronzból készült, á: 7,3x7,3, ill. 7,4x7,5 cm. A korongok alatt bőrpántok voltak, ezek szorították a varkocshoz a korongokat, h: 5,9, ill. 5,4, sz: 1,0, ill. 1,3 cm (IV.77.169.5.; M. NEPPER 1996, 246. 1. kép).

16. sír (108. kép, 130–131. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok a test mellett nyújtva. A koponya, a mellkas, a medence és a jobb combcsont korabeli bolygatás nyomait mutatta. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Szorosan a váz bal oldalához fektetve enyhe ívben meghajló pengéjű szablya, amely az alkarcsont csuklójánál kezdődik, s a bokánál ér véget. Markolatvasa a penge töve fölött 1 cm-rel letört. Épen maradt henger alakú markolatgombját a benne ma is megtalálható nagy szegecs erősítette a szablya fából készült markolatborításához. A fahüvely jól látható a szablyára korrodálódva. A hüvely ép koptatója az eredeti helyéről került elő. H: 72,2, pengesz: 4,0–3,8–3,5–3,2–2,1, a markolatgomb h: 4,6 cm (IV.77.168.4.; M. NEPPER 1996, 253. 23. kép).
2. Lószerszám a lábfejek előtt, a lábszárcsontoknál 5-6 cm-rel magasabban:
 - a: Kétkarikás, csuklós szájasú csikószabla, a szájas h: 11,7, a pofakarikák á: 6,5 cm (IV.77.168.1.).
 - b: Téglalap alakú, lekerekített sarkú hevedercsat, h: 6,1, sz: 4 cm (IV.77.168.2.).
 - c: Eltérő nagyságú, a körte alakot közelítő formájú kenyelpár, m: 18,8, ill. 15,2, sz: 14,7, ill. 12, talpsz: 4,1, ill. 2,3 cm (IV.77.168.3.a–b).
3. A sír bontásakor a töltelékföldből egy – újkorinak bizonyult – vaskés (?) került elő.
5. Mindkét korong fölött és mellett 28 színes üvegpaszta gyöngy és egy tornyoscsiga háza.⁵¹ A gyöngyök között voltak gömbszelet alakú, csillogóan fekete üvegpaszta gyöngyök rácsorgatott fehér és zöld hálómintával, továbbá kénsárga apró ikergyöngy, valamint henger formájú fekete és barna gyöngy rácsorgatott spirális mintával, ezenfelül hasáb és gömbszelet alakú piros, zöld és agyagszínű gyöngyök, végezetül gerezdelt kék fajanszgyöngy, amelyen a mélyedések sötétebb színűek (IV.77.169.8.).
6. Az alsó hajfonatkorong alatt bőrszija, amelyen 2 kisebb, árkolással díszített kerek bronzveret – a hajkorong függesztőszíjának verete – és 1 nagyobb, kerek, préselt ezüstveret (ruhaveret) volt, á: 3,2 cm (IV.77.169.9.; M. NEPPER 1996, 246. 2. kép).
7. A jobb csukló fölött egyetlen kettéhajtott és egy e mellé fogott szálból sodrott bronzkarperec volt, á: 6,9x6,1 cm (IV.77.169.6.), míg a bal csukló fölött négy bronzszálból fonott, hurkos végű, töredékes karperec feküdt, á: 6,2 cm (IV.77.169.7.).

A jobb kéz gyűrűsujján sima bronz lemezgyűrű, egymásra hajló végekkel, á: 1,9x1,6 cm (IV.77.169.3.), a bal kéz gyűrűsujján pedig tömör, lépcsős fejű bronzgyűrű, csillag- és pontdíszítéssel, á: 1,9x1,8 cm (IV.77.169.4.; M. NEPPER 1996, 249. 12. kép).

17. sír (81–82., 108. kép, 132–133. tábla)

12 éves gyermek sírja. Csvh: 120 cm, sm: 95 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb alkar a keresztcsonton, a bal kar a test mellett feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán, a csecsnýúlványon kerek átmetsetű, egymásra hajló végű bronzkarikák, á: 2,1x1,8, ill. 2x2,4 cm (IV.77.169.1.).

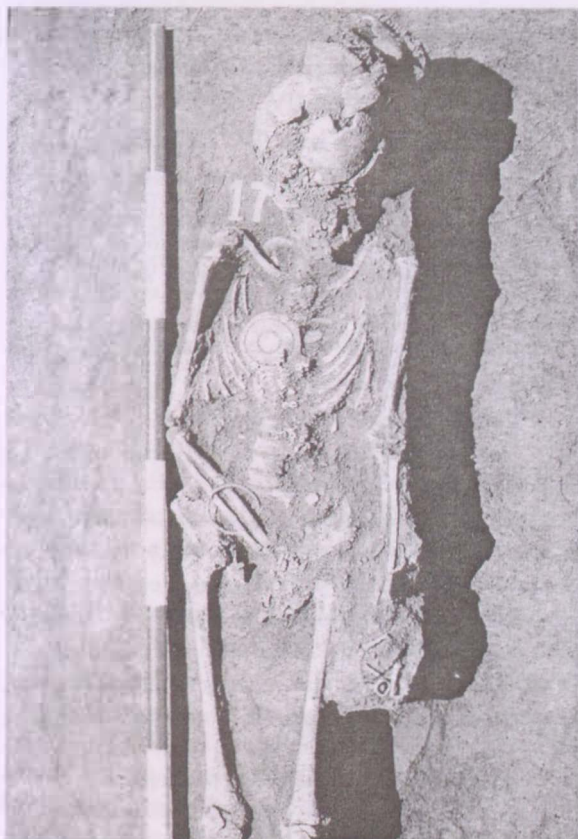
18. sír (134. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 115 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–65,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal kar szorosan, a jobb kissé lazábban feküdt a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kéz ujjcsontjai között vaskés, rajta a fatok maradványai, h: 8,0 cm (IV.77.170.1.).

⁵¹ A meghatározást Kovács Lászlónak köszönöm.

81. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 17. sír

82. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy. A 17. sír részlete

19. sír (108. kép, 134. tábla)

55-59 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 100–105 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. Az alkarok a keresztcsonton egymást keresztelték. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványon kerek átmetszetű, vaskos, nyitott bronzkarika, párja a koponya alatt, á: 3,7x2,6, ill. 3,0x2,8 cm (IV.77.171.1.).
2. Az állkapocs jobb oldali szögletén törött fülű bronz fél-gomb (IV.77.171.2.).

20. sír (108. kép)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 106 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra dőlt, az állkapocs leesett. Az alkarok csukló felőli harmada a medencelapátok külső peremén nyugodott. A lábak nyújtva kissé oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

21. sír (108. kép, 134. tábla)

50-56 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, sm: 80–85 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé balra és előre billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar az ágyékcsigolyákra hajlítva, a bal alkar a bal medencelapát és a keresztcsont találkozásánál feküdt, a bal tenyér fölfelé nézett. A lábak nyújtva, a lábfejek leszorítva előre néztek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

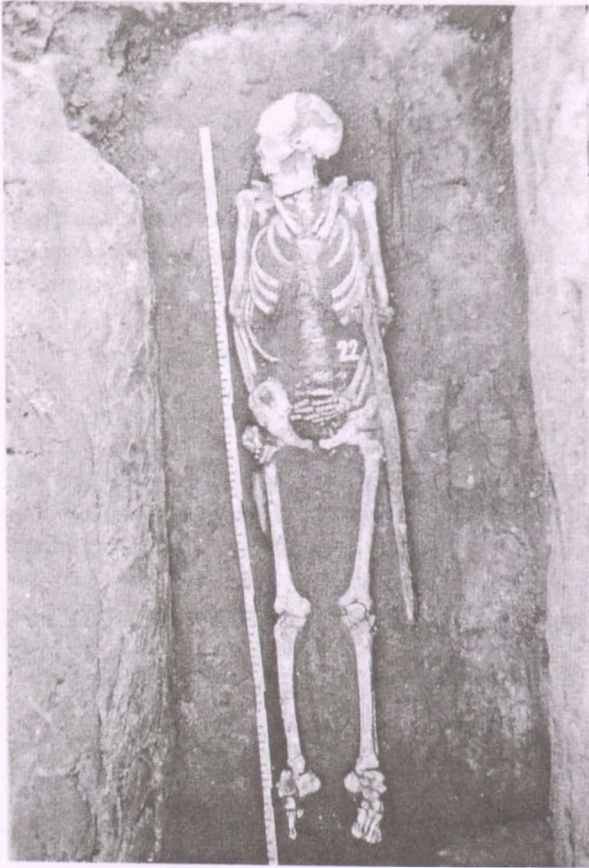
1. A jobb halántékon és a lecsúszott áll fölött, a szájpadrás tájékán egy-egy kerek átmetszetű, különböző vastagságú bronzhuzalból készült, egymásra hajló végű karika, á: 2,7x2,3, ill. 2,5x2,6 cm (IV.77.172.2.).
2. A jobb alkar felső harmadánál ovális átmetszetű, nyitott végein dudorosan megvastagodó, majd elvékonyodó bronz huzalkarperec, á: 6,6x6,8 cm (IV.77.172.4.).
3. A jobb alkar fölött a gerincoszlopon vaskés nyél felőli töredéke, h: 4,5 cm (IV.77.172.1.).
4. A jobb kézfej környékéről, a bal karcsont alól vékony bronzlemezből készített, lekerekített végű pántgyűrű, á: 1,92 cm (IV.77.172.3.).

22. sír (83., 108. kép, 134–135. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 100–105 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, a jobb alkar a medencelapát alatt, jobb kéz pedig a combcsont alatt. A bal alkar enyhe ívben a bal medencelapát keresztcsont felőli részére simult, a bal tenyér fölfelé nézett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kéz ujjhegyeitől kezdődően egyenes vaskés, h: 12,3, pengesz: 1,6–1,1–0,8–0,4 cm (IV.77.173.1.).
2. A bal felkar közepétől a bal térdkalács alsó vonaláig enyhén ívelt szablya markolatú⁵² vaskard, kissé lehajló gömbös végű keresztvassal. A keresztvas közepén gúla alakú kiemelkedés található. H: 89,0, pengesz: 3,6–3,4–3,0–1,6 cm, keresztvas h: 11,0 cm (IV.77.173.2.; M. NEPPER 1996, 253. 23. kép).

83. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 22. sír

23. sír (109. kép, 136., 379. tábla)

44–53 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 125 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé oldalra billent, az állkapocs leesett. A karok mintha könyöktől szorosan fel lettek volna húzva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. Az alkarcsontok, bordák és a kulcsont korabeli bolygatást mutatnak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb könyök tájékáról 4. századi erősen kopott, átfúrt római kisbronz (IV.77.174.6.).
2. A jobb medencelapát belső szélén törött nyelű vaskés, h: 10,8 cm (IV.77.174.2.).

3. A jobb medencelapát külső széle és a combcsont között fenőkö, h: 6,7 cm (IV.77.174.5.),
4. rajta csiholó, 6,1x2,5 cm (IV.77.174.3.).
5. A bal combcsont fején kova (IV.77.174.4.).
6. A bal láb külső oldalától egyforma távolságban 4 vagy 5 nyílhegy, rövid vágóélű és levél alakú⁵³ (egy részük egymással összekorrodálva), egymástól kb. 20 cm-re, h: 7,7, 7,2 cm, a harmadik törött; sz: 1,9–1,8 cm (IV.77.174.8.).
7. A bal lábszáron csontbogyó, h: 5,5 cm (IV.77.174.7.).
8. Ugyanott a lószerszám:
 - a: Vállába kovácsolt fülű kengyelpár, m: 17, ill. 17, sz: 14,1, talpsz: 3,3, ill. 3,4 cm (IV.77.174.9.).
 - b: A váz tengelyének meghosszabbításában a sarokcsontoktól 15–20 cm-re nagykarikás csikószabla, mely az erősen töredékes állapota miatt nem volt rajzolható (IV.77.174.10.).
 - c: A bal combcsont alatt széles, lapos vaspántból való ovális hevedercsat, á: 5,5 cm (IV.77.174.1.).

24. sír (109. kép, 137. tábla)

25–30 éves nő sírja. Csvh: 160 cm, sm: 95–85 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, kissé jobb oldalára fordult váz. A karok a test mellett, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékon nyitott, kerek átmetszetű bronzkarika, a párja a bal felkar külső oldalánál függőleges helyzetben, á: 3,4x3,1, ill. 3,3x3,2 cm (IV.77.175.5.). A jobb oldalra csúsztatva, a jobb kulcsont felkar felőli végétől a gerincoszlopig félkörívben 6 aranyozott ezüst csüngős ingnyakdíszveret. A felső tag két összekapcsolt kör forma, a hátoldalán 2 aklaszeg. Az alsó tag stilizált növényi mintával díszített rombusz. Egynek csak a felső része van meg. H: 3,6, 3,8, 4,0, 3,7, 3,7 cm (IV.77.175.3.; M. NEPPER 1996, 249.10. kép).

A jobb kulcsont felső végétől 4 aranyozott ezüstveret, amelyek a kéttagú csüngők felső tagjainak csaknem pontos megfelelői, a hátoldalukon 2–2 felvarrásra szolgáló, zárt füllel. A kulcsont felső ívét követték, s a gerincoszlop harmadik csigolyája és a bal oldali bordák indítása alá nyúlva félkörívet alkottak 1,3x1,5 cm (IV.77.175.2.; M. NEPPER, 1996. 249. 10. kép).

2. A bal kulcsont fölött öntött bronz fülesgomb, h: 1,4 cm (IV.77.175.4.).
3. A jobb alkar közepén nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, kerek átmetszetű huzalból, á: 6,8x6,8 cm (IV.77.175.1.).

⁵² Véleményem szerint a rajz töredékekből történt markolatkonstrukciója helytelen.

⁵³ A 136. tábla 1–2. nyílhegy rajza helytelen.

4. A bal alkar belső oldalánál, a csukló fölött vastú törmeléke.
A restaurálás során megsemmisült.

25. sír (109. kép)

66-75 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: 70–80 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra dőlt. Mindkét kar a test mellett nyújtva, a tenyér lefelé fordítva feküdt. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

26. sír (109. kép, 129., 138. tábla)

54-58 éves férfi lovas sírja. Csvh: 170 cm, sm: 55 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok a test mellett nyújtva, a felkarok igen erősen a mellkas két oldalára szorítva, az alkarok pedig a medencelapátok szélén keresztülfektetve nyugodtak. A jobb és a bal tenyér a combcsontok fejére tapadt. A lábak nyújtva, a lábszárak felett 20 cm-re maradt meg a ló négy levágott lába. A ló jobb oldalán fekvő koponyája a váz bal lábától 20 cm-re, orrával NY felé feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A medence alatti sírföldből előkerült töredék talán vaskés lehetett.
2. A jobb lábszár fölött a lószerszám és lócsontok mellett hosszú vágóélű, levél alakú nyílhegy, h: 7,3, sz: 2,2 cm (IV.77.176.1.).
3. A lábszárak mellett mindkét oldalon a lószerszám:
 - a: A jobb térd mellett és a jobb lábfej előtt 1-1 trapéz alakú kengyel, m: 17,8, ill. 17,8, sz: 11,9, ill. 12,9, talpsz: 2,7, ill. 2,6 cm (IV.77.176.4.).
 - b: A jobb talp alatt csikózábla, a szájvasak h: 8,2, ill. 6,9, karika á: 5,4, ill. 6,1 cm (IV.77.176.3.; M. NEPPER 1996, 248. 4. kép).
 - c: A ló koponyájának jobb oldalán téglalap alakú hevedercsat, h: 5,8, sz: 4,4 cm (IV.77.176.2.).

27. sír (138. tábla)

5-7 éves gyermek sírja. Csvh: 98,5 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A medencecsontok környékéről csaknem szétporladt D alakú vascsat.
2. A bal combcsont mellett vaskés, h: 7,9, sz: 1,4–1,0 cm. Nincs leltározva,⁵⁴ csak a rajza van meg.

28. sír (109. kép, 135., 138. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 86 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal alkar a medencelapát combcsont felőli végére támaszkodott. A váz kissé jobbra volt dőlve, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar belső oldalánál egyenes, rövid vaskés, h: 9,0 cm (IV.77.177.2.).
2. A jobb combcsonttól 10 cm-re 2, egymáson fekvő, talán rombusz alakú nyílhegy, h: 7,0, ill. 9,0 cm (IV.77.177.1.).
3. Lószerszám:
 - a: A jobb lábfejtől 22 cm-re töredékes csikózábla, karika á: 5,7 cm (IV.77.177.3.).

29. sír

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: 56 cm, sm: 60 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

30. sír (109. kép)

32-36 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar a test mellett, a lábak egyenesen, a lábfejek leszorítva, előre nézve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal alkar belső oldalánál a medencelapáton vaskés, h: 9,2, sz: 1,2–1,4 cm. A penge és a nyéltüske találkozásánál 1,0x1,0 cm-es foltban megőrződött a bőr(?)tok maradványa (IV.77.178.1.).

31. sír (109. kép, 139. tábla)

19-25 éves fiatal sírja. Csvh: 146 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a mellkas alá hajlítva, a bal kar könyöktől behajlítva enyhe ívben követte a test oldalát. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csukló fölött és a bal alkar közepén egy-egy nyitott bronz karperec, négyszögletes, ill. kerek átmetszetű huzalból, á: 6,4x6,0, ill. 5,9x6,0 cm (IV.77.179.1.).

⁵⁴ Már rajzoláskor nagyrészt szétporlott.

32. sír (109. kép, 135. tábla)

26-30 éves férfi sírja. Csvh: 169 cm, sm: 130 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar szorosan felhúzva a kulcsontig, a kézfej az alsó nyaki csigolyákra tapadt. A bal alkar a hastájékra hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A bal lábszár mellett 22 cm magas padka volt a lószerszámnak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Nyitott, vékony bronzkarika a szemfogak alatt, á: 2,0x2,1 cm; a restaurálásakor szétporlott.
2. A bal combcsont külső oldalánál nyílhegy, h: 10,0 cm; a restaurálásakor szétporlott.
3. A bal lábszár külső oldalánál, annál 22 cm-rel magasabban lószerszám:
 - a: Eltérő nagyságú, legyező alakú kengyelpár. Az egyik négyzetes függesztőfülű, gerincelt talpalójú, a másik bőrtorkú, széles talpalójú, a füle hiányzik, m: 16,9, ill. 17,3, sz: 13,8, ill. 14,7, talpsz: 2,7 cm (IV.78.19.2–3.).
 - b: Oldalpálcás zabla, a szájasak h: 7,7, ill. 7,7 cm (IV.78.19.1.).

33. sír (110. kép)

55-60 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 96 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, kissé jobbra dőlt váz. A jobb oldalán fekvő koponya hátrabillent. Az alkarok a bal medencelapát és a keresztcsont találkozásánál keresztezték egymást. A kissé felhúzott jobb lába jobbra dőlt, a lábfejek szintén. A bal láb nyújtva, a lábfej leszorítva feküdt. A gerinc és a jobb alkar fölött, a jobb combcsont külső oldalánál, valamint a bal combcsont közepétől a bal lábszár közepéig, összefüggő foltokban fa (koporsódeszka) nyomai. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

34. sír (110. kép)

Kisgyermek sírja. Csvh: 93 cm, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb alkar felhúzva a mellkas közepére, a bal alkar derékszögben hajlott a bordák alá. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

35. sír (110. kép)

Kisgyermek sírja. Csvh: 67 cm, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

36. sír (110. kép, 139. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: 103 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A koponya jobbra és kissé előre billent. A karok nyújtva a test mellett, a jobb váll kissé felhúzva, a jobb tenyér a medencelapátra tapadt. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan, jobbra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A halánték és tarkócsont környékéről kerek átmetszetű bronzkarika, á: 2,7x2,6 cm. Párja a koponyából került elő a csontok mosásakor, á: 2,5x2,5 cm (IV.77.180.1.).
2. A jobb alkar belső oldalánál töredékes vaskés (IV.77.180.2.).

37. sír (110. kép, 139. tábla)

66-71 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, mélysége 125 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponyája teljesen előrebillent, az arckoponya csaknem a jobb vállra és jobb kulcsontra támaszkodott. A karok nyújtva a test mellett, a bal alkar félig a medencelapát alatt feküdt. A bal medencelapát alatt barnás elszíneződés (fakorhadék?). A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kulcsont alatt kis vastárgy.
2. A jobb csuklón ovális átmetszetű, elhegyesedő végű töredékes bronz huzalkarperec (IV.77.181.1.).
3. A bal csukló alatt három lapos bronzszálból sodrott töredékes karperec (IV.77.181.1.).
4. A bal combcsont belső oldalán kis vastöredék.

38. sír (110. kép, 140–141. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 167 cm, sm: 133 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb alkar felhajlítva úgy, hogy a kéz a szívájékon nyugodott. A bal alkar derékszögben a mellkas és a has közé volt hajlítva. A lábak nyújtva, a bal lábfej oldalra dőlve feküdt. A jobb lábszár-közép fölött 15 cm magas padkán volt a lószerszám. Az alsó állkapcsón és a gerincoszlop egy részén rágcsáló okozta bolygatás. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb váll fölött harci fokosbalta, h: 15,4, élsz: 3,2, fokm: 2,0 cm (IV.77.182.3.).
2. A két combcsont között és a jobb sarokcsont tájékán 1-1 rövid, ill. hosszú vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 6,6, ill. 5,5, sz: 2,4, ill. 2,5 cm (IV.77.182.1.).
3. A bal térdkalács külső oldalánál tegez maradványai.
4. A jobb lábszár és a lábfej fölött lószerszám:
 - a: Töredékes, talán körte alakú kengyelpár. A fül nélküli példány m: 17,8, sz: 14,2, talpsz: 3,3 cm. A másik kengyel mérhető talpsz: 3,6 cm (IV.77.182.4.).
 - b: A bal lábfej előtt zabla töredékei.

c: Lant alakú hevedercsat, ívelt oldalakkal, h: 5,5, sz: 4,0 cm (IV.77.182.2.).

39. sír (110. kép)

52-61 éves férfi sírja. Csvh: 173 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és előre billent. A jobb alkar a hastájékra hajlítva, a bal kar pedig nyújtva a bal medencelapát alatt nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

40. sír (139. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: 50 cm, sm: 65 cm, t: NY-K (270°-90°). A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Vékony bronzkarika, á: 1,5x1,3 cm (IV.77.183.1.).

41. sír (110. kép, 141. tábla)

47-52 éves férfi sírja. Csvh: 167 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponya kissé előrebillent. A jobb alkar a kulcsont alá hajlítva, a bal alkar a medencelapátra csúsztott. A jobb láb kicsit oldalra dőlve, a bal nyújtva feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont feje mellett egyenes vaskés, h: 11,0, sz: 1,5 cm (IV.77.184.1.).
2. A bal combcsont belső oldala és a szeméremcsontok közötti részen hosszú, levél alakú nyílhegy, h: 12,7, sz: 2,8 cm (IV.77.184.2.).

42. sír (111. kép)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 135 cm, sm: 75-80 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb alkar a jobb medencén, a bal alkar a hason feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

43. sír (111. kép)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 115 cm, sm: 68 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponya előrebillent. A bal alkar a hastájékra hajlítva. A jobb láb kissé behajlítva oldalra dől, a bal nyújtva feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

44. sír (111. kép, 141. tábla)

9-12 éves gyermek sírja. Csvh: 115 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott hely-

zetű váz. Mindkét alkar a hastájékra hajlítva, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A töredékes koponya alatt vékony, töredékes bronzkarika, á: 2,3x2,1 cm (IV.77.185.1.).

45. sír (111. kép)

10-13 éves gyermek sírja. Csvh: 137 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobb oldalra billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a keresztcsontra, a bal alkar a kismedencére hajlítva, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

46. sír (111. kép, 141. tábla)

6-9 éves gyermek sírja. Csvh: 92 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek a bal oldali része csaknem teljesen szétporladt. A jobb kar a test mellett, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A medencecsontok alatt egyenes vaskés, h: 11,7, sz: 1,6 cm (IV.77.196.1.).

47. sír (111. kép, 141-142. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 93 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A lábak békaterpeszben feküdtek. A sír korabeli bolygatást mutatott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A medencén ovális átmetszetű, vaskos, nyitott bronzkarika, á: 1,5x1,4 cm (IV.77.187.2.).
2. Az áll alatt, a bal kulcsontnak megfelelő helyen öntött bronz fülegomb, h: 1,3, á: 0,8 cm (IV.77.187.1.). Az áll alatt, a bordák között, a bal felkar és a jobb lábszár külső oldala mellett szétszóródott aranyozott bronz ruhadíszek. 4 kúpos közepű, kerek ingnyakdíszveret, a szélén sugaras karcolással, a hátoldalán 2-2 felvarrássra szolgáló, zárt füllel, á: 1,6x1,6 cm (IV.77.187.3.; M. NEPPER 1996, 249. 13. kép).
3. Ugyanott 6 csüngős ingnyakdíszveret, amelyek felső része az előzőekkel azonos, a csüngőjük szív alakú. Ezeken kívül még 2 hiányos példány, melyeknek csak a felső részük maradt meg, h: 4,9, sz: 1,6 cm (IV.77.187.4.; M. NEPPER 1996, 249. 13. kép).
4. A jobb karon négy ágból font töredékes bronz karperec (IV.77.187.6.).
5. A medencén 2 nyitott bronz pántgyűrű, á: 1,7x1,8, ill. 1,9x2,1 cm (IV.77.187.5.),

6. mellettük 1 szem gyöngy, amely a kibontás után szétporlott.
7. A jobb lábszár mellett vastörredékek, amelyeket a 141. táblán tévesen nyílhegynék rekonstruált a rajzoló, talán kés pengéjének töredékei.

48. sír

Gyermek sírja. Csvh: 56 cm (mérhető), sm: 82 cm, t: ÉNY-DK (289,7°-109,7°). Háton fekvő, nyújtott váz. A csontváz nem volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

49. sír

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 175 cm, sm: 127 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok a test mellett. A vázcsontokon s alattuk is deszkamaradványok voltak; ezek koporsó meglétére utalnak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

50. sír

10 éves gyermek sírja. Csvh: 120 cm, t: DNY-ÉK. A teljes váz korabeli beásással bolygatott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

51. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: 110 cm, t: DNY-ÉK. Melléklet nélkül.

52. sír (111. kép, 143. tábla)

41-46 éves nő és 0 éves csecsemő sírja. A női csvh: 140 cm, sm: 157 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Az ovális sírfolt 135 cm mélyen jelentkezett. A combcsontoktól lefelé szűkülő sírgödör közepén feküdt a háton fekvő, nyújtott helyzetű női váz. A koponya teljesen jobbra és előre, a jobb kulcsosontra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett. A bal alkar a medencére simult, a tenyér kifelé volt fordítva. A medence erősen tágult állapotban maradt meg. A lábak nyújtva, a lábfejek leszorítva feküdtek.

A mellkas közepén, a gerincoszlopon voltak a csecsemőkoponyának, a jobb kézfej környékén pedig a csecsemő csontvázának további töredékei. A csontvázak felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya falcsontjától és a tarkócsonttól 4-5 cm-re egy egy vastkos, nyitott, egyik végén elhegyesedő bronzkarika, á: 3,2x3,2, ill. 3,2x2,8 cm (IV.78.217.2-3.).
2. A jobb csuklóról lecsúszva négyszögletes átmetszetű, nyitott bronz huzalkarperec, kissé elhegyesedő végekkel, á: 6,6x6,8 cm (IV.78.217.1.).

53. sír (111. kép)

43-54 éves férfi sírja. Csvh: 155 (75+43+37) cm, sm: 125 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Jobb oldalán fekvő zsugorított váz. A koponya is a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Jobb kar nyújtva volt a test mellett, bal alkar pedig a keresztcsontra hajlítva. Felhúzott lábait mintha valamivel alátámasztották volna. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

54. sír (112. kép, 143-145. tábla)

64-69 éves férfi koporsós temetkezése. Csvh: 165 cm, sm: 137 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar nyújtva, az alkar a medencelapát és a combcsont feje alatt nyugodott. A bal kar a test mellett, a tenyér a koporsó aljára tapadt. A lábak nyújtva, a lábfejek kissé oldalra dőlve. A váz jobb oldala mellett végig élére állított koporsódeszka nyomai(?). A lószerszámokat bal lábára fektették. A zablá a bal combcsont belső oldala mellett, egyik kengyel a bal alsó lábszár felső részén a térd alatt, a másik a bal lábfej előtt. Tegezét a jobb medencétől fektették végig a jobb oldalán. A csontváz felszedve.

84. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 54. sír: a láb mellé helyezett tegez és lószerszám

Melléklet:

1. A jobb medencecsont fölé helyezték a tegez, amelyből megmaradt a bal medencecsont fölött 6 cm-rel magasabban és a sír töltélföldjében 1-1 zárt tegezfűglesztő bronzkarika, á: 2,5x2,7, ill. 2,4x2,4 cm (IV.78.218.1.), valamint a tegez díszítő 4 vékony, keskeny, töredékes csontlemez (IV.78.218.2.), a jobb medencén és a jobb combcsonton pedig tegez vasalásának töredékei (IV.78.218.6–7.).
2. A jobb medencecsont fölött 27 cm-rel 1-1 széles, ill. keskeny, levél alakú nyílhegy, h: 7,9, ill. 8,0, sz: 2,8, ill. 2,0 cm (IV.78.218.3.).
3. A bal combcsont belső oldalától kezdődött a lószerszám:
 - a: Csikózábla igen kicsiny karikákkal, a szájvasak h: 8,0, ill. 9,1 cm (IV.78.218.4.).
 - b: A bal térd alatt és a boka külső oldalánál 1-1 legyező alakú kengyel palmetta alakú bronzberakással. Csaknem azonos méretűek, de az egyik talpalója szélesebb és homorú, a másik talpalóján pedig alul borda fut végig. M: 17,6, ill. 17,1, talpsz: 4,4, ill. 3,4 cm (IV.78.218.5.; M. NEPPER 1996, 248. 5. kép).

55. sír (84., 112. kép, 145–146. tábla)

15-17 éves fiatal sírja. Csvh: 155 cm, sm: 87 cm, t: DNY–ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A jobb alkar a kismedence jobb oldalához, a bal alkar a keresztcsontra volt hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A homlokcsonton, a halántékon s a mellkas felső középső részén 3, bronzlemezből készült pártaveret sugaras és dudoros díszítéssel, valamint a felvarrára szolgáló 1-1 lyukkal (IV.78.219.1.).
2. Az áll bal oldalán és a jobb kézfej fölött 1-1 egymásra hajló végű, kerek és négyszög átmetszetű ezüst- és bronzkarika, á: 2,1x2,1, ill. 2,1x1,8 cm (IV.78.219.2.).
3. A jobb alkar közepén és a bal csuklón, nyitott, ellaposodó és elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, á: 6,8x6,6, ill. 6,9x6,5 cm (IV.78.219.3.).
4. A jobb kézen széles, lapos, nyitott, egymásra hajló végű bronz pántgyűrű, az egyik végén kerek, fűrt lyukkal, á: 2,1, pántsz: 0,8 cm (IV.78.219.4.; M. NEPPER 1996, 249. 12. kép), valamint egy félkör átmetszetű nyitott bronzgyűrű, egymásra hajló végei ferdén levágtak, á: 2,1 cm (IV.78.219.5.).
5. A jobb lábfej fölött őrlőkő töredéke.

56. sír (112. kép, 147–150. tábla)

32-50 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 98–100 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott hely-

zetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Az alkarok a hastájékra hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt és a bal kulcscsont fölött 1-1 kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített nyitott, egymásra hajló végű ezüstkarika, á: 2,5x2,4 cm (IV.78.220.1.).
2. A medence alól 2, a bal combcsont közepéről további 1 indadíszes bronz övveret, a hátulján 2-2 aklasszeggel. Két vereten szív alakú lyuk, 1,65x1,7, 1,7x1,65, ill. 1,4x1,5 cm (IV.78.220.3.; M. NEPPER 1996, 250. 15. kép).
3. A bal alkar külső oldalának közepétől a combcsont harmadáig, azt fedve, a tegez maradványai:
 - a: 3 félkör átmetszetű, bronz függesztőkarika a jobb, ill. a bal könyökhajlatnál és a bal combcsont közepétől, á: 2,83,2, 2,82,6, ill. 2,62,75 cm (IV.78.220.2.; M. NEPPER 1996, 248. 8. kép).
 - b: Tegezzár. Vasból készült zárszerkezet, enyhén ívelt, lapos oldaltagból középen kettéválasztott félkör alakú csattest. A csattest osztótagjához vaspecpek csatlakozik, illetve szegecs, amelyben farostok vannak, h: 6,0, sz: 1,7–2,6–2,2 cm (IV.78.220.6.).
 - c: A tegez szájának,
 - d: és az aljának maradványai,
 - e: valamint a merevítőpálcák (IV.78.220.7., 11.).
 - f: 6 különböző típusú nyílhegy: 4 különféle hosszúságú vágóélű rombusz, ill. deltoid alakú, egy csaknem párhuzamos élű, végezetül egy apró, deltoid alakú példány, 6,6, 11,7, 10,6, 11,3, 6,5 és 7,4 cm. A tegezen voltak (IV.78.220.4.; M. NEPPER 1996, 248. 9. kép).
4. Hosszú, egyenes vaskés a tegezből, a nyele letört, h: 10,6, sz: 0,8–1,5–1,4 cm (IV.78.220.5.).
5. A bal lábszáron és a jobb lábfejen lószerszám:
 - a: Csikózábla, a szájvasak h: 9,3, ill. 9,6, karikaá: 5,9, ill. 6,66,7 cm (IV.78.220.9.).
 - b: Különböző típusú és nagyságú kengyelek, az egyik félóvális, a másik szélesebb formájú, m: 16,1, 16,5, sz: 13,5, ill. 14,0, talpsz: 3,7, ill. 3,5 cm (IV.78.220.10.).
 - c: Ovális hevedercsat, h: 6,0, sz: 2,0x4,2 cm (IV.78.220.8.).

57. sír (112. kép, 143. tábla)

23-80 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 66 cm, t: NY–DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra mozdult. Az alkarok a mellkas alá hajlítva, eredetileg talán egymással párhuzamosan feküdtek. A lábak nyújtva voltak. A vázat állatjáratok bolygatták meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medencecsont fölött kerek átmetszetű, egymásra hajló végű bronzkarika, á: 1,4x1,4 cm (IV.78.221.1.).

2. A jobb kézen bronz pántgyűrű, á: 2,0 cm (IV.78.221.2.).

58. sír (112. kép, 146. tábla)

27-32 éves nő sírja. Csvh: 75+37+31=143 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,6°). A váz felső része a koponyától a medencéig háton fekvő volt. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett a bal kulcscontra. A karok szorosan felhúzva. A jobb alkar a felkar külső oldalán, azzal párhuzamosan, tenyérrel fölfelé a jobb váll fölött, a bal alkar a gerincoszlopon végigfektetve, a bal kéz pedig az áll alatt nyugodott. A bal láb erősen behajlítva jobbra dőlt. A jobb láb hiányzott, mert a vázat korabeli bolygatás dúlta fel. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az áll alatt 1, a tarkó alatt 2 karika, az egyik a jellegzetesen csepp alakú típus. Különböző vastagságú bronzdrótból készültek, s különböző méretűek, á: 2,2x2,0, 1,7x1,0, és 2,0x1,5 cm (IV.78.222.2.).
2. Félkör átmetszetű, egymásra hajló végű bronz pántgyűrű, á: 1,8x2,0 cm (IV.78.222.1.).

59. sír (112. kép, 151. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 130 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és kissé hátra billent, az állkapocs leesett, kifordult. A jobb alkar a keresztcontra, a bal a hastájékra hajlítva feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, a tarkótájon vékony, nyitott bronzkarika, á: 1,9x2,0 cm (IV.78.223.1.).
2. A nyak tájékáról fehér berakásos, sárga színű agyaggyöngy (IV.78.223.2.).
3. A váz alatti sírföldből kész töredéke, amely nem volt rajzolható, valamint
4. bizonytalan rendeltetésű vastöredék, amelyről szintén nem készült rajz (IV.78.223.3.).

60. sír (112. kép)

0-1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 35 cm, t: nem állapítható meg. A koponya és néhány bordatöredék felszedve.

Melléklet nélkül.

61. sír (112. kép, 146., 151. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 96 cm, sm: 96 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyet állatjáratok bolygattak meg. A koponya jobbra fordult és teljesen előrebillent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Lapos, nyitott bronzkarika, á: 1,8 cm (IV.78.224.1.).

2. Üreges vas(torques?) töredéke (IV.78.224.2.).

62. sír (113. kép)

Kisgyermek sírja. Csvh: 42 cm, sm: 80 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). A csontváz szétporladt, felszedhetetlenné vált.

Melléklet nélkül.

63. sír (113. kép, 151. tábla)

37-42 éves nő és csecsemő sírja. A négyszegletes sírgödör h: 200, sm: 146 cm, csvh: 145 cm és 30 cm. A sír feltja 128 cm-nél jelentkezett, melynek hossza 200 cm volt. A sírban a női váz mérhető hossza 145 cm, a gyereké 30 cm. A felt jelentkezésétől a sírgödör alja 18 cm-re volt. T: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A karok nyújtva a test mellett, a bal váll pedig kissé felhúzva. A lábak nyújtva feküdtek. A koponya és a lábszárak 5-10 cm-rel magasabban voltak, mint a váz többi része.

A bal felkarcsonton kívül csecsemőváz maradványai kerültek elő. Koponyája a felnőttváz bal vállának csúcsával egy vonalban feküdt, a vázcsontjai pedig a könyök vonaláig helyezkedtek el. A csontvázak felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldali csecsnýlványán 1-1 vékony, kerek átmetszetű bronzkarika, á: 2,4x2,0 cm (IV.78.225.1.).
2. A jobb oldalról, a mellkas közepéről öntött fél füles bronzgomb került elő, a párja pedig a váz bontásakor, h: 1,8 cm (IV.78.225.3.).
3. A mellkas közepén, a jobb oldalon ezüstlemez (korong?) töredékei.
4. A jobb csukló fölött egyetlen négy bronzszáלבól fonott hurkos végű bronz karperec (IV.78.225.4.).
5. Mindkét kézről 1-1 pántgyűrű. A bal oldali gyűrű a kézről lecsúszott a bal combcsont alsó harmadával egy vonalba, s ez domborúra hajlított vékony bronzlemez-ből készült széles pántgyűrű töredéke volt, kétszer két hullámvonalas sorban futó poncolt díszítéssel, pántsz: 0,7 cm (IV.78.225.5.). A másik, széles bronzpántból készített töredékes gyűrűt három vízszintes sorban körbefutó rovátkolt dísz ékítette, pántsz: 0,7 cm (IV.78.225.6.).
6. A bal felkarcsonttól a kulcsont felé néző hegygel vasár, h: 8,0 cm (IV.78.225.2.).

64. sír (113. kép, 151. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 56 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az arckoponya a jobb kulcscontra billent. A karok és a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kulcsont fölött vastag, nehéz bronzlemezből körbehajlított csüngő(?), egy lyukkal a külső oldalán, m: 1,9, á: 2,0 cm (IV.78.226.1.).

65. sír (113. kép)

1 éves gyermek. Csvh: 57 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem teljesen szétporladt váz. Felszedni csak a koponya- és a combcsontokat sikerült.

Melléklet nélkül.

66. sír (113. kép, 153. tábla)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 105 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állcsúcs a jobb kulcsosontra támaszkodik. A jobb alkart a szívátjékra hajlították, a bal alkar a hason feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb csecsnyúlványán és a szegycsont felső végén 1-1 félkör átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott karika, á: 2,9x2,45, ill. 2,8x2,65 cm (IV.78.227.1.).
2. A jobb alkar közepén elhegyesedő végű bronz huzalkarperccel, á: 6,8x6,9 cm (IV.78.227.3.).
3. A bal kéz mutatóujján lépcsős fejű bronzgyűrű, rajta vésett dísz, á: 2,2x2,1 cm (IV.78.227.4.; M. NEPPER 1996, 248. 7. kép).
4. A bal váll fölött, hegyével a tarkócsont felé töredékes vaskés, h: 8,0 cm (IV.78.227.2.).

67. sír (113. kép, 152. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 180 cm, t: nem állapítható meg. A sírra ráásott óriási, 4 m széles és 1,80 m mély rablógödörben jelentkező váz olyan helyzetű volt, mintha a rablásokor az inakkal és izmokkal még összetartott tetemet is kihúzták volna a sír végébe. A lábcsontok és a koponyatöredékek felszedve.

Mellékletek:

1. Lószerszám:

- a: Csikószabla, a szájvasak h: 8,2, ill. 8,5, karikaá: 7,0x7,0, ill. 6,8x7,0 cm (IV.78.228.2.).
- b: Különböző nagyságú és típusú kengyelek. Egyik kicsi és alma alakú, a másik vállába kovácsolt fülű és sokkal nagyobb. M: 13,0, ill. 18,0, sz: 12,0, ill. 13,4, talpsz: 3,3, ill. 3,0 cm (IV.78.228.1.).

68. sír (113. kép)

16-19 éves fiatal sírja. Csvh: 133 cm, sm: 50 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra dőlt. A jobb alkar a szívátjék alá, a kissé jobban felhúzott bal pedig a kulcsosont alatti tájékra

hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

69. sír (113. kép, 153. tábla)

41-45 éves nő sírja. Csvh: 151 (74+37+40) cm, sm: 111 cm, t: ÉNY-DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő váz. Az állkapocs leesett. A jobb alkar a mellkas alá volt hajlítva, a bal alkar pedig a jobb kulcsosont alá fektetve. A kissé felhúzott lábai balra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:⁵⁵

1. Kicsiny vastú, h: 2,0 cm.
2. Vaskés.

70. sír (114. kép, 153. tábla)

62-66 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt hátrabilenve, az állkapocs leesett. A jobb alkar a hastájék külső oldalán, a bal kar a test mellett feküdt nyújtva, a bal kézfej pedig a bal lábszár fölött. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt nagyméretű, nyitott bronzkarika, az egyik vége elhegyesedik, á: 3,2x2,6 cm (IV.78.229.1.).
2. A bal kézről zárt bronzgyűrű, á: 2,1x2,1 cm (IV.78.229.2.; M. NEPPER 1996, 248. 7. kép).

71. sír (114. kép)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 103 cm, sm: 100 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és erősen előre billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a szívátjékra, a bal alkar derékszögben a mellkas alá volt hajlítva. A koponya jobb oldalán, a homlokcsonton, szabályos, kerek törésnyom. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

72. sír (114. kép, 153–154. tábla)

11-12 éves gyermek sírja. Csvh: 125 cm, sm: 101-102 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kicsit jobbra elmozdult, az állkapocs leesett. A jobb alkar bontáskor kifordult a helyéről, a bal alkar a hastájékon nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, a fültájékon vékony bronzkarika töredéke, a koponyából előkerült a töredékes párja is, á: 2,2 cm (IV.78.230.1.).
2. A jobb kulcsosont gerinc felőli végén tömör bronz fülesgomb, h: 1,6 cm (IV.78.230.3.).

⁵⁵ Nem kerültek leltározásra.

3. A jobb kézről vékony bronzlemezről domborúra kalapált, két sorban cikkcakk vonalban vésett díszítésű bronz pántgyűrű, pántsz: 0,6, á: 1,9 cm (IV.78.230.2.).
4. Bronz fejcsigűrű, á: 2,1 cm (IV.78.230.5.).
5. A jobb bordáktól a jobb medencelapát közepének vonaláig rövid nyelű kés, a penge mindkét oldalán textiltámaradványok, h: 12,5, pengesz: 1,5–1,4–1,3 cm (IV.78.230.4.).

73. sír (114. kép, 154., 379. tábla)

23-80 éves nő sírja. Csvh: 136 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán fekszik. A karok és lábak nyújtva. A koponya és a hosszúcsontok kivételével szinte teljesen elporladt, a meglévő csontok felszedve.

Mellékletek:

1. A sír rábontásánál a 2. ásonyomból, a jobb kulcscsont alól s a váz bal oldaláról is, 3 vastag ezüsthuzalból készített, nyitott, egymásra erő végű karika került elő. Egyiknek az egyik vége elhegyesedő, á: 2,45x2,3, 2,35x2,3 és 2,4x2,2 cm (IV.78.231.2; M. NEPPER 1996, 248. 6. kép).
2. A koponya alatt I. (Szent) István talán körülnyírt denára (CNH 1; H 1) (IV.78.230.1.).⁵⁶

74. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető. Csak a töredékes a koponya maradt meg.

Melléklet nélkül.

75. sír (114. kép, 153. tábla)

3-4 éves gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 60 cm, t: DNY–ÉK (241,9°–61,9°). A váz nagyobb része elporladt, csak a koponyát, a medence- és combcsontokat, valamint a jobb lábszár csontjait lehetett felszedni.

Melléklet:

1. A jobb medencelapát fölött egy ujjpercen nyitott, széles, erősen egymásra hajló végű, bronzlemezről készült pántgyűrű, zezugvonalas poncolt dísszel, á: 1,6x1,7 cm (IV.78.232.1.).

76. sír (114. kép, 153. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 73–75 cm, sm: 55 cm, t: DNY–ÉK (225°–45°). A csontváz csaknem teljesen szétporladt. Melléklet:

1. A bal alkar mellett 2 szemeggyöngy, festése lekopott (IV.78.233.1.).

77. sír (114. kép)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: (a medencetájékig) 41 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY–DK (295,3°–115,3°). Háton fekvő,

feltehetően nyújtott váz. A koponya jobbra és előre billent. A csontvázból a koponya, a bordák és a felkarcsontok felszedve.

Melléklet nélkül.

78. sír (114. kép)

34-39 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 95–100 cm, t: DNY–ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett és a bal kulcscsontra támaszkodott. A jobb alkar a hastájékra hajlítva, a bal szorosan felhúzva nyugodott. A bal felkarcsont hiányzott. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

79. sír (85., 115. kép, 154. tábla)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 105 cm, sm: 116–120 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Az alkarok és a medencetájék bolygatott volt, rajzolni nem lehetett. A jobb láb kissé felhúzva oldalra dőlt, a bal lábszár pedig keresztben feküdt a jobbon. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal melltájékon, valamint a külső bordaív és a felkarcsont között 2 tojás.
2. A jobb combcsont külső oldalánál lekerekített sarkú téglalap alakú töredékes hevedercsat, h: 6,4, sz: 4,2 cm (IV.78.234.1.).

85. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 79. sír: a mellkasra helyezett tojás

80. sír (115. kép, 144., 154. tábla)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 175 cm sm: 93 cm (a koponyánál), t: DNY–ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a váz mellett, a jobb kulcscsont törött volt. Bal alkarjának mindkét csontja törés utáni gumós forradást mutatott. A bal alkar a bal medencelapátra hajlítva, a kézfej a szeméremcsonton nyugodott. A jobb combcsontja törés után csúnyán forrt össze, s egykor a bal

⁵⁶ A temető érmeleleteit a feltárást követően Huszár Lajos határozta meg, s a meghatározásokat a közreadást megelőzően Kovács László ellenőrizte.

lábszár is törött volt. A koponya, a mellkas és a kézfejek sokkal magasabban feküdtek, mint a váz többi része. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb lábszárcsonttól 6 cm-re rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, a sírban mért h: 7,5, sz: 0,7–1,85–1,3 cm (IV.78.235.2.).
2. A jobb lábfej fölött vállába kovácsolt fülű, körte alakú kengyel, m: 17,1, sz: 14,9, talpsz: 3,9 cm (IV.78.235.1.).

81. sír (115. kép)

31-36 éves férfi sírja. A lekerekített sarkú, hosszényszög alakú sírgödörének h: 205 cm, sz: 56 cm, csvh: 160 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar nyújtva a váz mellett, a bal kézfej a medencelapát alatt nyugodott. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

82. sír (115. kép)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 140 (71+34+35) cm, sm: 40–50 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő váz. A koponya a jobb oldalán nyugodott. A jobb kar derékszögben a mellkasra hajlítva, a bal kar nyújtva feküdt. A lábak erős békaterpeszben helyezkedtek el. A porlékony állapotú vázból a koponya és néhány hosszúcsont felszedve.

Melléklet nélkül.

83. sír (115. kép, 155. tábla)

34-43 éves nő sírja. Sírgödörének h: 180, legnagyobb sz: 60 cm. Csvh: 136 cm, sm: 120 cm, t: DNY-ÉK (255,9°–75,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordulva előrebillent a bal kulcscsontra. A karok és a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal oldalon kerek átmetszetű, különböző vastagságú huzalból készült 2 bronzkarika, á: 2,5x2,7, ill. 2,0x2,0 cm (IV.78.236.1.).
2. A mellkason 3 szem szemesgyöngy (IV.78.236.4.).
3. Az utolsó háti csigolya jobb oldala mellett két fél füles bronzgomb, á: 1,1 cm (IV.78.236.2.).
4. A középső ágyékcsigolyán tömör bronz fülesgomb, h: 1,4 cm (IV.78.236.3.).
5. A jobb könyökhajlatban ép nyelű egyenes ár, h: 9,5, nyélh: 3,2 cm (IV.78.236.5.).
6. A jobb oldali medencelapát felső szélén kerek zöld elszíneződést észleltünk.

84. sír (115. kép)

1-2 éves gyermek sírja. A lekerekített sarkú, hosszényszög alakú sírgödörének h: 120, sz: 40–43 cm. Csvh: 102 cm, sm: 92 cm, t: DNY-ÉK. Háton fekvő, nyújtott

helyzetű váz. A karok a test mellett, a lábak nyújtva. A koponya, a kar-, lábcsonok és bordák egy része felszedve. Melléklet nélkül.

85. sír (115. kép)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 99 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen előrebillent. A karok nyújtva, a gerincoszlop balra nagy ívben elhajlott, a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

86. sír (115. kép, 155. tábla)

20-23 éves fiatal nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (236,25°–56,25°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Az alkarok a mellkas alá hajlítva, a lábak pedig nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A fültájékon 2, vékony bronzhuzalból készített, egymásra hajló végű, nyitott karika, á: 3,9x2,9, ill. 3,3x2,9 cm (IV.78.237.1.).
2. A jobb alkaron közvetlenül a könyök alatt elhegyesedő végű nyitott bronz huzalkarperec, á: 7,2x6,6 cm (IV.78.237.2.).

87. sír (116. kép)

3-5 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 20 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedhetetlen volt.

Melléklet nélkül.

88. sír (116. kép, 155. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: 30 cm, sm: 54 cm, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). A váz helyzete nem állapítható meg. A csontváz felszedhetetlen volt.

Mellékletek:

1. Valószínűleg a koponya jobb oldali feléről került elő egy bronzkarika, mely restauráláskor megsemmisült.
2. A jobb kulcsont környékéről bronz csüngős ingnyakdíszveret külön álló felső tagja sugaras, és alsó tagja palmattás díszítéssel, teljes h: 4,3 cm (IV.78.238.1.).
3. A bordák között 5 szem krétafehér pasztagyöngy (IV.78.238.2.).
4. Ugyanott amorf ólomveret (IV.78.238.3.).

89. sír

Kisgyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 35 cm, t: NY-K (270°–90°). Feltehetően háton fekvő váz. A csontváz felszedhetetlen volt.

Melléklet nélkül.

90. sír (116. kép, 157. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok szorosan a test mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek kissé balra fordulva előrenéztek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kulcscsont és gerincoszlop közötti részen vaskanal vagy vaslapátocska (IV.78.239.1.).

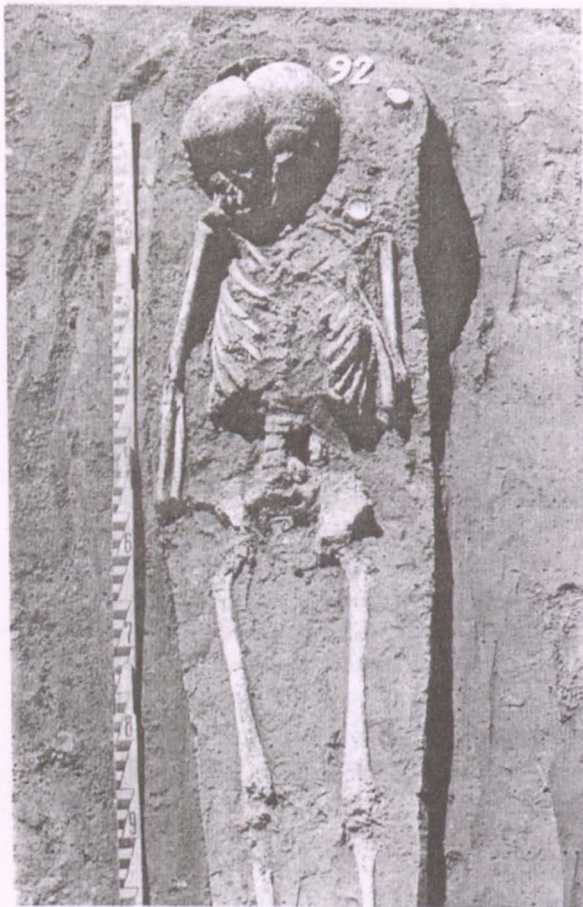
91. sír (116. kép)

12-16 éves gyermek sírja. Csvh: 141 cm, sm: 92 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott váz. A jobb alkar a mellre hajlítva, a bal kar szorosan a test mellett feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

92. sír (86., 116. kép, 156. tábla)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 107 cm, sm: 92 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponyája előrebillent. A jobb kar a test mellett, a bal alkar a szívájékra volt hajlítva. A

86. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 92. gyermeksír

lábak nyújtva. A felsőtest 7-8 cm-rel magasabban helyezkedett el, mint a test többi része. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal fültájékon kissé deformálódott, vastag bronzhuzalból készített karika, á: 1,4x1,1 cm (IV.78.240.4.; M. NEPPER 1996, 250. 14. kép).
2. A bal kulcscsont alatt a bordákon tömör bronz fülesgomb, h: 1,6 cm (IV.78.240.5.).
3. A koponyától balra 3 ólomból öntött veret, amelyen a rovátkolt keret kisebb rovátkolt kört fog körbe, s a közepén hegyesedő bütyök ül. A felületén 2-2 lyukkal, mely a felvarrásra szolgált. Talán a fejfödőt díszítette, á: 2,6x2,6 cm (IV.78.240.3.; M. NEPPER 1996, 249. 11. kép).
4. A bal vállcsúcs alatt díszített, füles, félhold alakú csüngő ólomból, a felülén fűrt lyukkal. Az előlapján gyöngy-soros keretben fenyőágminta fog közre három kerek dudort, á: 3,3, sz: 2,7 cm (IV.78.240.1.; M. NEPPER 1996, 249. 11. kép).
5. A mellkas bal oldalának közepétől a keresztcsontig 4 öntött, díszített, kerek ruhaveret ólomból, rajta gyöngyözött keretben hatágú ívelt csillag fog közre nyolc plasztikus gyöngy által keretezett kerek dudort. Mindkét szélén 1-1 lyuk a felvarráshoz. Á: 3,0x3,0 cm (IV.78.240.2.; M. NEPPER 1996, 249. 11. kép).
6. A medence fölött a sír földjéből vaskés töredéke (IV.78.240.6.).

93. sír (116. kép, 157. tábla)

27-32 éves nő sírja. Csvh: 167 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordult, az állkapocs leesett. A jobb alkar a mellkas alsó részére, a bal alkar pedig az ágyékcsigolyákra volt hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

94. sír (116. kép)

34-43 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett és jobbra elcsúszott. Mindkét alkar a has-tájékra volt hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

95. sír (87., 116. kép, 157. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult, az állkapocs leesett. A karok és a lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcsont fölött gömb alakú vascsörgő, a hasélén kiemelkedő borda fut körbe, és textilmaradványok voltak a felszínhez korrodálva, á: 2,1x2,6 cm (IV.78.241.1.).
2. Ugyancsak a bal kulcsont fölött 7 szem zöld, sárga és piros színű, gömbszelet és cső alakú, rácsurgatott spiráldíszes üvegpasztá gyöngy (IV.78.241.2.).
3. Az áll alatt törött bronzkereszt, rajta alig kiemelkedő corpus. A test körvonala gyöngyözéssel ábrázolt, a feje hiányzik, letörött. M: 2,3, sz: 2,3 cm (IV.78.241.4.; M. NEPPER 1996, 45. kép).
4. A bordák között 2 bronz csüngős ingnyakdíszveret alsó része; az egyik hibás öntvény, a másik palmettás díszű, h: 3,1, ill. 2,8 cm (IV.78.241.3.).

87. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 95. sír: viseleti rekonstrukció

96. sír

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem volt mérhető, sm: 50 cm, t: nem állapítható meg. A csontváz felszedhetetlen volt.

Melléklet nélkül.

97. sír (117. kép, 157. tábla)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 87-92 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal alkar tenyérral fölfelé a keresztcsont felső végén nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A lábak 5 cm-rel

mélyebben fekiüdtek a váz többi részénél. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldali bordák között vaskés töredéke (IV.78.242.1.).

98. sír (117. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 96 cm, sm: 89 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, részben elporladt.

Melléklet nélkül.

99. sír (117. kép, 157-158. tábla)

41-46 éves nő sírja. Csvh: 154 cm, sm: 122 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-65,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb alkar az utolsó ágyékcsigolyákra támaszkodott, a tenyér fölfelé nézett. A bal alkar a váz mellett, a lábak szintén nyújtva fekiüdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a halántéktájékon 1-1 kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített karika, á: 2,7x2,6, ill. 2,5x2,2 cm (IV.78.243.1.).
2. Mindkét könyök alatt öntött, zárt, kígyófejes bronz karperec. Az egyik kissé deformálódott és eltört, á: 6,9x7,1, ill. 7x7,5 cm (IV.78.243.2.).
3. A jobb kézen egymásra hajló végű, erősen homorú belsejű bronzgyűrű, á: 1,8x2,0 cm (IV.78.243.4.).
4. Ugyanott széles bronz pántgyűrű egymásra hajló végekkel, a díszítése körbefutó kétsoros rovátkolás, á: 1,8x2,0 cm (IV.78.243.3.).
5. A bal combcsont fejen töredékes vaskés, a sírban mért h: 9,8 cm (IV.78.243.5.).

100. sír (117. kép, 159. tábla)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 73 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar a jobb mellkason végigfektetve fekiüdt a gerincoszloppal párhuzamosan, a bal kézfej pedig a medencelapát alatt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bordacsontok között tömör bronz fülesgomb, h: 1,4 cm (IV.78.244.3.).
2. A jobb alkar közepén legömbölyített végű bronz karperec, á: 5,5x5,5 cm (IV.78.244.1.).
3. A bal kézen 2 töredékes pántgyűrű, á: 2,2, pánts: 0,5 cm (IV.78.244.2.).

101. sír (118. kép, 159. tábla)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 115 cm, sm: 98 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya oldalra billent és előreesett, az állkapocs a kulcsontot a bordák közé nyomta. A jobb alkar a meden-

cére, a bal alkar a mellkas alá volt hajlítva, a kézfej tenyérrel fölfelé. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kulcsont fölött, az áll alatt kerek bronz ruhadísz. Kúpos közepű, rovátkolással díszített, a hátoldalán a felerősítést szolgáló 1-1 zárt füllel, á: 1,4x1,4 cm (IV.78.245.1.).

102. sír (88., 118. kép)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan a test mellett nyugodott, de a kézfej hiányzott. A bal karját is levághatták (?), s a felkarját nem az anatómiai rendnek megfelelően találtuk a sír bontásakor; hanem a könyökízület volt a váll helyén. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

88. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 102. sír

103. sír (118. kép, 159. tábla)

14-17 éves gyermek sírja. Csvh: 140 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra fordult és kissé előrebillent. A jobb alkar a combsontra, a bal enyhe ívben a hastájékra hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon és a koponya bal oldalán 2 ezüstkarika, az egyik letört S-végű, a másik pedig sima, á: 2,4x2,3, ill. 2,1x2,2 cm (IV.78.246.1.).
2. A koponya alatt 4 barnásfekete színű, henger alakú, aranyozott ezüsfóliás pasztagyöngy (IV.78.246.3.).
3. Az állkapocs jobb oldala alól a csigolyákról és a kulcsonttól csüngős ingnyakdíszveret 4 felső kerek, öntött bronz tagja került elő, a hátoldalán két nagy zárt füllel, amely a felerősítést szolgálta. Az egyiket még át is fűrték két helyen, mert a fűlek letörték, á: 1,4, 1,4, 1,5, ill. 1,45 cm (IV.78.246.2.).

104. sír (118. kép, 159. tábla)

Valószínűleg gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 35 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponyát tudtuk felszedni, a váz többi része elporladt.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 8 szélesre kalapált S-végű bronzkarika, á: 1,3x1,2, 1,6x1,5, 1,4x1,5, 1,6x1,4, 1,8x1,4, 1,7x1,4, 1,2x1,4 és 1,6x1,4 cm (IV.78.247.1.).

105. sír (118. kép)

46-50 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult, az állkapocs leesett. A jobb alkar enyhe ívben a hastájékra volt hajlítva, a bal kar nyújtva szorosan a test mellett feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

106. sír (118. kép)

35-39 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A bal karja igen szorosan simul a testhez, a tenyér pedig a comb külső oldalához. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A váz jobb mellkasi részén egykorú bolygatás volt észlelhető. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

107. sír (89-90., 118. kép, 160-161., 379. tábla)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: 88 cm, sm: 88 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem szétporladt váz. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyán körben öntött és lemezcs, igen lekopott felületű bronz csüngős ingnyakdíszveretek 9 felső és 1 alsó tagja. A veretek letört függesztőfülei helyett fűrt lyuk szolgált a pártaszerű felerősítésre, á: 1,45, 1,5, 1,5, 1,5, 1,55, 1,55, 1,6, 1,7, 1,8, ill. 1,9x2,85 cm (IV.78.248.8.; M. NEPPER 1996, 250. 16. kép).
2. A koponya alól és a bal halántéktájról 2 kerek átmetszetű bronzkarika, egymásra hajló végekkel, á: 2,25x2,15, ill. 2,15x2,15 cm (IV.78.248.7.).
3. A jobb kulcsont alatt egy öntött bronzlunula nagy, kerek függesztőfüllel, m: 4,9, sz: 4,6 cm (IV.78.248.3.) (mellyel egybefűzték a bronzkeresztet és óncsüngőt).
4. A lunula alatt egyoldalas öntött bronzkereszt széles, bordázott függesztőfüllel, h: 5,4, sz: 2,8 cm (IV.78.248.2.; M. NEPPER 1996, 247. 3. kép).
5. A lunula függesztőfülnél egy, a közepén átfűrt, kerek óncsüngő, á: 2,4 cm (IV.78.248.9.).
6. A kulcsont környékén egy tintakék alapon világoskék közepű, pávaszemes pasztagyöngy (IV.78.248.6.).

7. A jobb alkaron vastag, négyszög átmetszetű nehéz, tömör bronz huzalkarperec, egymásra hajló, kissé elhegyesedő végekkel, á: 7,0x6,6 cm (IV.78.248.4.).
8. A jobb kézen nyitott, deformált bronzgyűrű egymásra hajló, kissé ellaposodó végekkel, á: 1,5x1,2 cm (IV.78.248.5.).
9. A bal kézfej helyén I. (Szent) István körülnyírt denára (CNH 1; H 1) (IV.78.248.1.).

89. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 107. sír: a) a lunula, a kereszt és az amulett, b) a kereszt, az amulett és a gyöngy, c) a pártaveretek

90. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 107. sír: viseleti rekonstrukció pártájának veretei

108. sír (118. kép, 158. tábla)

17-21 éves fiatal sírja. Csvh: 140 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (315°-135°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A karok szorosan a test mellett nyújtva. A jobb láb nyújtva, a lábfej oldalra dőlve feküdt, a bal láb pedig kissé felhúzva jobbra, a jobb térdre dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a fültájékon 1-1 kerek átmetszetű huzalból készített bronzkarika. Az egyik sima, a másik S-végű volt, á: 2,3x1,9, ill. 2,1x2,1 cm (IV.78.249.1.).
2. A jobb alkar közepén kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, az egyik vége elhegyesedő, á: 7,5x6,8 cm (IV.78.249.2.).

109. sír

Kisgyermek sírja. Csvh: 70 cm, (mérhető) sm: 25 cm, t: NY-K (270°-90°). A csontvázból csak a koponyát és bordatöredékeket lehetett felszedni, mert a váz többi része elporladt.

Melléklet nélkül.

110. sír

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 24 cm, t: nem állapítható meg. A csontvázból csak a koponya maradt meg, a többi csont elporladt.

Melléklet nélkül.

111. sír

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 26 cm, t: nem állapítható meg. A csontvázból csak a koponya maradt meg, a váz többi része elporladt. Melléklet nélkül.

112. sír (119. kép, 162., 164. tábla)

40-54 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 110 cm, t: DNY-ÉK (253,1°-73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra dőlt, az állkapocs leesett. Az alkarokat enyhe ívben a hastájékra hajlították. A lábak nyújtva, a jobb lábfej előrenézett, bal lábfej oldalra dőlt. A váz teljes jobb oldali része 8 cm-rel magasabban feküdt, mint a bal. A lábfejek fölött 30-35 cm-rel magasabb padkája volt a lószerszámnak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsont külső oldalánál és a lábfejek fölött 2 rövid vágóélű nyílhegy, h: 8,0, ill. 6,9 cm (IV.78.250.4.).
2. A jobb lábujjak előtt és részben rajta a lábfejen, annál 30-35 cm-rel magasabban helyezkedett el a lószerszám:
 - a: Vaskos szárú, kis karikájú csikószabla, a töredékes szájasak h: 7,0, ill. 7,6, a karika á: 5,3 cm (IV.78.250.2.).
 - b: Vaskos trapéz alakú kengyelpár oválisan rombusz alakú függesztőfüllel, m: 19,9, ill. 18,7, sz: 14,8, ill. 14,6, talpsz: 4,3, ill. 3,8 cm (IV.78.250.1.).
 - c: Lant formájú hevedercsat, a pecke letörött, h: 5,2, sz: 4,4 cm (IV.78.250.3.).

113. sír (119. kép, 163. tábla)⁵⁷

2 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, sm: 93 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott váz. A csontváz töredékei felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt két nyitott, pici, vékony, egymásba fűzött bronzkarika, á: 1,0x1,0 cm (IV.78.251.1.).

114. sír (119. kép)

0-1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 20 cm, t: nem állapítható meg. Az összetört gyermekkoponya töredékei felszedve.

Melléklet nélkül.

115. sír (119. kép)

51-56 éves férfi sírja. Nagy, ovális sírgödrének h: 187, sz: 35-65-55-42-35 cm. Csvh: 162 cm, sm: 85 cm, t:

DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Az alkarok enyhe ívben a hastájékra hajlítottak. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

116. sír (119. kép)

10 éves gyermek sírja. Csvh: 124 cm, sm: 58 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára fordult. A karok a váz mellett feküdtek nyújtva.

Melléklet nélkül.

117. sír (119. kép, 163. tábla)

34-58 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 110 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya bolygatott helyzetben felfordítva, az állkapocs külön a bal kulcsfont fölött állt. A karok szorosan a test mellett nyújtva. A lábak is nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva feküdtek. A koponya környékén egykorú bolygatás nyomai maradtak meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kézben töredékes vaskés, a sírban mért h: 12,5 cm (IV.78.252.1.).
2. A bordák közül a váz felszedésekor nyitott bronzkarika, á: 2,5x2,7 cm (IV.78.252.2.).

118. sír (119. kép, 163. tábla)

28-32 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 107 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Az alkarokat enyhe ívben a hastájékra hajlították, s a jobb tenyér fölfelé nézett, mintha tartott volna benne valamit. A lábak nyújtva, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán a fültájékon 1-1 kerek átmetszetű, nyitott bronzkarika, á: 2,5x2,1, ill. 2,5x2,2 cm (IV.78.253.2.).
2. A váz felszedésekor árkolt díszű, aranyozott ezüstcsüngő töredéke került elő, á: 1,6 cm (IV.78.253.1.).

119. sír (119. kép, 163. tábla)

29-33 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 105 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb alkar a mellkasra hajlítva, a bal kar pedig szorosan a test mellett feküdt. A jobb láb kissé behajlítva oldalra dőlt, a bal láb nyújtva volt. A csontváz felszedve.

⁵⁷ A táblakötetben tévesen 115. számmal jelezve.

Melléklet:

1. Részben a jobb medencelapát alá csúsztatva vaskés, a sírban mért h: 18 cm.

120. sír (120. kép)

31-40 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 64 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő váz. A koponya balra fordult. A jobb alkar a mellkasra hajlítva, a bal kar szorosan a test mellett nyújtva, a két láb bal oldalra enyhén zsongorítva feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

121. sír (120. kép)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 130 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt előrebillenve úgy, hogy a felső állkapocs a kulcsosontra támaszkodott. A jobb alkar a hastájékra hajlítva, a bal kar szorosan a test mellett nyugodott, a tenyér a comb külső oldalára tapadt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

122. sír

23-40 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 30 cm, t: nem állapítható meg.

Melléklet nélkül.

123. sír (120. kép, 163. tábla)

26-35 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 115 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. Az alkarok a hastájékra voltak hajlítva, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdték. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét karon, közvetlenül a könyök alatt zárt, kígyófejes bronz karperec, á: 7,1x6,9, ill. 7,0x7,1 cm (IV.78.254.1.).

124. sír (120. kép, 164. tábla)

26-35 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordult és erősen előrebillent, a felső állkapocs a bal kulcsosontra támaszkodott. A jobb kar a test mellett, a bal alkar a mellkasra hajlítva, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdték. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyában lévő földből kerek átmetszetű, nyitott bronzkarika, á: 2,5x2,4 cm. (IV.78.255.2.)

2. A jobb alkar közepén nagyobb, a bal alkaron kisebb, félkör átmetszetű, elhegyesedő végű nyitott bronz huzalkarperec, á: 7,25x6,7, ill. 6,7x5,7 cm (IV.78.255.1.).

3. A jobb oldalon, a szeméremcsont alatt vaskés vagy árnyél felőli töredéke.

125. sír (120. kép, 163. tábla)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 118-120 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A karok nyújtva szorosan a test mellett, a jobb láb szintén nyújtva, a bal kissé felhúzza és oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A medencecsontok felszedése után a két combcsont fejecse között enyhén ívelt hátú vaskés, h: 10 cm (IV.78.276.1.).

126. sír (120. kép, 164. tábla)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A karok szorosan a test mellett, s a lábak is nyújtva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb csuklón elhegyesedő végű bronz huzalkarperec töredéke (IV.78.256.1.).

127. sír (120. kép, 163. tábla)

29-34 éves nő sírja. Csvh: 157 cm, sm: 92 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Az alkarok a hastájékra hajlítva, a lábak nyújtva voltak. A jobb combcsonton törés utáni forradás nyoma látszik. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A medencében tömör, vaskos, nyitott bronz huzalgyűrű, az egyik vége erősen elhegyesedő, á: 2,4x2,5 cm (IV.78.257.1.).

128. sír (120. kép, 163. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 154 cm, sm: 106 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt előredőlve, az állkapocs leesett. A karok szorosan a test mellett, a lábak is nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdték. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcsosont fölött deformálódott bronz S-végű karika, á: 1,8x1,2 cm (IV.78.258.2.).

2. A jobb combcsont belső oldalánál tömör, vaskos, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott gyűrű, az egyenesre vágott végei összeérnek, á: 2,65x2,6 cm (IV.78.258.1.).

129. sír

Kisgyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 25 cm, t: NY-K (270°-90°). Az egyébként is porladt csontokat az eke teljesen összezúzta, felszedhetetlenné vált.

Melléklet nélkül.

130. sír (121. kép)

66-70 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan a test mellett, a bal alkar a hastájékra hajlítva, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

131. sír (121. kép, 164. tábla)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok nyújtva a test mellett, s a lábak szintén nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb alkar közepén kerek átmetszetű bronzhuzalból készített nyitott karperec egyenesre vágott végekkel, á: 5,25x4,8 cm (IV.78.259.1.).

132. sír

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 75 cm, t: nem állapítható meg. A csontvázból csak a koponyát tudtuk felszedni.

Melléklet nélkül.

133. sír (121. kép, 164. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 95 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Feltehetően háton fekvő váz, amelynek a mellkasa bal oldalánál fa(koporsó) maradványai maradtak meg. A csontváz szétporladt.

Mellékletek:

1. Az áll alatt 3 hengeres testű, aranyozott ezüsthóliával borított gyöngy, h: 1,2, á: 1,7 cm, ezüsthólia sz: 0,85 cm (IV.78.260.1.).

134. sír (121. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Csupán a koponya és a bordák egy része volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

135. sír (121. kép)

32-37 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 93 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb alkar a hastájékra hajlítva, a bal kar a test mellett nyújtva, s a lábak is nyújtva feküdtek.

A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

136. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 60 cm, t: nem állapítható meg. A csontvázból csak a koponya volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

137. sír (121. kép, 164. tábla)

48-52 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok szorosan a test mellett, s a lábak is nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített S-végű karika, á: 2,1x1,7, ill. 2,0x1,7 cm (IV.78.262.1.).

138. sír (91., 121. kép, 165. tábla)

3-4 éves gyermek sírja. Csvh: 75 cm, sm: 60-66 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent, az állcsúcs a bal kulcsontra támaszkodott. Mindkét kar szorosan fel volt húzva a felkarcsont mellé, az apró kézfejek pedig a kulcsontokon pihentek. A kissé felhúzott jobb lába oldalra dőlve feküdt, a bal lábszár hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az áll alatt kerek átmetszetű vashuzal torques.

2. A jobb kulcsont fölött 6 szem gerezdes és korong alakú, apró és mállott, mészköszín alapon barna berakásos szemesgyöngy (IV.78.261.1.).

3. A jobb kulcsont gerinc felőli végén, hegyével az áll jobb oldala felé mutató, csepp formájú, aranyozott ezüst, palmettadíszes veret, a hátoldalán 3 aklasszeggel, a közepén és a csúcán 1-1, a másodlagos használat nyomait mutató fúrt lyukkal, h: 5,0, sz: 2,3-3,4-0,9 cm (IV.78.261.2.; M. NEPPER 1996, 250. 15. kép).

4. A jobb oldalon, alulról a harmadik bordánál vascsat (?).

5. A bal oldalon, a felkarcsont belső oldala és a bordafű között vas karperec (?) töredéke.

1. A sír bontásakor az áll jobb oldalsó közép- és bal oldalsó középprészénél erős zöld elszíneződést figyeltünk meg, mellékletet azonban nem leltünk.

2. A jobb bokától 12 cm-re szárnyacsont.

91. kép: Püspökladány-Eperjcsvölgy. A 138. sír részlete

139. sír (121. kép)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 31 cm, t: ÉNY-DK (288,3°–108,3°). Igen sekélyen fekvő, feltehetően a szántással erősen megbolygatott váz, amelyből csupán néhány hosszúcsont, csigolya és borda maradt meg. Melléklet nélkül.

140. sír (122. kép)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 75 cm, sm: 88 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs lecsett. A karok szorosan a test mellett, a lábak enyhén felhúzva, térdnél összeérve feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

141. sír (122. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 98-100 cm, sm: 89 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé előrebillent. A csontváz csaknem teljesen elporladt, csupán a koponya és néhány hosszúcsont volt felszedhető.

Melléklet nélkül.

142. sír (122. kép, 167. tábla)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 123 cm, sm: 135 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult és előrebillent. A jobb alkar a kulcsont alá hajlítva, a bal alkar a jobb oldali bordákon nyugodott a gerincoszloppal párhuzamosan. A bal felkarcsont lecsúszott a test mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar könyök felőli első harmadánál nyitott, kerek metszetű bronz huzalkarperec, á: 6,6x6,2 cm (IV.78.263.1.).
2. A sír bontásakor került elő a másik karperec,⁵⁸ amelyet 3 vékony bronz szálból sodortak. Töredékes. Á: 6,3x6,6 cm (78.263.2.)

143. sír (122. kép, 166–167. tábla)

22-28 éves férfi sírja Csvh: (a koponya nélkül) 145 cm, sm: 91 cm, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen elporladt. A jobb alkar a combsont fejére, a bal pedig a keresztcsontra volt hajlítva, a bal orsócsont pedig a jobb kar mellett feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

⁵⁸ Tévesen két sodrott bronz karperecként lerajzolva. A törések illeszkednek, ezért az 1. sz. rajz törlendő!

1. Az elporladt koponya alól 2 kerek átmetszetű, egyenesre vágott végű, nyitott bronzkarika, 2,6x2,8, ill. 3,2x3,3 cm (IV.78.264.3.).
2. A jobb váll fölött csiholóvas, amelynek az egyik bepödrött vége letörött, h: 7,1, m: 3 cm (IV.78.264.2.).
3. Törött hegyű egyenes vaskés, h: 9,7 cm (IV.78.264.4.).
4. A váz jobb oldala mellől 2 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 10,0, ill. 8,85, sz: 0,85–3,5–2,65, ill. 1,1–3,1–1,3 cm (IV.78.264.1.).
5. A jobb lábfej fölött a lószerszám:
 - a: Csikószabla, szájvasak h: 9,5, ill. 8,5, karikaá: 6,6x7,2, ill. 6,6x6,2 cm (IV.78.264.6.).
 - b: Nagyméretű, trapéz alakú kengyelpár, ovális-rombikus függesztőfülekkel, m: 22,8, ill. 21,8, sz: 16,5, ill. 14,5, talpaló sz: 3,6, ill. 3,7 cm (IV.78.264.5.).
 - c: Hevedercsat, amely a bontáskor szétporladt.

144. sír (122. kép, 167. tábla)

6-8 éves gyermek sírja, a sírgödörnek mérhető h: 135 cm. Csvh: nem volt mérhető, sm: 125 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Az 50-55 cm széles sírgödör mindkét rövidebb végét korabeli bolygatással semmisítették meg. A váz valószínű bal oldalán 32 cm hosszúságban sötétbarnás, rostos elszíneződés volt, amelyet nem lehetett felszedni. E korhadvány (koporsódeszka) alól kerültek elő a csontok. A koponya a mellkason helyezkedett el. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 kerek átmetszetű, nyitott bronzkarika, á: 1,9x2,1, ill. 2,1x2,4 cm (IV.78.265.2.).
2. A csontok felszedése után a kéz valószínű helyén, nyitott vastag, nehéz pántgyűrű, amelyen díszítetlen, kidudorodó mező választja el a két csíkban futó sakktabla mintájú díszítést, á: 2,65, pántsz: 1,0 cm (IV.78.265.1.).

145. sír (122. kép, 167. tábla)

7 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 100 cm, t: DNY-ÉK (246°–66°). Háton fekvő, nyújtott váz, amelyből szinte csak a csontok lenyomata maradt meg.

Melléklet:

1. Töredékes bronzkarika.

146. sír (92., 122. kép, 168. tábla)

17-20 éves fiatal nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 88-90 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A jobb kézfej az utolsó háti csigolyákhoz, a bal kézfej pedig a bal medencelapát és a keresztcsont találkozásához támaszkodott. Az oldalra dőlt jobb lába kissé behajlítva, a bal láb nyújtva, a lábfejek szintén oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb vállcsúcson fölött és a bal halántéknál 1-1 nyitott bronzkarika. Az egyik csaknem elporladt, á: 2,9x3,0 cm (IV.78.266.1.).

2. A nyak körül egyetlen, háromrétre hajtott kerek átmetszetű bronzhuzalból sodrott torques. Hurkos vége hiányzik. A használat során eltörött torques hurkos végére rácsavarták az egyik törött véget, s valószínűleg ekkor húztak rá 1-1 fekete, ill. barna színű gyöngyöt (ez utóbbi a letört végnél lecsúszott), á: 16,0x14,8 cm (IV.78.266.4.).
3. A bal halántéktól 5-6 cm-re 3 bronz csüngős ingnyakdíszveret, az egyikük kerek alapú, kúpos kiképzésű felső tagja hiányzik, s csak a levélforma alsó tagja van meg, á: 1,45, 1,5, ill. 1,7x2,9, 1,8x3,0, 1,8x3,0 cm (IV.78.266.2.).
4. Ugyanitt csontamulett: mezei nyúl jobb és bal astragalosa (IV.78.266.3.).
5. A jobb alkar közepéről négyszög átmetszetű, egyenesre vágott végű, nyitott bronz huzalkarperec, á: 6,4x7,1 cm. A bal alkar közepéről kerek átmetszetű, elhegyesedő végű, nyitott bronz huzalkarperec, á: 7x6,7 cm (IV.78.266.5.).
6. A jobb kéz hüvelykujján és a bal kézen 1-1 félkör átmetszetű bronzpántból készült nyitott gyűrű, á: 1,95x2,25 cm (IV.78.266.6.).

92. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 146. sír: viseleti rekonstrukció részlete

147.-sír (122. kép)

40-49 éves férfi sírja. Csvh: (a koponya nélkül, vállcsúcstól mérve) 136 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, feltehetően nyújtott váz. A koponya a mellkas bal oldali alsó részén feküdt. Csak a felkarcsontok, a medence és a bal lábszár volt az anatómiai rendnek meg-

felelő helyen az egykorú bolygatás következtében. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal medencelapáton vascsat (?), amely a restaurálás során megsemmisült.

148. sír (123. kép)

42-46 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, sm: 160 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar csontjai hiányoztak. A mellkas közepe és a keresztcsont közötti csigolyák a bal mellkason és a felkarcsonton egy csomóban feküdtek az egykorú bolygatás következtében. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

149. sír (123. kép, 169. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 83 cm, sm: 104 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya jobbra és előre billent a kulcscsontra. A kissé felhúzott lábai oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csuklón tömör, vastos, ovális átmetszetű, három helyen öt-öt rovátkával díszített, vastag bronz huzalkarperec. Az egyik végén elhegyesedő, a másik vége pedig egyenesre levágott, á: 4,1x3,7 cm (IV.78.267.1.).
2. A karperec alatt 6 gömb alakú kék, barna, fekete üveg-paszta és 1 lecsiszolt sarkú hasáb alakú achátgyöngy (IV.78.267.2.).

150. sír (169. tábla)

2 éves gyermek sírja. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. A csontváz szinte teljesen elporladt, csak a koponya néhány darabja maradt meg.

Melléklet:

1. A koponya egyik darabkáján egymásra érő végű, vékony kis bronzkarika, á: 2,1x2,0 cm (IV.78.268.1.).

151. sír (123. kép)

2-3 éves gyermek sírja Csvh: 75 cm, sm: 71 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult. A karok nyújtva, a jobb láb kissé felhúzva, oldalra dőlve feküdt.

Melléklet nélkül.

152. sír (123. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a kulcscsont alá, a bal a hastájékra volt hajlítva, a lábak pedig nyújtva.

Melléklet nélkül.

153. sír (123. kép)

35-52 éves férfi sírja. Csvh: 179 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét alkar felhajlítva, a kezek az áll alatt nyugodtak. A lábak nyújtva feküdtek. Az áll alatt elhelyezkedő csuklóktól a koponyatetőig, a medence fölött, a jobb combcsont belső oldalán a térdig, valamint a sarokcsontoknál és a boka környékén koporsódeszkák maradványai. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

154. sír (123. kép, 169. tábla)

34-43 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal alkar a bal medencelapátra hajlítva, a kézfej oldalra kifordulva feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kulcscsont alatt talán rombusz alakú nyílhegy, mérhető h: 6,7, sz: 0,75-2,2-1,2 cm (IV.78.269.1.).

155. sír (123. kép)

5-7 éves gyermek sírja. Csvh: 89 cm, sm: 76 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok és a lábak nyújtva helyezkedtek el. A csontváz csaknem szétporladt.

Melléklet nélkül.

156. sír

23-80 éves nő sírja. Csvh: nem volt mérhető, sm: 28 cm, t: NY-K (270°-90°). Szinte teljesen szétporladt váz, csak a csontok lenyomata maradt meg.

Melléklet nélkül.

157. sír (123. kép, 169. tábla)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 57 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK. Jobb oldalán fekvő váz, a bal kéz a jobb könyök alatt nyugodott. A feltehetően enyhén zsugorított váz a medencétől lefelé bolygatott volt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A sír földjéből deformálódott vascsövecske került elő, amely spirálvonalban meghajlított lemezből készült, rajta durva szövésű textil maradványai.

158. sír (93., 124. kép, 169. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 101 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult, az állkapocs leesett. Az alkarok a medencelapátok belső oldalára hajlítva, a lábak kissé felhúzva, jobbra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal és a jobb fültájékon 1-1 kerek átmetszetű, sima, nyitott ezüstkarika, á: 2,4x2,3, ill. 2,3x2,4 cm (IV.78.270.1.).
2. A koponyáról hátracsúszva igen keskeny, lapos bronzlemezről spirál formájúra tekereszt diadém. A spirálrugó á: 0,7 cm (IV.78.270.3.).
3. A bal állcsúcs és a bal kulcsont közötti részen 2 sötétbarna színű, aranyozott ezüsthíás gyöngy (IV.78.270.4.).
4. A jobb alkarról csavarást utánzóan öntött, zárt, kígyófejes bronz karperec, a két kígyófej között sima, díszítetlen téglalap alakú taggal, á: 6,95x7,6 cm (IV.78.270.2.).

93. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 158. sír

159. sír (124. kép)

25-34 férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 101 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebillenve a bal oldalán feküdt, a felső állkapocs a vállcsúcsra támaszkodott, az állkapocs leesett. A karok a test mellett nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

160. sír (124. kép, 172., 379. tábla)

40-48 éves nő sírja. Csvh: 136 cm, sm: 98 cm, t: ÉNY-DK. Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya balra és előre billent, a felső állkapocs a bal kulcsontra támaszkodott. A jobb alkar a jobb mellkasra hajlítva, a bal kar nyújtva a test mellett nyugodott. A lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:⁵⁹

1. A koponyatető fölött Péter körülnyírt (?), hiányos denára (CNH 8; H 6) (IV.78.271.1.).
2. A jobb melltájékon I. András ép, időközben hiányossá vált denára (CNH 11; H 8) (IV.78.271.2.).

161. sír (124. kép)

Kisgyermek sírja. Csvh: (mérhető) 44 cm, sm: 31 cm, t: DNY-ÉK. Feltehetően nyújtott váz. A csontvázból csak a koponya, a bordák egy része, a jobb oldali medencelapát és a jobb combcsont lenyomatai maradtak észlelhetőek, a váz teljesen szétporladt.

Melléklet:

1. A koponyán bizonytalan rendeltetésű, időközben elporladt kis vastárgy.

162. sír

Kisgyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 80-100 cm, t: DNY-ÉK. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

163. sír (124. kép, 172. tábla)

25-32 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb alkar a hastájékra, a bal alkar a mellkasra hajlítva, a keze pedig csuklótól erősen behajlítva, tenyérrel fölfelé feküdt. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldali bordákon kerek átmetszetű vasár, kicsiny nyéltövissel, h: 10,0, sz: 0,5 cm.
2. A jobb oldali bordák között madárcsont tűtartó, az egyik vége letörve, h: 4,4, á: 0,9 cm (IV.78.272.1.).

164. sír

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 165 cm, sm: 210 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő váz, a lábak bal oldalra enyhén zsugorítottak. A csontváz teljesen elporladt. Melléklet:

1. A koponya mellett és alatt 2-3 mm vastagságú, barna színű bőr(?)korhadvány. Alatta fehér színű korhadásréteg.

⁵⁹ A 172. tábla 1-2. számon jelzett 2 sima karika nem a 160. sírhoz tartozik; származása bizonytalan.

165. sír (124. kép, 172. tábla)

Gyermek sírja. Csvh: 110 cm, sm: 95 cm, t: NY-K (270°-90°) Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar nyújtva a test mellett. Az alkarcsontok szinte a bal felkarcsont alá csúsztak, olyan erősen hajlították fel a karját. A csontváz nagy része elporladt.

Mellékletek:

1. Az alsó állkapocs jobb oldali részénél egymásra hajló végű ezüstkarika, á: 2,2x2,1 cm (IV.78.273.1.).
2. A gerincoszlop bal oldala mellett, félig a mellkasra helyezve egy egyenes vaskés, h: 11,0 cm (IV.78.273.2.).

166. sír (124. kép)

27-34 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 115 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb kar szorosan a váz mellett, a bal kézfej a medencecsont alatt feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb oldali bordák alatt felismerhetetlen vastárgy maradványai.

167. sír (124. kép)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 63 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). A csontvázból csak a koponya és a jobb felkarcsont kis része, valamint néhány bordalenyomat maradt meg.

Melléklet nélkül.

168. sír (125. kép, 170-171. tábla)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 136 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent, az állcsúcs a kulcsont felső végére támaszkodott. A jobb kar szorosan a test mellett, a bal alkar kissé a hastájékra hajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A tarkó mögött, a koponyánál 20-25 cm-rel magasabban padka volt kiképezve a nyúzott lóboros temetkezéshez.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 kerek átmetszetű, nyitott ezüstkarika, á: 2,8 cm (IV.78.275.1.).
2. A jobb oldali bordákon veret (elporladt).
3. Ugyanott kés, a mérhető h: 10,2 cm,
4. és egy keskeny nyílhegy, mérhető h: 9,9 cm (IV.78.275.4.).
5. A mellkas jobb oldali részén tojáshejmaradványok.
6. A bal combcsont külső oldalánál 2 nagyméretű, rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 8,4, ill. 9,0, sz: 2,5, ill. 1,85 cm (IV.78.275.3.).
7. A tarkó mögött a lószerszám:

a: Egyenlő szárú, kis karikájú csikózábla, a szájas h: 7,9, ill. 7,4, a karikák á: 6,2x6,2, ill. 6,2x6,3 cm (IV.78.275.2.).

b: A 2 fakengyel fülét összefogó 2 pár bronzlemez pánt szegeccsekkel, m: 2,5, sz: 1,0 cm, ill. h: 1,5, 2,4 cm (IV.78.275.5.). A sír kibontásakor látszott a fakengyel íve.

169. sír

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 43 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). A csontváz szétporladt. Melléklet nélkül.

170. sír

54-59 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 107 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A karok eredetileg nyújtva a test mellett feküdtek. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A combcsontok között, középtájon, bizonytalan rendeltetésű, a felszedéskor elporlott vastárgy, h: 5,0, sz: 1,0-1,5 cm.

171. sír (125. kép, 173. tábla)

56-61 éves férfi sírja, a sírgödre ovális formájú h: 183, sz: 54-58-53-46-32. A sírfolt jelentkezésétől (-127 cm) számítva a sírgödör mélysége 10 cm. Csvh: 162 cm, sm: 137 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett nyújtva, a kézfej a jobb medencelapát alá nyúlva feküdt. A bal kar a test mellett, a kissé felhúzott jobb lába oldalra dőlve, a bal láb nyújtva helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán a csecsnyúlványon 1-1 kerek átmetszetű, vékony bronzhuzalból készült, nyitott karika, á: 2,1x1,9, ill. 2,1x2,1 cm (IV.79.28.1.).
2. A bal lábszár mellett töredékes vasár, mérhető h: 3,3 cm (IV.79.28.2.).
3. A bal combcsonttól a bal könyökig ismeretlen rendeltetésű fatárgy vagy faeszköz felszedhetetlen maradványa, h: 40,0, sz: 5,0 cm.

172. sír (125. kép, 171. tábla)

52-56 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 81 cm, t: DNY-ÉK (226,4°-46,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A karok a test mellett nyújtva, a lábak szintén nyújtva, a jobb láb pedig oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal alkar és könyök alatt széles fokú, egyenes vaskés hosszú nyéltövissel, h: 9,6, pengesz: 1,5 cm (IV.79.29.1.).

2. A bal lábfej előtt, attól 15 cm-re lószerszám:

a: Csikózabla, a szájas h: 8,45, ill. 8,85, karikaá: 6,7x6,4 cm (IV.79.29.2.).

173. sír (125. kép)

41-46 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 138 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra dőlt, az állkapocs leesett. A karok a test mellett nyújtva, a lábak szintén nyújtva, a jobb lábfej előrenézve feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

174. sír (173. tábla)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 27 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Valószínűleg háton fekvő, nyújtott váz, amelyből csak a comb- és lábszárcsontokat szedhettük fel.

Melléklet:

1. A bal combcsonton félkör átmetszetű, egymásra hajló végű, nyitott, bronzpántból készült gyűrű, fenyőágmintás, halványan látszó rovátkolással, á: 1,95x1,9, pántsz: 0,35 cm (IV.79.30.1.).

175. sír (125. kép, 173. tábla)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és erősen hátra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal alkar a hastájégra hajlítva, a lábak nyújtva feküdtek. A kéz- és lábfejsontok nem az anatómiai rend szerinti helyen voltak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal oldali bordák külső ívénel 2 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 7,05, sz: 2,7, ill. h: 6,3, sz: 2,2 cm (IV.79.31.3.).
2. A jobb combcsont fejecsenek külső oldalánál csiholóvas kovával, h: 5,65, sz: 3,2 cm (IV.79.31.1.).
3. A bal combcsont fejecsenek külső oldalánál hosszú, egyenes vaskés, a nyelet borító fa és csont maradványaival, h: 10,85, pengesz: 1,3-1,55-0,9 cm (IV.79.31.2.).

176. sír (125. kép, 173. tábla)

66-71 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 47 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt előrebillenve, az állkapocs a bal vállcsúcsra támaszkodott. A karok a test mellett, a lábak is nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vékony, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített, egymásra hajló végű karika, á: 2,0x1,5 cm (IV.79.32.2.).

2. A jobb kézfej alatt két töredékei.

3. A jobb combcsont külső oldalától 8-10 cm-re 2 összekorrodálódott, széles lapú nyílhegy, h: 4,85, ill. 5,8, sz: 2,25, ill. 2,6 cm (IV.79.32.1.).

177. sír (125. kép, 173. tábla)

8-9 éves gyermek sírja. Csvh: 110 cm, sm: 125 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az alkarok a hastájégra hajlítva, a lábak pedig nyújtva feküdtek. A váz a combcsontoktól fölfelé egykorú bolygatás nyomait mutatta, csak az alkarcsontok, részben a medencelapátok s a két láb csontjai voltak az eredeti helyükön. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az áll alatt (vagy a szájban) préselt lemezísz töredékei.
2. A nyak tájékáról 4 szem fekete, illetve homokszínű üvegpasztá gyöngy (IV.79.33.3.).
3. Az alkarok közepén 1-1 ovális átmetszetű bronzhuzalból készült, egymásra hajló, elkeskenyedő végű karperec, á: 6,55x5,7, ill. 7,15x6,1 cm (IV.79.33.1.).
4. A jobb kéz mutató-, középső- és gyűrűsujján egy-egy, valamint a bal kézfejnek megfelelő helyen két további széles, nyitott, bronzlemezből készült pántgyűrű. Kettő sima, három díszített (az egyik egyes, a másik kettős hullámvonalú, a harmadik pedig kettős körbefutó vonalkázással), kettő sima, á: 1,65x1,8, 1,5x1,55, 1,6x1,45 cm (IV.79.33.2.).

178. sír (125. kép, 171., 175. tábla)

32-50 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és hátra billent. A jobb kar a test mellett, a bal alkar keresztbe hajlítva a hastájon feküdt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állcsúctól jobbra tömör, bronz fülesgomb, m: 1,2, á: 0,7 cm (IV.79.34.2.).
2. A bal lábszár mellett, illetve rajta, attól 5 cm-rel magasabban, kis vasbalta, a nyéllyukánál famaradványokkal, h: 12,8, sz: 2,8-2,9, a nyéllyuk á: 1,95x1,9 cm (IV.79.34.1.).
3. A koponya bal oldala mellett időközben elveszett állatcsont.

179. sír (126. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 175 cm, sm: 72 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb alkar a hastájékon, a bal alkar a test mellett nyugodott. A felsőtest a medencétől felfelé 5-10 cm-rel mélyebben feküdt, mint a lábak.

Melléklet nélkül.

180. sír (175. tábla)

Felnőtt sírja. Csvh: 160 cm, sm: 95 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal kar és a jobb combcsont mellett koporsódeszka-maradványok voltak. A csontváz felszedhetetlennek bizonyult.

Mellékletek:

1. Az áll és a jobb kulcscsont alatt 1-1 különböző vastagságú, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készült, nyitott karika, á: 2,25x2,5, ill. 1,9x1,9 cm (IV.79.35.1.).

181. sír (126. kép, 172., 174–175. tábla)

Felnőtt férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok a test mellett feküdtek. A jobb láb fölé, jóval magasabban helyezték a lovát (lókoponya és lólábcsonatok). A lábfejek előre nyúlva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencicsont alsó részénél hosszú, egyenes vaskés, az egyik oldalán összefüggő foltban textilmaradványokkal, h: 11,8, nyélh: 4,4, sz: 1,0–1,6 cm (IV.79.36.1.).
2. A jobb láb feletti részről kés(?)töredék, h: 6,4 cm (IV.78.274.2.).
3. A medencébe csúszva 3 vasszög (IV.79.36.1.b.).
4. A bal alkar külső oldalánál, annál 8 cm-rel magasabban, rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 9,85, sz: 2,8 cm (IV.79.36.2.).
5. A jobb láb fölött talált lókoponya és lólábak között a sírba helyezett lószerszám.
 - a: Csikózabla nagyméretű karikákkal, a szájasak h: 8,0, ill. 9,5, a karikaá: 8,0x8,1 cm (IV.78.274.3.).
 - b: Körte alakú kengyelpár, amelynek restaurálásakor szétporlott talpalóján kiemelkedő borda fut végig, m: 16,1, ill. 16,0, sz: 14,0, ill. 13,0, talpsz: 4,3, ill. 3,6 cm (IV.78.274.4.).
 - c: Lant alakú vas hevedercsat, 7,15x4,85 cm (IV.78.274.1.).

182. sír (126. kép, 175. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: 133 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal alkar a mellkas alá hajlítva nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kulcscsont fölött spirálcsőgős bronz fülbevaló, h: 2,7, á: 1,9 cm (IV.79.37.3.).
2. Ugyanott 2 bronz füles félgomb, m: 1,7, á: 1,1 cm. Az egyik félgomb elporlott.

3. A jobb alkar közepén kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, elhegyesedő végű nyitott karperec, á: 7,6x6,7 cm (IV.79.37.1.).

4. A bal alkaron két kettéhajtott és egy mellé fogott, előre egy kicsit megsodrott szálból sodrott hurkos-kampós végű bronz karperec, á: 7,75x6,4 cm (IV.79.37.2.).

5. A bal kéz mutatóujján töredékes bronz pántgyűrű, pántsz: 0,3 cm (IV.79.37.4.).

6. A bal lábfejtől 6 cm-re vasár töredéke, a nyéltövisen körben a fanyél maradványaival, mérhető h: 5,7 cm (IV.79.37.5.).

183. sír (126. kép, 176. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 106 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult, az állkapocs leesett. A vállak erősen felhúzva, a karok igen szorosan a test mellett feküdtek. Az alkarok a hastájékra hajlítva, a kézfejek pedig egymáson nyugodtak. A lábak nyújtva voltak, a lábfejek párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont fölött és a lábszárak között 3 különböző típusú nyílhegy: egy rövid vágóélű, deltoid alakú, egy villás és egy szakállas nyílcsúcs, h: 5,7, ill. 7,5 cm (IV.79.38.1.).
2. A jobb alkar közepén, annál 4 cm-rel magasabban, vaskés töredéke (IV.79.38.2.).

184. sír (126. kép)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: 100 cm, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. A jobb alkar felhajlítva, a kéz orans tartásban feküdt, a tenyér fölfelé nézett. A bal kar a test mellett, a lábak nyújtva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

185. sír (126. kép, 176. tábla)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 102 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kicsit balra és előre billent. A jobb kar a test mellett, a bal alkar derékszögben a mellkasra hajlítva nyugodott. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve feküdt, a bal láb elhelyezkedése valószínűleg a combcsont fejecsének sérülése miatt kissé rendellenesnek tűnt. A váz jobb oldalán a sírgödört 6 cm-rel mélyebbre készítették. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsont felső porcós részébe belekövesedve kisméretű vaskés (?), h: 7,1, sz: 1,2–0,8 cm (IV.79.39.1.).
2. A jobb lábszárcsont külső oldalánál juh jobb humerusa, a prox. epiph. elkorhadt (IV.79.39.2.).

áll a vállcsúcsra támaszkodott. A vállak felhúzva, a karok a test mellett, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

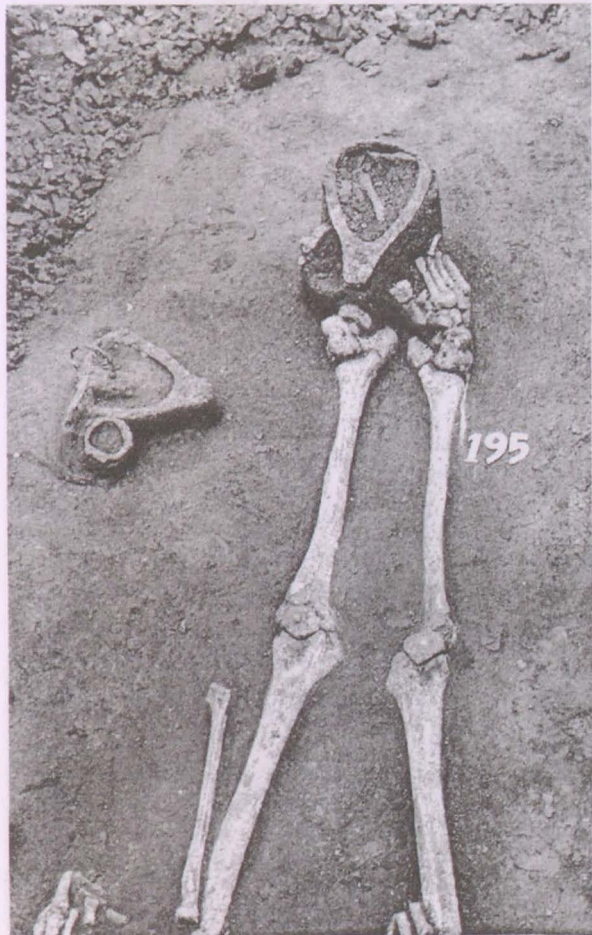
195. sír (94., 127. kép, 178–179., 371. tábla)

55-60 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 123 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok a test mellett. A lábak nyújtva, a jobb lábfej oldalra dőlve feküdt. A váz bal oldala mellett s a bal lábfej fölött 6-7 cm magas padka volt a lószerszámnak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A váz bal oldala mellett a lószerszám:

- a: Csikószabla, hiányos állapotban, mert az egyik szájvas elporladt, a szájvas h: 9,85, karikaá: 7,7x5,75, ill. 6,0x6,15 cm (IV.79.44.1.).
- b: Legyező alakú kengyel pár, a fiúlen téglalap alakú bujtatókkal, széles talpalóval, melynek külső oldalán tompa borda fut végig. A kengyelzárakon faramadványok, m: 18,2, ill. 17,2, sz: 14,3, ill. 17,2, talpsz: 3,4, ill. 3,0 cm (IV.79.44.3.).

94. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 195. sír: a lábakra helyezett lószerszám

c: Lekerékített sarkú téglalap alakú hevedercsat, h: 4,5, sz: 3,65 cm (IV.79.44.2.).

- 2. A koponya jobb oldala mellett négyzetes átmetszetű vas patavakaró (vagy ár?), h: 6,3 cm (IV.79.44.4.).
- 3. A jobb könyökhajlat belső oldalánál és a bal váll fölött 1-1 állatcsont: sertés jobb humerusa és radiusa.

196. sír (128. kép)

4 éves gyermek sírja. Csontváz (térdig mérhető) h: 63 cm, sm: 67 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és előre billent. Csak a koponya és néhány további csonttöredék volt felszedhető.

Melléklet:

- 1. A bal kulcscsont alatt tojás héjának maradványai.

197. sír (128. kép, 178. tábla)

50-54 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult. A karok a test mellett, a lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

- 1. A koponya mindkét oldalán a csecsnyúlványon 1-1 vékony bronzkarika, á: 1,5 cm.
- 2. A szemgödrök és az orr tájékáról vastag, elkorrodálódott szemfedőlemez, mely egy pajzs alakú, gyöngyözött keretű bronzveret 3 kis töredéke.
- 3. A jobb felkarcsont külső oldala mellett 5 különböző típusú nyílhegy: 3 rövid vágóélű, deltoid és 1 rombusz alakú, valamint egy villás példány, h: 8,4, 8,4, 7,3, 9,1 és 7,5 cm (IV.97.45.4.).
- 4. A gerincoszlopon ívelt hátú vaskés, h: 9,8, pengesz: 2,4 cm (IV.97.45.2.).
- 5. A térdtől lefelé, a lábszárcsontok fölött, de annál 5-9 cm-rel magasabban a lószerszám:
 - a: Legyező alakú kengyel pár, az egyik példány töredékes, m: 16, sz: 13,5, ill. 13,8, talpsz: 3,6, ill. 3,4 cm (IV.97.45.1.).
 - b: Lant (?) alakú hevedercsat töredéke. (IV.97.45.3.).

198. sír (128. kép, 177. tábla)

12-13 éves gyermek sírja. Csvh: 130 cm sm: 104 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. A jobb alkart a hastájékra hajlították, a bal kar szorosan a testhez simult. A lábak csípőből kissé balra nyújtva, nem a test hossz tengelyében feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

- 1. A koponya bal oldalán, a fiúlen tájékán 2 vékony, ovális átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott karika egymásra csúsztva, á: 2,1x1,95, ill. 2,1 cm (IV.97.46.3.).

2. A koponya mellett, a bal fültájékkal egy vonalban, a bal hónaljájékig egyenes vonalban 4 rovátkolt díszítésű, bütykös közepű, a felfüggesztéshez 2–2 fúrt lyukkal ellátott öntött kerek ólom ruhadíszveret, á: 1,9x2,0, 2,0x2,0, 2,1 cm; a 4. példány nem volt mérhető (IV.97.46.5.).
3. A jobb alkar közepén ovális átmetszetű, nyitott bronz huzalkarperec, az egyik végén erősen stilizált kígyófejjel, a másik vége elhegyesedik, á: 7,1x6,5 cm (IV.97.46.2.).
4. A bal alkar közepén 3 téglalap átmetszetű bronzhuzalból sodrott, kissé kalapálással is formált töredékes karperec (IV.97.46.1.).
5. A bal kézről és környékéről 1-1 egyenesre vágott végű, a végein 1-1 fúrt lyukkal ellátott bronz pántgyűrű, á: 1,7, ill. 1,9 cm (IV.97.46.4.).

199. sír (128. kép, 177. tábla)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 107 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY–DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb alkar a mellkas alá hajlítva, a lábak nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

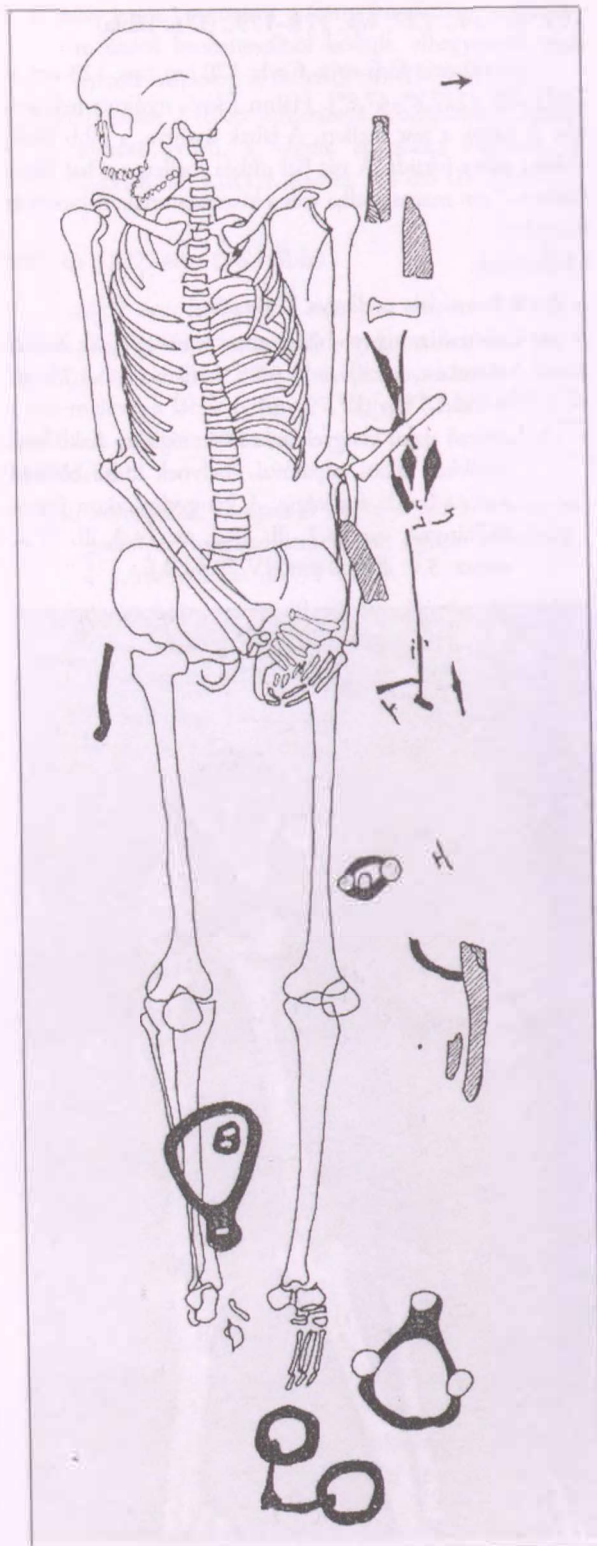
1. A bal medencelapát környékén tojásdad átmetszetű bronzhuzalból készült, egyenesre vágott végű karika, á: 3,05x2,55 cm (IV.97.47.1.).
2. A bal kézfej feltehető környékéről vékony bronzlemez pántgyűrű, egymásra hajló végekkel. A sűrű, rovátkolt díszítése elmosódottá kopott, á: 1,8x1,7 cm (IV.97.47.2.).

200. sír (95–96., 128. kép, 180. tábla)

25–34 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 131 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb alkar a hastájékon keresztbe hajlítva, a bal kar szorosan a test mellett feküdt. A bal kéz behajlítva, tenyérrrel fölfelé fordítva a szeméremcsont előtt volt. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon kerek átmetszetű vékony bronzhuzalból készült, egyenesre vágott végű karika, á: 2,1x2,3, ill. 2,2x2,2 cm (IV.79.48.10.).
2. A jobb alsó lábszáron fekvő kengyel szárai között kisméretű, pajzs alakú vas övcsat, h: 3,1, sz: 3,5 cm (IV.79.48.4.).
3. Hosszú, enyhén ívelt hátú vaskés, h: 12,3, nyélh: 4,8, pengesz: 1,3–1,8–0,4 cm (IV.79.48.6.).
4. A váz bal oldala mellé helyezték nyugalmi állapotban az íjat. A felső íjkarvégborító csontlemezpár a bal vállcsúcson támaszkodhatott, a szétcsúszott markolatborító lemezek egyike a bal felkarcsont vállcsúcs felőli végétől 10–15 cm-re, illetve a bal alkar közepén

95. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 200. sír

volt. Az alsó íjkarvégborító lemezpár a bal térdtől kifelé 27-30 cm-re került elő. (IV.79.48.8.).

5. A bal felkarcsont középvonalától a bal combcsont középvonaláig, illetve a jobb combcsont felső vége mellől tegez vasalásának maradványai (IV.79.48.7.).

6. A nyíltegezben, a bal könyöktől kifelé 8-10 cm-re, egymás mellett 5 különböző típusú nyílhegy igen töredékes és korrodált állapotban. 3 közülük nagyjából rombusz alakú, h: 8,8, 6,8, 6,6, 6,4 és 5,9 cm (IV.79.48.5.).

7. Lószerszám:

a: A bal lábfej előtt csikószabla nagyméretű karikákkal, a szájvas h: 10,2, ill. 8,7, karikaá: 7,5x7,5, ill. 7,9x7,5 cm (IV.79.48.1.).

b: A bal combcsont mellett igen rossz állapotú D (?) alakú hevedercsat (IV.79.48.3.).

c: A jobb alsó lábszáron és a bal lábfej előtti területen trapéz alakú, gombos szárú kengyel pár, a sarkára állított rombusz alakú függesztőfüllel, s keskeny, ovális szíjnnyílással. A kengyelszárakat és a fülét vékony bronzdrótberakás díszíti. Talpalója egyenes, külső oldalán széles borda fut végig. m: 18,4, ill. 17,6, sz: 12,0, ill. 12,6 cm (IV.79.48.2.; M. NEPPER 1996, 252. 19. kép).

8. A bal felkarcsont külső oldalánál, attól 6-8 cm-re juh vagy kecske jobb medencecsontja és tibiája; meghatározva juh humerus (IV.79.48.9.).

201. sír (128. kép, 177. tábla)

29-33 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Az elhunyt egykor feltűnően hosszú nyakú volt! A jobb kar a test mellett, a bal alkar kissé távolabb helyezkedett el a medencecsonttól. A bal láb oldalra billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kézfej külső oldalánál vastag bronzhuzalból készült, laposra kalapált S-végű karika. Párja a koponya felszedése után került elő, ráfűzve egy kisméretű, bronzlemezből készült pánt, csüngőként. Á: 2,7x2,5, ill. 2,8x2,5 cm (IV.79.49.1.).

2. A jobb könyöktájról vasár töredéke (IV.79.49.2.).

202. sír (128. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 78 cm, sm: 92 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Bal kulcsont fölött tojánhéj.

203. sír (128. kép, 186. tábla)

48-57 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 130 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar a test mellett, a bal kar a bal medencecsont peremén nyugodott. A lábfejek egyenesen előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medence alatt csiholó nagy, összefüggő textilmaradvánnyal, hozzákorrodálva egy kova, h: 8,4, sz: 3,4 cm (IV.79.50.1-2.).

2. Töredékes vaskés, h: 7,7, sz: 0,8-1,1 cm (IV.79.50.3.).

204. sír (129. kép, 181-182. tábla)

35-55 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 157 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A csontok csaknem teljesen elporladtak, a maradék felszedve.

Mellékletek:

1. A sír bontásakor, az övnek megfelelő helyről előkerült övcsat a felszedéskor elporladt.

2. A bal medence alatt, a combcsont mellett igen rossz állapotú csiholó, szintén elporladt.

3. A jobb combcsonton fekvő jobb kéz csontjai alatt vaskés, a hegye letörött, h: 6,2, nyélh: 2,6, sz: 0,9-1,1 cm (IV.79.51.5.).

96. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy. A 200. sír részlete

4. A jobb térdtől kifelé 10 cm-re, hegygel a lábfej felé 4 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 6,9, 9,3, 8,3 és 8,6 cm (IV.79.51.3.).
5. Ugyanott négyszögletes átmetszetű, ép páncélszűrő nyílcsúcs, h: 9,3 cm (IV.79.51.6.).
6. Ugyanott téglalap átmetszetű, vastkos, a külső oldalán korrodált páncélszűrő nyílhegy, a tuskéje letörött, h: 7,65 cm (IV.79.51.7.).
7. Lószerszám:
 - a: A bal alsó lábszár belső oldalán, fülével a boka felé, tőle balra 11 cm-re és 22 cm-rel magasabban trapéz alakú kengyel pár kerek függesztőfüllet és vastkos talpalóval. Az egyik kengyel teljesen töredékes, m: 19,2, sz: 14,5 cm (IV.79.51.1.).
 - b: A magasabban lévő kengyel fülénél töredékes csikózabla (IV.79.51.2.).
 - c: A bal térd alatt töredékes (téglalap alakú?) hevedercsat (IV.79.51.4.).

97. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 205. sír: részlete a bal-tával

205. sír (97., 129. kép, 183–184. tábla)

50-57 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 132 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A két kar könyökben enyhén meghajlítva, s mindkét kézfej a bal medencelapát alsó részénél helyezkedett el. A lábfejek balra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A felső állkapocs bal oldalán 2 kerek ezüstveret töredékei.
2. A bal kéz csontjai alatt hosszú, egyenes vaskés, h: 13,1 cm (IV.79.52.3.).
3. A koponya jobb oldalán, élével a koponya felé néző korrodált kis vasbalta, az éle töredezett, h: 13,7, nyéllyuk á: 2,6x2,05 cm (IV.79.52.6.; M. NEPPER 1996, 252. 21. kép.).
4. A bal combcsont felső végével egy vonalban, tőle 14 cm-re 3 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 8,7, 8,9, ill. 9,8 cm (IV.79.52.4.).
5. Lószerszám:
 - a: A jobb alsó lábszáron közel a térdhez, valamint a jobb alsó lábszáron közel a bokához, talpalójával

egymás felé néző trapéz alakú kengyel pár kerek függesztőfüllet, erősen korrodált. Az egyik kengyel darabokra hullva, m: 19,6, ill. 20,7, sz: 14,0, ill. 13,6 cm (IV.79.52.1.).

- b: A balra fordult jobb lábfejen és bal sarokcsonton kiskarikás csikózabla, a szájasaknál kettéválva, karikaá: 6,5x6,9, ill. 5,9x5,9, a szájasak h: 8,4, ill. 9,1 cm (IV.79.52.2.).
- c: A bal térdtől kifelé 10 cm-re kissé deformálódott téglalap alakú hevedercsat, m: 5,2, sz: 3,7 cm (IV.79.52.5.).

98. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 206. sír: viseleti rekonstrukció

206. sír (98., 129. kép, 184. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 161 cm, sm: 128 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb alkar a bordák alatt helyezkedett el, kézfej pedig a jobb oldali bordák alatt, hátul. A bal csukló a bal medencelapáton, illetve fölötté 4 cm-rel magasabban feküdt.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 2-2 kerek átmetszetű, vastkos bronzhuzalból készült, az egyik végén elhegyesedő nyitott karika, á: 3,15x2,8, 3,0x2,9, 3,15x3,05, ill. 2,9x2,25 cm (IV.79.53.1.).

2. A jobb kulcscsont fölött két félgömb alakú, palackzöld üvegpasztából készült fülesgombtest, amelynek a füle bronzhuzalból készült, m: 1,4, á: 0,9 cm (IV.79.53.3.).
3. A vázcsontoknál 15-20 cm-rel magasabban a sírföldben, illetve a behajlított jobb alkar alatt belül homorú, bronzlemezből készült, valaha rovátkolt felületű, nyitott, összehajló végű ép pántgyűrű, valamint egy törött, vastkosabb bronz huzalgűrű, á: 2,4x1,8, ill. 2,2x1,75 cm (IV.79.53.2.).
4. A jobb felkarral párhuzamosan töredékes vasár (IV.79.53.4.).

207. sír (129. kép, 184. tábla)

25-34 éves nő sírja, feltűnően nagy – h: 210, sz: 95 cm – sírgödörrel. Csvh: 167 cm, sm: 142 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen szétlapult. A rövid lábú, hosszú derekú csontvázat állatjáratok erősen megbolygatták, a gerincoszlop nagy része s részben a karcsontok is szétporladtak. Az arckoponyán, a gerincoszlop alsó részénél a bal oldalon, a bal medencelapát belső oldalánál és a bal kézfej fölött bőrmaradvány nyomait, az erősen felhúzott bal kéz könyökhajlatában fa nyomait figyeltük meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakban lévő gyöngyök között bronzpántból készült nyitott, kis karika, felületén két sorban rovátkolás (IV.79.54.6.; M. NEPPER 1996, 254. 24. kép).
2. A szétnyomódott koponya jobb oldalánál és a bal sírgödörben ezüstlemezből készített 2, kerek alapú, kúp alakú ingnyakdíszveret. Mindkettő benyomott közepű, a hátoldalán 2-2 szegeccsel. A mélyedések s körben a perem aranyozott, á: 1,8x1,8, ill. 1,9x1,8 cm (IV.79.54.7.; M. NEPPER 1996, 254. 24. kép).
3. A nyakban 16 karika és gömbszelet alakú, fekete-zöld hálómintás, bordó-fehér hálómintás és zöld üvegpasztá gyöngy (IV.79.54.8.; M. NEPPER 1996, 254. 24. kép).
4. Fülesgombok a mellkas közepétől a derék vonaláig, a gerincoszlop két oldalán:
 - a: 4 tömör bronz fülesgomb, kettő ép, kettőnek a füle letörött, á: 1,1, ill. 1,0 cm (IV.79.54.3.).
 - b: Két vízszintes lemezfélből összeforrasztott, aranyozott ezüst fülesgomb, a fül és a gömb találkozásánál apró, granulált gömböcskék sorával, á: 1,2 cm (IV.79.54.4.; M. NEPPER 1996, 250. 14. kép).
 - c: 4 bronz füles félgomb, egy ép és 3 töredékes (IV.79.54.5.).
5. A jobb könyöknek megfelelő helyen egy négy szálból fonott hurkos-kampós végű bronz karperec, amelynek a kampós vége elporladt, á: 8,17 cm (IV.79.54.1.).

6. A bal könyökön hosszú, hegyes, hengeres átmetszetű vas-tárgy, a hegye s a nyelének a vége hiányzott, h: 10,8 (IV.79.54.2.).

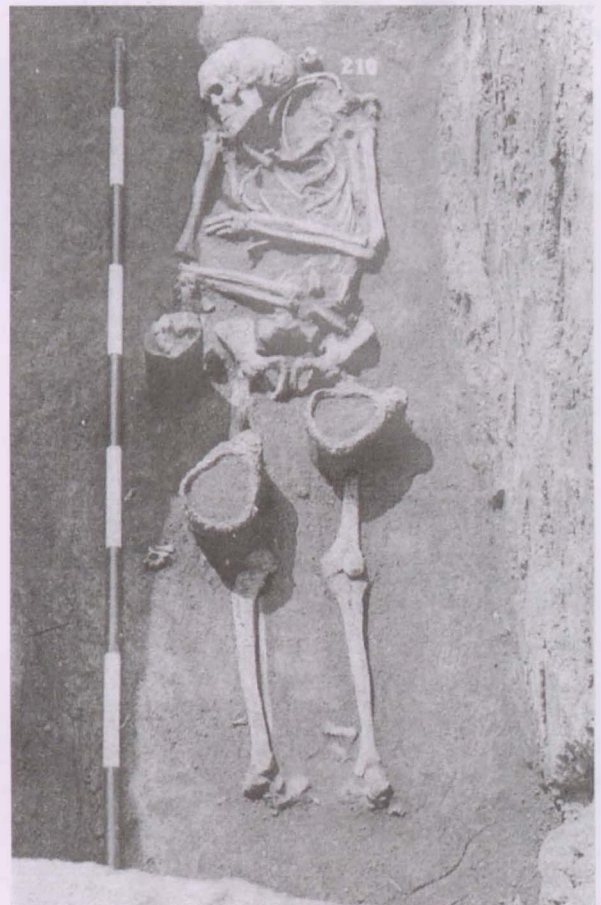
208. sír (129. kép)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 103 cm, sm: 153 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Az alkar, kéz- és lábfejek elporladtak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

209. sír

Kisgyermek sírja. Csvh: nem állapítható meg, sm: 65 cm, t: nem határozható meg. Szétporladt váz, csak a koponya nyomai őrződtek meg, s csak a fogak voltak felszedhetőek.

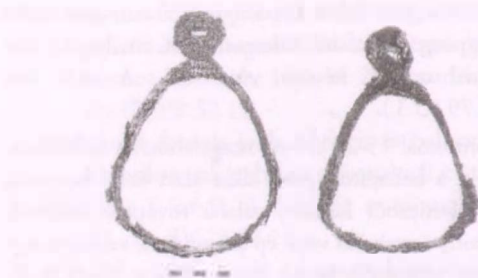
Melléklet nélkül.

99. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 210. sír

210. sír (99–100., 129. kép, 184. tábla)

27-31 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 120 cm, t: DNY-ÉK (225°–45°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar enyhén, a bal könyökben erősen meghajlítva. A jobb kézfeje a bal meden-

100. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy. A 210. sír leletei

celapátra támaszkodott, a bal kézfej pedig a jobb melltájékon. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsont fölött vékony bronzkarika töredéke:
2. A jobb kéz gyűrűs ujján bronzgyűrű téglalap alakú fejfel, elmosódott, vésett dísszel. (IV.79.55.6.).
3. A bal combsont alatt egyenes, rövid vaskés, h: 9,0, pengéh: 6,6, pengesz: 1,6–1,35–1,25 cm (IV.79.55.4.).
4. A jobb medencelapát külső oldalánál függőlegesen álló téglalap alapú, legömbölyített sarkú fenőkő, 9,7x2,6x1,6 cm (IV.79.55.7.).
5. A bal combsont mellett csiholó harmada, h: 6,0, m: 3,1 cm (IV.79.55.5.).
6. A jobb medencecsonttól kifelé, hegyével a medence irányába, illetve a bal combsonton lévő kengyel füle alatt különböző típusú 4 nyílhegy, egyikük töredékes, h: 9,6, 6,5, 6,1, ill. 4,4 cm (IV.79.55.3.).
7. Lószerszám:
 - a: A jobb térd fölött, illetve a bal combsont közepénél, a csontoknál 13, illetve 10 cm-rel magasabban, körte alakú kengyel pár trapéz alakú függesztőfüllel, m: 19,7, ill. 18,5, sz: 13,8, ill. 12,6 cm (IV.79.55.1.).
 - b: A jobb combsont külső oldalánál, a csontoknál 18 cm-rel magasabban, igen töredékes csikózábla, a szájasak h: 8,8, ill. 8,2 cm (IV.79.55.2.).

211. sír (129. kép)

23-40 éves férfi sírja, a sírgödör feltja jól látszott. Csvh: 143 cm, sm: 133 cm, t: DNY-ÉK (225°-45°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A karok a test mellett nyújtva. A jobb lábfej egyenesen nyújtva, a bal lábfej csontjai bontáskor részben kibillentek az eredeti helyükről. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

212. sír (129. kép)

44-53 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar enyhén ívben meghajlítva, a jobb alkar a jobb medencelapáton, a bal a bal medencelapát mellett helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

213. sír (130. kép)

19-22 éves fiatal sírja. Csvh: 158 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar enyhén ívben a medencébe hajlott, a bal pedig a bal medencelapátra. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

214. sír (130. kép)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 94 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt lecsúszva a két váll közé. A karok a medencelapáton helyezkedtek el, a lábfejek pedig egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

215. sír (130. kép)

63-67 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A karok könyökben erősen meghajlítva, a két csukló a köldöktájnak megfelelő helyen feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

216. sír (101., 130. kép, 185., 371. tábla)

43-48 éves férfi sírja, a sírgödör h: 205 cm, sm: 177cm (a sír foltja 145 cm-nél jelentkezett), csvh: 165 cm, sm: 145 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Erős csontozatú, széles mellkasú, robusztus egyén, az alsó végtagcsontokon szembetűnően erős izomtápadási helyek. A koponya a bal oldalára billent, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva a medencelapátok felső peremén nyugodott, a bal kar könyökben kissé meghajlítva a bal medencelapát külső-alsó peremén helyezkedett el, s a csuklóra simult rá a jobb kézfej. A jobb láb és a lábfej egyenesen nyújtva, a bal láb térdben meghajlítva kifelé billent. A bal térd magasságában, attól kifelé, 60 cm-rel magasabban a ló koponya- és lábcsontjai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal combcsonttól kifelé 10 cm-re, 1 cm vastagságban, kb. 35 cm hosszan és átlag 5 cm szélességben összefüggő foltban famaradvány; a jobb térd mellett belül, hegygel a sír vége felé néző 2, valószínűleg rövid vágóélű, deltoid alakú hiányos nyílhegy, h: 7,0, ill. 7,5 cm (IV.79.56.3.).
2. A bal combcsont alsó harmadánál, a belső oldalon vascsat. Elporlott.
3. A két boka között ívelten famaradványok (fanyereg?). A famaradvány szélén az ív vonalán szabályos rendben egymás mellett díszítetlen nyeregveretek. A csontoknál 13 cm-rel magasabban lévő veretek nyitott vége a lábfejek irányába nézett. A lábfejek előtt, a csontoknál ugyancsak 13 cm-rel magasabban, 35 cm

hosszúságban és 4 cm szélességben összefüggő foltban famaradványok.

- a: Ácskapocshoz hasonló, 4 kicsi bronzveret, h: 1,6, 1,75, 1,5 és 1,5, sz: 0,8, 0,9, 0,7 és 0,8 cm (IV.79.56.4.).
- b: Bronzpántból készült, szegecsekkel összefogott 2 veret. A pánt egyik vége egyenesre, a másik félkörívesre levágva (IV.79.56.5.).
- c: Két ovális bronzlemezéből készített, 1-1 szegeccsel összefogott veret (IV.79.56.6.).

4. Lószerszám:

- a: A jobb alsó lábszáron, annál 10 cm-rel magasabban, illetve a bal alsó lábszártól 17 cm-re, talpán álló trapéz alakú kengyelpár függesztőfüllel. Az egyik példány nagyon töredékes. M: 19,8, sz: 12,6 cm (IV.79.56.1.).
- b: A bal lábfejtől 18 cm-re a sírgödör széle felé, a csontoknál 20 cm-rel magasabban, igen töredékes csikózábla, a szájas h: 9,0, karikaá: 7,0 cm (IV.79.56.2.).
- c: A jobb lábszár külső oldalától 5 cm-re állatcsont: juh jobb humerusa (IV.79.56.7.).

101. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 216. sír

217. sír (130. kép, 186. tábla)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 138 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A jobb alkar a jobb medencelapát mellett feküdt, a kézfej a medencelapát alatt, a combcsont felső végénél nyugodott. A bal kar könyökben meghajlítva a bal medencelapát gerinc felőli végére simult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól bronzból készült, szélesre kalapált S-végű karika, á: 2,0x2,4 cm (IV.80.14.1.).
2. 5 db, bronzból öntött vékony, kerek ingnyakdíszveret. Kúp alakúak, a kúp szegélyén rovátkolt keret, ill. gyöngysor, s a közepén kissé kiemelkedő dudort egy további gyöngyözött keret fogja körbe, közöttük palmettadísz. Alul a felvarrást szolgáló félkör átmetszetű fül, á: 1,5x1,5, 1,55x1,5, 1,5x1,6, 1,55x1,5 és 1,75x1,8 cm (IV.80.14.2.).
3. 3 aranyozott ezüsthóliás, henger formájú gyöngy, (IV.80.14.3.), továbbá 6 apró gömb és lapított gömb alakú, sárga dudoros, mészkőszínű szemesgyöngy (IV.80.14.4.).

218. sír (130. kép, 186., 380. tábla)

6 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 91 cm, sm: 80 cm, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Feltehetően háton fekvő váz. A jobb kar nyújtva, a bal alkarcsont hiányzott. A bal láb felhúzva, a jobb a combcsontra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyától balra I. András körülnyírt denára (CNH 13; H 9) (IV.80.15.1.).

219. sír (130. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 98 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő váz. A koponya jobbra billent, a mellkas és a medence bolygatott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

220. sír (130. kép, 186., 380. tábla)

12-13 éves gyermek sírja. Csvh: 136 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobb oldalát, a nyak és a mellkas felső részét állatjárat megbolygatta. A bolygatás a jobb vállcsonttól a felkar közepéig tartott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán vastárgy.
2. A koponya alatt I. (Szent) István hiányossá vált denára (CNH 1, H 1) (IV.80.16.1.).

221. sír (131. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb alkar és kézfej a jobb medencelapáton,

a bal alkar a bal medencelapát mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

222. sír (131. kép, 186. tábla)

50-59 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: (a koponyánál) 144, (a lábnál) 132 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–122,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra-hátra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben meghajlítva. A jobb kar szorosan felhúzva az áll alá. A bal alkar a mellkason nyugodott. Több állatjárat a csigolyák egy részét megbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont külső oldalától 7 cm-re széles, rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 6,0 cm (IV.80.17.1.).

223. sír (131. kép, 186. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 112 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra nézett. A jobb kar a testtől távol, könyökben meghajlítva, a kézfej a jobb medencelapáton nyugodott. A bal kar a test mellett nyújtva, a lábfejek egyenesen előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kar könyökéről bontáskor került elő egy keskeny bronzlemezéből készült, nyitott pántgyűrű lekerekített végekkel, á: 2,0x2,2 cm (IV.80.18.1.).
2. A bal medencecsont fölött vasár töredéke, h: 4,65 cm (IV.80.18.2.).

224. sír (131. kép)

8-9 éves gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya töredékes. A jobb kar könyökben volt ráhajlítva a mellkasra. A mellkasi rész valószínűleg bolygatott; a csigolyák egy része a koponyával egy magasságban, nem eredeti helyén volt, s az állkapocs is a mellkason oldalt fordulva helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

225. sír (131. kép, 187. tábla)

2-4 éves gyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 79 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal kar enyhén meghajlítva, a kézfej eredetileg a medencelapát fölött nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Kerek metszetű bronz varkocskarika fele, amely az állapota miatt nem került leltározásra.

226. sír (131. kép, 187. tábla)

23-48 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 113–110 cm, t: NY-K (270°–90°). A jobb oldalán fekvő, nyújtott váz jobb oldala 5-8 cm-rel mélyebben feküdt, mint a bal.

A koponya jobbra fordult. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal kar enyhe ívben meghajlítva a bal medencelapát közepén nyugodott. A koponya, a bal felkarcsont, az állkapocs bal oldala és a jobb alkarcsont körül szétporladt famaradvány volt észlelhető a bontás közben. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyak jobb oldalán, füllel a gerinc felé, körte formájú, tömör bronz.fülesgomb (IV.80.19.1.).
2. Töredékes vasár a nyél csonkjával (IV.80.19.2.).

227. sír (131. kép, 187. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 135 cm, sm: 120-130 cm-ig, a sír feltárása 112 cm mélységen jelentkezett, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kart könyökben meghajlították. A jobb és bal alkart egymással párhuzamosan a mellkasra fektették kissé átlós irányban, ezért a jobb kéz csontjai a bal oldali bordákról kerültek elő, a bal kézfej pedig a jobb medencelapát felső széléről. A sírgödör alja nem volt vízszintes. A lábak és a koponya 10-15 cm-rel magasabban helyezkedtek el, mint a mellkas alsó része és a medence. A lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt és a felkarcsont fölött, annál 5-6 cm-rel magasabban 1-1 vastag bronzhuzalból készült sima, nyitott bronzkarika, az egyik töredékes, á: 2,5x2,2, v: 0,2 cm (IV.80.20.2.).
2. A bal alkaron kerek metszetű, vaskos, nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarpercec; nyitott vége pontosan a csuklónál volt, á: 6,5x6,8, v: 0,45 cm (IV.80.20.1.).

228. sír (131. kép, 187. tábla)

23-80 éves nő sírja Csvh: 143 (63+40+40) cm, sm: 58 cm, t: DNY-ÉK (270°-90°). Feltehetően zsugorított váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Vékony bronzhuzalból készült sima, nyitott karika. Kissé deformálódott, á: 1,38x1,2 cm (IV.80.21.1.).

229. sír (132. kép, 187. tábla)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 158 cm, sm: 86 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya hátrabillent, az állkapocs a jobb kulcscsontra esett kifordulva. A mellkas bolygatott volt. A jobb kar szorosan a test mellett nyújtva, a bal kézfej a bal medencelapát alatt nyugodott. A bal lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya és a bal lapockacsont alatt 1-1 vaskos ezüsthuzalból készült, szélesre kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,32, ill. 2,4x1,95 (IV.80.22.1.).

230. sír (132. kép, 188. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A karok szorosan a test mellett, a kézfejek a medence külső-alsó szélére simulva feküdtek. A medencecsont fölött állatjázat bolygatta meg a sírt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kézen vastag, széles pántgyűrű, a legömbölyített háromszög átmetszetű testén egymás alatt két sorban beütött háromszögű pontok sorával, á: 2,25x2,25, v: 0,25, sz: 0,5 cm (IV.80.23.1.).
2. A koponya jobb oldalánál, az agykoponya alatt, bizonytalan rendeltetésű vastárgy (IV.80.23.2.).

231. sír (132. kép, 371. tábla)

23-80 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 115 cm, t: DNY-ÉK (244,7°-64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb mellkasi részen töredékes vasár, mérhető h: 5,3 cm (IV.80.24.1.).
2. A jobb váll és a koponya vonalában állatcsont: juh jobb humerusa (IV.80.24.2.).

232. sír (132. kép, 188. tábla)

7-9 éves gyermek sírja. Csvh: 105 cm, sm: 133 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Nyújtott váz. Az alsó végtagok és a koponya kivételével a csontok nagy része csaknem szétporladt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldalon, a combcsont felső végével egy vonalban, tőle 3 cm-re vaskos, egymásra hajló, egyenesre levágott végű bronzgyűrű, á: 2,0x2,0 cm (IV.80.25.1.).

233. sír (132. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 58 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva a medencelapátokra simul. A jobb kézfej és a két lábfej szétporladt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

234. sír (132. kép, 187., 380. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 146 (60+50+36) cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok szorosan a test mellett, az eredetileg felhúzott lábai pedig balra billentek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal halántékon kicsiny, szélesre kalapált S-végű ezüstkarika, á: 1,0x1,4 cm (IV.80.26.2.).
2. A jobb vállcsonttól kifelé, egymásra hajló végű nyitott, vékony ezüstkarika, á: 1,7x1,8 cm (IV.80.26.1.).
3. A jobb könyöktájon négyzet metszetű, vastag, elhegyesedő végű, nyitott bronz huzalkarperec, á: 7,5x7,5, v: 0,45x0,5 cm (IV.80.26.4.).
4. A jobb kéz gyűrűsujján négyzet metszetű, egymásra hajló végű huzalgűrű, á: 2,2x2,2 cm (IV.80.26.5.).
5. A medencecsont fölött széles, enyhén ívelt vaspánt, töredékes állapotban, 5,6x4,9 cm (IV.80.26.6.).
6. A sír földjéből, a csontoknál 10-15 cm-rel magasabban I. (Szent) István kissé körülnyírt denára (CNH 1, H 1) (IV.80.26.3.; M. NEPPER 1996, 253. 22. kép).

235. sír (132. kép, 187., 380. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 120 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A karok nyújtva a test mellett, a jobb kézfej a jobb combcsont felső részén nyugodott. A bal lábfej erősen befelé fordult, a jobb lábfej pedig alatta, balra fordulva feküdt. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A homlokcsonttól 1 cm-re vaskos, nyitott, egymásra érő végű bronzkarika, a másik ugyanilyen karika a homloktól jobbra, attól felfelé 10 cm-re, a sír aljától 15 cm-es magasságban volt, á: 2,45x2,5, ill. 2,15x2,45 cm (IV.80.27.2.).
2. A jobb kéz gyűrűsujján bronzhuzalból készült, legömbölyített végű, nyitott gyűrű, á: 2,35x2,2, v: 0,2 cm (IV.80.27.1.).
3. A gerincoszlop közepén, a két felkarcsont középvonalával egy irányban I. (Szent) István egykor ép, időközben töredékké vált denára (CNH 1; H 1) (IV.80.27.3.).

236. sír (132. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 39 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Meglehetősen bolygatott, hiányos váz, a hosszúcsontok nagy része nem volt meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

237. sír (133. kép, 188. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett. A karok szorosan a test mellett nyújtva, a lábfejek balra billentek. Mellékletek:

1. A koponya alatt jobb oldalon és az áll alatt 1-1 sima, vaskos, egymást érő végű, nyitott ezüstkarika, á: 2,35x2,48, ill. 2,4x2,5 cm (IV.80.28.1.).

238. sír (133. kép, 188., 380. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 68 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. Bontáskor a jobb oldalon, a csontoktól 5-6 cm-rel magasabban barna fakorhadvány jelentkezett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal halántéktájon és az állkapocs alól 1-1 sima, nyitott, összeérő végű ezüstkarika, á: 2,15x2,4, ill. 2,3x2,3 cm (IV.80.29.2.).
2. A sír földjéből egy négyszög átmetszetű bronzhuzalból készült, nyitott, egymásra hajló végű karikagyűrű került elő, á: 2,15x2,2, v: 0,2 cm (IV.80.29.3.). A jobb kéz csontjai ugyan zöldes elszíneződést mutattak, de a környékén melléklet nem került elő.
3. A medence fölött, a csigolyák alatt I. (Szent) István töredékes denára (CNH 1; H 1) (IV.80.29.1.).

239. sír (133. kép, 188. tábla)

Gyermek sírja. Csvh: 107 cm, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen szétlapult. A jobb kar hegyesszögben volt behajlítva. A jobb kar, a medencecsontok, a bordák nagy része és a lábfejsontok hiányoztak.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán igen rossz állapotú S-végű karika, á: 1,55x1,6 cm (IV.80.30.4.).
2. Az S-végű karikától 3 cm-re 5 fekete és mézszőszínű szemgyöngy fehér hálómintával s feketésbarna dudorokkal (IV.80.30.1.).
3. A mellkas közepén, kicsit balra elcsúszva, füles félgombpár, amely a restaurálásakor megsemmisült.
4. A jobb alkar közepén elhegyesedő végű nyitott, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, amelynek a végei kissé fedik egymást, á: 6,4x6,1 cm (IV.80.30.2.).
5. Bontáskor a sír jobb oldalánál, valószínűleg a kéz tájkáráról, széles, vékony bronzlemezből készült pántgyűrű, a két szélén párhuzamosan futó, beütögetett pontsorrall, á: 1,9x1,8, pántsz: 0,65 cm (IV.80.30.3.).

240. sír (133. kép)

40-45 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 100 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A karok szorosan a test mellett, a jobb kézfej a jobb combcsont mellett, a bal a bal medencelelapát alsó szélén feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal felkarcsont felső harmadánál, a csont külső részén töredékes, fonott bronz karika, amely a rossz állapota miatt nem került leltározásra.

241. sír (133. kép, 188. tábla)

25-30 éves nő sírja Csvh: 146 cm, sm: 98-96-98 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. A karok könyökben kissé meghajlítva, az alkarok enyhe ívben rásimultak a medence külső oldalára, a kézfejek a szeméremcsontra támaszkodtak, s azon túlnyúlva a combcsontok belső oldalához értek. A lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékcsontról mellett és a bal kulcsfont fölött, annál 10 cm-rel magasabban, 1-1 bronzból készült, laposra kalapált S-végű, nagyméretű, a másik végén egyenesre levágott karika, á: 2,5x2,6, ill. 2,5x2,9 cm (IV.80.31.1.).
2. A jobb kéz gyűrűsujján sima, egyenesre vágott végű, nyitott bronz huzalgyűrű, á: 2,2x2,0 cm (IV.80.31.2.).

242. sír (133. kép, 188. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Feltűnően hosszú nyakú volt. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva, az alkar a medencelapátra, a kézfej pedig a szeméremcsontokra támaszkodott. A lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb karon, kicsivel a csukló fölött, igen vastag, elvékonyodó szárú, négyzet metszetű, nyitott bronz huzal-karperec, á: 7,35x7,5, v: 0,4-0,6 cm (IV.80.32.1.).

243. sír (133. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 139 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben meghajlítva a gerincoszlop alsó harmadán helyezkedett el, a bal kar pedig nyújtva a test mellett. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

244. sír (133. kép)

5 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 66 cm, sm: 52-60 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°).

Melléklet nélkül.

245. sír (134. kép)

Kisgyermek sírja. Csvh: 81 cm, sm: 60 cm, t: NY-K (270°-90°). Felhúzott lábai kissé balra billentek. A csigolyák, bordák, valamint a kéz- és lábfej csontjai hiányoztak. Melléklet nélkül.

246. sír (134. kép, 188. tábla)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 109 cm, sm: 77 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar a testtől távol, könyökben erősen meghajlítva

feküdt. A csigolyák, bordák, medencecsontok, valamint a kéz- és lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A sírföldből bontáskor bronzhuzalból készült nyitott karika került elő, á: 2,0x1,8, v: 0,2 cm (IV.80.33.1.).

247. sír (134. kép, 188. tábla)

37-42 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 102 cm (lábánál)-96 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A karok a test mellett nyújtva, a bal lábfej kifelé fordulva, a lábfejsontok pedig hiányoztak.

Melléklet:

1. A jobb halántéktájról bontás közben kisméretű, ezüstdől készült S-végű karika, á: 1,55x1,5 cm (IV.80.34.1.).

248. sír (134. kép)

1 éves gyermek sírja. Csvh: 48 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). A bal oldalán fekvő váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

249. sír (134. kép)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 72 cm, t: NY-K (270°-90°). A bal felkarcsont az eredeti helyén, a jobb kar pedig nyújtva a bal váll fölött. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

250. sír (134. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva, az alkar a jobb medencelapát külső peremén, a kézfej pedig a jobb combcsont belső oldalánál nyugodott. A bal kar könyökben meghajlítva a medencelapáton feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

251. sír (134. kép)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 82 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok nyújtva a test mellett, a bal kézfejsontok hiányoztak. A lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

252. sír (134. kép)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, sm: 82 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, a csípőtől enyhén jobbra fordult váz. A koponya is jobbra fordult. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal kar könyökben meghajlítva a

gerincoszlopon nyugodott. Eredetileg kissé felhúzott lábai jobbra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

253. sír (135. kép, 189. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 94 cm, t: NY-K (270°–90°). Feltehetően nyújtott váz, a csontoknak szinte csak a lenyomata maradt meg.

Mellékletek:

1. A bal váll fölött vasból készült kis csengő vagy kolomp, bronz- vagy ezüstberakás nyomaival. A nyelve végén kis dudor, a palástján textillenymatok, m: 5, á: 2,4x1,6 (felül), 3,3x3,0 cm (alul) (IV.80.35.1.; M. NEPPER 1996, 252. 20. kép).

2. Feketésbarna kovapenge, h: 5,0 cm (IV.80.35.2.).

254. sír (135. kép)

9-10 éves gyermek sírja. Csvh: 152 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult, az állkapocs leesett. A karok a test mellett, a lábak bokában összezárva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

255. sír (135. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: (koponyánál) 73, (lábnál) 90 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar szorosan felhúzva a jobb kulcsont alá, a kézfej a mellkas közepére ért. A bal kar könyökben meghajlítva derékszögben, a kézfej pedig a hastájék jobb oldalán nyugodott. A két lábfej kissé jobbra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

256. sír (135. kép, 189. tábla)

11-13 éves gyermek sírja. Csvh: 125 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°–90°). Feltehetőleg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Ürgejáratok dúlták fel a koponya környékét és a mellkast. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyak tájékáról és a koponya alól 4 mézskőszínű pasztagöngy (IV.80.36.3.).
2. A koponya alól 2 vékony, öntött, kúp alakú, kerek bronz ingnyakdíszveret. A kúp domború közepét két sima és közte egy vonalkázott sáv díszíti, a hátlapján a felvarrást szolgáló félkör átmetszetű fül, á: 1,45x1,45, ill. 1,5x1,5 cm (IV.80.36.5.).
3. A bal csípőcsont feltehető helyéről 2, a bal kulcsont tájékáról 1 ép és 2 törött csüngős ingnyakdíszveret (5 db). Kerek felső tagja az előbbiekkal egyező, a szív alakú alsó tagjának közepét szív alakú kidudorodás díszíti, amelyet gyöngyözött és sima keret fog körül, h: 4,6, 4,6, 4,65, ill. 2,0, 1,5 cm (IV.80.36.4.).

4. A jobb kéztájékról vékony bronzlemezből készült, töredékes pántgyűrű, rajta kettős, párhuzamosan futó, sűrű bekarcolásokból álló hullámvonaldíszszel, pántsz: 0,6 cm (IV.80.36.1.).

5. A bal kézről bronz fejcsgyűrű. Kiszélesedő ovális részét rovatkolás díszíti, a közepén szabályos kis félgömb alakú dudorral, á: 2,05x2,25, v: 0,4 cm (IV.80.36.2.).

257. sír

Csvh: 162 cm, sm: 120 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar a jobb medencelapát szélén, a bal kar a bal medencelapáton nyugodott.

Melléklet nélkül.

258. sír (135. kép)

8-11 éves gyermek sírja. Csvh: 112 cm, sm: 64 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A jobb kar enyhén behajlítva a medence közepén helyezkedett el. A lábfejcsonok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

259. sír (135. kép, 188. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott váz. A jobb kar enyhén, a bal kar könyökben erősen meghajlítva, a jobb alkar a jobb medence külső peremén, a bal alkar a medence középső részén nyugodott. A két lábfej összefordult. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt és a csigolyák vonalában alul 1-1 sima, nyitott bronzkarika, á: 2,25x2,3, ill. 1,9x1,75 cm (IV.80.37.1.).

260. sír (135. kép, 189. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya, a mellkas és a bal alkarcsont bolygatott. A jobb oldalon, a felkarcsont külső oldalánál, 20-25 cm hosszán összefüggő deszkafolt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt jobb oldalon nyitott, kissé elhegyesedő végű ezüstkarika, á: 2,5x2,65 cm (IV.80.38.2.).
2. Az arckoponya jobb oldalánál apró, tömör bronz fülesgomb, h: 1,1 cm (IV.80.38.1.).
3. A jobb combsont külső oldalától 34 cm-re töredékes ár (IV.80.38.3.).

261. sír (135. kép, 189. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 98 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. Mindkét kar a test mellett, könyökben enyhén meghajlítva, a jobb alkar a jobb me-

dencelapáton, a bal alkar pedig a bal medencelapát alatt helyezkedett el. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak, a mellkast állatjáratok bolygatták. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont belső oldala mellett, szorosan az élére fordulva nyitott, az egyik végén elhegyesedő, a másikon egyenesre levágott végű bronzkarika, a végei egymásra hajlanak, á: 2,0x2,1 cm (IV.80.39.1.).

262. sír (136. kép, 189. tábla)

31-40 éves férfi sírja. Csvh: 147 cm, sm: 98 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A mellkas és a koponya erősen bolygatott, mert állatjáratok szelték keresztül-kasul. A jobb kar szorosan a test mellett nyújtva. Az eredetileg felhúzott bal láb teljesen külön helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal felkarcsont külső oldalánál egy ujjpercen nyitott, az egyik végén egyenesre vágott, a másikon elhegyesedő végű ezüstgyűrű, á: 2,4x2,5 cm (IV.80.40.1.).

263. sír (136. kép, 190. tábla)

30-60 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A karok szorosan a test mellett enyhe ívben hajlottak a medencelapátok külső szélére. A jobb kézfej a combcsont belső oldalán a szeméremcsont alá ért. A bal kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán, a halántékról lecsúszva, kissé elhegyesedő végű ezüstkarika, á: 2,2x1,9 cm (IV.80.41.1.).
2. A jobb kéz gyűrűsujján nyitott, elhegyesedő végű bronzgyűrű, á: 2,2x2,25 cm (IV.80.41.2.).

264. sír (136. kép, 190., 380. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 134 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (281,2°-101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékról lecsúszva és a bal halántéknál 1-1 sima nyitott, az egyik végén elhegyesedő ezüstkarika, á: 2,35x2,25, ill. 2,25x2,3 cm (IV.80.42.1.).
2. A bal medencelapát felső részén Péter körülnyírt, töredékes denára (CNH 8; H 6) (IV.80.42.2.).

265. sír (136. kép)

28-32 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A jobb oldali bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

266. sír

Gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: nem megállapítható. Teljesen elporladt váz.

Melléklet nélkül.

267. sír (136. kép, 190. tábla)

31-37 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 112 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A karok nyújtva, szorosan a test mellett. A jobb csukló a jobb medencelapát közepén nyugodott, a bal alkar a bal medencelapát alá simult. A kézfejsontok teljesen, a lábfejsontok részben hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékon nagyméretű, sima, nyitott bronzkarika, á: 2,8x2,7 cm (IV.80.43.1.).
2. A jobb combcsont külső oldalánál kisméretű, egyenes hátú, ép vaskés, a fokán textilmaradványokkal, h: 7,5, nyélh: 2,5, pengesz: 1,0-0,5 cm (IV.80.43.3.).
3. A bal bordaívek külső oldala és a bal felkarcsont között, hegyével a kulcscsont felé, rombusz alakú nyílhegy, a bal medencelapát felső szélén, hegyével a csigolyák felé rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 7,45, sz: 2,1, ill. h: 7,5, sz: 2,3 cm (IV.80.43.2.).

268. sír (136. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 111-120 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Az állkapcsot egy rágszáló a tarkó mögé mozdította el. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva feküdt, a csukló az utolsó csigolyára támaszkodott. A bal kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A sírt több állatjázat bolygatta meg. A bal combcsont középső részétől lefelé összefüggő foltban deszkamaradványokat figyeltünk meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

269. sír (136. kép, 191. tábla)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 110 cm, sm: 82 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyakon hurkos-kampós végű, három (egy kettőbe hajtott és egy mellé fogott) bronzszálból sodrott nyakperccel, á: 13,75x14,8 cm (IV.80.44.1.).

270. sír (136. kép, 191. tábla)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 56 cm, sm: 76 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. Az alkarok és a lábszárak elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyakon sima, elhegyesedő végű, bronzhuzalból készült nyakperec, á: 13,2x13,2 cm (IV.80.45.1.).

271. sír (137. kép, 190., 380. tábla)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 158 cm, sm: 110 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a test mellett. A bal alkar természetellenes helyzetben a bal vállcsont alatt kezdődött s nyúlt fel a koponyával párhuzamosan. A jobb lábfej egyenesen nyújtva, a bal lábfej pedig jobbra, kifelé billent. A váz alatt barna fakorhadvány volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A legfelső nyakcsigolyán vastag ezüsthuzalból készült S-végű hajkarika, párja az állkapocs belső oldalán, jobbról, á: 2,65x2,2, ill. 2,5x2,6 cm (IV.80.46.1.).
2. A jobb kéz külső oldalától kifelé négy ezüstszálból fonott vaskos, nyitott gyűrű, a végei laposra kalapálva, á: 2,5x2,5 cm (IV.80.46.2.).
3. Az állkapocs belső oldalán, az S-végű karika fölött Béla dux körülnyírt denárának töredéke (CNH 15; H 11), s a bal oldalon, a bordák között, a felkarcsonttól befelé 6 cm-re, egy másik ugyanilyen denár töredéke (IV.80.46.3.).

272. sír (137. kép)

54-58 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 102 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb felkarcsont az eredeti helyéről felcsúszott, az alkar a jobb medencelapáton nyugodott. A bal kar nyújtva a test mellett. A lábfejek párhuzamosan balra fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

273. sír (137. kép)

19-28 éves férfi sírja. Csvh: 151 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva, a bal medencelapát közepén támaszkodott, a kézfej pedig a medencelapát alsó részén és a bal combcsonton feküdt. A lábak eredetileg jól fel lehettek húzva, később az erősebben felhúzott jobb láb alá billent a bal. A lábfejek csaknem szétporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

274. sír (137. kép, 191., 380. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 136 cm, sm: 88 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya

balra billent. Mindkét kar szorosan nyújtva a test mellett. A jobb kézfej és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kéz gyűrűsujján négyszögletes átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott gyűrű, az egyik vége elhegyesedik, á: 2,3x2,3 cm (IV.80.47.1.).
2. A bal medencelapát gerinc felőli végén I. András körülnyírt denára (CNH 11; H 8) (IV.80.47.2.).

275. sír (137. kép)

41-46 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 119 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a bal oldalán feküdt, a karok nyújtva a test mellett. A bal medencecsont és a bal lábszár az eredeti helyéről kimozdult, a kéz- és lábfejek csontjai pedig hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

276. sír (137. kép, 190. tábla)

40-80 éves nő sírja. Csvh: 129 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok könyökben enyhén meghajlítva, a bal medencecsont fölött keresztetkék egymást. A jobb alkaron támaszkodó bal csuklótól a kézfej felfelé, a jobb könyök irányába nézett ujjhegyekkel. A bal láb kissé felhúzva, a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Közvetlenül a jobb vállcsont fölött igen nagy méretű nyitott, laposra kalapált bronzhuzalból készült karika. Az egyik végén legömbölyített, a másik vége elhegyesedő, á: 3,2x3,15 cm (IV.80.48.1.).
2. A bal mutató(?)ujj végén széles, lapos, zárt bronzpántból készült gyűrű, á: 2,3x2,3, pántsz: 0,4 cm (IV.80.48.2.).
3. A jobb gyűrűsujjon vastag, lapított átmetszetű bronzhuzalból készített, nyitott gyűrű, összeérő végekkel, á: 2,4x2,45, v: 0,35 cm (IV.80.48.3.).⁶⁰

277. sír (137. kép, 190. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 92 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé jobbra fordult, az állkapocs leesett. A jobb alkar a jobb medencelapát középső részén nyugodott, a kézfej hiányzott. A bal kar szorosan a test mellett nyújtva, a kézfej a combcsont belső oldalára ért. A sírgödör alja nem volt vízszintes, a lábszár és a vállak magasabban feküdtek. A lábak balra fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Szorosan a jobb combcsont külső oldalánál egyenes hátú, rövid pengéjű, hosszú nyelű vaskés, h: 9,9, nyélh: 4 cm (IV.80.49.1.).

⁶⁰ A táblán a sír többi tárgyától elkülönülten szerepel.

278. sír (137. kép, 195. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, sm: 110 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya összetörve, az állkapocs a bal váll fölött helyezkedett el. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a bal alkar a gerinccsontok alsó harmadának felső részére, a bal csukló pedig az utolsó gerinccsigolyára támaszkodott. A jobb lábfej oldalra dőlt, kifelé fordult, a bal lábfej hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb karra támaszkodó bal kézfej gyűrűsujján bronzból készült, töredékes pántgyűrű, á: 2,0 cm (IV.80.50.1.).
2. A kisujjra szorosan rásimulva egy füles félgomb, egy másik félgomb a jobb alkar két csontja között, a csukló fölött, a harmadik félgomb pedig a medence alól került elő. Különböző méretűek, h: 2,0, ill. 1,7 cm (IV.80.50.3.).
3. A jobb oldali bordák külső ívénel, a könyökkel egy vonalban kisméretű, tömör bronz fülesgomb. A laposan öntött fül és a gomb feje között kiemelkedő borda fut körbe, h: 1,2 cm (IV.80.50.2.).
4. A jobb csuklóról a kézfejre billenve nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, á: 6,5x6,2 cm (IV.80.50.4.).
5. Vasár nyél felőli töredéke, mérhető h: 4,7 cm (IV.80.50.5.).

279. sír (138. kép)

25-30 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 106 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Állatjáratok a koponyát és a mellkast teljesen összedulatták, a bal alkar, mindkét kézfej és a lábfejek hiányoztak. A jobb kar könyökben meghajlítva, merőlegesen fektetett a gerincoszlopra. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

280. sír (138. kép, 185., 192., 371. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, sm: 120 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb csukló a bal csuklóra fektetve a medence közepén feküdt. A mellkast feltehetően állatjáratok bolygatták meg. A combcsonttól kifelé 5, ill. tőle 7 cm-re összefüggő csikban famaradvány, s ugyancsak famaradványok voltak a szeméremcsontok előtt és a bal könyök mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. 2 nyitott bronzkarika, az egyik teljesen töredékes, á: 2,7x2,6 cm (IV.80.51.1.).
2. Tömör bronz fülesgomb, a teste gömb alakú, h: 1,3 cm (IV.80.51.2.).
3. A jobb oldali bordák alatt egyenes hátú vaskés, több rétegben rákorrodált textillel, h: 12,3, nyélh: 3,4, pengesz: 1,8-1,5-1,05 cm (IV.80.51.7.).

4. A jobb váll és a kulcscsont fölött kerek, 4 szögeccsel ellátott, vékony vaslemezből készült veret (IV.80.51.9.).

5. A lábujjak vége körül kerek, kúpos felületű, gyöngysorral peremezett, benyomott közepű, aranyozott ezüst csizmaveret, a hátoldalán a felerősítést szolgáló két füllel, á: 1,3x1,3 cm (IV.80.51.6.).

6. A combcsont középső részétől jobbra, annál 10 cm-rel magasabban, 3 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 8,15, 8,1, 6,1 cm (IV.80.51.3.).

7. A vasveret fölött, annál 12 cm-rel magasabban, állatcsont: juh jobb humerusa (IV.80.51.10.).

8. Lószerszám:

a: A bal lábfej előtt, annál 12-13 cm-rel magasabban az egyik, mellette a másik, vaskos talpalóval ellátott, deformálódott, kerekedő szárú kengyel, mérhető m: 15,9, sz: 12,4, ill. 8,9 cm (IV.80.51.4.).

b: A kengyelek mögött, az alsó végtagoknál 12-14 cm-rel magasabban, igen töredékes csikószabla (IV.80.51.5.).

c: A bal térdtől balra, attól 7,5 cm-re, kissé oldalára fordulva, nagyméretű, téglalap alakú hevedercsat, h: 7,9, sz: 4,7-4,7-4,9 cm (IV.80.51.8.).

281. sír (138. kép)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 78-91-87 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok könyökben enyhén meghajlítva. A jobb kézfej a combcsont külső oldalán feküdt, a bal kézfej a medencelapáton nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

282. sír (138. kép, 190. tábla)

Csvh: 135 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kicsit jobbra fordult, az állkapocs leesett. A karok könyökben meghajlítva, a jobb kézfej a bal medencecsontra simult, a bal kézfej pedig a jobb medencelapát és a csigolyák között nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a fültájék mögött, 1-1 apró, vékony bronzhuzalból készült nyitott fülbevaló karika, á: 2,28x1,9, ill. 1,9x2,3, v: 0,1 cm (IV.80.52.1.).

283. sír (138. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A roncsolt koponya erősen jobbra fordult, az állkapocs leesett. A jobb felkarcsont az eredeti helyéről kimozdult, a jobb alkarcsont a jobb medencelapát felső-belső oldalára és a me-

denceüregre simult. A bal alkar a bal medencelapát alá került, a kézfejsontok a bal combcsont belső oldalánál és a szeméremcsonton nyugodtak. A váz jobb oldala, különösen a mellkasa 4–7 cm-rel mélyebben feküdt, mint a bal oldala. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

284. sír (138. kép, 190., 380. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 77 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állkapocs jobb oldalán Salamon kissé körülnyírt, a szélén igen kopott, töredékes denára (CNH 22; H 17) (IV.80.53.1.).
2. A medence környékén összehajtott vaskés, h: (összehajtván) 5,9, sz: 1,45–1,3–0,9 cm (IV.80.53.2).

285. sír (138. kép, 195. tábla)

12–13 éves leánygyermek sírja. Csvh: 136 cm, sm: 77 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult, az állkapocs leesett. A jobb kar, a jobb csukló és kézfej a jobb medencelapát szélén, a bal kar szorosan a bal medencelapát mellett helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya fölött bontáskor, pici, laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 1,45x1,5 cm (IV.80.54.5.).
2. A nyaktájéknél mindkét oldalán 65 szem apró zöld és sárga üvegpaszta gyöngy (IV.80.54.1.).
3. A jobb combcsont belső oldalán nyitott, elhegyesedő, egymásra hajló végű bronzgyűrű, á: 2,15x2,26 cm (IV.80.54.3.).
4. A bal kéz gyűrűsujján vastag, sárga üvegpaszta gyűrű, á: 2,6x2,7, v: 0,5x0,4 cm (IV.80.54.2.; M. NEPPER 1996, 250. 14. kép).

286. sír (138. kép, 195. tábla)

33–37 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar a test mellett nyújtva, a bal kézfej a bal combcsont felső végére került. A lábfejek kifelé fordultak, a csontok nagy része elporladt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldalától kifelé 1 cm-re és a koponya bal oldalán 1-1 rossz minőségű bronzhuzalból készült S-végű karika, á: 2,4x2,25, ill. 2,5x2,25 cm (IV.80.55.1.).

287. sír (139. kép)

14–17 éves gyermek sírja. Csvh: 139 (68+36+35) cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). A deréktól jobbra fordult,

azaz a jobb oldalán fekvő váz. A jobb kar könyökben erősen felhúzva, így a jobb felkar és az alkar csontjai egymás mellett párhuzamosan helyezkedtek el. A bal kar könyökben meghajlítva, hegyes szögben hajlott a mellkasra. A két láb fel lehetett húzva, mert enyhén zsugorításban maradt meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

288. sír (139. kép)

40–49 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára fordult és előreesett. A jobb kar szorosan a test mellett, a bal nyújtva feküdt. A lábak is nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. Úgy tűnt, mintha az egész test a jobb oldala felé dőlt volna. A kéz- és a lábfejsontok szinte mind elporladtak. A csontváz felszedve.

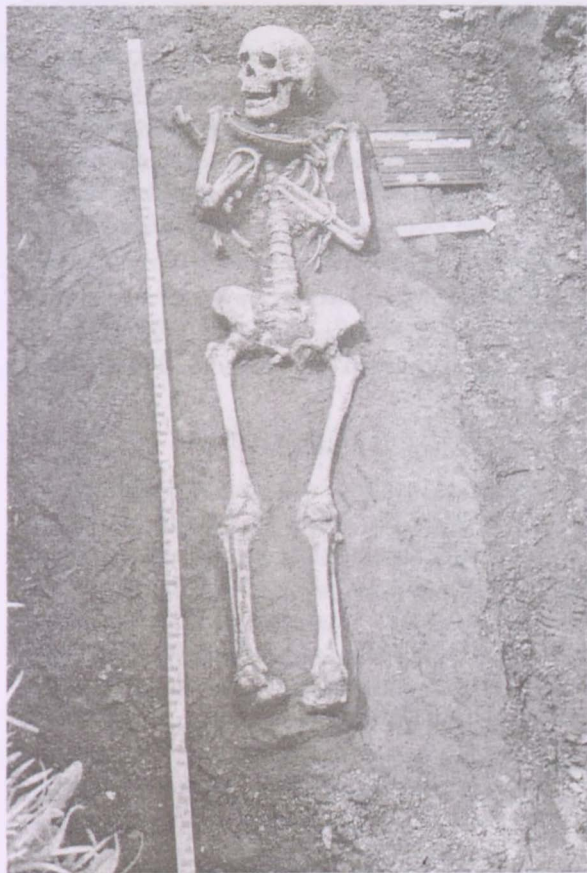
Melléklet nélkül.

289. sír (102–103., 139. kép, 193–194. tábla)

15–17 éves leány sírja. Csvh: 142 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben erősen felhúzva. A jobb csukló az áll alatt, a kézfej a bal kulcscsont alatt feküdt. A lábfejek eredetileg kifelé fordultak, a lábfej csontjai már hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya felszedése után téglalap alakú barna bőr- vagy textílfolt vált láthatóvá, amely alatt két sorban kék, fehér, fekete hasáb és gömb, valamint karika alakú, zöld és fehér berakásos és sima üvegpaszta gyöngyök voltak. Ezek eredetileg fel lehettek erősítve a téglalap alakú anyagra (IV.80.56.3.).
2. A bal oldalon, a fültájékon Köttlach-típusú öntött bronz fülbevaló, öntött, rovátkolt, hengeres csüngővel, h: 3,3 cm, á: 2,1, a csüngőtag h: 1,55 cm (IV.80.56.8.; M. NEPPER 1996, 254. 25. kép).
3. Egyetlen háromrét hajtott bronzszáלבól sodrott hurkoskampós végű bronztorques, á: 17,5x15,3 cm (IV.80.56.1.).
4. A nyakpercre fűzve nyitott bronzkarika, egyenesre vágott végekkel, á: 2,2x2,15 cm (IV.80.56.2.; M. NEPPER 1996, 254. 25. kép).
5. A nyakperecen volt még egy kissé lapított, hosszú füllel ellátott bronzcsörgő, az alsó részén kereszt alakú bevágással. Az alsó á: 1,75x1,25, m: 2,15 cm (IV.80.56.6.; M. NEPPER 1996, 254. 25. kép).
6. Az áll alatt és a nyak tájékán elhelyezkedő kézfejsontok mellett, alatt, illetve felett kisebb-nagyobb hengeres és gömb alakú pasztagyöngyök, valamint szemesgyöngyök, továbbá egy átlukasztott pénzkauri (Cypraea moneta) (IV.80.56.3–4.).

102. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 289. sír és két részlete

103. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 289. sír: viseleti rekonstrukció részlete

7. A bal alkarcsont és a gerincoszlop között, egymás mellett, körte alakú, öntött bronz füles félgombpár, az alsó felükön függőleges rovátkolással, m: 2,6, sz: 1,4 cm (IV.80.56.5.; M. NEPPER 1996, 254. 25. kép).
8. A jobb karon hurkos-kampós végű, öt szálból fonott bronz karperec, á: 6,8x6,95, v: 0,4–0,5 cm (IV.80.56.10.), alatta elhegyesedő végű, sima bronz huzalkarperec, á: 6,75x7,1, v: 0,4 cm (IV.80.56.11.).
9. A gyűrűsujjon kiszélesedően ovális fejű bronzgyűrű, ötágú csillag alakú vésett díszítéssel s bebökődött pontokkal, a gyűrű palástjának indításánál pedig vésett ág-motívummal, á: 2,1x2,2 cm (IV.80.56.7.; M. NEPPER 1996, 254. 25. kép).
10. A bal alkar közepén kerek átmetszetű, nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, á: 6,1x6,6, v: 0,35 cm (IV.80.56.9.a.) és kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, egyik végén törött karperec, á: 6,5x6,5, v: 0,4 cm (IV.80.56.9.b.).

290. sír (139. kép)

28-37 éves férfi sírja. Csvh: 143 cm, sm: 88 cm DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az álla a bal kulcsontra támaszkodott. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva. A jobb alkar csukló felőli része és a kézfej a jobb medencelapát közepén és a szeméremcsonton nyugodott. A bal kar könyökben erősebben behajlítva, a bal csukló pedig a bal medencelapát szélén nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

291. sír (139. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 147 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva. A jobb alkar a jobb medencelapát szélén, a bal

alkar a bal medencelapát közepén nyugodott. A bal kézfej és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

292. sír (139. kép)

25-30 éves férfi sírja. Csvh: 140 cm, sm: 102 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen előrenyomva és kissé balra billenve. Mindkét kar a test mellett nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A jobb mellkast állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

293. sír (139. kép, 195. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, sm: 97 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra fordult és összetört. A jobb alkar a jobb medencelapát közepén nyugodott, a bal alkar pedig az eredeti helyéről kimozdult. A kéz és a lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Vékony ezüsthuzalból készített, laposra kalapált S-végű pici karika, á: 1,5x1,55 cm (IV.80.57.2.).
2. Fejes bronzgyűrű, amelynek a kerek rekeszébe üveglapot s talán borostyánt foglaltak. A fejet körben sodrást utánzó technikával díszítették. A gyűrű testét két bordázott tag közé illesztett, vékony bronzszáלבól álló sodrat alkotja, á: 1,9x2,0, a fejá: 1,1x1,1, v: 0,4 cm (IV.80.57.1.).

294. sír (139. kép)

3-4 éves gyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 65 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar és a jobb láb kissé behajlítva, a bal kar és a bal láb nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

295. sír (140. kép, 195. tábla)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 117 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő váz. A koponya szinte teljesen szétmállott. A jobb kar könyökben erősen felhúzva, a kézfej az áll alatt lehetett, de a csontjai már hiányoztak ugyanúgy, mint a bal kar, valamint a kéz- és lábfejek csontjai. A jobb láb nyújtva, a bal láb eredetileg felhúzva, a feltáráskor már oldalra billenve feküdt. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya alól öntött, bronz füles félgombpár, m: 1,1 cm (IV.80.58.2.).
2. A jobb alkaron sima, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, elhegyesedő végű öntött karperec, á: 5,8x6,9, v: 0,4 (IV.80.58.1.).

296. sír (140. kép, 195. tábla)

53-58 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, sm: 107 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb csukló pedig a jobb medencelapát közepébe simult. A bal kar nyújtva a test mellett. A lábfejek párhuzamosan jobbra billentek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Egyenes hátú vaskés töredéke, a nyélrésze teljesen elporladt, h: 7,7, sz: 0,7–1,4–1,2 cm (IV.80.59.1.).
2. Ismeretlen rendeltetésű csont. Nem került beletárolásra.

297. sír (140. kép, 196. tábla)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 147 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben meghajlítva, a csukló a gerincoszlopon nyugodott, a kézfej pedig kissé felemelve a bal felkarcsontig nyúlt. A bal kar nyújtva a test mellett, a tenyér a bal medencelapát külső oldalára simult. A lábak nyújtva, a lábfejek kissé jobbra fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 karika, amely már restaurálás előtt megsemmisült, de még a sír felszedésekor a sírlapon körberajzoltuk, á: 2,7x2,9, 2,8x2,9 cm.
2. Az állkapocs alatt öntött, füles félgombpár fele, a másik fél a bal kulcsont tájékán, mindkettő füle hiányos, m: 2,05, ill. 2,0 cm (IV.80.60.3.).
3. A gerincoszloptól jobbra, a jobb medencelapát belső szélénél négyszögletes övveret, négy szegeccsel ellátott felével fölfelé, a párja a jobb combcsont külső oldalán, szorosan a csont mellett, szintén szegecsekkel fölfelé. Ezüsből öntöttek, aranyozottak, majdnem négyzet alakúak, mind a négy sarkukon fúrt lyukak, amelyek mellett a hátoldalon 1-1 szegecs található. A veretek egy négyszirmú virágot ábrázolnak, közepén aranyozott, kerek közepű 9 szirmú virággal, melyből a négy lyuk felé 4 aranyozott virágszirom nyúlik, h: 1,7–1,85, sz: 1,8–1,8 cm, a széleken az öntvény vastagsága 0,2, ill. 0,25 cm (IV.80.60.1.; M. NEPPER 1996, 251. 15. kép).
4. Rövid vaskés, h: 8,7, nyélh: 3,3 cm (IV.80.60.2.).

298. sír (140. kép, 196. tábla)

26-30 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, sm: 155–160 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, mindkét kar könyökben meghajlítva, a kézfejek a gerincoszlop fölött egymásra csúsztva nyugodtak. A jobb lábfej hiányzott, a bal lábfej kifelé fordult. A mellkas bal oldalánál állatjáratról származó bolygatás. A váz bal oldala 1-2 cm-rel mélyebben helyezkedett el, mint a bal. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Nagyméretű bronzkarika egyenesre vágott végekkel, á: 3,1x3,25 cm (IV.80.61.2.).
2. Füles fülgombpár, amely a restauráláskor szétmállott.
3. A bal kézen vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott gyűrű, amely a restauráláskor szintén szétmállott.
4. A bal felkarcsont belső oldalától a gerincoszlop felé irányulva hosszú, hegyes vasár, mely a jobb oldali bordák között ért véget, h: 11,5, nyélh: 3,0 cm (IV.80.61.1.).

299. sír (140. kép, 196. tábla)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 130,5–129 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar nyújtva a test mellett, az alkarok a medencelapátok külső szélénél, a kézfejek csontjai pedig a medencelapát és a szeméremcsont fölött, de nem anatómiai rendben helyezkedtek el. Mindkét lábfej kifelé fordult. A lábak a medencénél magasabban feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán a fültájékon 1-1 vaskos, nyitott ezüstkarika, kissé egymásra hajló végekkel, á: 2,7x2,3, ill. 2,6x2,35 cm (IV.80.62.2.).
2. A jobb oldalon, a kulcscsont fölött, az alsó állkapocs külső oldalától 3 cm-re, öntött, tömör, körte alakú bronz fülesgomb, füllel a kulcscsont felé, m: 2,0, a fülh: 0,8, á: 1,1 cm (IV.80.62.1.).

300. sír (140. kép, 196. tábla)

13-17 éves gyermek sírja. Csvh: cca 130 cm, sm: 127–136–120 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya balra billent. A medence helyezkedett el a legmélyebben; a koponya és a lábfejek 8 cm-rel magasabban feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont külső oldalánál, attól 2 cm-re, hegyével a lábfejek felé, kisméretű, széles pengéjű vaskés; feltehetően a tenyérből volt, h: 9,8, nyélh: 3,3, pengesz: 1,3–1,8–1,65 cm (IV.80.63.1.).

301. sír (140. kép, 196. tábla)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 86 cm, sm: 93 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). A gerincsigolyák, bordák, valamint a kéz- és lábfejcsonatok teljesen szétporladtak, a koponya erősen töredezett volt. Az eredetileg felhúzott jobb láb balra billent, a bal láb nyújtva feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. 9 karika alakú, fekete és égett agyagszínű, nagy szemű üvegpasztá gyöngy a bal felkarcsont és bal meden-

celapát helyéről, valamint a koponya bal oldalánál, a szeméremcsont bal oldaláról és a combcsont belső oldaláról (IV.80.64.3.).

2. A bal karról 3 százból sodrott karperec, mindkét sérült vége összebogozva, á: 4,2x4,8 cm (IV.80.64.2.).
3. Valószínűleg a jobb karon volt egy vaskos bronzhuzalból készült kisméretű, az egyik végén elhegyesedő karperec, á: 4x4,35 cm (IV.80.64.1.).
4. A koponya bal oldalán háromszög átmetszetű, textillenymatos vastárgy töredéke, h: 6,3 cm (IV.80.64.4.).

302. sír (140. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 72 cm, sm: 77 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott váz, amelynek a bal oldali része megsemmisült A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

303. sír (141. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: (mérhető) 41 cm, sm: 51 cm, t: NY-K (270°–90°). A porladt váz felszedve.

Melléklet nélkül.

304. sír (141. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 51 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY-DK (295,3°–115,3°). Feltehetően háton fekvő váz. A bordák és a medence elporladt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

305. sír (141. kép, 197. tábla)

11 éves gyermek sírja. Csvh: 116 cm, sm: 57 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar nyújtva a test mellett, a kézfej a medencecsonttal párhuzamosan feküdt, a bal kar pedig enyhe ívből a bal medencelapátra simult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kézen egymásra hajló, elvékonyodó végű, kerek átmetszetű vaskos bronzhuzalból készült gyűrű. Az egyik végét mély rovátka tagolja, á: 2,2x2,1 cm (IV.81.60.1.).
2. A bal csukló felett időközben elveszett állatcsont.

306. sír (141. kép)

44-48 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, sm: 107 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, robusztus váz. A koponya kissé balra fordult, az állkapocs leesett a bal kulcscontra. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva. A jobb csukló az utolsó gerincsigolya előtt helyezkedett el, a

bal csukló pedig a bal medencecsont külső-alsó peremén nyugodott, az alkarcsont viszont természetellenes helyzetben a bal combcsont felső szélére simult. A két szeméremcsont közé ékelődtek az ujjpercek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal medencelapát alatt és a bal combcsont felső végén egy időközben elveszett állatsont.

307. sír (141. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 83 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal kar könyökben erősen meghajlítva, a jobb kar pedig a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

308. sír (141. kép, 197. tábla)

42-47 éves férfi sírja. Csvh: 149 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Erősen bolygatott váz, amely eredetileg háton fekvő volt, nyújtott helyzetben. A koponya balra billent. A jobb kar és kézfej a test mellett feküdt, a bal alkar pedig szorosan simult a kissé magasabban fekvő medencelapát alá. A bal oldali bordák kifelé fordultak, a gerinccsigolyák összefogtatva, a mellközéptől a combcsont közepéig szétszórva heverték, a jobb lábszár pedig a bal lábszárcsontra csúszott. A lábfejsontok a lábszár közepétől szétszórva helyezkedtek el, a jobb térdkalács helyén 3 ujjperc volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mögött igen vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült karika, a végei egymásra hajlóak, á: 2,7x2,3 cm (IV.81.61.2.).
2. A patella helyén lévő egyik ujjpercen nyitott, vaskos, réglalap átmetszetű bronzhuzalból készült gyűrű, elkeskenyedő végei egymást érik, á: 2,35x2,35 cm (IV.81.61.1.).

309. sír (141. kép, 197., 381. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 89 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (389,7°–109,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A váznál jóval magasabban Béla dux hiányossá vált denára (CNH 15; H 11) (IV.81.62.1.).

310. sír (141. kép)

7-8 éves gyermek sírja. Csvh: 109 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, s előre-

bukva szinte a bal vállcsúcsra billent. A jobb kar a test mellett, a bal kissé szorosabban ugyancsak a test oldalán. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.⁶¹

311. sír (142. kép)

3-6 éves gyermek sírja. Csvh: 67 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). A felsőtest háton fekvő, de a váz a csípőtől jobbra fordult. A csontok csaknem teljesen szétporladtak, a maradványok felszedve.

Melléklet nélkül.

312. sír (142. kép, 198. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 95 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent és erősen töredezetté vált. Az állcsúc a bal kulcsont fölött 1 cm-re feküdt. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a jobb medencelapát közepére támaszkodott. A bal kar nyújtva, szorosan a test mellett, az alkar a bal medencelapát külső peremén nyugodott. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt bronzhuzalból készült, laposra és szélesre kalapált S-végű karika, á: 2,7x2,2 cm (IV.81.63.1.).
2. A nyakon kapcsolószerkezettel előrefordulva hurkos-kampós végű torques. Egy háromrét hajtott és egy mellé fogott bronzszázból sodrották, a szálak között pedig két igen vékony bronzszázból pödrott negyedik szál díszíti, á: 15,0x14,7 cm (IV.81.63.2.).
3. Mindkét karon négyszögletes átmetszetű, vaskos, nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarpercec oly módon, hogy a nyitott vég nézett a koponya irányába, á: 8,0x7,3, ill. 7,5x7,45 cm (IV.81.63.3.).
4. A bal combcsont felső vége fölött vaskos, nyitott, mindkét végén kissé elvékonyodó, tompított végű bronzgyűrű, á: 2,3x2,35 cm (IV.81.63.4.).

313. sír (142. kép)

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem állapítható meg, sm: 73 cm, t: nem állapítható meg. A vázból csak a koponya s mellette a töredékes, csaknem szétporladt hosszúcsontok maradtak meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

314.-sír (142. kép)

2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 78 cm, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Feltehetően állatjázat által megolygatott váz. A csontváz felszedve.

⁶¹ A 197. tábla 5. számon tévesen a 310. sírből jelzett karika a 318. sírből való.

Melléklet nélkül.

315. sír (142. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 82 cm, t: nem állapítható meg. Csak az igen töredékes koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

316. sír (142. kép)

48-52 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a kézfej a medencelapát közepén nyugodott. A jobb csukló a medencelapát belső részén, a bal csukló pedig a bal medencelapát külső-alsó részén feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

317. sír (142. kép)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 116 cm, sm: 95 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok szorosan a test mellett. A jobb csukló a jobb medencelapát külső-alsó peremére támaszkodott, a kézfej a jobb combcsont belső oldalára ért. A bal alkar az eredeti helyéről kibillent, a kézfej a bal combcsont külső oldala mellett feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

318. sír (142. kép)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 111 cm, sm: 69 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billenve előreesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A jobb lábfej hiányzott, a bal lábfej egyenesen volt nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponyából vékony, pici, nyitott ezüstkarika, amelynek az egyik vége elhegyesedő, á: 2,7x2,5 cm (IV.81.64.1.).⁶²

319. sír (143. kép)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 68 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erőteljes váz. Az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett, a kézfejek a combcsontok külső oldalánál feküdtek. A lábfejek balra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

320. sír (143. kép)

34-43 éves férfi sírja. Csvh: 171 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, az állkapocs

leesett. A felkarok szorosan a test mellett, az alkarok a medencelapát közepén nyugodtak, a bal kézfej a szeméremcsont mellett feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A váz csípőtől a lábfejek felé magasabban feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

321. sír (143. kép, 197. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 94 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A felkarok szorosan a test mellett, az alkarok a medencelapáton nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt laposra kalapált S-végű, vaskos ezüsthuzalból készült karika, á: 2,7x2,5 cm (IV.81.65.1.).
2. A jobb kéz egyik ujján fonott ezüstgyűrű, amelynek a végei kissé laposra kalapáltak, á: 2,35x2,3 cm (IV.81.65.2.).

322. sír (143. kép)

41-58 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs a koponya mellé csúszott. A jobb kar szorosan a test mellett, a csukló a combcsonton, a kézfej a combcsont belső oldalán feküdt. A bal kar szorosan a test mellett, a kézfej a combcsont mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

323. sír (143. kép, 197. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: (mérhető) 137 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°-90°). Bolygatott váz, a koponya teljesen a bal oldalán feküdt, az arckoponya a bal kulcsont helye fölött, az agykoponya pedig az öreglyukkal felfelé állt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldalon, a gerinc mellett ovális átmetszetű ezüsthuzalból készített, az egyik végén elhegyesedő nyitott karika, á: 2,4x2,3 cm (IV.81.66.1.).

324. sír (143. kép, 197., 381. tábla)

40-45 éves nő sírja. Csvh: 156 cm, sm: 80-82 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé oldalra billent, az állkapocs leesett, a jobb alkar az eredeti helyéről kimozdult. A kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb lábszár felső harmadánál, kívül, egy ujjpercen ívelt háromszög átmetszetű, nyitott, erősen elhegyesedő végű vékony ezüstgyűrű, á: 2,1x2,2 cm (IV.81.67.2.).

⁶² A 197. tábla 5. szám alatt, de tévesen a 310. sírszámmal jelezve.

2. Az állkapocs alatt Salamon körülnyírt, hiányossá vált denára (CNH 22; H 17) (IV.81.67.1.).

325. sír (143. kép)

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 90 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg, a váz többi része elporladt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

326. sír (143. kép, 197. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 95 cm, sm: 70 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő váz. Mindkét kar a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya bal oldalán nagyméretű, szélesre és laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,95x2,75 cm (IV.81.68.1.).

327. sír (144. kép, 197. tábla)

23-40 éves férfi⁶³ sírja. Csvh: 158 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya balra billent. A karok a test mellett. A bal combcsont az eredeti helyéről ki és befelé billent, ezt valószínűleg állatjárat okozta. Mindkét lábfej kifelé fordult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékéről 2 nagyméretű, vaskos ezüsthuzalból készült, szélesre, laposra kalapált S-végű karika, á: 3,1x2,7, ill. 3,0x2,8 cm (IV.81.69.1.).
2. A bal combcsont mellett fonott ezüstgyűrű laposra kalapált végekkel, á: 2,5x2,5 cm (IV.81.69.2.).
3. A koponya mögött, annál 3 cm-rel magasabban, tőle 22 cm távolságban, kis vasdarab.

328. sír (144. kép, 197., 381. tábla)

Gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 86 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). A koponya balra billent, a csontok csaknem teljesen elporladtak.

Mellékletek:

1. A jobb kézen ezüsthuzalból fonott gyűrű, hegyesedő végekkel (IV.81.70.1.).
2. A koponya alatt Salamon hiányossá vált denára (CNH 19 vagy 20; H 14 vagy 15) (IV.81.70.2.).

329. sír (144. kép, 197., 381. tábla)

11 éves gyermek sírja. Csvh: 118 cm, sm: 105 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb alkar a jobb medencelapát közepén, a bal alkar a bal medencecsont mel-

lett, a kézfej a bal combcsont külső oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 kis csepp alakú, bronz fülbevaló karika kerek átmetszetű huzalból. Az egyik laposra kalapált S-végű volt, á: 1,2x0,95, ill. 1,25x1,05 cm (IV.81.71.1.).
2. Vaskos ezüsthuzalból készült sima, nyitott hajkarikák, egymást érő végekkel, á: 2,4x2,35 cm és 2,4x2,4 cm (IV.81.71.2.).
3. A gyomortájékon I. András körülnyírt denára (CNH 12-14; H 9) (IV.81.71.3.).

330. sír (144. kép, 197., 381. tábla)

Gyermek sírja. Csvh: 121 (95+26) cm, sm: 64 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Bolygatott váz. A jobb oldali fültájékon a koponya zöldes színű, ott azonban melléklet nem került elő.

Melléklet:

1. A jobb oldalon, a váz alatt Béla dux hiányossá vált denára (CNH 15; H 11) (IV.81.72.1.).

331. sír (144. kép, 197. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 62 cm, t: nem állapítható meg. Bolygatott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Vastárgy töredéke.

332. sír (144. kép, 199., 381. tábla)

8-9 éves gyermek sírja. Csvh: 117 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, s a mellkassal együtt bolygatott volt. Az eredetileg felhúzott jobb lába rábillent a balra. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alsó lábszár alatt igen töredékes, egyenes vaskés, h: 13,9 cm (IV.81.73.1.).
2. A koponya alatt Salamon denára (CNH 9; H 14) (IV.81.73.2.).

333. sír (144. kép)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 134 cm, sm: 99 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett, a lábfejek pedig jobbra fordulva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

334. sír (144. kép, 199. tábla)

32-37 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A

⁶³ A helyszíni megfigyelések és a mellékletek az antropológus véleményével szemben azt bizonyítják, hogy nő feküdt a sírban.

koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben erősen meghajlítva oly módon, hogy a fel- és az alkar csaknem derékszöget zárt be. A jobb csukló a gerincsigolyákon támaszkodott, a kézfej a váz bal oldalára ért. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsont alatt, a kissé lecsúszott állkapocstól néhány cm-re és a jobb oldalon 1-1 vastos ezüsthuzalból készített, szélesre és laposra kalapált S-végű karika, á: 2,9x2,5 cm (IV.81.74.1.).

335. sír (145. kép)

52-57 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 86 cm, t: NY-K (270°-90°). Robusztus váz. A koponya és a mellkas erősen bolygatott volt, a csigolyák vonalának folytatásában az agykoponya hátsó-középső része, az öreglyuk a jobb oldalon felfelé állt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

336. sír

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 68 cm, t: nem állapítható meg. Az igen-igen rossz megtartású csontvázból csak a koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

337. sír (145. kép, 199., 381. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,5x2,7, ill. 2,4x2,7 cm (IV.81.75.1.).
2. A csontváz fölött Salamon denára (CNH 20; H 15) (IV.81.75.2.).

338. sír (145. kép)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 89 cm, t: NY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a jobb medencelapát közepén volt végigfektetve, a bal kar szorosan a váz mellett feküdt. A kéz- és lábfejek csontjai, valamint a bordák nagy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

339. sír (145. kép)

50-55 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 82 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya

balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A felső állkapcszon ezüstpénz kicsi töredéke, feliratából semmi sem olvasható.

340. sír (145. kép, 199. tábla)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 114 cm, sm: 101 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar a test mellett nyújtva, a lábak szintén nyújtva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Pontosan a bal váll fölött sima, vékony, nyitott bronzkarika, a végei kissé egymásra hajlanak, á: 1,7x1,9 cm (IV.81.76.1.).

341. sír (145. kép, 199. tábla)

45-50 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 94 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar szorosan a test mellett, a bal kar a bal medencelapáton nyugodott, az ujjpercek a szeméremcsonttól billentek le. A két boka szorosan össze volt zárva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2, vékony ezüsthuzalból készített S-végű karika, á: 2,0x1,8, ill. 2,0x1,7 cm (IV.81.77.1.).

342. sír (145. kép)

49-54 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 96 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott váz. Mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott. A koponyát és mellkast kisebb, feltehetően állatjárat okozta bolygatás érte. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

343. sír (145. kép, 199. tábla)

8-10 éves gyermek sírja. Csvh: 133 cm, sm: 93 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. Mindkét kar a gyomorhas-tájékon feküdt egymás fölött, egymással párhuzamosan oly módon, hogy a jobb fel- és alkar derékszöget zárt be, a jobb csukló a gerincoszlopra támaszkodott, a jobb kéz ujjhegyei pedig a bal kar belső könyökhajlatára támaszkodtak. A bal kar a jobb kar alatt párhuzamosan, a bal medencelapátra simulva nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb medencelapát alatt vaskés nyél felőli töredéke, h: 10,4 cm (IV.81.78.1.).

344. sír (146. kép)

2-4 éves gyermek sírja. Csvh: (koponya nélkül) 73 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem teljesen elporladt váz. Felszedve. Melléklet nélkül.

345. sír (146. kép)

Gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs kifordult, leesett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

346. sír (146. kép, 199. tábla)

10–14 éves gyermek sírja. Csvh: 160 cm, sm: 93 cm, t: NY–K (270°–90°). A bal oldalán fekvő váz, amelynek a koponyája is teljesen a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva, alkar a jobb medencelapát felső szélén, csukló pedig a bal medencelapát közepén nyugodott. A bal kar nyújtva a test mellett, az alkar az eredeti helyéről kifordulva helyezkedett el. A test jobb oldala mintha alá lett volna támasztva, de váz a csípőtől kezdve nyújtott helyzetű volt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Három bronzszáلبól sodrott, laposra kalapált végű, törött gyűrű a bal oldali medencelapát külső szélé mellett, á: 2,5x2,4 cm (IV.81.79.1.).

347. sír (146. kép, 199. tábla)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 94 cm, sm: 68 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő váz. Mindkét kar könyökben erősen felhúzva. A térdben ugyancsak felhúzott lábak jobbra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt vékony ezüstszáلبól készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,9x1,7 cm (IV.81.80.1.).

348. sír (146. kép)

50–59 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 62 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva. A jobb kar a jobb medencelapáton, a csukló a jobb medencelapát külső–alsó szélén nyugodott, kézfeje pedig a szeméremcsont elé ért. A bal kar a bal medencelapát fölött, annak felső–belső szélén támaszkodott, a kézfej a medencelapáton volt végigfektetve, rajta a jobb csuklóval. Az eredetileg felhúzott lábai kissé jobbra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

349. sír (146. kép, 199., 381. tábla)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 58 cm, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Igen rossz megtartású váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A csontoknak szinte csak a lenyomata maradt meg. Felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 vékony bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,8x2,0, ill. 1,8x2,0 cm (IV.81.81.1.).

2. A koponya alatt fehér dudoros gyöngy, szemesgyöngyök, a mellkason fehér színű gyöngyök, kertőskónikus hasú, bordázott, zöld színű és kockásra vagdalt felületű kék pasztagyöngyök, valamint barna színű pasztagyöngyök sárga berakással, ezek gömbszelet alakúak, összesen 15 db (IV.81.81.3.).

3. Az S-végű karika és a gyöngyök között Béla dux két helyen átlukasztott, sérült denára (CNH 15; H 11) (IV.81.81.2.).

4. A jobb oldalon, egy ujjperc mellett, kúpos testű, gömbölyded aljú, füles bronzsörgő, az alján kereszt alakban bevágás. A bevágással tagolt alsó négy rész sűrű rovátkolással volt díszítve, a has kiszélesedő részén borda fut körbe, m: 2,4, sz: 2,5 cm (IV.81.81.4.).

350. sír (146. kép)

52–61 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 70–72 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Erős csontozatú, háton fekvő váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a jobb medencelapát külső szélére támaszkodott. Mindkét láb felhúzva, balra billent. A lábak egy picivel magasabban feküdtek, mint a test többi része. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

351. sír (146. kép)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 85 cm, sm: 83 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya teljesen előrebillent úgy, hogy a koponyatető merőlegesen állt a többi vázcsontra. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

352. sír (147. kép, 200. tábla)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 56 cm, t: nem állapítható meg. Csak a bal oldalán fekvő koponya maradt meg, a váz többi része elporladt. Felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt mindkét oldalán 1–1 rosszezüstből készített S-végű karika. Az S végek alig látható módon bordázottak, az egyik vég hiányos, á: 1,4x1,65, ill. 1,4x1,8 cm (IV.81.82.1.).

353. sír (147. kép)

5–7 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 44 cm, t: nem állapítható meg. Csak az igen rossz megtartású koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

354. sír (147. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 77 cm, t: nem állapítható meg. Csak a csaknem teljesen elporladt koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

355. sír (147. kép, 200., 381. tábla)

53-62 éves férfi sírja. Csvh: 146 cm, sm: 83 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya természetellenesen balra és felfelé billent oly módon, hogy a felső állkapocs helyezkedett el fölül, az alsó állkapocs viszont az eredeti helyzetben maradt. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb alkar a jobb medencelapáton, a kézfej ujjai a jobb combcsont belső oldala felé mutatva helyezkedtek el. A bal alkar a bal medencelapát alsó szélén túl nyúlt le a bal combcsont belső oldalához. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állcsúcs és a bal lapocka alatt 1-1 ezüsthuzalból készült sima karika. A végeik kissé egymásra hajlanak, s közülük az egyik kissé elhegyesedik, á: 2,2x1,9, ill. 2,2x1,95 cm (IV.81.83.1).
2. Az állcsúcs alatt I. András denára (CNH 12-14; H 9) (IV.81.83.2.).
3. A bal kézen igen jó minőségű, laposra elkalapált, kissé hegyesedő végű, több szál ezüsthuzalból fonott, nyitott gyűrű. Á: 2,2x2,4 cm (IV.81.83.3.).

356. sír (147. kép)

5-6 éves gyermek sírja, benne az antropológus szerint egy további 0 éves csecsemő csontjai. Csvh: 90 cm, sm: 73 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előrebillent. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

357. sír (147. kép)

56-60 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 97 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A koponya felfelé billent úgy, hogy a felső az állkapocs nézett felfelé. Mindkét kar szorosan a test mellett, a jobb kézfej a jobb combcsont felső végére simult. A bal kézfej és alkar a bal combcsont felső végétől 4 cm-re kifelé helyezkedett el. A mellkas felső, kulcsont felőli részét állatjártat bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

358. sír (147. kép, 200. tábla)

40-49 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. A jobb felkar, valamint mindkét alkar az eredeti helyéről elcsúszott a könyöktől az ágyék felé. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az állkapocs fölött vastárgy, feltehetően ácskapocs.
2. Töredékes vaskés, amely még a leltározás előtt szétporlott.

359. sír (147. kép)

25-29 éves nő sírja. Csvh: 161 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helye-

tű, robusztus váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett, a kézfejcsonatok nagy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

360. sír (147. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 50 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

361. sír (148. kép)

52-61 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 70 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát a föld nyomása összetörte, az állkapocs leesett. Mindkét felkar szorosan a test mellett, az alkarok pedig enyhe ívben simultak a medencelapátok külső peremére. A bordák, valamint a kéz- és a lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

362. sír (148. kép, 200., 381. tábla)

16-18 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 81 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A karok szorosan a test mellett, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét oldalon, a fültájékon kicsiny, vékony bronzhuzalból készített sima, nyitott fülbevaló karika, á: 1,4x1,4, ill. 1,3x1,25 cm (IV.81.84.1.).
2. A koponya jobb oldalán vaskos, ezüst, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,6x2,45 cm (IV.81.84.2.).
3. 3 szem kicsi sárga, henger alakú és barna színű, sárga berakásos pasztagyöngy (IV.81.84.3.).
4. Mindkét végén elhegyesedő bronzgyűrű egymásra hajló végekkel, á: 2,1x2,15 cm (IV.81.84.5.).
5. Salamon denára (CNH 22; H 17) (IV.81.84.4.).

363. sír (148. kép)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 154 cm, sm: 86-77 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Kissé a jobb oldalán fekvő váz. A koponya oldalt feküdt, teljesen szétlapult és töredezetté vált. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a jobb kar a jobb medencelapát belső szélén, a csukló a belső peremen feküdt. A bal csukló a gerincoszlopon helyezkedett el, a kézfejcsonatok hiányoztak. A jobb lábfej előre nyúlik, a bal lábfej hiányos. A medencét és a mellkas bal oldalát állatjártat bolygatta meg. A csontváz fekvésével kapcsolatban megjegyezzük még, hogy a felsőtest a csípőtől felfelé 11 cm-rel mélyebben feküdt, mint az alsó. Ha a váz nem is volt kifejezetten a jobb oldalán

fekvő, a bal oldal valamivel alá lehetett támasztva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

364. sír (148. kép, 200. tábla)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Csaknem teljesen elporladt váz. Felszedve.

Melléklet:

1. A bal fültájékon kicsi, szélesre kalapált S-végű ezüstkarika, á: 1,5x1,2 cm (IV.81.85.1.).

365. sír (148. kép, 200. tábla)

31-40 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét felkar a test mellé szorítva, a két alkar a két medencelapát közepén szimmetrikusan fektetve úgy, hogy mindkét csukló a szeméremcsontok felső részére támaszkodott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya bal oldala alatt rosszezüstből készült, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,05x1,7 cm (IV.81.86.1.).

366. sír (148. kép, 200. tábla)

10-13 éves gyermek sírja. Csvh: 135 cm, sm: 56-58 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az arc délkelet felé nézett. A jobb kar könyökben behajlított, az alkar közepe alulról számítva a 2-3. csigolyán, a kézfej a bal medencelapáton nyugodott. A bal kar nyújtva volt a test mellett. Az eredetileg felhúzott lábai balra billentek. A felsőtest 10 cm-rel magasabban feküdt, mint a csípő és láb csontjai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldali homlokcsont mellett nagyméretű, bordázott S-végű bronzkarika, a párja a jobb kézfej fölött, 6 cm-rel magasabban volt, á: 2,75x3,3, ill. 3,1x2,6 cm (IV.81.87.1.).

367. sír (148. kép)

16-20 éves fiatal sírja. Csvh: 168 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb kézfej csontjai a jobb combcsont felé nyúltak. A két lábfej kifelé fordult. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

368. sír (148. kép)

13-16 éves fiatal sírja. Csvh: 142 cm, sm: 66 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, mindkét kar a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

369. sír (149. kép)

42-47 éves férfi sírja. Csvh: 168 cm, sm: 77 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő robusztus váz. A koponya feltűnően távol feküdt a vázcsontoktól, teljesen a bal oldalára fordult, az állkapocs pedig erősen balra-előre csúsztott. A jobb kar nyújtva a váz mellett, az alkar egyik csontja közvetlenül a jobb combcsont mellé csúsztott. A bal kar szorosan a test mellett, könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a jobb medencelapát belső peremén nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

370. sír (149. kép)

46-62 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 66 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen külön került a váztól, feltehetően állatjárat bolygatta meg, s ennek nyomán szemüreggel felfelé, nyugati irányba nézett. Mindkét kar nyújtva a test mellett, a behajlított jobb alkar egyik csontja a jobb kulcs-csonton nyugodott. A lábfejek két oldalra kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

371. sír (149. kép, 200. tábla)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 112 cm, sm: 64 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott váz. Koponyája kissé balra billent, az arcész kelet felé nézett. A jobb alkar hiányzott, de a bordák, valamint a kéz- és a lábfejcsontok nagy része sem volt meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya tájékáról három igen vékony ezüstszálból fonott kicsiny, töredékessé vált karika, á: 1,3x1,6 cm (IV.81.88.1.).
1. A nyaktájékon 18 zöld, sárga és fehér színű, henger, kettős csonkakúp és karika alakú gyöngy (IV.81.88.2.).
2. A jobb kézfej helyén igen jó minőségű három ezüstszálból fonott, lapított végű nyitott gyűrű, á: 2,15x1,95 cm (IV.81.88.3.).

372. sír (149. kép, 200. tábla)

10-11 éves gyermek sírja. Csvh: 121 cm, sm: 77 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékon, illetve a bal halántékról lecsúsztatva, az állkapocs alatt, 1-1 vékony bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,75x2,2, ill. 2,6x2,3 cm (IV.81.89.1.).

373. sír (149. kép)

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 77 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Csaknem teljesen elporladt váz, amelyből csak a koponya, a bordák és a jobb felkarcsont maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

374. sír (149. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: (térig mérhető) 60 cm, sm: 48-50 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billent, öreglyukkal felfelé. A bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

375. sír (149. kép, 200., 382. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 97 cm, sm: 88 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya pontosan a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett, a felhúzott jobb lába pedig jobb oldalra billent. A bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állcsúcs fölött, annál 5 cm-re magasabban az egyik, az állkapocs felszedése után került elő a másik sima, nyitott bronzkarika. A vastosabb talán gyűrű lehetett, á: 2,5x2,35, ill. 2,25x2,3 cm (IV.81.90.1.).
2. Az állkapocs alatt Salamon töredékes denára (CNH 19 vagy 20; H 14 vagy 15) (IV.81.90.2.).

376. sír (149. kép, 201., 382. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs felfelé fordult és a jobb kulcsont fölé csúszott. A jobb kar nyújtva a test mellett, az eredetileg szorosan felhajlított bal alkar két csontja pedig a mellkason szétszúszott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kulcsonton az állcsúcs alatt és a koponya alatt 1-1 sima, nyitott ezüstkarika, á: 2,3x2,4, ill. 2,3x2,3 cm (IV.81.91.1.).
2. A jobb kulcsont felső végénél meghatározhatatlan ezüst-pérez.
3. A két szeméremcsont között Béla dux 2 denára (CNH 15; H 11). Körülöttük a föld barnás elszíneződést mutatott, s mivel az ujjpercek a medencében feküdtek, lehetséges, hogy a marokban voltak a pénzek (IV.81.91.2.).
4. Egy bal oldali ujjpercen vastos, három szálból fonott ezüstgyűrű nyitott, egymást érő, lapított, kissé lekerékített végekkel, á: 2,3x2,3 cm (IV.81.91.3.).

377. sír (150. kép, 201. tábla)

27-32 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva, szorosan a test mellett. Az eredetileg kissé felhúzott jobb lába kifelé fordult, a bal egyenesen volt nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a járomcsonton és a bal állkapocs felső végén 1-1 ezüsből készült, bordázott S-végű karika, á: 2,8x2,3, ill. 2,4x2,8 cm (IV.81.92.1.).
2. A jobb oldalon, az áll és a gerincoszlop között, kisméretű S-végű karika, a vége letörött, á: 1,3x1,4 cm (IV.81.92.1.).

378. sír (150. kép)

33-35 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar szorosan a test mellett nyújtva, a két lábfej balra fordulva feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

379. sír (150. kép)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 73 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett, a kissé felhúzott bal lába pedig kifelé billenve feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

380. sír (150. kép)

18-22 éves fiatal sírja. Csvh: 150 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott váz. Mindkét kar szorosan a test mellett. A két lábfej kifelé fordult. A váz bolygatott volt, a koponya, a mellkas, a bal alkar és a kézfejek hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

381. sír (150. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 140 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (309,6°-129,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bordák, valamint a kéz- és a lábfejsontok hiányoztak, a medence, a jobb mellkas és mindkét alkar bolygatás nyomait mutatta. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

382. sír (150. kép)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 88 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

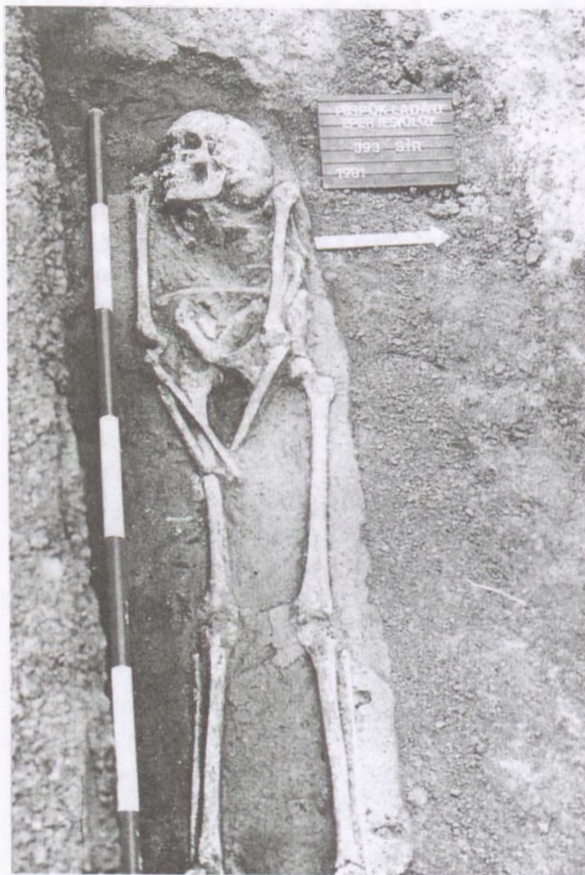
váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett a bal kulcscsontra. A jobb kéz ujjpercein patinanyomok látszóttak, lelet azonban nem került elő. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

383. sír (104., 150. kép, 201. tábla)

63-72 éves nő sírja. Csvh: 130 cm, sm: 66 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, s a felsőtest is a jobb oldalára volt dőlve. A koponya becsúszott a két kulcscsont közé, a medencecsont deformálódott. A jobb alkar a jobb combcsont felé felkeresztelte a bal csuklót, a bal csukló és kézfej a jobb combcsont alá csúszott. A gerincoszlop bal oldalra görbült. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt vastkos, szélesre kalapált S-végű ezüstkari-
rika, az S vége letörött (rajzban rekonstruálva), á:
2,5x2,65 cm (IV.81.93.1.).

104. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 383. sír

384. sír (150. kép, 201., 382. tábla)

31-40 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva a medencelapátok közepén

nyugodott. A csuklók a jobb, illetve a bal medencelapát külső-alsó peremén helyezkedtek el, a kézfejek a combcsontok belső oldalára értek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A medencénél Salamon denára, töredékes (CNH 20, H 15).

385. sír (151. kép, 201. tábla)

9-10 éves gyermek sírja. Csvh: 105 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billent, az állkapocs a bal felkarra csúszott. A bordák, valamint a kéz- és lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal fültájékon karika töredéke.
2. Az ásató véleménye szerint fülbevalóra tekerceslt huroksor
vagy spiráldróttal becsavart huzalú karika drótjának
töredékei.

386. sír (151. kép, 201. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem szétporladt váz. Csak a koponya, a bal felkar, a bal combcsont és lábszárcsontok vannak meg. Felszedve.

Melléklet:

1. Ezüsből készült, bordázott, laposra kalapált S-végű ka-
rika, a vége letörött, á: 2,2x2,1 cm (IV.81.94.1.).

387. sír (151. kép)

53-62 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 97 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb csukló a jobb szeméremcsonton, a bal a bal medencelapát külső peremén, ill. a combcsont forgóján feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

388. sír (151. kép)

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 128 cm, sm: 71 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcscsontra támaszkodott. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A kéz- és a lábfejcsonatok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

389. sír (151. kép)

8-9 éves gyermek sírja. Csvh: 125 cm, sm: 69 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen jobbra billent, az állkapocs

leesett. Mindkét kar nyújtva szorosan a test mellett. A jobb alkar és a lábszár az eredeti helyéről kibillent, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

390. sír (201. tábla)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 64 cm, t: nem állapítható meg. Igen rossz megtartású váz; csak a koponya roncsait szedhettük fel.

Mellékletek:

1. A bal halántékon vékony ezüsthuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,6x1,9 cm (IV.81.95.1.).
2. A nyaktájékon gyöngysor: 14-15 hengeres, kockásra vagdalt felületű pasztagyöngy, 1 ezüsthálás hengeres gyöngy és egy kettéhajlított kicsiny bronzlemezke (IV.81.95.2.).

391. sír (151. kép, 201., 382. tábla)

59-64 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 105 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalára billent, a felsőtest pedig csípőből jobbra fordult. Mindkét kar nyújtva a test mellett, a jobb kar szorosabban, a bal lazábban. A bal csukló belső oldalán lábfejsontok voltak. A két sarokcsont szorosan összezárva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csontváz alatt Salamon ép denára (CNH 22; H 17) (IV.81.96.1.).

392. sír (151. kép, 201. tábla)

54-59 éves nő sírja. Csvh: 131 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen balra billent, az állkapocs leesett és kifordult. Mindkét kar a medencelapátok külső szélére simul. A jobb kézfej a jobb combcsont alatt feküdt, a bal kézfej a bal combcsont belső oldalára ért. Az alsó állkapocstól kezdődően a váz jobb oldala erősen bolygatott volt, ezt nem feltétlenül állat okozta. A jobb lábszár a combcsonton keresztben feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb mellkason vaskos, nyitott ezüstkarika, amelynek a végei egymást érik, á: 2,35x2,45 cm (IV.81.97.1.).
2. A jobb csukló külső oldalánál vaskés kis töredéke.

393. sír (151. kép, 201. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 73 cm, sm: 76 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalától felfelé sima, négyszög átmetzetű nyitott bronzkarika, á: 2,4x2,3 cm (IV.81.98.1.).

394. sír (152. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 49 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz. A koponya balra billent, az állkapocs kissé leesett. Mindkét kar a test mellett nyújtva. A bordák, valamint a kéz- és a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

395. sír (152. kép, 201. tábla)

29-40 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét alkar a medencék külső peremén nyugodott. A bordák, valamint a kéz- és a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 sima bronzkarika egymásra hajló végekkel. Az egyik ép, a másik erősen töredékes, á: 2,05x2,15 cm (IV.81.99.1.).
2. A jobb fültájéknál töredékes vaskés, h: 7 cm (IV.81.99.2.).

396. sír (152. kép)

11-13 éves gyermek sírja. Csvh: 157 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok szorosan a test mellett nyugodtak. A bal alkar a bal medencelapát külső peremén feküdt, a kézfej a combcsont belső oldaláig ért. A bal kéz valamivel beljebb volt, mint a jobb. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

397. sír (152. kép, 202., 382. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 95 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett. Eredetileg felhúzott lábai jobbra billentek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt Béla dux denára (CNH 15; H 11) (IV.81.100.2.).
2. Zárt, pajzs alakú vaskeret, h: 3,3, sz: 3,2 cm (IV.81.100.1.).

398. sír (152. kép, 202. tábla)

12-14 éves leány sírja. Csvh: 136 cm, sm: 96 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billent. Mindkét kar a test mellett nyugodott. A bal oldali bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldali fültájékon és az összezárt fogisor bal oldali külső részén, 1-1 ezüst S-végű karika. Az egyik vastkos, a másik vékonyabb huzalból készült és kisebb, á: 2,0x2,0, ill. 1,55x1,2 cm (IV.81.101.1.).
2. Az állkapocs alatt 123 apró szemű fekete, barna és fehér gyöngy (IV.81.101.2.).
3. A tarkótól balra fölfelé, 1 cm széles, elhegyesedő végű vaskapocs, m: 4,5, sz: 2,7–3,5 cm (IV.81.101.4.).
4. Az állkapocs jobb oldalán nyitott, széles bronz pántgyűrű, kissé egymásra hajló, egyenesre vágott végekkel, á: 2,2, pántsz: 0,4 cm (IV.81.101.3.).

399. sír (152. kép, 202. tábla)⁶⁴

27-32 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott. A bal kézfej kissé lecsúszott, ezért ujjcsontok a bal alkarcsont közepén s annak külső oldalán is voltak. Mindkét lábfej kifelé fordult. A koponyát és a mellkast állatjártat bolygatta meg. Koporsó korhadtnyomait is megfigyeltük. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya és a gerincoszlop vonalában bronzból készített nagyméretű S-végű karika, töredékekben (IV.81.102.2.).
2. A koponya alatt ezüsthuzalból készült, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,85x2,2 cm (IV.81.102.1.).

400. sír (152. kép, 202. tábla)

45-50 éves férfi sírja, benne koporsó famaradványai, h: 158, sz: 39–34–30, a sírfolt 65 cm-nél jelentkezett. Csvh: 154 cm, sm: 75 cm, t: NY-K (270°–90°). Fakoporsóban a hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állcsúcs a gerincoszlopra támaszkodott. Mindkét kar a test mellett volt nyújtva. A kézfejek a jobb combcsont külső oldalához lazábban, illetve a bal combcsont külső oldalához szorosabban simultak. Az eredetileg kissé felhúzott jobb lába oldalra billent. A sírban 65 cm mélyen csaknem összefüggő foltban fakorhadvány maradt meg, amely egyértelműen a koporsó meglétére utalt. A fa meglehetősen jó megtartású volt, kapocsnak, szögnek a nyomát mégsem találtuk. A koporsónak a koponya felőli oldaldeszakája megfigyelhető volt, a hosszanti oldalai, illetve a láb felőli vége azonban nem. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal válltól a gerincoszlop felé, a kifordult kulcscsonton és a jobb állkapocson 1-1 S-végű ezüstkarika, á: 1,75x1,85, ill. 1,7x1,7 cm (IV.81.103.1.).
2. A jobb alsó lábszár csontjainak felszedésekor került elő a vastkos, sima, nyitott, egyenesre vágott végű bronzgyűrű, á: 2,2x2,4 cm (IV.81.103.2.).

401. sír (153. kép, 202. tábla)

6 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 63 cm, m: 40 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen előrebillent, mintha alá lett volna támasztva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon egymás fölött egy kisebb, vékony huzalból és egy nagyobb, vastagabb huzalból készült S-végű bronzkarika, á: 1,3x1,85, 2,15x2,4 cm (IV.81.104.1.).
2. Henger alakú fóliás üvegpaszta gyöngy.

402. sír (153. kép, 202. tábla)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 138 cm, sm: 64 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen balra billent, az állkapocs kissé leesett. A karok a test mellett feküdtek. A kéz- és a lábfejcsontok hiányoztak, illetve elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt vastkos, szélesre kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,3x2,5 cm (IV.81.105.1.).

403. sír (153. kép, 202. tábla)

32-37 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 57 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett, az arckoponya keletre nézett. Mindkét kar a test mellett nyújtva, a jobb csukló a jobb medencelapát közepén nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb lábszár közepén hiányzó S-végű bronzkarika, á: 2,2x2,5 cm (IV.81.106.1.).

404. sír (153. kép, 202. tábla)

15-17 éves fiatal sírja. Csvh: 161 cm, sm: 84 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar szorosan a váz mellett, a kézfejek a combcsontok külső oldalára simultak. Mindkét lábfej kifelé fordulva oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A felső fogisoron vaseszköz töredéke, h: 6,2 cm (IV.81.107.1.).

405. sír (153. kép)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 70 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Csaknem teljesen elporladt váz. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

⁶⁴ A 202. tábla 8., 11–14. alatt tévedésből lerajzolt rágcsőcsontocskák szerepelnek.

406. sír (153. kép, 203. tábla)⁶⁵

9 éves gyermek sírja. Csvh: 121 cm, sm: 88–90 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett és kifordult. A jobb kar könyökben meghajlítva, csuklójával az utolsó gerincsigolyán nyugodott. A bal kéz ujjpercei közül néhány a bal combcsont belső oldalán volt. A koponya alatt barnás színű korhadványt figyeltünk meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt, a fejtetőnél, a jobb fül helye alatt (2 db, az egyik kicsi), és a jobb halántékon 3 db, összesen 5 S-végű ezüstkarika. 2 közülük igen nagy méretű, vastos, 3 pedig vékony, filigrán. Á: 3,1x2,6, 3,05x2,6, 1,65x1,4, 1,65x1,4 és 1,6x1,4 cm (IV.81.108.1.).
2. A bal tarkótájon sima, vékony ezüsthuzalból készült, az egyik végén elhegyesedő kis karika, á: 1,35x1,4 cm (IV.81.108.2.).
3. A jobb tarkótájon legalább 5 sötétbarna, ill. fekete színű, aranyozott ezüsthuzalból készült, henger alakú gyöngy. Két végük muffszerűen kiszélesedik, zömük töredékes. (IV.81.108.3.).
4. A bal combcsont belső oldalán jó minőségű ezüstszálból font vastag gyűrű. Egyik vége elhegyesedő és kissé lapított, á: 1,95x1,95 cm (IV.81.108.4.).

407. sír (153. kép, 203. tábla)⁶⁶

9–12 éves leány sírja. Csvh: 145 cm, sm: 97 cm, t: ÉNY–DK (289,7°–109,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar pedig könyökben derékszögben meghajlítva, keresztben feküdt a vázon. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az áll alatt 162 szem fehér, barna, sötétbarna apró, és nagy, fóliás gyöngyök töredékei (IV.81.109.1.). Az ezüsthuzalból készült gyöngyök olyan töredékesek voltak, hogy nem lehetett lerajzolni őket.
2. A jobb kéz gyűrűs ujján fonott gyűrű. Elveszett.

408. sír (153. kép)

2–3 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 61 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

409. sír (154. kép, 202., 382. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 66 cm, t: nem állapítható meg. Teljesen elporladt váz, csak a koponya nyomai és a fogak maradtak meg.

Mellékletek:

1. Az áll alatt I. (Szent) László 2 denára. Az egyik körülnyírt, egykor két helyen átlukasztott, hiányossá vált példány (CNH 25, H 21), a másik körülnyírt és kétszer átlukasztott (CNH 26; H 22) (IV.81.110.2.).
2. A nyaktájékon 3 szem szénfekete és zöld színű pasztagyöngy; a feketéken keskeny ezüsthuzalból borítás volt (IV.81.110.1.).

410. sír (154. kép, 203. tábla)

27–32 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 85 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előre és erősen jobbra billent. Mindkét kar a test mellett nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt egy kicsiny és egy nagyobb, bronz S-végű karika, á: 1,4x1,5, ill. 1,8x2,0 cm (IV.81.111.1.).

411. sír (154. kép, 204. tábla)

31–36 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya igen erősen előre, a bal oldalára billent. A medencelapátoktól felfelé az egész váz bolygatott volt, csak a bal kar maradt a test mellett eredeti helyzetben. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Valószínűleg a koponya környékéről egy nagy, bordázott S-végű és két kisméretű, lapított S-végű karika, á: 2,9x2,7, 1,3x1,5, 1,8x1,4 cm (IV.81.112.1.).
2. A jobb kéz ujjairól sima kerek átmetszetű ezüsthuzalból készült töredékei (IV.81.112.2.).
3. A sír földjéből széles, lapos vaspánt töredéke, h: 4,1, sz: 1,7–1,8 cm (IV.81.112.3.).

412. sír (154. kép, 204. tábla)

2 éves gyermek sírja. Csvh: 56 cm, sm: 64 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya arccal a jobb vállcsúcs irányába nézett. A bordák, valamint a kéz- és a lábfejsontok elporladtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Balra az állkapocs alatt bronz S-végű karika, á: 1,7x2,2 cm (IV.81.113.1.).
2. A koponya jobb oldalánál kicsiny, vékony, sima bronzkarika, á: 1,2x1,2 cm (IV.81.113.2.).

413. sír (154. kép, 204. tábla)

25–34 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 65 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett a jobb kulcscsontra. A jobb felkar szorosan a test mellett nyugodott, az alkar könyökben meg volt hajlítva oly módon, hogy a jobb kézfeje

⁶⁵ A táblakötet 203. tábláján a 406. és 407. sír mellékleteit hibás keretelés választja el. A 406. sír leletei helyesen: 1–6, 8–9.

⁶⁶ A 407. sírnak csak az apró, 162 szemből álló gyöngysor melléklete volt, lásd 203. tábla 7.

a bal szeméremcsont alá simult. A bal kar szorosan a váz mellett, a bal csukló a bal medencelapát alatt helyezkedett el. A bordák kifordultak eredeti helyükből, feltehetően állatjárat bolygatta meg őket. Mindkét láb szorosan zárva s erősen felhúzva, balra billenve. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal fültájékon vékony bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,1x2,1 cm (IV.81.114.1.).

414. sír (154. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 56 cm, sm: 63–65 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem szétporladt váz. Felszedve.

Melléklet nélkül.

415. sír (154. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 63 cm, t: NY–K (270°–90°). Szinte teljesen elporladt váz. Felszedve.

Melléklet nélkül.

416. sír (154. kép)

31–36 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 80–82 cm, t: ÉNY–DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló az utolsó csigolyák tájékán nyugodott. A bal alkar könyökből kifelé fordult. A bolygatott csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

417. sír (155. kép, 204. tábla)

4–7 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 114 cm, sm: 70–71 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leezett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A sír földjéből vaskos ezüsthuzalból készített, mélyen egymásra hajló végű, az egyik végén elhegyesedő karika, S vége letörött, á: 1,8x1,9 cm (IV.81.115.1.).

418. sír (155. kép, 204., 382. tábla)

25–34 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 86 cm, t: DNY–ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az alsó állkapocs csúcsa a bal kulcscsonton támaszkodott. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a bal alkar a jobb medencelapát szélén nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb vállcsúctól felfelé a tarkó irányában és a bal fültájékon 1-1 sima, nyitott kis ezüstkarika, egyenesre

vágott végekkel, á: 1,6x1,5, ill. 1,45x1,6 cm (IV.81.116.1.).

2. A nyak felső részénél igen vaskos, szélesre kalapált ezüst S-végű karika, á: 3,1x2,6 cm (IV.81.16.2.).
3. A lapockatájékon I. Béla körülnyírt denára (CNH 16; H 12) (IV.81.116.3.).
4. A koponya fölött 12 cm-rel vékony, széles vaslemezek egy fűrt lyukkal, 2,6x3,2 cm (IV.81.116.4.).

419. sír (155. kép, 204. tábla)

13–15 éves gyermek sírja. Csvh: 129 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt sima, kicsiny, nyitott ezüstkarika, á: 1,3x1,3 cm (IV.81.117.3.).
2. A koponya alatt vaskos ezüsthuzalból készített, bordázott S-végű karika, á: 2,45x2,2 cm (IV.81.117.2.).
3. Fehér színű, hengeres formájú, aranyozott ezüsthóliával díszített gyöngyök: 2 ép szem, a többi törmelékes, ezekből 4 további szemet rekonstruáltunk a rajzon (IV.81.117.4.).
4. A bal kulcscsont fölött 13 cm-rel magasabban kettős vaslemez töredékei (IV.81.117.1.).

420. sír (155. kép)

19–28 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 68 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

421. sír (155. kép)

43–48 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 95–97 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcscsont felső végén támaszkodott. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

422. sír (155. kép, 204. tábla)

9–10 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 96 cm, sm: 80 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leezett. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A két combcsont között ujjercek feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az egyik ujjpercen vékonyka ezüstdrótból készített egykor S-végű karika, amelyet utóbb gyűrűként használtak, á: 1,7x1,5 cm (IV.81.118.1.).
2. A mellkas alatt vaspánt töredéke, h: 6,6 cm (IV.81.118.2.).

423. sír (155. kép)

37-41 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 73 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a test mellett, a könyökben erősen felhajlított bal kar viszont az eredeti helyéről kibillent. A bordák és csigolyák bolygatottak; feltehetően állatjárat következtében. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

424. sír (155. kép, 204. tábla)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 50 cm, t: nem állapítható meg. A koponya kivételével a csontok elporladtak. Az arckoponya nyugatra nézett. Felszedve.

Melléklet:

1. Töredékes S-végű ezüstkarika, á: 1,6x1,5 cm (IV.81.119.1.).

425. sír (156. kép)

42-47 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: 58 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán nyugodott, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett, a lábfejek pedig kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

426. sír (156. kép)

40-60 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 59 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobb oldalra billent, az alsó állkapocs az eredeti helyén maradt. Mindkét kar a test mellett volt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

427. sír (156. kép, 204., 382. tábla)

11 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 126 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva a test mellett. Csaknem elporladt, felszedve.

Melléklet:

1. A jobb oldalon a melltájékon Salamon töredékes denára (CNH 22; H 17) (IV.81.120.1.).

428. sír (156. kép, 204. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 58 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a csuklók az alsó két csigolyán keresztelték egymást, a bal volt alul. Mindkét lábfej kissé jobbra billent, egymással párhuzamosan. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon vaskos ezüsthuzalból készült, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,4x2,6 cm (IV.81.121.1.).
2. Az alsó állkapocs jobb oldalánál, tőle jobbra 3,5 cm-re, a jobb kulcscsonttól balra, a gerincoszlop mellett, fekete és fehér színű, henger alakú pasztagyöngyök. A fehér gyöngyöket aranyozott ezüsthólia díszítette, 4 ép, a többi töredék (IV.81.121.1.).

429. sír (156. kép)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 145 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hátrbillent, az állkapocs leesett és jobbra fordult. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a csuklók a keresztcsont két oldalán, a kézfejek a szeméremcsontok közé csúszva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

430. sír (205., 382. tábla)

Csvh: nem mérhető, sm: 52 cm, t: nem állapítható meg. A szinte teljesen elporladt váz környékét ürgejárat bolygatta meg, csak a koponya roncsait találtuk meg. Nem volt felszedhető.

Mellékletek:

1. Ezüsből készült kicsiny, egykor S-végű karika, á: 1,5x1,7 cm (IV.81.122.1.).
2. I. (Szent) László körülnyírt denára (CNH 25; H 21) (IV.81.122.2.).

431. sír (156. kép, 205. tábla)

31-36 éves nő. Csvh: 138 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáinak jobb és bal oldalán feküdt, a kézfejek a medencébe értek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon egy ép S-végű ezüstkarika, fölötté a koponyatető felé egy vékony, törött S-végű bronzkarika, á: 2,2x2,0, 1,8x1,7 cm (IV.81.123.1.).

432. sír (156. kép)

40-49 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett, a jobb kézfej a jobb combcsont felső végére támaszkodott, az ujjhegyek belógtak a combcsont belső oldalára. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

433. sír (156. kép, 205. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar enyhén meghajlítva a jobb medencelapát közepén, a bal kar a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon, a kulcsonttól és a koponyatetőtől jobbra fel, igen vastag ezüst, bordázott S-végű karika, á: 2,8x2,4 cm (IV.81.124.1.).
2. A bal kézen két bronzszáלבól sodrott töredékes gyűrű, á: 2,35x2,1 cm (IV.81.124.2.).

434. sír (157. kép)

18-22 éves fiatal sírja. Csvh: 154 cm, sm: 63 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett; az állcsúcs a bal kulcsont közepén támaszkodott. A jobb alkar a jobb medencelapát szélén, a bal kar a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

435. sír (157. kép, 205. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. Mindkét kar a test mellett. A bordák, valamint a kéz- és lábfejsontok szétporladtak, illetve bontáskor megsemmisültek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt kicsi, töredékes bronzkarika, á: 1,3x1,4 cm (IV.81.125.1.).

436. sír (157. kép)

4-6 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig mérhető) 72 cm, sm: 78 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az összetört koponya valószínűleg a bal oldalán feküdt. A csaknem elporladt csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

437. sír (157. kép, 205. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 94 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán, az állcsúcs a bal vállcsont fölött feküdt. A jobb kar a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt ezüstből készült, törött S-végű karika, á: 1,55x1,3 cm (IV.81.126.1.).

438. sír (157. kép)

40-80 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

439. sír (157. kép)

65-71 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 92 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott, robusztus váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar távol a testtől, könyökben behajlítva nyugodott, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

440. sír (157. kép)

30-39 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 86 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. Mindkét kar a test mellett feküdt, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

441. sír (157. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 58 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyből csak a töredékes koponya és a bordák egy része maradt meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

442. sír (158. kép)

23-33 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a bal medencelapát belső peremén és a keresztcsont bal oldali részén nyugodott, a kézfej pedig a bal medencelapát combcsont felőli peremére ért. A bal kar szorosan a test mellett nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

443. sír (158. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 151 cm, sm: 78 cm, t: ÉNY-DK (284,1°-104,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett és a gerinccsigolyákra került. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva, a csukló a bal medencelapát felső-külső szélén támaszkodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

444. sír (158. kép)

44-49 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

445. sír

0-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 75 cm, t: nem állapítható meg. Igen-igen rossz megtartású váz, csak a koponya töredékei maradtak meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

446. sír (158. kép)

56-60 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 72-83 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva, a csukló a bal medencelapát keresztcsont felőli végén támaszkodott. A bal kar a test mellett feküdt, a lábfejek kissé kifelé fordultak. A felsőtest 8-10 cm-re magasabban feküdt, mint a medencétől lefelé eső rész, különösen magasan volt a válltájék. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

447. sír (158. kép, 205. tábla)

42-47 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 114 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb medencecsont közepén nyugvó csuklótól a kézfej a jobb combcsont felső végére simult. A bal kar könyökben erősen meghajlítva, a csukló a gerincoszlopon támaszkodott, a kézfej a jobb mellkas alsó részére ért. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar közepén zárt, ovális átmetszetű, bronz huzalkarperec, á: 6,6x7,0, v: 0,4 cm (IV.81.127.1.).
2. A jobb oldalon a kéz alatt vaskés, nyéltüskéje a nyél farostmaradványaival (IV.81.127.2.).

448. sír (158. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 86 cm, sm: 67 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

449. sír (158. kép)

64-69 éves nő sírja. Csvh: 135 cm, sm: 147 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, feltűnően vaskos csontozatú váz. A koponya a jobb oldalán feküdt és előrebillent, a felső állkapocs a jobb vállcsúcson támaszkodott. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva hegyesszöget zárt be, a csukló az alulról számított 4. csigolyán nyugodott. A bal kar enyhén meghajlítva, a csukló a keresztcsont közepén támaszkodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

450. sír (158. kép, 206. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 93 cm, sm: 106 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakon háromrétre hajtott bronzszálból sodrott hurok-kampós végű torques, mely már a sírba tételkor törött és javított volt, á: kb. 13,5x13,3 cm (IV.81.128.1.).
2. Ugyanott karika alakú zöld, piszkosfehér és fekete színű pasztagyöngyök és szemesgyöngyök, az utóbbiakon fehér berakással, s egy hármasszoros ikergyöngy (IV.81.128.4.).
3. A jobb karon kerek átmetszetű, nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarperec egymásra hajló végekkel, á: 6,1x7,1 cm (IV.81.128.6.).
4. A jobb kézen nyitott bronz pántgyűrű, amelyen a cikckakvonalban futó, kettős sorba elhelyezett rovátkolt minta sarkára állított négyszög formát rajzol ki, á: 2,2x2,1, pántsz: 0,8 cm (IV.81.128.8.).
5. A bal karon keskeny bronzlemezből készült pödrott végű pántkarperec, a testén hármasszoros sorban sűrű rovátkolás, á: 5,3x5,4, pántsz: 0,5 cm (IV.81.128.7.).
6. A pántkarperec alatt tojás maradványai.
7. A bal kulcscsont fölött, az áll-kulcscsont-gerinc háromszögében pici ún. csepp alakú bronz fülbevaló karika, a jobb oldalon a párja, á: 1,2x1,2, ill. 0,95x0,9 cm (IV.81.128.1.).
8. Az első-második nyakcsigolya alatt nagyobb méretű, négyszögletes átmetszetű, az egyik végén elhegyesedő bronzkarika, rajta széles bronzpántból készült kisméretű csüngő, á: 3,7x3,55, v: 0,3, pántsz: 0,5 cm (IV.81.128.3.).
9. Ugyanott csontamulett: nyúl jobb astragalosa (IV.81.128.5.).
10. A torques és a gyűrűs karika alatt barnás bőrmaradvány.

451. sír

8 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 70 cm, sm: 80 cm, t: nem megállapítható. Csaknem teljesen elporladt váz, csak a koponya bizonyos részeit szedhettük fel. Felszedve.

Melléklet nélkül.

452. sír (159. kép, 205. tábla)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, mélység 128-123 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben szorosan felhúzva, a jobb csukló a gerincoszlop felső végén feküdt, a kézfej a bal mellkasra ért. A bal kar még szorosabban felhúzva, s a fel- és az alkar csontjai szinte párhuzamosan fektetve.

mosan feküdtek egymással, a csukló a bal kulcsont külső végénél helyezkedett el. A lábfejek egymással párhuzamosan balra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb fültájékon kerek átmetszetű, nyitott bronzkarika, á: 2,1x2,05 cm (IV.81.129.1.).

453. sír (159. kép, 205. tábla)

4 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 83, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, a jobb kar pedig nyújtva a test mellett, a bal alkar hiányzott. A felsőtest 3-5 cm-rel magasabban feküdt, mint csípőtől lefelé a váz többi része. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal vállcsúcs fölött és a koponya alatt a jobb oldalon 1-1 kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,7x2,2, ill. 2,4x2,15 cm (IV.81.130.1.).

454. sír (159. kép, 205. tábla)

44-48 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 88 cm t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, az alkarok közepe a medencelapátok szélén támaszkodott, a kézfejek pedig végignyúltak a medencelapátokon, s az ujjhegyek a medencelapát alsó-külső peremén nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 bronzkarika, S végük letörve, 2,3x1,9, ill. 2,2x2,0 cm (IV.81.131.1.).

455. sír (159. kép, 205. tábla)

37-41 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, sm: 92 cm t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kézen négyszögletes, de legömbölyített formájú gyűrű. A legömbölyített négyszög egyik sarkánál a gyűrű nyitott, a végei elhegyesedők és legömbölyítettek, á: 2,45x2,5 cm (IV.81.132.1.).

456. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 42 cm, t: nem állapítható meg. Igen rossz megtartású váz, csak a koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

457. sír (159. kép, 207. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, sm: 92 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar nyújtva volt a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a fültájékon a koponyára simulva nagyméretű, nyitott ezüstkarika legömbölyített végekkel, á: 3,0x3,1 cm (IV.81.133.1.).

2. A jobb alkar közepén kétrét hajtott s hozzáfogott harmadik bronzszázból sodrott karperec, végződésével a gerincoszlop felé fordulva. A bal csukló fölött nyitott végével felfelé álló másik 3 bronzszázból csavart karperec, á: 8,1x8,2, ill. 7,3x7,8 cm (IV.81.133.2.).

458. sír (159. kép)

67-76 éves nő sírja. Csvh: 136 cm, sm: (a medencénél) 105 cm, t: DNY-ÉK (227,8°–47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, az alkar a jobb medencelapát felső peremén feküdt, s átért a bal medencébe. A bal kar szorosan a test mellett nyújtva. A kissé felhúzott bal lába oldalra billent. A medence mélyebben feküdt, mint a vállak és a boka környéke. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

459. sír (159. kép, 207. tábla)

60-64 éves nő sírja. Csvh: 130 cm, sm: 108 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs eredeti helyéről kimozdult. A jobb kar eredetileg könyökben meghajlítva, az alkar átérhetett a bal mellkasra, de a feltárásokor a csontok nagy része már hiányzott. A bal kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól nyitott, legömbölyített végű ezüstkarika, á: 1,9x2,0 cm (IV.81.134.1.).
2. A koponya bal oldalán bronz füles félgombpár, amelyet a hasélen két párhuzamosan körbefutó mélyített árok díszít, alatta pedig sugarasan rovátkolt, m: 1,55, á: 1,0 cm (IV.81.134.2.).
3. A koponya fölötti sírföldből deformált bronz pántkarperec, pántsz: 0,4 cm (IV.81.134.3.).
4. A sír földjéből vasból készült kis, hegyes szerszám, h: 5,45 cm (IV.81.134.4.).
5. A gerincoszlop közepén vékony ezüst- vagy bronzlemez töredékei. Elporlott.

460. sír (159. kép, 207. tábla)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 78 cm, sm: 93 cm, t: DNY-ÉK (250,3°–70,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a medencére ért, a bal kar nyújtva a test mellett feküdt. A lábszárak keresztelték egymást oly módon, hogy a jobb volt fölül. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1, vékony ezüsthuzalból készített nyitott fülbevaló. Az egyikken vaskos bronzkarika csüngő, a másikon dupla tekercselésű 2 lánc-

szemből álló csüngő. Á: 1,5x1,35, ill. 1,25x1,5 cm (IV.81.135.1.).

2. A nyakban vashuzal torques ráhúzott 3 szem gyönggyel s egy levél alakú vascsüngővel, á: 10,2x9,6 cm (IV.81.135.2.).
3. A jobb könyök táján nyitott, elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, á: 5,3x6,4 cm (IV.81.135.3.).

461. sír (160. kép)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 115 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Eredetileg feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyből a bontáskor azonban csak a lábakat találtuk az anatómiai rendnek megfelelően. A medencétől felfelé állatjártatok okozta erős bolygatás nyoma. A koponya a bal oldalán feküdt és előrebillent. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

462. sír (160. kép)

44-49 éves nő sírja. Csvh: 148 cm, sm: 93 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a bal a test mellett nyújtva feküdt, a jobb csukló a gerincsigolyákon nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

463. sír (160. kép, 205. tábla)

12-15 éves gyermek sírja. Csvh: 140 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben meghajlítva, az alkarok a medencelapátokon nyugodtak, a csuklók a medencébe értek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon, illetve az első csigolya alól 1-1 szélesre, laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,2x2,1, ill. 2,2x2,1 cm (IV.81.136.1.).
2. A nyakban 2 ezüstkóliás üvegpaszta gyöngy.

464. sír (160. kép)

52-56 éves férfi sírja. Csvh: 164 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcs-sontra támaszkodott. Mindkét kar szorosan a test mellett, a lábfejek pedig kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

465. sír (160. kép, 205. tábla)

14-16 éves gyermek sírja. Csvh: 151 cm, sm: 133 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a jobb medencelapát felső-külső peremén feküdt, a kézfej a medencébe ért. A bal kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyak körül 12 szemű gyöngyosorban nagy, kerek, szürkésbarna, barna, fekete, karika alakú üvegpaszta gyöngyök, ill. szemesgyöngyök, hullámvonal alakban fehér csorgatással díszítve (IV.81.137.1.).
2. A jobb könyök belső hajlatában, a bordák mellett lekerített sarkú, rombusz alakú kopott ezüst ingnyak-díszveret. A széle gyöngyözött, a mélyedésben aranyozás nyomaival. A két végén 1-1 lyuk a felerősítéshez, 2,1x1,05 cm (IV.81.137.2.).

466. sír (160. kép)

5 éves gyermek sírja. Csvh: (medencéig) 52 cm, sm: 83-85 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Csaknem elporladt váz. A koponya kissé a bal oldalára fordult, karok a váz mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

467. sír (160. kép, 208. tábla)

34-38 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 93 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt, a kézfejeket mintha a szeméremcsont alatt kulcsolták volna össze, az ujjhegyek összenézhettek. Eredetileg felhúzott lábai széles békaterpeszben maradtak meg. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont külső oldalánál, hegyével a térd felé egyenes, kissé hajlított hátú vaskés, h: 12,0, nyélh: 3,9, pengesz: 1,3-1,2-1,5 cm (IV.81.138.1.).

468. sír (160. kép)

51-55 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 55 cm, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és hátra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar lazábban, a bal kar szorosabban a testhez simult. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

469. sír (161. kép, 208. tábla)

2 éves gyermek sírja. Csvh: 72 cm, sm: 55 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, a karok pedig nyújtva feküdtek a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt a bal oldalon, kerek átmetszetű nyitott bronzkarika, á: 2,1x2,4 cm (IV.81.139.1.).

2. A mellkas közepén hosszú vaskés töredéke, h: 10,5 cm (IV.81.139.2.).

470. sír (161. kép)

40-44 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 92 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt és előrebillent. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, az alkarok a két medence-lapát közepén nyugodtak. A lábak nyújtva. A mellkast állatjázat bolygatta meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

471. sír (161. kép, 208-209. tábla)

52-57 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 102 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar szorosan a test mellett, a kézfej a jobb combcsont felső végén nyugodott. A bal kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a bal medencelapát alsó-belső peremén feküdt. Mindkét lábfej balra billent, egymással párhuzamosan. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán, a halántéktájon 1-1 bronz S-végű karika, á: 2,3x2,35, ill. 2,6x2,2 cm (IV.81.140.1.).
2. A jobb kézen vaskos bronzhuzalból készült nyitott, egymásra hajló végű gyűrű, á: 2,15x2,1 cm (IV.81.140.2.).
3. A bal medencecsont belső végétől a bal combcsonton túlnyúlva, hegyével lefelé vassarló olyan helyzetben, mintha a bal kézben lett volna. H: 42,5, nyélh: 12,0, fésztaív 31,5 cm (IV.81.140.3.).

472. sír (161. kép)

36-55 éves nő sírja. Csvh: (válltól lefelé) 114 cm, sm: 93 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelyből csupán a felkarcsontok, illetve a két láb volt meg, a többi csont a koponyával együtt hiányzott. Felszedve.

Melléklet nélkül.

473. sír (161. kép)

30-60 éves férfi sírja. Csvh: 176 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt, a jobb lábszár a balra csúszott át. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

474. sír (161. kép)

23-48 éves nő sírja. Csvh: (térdek alatt 10 cm-ig) 130 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva nyugodott, a kézfej a bal könyökhajlatra ért. A bal kar enyhébben volt

behajlítva, a csukló a bal medencelapát alsó peremén feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

475. sír (161. kép)

2 éves gyermek sírja. A lekerekített felső sarkú, téglalap alakú sírgödör h: 90, sz: 23-31-30 cm. Csvh: (térdig) 54 cm, sm: 121 cm, t: NY-K (270°-90°). Igen rossz megtartású váz. A koponya kissé balra és előre billent. Felszedve. Melléklet nélkül.

476. sír (161. kép)

0 éves csecsemő sírja. Csvh: (térdig) 50 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek a csontjai szinte teljesen elporladtak. Felszedve.

Melléklet nélkül.

477. sír (162. kép, 208. tábla)

65-69 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 82 cm (csípőtől felfelé 75 cm) t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra-hátra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva, szorosan a test mellett feküdt, a bal könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a bal medencecsont alsó-külső peremén nyugodott. A mellkasi részen állatjázat okozta bolygatást figyeltünk meg. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya mögött, pontosan a koponyatetőnél vastárgy maradványa.

478. sír (162. kép)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 54 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya jobbra billent. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

479. sír (162. kép)

16-18 éves fiatal sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 56-58 cm, t: NY-K (270°-90°). Jobb oldalán zsugorított váz. A koponya 10 cm-rel magasabban feküdt, mint a váz többi része, az anatómiai rendnek megfelelő helyen csak a koponya és a két zsugorított láb helyezkedett el, míg a mellkas csontjai az eredeti helyükből kiforgatva, össze voltak dobálva. A mellkasi részre ástak egy gödröt, melynek a nyoma feltáráskor jól kivehető volt, s csak ezen a részen történt a váz bolygatása is. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

480. sír (162. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 113 cm, sm: 85 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára fordult, az állkapocs a tarkó mögött

volt. A jobb kar nyújtva, a bal kar pedig enyhén behajlítva, az elporladt jobb medencére ért. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

481. sír (162. kép, 208. tábla)

44-48 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: 103 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar derékszögben behajlítva a medencelapátok fölött nyugodott. A bal kar nyújtva a test mellett helyezkedett el. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya jobb és bal oldalán 1-1 ezüstből készült, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,3x2,6, ill. 2,2x2,4 cm (IV.81.141.1.).

482. sír

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 96 cm, t: NY-K (270°-90°). Csaknem elporladt váz. Felszedve. Melléklet nélkül

483. sír (162. kép)

35-39 éves nő sírja. Csvh: 140 cm, sm: 110 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben meghajlítva, a jobb alkar a bal oldali bordák alá ért, míg az erősebben felhúzott bal kéz a mellkas közepén nyugodott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

484. sír (162. kép)

53-57 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 112 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben derékszögben be volt hajlítva, az alkarok pedig a gerincoszlopra támaszkodtak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

485. sír (162. kép)

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: 128 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar könyökben enyhén meghajlítva, a jobb csukló a gerincoszlopon, a bal a medencén nyugodott. A jobb lábfej kifelé fordult. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

486. sír (163. kép, 208., 383. tábla)

12-15 éves gyermek sírja. Csvh: 165 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar nyújtva feküdt a test mellett. A mellkas bolygatott volt. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb kézfejen sima, vaskos ezüstgyűrű, á: 2,2x2,2 cm (IV.81.142.1.).

2. A bal medencelapát fölött Salamon hiányos denára (CNH 22; H 17) (IV.81.142.2.).

487. sír (163. kép)

40-49 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 110 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a gerincoszlop végén nyugodott. A bal kar nyújtva a test mellett feküdt. A lábak eredetileg fel lehetek húzva, most balra billenve helyezkedtek el. A mellkas bolygatott volt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

488. sír (163. kép)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 138 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a gerincoszlop felé nézett, de bolygatás nyoma látszott rajta. Mindkét kar nyújtva a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

489. sír (163. kép, 208. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 92 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (284,1°-104,1°). Igen rossz megtartású, csaknem elporladt váz. Felszedve.

Melléklet:

1. A koponya bal oldalán vékony bronzhuzalból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 1,8x2,4 cm (IV.81.143.1.).

490. sír (163. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 65 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem elporladt váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

491. sír (163. kép)

4 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 60 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY-DK (325°-145°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen rossz megtartású váz. Felszedve.

Melléklet nélkül.

492. sír (163. kép, 208., 383. tábla)

16-17 éves fiatal sírja. Csvh: (koponya nélkül) 135 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok nyújtva a test mellett, a lábfejek pedig oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya helyén, a bal oldalon, laposra kalapált S-végű vaskos kis ezüstkarika, a vége letörött, á: 1,9x2,15 cm (IV.81.144.1.).
2. Az eredeti helyén maradt alsó állkapocs alól Salamon denárának töredéke (CNH 19; H 14), amely a töredékes volta miatt nem került leltározásra.

493. sír (163. kép, 208., 383. tábla)

12 éves gyermek sírja. Csvh: 123 cm, sm: 62 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb kar szorosan fel volt húzva. A jobb combcsont a bal felkar mellé csúszott, állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakon 9 szem kockásra vagdalt felületű zöld és egy ezüstfóliával borított fehér színű üvegpaszta gyöngyből álló gyöngysor (IV.81.145.1.).
2. A felső állkapocs alól I. Béla körülnyírt denára (CNH 16; H 12) (IV.81.145.2.).

494. sír (164. kép)

40-80 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán, mindkét kar pedig a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

495. sír (164. kép)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 146 cm, sm: 105 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára és előre billent. A jobb kar könyökben kissé be volt hajlítva, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáin támaszkodott. A bal kar nyújtva a test mellett. A bordák elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

496. sír (164. kép, 208., 383. tábla)

46-50 éves férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 106 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén volt behajlítva, a csukló a keresztcsonton támaszkodott. A bal kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb oldalon, az alsó csigolya jobb oldalán, Salamon denára körülnyírt utánveretének apró töredéke (CNH 22; H 17),⁶⁷ amely a töredékes volta miatt nem került leltározásra.

497. sír (164. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 60 cm, sm: 64 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A lábszárak elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

498. sír (164. kép, 208. tábla)

50-55 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 123 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén be volt hajlítva, a csukló és kézfej a bal medencelapáton nyugodott. A bal kar nyújtva a test mellett. A lábfejek egymással párhuzamosan balra fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalán, a fültájék fölött, zárt bronz karikagyűrű, sűrű rovátkolással díszítve, á: 2,3x2,3 cm (IV.81.146.1.).

499. sír (164. kép)

38-43 éves nő sírja. Csvh: 153 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (300,9°–120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalára billent, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal kar pedig enyhén behajlítva feküdt, a csukló a bal medencelapát felső peremén támaszkodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

500. sír (164. kép, 210. tábla)

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 112 cm, sm: 70 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal kar szorosan a test mellett, a jobb kar pedig könyökben enyhén meghajlítva helyezkedett el, a jobb csukló a keresztcsont jobb oldalán támaszkodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldalán és a bal combcsont külső oldalától 16 cm-re 1-1 nagyméretű, vastag bronzdrótból készült, laposra kalapált, bordázott S-végű karika, á: 2,8x2,45, ill. 2,6x2,7 cm (IV.81.147.1.).
2. A nyakban négy (egy szál háromrétre hajtott és egy melléfogott) bronzszálból sodrott hurkos-kampós végű torques, á: 15,0x15,1 cm (IV.81.147.2.).

501. sír (164. kép, 211. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 1049 cm, sm: 95 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A

⁶⁷ Az érmét Huszár Lajos feltételelesen a CNH 21/H 16-nak határozta meg. Ezt a meghatározást Kovács László helyesbítette, majd Tóth Csaba ellenőrizte. Segítségüket köszönöm.

koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcscsonton támaszkodott. Mindkét kar a test mellett feküdt, a jobb kézfej a jobb medencelapát belső oldalára ért. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb halántékon, a koponya alatt 1 ezüst és 3 bronz S-végű, illetve egy sima, nyitott bronzkarika, a bronzból készült példányok erősen töredékesek, á: 2,35x2,8, 1,9x1,6, ill. 2,4x2,2 cm (IV.81.148.1–2.).
2. A nyakban szénfekete, ezüsthóliával díszített üvegpaszta gyöngyök, 20 épnék mondható szem és töredékek (IV.81.148.3.).
3. A jobb kézfejen fonott ezüstgyűrű laposra kalapált, hegyes végekkel, á: 2,3x2,0 cm (IV.81.148.4.).
4. A koponya mögött vastárgy töredéke.

502. sír (165. kép, 210. tábla)

38-43 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 117 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erős mongoloid vonásokat mutató váz. Mindkét kar a test mellett feküdt, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, a bordák és a felkarcsont mellett 4 bronz füles félgomb, m: 1,7, 1,4, 1,75 és 1,8 cm (IV.81.149.1.). Egy füles félgombról nem készült rajz.
2. A jobb alkar külső oldala mellett vasár töredéke, amelynek fa nyélborítása jól látható, h: 5,2 cm (IV.81.149.2.).

503. sír

27-32 éves nő sírja. Csvh: 165 cm, sm: 105 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontok jobbra elporladtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

504. sír

65-69 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY–DK (289,7°–109,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent. A jobb kar könyökben be volt hajlítva, a csukló a gerincoszlop alján támaszkodott. A bal kar szorosan felhúzva, a kézfej a bal kulcscsontra ért. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

505. sír (165. kép, 210. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 147 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán sima kis bronz fülbevaló karika, á: 1,2x0,9 cm (IV.81.150.1.).
2. A koponya alól ezüsthóliából készített, lapított S-végű karika, á: 2,3x2,05 cm (IV.81.150.2.).
3. A jobb kézen két ezüsthóliából sodrott, nyitott, az egyik végén elhegyesedő gyűrű, á: 2,35x2,1 cm (IV.81.150.3.).

506. sír

0 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg, az is igen rossz állapotban. Felszedve.

Melléklet nélkül.

507. sír (165. kép, 211. tábla)

66-70 éves nő sírja. Csvh: 135 cm, sm: 77 cm, t: DNY–ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén be volt hajlítva, a csukló a keresztcsonton támaszkodott. A bal kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal könyökhajlatban sima, nyitott bronzkarika, á: 2,05x2,05 cm (IV.81.151.1.).
2. A bal kézről zártan öntött, kívül gyöngyözött bronz karikagyűrű, á: 2,3x2,3 cm (IV.81.151.2.).

508. sír (165. kép)

9-11 éves gyermek sírja. Csvh: 138 cm, sm: 75 cm, t: DNY–ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a keresztcsonton feküdt. A lábfejek párhuzamosan balra fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

509. sír (165. kép)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 65 cm, sm: 85 cm, t: DNY–ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

510. sír

0-1 éves csecsemő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 60 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg, a többi csont elporladt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

511. sír

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 75 cm, t: nem állapítható meg. Igen-igen rossz megtartású, szinte teljesen elporladt váz, amelyből csak a koponya maradt meg. Felszedve. Melléklet nélkül.

512. sír (165. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 80 cm, sm: 85 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán, mindkét kar pedig nyújtva a test mellett feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

513. sír (165. kép, 211. tábla)

66-73 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 90 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hátrbillent, az állkapocs leesett. A mellkast állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A gerincoszlop bal oldalán bronzból készült S-végű karika, a vége letörött, á: 2,35x2,7 cm (IV.81.152.1.).
2. A mellkas alatt kis vastöredék.
3. A bal combcsont belső oldalánál sima, nyitott, elhegyesedő végű bronz karikagyűrű, á: 2,3x2,5 cm (IV.81.152.2.).

514. sír (165. kép)

40-48 éves férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: 83 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar a test mellett feküdt, a bal alkar a bal medencelapát külső peremén támaszkodott. A lábfejek kifelé fordultak, a sarokcsontok összeértek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

515. sír (166. kép, 211. tábla)

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 116 cm, sm: 83 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar nyújtva feküdt a test mellett, bal kar könyökben enyhén meghajlítva, a csukló a pedig medencelapát belső peremén támaszkodott. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya jobb és bal oldalán 1-1 nagyméretű bronzkarika, az egyiknek feltehetően S vége volt, mely most hiányzik, á: 2,6x2,4, ill. 2,75x2,3 cm (IV.81.153.2.).

2. A nyakban 3 szem sima és bordázott, aranyozott ezüsthóliás üvegpaszta gyöngy (IV.81.153.1.).
3. A jobb kézen sodrást utánzóan sűrű rovátkolással öntött, bronz karikagyűrű, á: 2,15x2,25 cm (IV.81.153.3.).

516. sír (166. kép)

2-5 éves gyermek sírja. Csvh: 73 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY–DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

517. sír (166. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: 95 cm, sm: 90 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű leánygyermek váza. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar enyhén behajlítva, a kézfej a jobb csípőcsonton nyugodott. A bal kar könyökben szintén behajlítva, a kézfej a bal csípőcsontra ért. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

518. sír (166. kép, 212. tábla)

Csvh: 98 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán nyugodott. A jobb kar könyökben erősen meghajlítva keresztben feküdt a mellkason, a bal kar nyújtva volt a test mellett.⁶⁸

Mellékletek:

1. A balra billent koponya és az állcsúcs meghosszabbított vonalának metszéspontjában, továbbá a koponya felszedése után a bal kulcscsont fölött, összesen 6 csüngős ingnyakdízveret került elő. Ezek hegyes végükkel a koponyatető felé, egymás mellett feküdtek. Bronzból készült kopott veretek. A felső részük kerek, széles sima karimás, gömbölyű kalapforma, alul akasztófüllet, a hátlapjukon felvarrásra szolgáló két kis fül található. Ahol a fül letörött vagy nem volt alkalmas a felerősítést szolgáló anyagok tartására, ott az egész veret át van lyukasztva. Az alsó tag hármas tagolású levélforma, amelynek az alsó csúcsa ugyancsak hármas levélben végződik. A 6 példányból 1 egy másik garnitúrához tartozott, ez kevésbé tagolt, mindkét része rovátkolással szegélyezett, s az alsó részén kétlyukú áttörés van, szemben a többiek három áttörésével, s az alján is csak egy kis nyúlványa van. 6 darab m: 4,6, 4,9, 4,8, 4,8, 4,8, és 4,9 cm (IV.82.35.1.; M. NEPPER 1996, 251. 17. kép).
2. Kerek, bronz ingnyakdízveret, mely a csüngős veretek közül került elő, á: 1,5x1,5 cm, (IV.82.35.1.)

⁶⁸ A csontváz a Déri Múzeum pincéjének beázásakor semmisült meg, de a mellékletei alapján valószínűleg leányka maradványa lehetett.

519. sír (166. kép)

43-48 éves férfi sírja. Csvh: 173 cm, sm: 85 cm, t: DNY-ÉK (233,4°–53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé hátrabilent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben behajlítva, a kézfej pedig a jobb medencelapáton nyugodott. A bal kar nyújtva volt a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

520. sír (166. kép, 212. tábla)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 83 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 elhegyesedő végű, bronzból készült vaskos karika, á: 2,3x2,4, ill. 2,6x2,55 cm (IV.82.36.1.).
2. A jobb kézen egymásra hajló végű, nyitott bronzgyűrű. Az egyik vége egyenesre levágott, a másik kissé elhegyesedő és lapított, á: 2,3x2,2 cm (IV.82.36.2.).

521. sír (166. kép, 213. tábla)

11-12 éves gyermek sírja. Csvh: 122 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (139,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakon hurkos-kampós végű, egy háromrétre hajlított bronzszáלבól sodrott nyakperec, a kapcsolójával a bal kulcscsont fölött, á: 14,5x14,3 cm (IV.82.37.1.).
2. A jobb karon vaskos bronzlemezből készített nyitott pántkarperec, a végei kiszélesednek, félkör alakúak. A karperec palástján bemélyített pontkörös díszítés fut körbe, á: 2,5x6,6 cm (IV.82.37.2.; M. NEPPER 1996, 251. 18. kép).
3. A bal alkar közepén sodrást utánozóan öntött, zárt bronz karperec, stilizált állatfejekkel, á: 7,2x7,2 cm (IV.82.37.3.).
4. A bal kézen nyitott bronzgyűrű, kissé elhegyesedő, egyenesre levágott végekkel, á: 2,3x2,45 cm (IV.82.37.4.).

522. sír (166. kép)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, sm: 120 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

523. sír (167. kép, 212. tábla)

1-3 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 67 cm, t: NY-K (270°–90°). Nagyon rossz megtartású váz, csak a koponya maradt meg. Felszedve.

Melléklet:

1. Vékony ezüsthuzalból készült, 2 kis nyitott karika, á: 1,5x1,3, ill. 1,8x1,7 cm (IV.82.38.1.).

524. sír (167. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 60 cm, t: NY-K (270°–90°). Csaknem teljesen elporladt váz, csak a koponya és a két felkarcsont volt meg. Felszedve.

Melléklet nélkül.

525. sír (167. kép, 212. tábla)

50-54 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 70 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar kissé a test alá csúsztatva feküdt. Az eredetileg szorosan a test mellé simulat karokkal eltemetett test bal oldala lejjebb csúszott, a felsőtest és a koponya 4-6 cm-rel magasabban feküdt, mint a medence. A lábák szintén magasabban feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon bronzból készített, szélesre kalapált S-végű karika, á: 2,45x1,9 cm (IV.82.39.1.).
2. A koponya bal oldalán 2 nyitott karika. Az egyik négyszög, a másik vaskosabb, s kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, á: 2,3x1,9, ill. 2,45x1,95 cm (IV.82.39.2.).
3. A bal kéz egyik ujján 2 öntött, zárt bronzgyűrű. Az egyik laposra kalapált négyszögletes átmetszetű sima, a másik félkör átmetszetű, a külső oldalán párhuzamosan körbefutó rovátkolással díszített, á: 2,1x2,1, ill. 2,2x2,2 cm (IV.82.39.3.).

526. sír (167. kép, 212. tábla)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 149 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya és az egész test kissé jobbra billent. A jobb kar a test mellett, a bal alkar kissé behajlítva, a csukló pedig az alsó csigolyán feküdt. A lábfejek párhuzamosan jobbra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A mellkas közepén bronzból öntött kis, gomba alakú, sugaras rovátkolással díszített fülesgomb, m: 1,2 cm (IV.82.40.1.).
2. A jobb kar alól vaskés töredéke, h: 5,4 cm (IV.82.40.2.).⁶⁹

527. sír (167. kép, 214. tábla)

19-25 éves nő sírja. Csvh: 144 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

⁶⁹ A tárgy rajza tévesen az 540. sír leletei között: 214. tábla 13.

váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar lazán, a bal kar szorosan a test mellett. A csontváz felszedve. A váz bal oldala mellett 26–47 cm-re egy 1 éves gyermek csontváza nyugodott.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán, illetve a jobb kulcscsonton és a koponya jobb oldalán 3-3 különböző nagyságú és huzalvastagságú S-végű karika, 5 ezüst és 1 bronz, á: 2,3x2,2, 1,45x1,45, 1,55x1,3, 1,55x1,25 és 1,4x1,7, 1,4x1,5 cm (IV.82.41.1.).
2. A bal kulcscsont körül 4 aranyozott ezüstoffiás gyöngy. A henger alakú gyöngyök üvegpasztából készültek, két végük muffszerűen megvastagodik, s a fóliaborítást két kiemelkedő gerinc keretezi (IV.82.41.3.).
3. A jobb kézen nyitott, két bronzszáלבól sodrott huzalgűrű, á: 2,2x2,3 cm (IV.82.41.2.).

528. sír (214. tábla)

1 éves gyermek sírja. Csvh: 60 cm, sm: 60 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A koponya alatt 3 lapított gömb alakú, fehér szemes tintakék, piros, barna, és egy spirális csorgatású hengeres, homokszínű fehér gyöngy (IV.82.42.1.).

529. sír (167. kép, 214. tábla)

52-56 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, sm: 90 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a medencelapátok közepén feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Sárga színű fajanszgyöngy zöld-piros-fehér fogaskerék-mintával (IV.82.43.1.).

530. sír (167. kép)

25-30 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal pedig könyökben erősen meghajlítva, a mellkason keresztben feküdt. A koponya, mellkas és a lábak csontjai 4-7 cm-rel magasabban nyugodtak, mint a medence környéke. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

531. sír (167. kép)

31-40 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett, de a jobb alkar hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

532. sír (168. kép)

40-80 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya környéke bolygatott volt, az arckoponya a gerincoszlop előtt helyezkedett el. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a jobb medencelapát belső oldalán támaszkodott. A bal kar a test mellett. Eredetileg felhúzott lábai oldalra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

533. sír (168. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 115 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, mindkét kar pedig szorosan a test mellett. A két alkar az alsó gerincsigolyán keresztelte egymást oly módon, hogy a bal alkar volt felül. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

534. sír (168. kép)

11-12 éves gyermek sírja. Csvh: 125 cm, sm: 65 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán, mindkét kar pedig szorosan a test mellett feküdt. A kéz- és a lábfejszontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

535. sír (168. kép)

29-33 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar behajlítva, az alkar a jobb medencelapáton és a csigolyákon nyugodott. A bal alkar csontjai szétcsúsztak, a jobb oldali bordák ráfordultak a csigolyákra. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

536. sír (168. kép, 217. tábla)⁷⁰

12-14 éves gyermek sírja. Csvh: 137 cm, sm: 115 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebíllent. Mindkét kar a test mellett, a jobb kézfej pedig a medencelapáton feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

⁷⁰ A 2 S-végű karika rajza tévesen az 563. sír leletei közé került, lásd 217. tábla 5–6.

1. Mindkét fültájékon 1-1 S-végű karika, az egyik ezüsből, a másik bronzból készült. Mindkettő vége sérült, á: 2,2x2,2, ill. 2,2x2,0 cm (IV.82.44.1.).

537. sír (168. kép)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 85 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Csaknem szétporladt váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Felszedve. Melléklet nélkül.

538. sír (168. kép)

1 éves gyermek sírja. Csvh: 71 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Igen rossz megtartású váz. Felszedve. Melléklet nélkül.

539. sír (168. kép)

8-10 éves gyermek sírja. Csvh: 114 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen jobbra billent, mindkét kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

540. sír (169. kép, 214. tábla)⁷¹

23-40 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 55 cm, t: DNY-ÉK (261,6°-81,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben kissé meghajlítva, a jobb kézfej a bal könyök fölött, a felkarcsonton nyugodott. A bal kar könyökben erősen be volt hajlítva, a kézfej a jobb kulcscsonton feküdt. A váz jobb oldala kissé magasabban helyezkedett el, mint a jobb. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A gerincen vastárgy töredéke, h: 5,0 cm (IV.82.45.2.).
2. Ugyanott lapos, jól lekoptatott, átfúrt fenékök, h: 5,1, sz: 1,4-1,5 cm (IV.82.45.1.).

541. sír (169. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 131 cm, sm: 50 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar a test mellett, a kézfej a jobb medencelapáton feküdt. A bal alkar a bal láb külső oldalához lecsúsztatva nyugodott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

542. sír (169. kép, 215., 383. tábla)

21-26 éves nő sírja. Csvh: 164 cm, sm: 105 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A

koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A koponya laposra nyomódott, a mellkas bolygatott volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakban egy háromrét hajtott bronzszáלבól sodrott nyakpercec, amelynek a hurkos-kampós kapcsolója elöl, a 3. csigolyán feküdt, á: 14,0x14,2 cm (IV.82.46.1.).
2. A bal kulcscsont fölött gerezdelt testű bronz füles félgomb, m: 1,5 cm (IV.82.46.2.).
3. A bal medencelapát fölött és a jobb combcsont külső oldala mellett 1-1 függőleges helyzetben álló, öntött bronzkampó, m: 3,6, ill. 3,7 cm (IV.82.46.3.; M. NEPPER 1996, 248. 8. kép).
4. A bal kézen nyitott, négyszögletes metszetű, bronz huzalgűrű, á: 2,4x2,6 cm (IV.82.46.4.).
5. A koponya alatt I. (Szent) István denárának törmeléke (CNH 1; H 1) (IV.82.46.5.).

543. sír

Csvh: nem mérhető, sm: 58 cm, t: nem állapítható meg. Igen rossz megtartású váz, csak a szétporladt koponya helye volt meg. Melléklet nélkül.

544. sír (169. kép, 216. tábla)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, sm: 90-85 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben behajlítva, a kézfej pedig a jobb medencecsonton nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 nyitott bronzkarika. Az egyiknek elhegyesedő, laposra kalapált, egymásra hajló végei vannak, a másiké kissé elhegyesedőek s egyenesre levágottak, á: 2,2x1,95, ill. 2,4x1,9 cm (IV.82.47.1.).

545. sír (169. kép, 216. tábla)

41-45 éves férfi sírja. Csvh: 157 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett, a könyökben behajlított jobb alkar csontjai szétesésűztrak. A lábfejek kifelé fordultak. A mellkas bolygatott volt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb sarokcsont mellett öntött, laposra kalapált, kissé ovális bronz karikagyűrű. Az egyik oldala rovátkó-lással díszített, á: 2,7x2,65 cm (IV.82.48.1.).

⁷¹ A 13-mal jelzett melléklet az 526. sírhoz tartozik.

546. sír (169. kép)

23-40 éves férfi sírja. Csvh: 161 cm, sm: 87 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar enyhén behajlítva, a csukló a jobb medencelapát belső peremén nyugodott. A bal kar a test mellett. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

547. sír (169. kép)

64-68 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett, a lábfejek párhuzamosan nyugodtak. A váz koporsóban volt, ennek a nyomát a váz két oldalán észleltük. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

548. sír (169. kép, 216. tábla)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 135 cm, sm: 98 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar könyökben meghajlítva, a csukló a bal felkar belső oldalán feküdt. A bal kar a test mellett nyugodott. A mellkast állatjártatok bolygatták meg. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. Az állcsúcs alatt ezüsthuzalból készült, kerek átmetszetű, szélesre, laposra kalapált S-végű hajkarika, á: 2,85x2,4 cm (IV.82.49.1.).
2. A jobb medencelapát fölött vastárgy töredéke.

549. sír (170. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 120 cm, sm: 83 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen jobbra és előre billent, a felhúzott lábai, főként a combcsontok pedig szétcsúsztak. A mellkas bolygatott volt.

Melléklet nélkül.

550. sír (170. kép)

25-34 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 103 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen balra fordult. A jobb kar szorosan a test mellett feküdt, a bal alkar csontjai szétcsúsztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

551. sír (170. kép)

5-6 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő váz, amely-

ből csak a koponya és a felkarcsontok maradtak meg. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Felszedve.

Melléklet nélkül.

552. sír (170. kép)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 160 cm, sm: 66-70 cm, t: DNY-ÉK (258,8°-78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar a jobb medencecsont külső peremén nyugodott, a bal kar pedig a test mellett. A jobb láb nyújtva, az eredetileg felhúzott bal pedig oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

553. sír (170. kép)

16-19 éves fiatal sírja. Csvh: 144 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (278,4°-98,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A jobb alkar hiányzott, a bal kar szorosan a test mellett feküdt. A csontok igen porlékonyá váltak. Felszedve.

Melléklet nélkül.

554. sír (170. kép)

61-65 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán, mindkét kar pedig szorosan a test mellett feküdt. A lábfejek két oldalt kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

555. sír (170. kép)

Lósír, sm: 87 cm, t: NY-K. Állkapocs, láb- és bordacsontok, jelenleg azonosítatlan állapotban.

556. sír (170. kép, 216. tábla)

20-23 éves fiatal nő sírja. Csvh: 150 cm, sm:⁷² 72 cm, t: ÉNY-DK (312,2°-132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben volt behajlítva, a jobb alkar a gerincoszlopon, bal alkar pedig a bal medencelapát peremén feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, a 3. bordánál a gerincoszlop felé, bronzból öntött, tömör, gömbölyű fejű fülesgomb, m: 1,1 cm (IV.82.50.1.).
2. A jobb könyöktől lefelé 6 cm-re széles bronzpántból készült karperec, a végei kissé elkeskenyednek és bepödrotték, á: 6,5, pántsz: 1,35 cm (IV.82.50.3.).
3. A bal alkar közepén elhegyesedő végű bronz huzalkarperec, á: 7,1x7,05 cm (IV.82.50.2.).

⁷² Mérése elmaradt.

4. A szeméremcsontok között vasár nyél felőli töredéke, h: 7,4 cm (IV.82.50.4.).

557. sír (171. kép)

44-48 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben erősen behajlítva, a csukló pedig a bal medencelapát külső-felső peremén nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

558. sír (216., 383. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 80 cm, t: nem állapítható meg. Csaknem teljesen elporladt váz. Felszedhetetlen.

Mellékletek:

1. Tömör, vaskos kis ezüstkarika, szélesre kalapált, bordázott S-véggel, á: 1,95x1,65 cm (IV.82.51.1.).
2. Salamon körülnyírt denárának töredéke (CNH 22; H 17) (IV.82.51.2.).

559. sír (171. kép)

48-53 éves férfi sírja. Csvh: 161 cm, sm: 63 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

560. sír (171. kép, 217. tábla)

53-58 éves nő sírja. Csvh: 142 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent kissé, mindkét kar a test mellett feküdt. A bordák, a kéz- és a lábfejsontok elporladtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 vékony, egyenesre vágott s alig egymásra hajló végű ezüstkarika, á: 2,0x1,75, ill. 1,95x1,7 cm (IV.82.52.1.).

561. sír (171. kép, 217. tábla)⁷³

32-37 éves férfi sírja. Csvh: 170 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Bolygatott váz, a koponya a bal oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A sír földjéből lapos vaskarika, á: 3,0x3,25 cm (IV.82.53.1.).⁷⁴
2. A sír földjéből lapos, keskeny vaskapocs (ácskapocs?) töredéke, h: 4,0, sz: 0,8-0,6 cm (IV.82.53.2.).

562. sír (171. kép, 217. tábla)

19-23 éves sírja. Csvh: 155 cm, sm: 110 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán, mindkét kar pedig szorosan a test mellett feküdt. A lábfejek párhuzamosan balra billentek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A gerincoszlop közepén ezüstkarika kis töredéke.

563. sír (171. kép, 217., 383. tábla)⁷⁵

14-17 éves sírja. Csvh: 146 cm, sm: 96 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A karok nyújtva a test mellett, a jobb kéz a jobb combcsonton, a bal kéz a medence helyén feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar közepén vaskos, négyszög átmetszetű bronz-huzalból készült, nyitott, elhegyesedő végű karperec, á: 7,6x7,6 cm (IV.82.54.1.).
2. A jobb kézen vaskos, nyitott, elhegyesedő és egyenesre levágott végű bronz karikagyűrű, á: 2,45x2,55 cm (IV.82.54.2.).
3. A koponya alatt I. (Szent) István denárának töredéke (CNH 1; H 1) (IV.82.54.3.).⁷⁶

564. sír (171. kép, 217. tábla)

20-25 éves sírja. Csvh: 148 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A két kéz a mellkason keresztezte egymást. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékén 2 sima, nyitott bronz- és 1 ezüstkarika, á: 2,3x2,4, 2,45x2,2, ill. 1,7x1,8 cm (IV.82.55.1.).
2. A mellkason 2 öntött bronz fülesgomb, m: 1,6, 1,5 cm (IV.82.55.2.).
3. A jobb alkar alatt vastárgy töredéke.
4. A jobb alkar közepén öntött, zárt, kígyófejes bronz karperec, á: 7,0x7,1 cm (IV.82.55.3.).

565. sír (171. kép)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 77 cm, sm: 60 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem elporladt váz. Felszedve.

Melléklet:

1. A koponya mögött vastárgy töredéke, amelyről nem készült rajz.

⁷³ A rajz nem helyes. Külön van egy lapos vaskarika és egy vaskapocs töredéke.

⁷⁴ A 217. tábla 3. rajzán tévedésből a vaskarikára rajzolt a vaskapocs töredéke.

⁷⁵ A sír leletei között tévesen szerepel a 2 S-végű karika; ezek az 536. sírhoz tartoznak.

⁷⁶ Az érmét Huszár Lajos feltételeesen a CNH 7/H 4 típusúnak határozta meg, ezt a meghatározást Kovács László helyesbitette, majd Tóth Csaba ellenőrizte.

566. sír (172. kép, 218. tábla)

58-62 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 97 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett, a jobb alkar pedig a combcsont belső oldalára ért. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb alkar külső oldalánál nyitott, egymásra hajló, elkeskenyedő végű bronz karikagyűrű, á: 2,8x2,35 cm (IV.82.56.1.).

567. sír (172. kép, 218. tábla)⁷⁷

15-17 éves sírja. Csvh: 141 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar erősen felhúzva, az egyik alkarcsont pedig derékszögben lecsúszott. A bal kar szorosan a test mellett. A lábszárak bolygatottak voltak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt ezüstműből készített, laposra kalapált, bordázott S-végű karika, á: 2,45x2,1 cm (IV.82.58.1.). Egy másik, igen vékony ezüstdrótból hajlított S-végű karika a restaurálás során erősen roncsolódott. Rajza elkészült, de nem került leltárba.
2. Sima ezüstkarika, a vékony ezüstdróttal a restaurálás során széttöredezett. Lerajzolva, leltárba nem került.
3. 9 fekete színű pasztagyöngy aranyozott ezüstművel borítással (IV.82.58.2.).

568. sír (172. kép)

0-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 62 cm, t: DNY-ÉK (227,8°-47,8°). Csaknem teljesen elporladt váz. Felszedve.

Melléklet nélkül.

569. sír (172. kép, 218. tábla)

12 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek bal oldalát állatjártatok dülták fel. A koponya balra billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Kicsiny, vékony ezüsthuzalból készített, szélesre, laposra kalapált 3 S-végű karika, á: 1,3x1,4, 1,2x1,25, ill. 1,3x1,6 cm (IV.82.57.1.).⁷⁸

570. sír (172. kép)

6-7 éves gyermek sírja. Csvh: (térdig) 71 cm, sm: 70 cm, t: NY-K (270°-90°). Csaknem teljesen elporladt váz, a koponya balra billent. Felszedve.

Melléklet nélkül.

⁷⁷ A sír leletei között a kisebb méretű, ép S-végű karika az 569. sír leletei közé tartozik, lásd 218. tábla 3.

571. sír (172. kép)

41-58 éves férfi sírja. Csvh: 165 cm, sm: 78 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé kifordult. Mindkét kar nyújtva feküdt a test mellett. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

572. sír (172. kép)

25-30 éves nő sírja. Csvh: 138 cm, sm: 91 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar és a csukló környéke a jobb medencecsont belső oldalára támaszkodott. A bal kar a test mellett feküdt. A kéz- és lábfejsontjai csaknem elporladtak.

Melléklet nélkül.

573. sír (172. kép)

7-9 éves gyermek sírja. Csvh: 98 cm, sm: 45 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, hiányos váz. A koponya kissé hátra billent. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

574. sír (173. kép, 218., 383. tábla)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 100 cm, sm: 78 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebíllent és a bal oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 laposra kalapált, bordázott S-végű bronzkarika, á: 2,2x2,1, ill. 2,2x2,0 cm (IV.82.59.1.).
2. Az állcsúcsonak a gerincoszlop felé haladó meghosszabbításában nyitott, vastag, hegyes végű bronz huzalgűrű, az elhegyesedő végei egyenesre levágtak, á: 2,3x2,35 cm (IV.82.59.2.).
3. A bal alkarcsont belső oldalától a gerincoszlop felé 4 cm-re I. András körülnyírt denára (CNH 11; H 8) (IV.82.59.3.).

575. sír (173. kép, 218., 383. tábla)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 162 cm, sm: 87 cm, t: DNY-ÉK (230,6°-50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és hátra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett nyújtva. A jobb kézfej és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Az állkapocs alatt Salamon körülnyírt denárának töredéke (CNH 22; H 17) (IV.82.60.1.).

⁷⁸ A hiányzó harmadik karika rajza tévesen a 567. sír leletei között, lásd 218. tábla 3.

576. sír (173. kép, 218., 383. tábla)

1 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 65 cm, t: NY–K (270°–90°). Feltehetőleg háton fekvő váz volt, de csak a koponya maradt az eredeti állapotában, mert a csontok többi része elporladt. A koponya előrebillent úgy, hogy az arckoponya csaknem teljesen függőleges helyzetben állt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán 1-1 igen vékony, kicsi bronzkarika, az egyik a restauráláskor megsemmisült, á: 1,6x1,6 cm (IV.82.61.1.).
2. A bal kulcsfontnak megfelelő helyen Béla dux összetört denára (CNH 15; H 11) (IV.82.61.2.).

577. sír (173. kép, 218. tábla)

Kisgyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 55 cm, t: nem állapítható meg. Teljesen elporladt váz, csak a koponya nyomai maradtak meg. Felszedheterlen volt.

Melléklet:

1. Kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, nyitott karperec, egyenesre vágott végekkel, á: 4,2x3,6 cm (IV.82.62.1.).

578. sír (173. kép)

50-54 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 78 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben kissé meghajlítva, az alkar a jobb medencelapát fölött feküdt. A bal kar szorosan a test mellett, az alkar a bal medencecsont külső peremén nyugodott. A gerincoszlop középső része a jobb alkar irányába kibillent. A kézfejsontok teljesen, a lábfejsontok részben hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

579. sír (173. kép)

66-79 éves férfi sírja. Csvh: 167 cm, sm: 100 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé hátra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar igen szorosan a test mellett feküdt, a csuklók a szeméremcsontok fölött szorosan egymás mellett nyugodtak, talán össze voltak kötve. A lábak szintén szorosan egymás mellett, a két sarokcsont összeért, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

580. sír (173. kép)

31-36 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 85 cm, t: NY–K (270°–90°). Hason fekvő váz. A koponya a jobb

oldalán feküdt. A jobb kar helyzete nem látszott, a mellkas előtt fektetett. A bal kar könyökben teljesen fel volt húzva oly módon, hogy a bal a csukló a bal vállcsont mellett helyezkedett el, a test egykor talán össze volt kötözve. A két térd szorosan egymás mellett, a két lábszár fölfelé állt oly módon, mintha térdben és bokában is össze lett volna kötözve. A sarokcsontok fölfelé néztek, a lábközép- és lábujjcsontok a lábszárak alatt, annak közepe táján feküdtek. A két sarokcsont és lábszárcsont 25 cm-rel magasabban helyezkedett el, mint a csípőcsont és a váz több része, s feltűnő volt a gerincoszlop nyújtott S alakú görbülete, mintha torz lett volna, vagy a még meg nem merevedett testet túl rövid gödörbe gyömöszölték volna be. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

581. sír (173. kép)

9 éves gyermek sírja. Csvh: 110 cm, sm: 68 cm, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent és teljesen szétlapítottá vált. A medencétől felfelé a koponyáig, a bordákat és a karcsontokat állatjárat bolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

582. sír (174. kép, 219.,⁷⁹ 383. tábla)

8 éves gyermek sírja. Csvh: (mérhető) 85 cm, sm: 50 cm, t: ÉNY–DK (306,6°–126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra fordult. A váz hiányos, porladt volt, a bordák nagy része, az alkarcsontok, a kéz- és lábfejsontok, valamint a medencék hiányoztak, feltehetően állatjáratok bolygatták meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól füles, körte alakú, díszített bronzcsörgő, m: 2,35 cm (IV.82.63.2.).
2. Ugyanott tojáshejszínű apró és barna pettyekkel díszített 55 szemesgyöngy, és egy henger alakú fóliás gyöngy (IV.82.63.1.).
3. Ugyanott bronzból öntött, mélyen gerezdelt testű füles félgomb, m: 2,55 cm (IV.82.63.3.).
4. Ugyanott Salamon kissé körülnyírt denára (CNH 22; H 17) (IV.82.63.4.).

583. sír (174. kép)

23-40 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 85 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar nyújtva a test mellett, az alkar pedig a jobb medencecsont külső peremén nyugodott. A bal kar enyhe ívben meghajlítva, az alkar a bal medencelapát közepén feküdt. Mindkét lábfej kifelé fordult. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

⁷⁹ A táblán 5. számmal jelzett gyermekfogat tévedésből rajzolták leletnek.

584. sír (174. kép)

13-15 éves gyermek sírja. Csvh: 130 cm, sm: 101 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopon nyugodott. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a bal medencelapát közepén feküdt. A jobb láb nyújtva, az eredetileg felhúzott bal lába oldalra kibillent. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

585. sír

1-2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 68 cm, t: nem állapítható meg. Igen-igen rossz megtartású váz, csak a koponya maradt meg, a többi csont elporladt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

586. sír (174. kép)

47-51 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, sm: 65 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva feküdt, a bal csukló a bal medencelapát gerincoszlop felőli végén támaszkodott. A sarokcsontok egymás felé, a lábfejek kifelé fordultak. A mellkas erősen behorpadt, a kulcsontok fel voltak húzódva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

587. sír (174. kép, 219. tábla)

37-46 éves nő sírja. Csvh: (koponya nélkül) 132 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hiányzott, a mellkast pedig feltehetően állatjáratok bolygatták meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal felkarcsont fején, annak belső oldalán, szélesre kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,9x2,3 cm (IV.82.64.1.). Volt még egy másik karikája, mely szétporlott, és S-végének csak piciny töredéke maradt meg.
2. A bal combcsont belső oldala és a szeméremcsont között kissé lapított, összeérő végű, fonott ezüstgyűrű, á: 2,3x2,4 cm (IV.82.64.2.).

588. sír (174. kép)

65-69 éves férfi sírja. Csvh: 163 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt. Az egész váz kissé a jobb oldalára billent,

s a jobb oldala néhány cm-rel mélyebben volt, mint a bal. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

589. sír (174. kép, 219. tábla)

54-59 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva, szorosan a test mellett, a lábfejek balra, egymással párhuzamosan nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal fültájékon 1-1 nagyméretű, laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,6x2,25, ill. 2,6x2,3 cm (IV.82.65.1.).
1. A jobb kéz gyűrűsujján kissé lapított végű, fonott ezüstgyűrű, á: 2,2x2,5 cm (IV.82.65.2.).

590. sír (174. kép, 220. tábla)

19-28 éves nő sírja. Csvh: 141 cm, sm: 85 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs előreesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett, a lábfejek pedig kifelé fordultak. A váz úgy feküdt, hogy a térd 8 cm-rel magasabb volt, mint a csípő- és a bokacsontok. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal oldalon, a fültájékon, 1-1 kicsiny S-végű ezüstkarika, á: 1,8x1,7, ill. 1,8x1,8 cm (IV.82.66.1.).

591. sír (175. kép, 220. tábla)

25-34 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 69 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra-hátra billent. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva a jobb medencelapát külső-belső oldalán nyugodott. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, a bal alkar a bal medencelapát alá simult. A bal láb kissé fel lehetett húzva, mert enyhén balra billent. A két sarokcsont összeért, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon, az áll külső oldalánál, sima ezüstkarika, á: 2,35x2,2 cm (IV.82.67.1.).
2. A jobb medencelapát szélén kicsiny, laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 1,8x1,8 cm (IV.82.67.2.).
3. A sír földjéből széles vaspánt töredékei (IV.82.67.3.).

592. sír (175. kép)

40-80 éves nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 102 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hátra és kissé jobbra billent. Mindkét kar a test mellett feküdt, a jobb lábfej kifelé fordult, a bal lábfej egyenesen előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

593. sír (175. kép)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 143 cm, sm: 83 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hátrabillent. A jobb a test mellett, a bal kar könyökben enyhén meghajlítva a bal medencelapát közepén feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

594. sír (175. kép, 220. tábla)

0-1 éves csecsemő sírja. Csvh: (térdig) 60 cm, sm: 72 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán egy picit, csepp alakú bronz fülbevaló karika, á: 0,8x0,6 cm (IV.82.68.1.). A koponya jobb oldalán csak erős zöld elszíneződés jelentkezett, lelet nem.
2. Szintén a koponya bal oldaláról került elő egy bronzból készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,31x1,9 cm (IV.82.68.2.).
3. A koponya fölött, annál 10-15 cm-rel magasabban, vaspánt töredéke (IV.82.68.3.).

595. sír (175. kép, 220. tábla)

62-66 éves férfi sírja. Csvh: 161 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt és előrebíllent, az állcsúcs a bal kulcsonton támaszkodott. A jobb alkar a jobb medencelapát belső oldalán nyugodott, a bal kar pedig a test mellett. Feltűnő volt a gerincoszlop S alakú görbülete. A lábszárak térdtől kifelé tartottak, a sarkak összenéztek.

Melléklet:

1. A gerincoszlop és a jobb felkarcsont között vastöredék.

596. sír (175. kép)

5 éves gyermek sírja. Csvh: 83 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A gerincoszlopnak balról induló félkör alakú görbülete volt. A felhúzott lábak balra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

597. sír (175. kép)

34-38 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 86 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, mindkét kar pedig szorosan a test mellett. A kissé felhúzott bal lába balra billent, a sarkak összenéztek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

598. sír (175. kép, 220. tábla)

35-55 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 110 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A

koponya teljesen széttöredezett állapotban balra billenve került elő, az állkapocs leesett és kifordult. Az egész váz kissé balra billent, a jobb oldal néhány cm-rel magasabban volt, mint a bal. A jobb kar könyökben enyhén meghajlítva, az alkar a jobb medencelapátokon feküdt, a bal kar pedig a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb alkar környékéről két szálból sodrott, nyitott, laposra kalapált s egymásra érő végű ezüstgyűrű; á: 2,0x2,1 cm (IV.82.69.1.).

599. sír (176. kép)

46-50 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 98 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb alkar a jobb medencelapát belső oldalán nyúlt végig, a bal kar szorosan a test mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

600. a-b sír (176. kép, 221., 383. tábla)

42-47 éves nő és 2-3 éves gyermek sírja. Csvh: 142, ill. 78 cm, sm: 90, ill. 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Egy sírgödörben fekvő két csontváz (főlétemetés). A felnőt váz háton fekvő, nyújtott helyzetű volt, a koponya kissé jobbra-előre billent. A lábszár és a vállak 5-10 cm-rel magasabban voltak a váz többi részénél. A gyermekváz rajta volt oly módon, mintha a nő csecsemőként tartotta volna: hiszen a jobb kar tompa szögben volt behajlítva, mintha az anya a föléje helyezett gyermekét ölelné. A nő csuklója a jobb medencelapát szélén feküdt, a bal kar erősebben volt behajlítva, s a csukló és az alkar mintha támasztotta volna a gyermekvázat. A lábfejek természetellenesen feküdtek, mintha a sírgödör rövidege miatt erőszakkal nyomták volna be őket a gödörbe. A csontvázak felszedve.

Mellékletek:

1. A női koponya mellett laposra kalapált S-végű bronzkarika, á: 2,4x1,9 cm (IV.82.70.2.).
2. Nyitott bronz karikagyűrű, egymásra hajló végekkel, á: 2,3x2,3 cm (IV.82.70.3.).
3. A gyermekkoponya bal oldalánál I. (Szent) László összetört denára a felerősítést szolgáló 2 átlukasztással (CNH 33; H 27) (IV.82.70.1.).

601. sír (176. kép)

45-50 éves nő sírja. Csvh: 130 cm, sm: 92 cm (a koponyánál és a bokánál), 102 cm (a medencénél), t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé hátrabíllent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva feküdt, a csukló a jobb medencelapát belső-alsó peremén támaszkodott. A bal alkar, amely erősen be volt hajlítva, hátul a derék alatt helyezkedett el, s rajta feküdt a gerincoszlop. A jobb lábszár bokában

keresztelte a bal bokát, viszont a jobb combcsont forgórésze az arckoponya bal oldalához, a térd felőli vége pedig a jobb könyökhajlatba került. Feltehetően állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

602. sír (176. kép, 220. tábla)

63-67 éves nő sírja. Csvh: 146 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar egyenesen nyújtva a test mellett. A két sarokcsont összesen, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A váztól balra 31-33,5 cm-re jó minőségű ezüsből készített szélesre, laposra kalapált S-végű karika, 2,4x2,35 cm (IV.82.123.1.).

603. sír (176. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 60 cm, t: nem állapítható meg. Állatjáratok által teljesen szét-dült sír. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

604. sír (176. kép, 221. tábla)

4-5 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a térdtől lefelé állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A koponya környékéről talán kés vastöredékei kerültek elő, de leltározhatatlanokká váltak.

605. sír (176. kép, 221. tábla)

67-72 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán nyugodott, előrebillenve a kulcscsontra. A jobb kar viszonylag távol, egyenesen nyújtva feküdt a test mellett. A bal kar enyhe ívben volt behajlítva, s a bal medencelapátra támaszkodott. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A koponya alól vaskos, laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,0x2,3 cm (IV.82.71.1.).

606. sír (176. kép)

36-41 éves nő sírja. Csvh: 137 cm, sm: 70 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra nézett, mintha a fej egykor alá lett volna támasztva. A jobb kar enyhe ívben simult a jobb medencelapát szélére, a bal kar a test mellett nyugodott. Az enyhén

felhúzott lábai oldalra billentek. A bal medencecsont fölött és a bal combcsont mellett deszkamaradványokat figyeltünk meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

607. sír (177. kép)

37-46 éves férfi sírja. Csvh: 150 cm, sm: 85 cm (a koponyánál 80 cm), t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a bal medencelapát belső oldalán feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A koponya és a két váll 5 cm-rel magasabban feküdt a medencénél. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

608. sír (177. kép)

37-46 éves nő sírja. Csvh: 137 cm, sm: 62 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé hátrabillent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben erőteljesen felhúzva, a csukló a vállcsont belső oldalához támaszkodott, az ujjpercek pedig a kulcscsont fölé nyúltak. A bal kar hegyesszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlop közepén támaszkodott, a kézfej pedig a jobb melltájra nyúlt át. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

609. sír (177. kép)

3 éves gyermek sírja. Csvh: 66 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott váz, az állkapocs leesett. Mindkét kar enyhén behajlítva, a testtől távol nyugodott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

610. sír (105., 177. kép)

31-36 éves nő és 0 éves csecsemő kettős sírja. Csvh: 147 cm, sm: 86 cm, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar a test mellett nyújtva, a bal kar a testtől távolabb enyhén behajlítva feküdt. A bal láb egyenesen nyújtva, a lábfej kifelé fordulva helyezkedett el, a jobb láb pedig enyhe terpeszben jobbra, a lábfej kifelé fordulva nyugodott. A két combcsont között, a tágult medence alatt csecsemő koponyája és vázcsontjai. Csontvázak felszedve. Melléklet nélkül.

611. sír (177. kép)

43-48 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 76 cm (a deréktájon), 70 cm (a koponyánál), t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya hátrabillent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett nyugodott, a bal kar távolabb a testtől. A koponya kissé magasabban feküdt, mint a váz többi része, amelynek a jobb oldala kissé, mindössze 2-3 cm-rel mélyebben helyez-

kedett el. A jobb lábszárcsont bokai vége a bal bokán volt, rácsáló vihette oda, s ily módon kerülhetett egy borda a bal combcsont belső oldalához is. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

105. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 610. sír

612. sír (177. kép, 221. tábla)

32-37 éves nő sírja. Csvh: 138 cm, sm: 82 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. Mindkét kar enyhe ívben a medencelapátok szélén nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal oldali csecnyúlványon 1-1 S-végű karika ezüstből, illetve bronzból, á: 2,25x2,1, ill. 2,05x2,4 cm (IV.82.72.1.).
2. A jobb kéz gyűrűsujján vékony, nyitott, egymásra hajló, elkeskenyedő végű bronzgyűrű, á: 2,1x2,1 cm (IV.82.72.2.).

613. sír (177. kép)

43-48 éves férfi sírja. Csvh: 166 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott, a jobb alkar enyhe ívben simult a bal medencecsont belső oldalához. A bal alkar a bal medencecsont külső oldalához támaszkodott, a bal csuk-

ló a jobb csukló fölött volt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

614. sír (177. kép)

32-36 éves férfi sírja. Csvh: 159 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erőteljesen előrebillent. A hosszúcsontokon igen erős izomtapadási helyeket figyeltünk meg. A jobb kar a test mellett nyugodott, a bal kar szintén, de oly módon, hogy az alkarcsont és a csukló a bal medencecsont külső peremén feküdt. A bal lábszárcsont eltört és igen csúnyán forrt össze, aminek következtében – az egyébként feltűnően rövid lábú férfi – bal lába rövidebb lett. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

615. sír (178. kép, 221. tábla)

11-13 éves gyermek sírja. Csvh: 137 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, csaknem szétporladt váz, amelyet még állatjáratok is igen erősen megbolygattak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalán, a koponyatetőtől néhány cm-re, vastag, laposra kalapált S-végű bronzkarika, á: 2,8x2,25 cm (IV.82.73.1.).

616. sír (178. kép)

63-67 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 88 cm, t: ÉNY-DK (306,6°-126,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leésett. A jobb kar szorosan a test mellett, az alkar pedig a jobb medencelapát felálló pereme alatt helyezkedett el. A bal kar enyhe ívben meghajlítva, az alkar a keresztcsonton nyugodott. A lábak szorosan összezárva, a lábfejek egyenesen előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

617. sír (178. kép)

43-48 éves férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét felkar szorosan a test mellett nyugodott, a két alkar pedig enyhe ívben simult a medencecsontok szélére. A lábak viszonylag szorosan voltak összezárva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

618. sír (178. kép)

8-10 éves gyermek sírja. Csvh: 127 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, mintha csipőre lett volna téve a kéz. A bal kar a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

619. sír (178. kép)

8 éves gyermek sírja. Csvh: 108 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán, mindkét kar pedig a test mellett feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

620. sír (178. kép, 221. tábla)

17-19 éves sírja. Csvh: 140 cm, sm: 76 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a medencelapátok közepén nyugodtak. A bal bokacsont a jobb combcsont külső oldalához került, feltehetően állat vitte oda, mert a sír egyébként bolygatatlan volt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Bontáskor a sírföldből előkerült egy három szálból sodrott bronzgyűrű laposra kalapált, kissé egymásra hajló végekkel, á: 2,2x2,3 cm (IV.82.74.1.).

621. sír (178. kép)

17-21 éves sírja. Csvh: 147 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. A jobb kar enyhe ívben hajlott a medencére, a csukló a keresztcsonton támaszkodott. A bal kar nyújtva volt a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

622. sír (178. kép)

2 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (270°-90°). Háton fekvő váz. A koponya előreesett a mellkasra. A csontok nagy része elporladt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

623. sír (179. kép)

Csvh: nem mérhető, sm: 63 cm, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Szétporladt váz, csak a csontok egy részének lenyomata maradt meg, amelyek alapján háton fekvő, nyújtott helyzetű lehetett. Sem fotózni, sem felszedni nem állt módunkban.

Melléklet nélkül.

624. sír (179. kép)

10-11 éves gyermek sírja. Csvh: (koponya nélkül) 100 cm, sm: 70 cm t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bontás közben kibillent és széttört. Mindkét kar könyökben be volt hajlítva, a jobb erősebben, az alkar az alsó csigolyákon nyugodott. A bal a csukló a bal medencelapát külső-alsó szélén, a combcsont illeszkedésénél támaszkodott. A kissé felhúzott jobb térde a bal térden nyugodott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

625. sír (179. kép, 221. tábla)

59-60 éves nő sírja. Csvh: 151 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a test mellett feküdt, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 2,8x2,5 cm (IV.82.75.1.).

626. sír (179. kép, 222. tábla)

23-34 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előrebíllent és balra fordult. A jobb kar enyhe ívben simul a két medencelapát közé, a kézfej a szeméremcsonton volt. A bal kar a test mellett nyújtva, a lábszárak enyhe terpeszben feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 ezüsből készített, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,1x2,3, ill. 2,2x2,3 cm (IV.82.76.1.).

627. sír (179. kép)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 156 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A karok a test mellett feküdtek. Bal oldalon, a koponya és a felkarcsont mellett koporsó maradványai látszóttak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

628. sír (179. kép)

46-50 éves férfi sírja. Csvh: 152 cm, sm: 96 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar nyújtva, a két alkar a medencelapátokon nyugodott. A bal térd és a jobb boka mellett falenyomatok maradtak meg, de a csontok felszedése után jól látszóttak a koporsó fenékdesházjának nyomai is. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

629. sír (179. kép, 222. tábla)

45-50 éves férfi sírja. Csvh: 148 cm, sm: 95 cm, t: NY-K (270°-90°). A koponya balra billent, az állkapocs leesett a mellkasra. A mellkas alsó része, a gerincoszlop, a medence és a lábak erősen bolygatottnak mutatkoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt sima, nyitott ezüstkarika, á: 2,3x2,1 cm (IV.82.77.1.).

630. sír (179. kép, 222. tábla)

18-25 éves nő sírja. Csvh: 150 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán, mindkét kar pedig nyújtva a test

mellett feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt kicsiny, szélesre és laposra kalapált S-végű ezüstkarika, á: 1,7x1,6 cm (IV.82.78.1.).

631. sír (180. kép, 222. tábla)

31-36 éves nő sírja. Csvh: 155 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs leesett és jobbra csúszott. A jobb kar enyhén behajlítva a jobb medencelapát belső szélén nyugodott, a bal kar pedig enyhe ívben simult a bal medencelapát szélére. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt nyitott, sima ezüstkarika, á: 2,05x1,9 cm (IV.82.79.1.).
2. A jobb alkar felső harmadánál öntött(?), négyzet metszetű, nyitott, elhegyesedő végű bronz karperec, á: 7,4x7,7 cm (IV.82.79.3.).
3. A jobb combcsont fejrészének belső oldalánál kissé kiszélesedő, zárt bronzgyűrű, feltehetően a jobb kézről csúszott le, á: 2,1x2,15 cm (IV.82.79.2.).

632. sír (180. kép)

6 éves gyermek sírja. Csvh: 95 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Elképzelhető, hogy a 631. számú női sír gödrébe volt ásva, de a gödör feltja nem látszott. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya az eredeti helyéről kibillent és felfelé fordult. Az állkapocs a mellkas jobb alsó szélén felfelé fordulva feküdt. A jobb karból csak a felkarcsont maradt az eredeti helyén, a bal kar viszont könyökben enyhén meg volt hajlítva, mintha csípőre lett volna téve. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

633. sír

10-12 éves gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 77 cm, t: nem állapítható meg. Bolygatott váz, fotózni, rajzolni, felszedni nem lehetett.

Melléklet nélkül.

634. sír (180. kép, 222. tábla)

32-36 éves nő sírja. Csvh: 152 cm, sm: 68 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar elég távol volt a testtől. A lábfejek csontjait az ásó lemetszette. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt szélesre, laposra kalapált S-végű karika, á: 2,55x2,2 cm (IV.82.80.1.).

635. sír (180. kép)

47-52 éves férfi sírja. Csvh: 155 cm, sm: 67 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúc a bal kulcsontra támaszkodott. A jobb kar enyhén behajlítva a test mellett, a kézfej a jobb medencelapát külső szélé mellett nyugodott. A bal kar enyhe ívben a bal medencelapát szélére támaszkodott, a bal kézfej pedig befelé hajlott a szeméremcsont felé. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

636. sír (180. kép)

42-46 éves férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán, mindkét kar pedig szorosan a test mellett feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

637. sír (180. kép)

63-67 éves férfi sírja. Csvh: 171 cm, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, mindkét kar szorosan a test mellett helyezkedett el.

Melléklet nélkül.

Szórványleletek (139., 172., 196., 222. és 368. tábla).

1. Kerek átmetszetű bronzhuzalból készült halántékkarika, á: 2,0x2,2 cm (IV.78.184.1.; 139. tábla 3.).
2. Hiányos vas nyílhegy (IV.78.184.2.).
3. A 99. sírtól nyugatra előkerült vékony bronzhuzalból készült 2 töredékes karika, á: 0,8x0,6 cm, a másik karika erősen töredékes, nem mérhető (IV.78.277.1.; 172. tábla 12-13.).
4. Bronzból készített csüngős ingnyakdíszveret felső része. Kúpos közepű, körben sugaras rovátkolással, m: 2,0 cm (IV.78.277.2.; 179. tábla 14.).
5. Füles bronz félgomb, m: 2,0 cm (IV.78.277.3.; 179. tábla 15.).
6. I. András körülnyírt, töredékes denára (CNH 11; H 8) (IV.79.57.1.; 196. tábla 19.).
7. Töredékes volta miatt nem mérhető bronzkarika (IV.79.58.1.).
8. Hosszú, hegyes, négyszög átmetszetű bronztű, h: 5,8 cm (IV.80.65.1.; 196. tábla 18.).
9. Téglaszínű, fekete foltos, korongon készített edény. Tölcséres peremű, magásra felhúzott hasú, a vállát 8 párhuzamosan bekarcolt körbefutó vonal díszíti. Anyaga szemcsés, m: 23,3, szájá: 17,8, fenéka: 9,5 cm (IV.87.66.1.; 368. tábla 3.).

13.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

13.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

Püspökladány-Eperjesvölgy 10–11. századi temetőjének feltárása során 637 sírt jelöltünk önálló számmal (106. kép, I. a kötet végén a térképtartóban),⁸⁰ a ténylegesen előkerült eltemetett személy azonban 640 volt. Az 52. sírban egy 41–46 éves nő mellett 0 éves, a 63. sírban egy 37–42 éves nő mellett csecsemő, a 600. sírszámot viselő 42–47 éves nő temetkezésében egy 2–3 éves, a 610. számú 31–36 éves nő sírjában pedig 0 éves személy is volt.

13.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

A teljesen feltárt temető csontvázainak nem szerinti megoszlása a következő: férfi 191, nő 163, 22 év alatti fiatal 256. Nem volt mérhető és bizonytalan 30.

13.6.3. Sírgödörök

A feltárás során sok alkalommal meg tudtuk figyelni a sírgödör formáját, amely az esetek nagy többségében téglalap alakú volt, s a sarkuk olykor jobban vagy kevésbé lekerekített. A sírgödöröknek a feltárás során mért mélysége nagy valószínűséggel megközelítette az eredeti mélységadatokat, ugyanis a területet csak a 19. század végétől szántották. A sírok mélysége 31 cm (139. sír) és 210 cm (164. sír) között változott, ezen belül igen nagy volt a szórás. A sírgödörök mélységadatait⁸¹ feltüntető temetőterképen⁸² szembeötlő, hogy négy méretcsoportba sorolható az elhunytak számára ásott sírgödörök mélysége, mert a gyakoriságot figyelembe véve a gödörök mélységadatai sorrendben a következőképpen alakulnak:

1. A 80–100 cm mélységű sírgödörök voltak a leggyakoribbak,
2. a 30–70 cm mélységűek csaknem azonos számban jelentkeztek az előzővel,
3. a 110–130 cm mélységű sírt mértünk 55 esetben,
4. végezetül a 140–210 cm mélységűek 24 esetben mutatkoztak.

A temető 79 sírjának mélységadata volt 110–210 cm között: férfisírok: 13., 18., 32., 37., 38., 49., 53., 54., 59., 112., 117., 121., 125., 166., 168., 171., 173., 181., 195., 197., 200., 203., 204., 205., 210., 211., 216., 222., 226., 267., 275., 280., 452., 485., 498., 504., 522., 530; női sírok: 12., 52., 63., 69., 70., 83., 99., 123., 148., 182., 206., 207., 227., 231., 232., 260., 278., 298., 299., 447., 449., 483., 484., 502., 526., 533., 598, felnőtt sírok: 164., 194., 257, fiatalok (0–22 éves) temetkezései: 31., 79., 142., 144., 177., 208., 300., 465., 475., 536., 562.)

⁸⁰ Egy sírból – az 555. sírból – ugyanis csak lócsontok kerültek elő. A temetkezés nem tekinthető lovas temetkezés részének.

⁸¹ 638 sír esetében tudtuk a mélységet rögzíteni.

A sírok mélységadatai semmiféle összefüggést nem mutattak a mellékletezéssel vagy a nemmel.

13.6.4. Tájolás

A feltárások során minden esetben, amikor mérhető volt, rögzítésre került a tájolás. A fektetés irányának meghatározását a NY–K (fej–láb) főiránytól való eltérés alapján három nagy csoportba oszthattuk. Pontosan NY–K tájolású sír 147 volt, észak felé való elhajlást lehetett rögzíteni 293, dél felé való eltérést pedig 157 esetben. Egyetlen alkalommal, a 8. sírnál a temető tájolási rendjétől eltért a csontváz fektetése (M. NEPPER 1993a, 209), 39 esetben pedig nem tudtuk megállapítani a csontváz irányát. Amint az a felsorolásból látható, a temetőben a leggyakoribb a NY–K-i főiránytól az északi irányba való eltérés volt, s ezt követte számban a dél felé elhajló sírok csoportja, s vele közel azonosan a csontvázak NY–K-i fektetési iránya.

13.6.5. A sírba helyezés módja

A sírokban talált csontvázak zömmel háton fekvő, nyújtott helyzetűek voltak. A temetőben a sírba helyezés következő módozatait tudtuk megfigyelni.

Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz,
a karok nyújtva a váz mellett,
a karok könyökben erősen behajlítva, a kézfejek a kulcscsontig hajlítva,
a jobb kar derékszögben a mellkasra hajlítva, a bal kar nyújtva a váz mellett,
a bal kar derékszögben a mellkasra hajlítva, a jobb kar nyújtva a váz mellett,
mindkét kar a medencén,
a jobb kar szorosan felhajlítva a felkar mellé, a jobb kézfej az áll alatt vagy a kulcscsonton, a bal kar pedig a medencén,
a bal kar szorosan felhajlítva a felkar mellé, a bal kézfej az áll alatt vagy a kulcscsonton, a jobb kar pedig a medencén,
a jobb kéz a szív tájékán, a bal kar enyhe ívben a medencére simult,
a bal kéz a szív tájékán, a jobb kar enyhe ívben simult a medencére,
a behajlított két kar keresztezte egymást a mellkason.
Háton fekvő váz, az eredetileg kissé felhúzott lábai oldalra dőlve,
Jobb oldalán enyhén zsugorított váz.
Bal oldalán enyhén zsugorított váz.
Jobb oldalán erősen zsugorított váz.
Bal oldalán erősen zsugorított váz.
Hason fekve zsugorított, talán összekötözött váz (580.)

Itt kell megemlítenünk a sírba helyezés különleges módját. Két esetben a sír feltárásakor a csontokat nem az

⁸² A püspökladány-eperjesvölgyi temető monografikus feldolgozásához készített, jelen munkában nem publikált munkatérképről van szó.

anatómiai rendnek megfelelő helyen találtuk meg. Ezek a temetkezések nem voltak bolygatottak, mégis a 70. sírban a bal kézfej a bal lábszáron és a lábszáron kívül került elő, a 102. sírban pedig a bal felkarcsont fordított helyzetben, azaz a könyök a vállnak megfelelő helyen nyugodott. A helyszínen felmerült, hogy mindkét esetben levágták a kézfejet, illetve a kart. Eldöntése a teljes, mindenre kiterjedő antropológiai vizsgálatok elkészültével derülhet majd ki.

13.6.6. Koporsók

Koporsóra utaló deszkamaradványokat 16 sír esetében figyelhettünk meg (33., 49., 54., 133., 144., 153., 171., 204., 260., 268., 280., 400., 547., 606., 627., 628.). Ezek között a sírok között melléklet nélküli és mellékletes temetkezések egyaránt voltak, s a koporsóban való temetésre utaló nyomokat a temetőnek mind a 10., mind a 11. századi részében találtunk.

13.6.7. Bolygatás

A temető 637 sírjának feltárása és a rajzolás során tett megfigyelések 44 esetben korabeli (9., 11., 13., 16., 23., 47., 50., 58., 67., 79., 106., 117., 144., 147., 148., 157., 177., 219., 224., 229., 236., 260., 308., 323., 330., 331., 332., 335., 380., 381., 392., 411., 416., 479., 486., 487., 488., 532., 542., 545., 549., 561., 567., 633.), a 67. és a 479. sír esetében pedig kifejezetten rituális célú bolygatást tettek egyértelművé. A két sír esetében a rituális bolygatás háttérében más-más indíték játszhatott szerepet. A korabeli bolygatáson kívül 20 esetben állatjárat okozta a csontok elmozdulását (54., 57., 61., 139., 256., 261., 262., 279., 280., 290., 302., 314., 382., 413., 417., 423., 461., 581., 603., 615.). Összesen tehát 64 sír esetében tudtuk megfigyelni, hogy az eltemetettet megbolygatták. Ez pontosan 10%-a az e temetőben nyugvó 640 személynek.

13.6.8. Halotti szemfedő

Halotti szemfedő meglétére utaló leleteket 3 férfi- és egy női sírban találtunk. Az előbbiek egyikében a szemgödörök és az orr tájékáról vastag, elkorrodálódott szemfedőlemez, egy pajzs alakú, gyöngyözött keretű veret 3 kis töredéke volt (197.), a másikának bontásakor az arckoponya és a bal kulcsont környékéről kerültek elő kis lemeztöredékek (200.), ill. a harmadikban az arckoponya feletti részről egy kettétört kerek ezüstveret (205.). Az egyetlen ilyen női sírban (207.) a szemfedőt az egész arcot beborító bőrmaradvány jelezte.

13.6.9. Ételmelléklet

A halottat a túlvilági útjára 12 esetben látták el étellel. Ez minden esetben csontos hús volt, amelyet a sírban az elhunyt legkülönbözőbb testrészei mellé helyeztek: a jobb lábfej elé (138.), a koponya mellé (178., 231., 280.), a jobb

lábszár mellé (185.), a mellkas jobb oldalára (187.), a jobb boka fölé (192.), a jobb könyökhajlatba, illetve a jobb váll fölé (195.), a bal felkar és alkar külső oldala mellé (220.), a jobb láb külső oldala mellé (216.), a bal csukló fölé (305.), végezetül a bal medence és a bal combcsont alá (306.). A húsétel csontja juh vagy kecske és sertés jobb humerusa és egy-egy esetben jobb medence, radius és tibia volt.

Ételmellékletet leggyakrabban, 7 esetben, férfiak mellé helyeztek (178., 185., 192., 195., 216., 280., 306.). 4 gyermeksírból került elő húsétel (138., 187., 220., 305.), és csupán egyetlen női sírban volt csontos hús melléklete (231.).

13.6.10. Tojás melléklet

A sírokban a mellékletül adott tojás valamiféle termékenységet biztosító szokáshoz köthetett. Ennek nyomát találtuk meg 5 temetkezésben, amelyben a tojást két esetben a mellkas jobb oldalára helyezték (a 79. gyermek-, illetve a 168. férfisírban), másutt a bal kulcsont alatt, illetve a bal kulcsont fölött (196., 202. gyermek sír), egy esetben pedig a bal alkaron, a csuklótájékon a karperec alól került ki a tojás az 5 évesen eltemetett gyermek (450. sír) vázcsontjáról.

13.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

13.7.1. A mellékletek aránya

A temetőben előkerült sírok bontása során egykor különböző célt szolgáló tárgyak kerültek napvilágra. Ékszerek, fegyverek, a hitvilággal kapcsolatos tárgyak és használati eszközök. A feltáráson a temető 307 sírjában csak az emberi vázcsontokat találtuk meg, viszont 330 sírba a temetéskor a felsorolt tárgyak közül tettek egyet vagy többet.

13.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

Egyszerű, nyitott huzalkarika:

91 sírből 141 db (+ 2 db szórvány) került elő. Főként a nők és a gyermekek viseletéhez tartozott, de férfisírokban is előfordul (2., 15., 56., 59., 117., 118.,⁸³ 143., 168., 171., 176., 192., 210., 264., 267., 282., 308., 355., 452., 629.). Az egyes temetkezésekben eltérő számú hajkarika volt:

1 sima karika volt 45 sírban: férfi (15., 59., 117., 176., 192., 210., 267., 308., 452., 629.), nő (52., 57., 63., 70., 93., 124., 234., 260., 276., 323., 392., 403., 411., 501., 505., 507., 564., 591., 631.), fiatal lány (103.), és 0–22 éves fiatal (8., 44., 61., 72., 108., 150., 165., 199., 225., 246., 310., 393., 469., 523., 562.) temetkezésében,

2 sima karika volt 43 sírban: felnőtt, akinek a neme nem volt meghatározható (180.), férfi (2., 56., 118., 143., 168., 171., 264., 282., 355.), nő (19., 21., 24., 36., 58.,

⁸³ Feltáráskor az ásató régész nőnek határozta meg a nemét, az antropológus meghatározása szerint viszont 28–32 év közötti férfi. A sírt a férfisírok között tartjuk számon.

66., 83., 86., 99., 146., 158., 160., 227., 235., 237., 238., 259., 263., 298., 299., 376., 395., 520., 525., 544., 560.), fiatal leány/nő (17., 55., 107.) és 0–22 éves fiatal (144., 329., 375., 515.) temetkezésében,

3 sima karika volt 1-1 leánygyermek (5.) és nő (73.) temetkezésében, végezetül

4 sima karika volt 1 női sírban (206.).

S-végű hajkarika:

74 sírban volt S-végű hajkarika, ezek közül csak 3 volt férfi nyughelye (327., 402., 513.). A karikák példányszáma összesen 115 db-ra rúgott.

1 S-végű karika volt 43 sírban: férfi (402., 513.), nő (52., 93., 128., 217., 321., 312., 383., 399., 410., 411., 413., 418., 428., 433., 505., 525., 591., 600., 602., 605., 625., 234.), fiatal leány/nő (103.), és 0–22 éves fiatal (108., 326., 362., 386., 398., 401., 412., 419., 422., 424., 430., 437., 489., 492., 558., 594., 615., 630.) temetkezésében,

2 S-végű karika volt 28 sírban: férfi (327.), nő (3., 137., 201., 229., 241., 271., 334., 337., 377., 431., 454., 471., 481., 587., 589., 590., 612., 626.) és 0–22 éves fiatal (366., 372., 406., 453., 463., 500., 563., 567., 574.) temetkezésében,

4 S-végű karika volt 2 női sírban (501., 527.),

8 S-végű karika pedig egy 0–22 éves fiatal (104.)

mellett.

Fülbevaló:

Egyszerű, nyitott karika:

27 sírban volt, összesen 34 db (+1 szórvány) példány. Főként női és gyermeksírokból került elő, 5 esetben azonban férfitemetkezések melléklete volt (4., 115., 197., 200., 280.).

1 fülbevaló karika volt 20 sírban: férfi (4.), nő (58., 228., 435., 505.), fiatal leány/nő (47., 92., 107.) és 0–22 éves fiatal (40., 145., 329., 340., 406., 412., 419., 460., 523., 567., 576., 594.) mellett,

2 fülbevaló karika volt 7 sírban: férfi (115., 197., 200., 280.), nő (418.) és 0–22 éves fiatal (362., 450.) mellett.

S-végű fülbevaló:

28 sírból került elő, összesen 38 db, de csupán 2 férfisír (400., 464.) mellékletei között szerepelt.

1 S-végű karika volt 19 sírban: férfi (464.), nő (234., 247., 293., 365., 377., 399., 410.), 0–22 éves fiatal (285., 329., 347., 364., 390., 401., 422., 460., 567., 576.) temetkezésében,

2 S-végű karika volt 8 sírban: férfi (400.), nő (341., 411., 527.) és 0–22 éves fiatal (349., 352., 385., 569.) temetkezésében.

3 S-végű karika volt egyetlen gyermeksírban (406.).

Egyéb típusú fülbevalók:

lefelé szélesedő spirálcsőngős 1 nő mellett (182.), öntött bronz ugyancsak 1 fiatal nő mellett (289.), végezetül

rátekerült huzalú 1 gyermeksírban (460.).

Torques:

A temető területén a nyakperecek öt típusa került elő, az anyaguk bronz vagy vas volt.

Úreges vastorques: kampós záródással gyermeksírban (460.) látott napvilágot, s ugyancsak gyermeksírból került elő (61. sír) a 460. sír leletéhez hasonló záródású töredékes torques.

Vasdrótból hajlitott torques: gyermeksírban (138.).

Elhegyesedő végű bronzhuzal torques: 1-2 éves gyermek temetkezésében (270.).

Több százból sodrott bronztorques:

5 sírban 1-1 példány került elő a háromrét hajtott bronzszázból sodrott hurkos-kampós végződésű típusból, nő (312., 540.), fiatal leány/nő (146., 289.) és 0–22 éves fiatal (269.) temetkezésében,

3 sírban 1-1 példány volt a két kettőhajtott és szembe csavart bronzszázból sodrott hurkos-kampós végződésű típusból, nő (542.) és 0–22 éves fiatal (500., 521.) mellett.

Torques-diadém:

1 gyermeksírban került elő két kettőbe hajtott és szembe csavart bronzszázból sodrott hurkos-kampós végződésű típus (8.),

1 női sírban volt keskeny bronzlemezről tekercselt példány (158.).

Gyöngy:

Nyakban viselt gyöngy 44 sírből került elő. Aranyozott ezüsthóliás gyöngy 13 sírből, nő (158., 428., 501., 527.), fiatal leány/nő (103.) és 0–22 éves fiatal (133., 401., 406., 409., 419., 463., 515., 567.) mellől, kásagyöngy 3 sírből, mindhárom esetben 14 év alatti korú temetkezéséből (371., 398., 407.), aranyozott ezüsthóliás és kockásra vagdalt felületű gyöngy együtt 2 gyermeksírből (390., 493.), aranyozott ezüsthóliás-, kása-, és kis szemes gyöngy 2 sírből, az egyikben 16-18 éves fiatal nő (362.), a másikban 4-8 éves gyermek (582.) nyugodott.

Különböző típusu gyöngymellékletet tartalmazott még 26 sír, férfi (59., 529.), nő (83., 207., 217., 362.), fiatal leány/nő (47., 88., 95., 107., 146., 177., 256., 289.) és 0–22 éves fiatal (76., 138., 149., 189., 239., 285., 301., 349., 450., 460., 465., 528.) temetkezése. Az ezekből a sírokból előkerült gyöngyök a következő típusúak voltak: nagy szemes, kis szemes-, orsó alakú, korong alakú, henger alakú, csorgatottan bordázott, bordázott, levágott sarkú hasáb, kettőscsonkakúp alakú, dinnyemag alakú, csonkakúp alakú gerezdelt, lapított henger alakú, hullámvonaldíszes, virágszemes.

Egy 15-17 éves leány nyaki gyöngyei közé 1 kauricsigát fűztek (289.), a kontypártját pedig apró, zöld, fekete, kék, fehér kásagyöngyök díszítették.

A hajfonat gyöngyei:

A nyakban viselt gyöngyökön kívül a hajfonatot díszítő gyöngyöket ugyanabban a temetkezésben találtuk meg (17.), közéjük volt fűzve egy tornyoscsiga is.

Hajfonatkorongpár:

A 10. századi temető női sírjaiból kerülnek elő lemezes vagy áttört korongok, s a tárgyalat lelőhelyen mindössze egyetlen női sír (17.) mellékleteként bukkantunk a hajfonatok végét díszítő lemezes, aranyozott ezüst korongpárra.

Karperec:

A temető 50 sírjából összesen 79 karperec került elő, amelyek anyaga kivétel nélkül bronz. A karperecek női és gyermeksírok mellékleteként szerepelnek, egyetlen sír esetében merül fel kétség. Az antropológiai vizsgálat szerint ugyanis a 37. sír férfisír, az ásató helyszíni megfigyelése alapján azonban, amelyet a sírlapon a sírleírásban is rögzített, inkább női sírnak volt tekinthető. Egy vagy több karperec melléklettel ellátott sírok: férfi (37.), nő (12., 21., 24., 52., 63., 66., 86., 99., 123., 124., 126., 158., 182., 207., 227., 234., 242., 278., 312., 447., 457., 459., 631.), fiatal leány/nő (17., 47., 55., 107., 146., 198., 289.) és 0–22 éves fiatal (31., 100., 108., 131., 142., 149., 177., 189., 191., 239., 295., 301., 450., 460., 521., 556., 563., 564., 577.) temetkezése.

Sodrott karperec:

9 sírban volt 1 vagy 2 olyan sodrott karperec, amelyet ketté- vagy többért hajtott bronzszálból készítettek.

1 db volt 8 sírban: férfi (37.), nő (12., 182.), fiatal leány/nő (17., 198.) és 0–22 éves fiatal (142., 189., 301.) mellett,

2 db volt 1 női sírban (457.).

Fonott karperec:

5 sírből 5 példány került elő, nő (63., 207.) és fiatal leány/nő (17., 47., 289.) temetkezésében.

Síma, nyitott huzalkarperec:

38 sírban 47 példány látott napvilágot:

1 huzalkarperec volt 30 sírban: férfi (37.), nő (21., 24., 52., 66., 86., 126., 182., 227., 234., 242., 278., 631.), fiatal leány/nő (17., 107.) és 0–22 éves fiatal (100., 108., 131., 142., 149., 189., 191., 239., 295., 301., 450., 460., 556., 563., 577.) temetkezésében,

2 példány 7 sírban: nő (12., 124., 312.), fiatal leány/nő (55., 146.) és 0–22 éves fiatal (31., 177.) mellett,

3 db pedig egy fiatal nő sírjából (289.).

Síma, zárt huzalkarperec:

1 női sírban 1 példány került elő (447.).

Öntött, zárt, állatfejes karperec:

5 sírban 7 db került elő: nő (99.: 2 db, 123.: 2 db, 158.) és 0–22 éves fiatal (521., 564.) mellől.

1 db volt 3 sírban, nő (158.), valamint 0–22 éves fiatal (521., 564.) mellett, végezetül

2 példány volt 2 női sírban (99., 123.).

Nyitott, egyik végén állatfejes, másik végén elhegyesedő karperec:

1 fiatal leány/nő sírjában 1 db (198.).

Sodrást utánzó rovátkolással díszített, öntött, zárt karperec:

1-1 nő (158.) és 0–22 éves fiatal (521.) temetkezéséből 2-2 db.

Pántkarperec:

4 sírből 4 db került elő, s valamennyi bronzból készült: nő (459.) és 0–22 éves fiatal (450., 521., 556.) temetkezéséből. Volt közöttük pödrott végű, díszített (450.), ill. díszítetlen (556.), valamint keskeny, lekerekített végű díszítetlen (459.), s ugyancsak lekerekítetten kiszélesedő végű, díszített példány (521.).

Gyűrű:

A temetőből összesen 111 gyűrű került elő, s 7 típushoz tartoztak. Az anyaguk bronz, ezüst és üveg.

Nyitott huzalgyűrű:

Az egyes példányok átmetszete négyzet, rombusz, kör, félkör vagy lencse alakú. Ebből a típusból síronként csak egy-egy darab fordult elő, zömmel női és gyermeksírokban, kivéve 5 férfisírt. Összességében 32 sírből 32 nyitott huzalgyűrű látott napvilágot: férfi (262., 308., 400., 513., 566.), nő (127., 128., 234., 235., 238., 241., 261., 274., 276., 312., 324., 455., 459., 471., 520., 542., 564., 600., 612.) fiatal leány/nő (7., 198.) és 0–22 éves fiatal (285., 305., 362., 417., 521., 574.) mellől.

Nyitott pántgyűrű:

A temető leggyakoribb gyűrűtípusa volt, 30 sírban összesen 44 db (+1 szórvány) vált ismeretessé. Csak a női és gyermeksírok melléklete volt, egyetlen férfi sírjából sem került elő. Több temetkezésben egynél több példány is felbukkant:

20 sírban volt 1-1 db: nő (21., 57., 58., 70., 182., 201., 206., 223., 278., 289.), 0–22 éves fiatal (72., 75., 100., 144., 174., 199., 232., 239., 256., 398.),

8 sírban volt 2-2 db: nő (63., 99., 207.), fiatal leány/nő (47., 55., 146.) és 0–22 éves fiatal (191., 450.),

1 17-18 éves leány sírjában volt 3 db (198.), s ugyancsak

1 8-9 éves gyermek sírjában 5 db (177.).

Fejcsigolya:

Egyetlen férfisírből sem került elő ez a típus, bár a temető 6 sírjából 6 példány vált ismeretessé: nő (66., 631.), fiatal leány/nő (17., 289.), 0–22 éves fiatal (72., 256.).

Zárt karikagyűrű:

Öntött, zárt karikagyűrű 7 sírből került elő, összesen 8 darab, ezek közül kettő férfisír melléklete volt (498., 545.).

6 sírban volt 1-1 db: férfi (498., 545.), nő (230., 276., 507.) és 0–22 éves fiatal (515.),

1 női sírban pedig 2 db (525.).

Sodrott gyűrű:

6 sírből került elő 6 db, közöttük két szálból sodrott 4 női (433., 505., 527., 598.) és három szálból sodrott 2 gyermeksírből (346., 620.).

Fonott gyűrű:

Az előkerült fonott gyűrűk nagy részénél a laposra elkalapált végek miatt nem lehetett megállapítani, hogy hány szálból fonták.

10 sírban volt 1-1 darab: férfi (327., 355.), nő (271.: 4 szálból; az antropológus meghatározása alapján került ide; az ásató szerint férfisír volt, 321., 376.: 3 szálból, 501., 587., 589.), 0-22 éves fiatal (406.) és felnőtt (328.) temetkezéséből.

1 0–22 éves fiatal sírjában volt 2 db (371.: 3-3 szálból).

Üveggyűrű:

Egyetlen, 0-22 éves fiatal sírjában fordult elő egyetlen db (285.).

Köbeteles gyűrű:

Egyetlen női sírből került elő egyetlen db (293.).

Csörgő:

Bronzból készült valamennyi példány, amelyek közül 3 gyermeksírból, 1 pedig egy fiatal nő temetkezéséből került elő: fiatal leány/nő (289.) és 0–22 éves fiatal (95., 349., 582.).

Ólomamulett:

Kizárólag gyermeksírok leleteként került elő 2 sírból 1-1 db (88., 107.).

Kolomp:

A temető területéről előkerült 1 db a 253. számú gyermeksír lelete volt.

Lunula:

2 sírból 2 db, mindkettő leánygyermek sírjának melléklete volt (92., 107.).

Ongon:

Két sírból 3 db látott napvilágot, s mindegyik nyúl ugrócsontja volt. A 146. sír női csontvázának nyakában egy nyúl jobb és bal astragalosa, a 450. sírban nyugvó leánygyermek mellől pedig egy nyúl jobb astragalosa került elő.

Kereszt:

A nyakban viselt keresztet a temető 11. századi részében tűntek fel. 2 öt év körüli leánygyermek sírjából 2 példány került elő: a 95. sírban latin kereszt kíséretében, a 107. sír bizánci típusú keresztjét pedig I. (Szent) István denára keltezte.

13.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei**Párta:**

Préselt kerek, aranyozott bronz pártaszegélyveret: egy 15-17 év körüli fiatal leány (55.) sírjából 3 darab.

Csüngős pártadiszveret: a 107. leánygyermek sírjából 9 felső és 1 alsó rész került elő, valamennyi bronzból.

Fejdísz:

Feltehetően textilfejfedőt rögzítő bőrpánt 2 aranyozott ezüstverete a 207., női sírból.

Gomb:

Összesen 31 sírból került elő a ruha nyaki részének zárását szolgáló gomb. Ez a tárgy a női és a gyermeksírok gyakori lelete, csak ritka kivételként fordul elő férfi mellékleteként. Ebben a temetőben 3 típusa bukkant fel, ezek bronzból, ezüstből és üvegből készültek. A legtöbb példány anyaga bronz volt.

Füles félgomb:

15 sírból került elő, közöttük csupán egyetlen férfisír volt (297.), a többi nők és gyermekek temetkezése: nő (19., 63., 83., 182., 207., 278., 299., 459., 502., 542.), fiatal leány/nő (5., 289.) és 0–22 éves fiatal (295., 582.).

5 sírban volt 1-1 példány, azaz fél pár: nő (19., 182., 299., 542.), 0-22 éves fiatal (582.) és 1 szórvány példány, 7 sírban volt 2-2 példány, azaz egy pár: férfi (297.), nő (63., 83., 459.), fiatal leány/nő (5., 289.) és 0-22 éves fiatal (295.).

2 női sírban volt 3 félgomb (278., 502.), végezetül 1 női sírban pedig 4 pár félgomb (207.).

Tömör fülesgomb:

16 sírból 20 db került elő, melyek közül mindössze 3 volt férfi nyughelye (178., 226., 280.), ezenkívül nő (24., 83., 207., 260., 278., 526., 556.), fiatal leány/nő (17., 47., 92.) és 0–22 éves fiatal (72., 100., 564.) sírjában látott napvilágot.

14 sírból 1-1 db került elő: férfi (178., 226., 280.), nő (24., 83., 260., 278., 526., 556.), fiatal leány/nő (17., 47., 92.) és 0–22 éves fiatal (72., 100.) temetkezésében, 1 0-22 éves fiatal sírjában 2 db (564.), 1 női sírban pedig 4 db (207.).

Üveggomb:

Bronzfüllel ellátott üveggomb a 206. női sírból került elő.

Ruhaveret:

17 sírból került elő ruhaveret, összesen 70 db, és szórványként egy csüngős ingnyakdíszveret felső tagja. Az ingnyakdíszveretek és a csüngős ingnyakdíszveretek zömmel bronzból, de ritkábban ezüstből is készültek, és előfordultak ólomveretek is. A bronz- és ezüstvereteket aranyozták. Általában női és gyermeksírok mellékletei voltak, csupán egyetlen férfisír leleteként fordult elő kerek veret (118.).⁸⁴

Rombusz alakú ingnyakdíszveret:

1 14-16 éves leánygyermek sírjából 1 db (465.).

Kerek ingnyakdíszveret:

7 sírból 15 db: férfi (118.: 1 db, 205.: 1 db), nő (217.: 5 db), fiatal leány/nő (47.: 4 db, 101.: 1 db, 256.: 2 db, 518.: 1 db).

Csüngős ingnyakdíszveret:

4 fiatal lány/nő sírjából 10 példány látott napvilágot (88.: 1 db, 95.: 2 db, 103.: 4 db, 146.: 3 db).

Csüngős ingnyakdísz garnitúra (kétsoros):

4 sírból került elő: nő (24.: 5–5 db), fiatal leány/nő (47.: 8–4 db, 256.: 5–2 db, 518.: 6–1 db).

Kerek, olomból öntött ruhaveret:

2 sírból vált ismeretessé (92.: 7 db, 198.: 4 db).

Préselt ezüst ruhadísz korong:

1 fiatal leány/nő temetkezéséből (17.) 1 db.

Állat alakú veret:

2 sírból, mindkettő leánygyermek sírja (5.: 1 bagolyfej ábrázolású, 17.: 2 pillangó formájú).

Ismeretlen formájú ruhaveret töredéke:

Egyetlen sírból, egy 8-9 év körüli gyermek temetkezéséből (177.) őrződött meg.

Veretes öv:

Teljes övgarnitúrával ellátott öv nem került elő a temető területéről. Veretes öv meglétére utaló leletek azonban felbukkantak, jöllehet számuk igen csekély. Mindössze két férfisírból kerültek elő, az 56. sírból 3 bronzveret, a 297. sírból pedig 2 aranyozott ezüstveret.

⁸⁴ A temető anyagát feldolgozó antropológus szerint férfi, a helyszíni megfigyelés szerint nő.

Veretes csizma:

A 280. férfisírban egyetlen olyan veret került elő, amelynek csizmaveret funkciójára a sírban fellelt helye alapján következtettünk.

13.7.4. Fegyverzet

A temetőben fegyver csak férfisírokból került elő. A 637 síros temetőben mindössze 32 sír volt fegyvermellékletes (13., 16., 22., 23., 26., 28., 32., 38., 41., 54., 56., 80., 112., 143., 154., 168., 175., 176., 178., 181., 183., 192., 193., 197., 200., 204., 205., 210., 216., 222., 267., 280.)

Íj:

A fegyveres férfisírok között csupán egyetlen egyben (200.) tártunk fel íjcsontokat.

Nyílcsúcs:

A fegyveres férfisírok között nyílhegy 29 sírban volt, ezek száma összesen 71 db (1., 13., 23., 26., 28., 32., 38., 41., 54., 56., 80., 112., 143., 154., 168., 175., 176., 181., 183., 192., 193., 197., 200., 204., 205., 210., 216., 222., 267., 380.), a mellékletül adott nyílhegyek száma 1 és 6 között változott:

- 7 sírban volt 1 db (13., 26., 32., 41., 80., 154., 222.),
- 13 sírban 2 db (28., 38., 54., 112., 143., 175., 176., 181., 192., 193., 205., 216., 267.),
- 4 sírban 3 db (23., 168., 183., 280.),
- 1 sírban 4 db (210.),
- 2 sírban 5 db (197., 200.),
- 2 sírban pedig 6 db (56., 204.).

Nyíltartó tegez:

4 sírból kerültek elő tegezhez tartozó függesztőkarikák, csontlemezek és merevítő vasalások (38., 54., 56., 200.).

Balta:

A nagy sírszámú temetőből mindössze 3 db került elő: egy fokosbalta (38.) és 1-1 balta (178., 205.).

Szablya:

A 10. századi temetőrész 2 sírjában volt szablya (16., 22.).

13.7.5. Lovas sírok, lószerszámok

A 637 síros temetőben női sír mellékleteként lószerszám nem került elő. 24 lószerszámú férfisírt találtunk (13., 16., 23., 26., 28., 32., 38., 54., 56., 67., 80., 112., 143., 168., 172., 181., 195., 197., 200., 204., 205., 210., 216., 280.), de részleges lovas temetkezés meglétét csupán 3 esetben tudtuk rögzíteni (26., 181., 216.). Lószerszámot és fegyvert együtt 21 férfi sírjába helyeztek (13., 16., 23., 26., 28., 32., 38., 54., 56., 80., 112., 143., 168., 181., 197., 200., 204., 205., 210., 216., 280.), vagyis mindössze 3 olyan lószerszámú férfisír volt, amelyben semmiféle fegyvernek nem leltük a nyomát (67., 172., 195.).

Zabla:

Vékony és vastag szájasú, kis- és nagykarikás csikó-zablákon kívül egy oldalpálcás vaszabla került elő a 32.

sírból. A szájas és a karika méretei alapján elkülöníthető típusok: vékony szájasú kiskarikás csikózábla (13., 16., 23., 26., 28., 54., 56., 67., 143., 168., 172., 181., 195., 200., 204., 205., 216., 280.), vastag szájasú kiskarikás csikózábla (112.) és vékony szájasú nagykarikás csikózábla (181., 200.).

Kengyel:

Az 54., a 200. és 204. sírból került elő tausírozott kengyel, egy esetben pedig fakengyel fémvasalására leltünk (168. sír). Az előkerült kengyelek három nagy csoportba sorolhatók: trapéz alakú kengyelek (13., 26., 112., 143., 200., 204., 216.), körte alakúak (16., 23., 32., 38., 54., 56., 67.: felemás kengyelpár egyik példánya, 80., 181., 195., 197., 205., 210.), valamint a 67. sír félellipszis alakú másik példánya.

Hevedercsat:

Közülik nagyon sok – hasonlóan a temető többi vastárgyához – felszedéskor, illetve restaurálás közben megsemmisült. Ahol a sírbontás során hevedercsatot vagy egyéb lószerszámartozékot vagy más vastárgyat leltünk, minden esetben rögzítettük a sír mellékleteinek leírásánál akkor is, ha azok a felszedéskor vagy a restaurálás során megsemmisültek. A hevedercsatok öt típusát figyeltük meg: téglalap alakú (204., 205., 280.), lekerekített sarkú téglalap (16., 79., 195.), ovális (23., 56.), D alakú (27., 200.) és lant alakú (13., 38., 112., 181., 197.) példányokat.

Nyereg:

Nyereghez tartozó bronzszegecsek és vasalás került ki a 216. lószerszámú, két nyílhegygel ellátott sírból.

13.7.6. Használati eszközök

Kés:

49 (30 férfi, 8 nő és 11 gyermek) sírból 49 db különböző méretű kés került elő. Zömmel férfisírok mellékleteként került felszínre, de női és gyermeksírokban is előfordult, az utóbbiak mellékleteként 2 éves kortól 17 éves korig volt megtalálható: férfi (10., 13., 14., 18., 22., 23., 26., 28., 41., 56., 97., 117., 119., 125., 143., 168., 175., 181., 183., 185., 192., 193., 203., 205., 267., 280., 296., 297., 358., 467.), nő (7., 36., 69., 99., 223., 230., 278., 459.), valamint 0–22 éves fiatal (1., 27., 46., 72., 92., 165., 300., 332., 343., 422., 469.) temetkezésében.

Ár:

20 férfi- és női sír mellékletei között találtunk árat, gyermek sírjából egyetlen esetben sem került elő. Az alábbi férfi- (171., 195., 226.) és női sírokban (12., 63., 83., 124., 163., 182., 201., 206., 207., 223., 231., 260., 278., 298., 502., 540., 556.) láttak napvilágot.

Tű:

Két női sírban (24., 69.) figyeltünk meg vastút a feltáráskor, azonban a restauráláskor mindkettő elporladt. Szórványként előkerült egy bronztű is.

Csont tűtartó:

Egyetlen női sír tartozékai között találtunk csont tűtartót (163.).

Csiholó:

Csiholó a temető 7 férfisírjában volt, valamennyi lant alakú (10., 23., 143., 175., 203., 210.), továbbá a 204. sír példánya, amely időközben szétporladt.

Kova:

4 férfisírban találtunk a tűzcsiholáshoz használt kovát. Ezek közül háromban megtaláltuk a csiholót is (23., 175., 203.), viszont a 253. sírban kovapengét leltünk ugyan, de csiholóvasat nem.

Fenőkő:

3 sír leletei között találtunk fenőkövet, két férfi- (23., 210.) és egy női sírban (540.).

Sarló:

Az egész temető területéről egyetlen női sír lelete volt egy ép sarló (471.).

13.7.7. Érmék

A temető területéről 45 sírből 50 darab érme került elő. Mellékletül leggyakrabban gyermekek sírjába tették (20 esetben), női sír mellékleteként került elő 15 sír bontásakor, és 8 esetben volt férfisír melléklete. Az érmék kora I. (Szent) Istvántól I. (Szent) Lászlóig terjed:

1 sírből 1 db 4. századi római kisbronz: férfi (23.), 7 sírből I. (Szent) István 1-1 denára: nő (73., 234., 238., 542.) és 0–22 éves fiatal (107., 220., 563.) temetkezésében,

1-1 férfi- (264.) és női (160.) sírből Péter 1-1 denára, 7 sírből I. András 1-1 denára: férfi (355.), nő (160., 235., 274.) és 0–22 éves fiatal (218., 329., 574.) temetkezéséből,

7 sírből Béla dux 9 denára, amelyek közül 2 női sírban volt 2 db (271., 376.), 5 sírban pedig 1-1 db, nő (397.) és fiatal egyén (309., 330., 349., 576.) mellett,

2 sírből I. Béla 1-1 denára, nő (418.) és 12 éves gyermek (493.) mellől,

16 sírből Salamon 1-1 denára, férfi (384., 391., 496., 575.), nő (324., 337.) és 0–22 éves fiatal (284., 328., 332., 362., 375., 427., 486., 492., 558., 582.) temetkezéséből,

3 sírből I. (Szent) László 4 denára, női (600.), ill. meghatározhatatlan váz mellett (409.: 2 db, 430.).

Az előkerült érmék közül 2 példányt nem lehetett meghatározni: az egyik a 339. férfisír melléklete volt, a másik pedig a 376. női sírből került elő, 2 darab Béla dux-érmével együtt.

Az éremmelléklet helye a sírban:

A 45 sírből tíz esetben bontás közben került elő érme, így nem tudtuk rögzíteni a helyét.

A koponya tájékáról, alóla, mellőle, ill. az állkapocs környékéről került elő 14 esetben (73., 160., 218., 220., 271., 328., 332., 339., 349. [átfúrt], 355., 397., 492., 582., 600. [átfúrt]),

a mellkas tájékáról 11 esetben (160., 235., 271., 329., 330., 391., 418., 427., 496., 574., 576.),

a medence tájékáról 6 esetben (238., 264., 274., 376., 384., 486.),

a jobb könyök tájékáról 1 esetben (23.),

a bal kézfej helyéről 1 esetben (107.).

A sírokban lelt érmék közül 4 db volt átlukasztva, a 349. sír Béla dux-denára, valamint a 409. sír 2, ill. a 600. sír 1 db I. (Szent) László-érméje.

13.8. ÖSSZEGZÉS

A püspökladány-eperjesvölgyi 637 síros temető 8925 m²-en feküdt. A temetőárokknak 25 méteres szakaszát találtuk meg a délkeleti szélén, a délnyugati szélén pedig 11 méter hosszúságban lehetett követni a nyomát, ezért teljesen körbe kellett ásnunk a temetőt biztonsági szelvényekkel, hogy kizárhassuk annak a lehetőségét, hogy 6-8 méteres sírmentes sáv után folytatódjék valamelyik oldalon a sírmező. Ezért átlagosan 6-10 méter szélességű biztonsági szelvényeket csatlakoztattunk a területhez, amelynek nagysága így elérte a 15 ezer m²-t.

A feltárás 6 esztendeje alatt 640 személy maradványai kerültek felszínre, ugyanis az antropológiai vizsgálat során kiderült, hogy nem három (52., 600., 610.), hanem négy kettős sír volt a temetőben, mert a 63. sírban is csecsemőcsontok voltak a 37-42 éves nő vázcsontjai mellett. Megállapíthatjuk, hogy a temetőben 641 személlyel kell számoljunk. Sírvesztés szinte kizárható, mivel mélyszántás a területet nem bolygatta, s ahol bolygatást figyeltünk meg, beigazolódott annak rituális célzata.

A temető feltárása során előkerült leletanyag értékelése a temető megindítását a 10. század elejére teszi, s az itt élő közösség folyamatosan használta a 11. század végéig. Az emléktanyag alapján a temető egy gazdag köznépi közösség nyugóhelye volt. Ez az egyik nagy, Kelet-Magyarországon megjelenő köznépi tömb. A temetőben jól elkülönült a 11. századi rész. Egymásra temetés nem fordult elő, egyetlen 11. századi sírt sem ástak bele 10. századi temetkezésbe, azaz elevenen élhetett a közösségben az elődök nyughelye, amelyet tisztelőben tartottak. A 10. és a 11. századi rész sírszáma a feldolgozás jelen szintjén közel azonosnak tűnik. Jól kirajzolódik a temető betelepítésének rendje. A 10. századi temetőrésznek csaknem a mértani közepén helyezkedett el egy sír nélküli szabad térség, ahol egy közel 2 méter mélyre leásott „facölöp” (faoszlop, bálványfa) csonkját találtuk meg. Ez lehetett a szent berek, egy fás, bokros hely, ahol áldozatot mutattak be. Fegyveres férfiak sírjai vették körül ezt a területet (22., 23., 26., 26., 32., 56., 67., 178., 176., 192., 154., 267., 280.), amelyek közül egy (67.) rituális bolygatás áldozatául esett. A temető 10. századi részét északról itt is – amint azt más honfoglalás kori temetőkben is megfigyelték – fegyveres férfiak sírjai zárták.

A 10. századi temetőrész északkeleti (52.), északnyugati (63.), illetve déli szélére temették el (600., 610.) csecsemőkkel (a 600. sír esetében a 2-3 éves gyermekével) együtt elhunyt asszonyokat. A honfoglaló közösség szigorú temetkezési szokásaival és hitvilágukkal összefüggő motiváció indokolja ezeknek az elhaltaknak a többi halottól való elkülönülését.

A temetőből kiemelkedő gazdagságú sír nem került elő. A férfisírok mellékletei azt bizonyítják, hogy szabad férfiak nyugodtak e temetőben. A két szablyás férfisír nyugvóhelye a szent berekhez legközelebb helyezkedett el. Feltéhetően a közösség vezetőit sejtethetjük bennük. A lószerszámok sírokban részleges és szimbolikus lovas temetkezést figyelünk meg. A részleges lovas temetkezés során a lókoponya és a négy lóláb csontja került elő a férfivázak mellől: a bal láb mellől, a jobb lábról és a bal lábszár fölötti részről, de annál jóval magasabban. Minden esetben meg tudtuk figyelni a részleges lovas temetkezésnél, hogy az elhunytat földdel betemették, és a temetésre előkészített lovat csak akkor helyezték a sírba. A szimbolikus lovas temetkezés esetében a lenyúzott lóbőr nyomát mindenütt meg tudtuk figyelni, ahol lószerszámok is kerültek elő, mert a lenyúzott lóbőrbe csavart kengyelpárt, zablát, hevedercsatot a lábfejek elé, illetve a lábszárakra helyezték. Szólni kell egy ritkán előforduló temetési szokásról is – a lósírról –, amely lóáldozat lehetett. Egy esetben figyelhetünk meg a temető délnyugati szélén (555.).

A sírokból előkerült nyílhegyek bizonyítják az íj használatát, azonban ezek egy kivétellel (200.) nem voltak csontborításosak. Minden bizonnyal tulajdonosának rangját is jelölte a tausírozott kengyel, amelynek tulajdonosai, az 54., 200. és 204. sírban nyugvó harcosok a temető északi és északnyugati szélén még holtukban is védtek a közösséget.

Kiemelkedő szépségű női sír volt a 17. és a 289. számú.

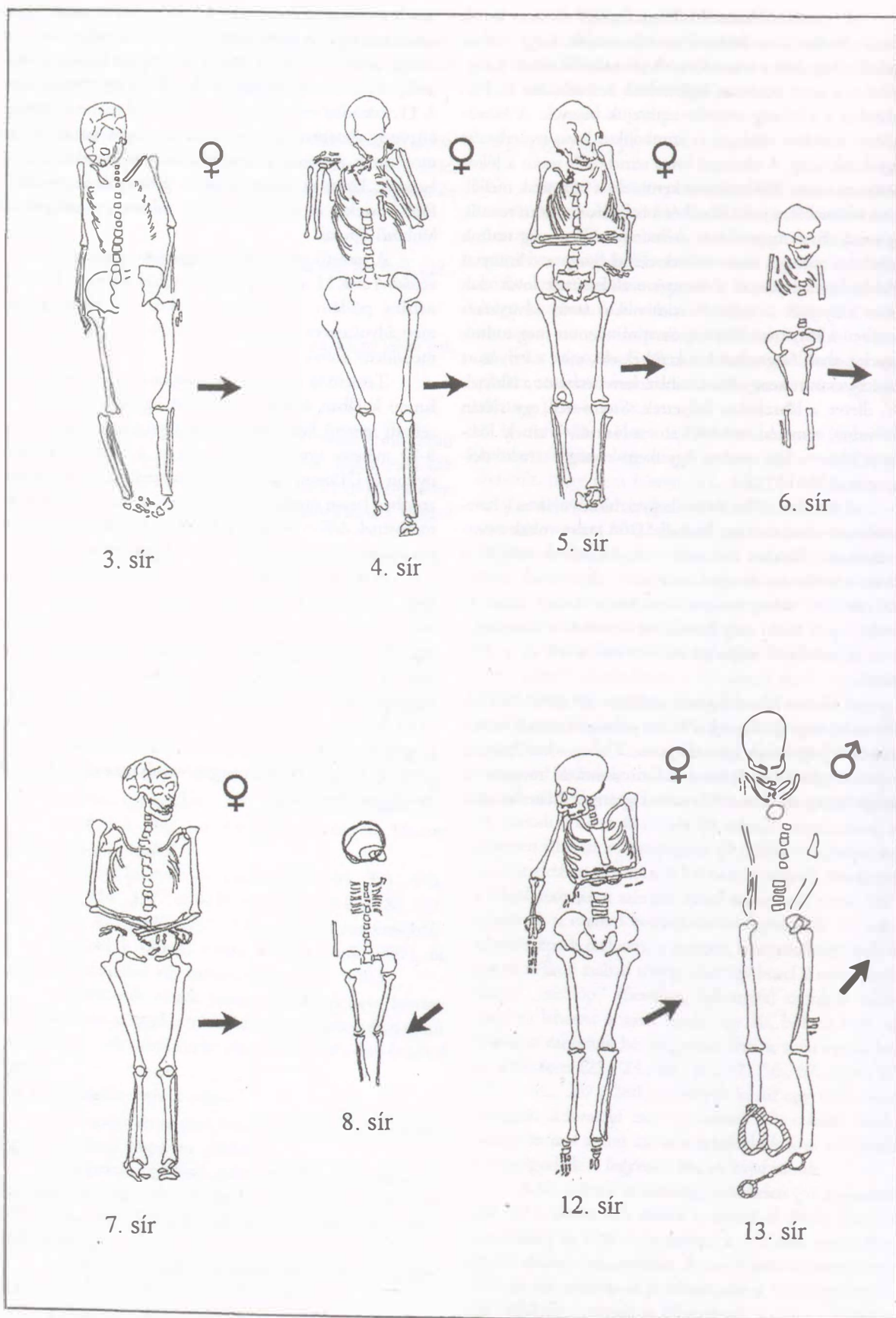
A lélekhit kézzel fogható emlékei a sírokból előkerült állat alakú tárgyak. Ilyenek a 17. sír pillangó formájú veretei és az 5. sír bagolyfejet formázó verete. Ősi ugor kori halottas szokás meglétét bizonyítja a halotti szemfedő megléte. A kereszténység nyoma a 95. számú gyermeksírban az első,

amely a változásokat mutatja. A latin típusú kereszttel együtt azonban a régi hit nyomaként az ártó szellemeket távol tartó csörgő is jelen volt, a 107. sír bizánci típusú keresztje mellől pedig előkerült egy bajelhárító lunula és egy ólomamulett. A 11. századba való átmenet törés nélkül mehetett végbe a közösség életében. A sírok a viszonylagos gazdagságukat megőrizték. A zömmel ezüstből készült hajfonatkarikák, fülbevalók, köves és fonott gyűrűk, gyöngyök képviselték a főbb leleteket az ezredfordulótól, valamint a csörgők különböző típusai.

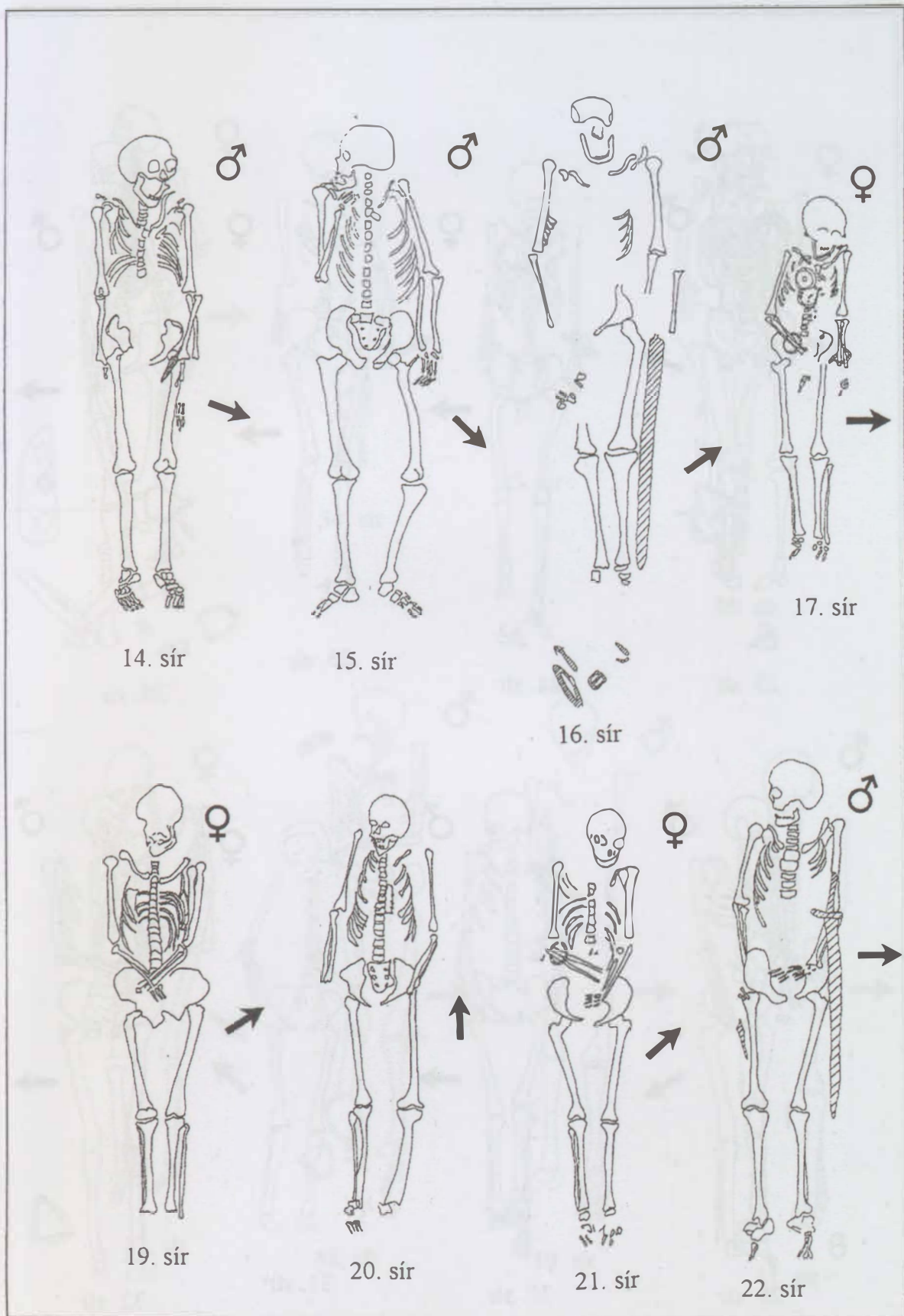
A temető területéről az egyetlen római kisbronz kivételével csak 11. századi pénzek kerültek felszínre. Közöttük néhány példány nem halotti obulus volt, hanem ékszer, mert átlukasztva, nyakban viselték őket, s gyermek sírjának mellékletei voltak.

Temetőnk faluja jó népesség tartónak bizonyult. Salamon korában északra is nyitottak egy szárnyat, de a 10. századi temető közelébe már nem temettek, hanem attól 8-10 méteres üres sáv választotta el a Salamon korában nyitott és I. (Szent) László idejéig használt új részt. Eközben azonban lassan tovább terjeszkedtek a sírok a temető eredeti tömbjének déli és északi részeire is. A 11. század kezdetétől természetszerűleg elmaradt a lovas-fegyveres temetés.

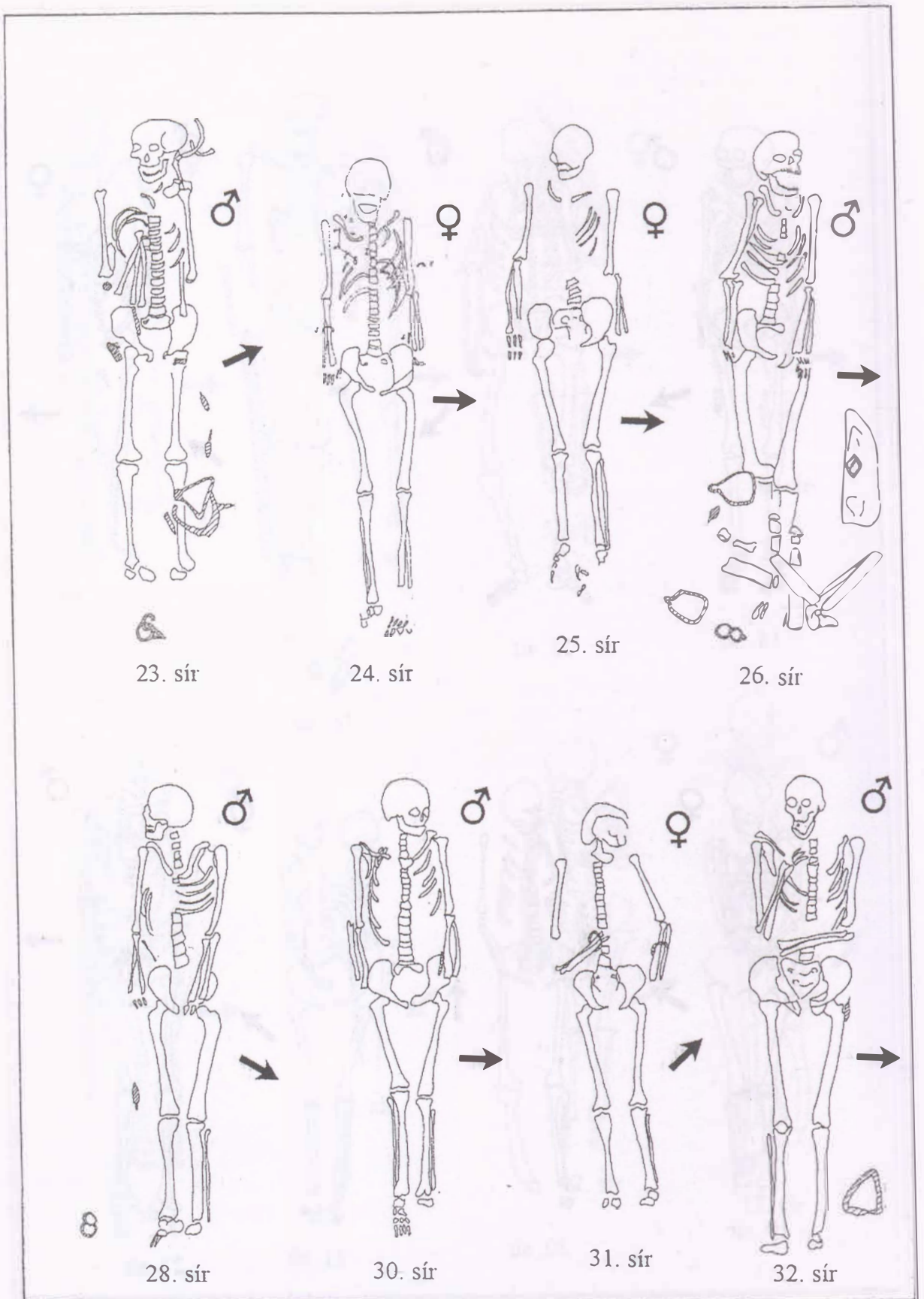
A temető használata I. (Szent) László korával szűnt meg. A közösség faluja feltehetően Futak szolgálonépi falu volt. Ezt tételezzük fel a környék helyneveiből. A környéket egy 1885. évi térkép Futakegyháznak jelöli, s feltételezhető, hogy ez a falu ugyanúgy, mint a hasonló nevű Bács megyei település, lovas hírvivők faluja volt. Ezt támasztja alá egy 1180 körülre kelteztet oklevélben szerepelő Futoc, akinél megadják, hogy lovas szolgálta volt. Köztudott, hogy a szolgálonépi falvak a fejedelemség korának második felére már igen jellemzőek voltak.

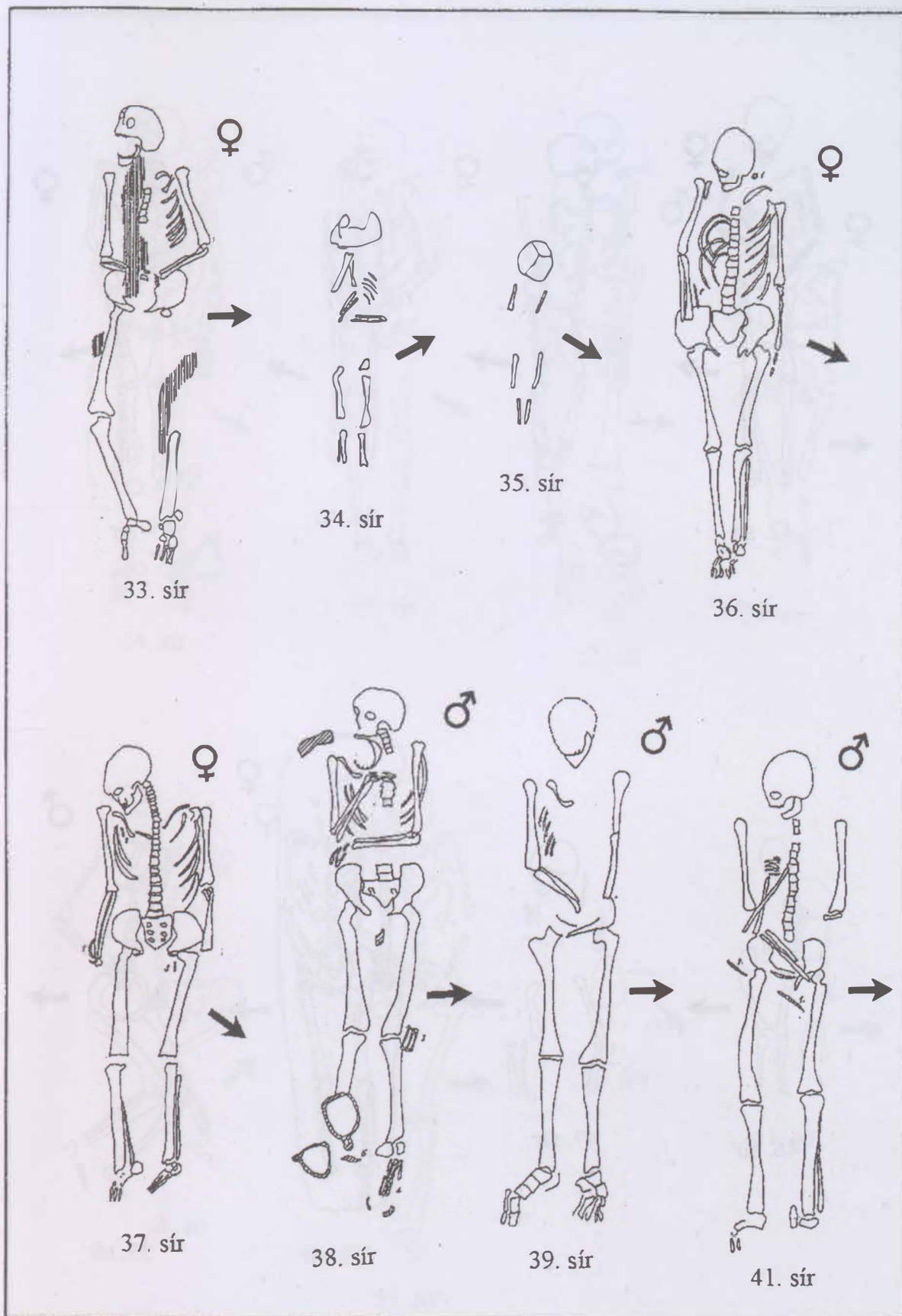
107. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 3–8., 12–13. sír

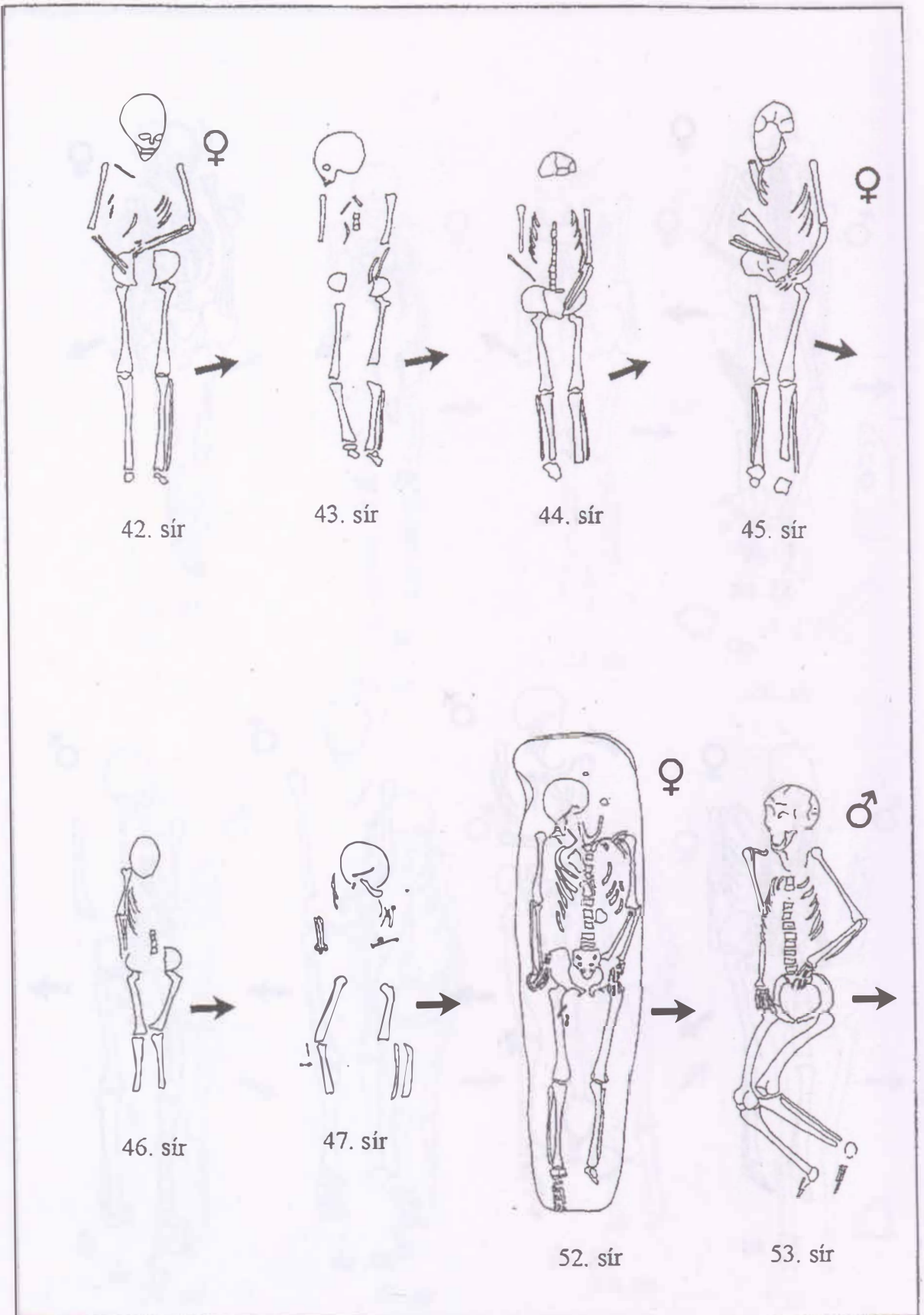
108. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 14–17., 19–22. sír

109. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 23–26., 28., 30–32. sír

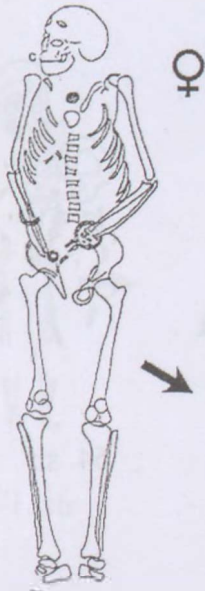
110. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 33–39., 41. sír

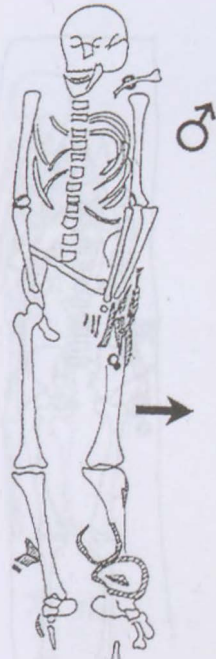
111. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 42–47., 52–53. sír

54. sír

55. sír

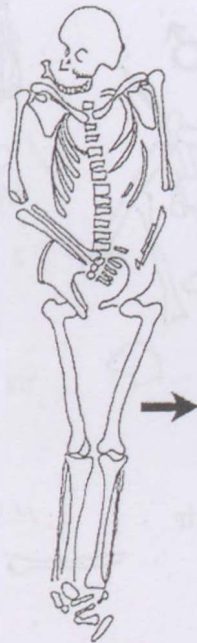
56. sír

57. sír

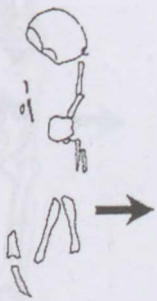
58. sír

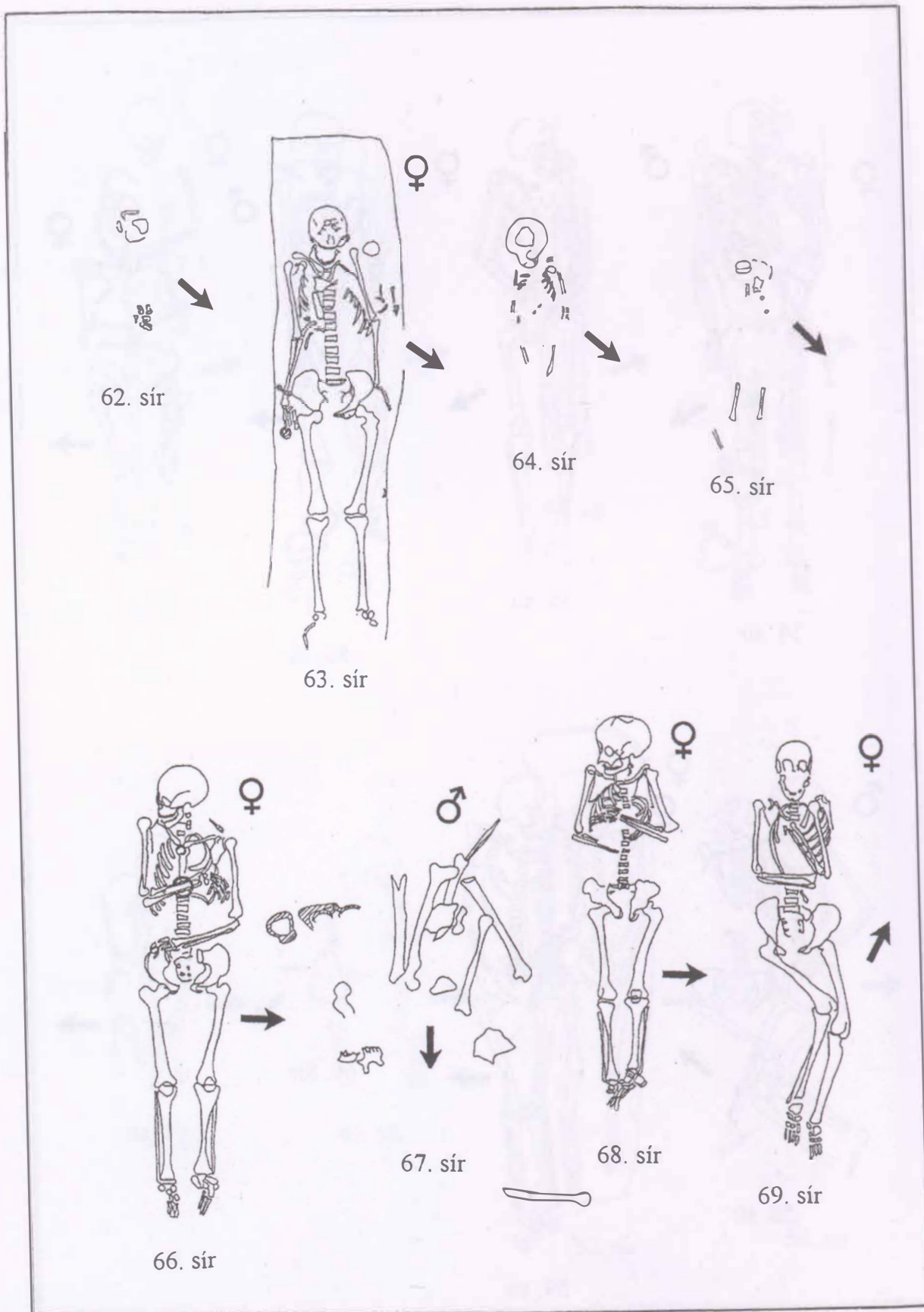
59. sír

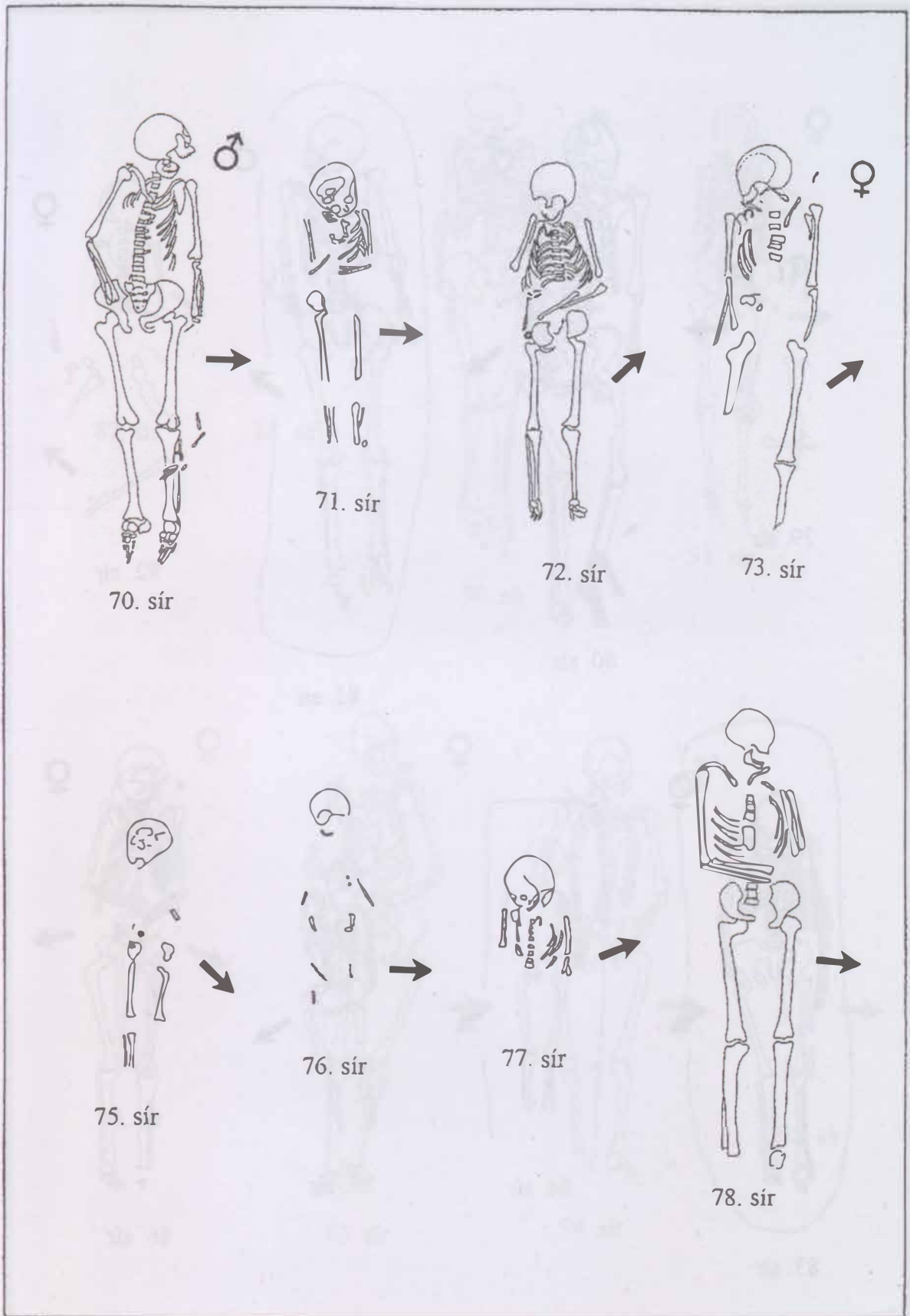
60. Sír

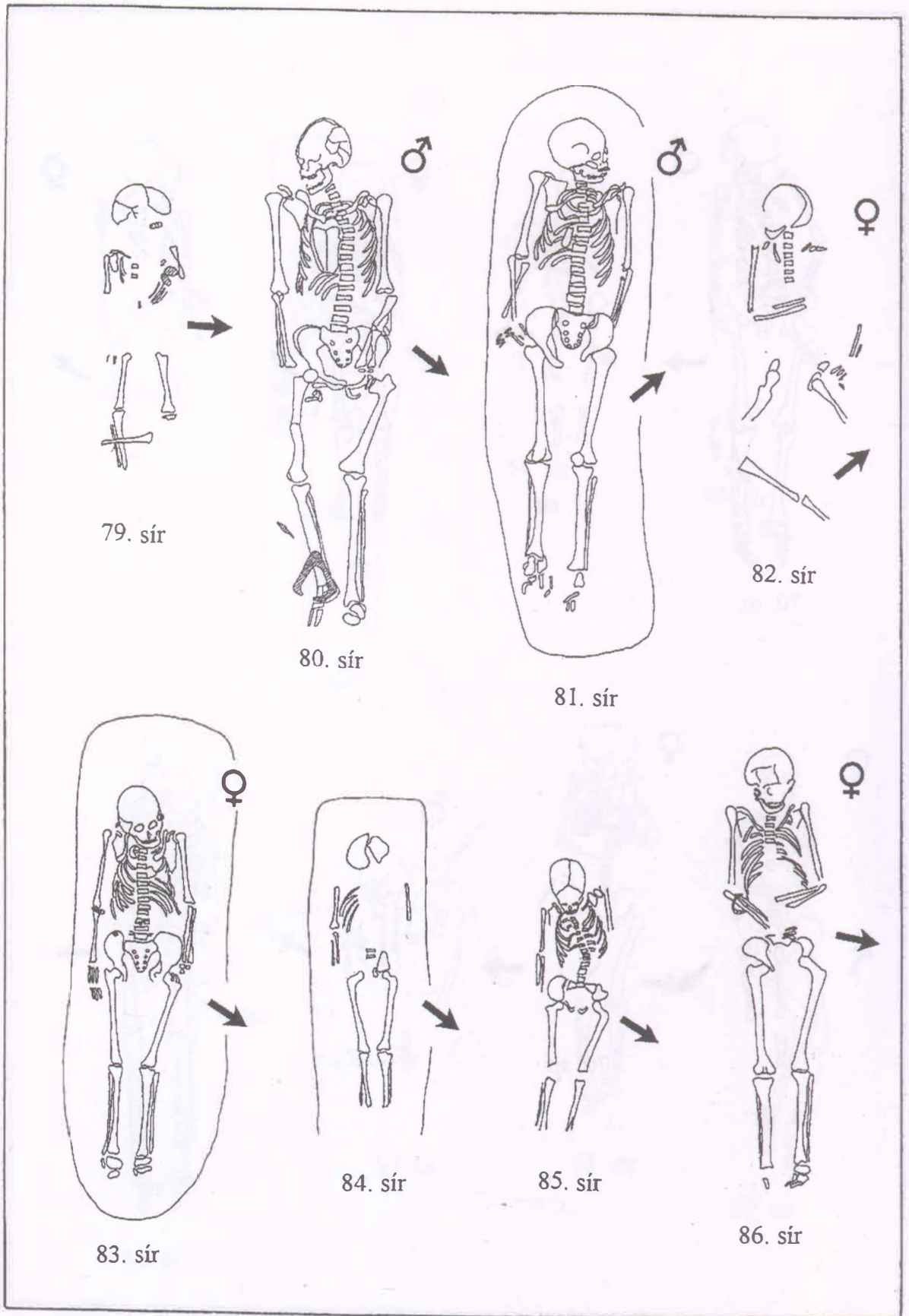
61. sír

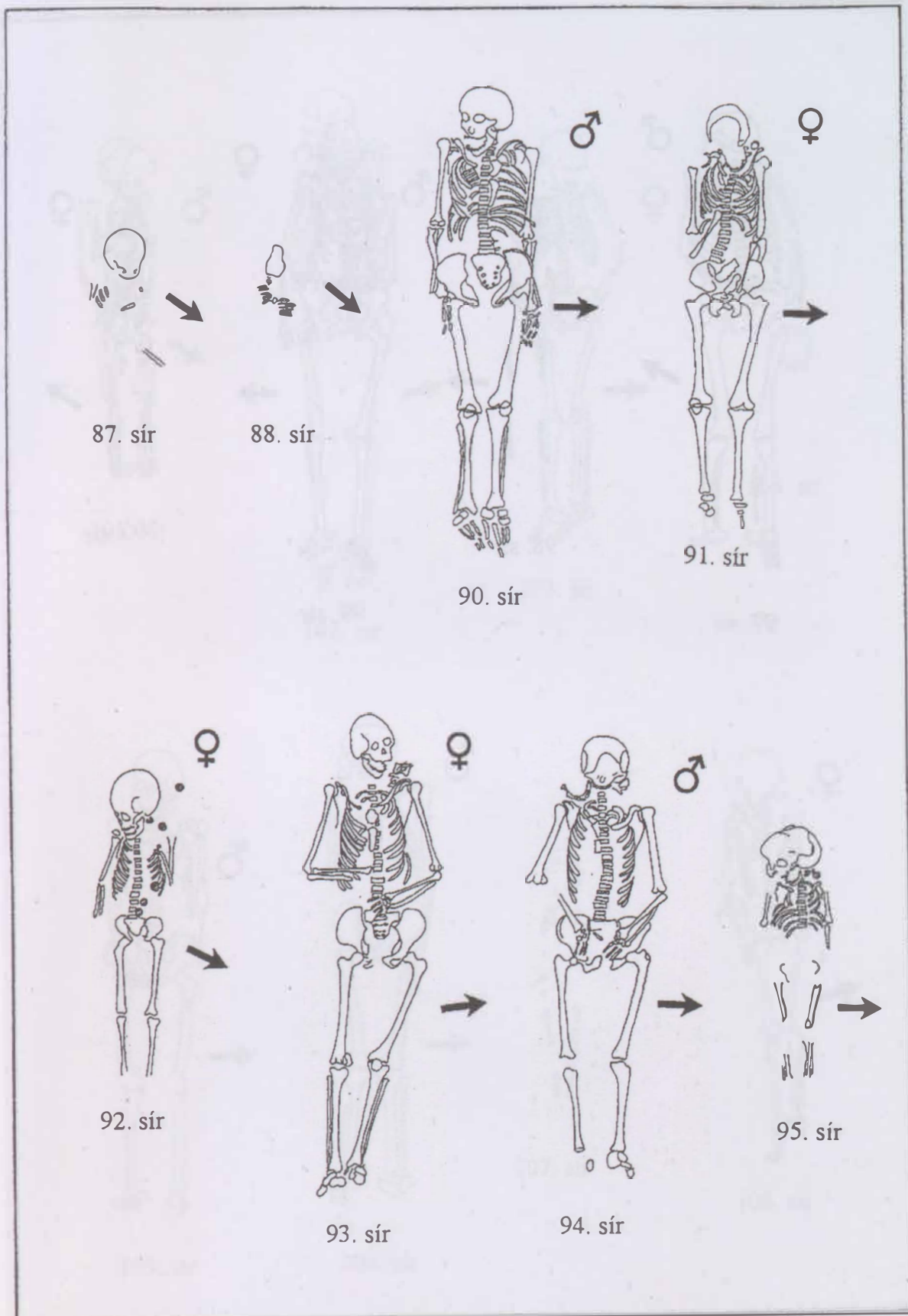
113. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 62–69. sír

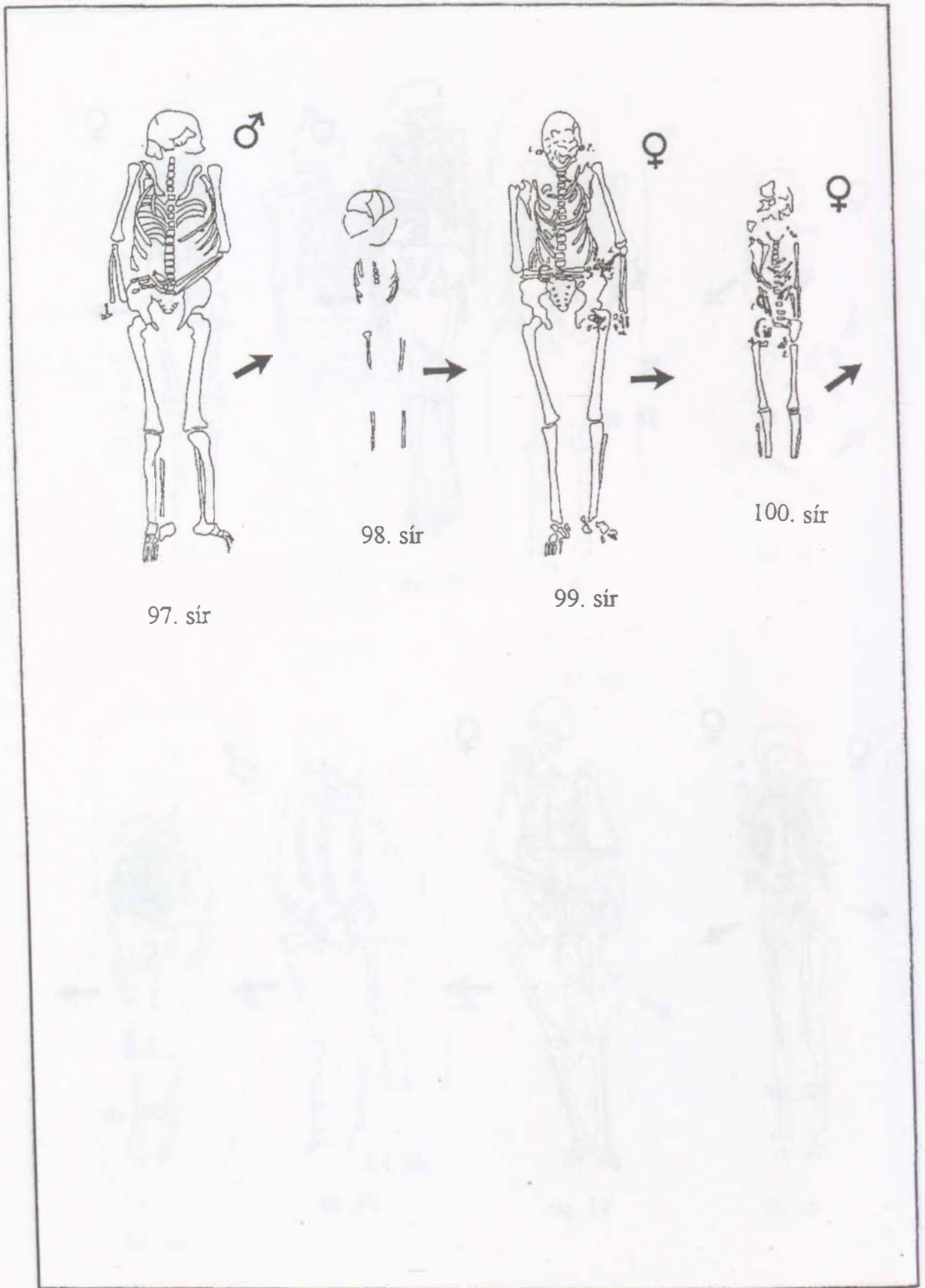
114. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 70–73., 75–78. sír

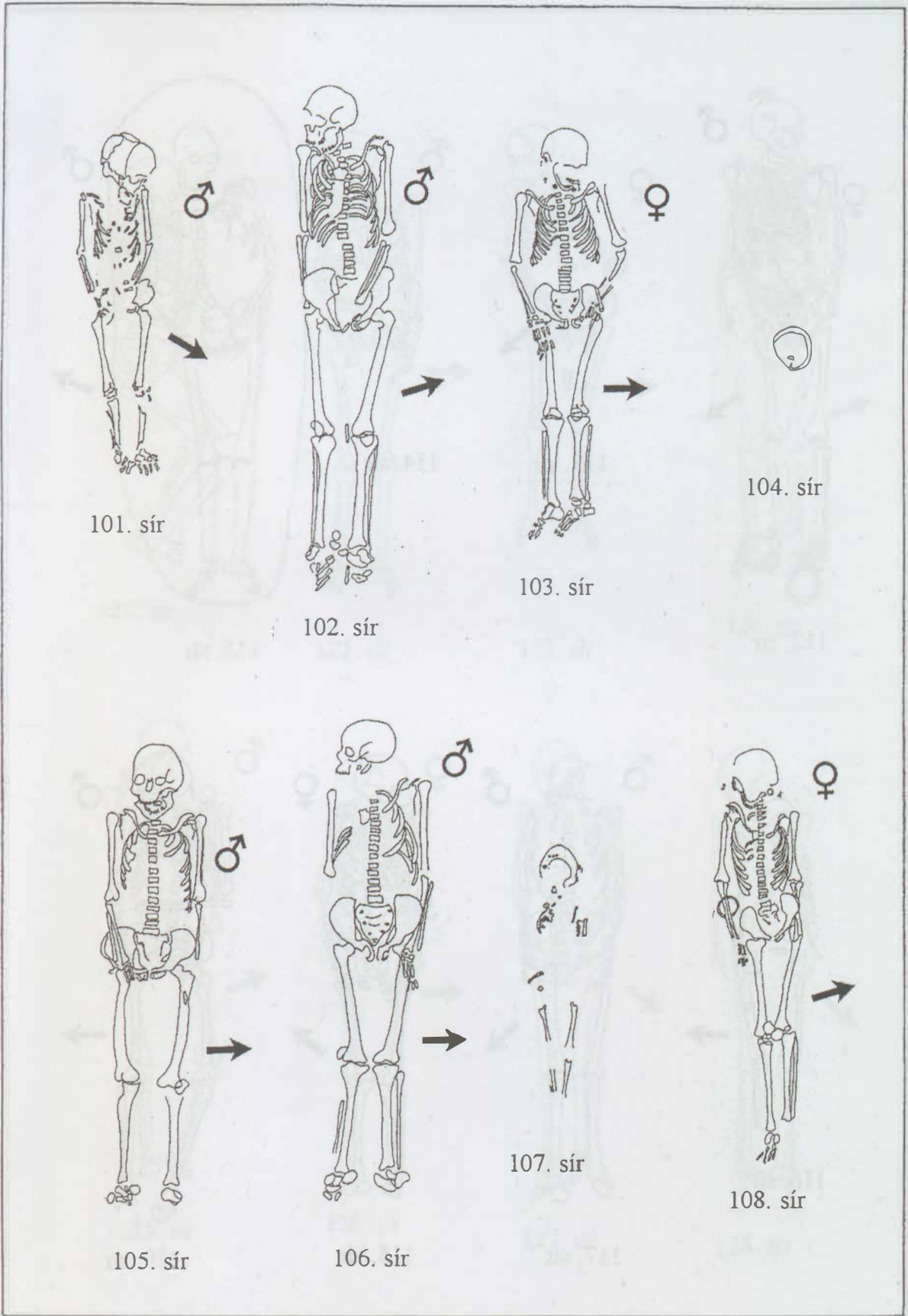
115. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 79–86. sír

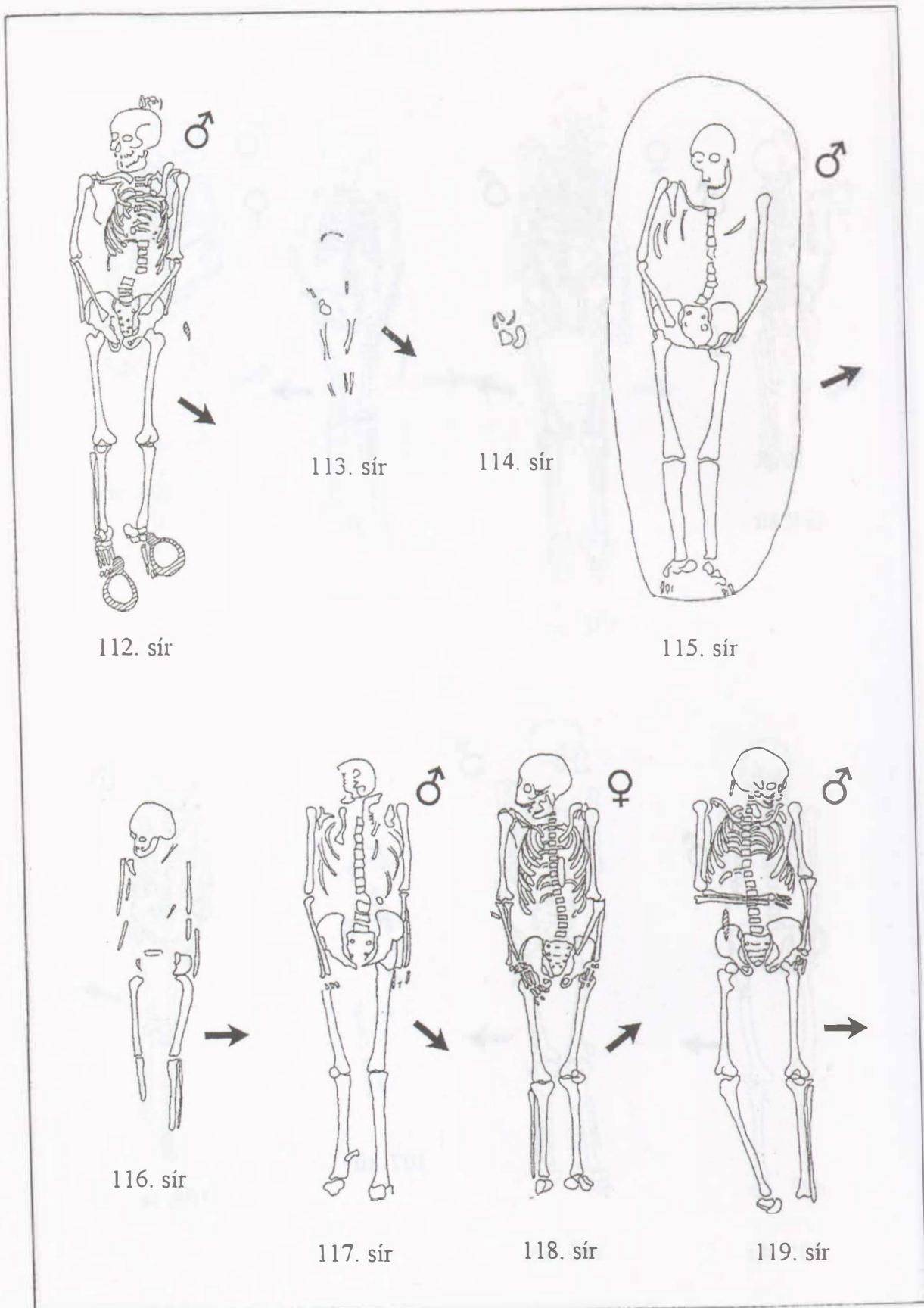
116. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 87-88., 90-95. sír

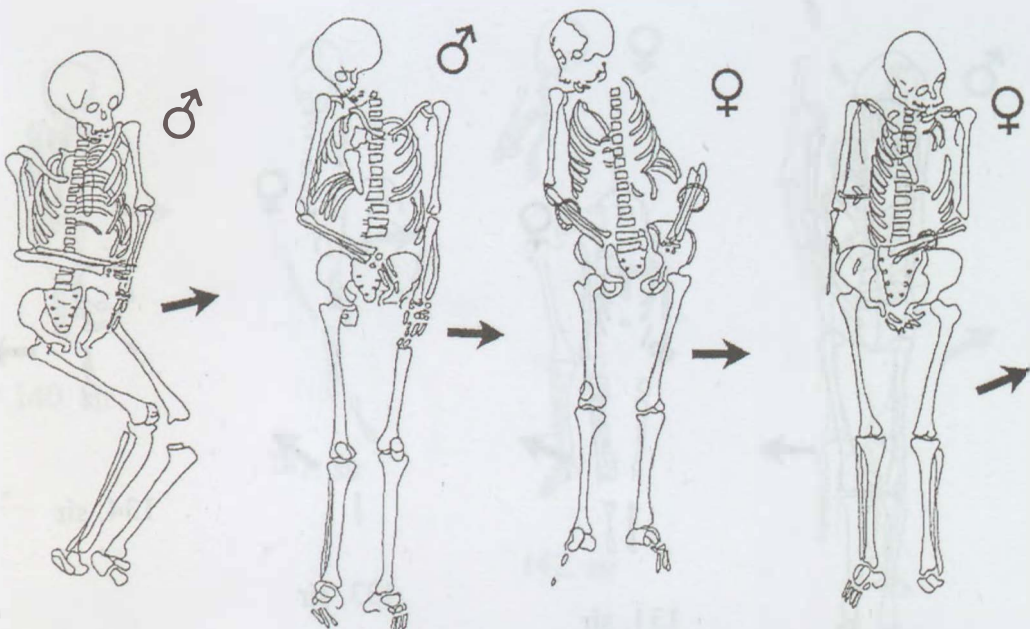
117. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 97–100. sír

118. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 101–108. sír

119. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 112–119. sír

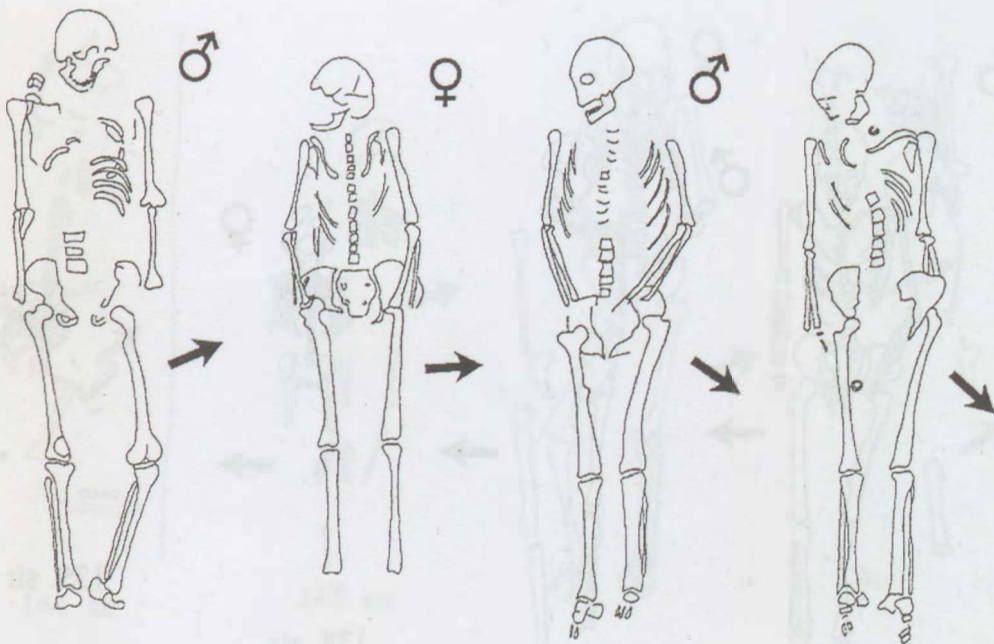

120. sír

121. sír

123. sír

124. sír

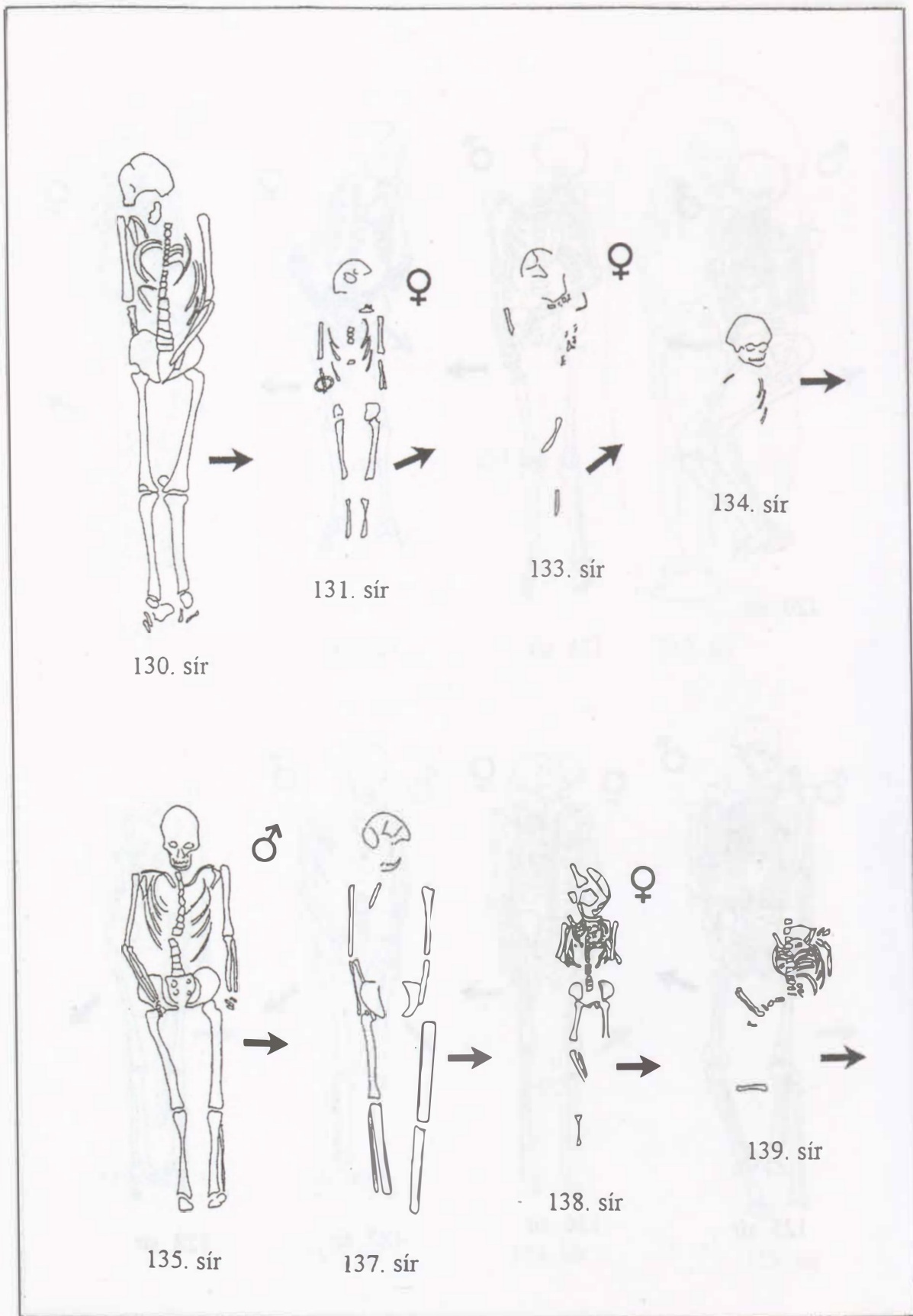
125. sír

126. sír

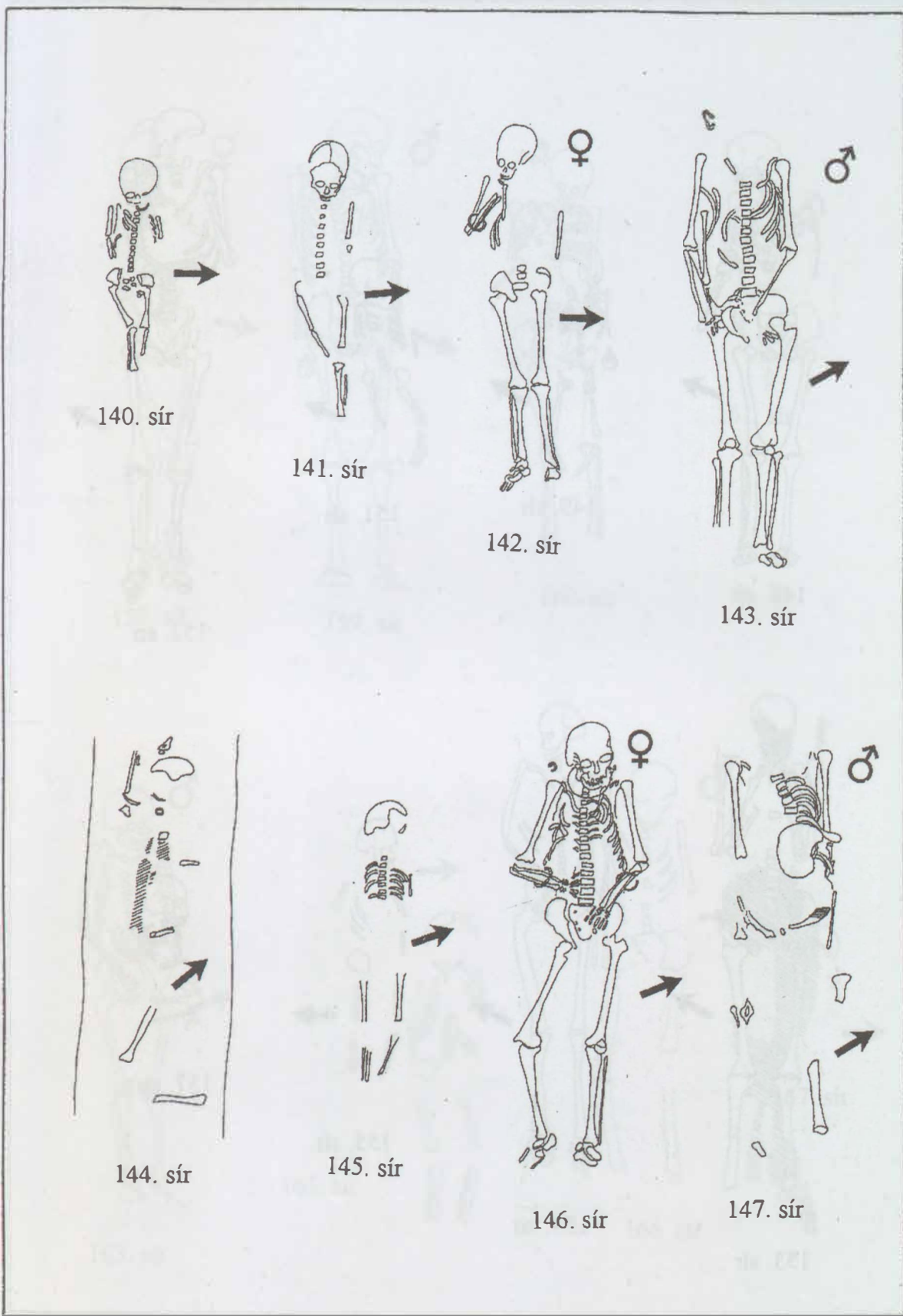
127. sír

128. sír

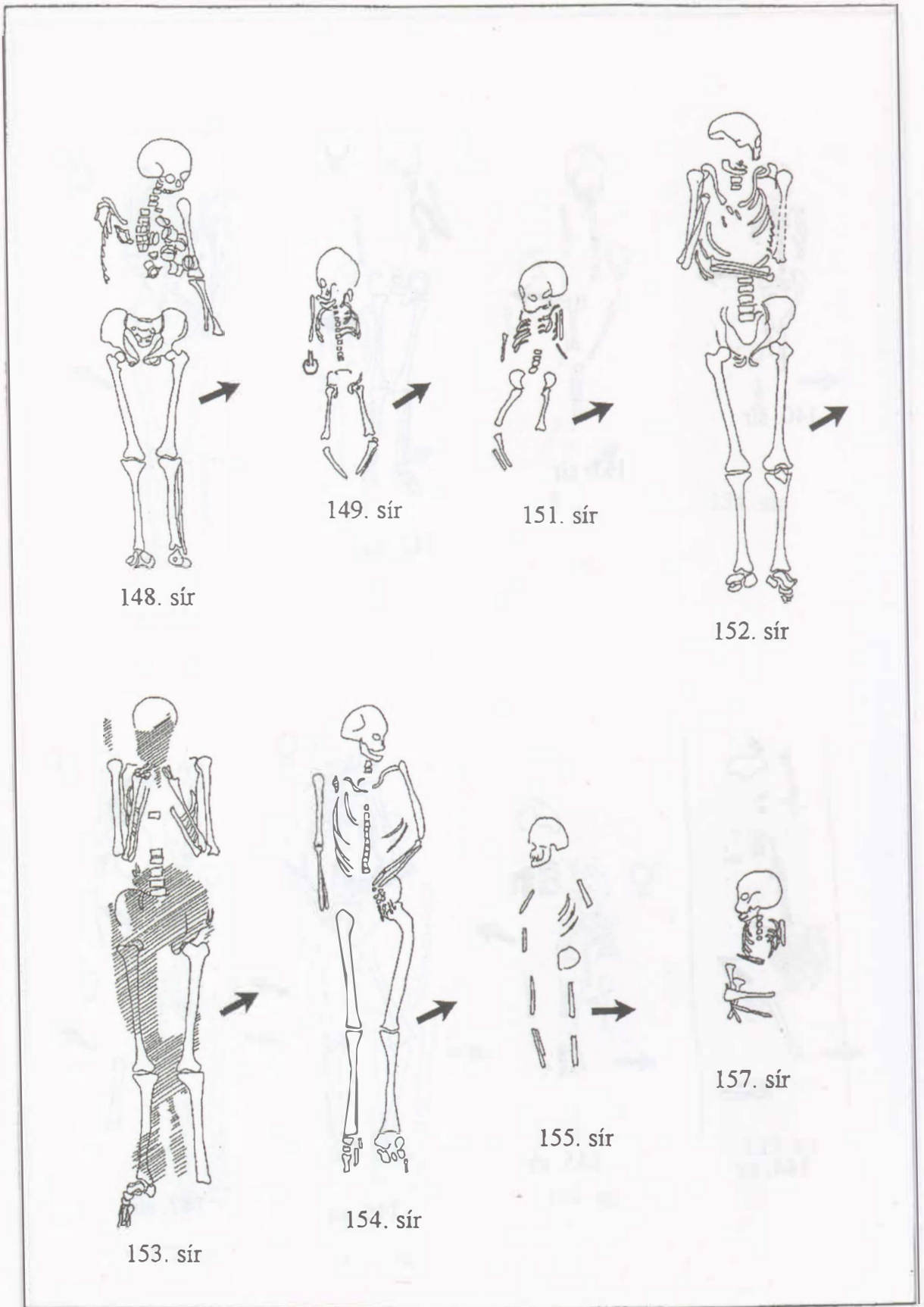
120. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 120–121., 123–128. sír

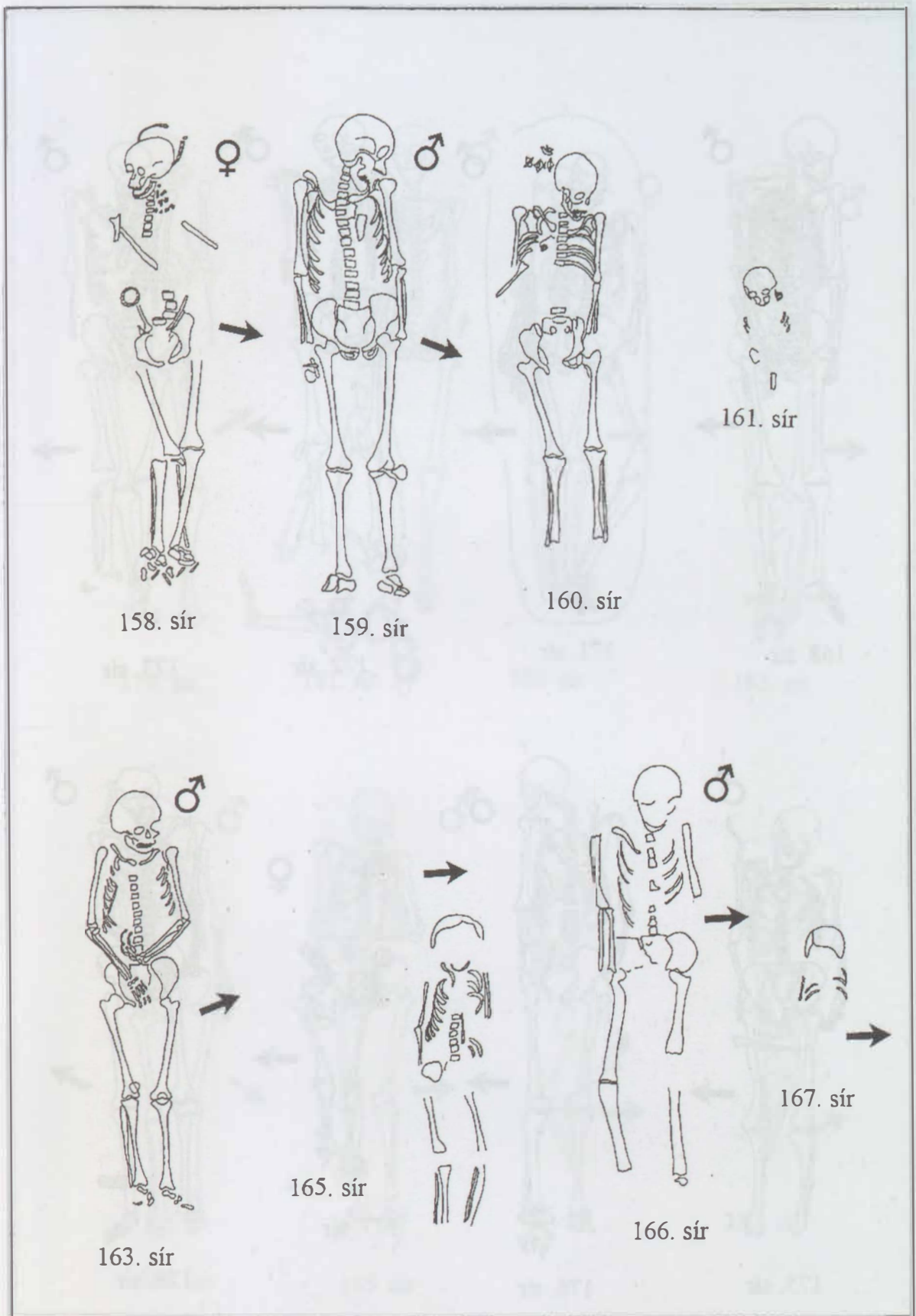
121. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 130-131., 133-135., 137-139. sír

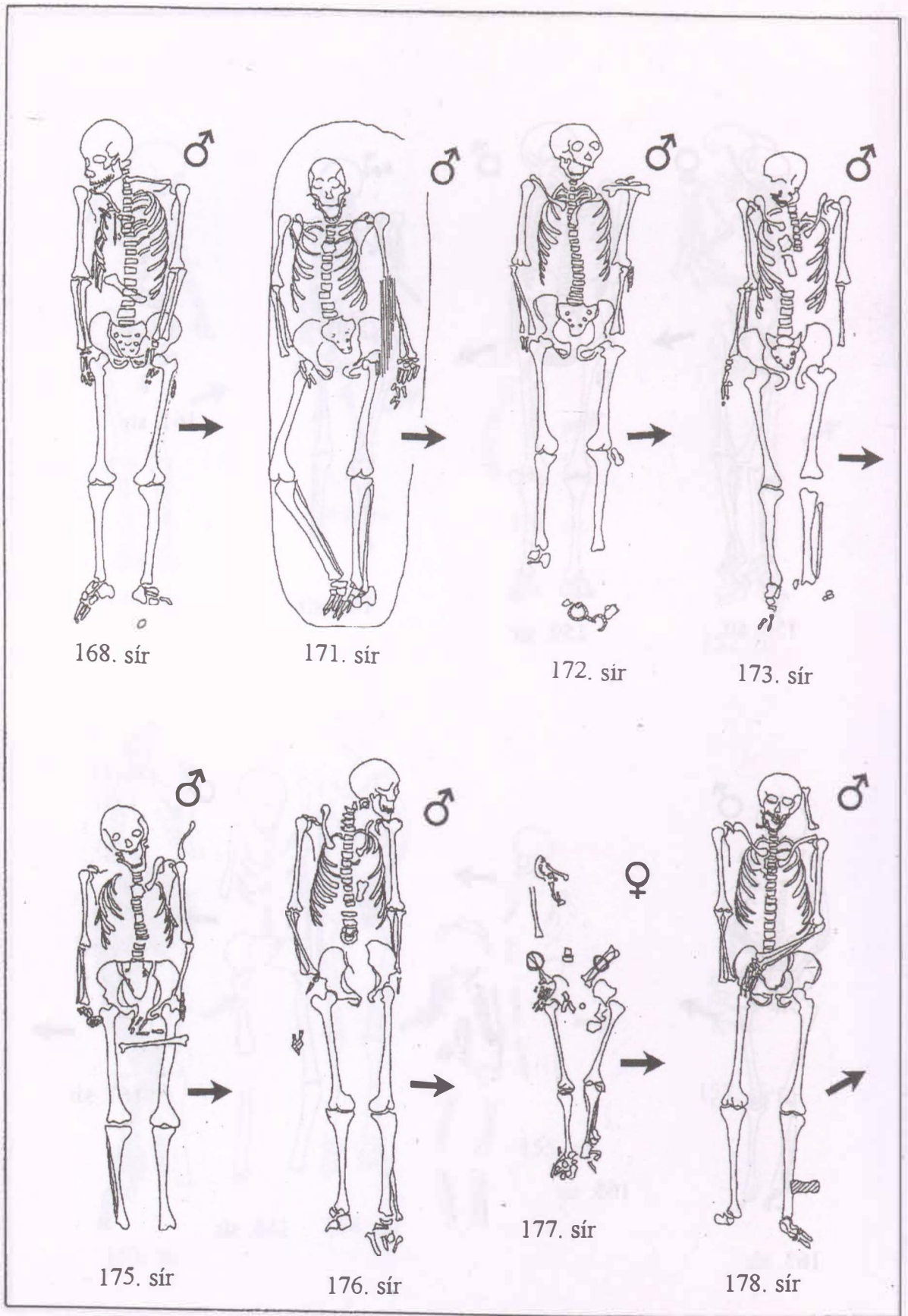
122. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 140–147. sír

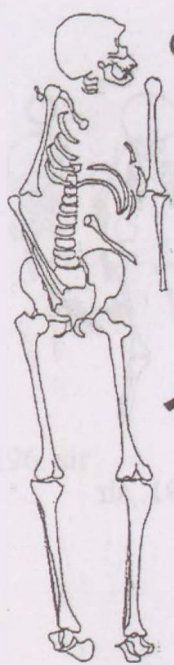
123. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 148–149., 151–155., 157. sír

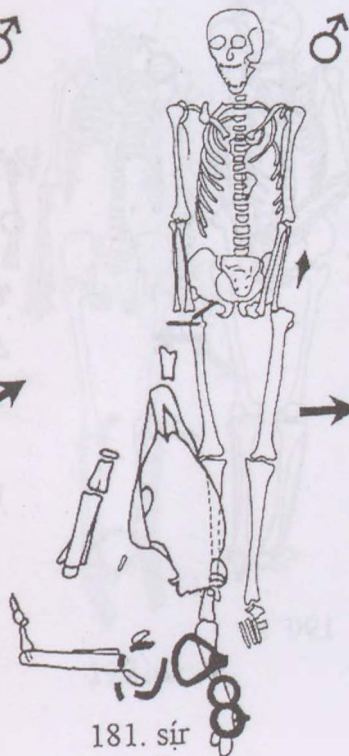
124. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 158–161., 163., 165–167. sír

125. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 168., 171–173., 175–178. sír

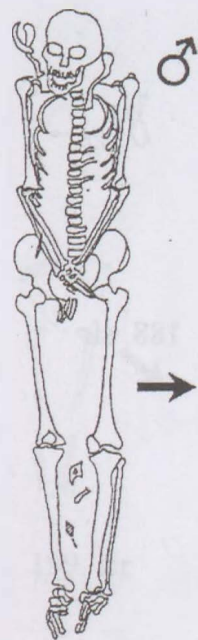
179. sír

181. sír

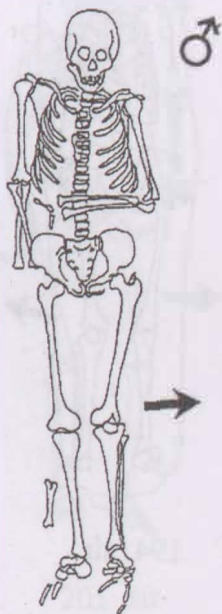
182. sír

183. sír

184. sír

185. sír

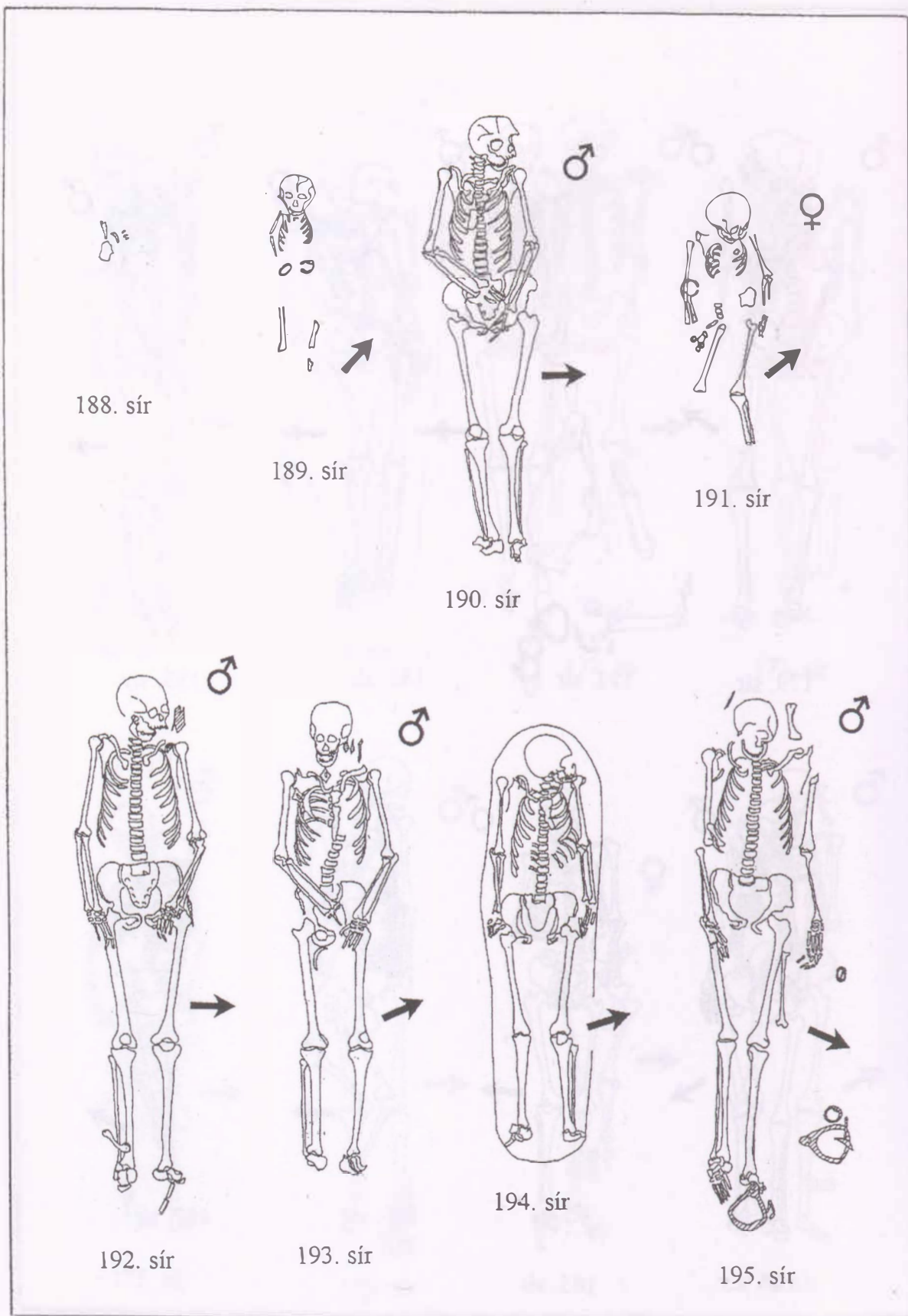

186. sír

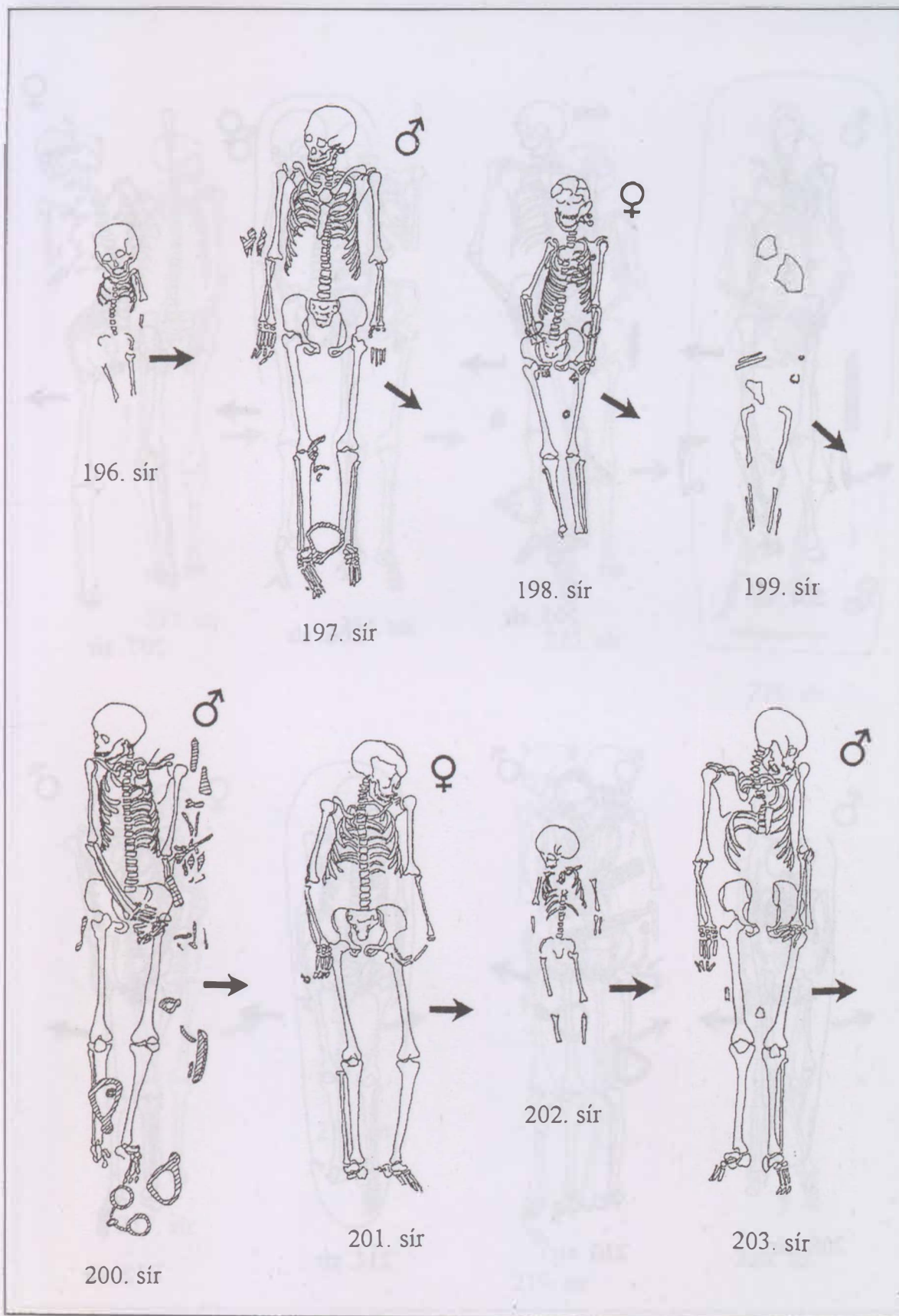

187. sír

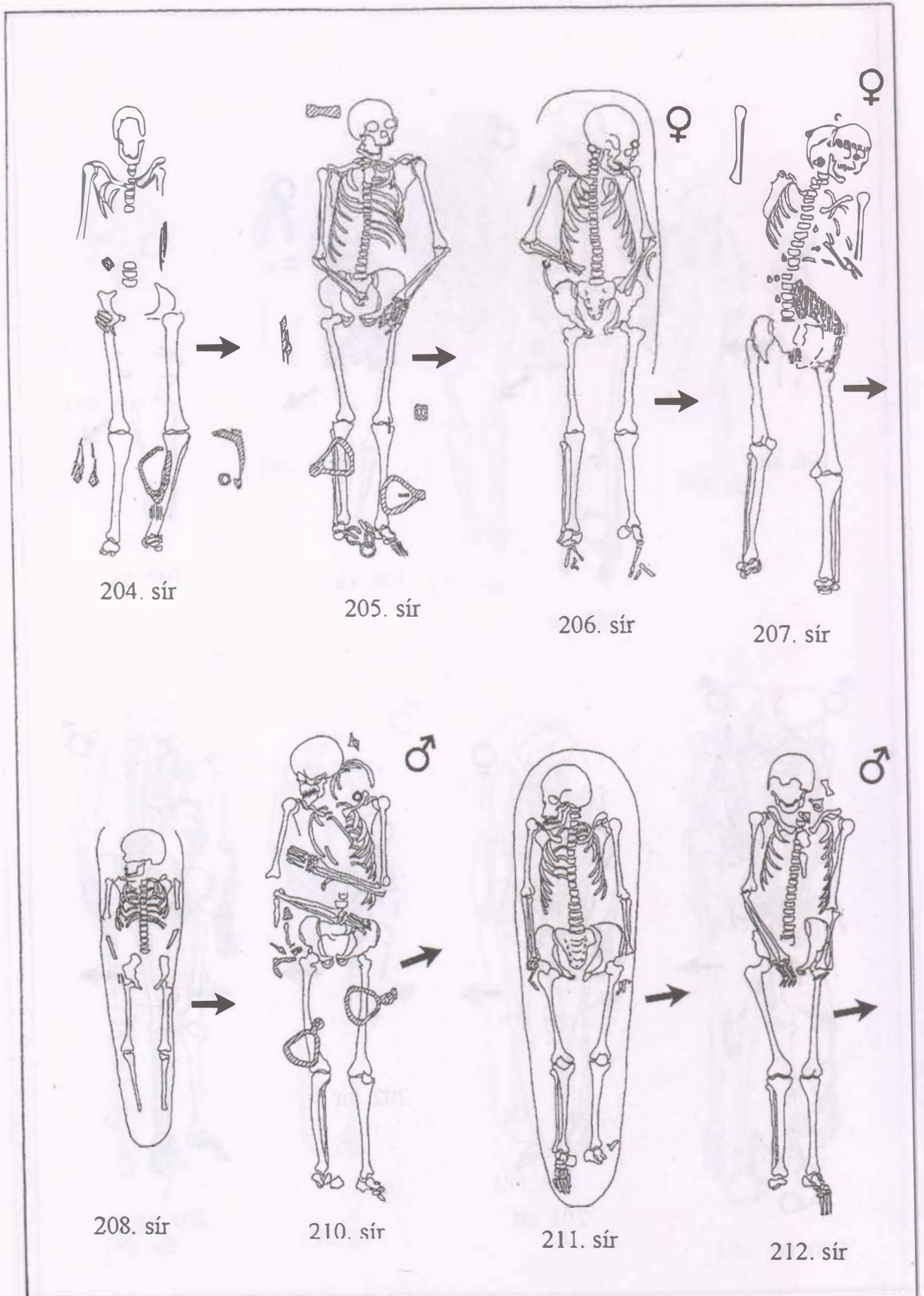
126. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 179., 181–187. sír

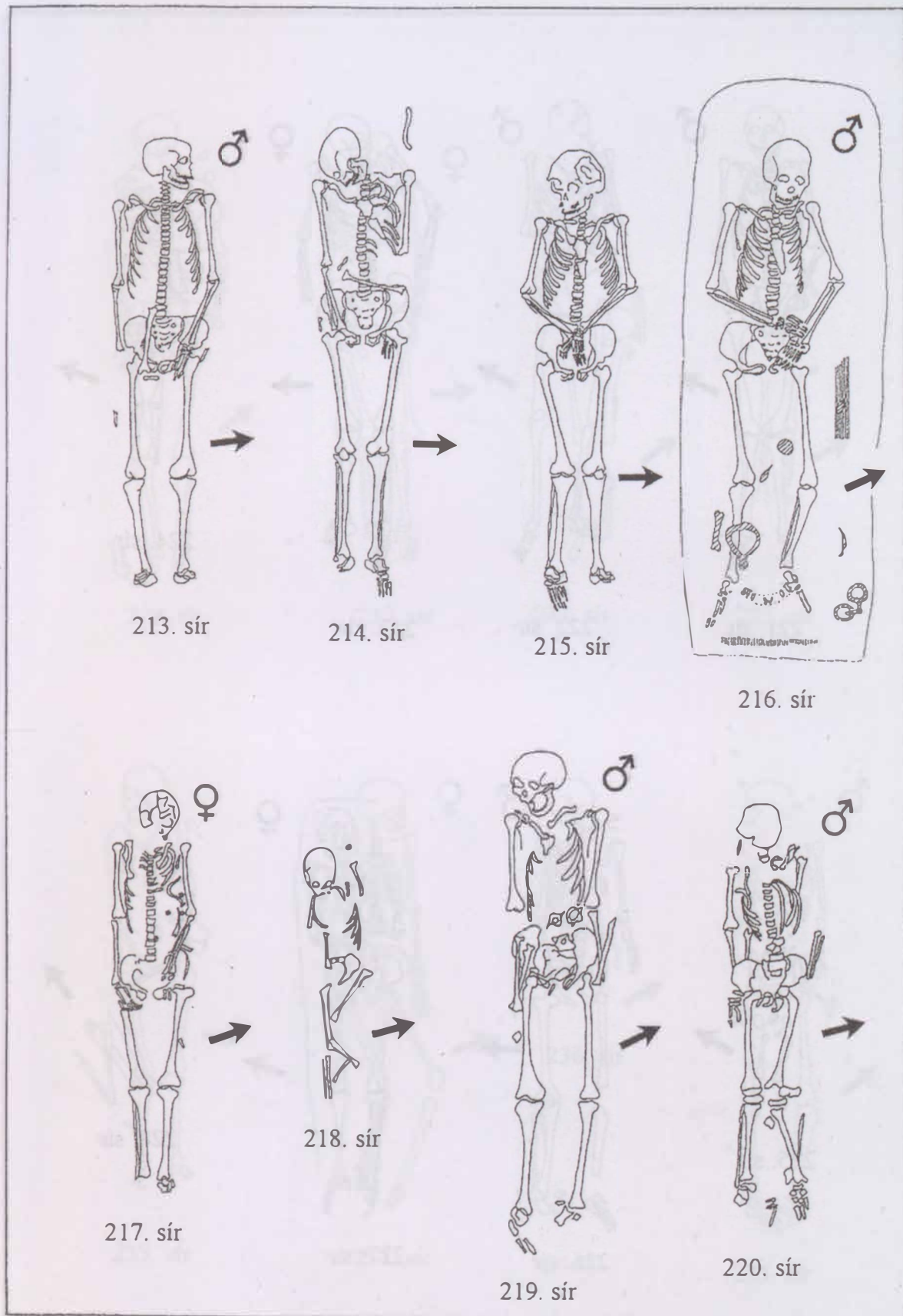
127. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 188–195. sír

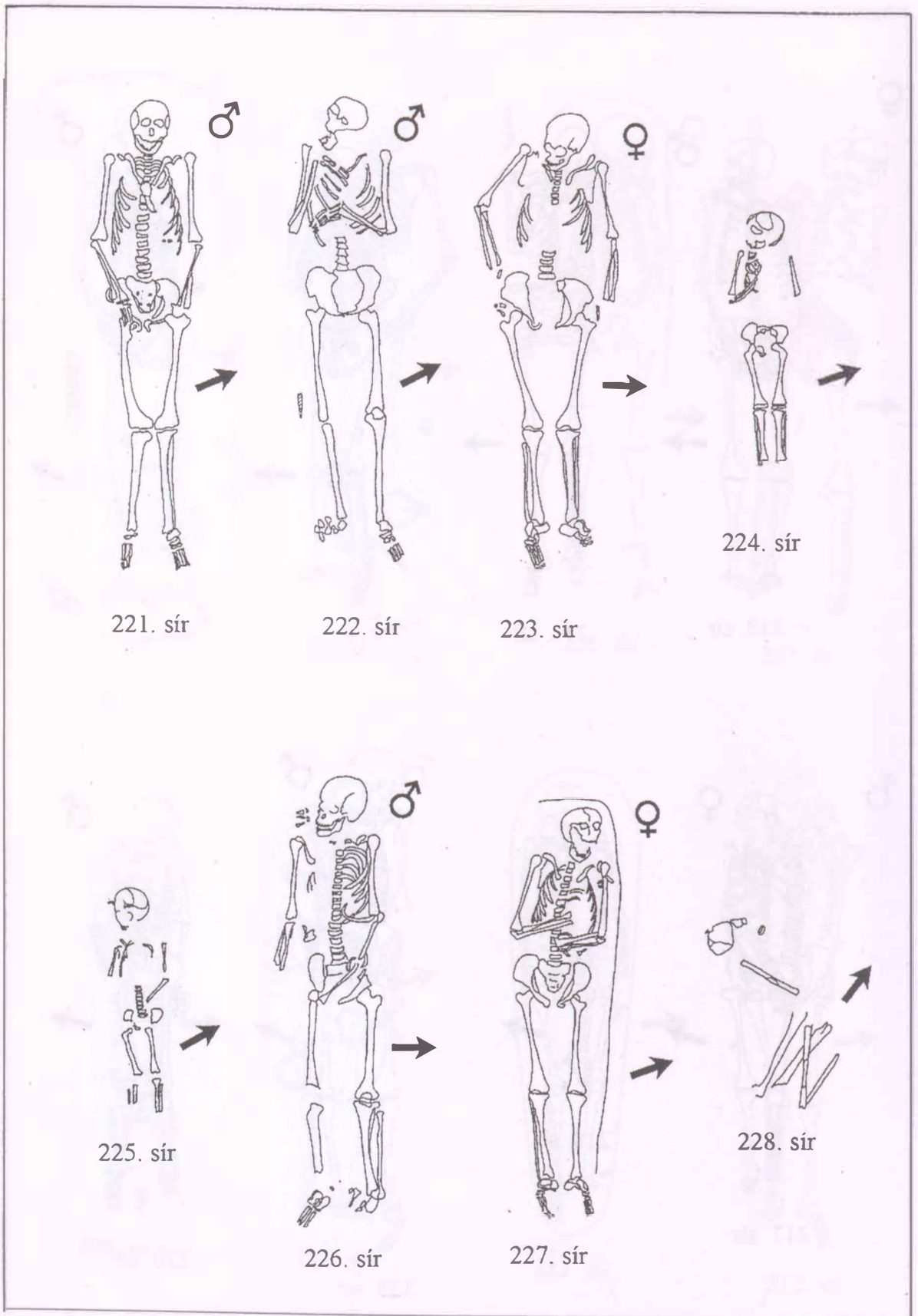
128. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 196-203. sír

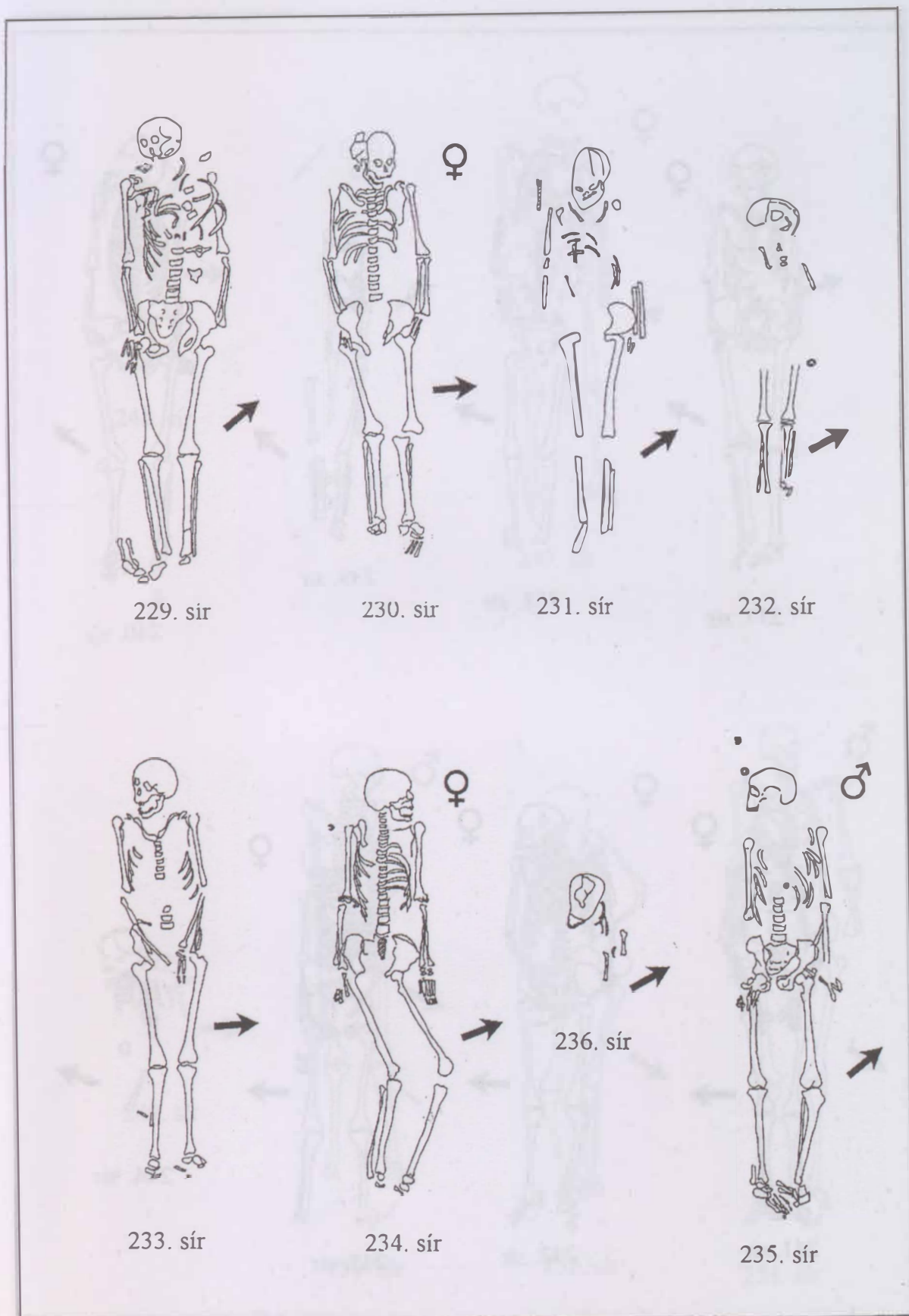
129. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 204–208., 210–212. sír

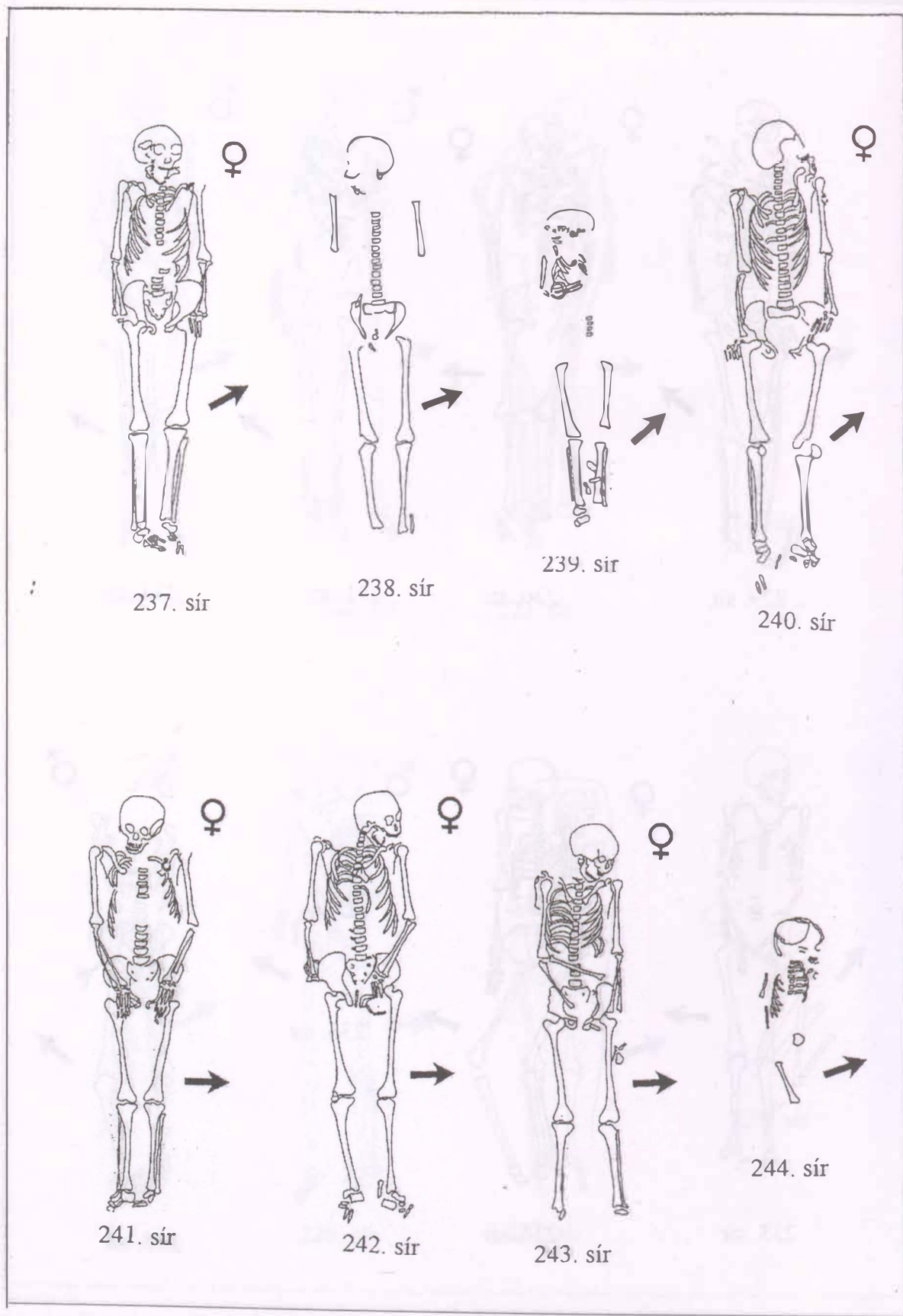
130. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 213–220. sír

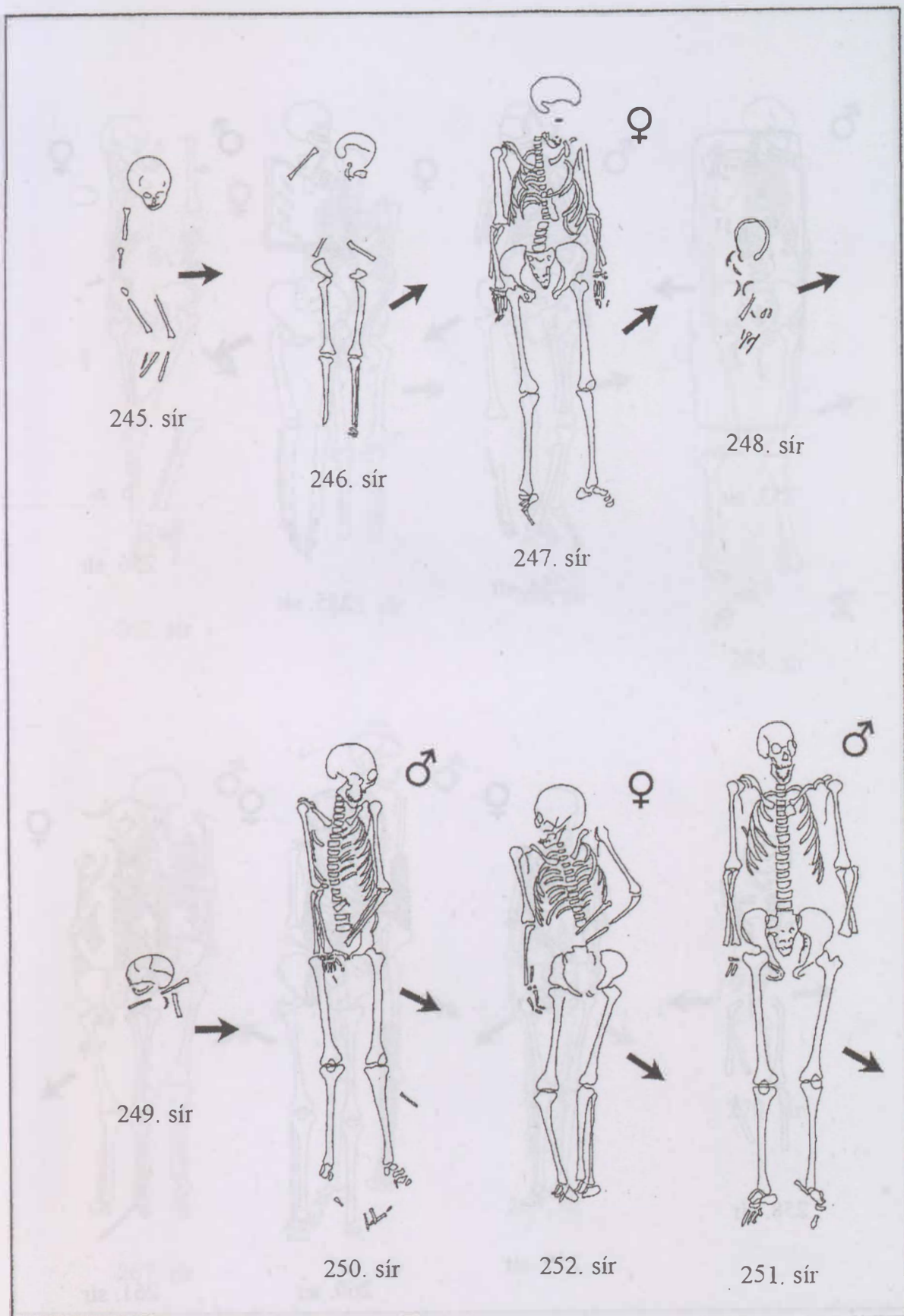
131. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 221–228. sír

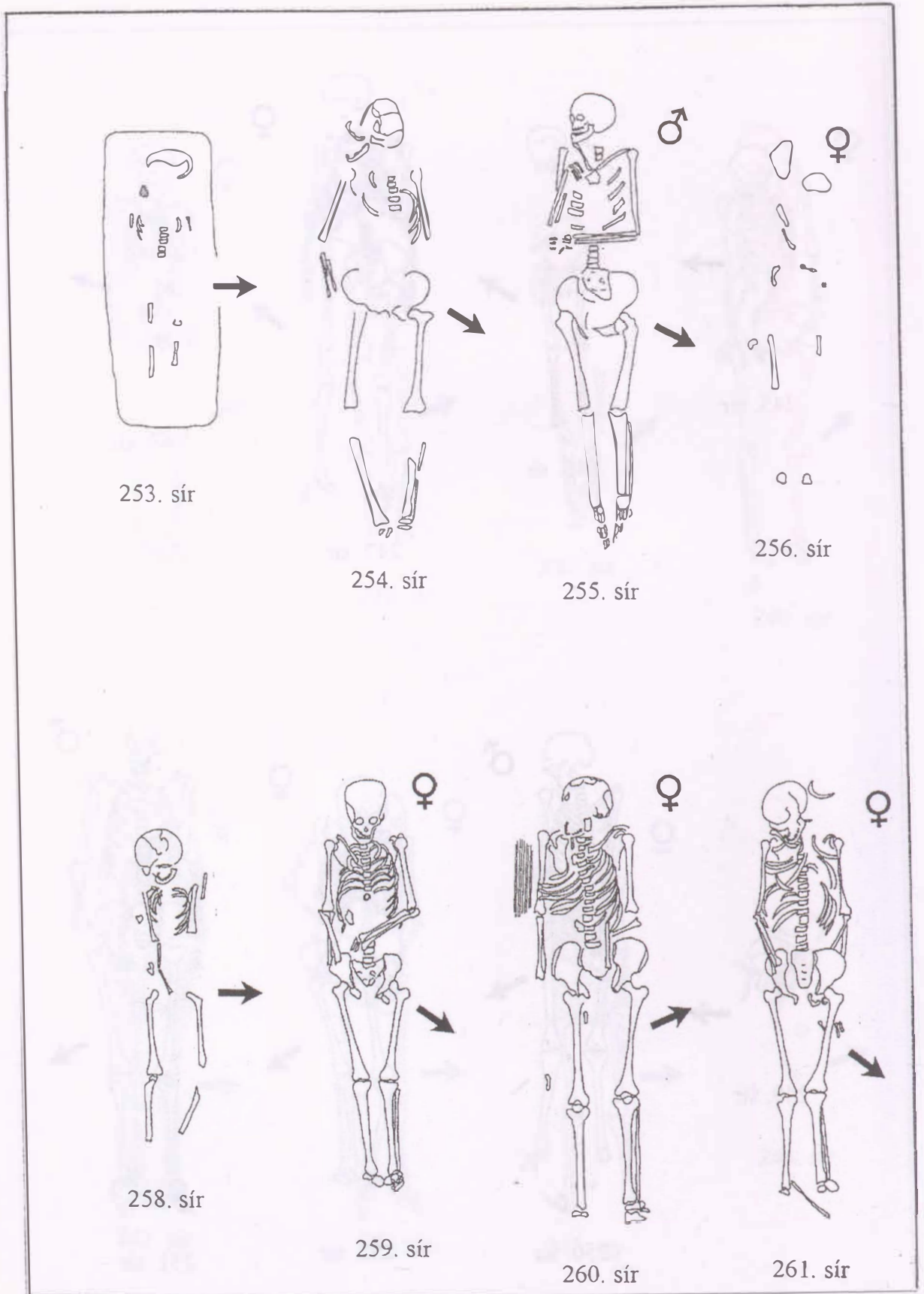
132. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 229–236. sír

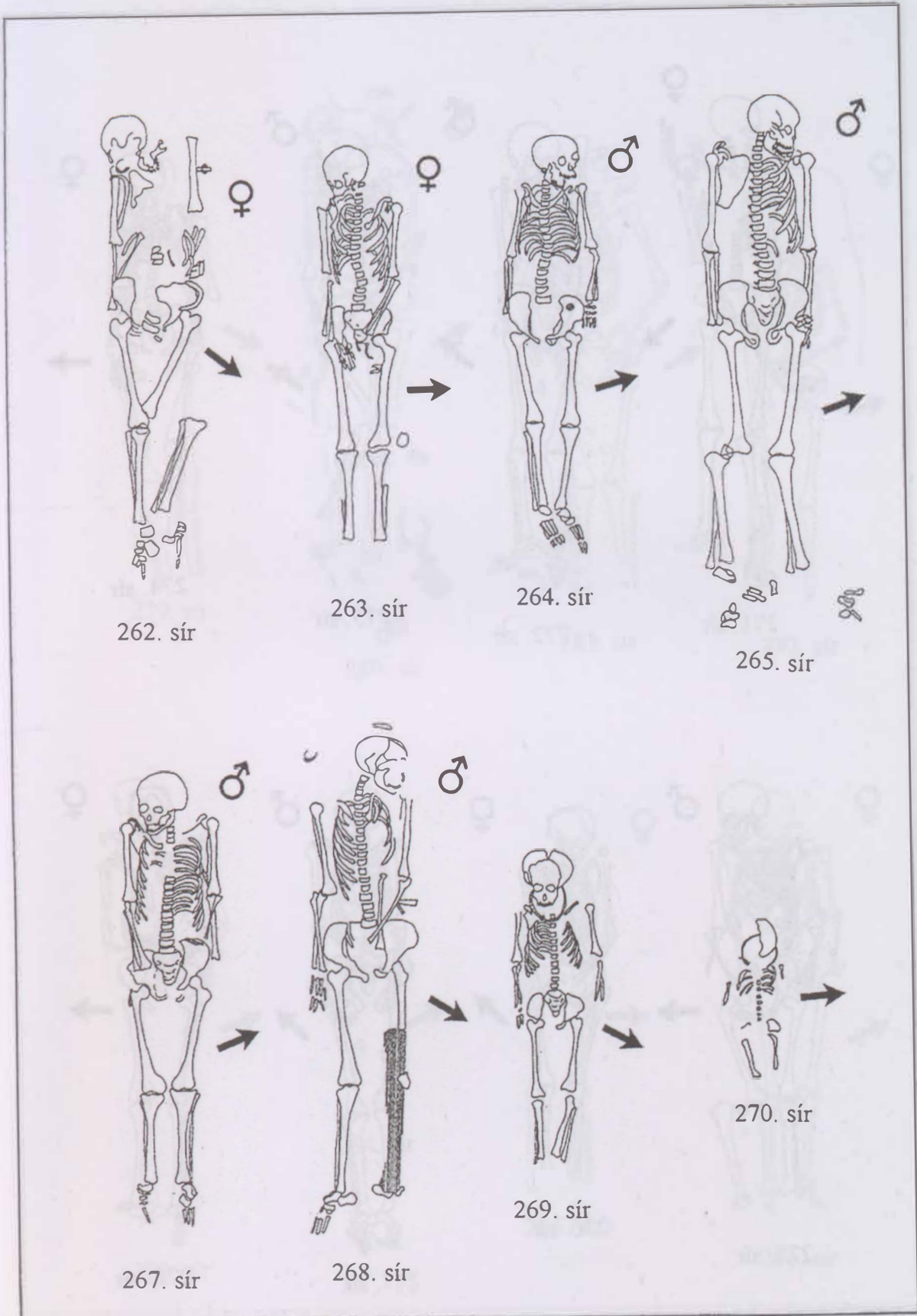
133. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 237–244. sír

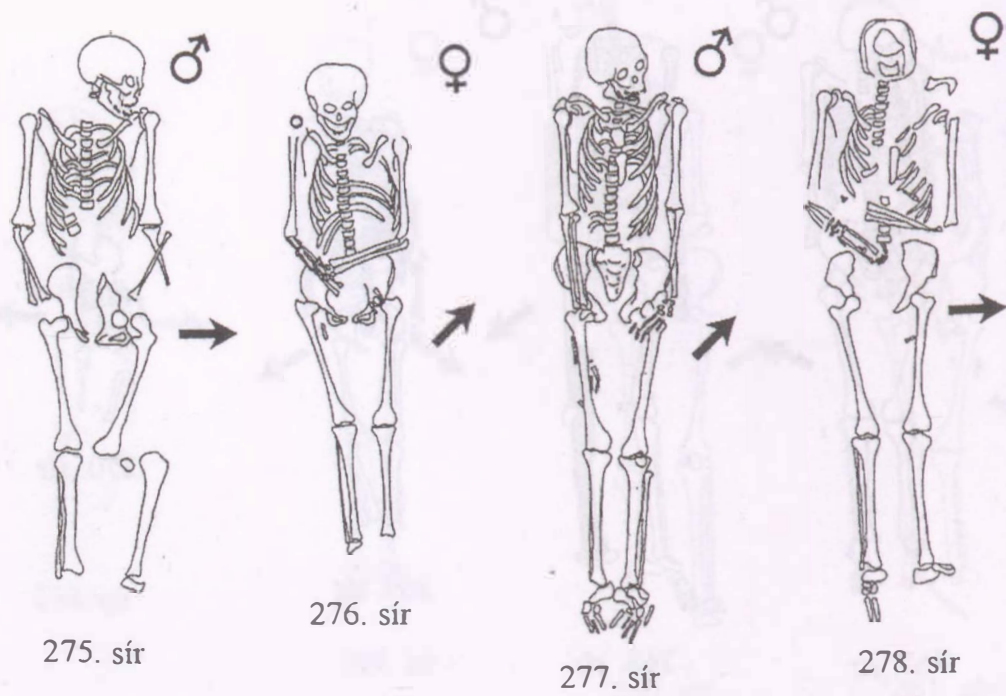
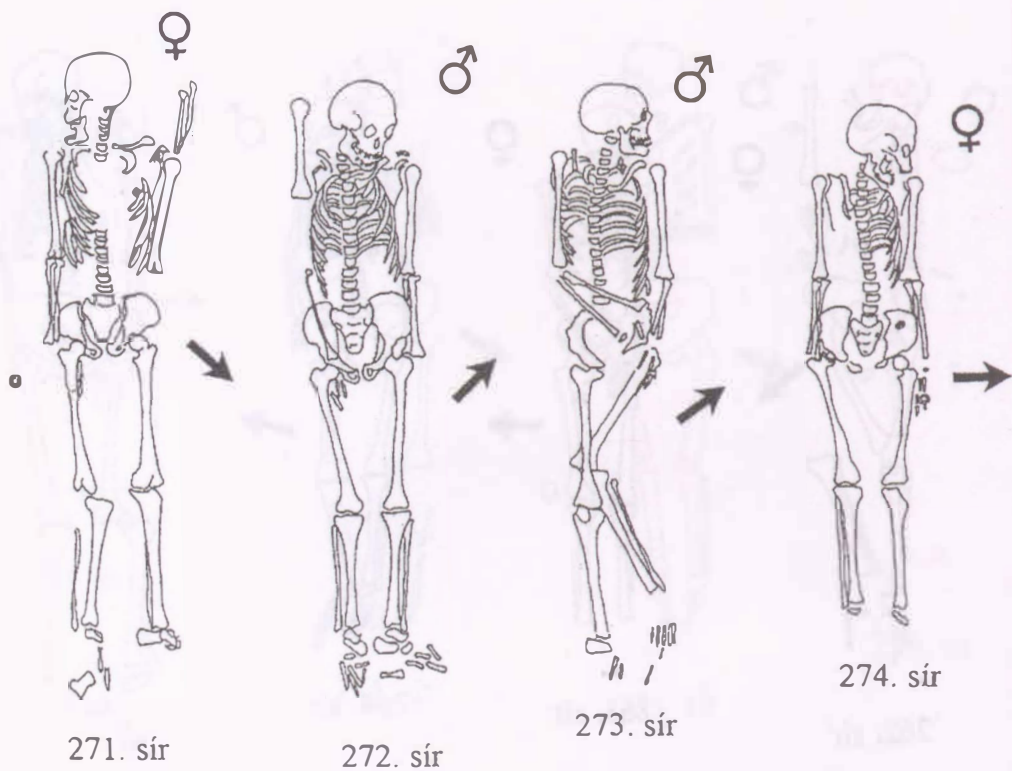
134. kép. Püspökladány-Eperjesvölgy 245–252. sír

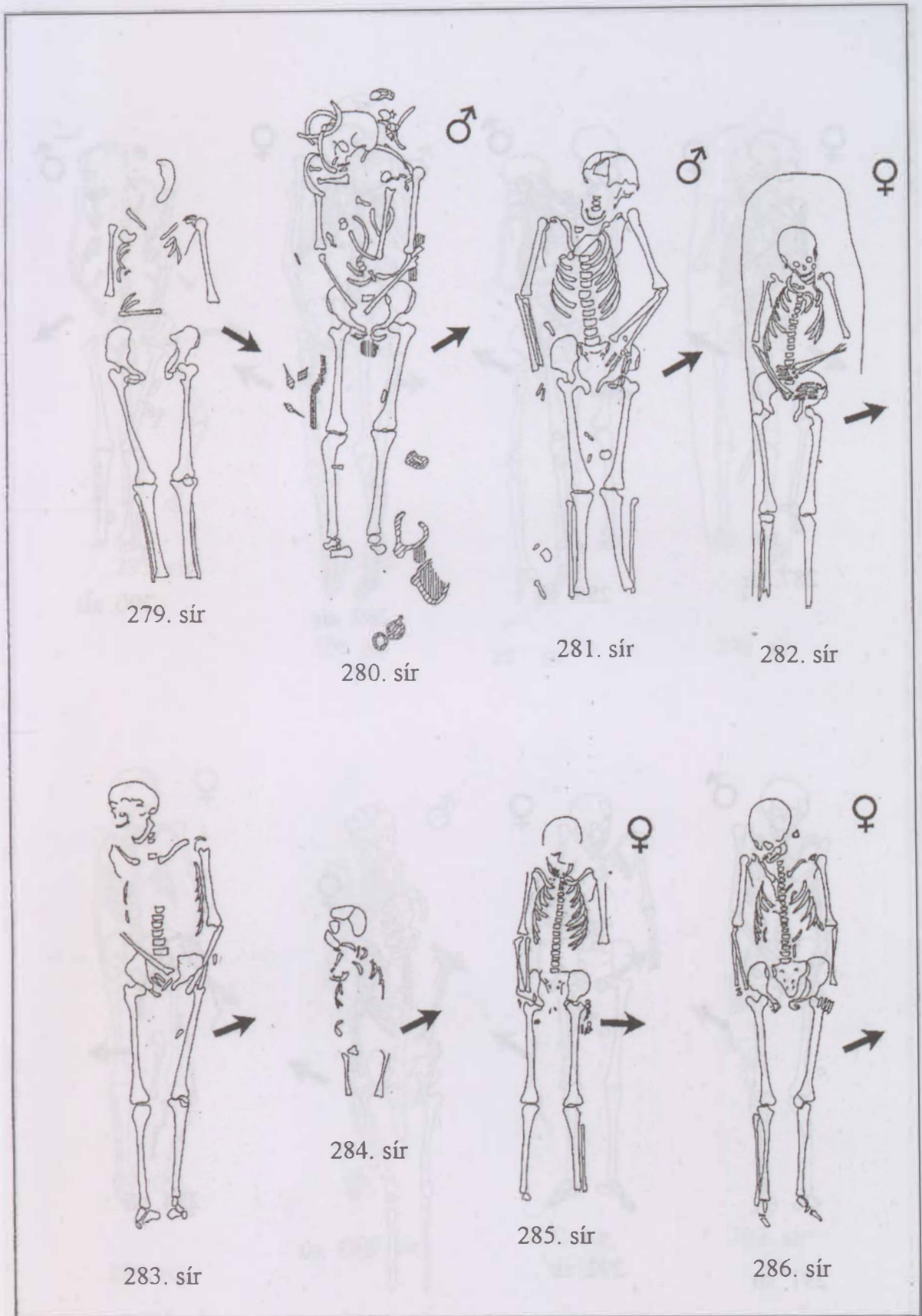
135. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 253–256., 258–261. sír

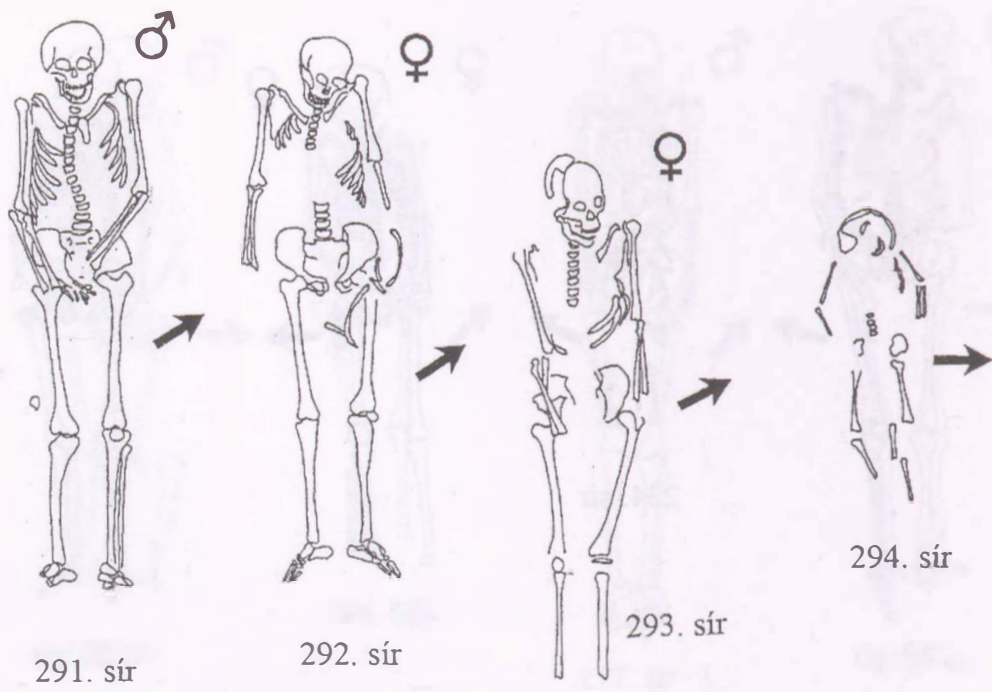
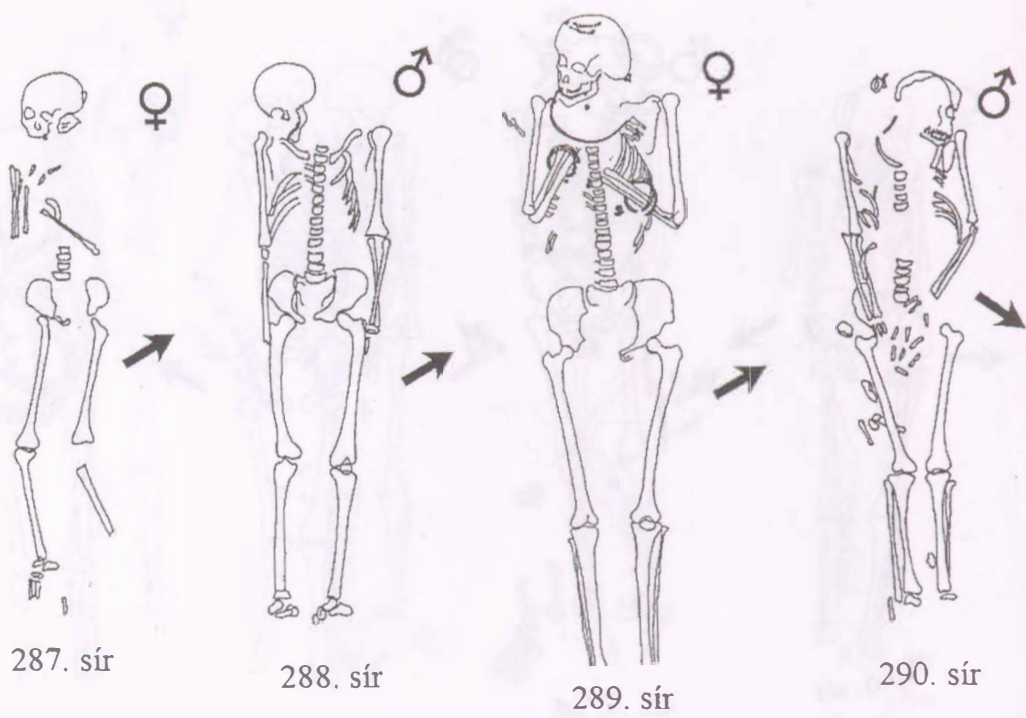
136. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 262–265., 267–270. sír

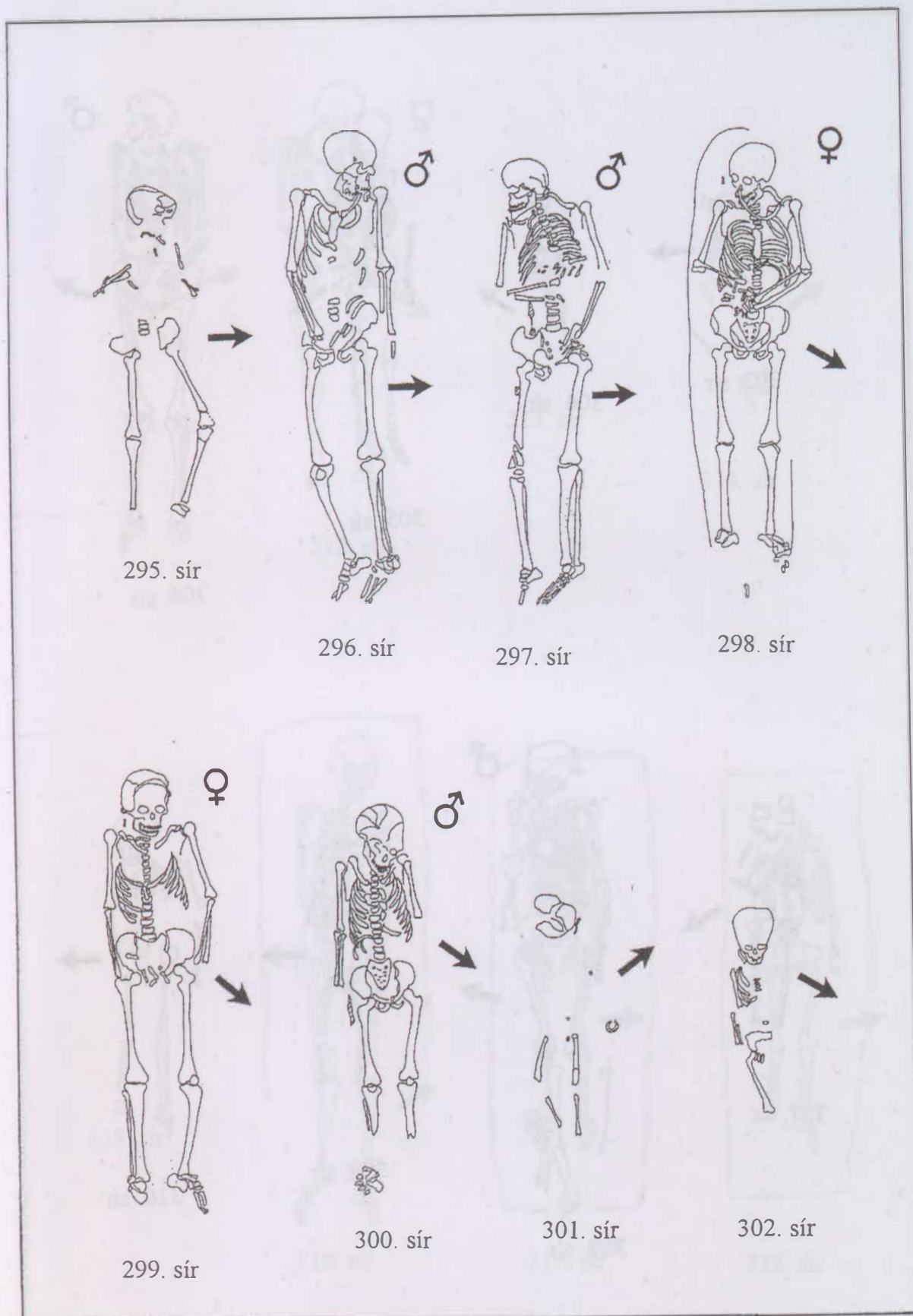
137. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 271–278. sír

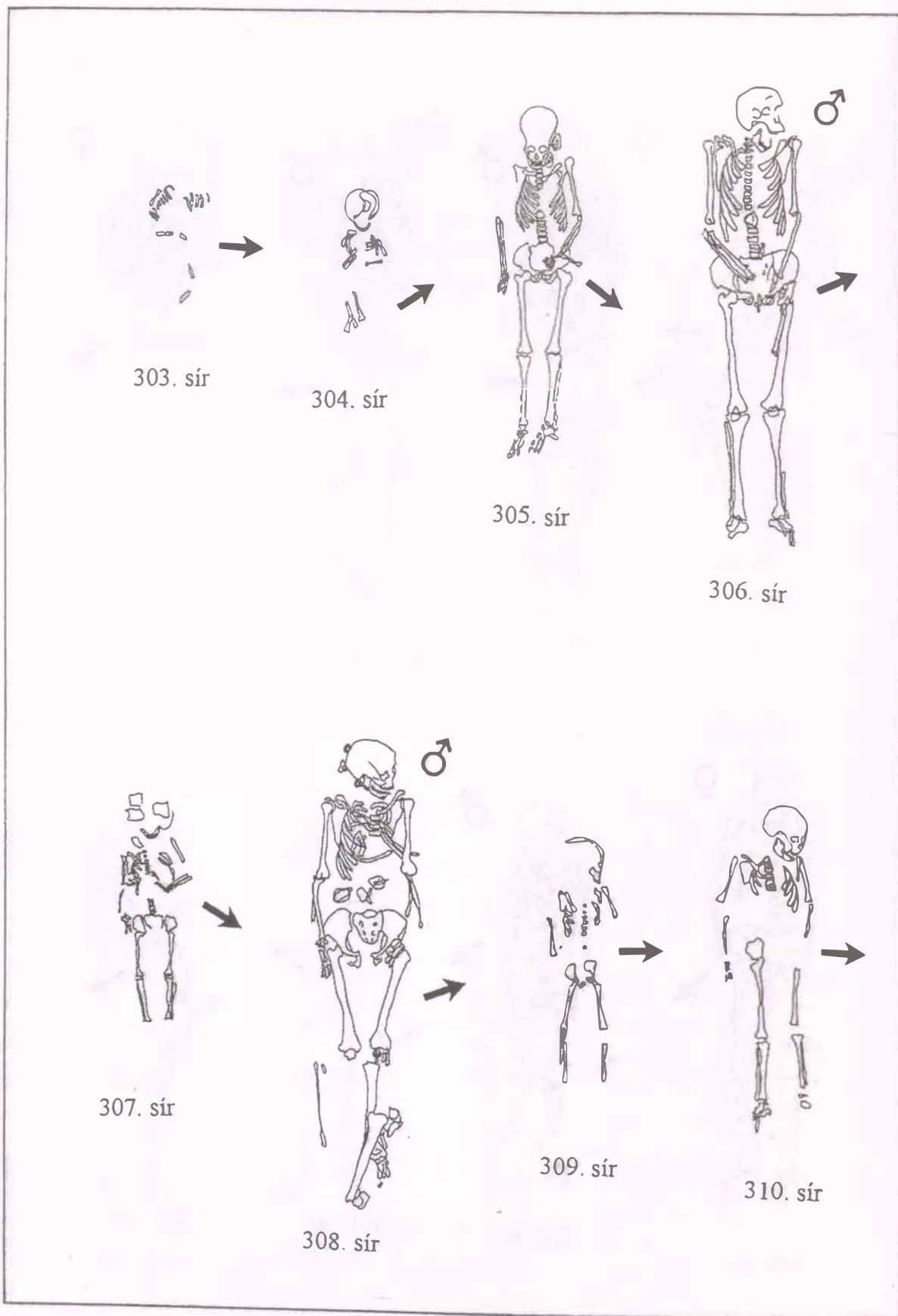
138. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 279–286. sír

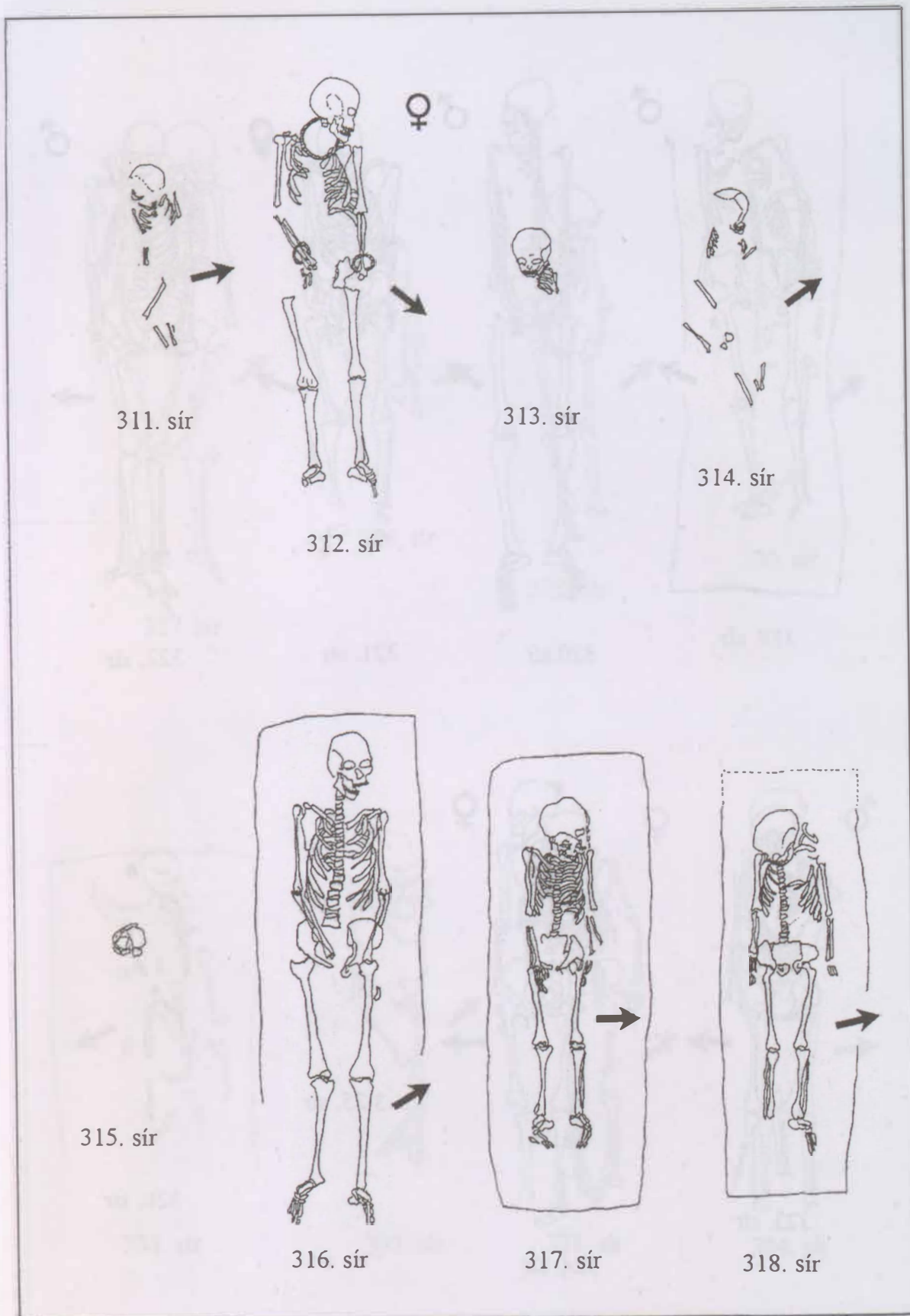
139. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 287–294. sír

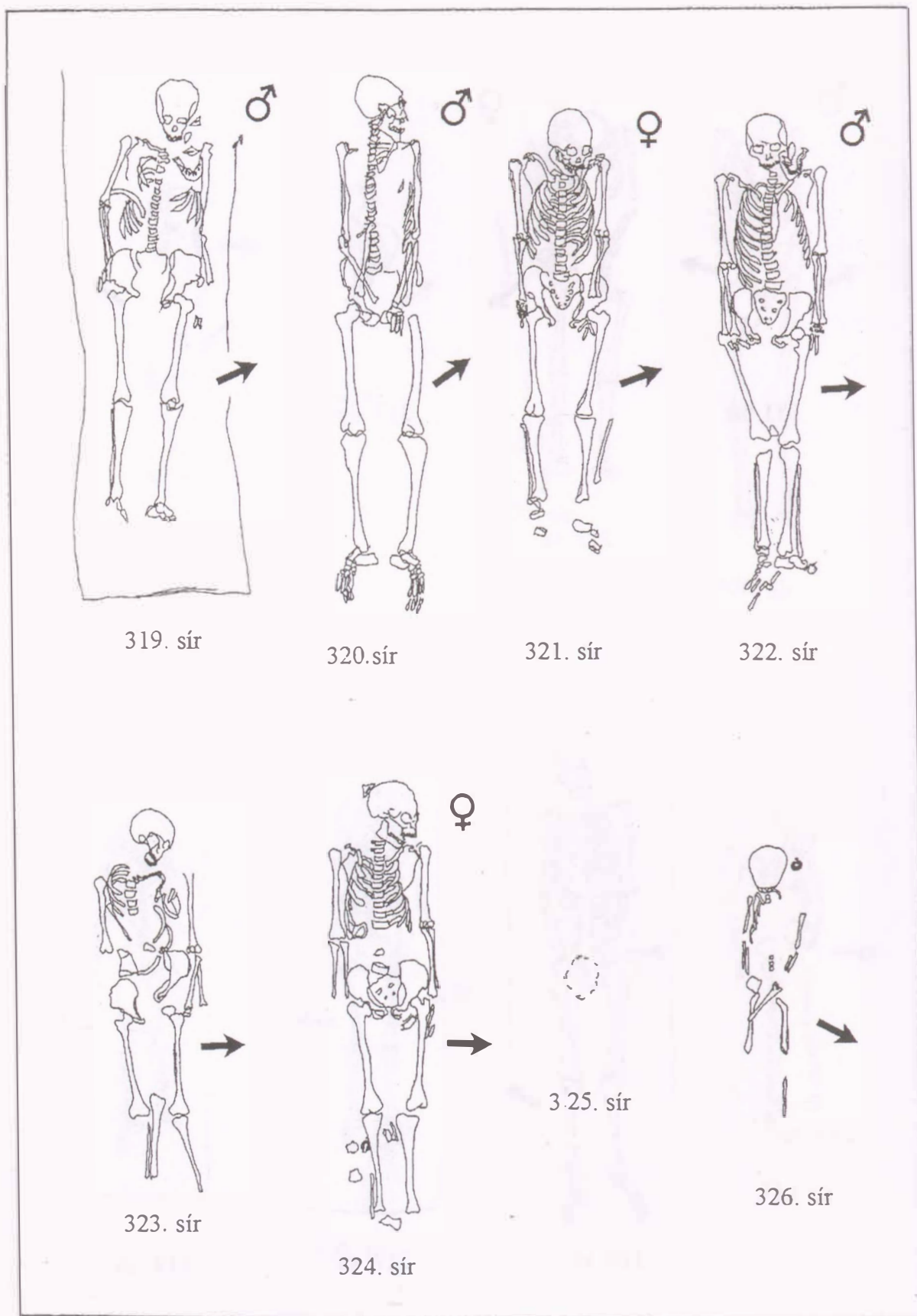
140. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 295–302. sír

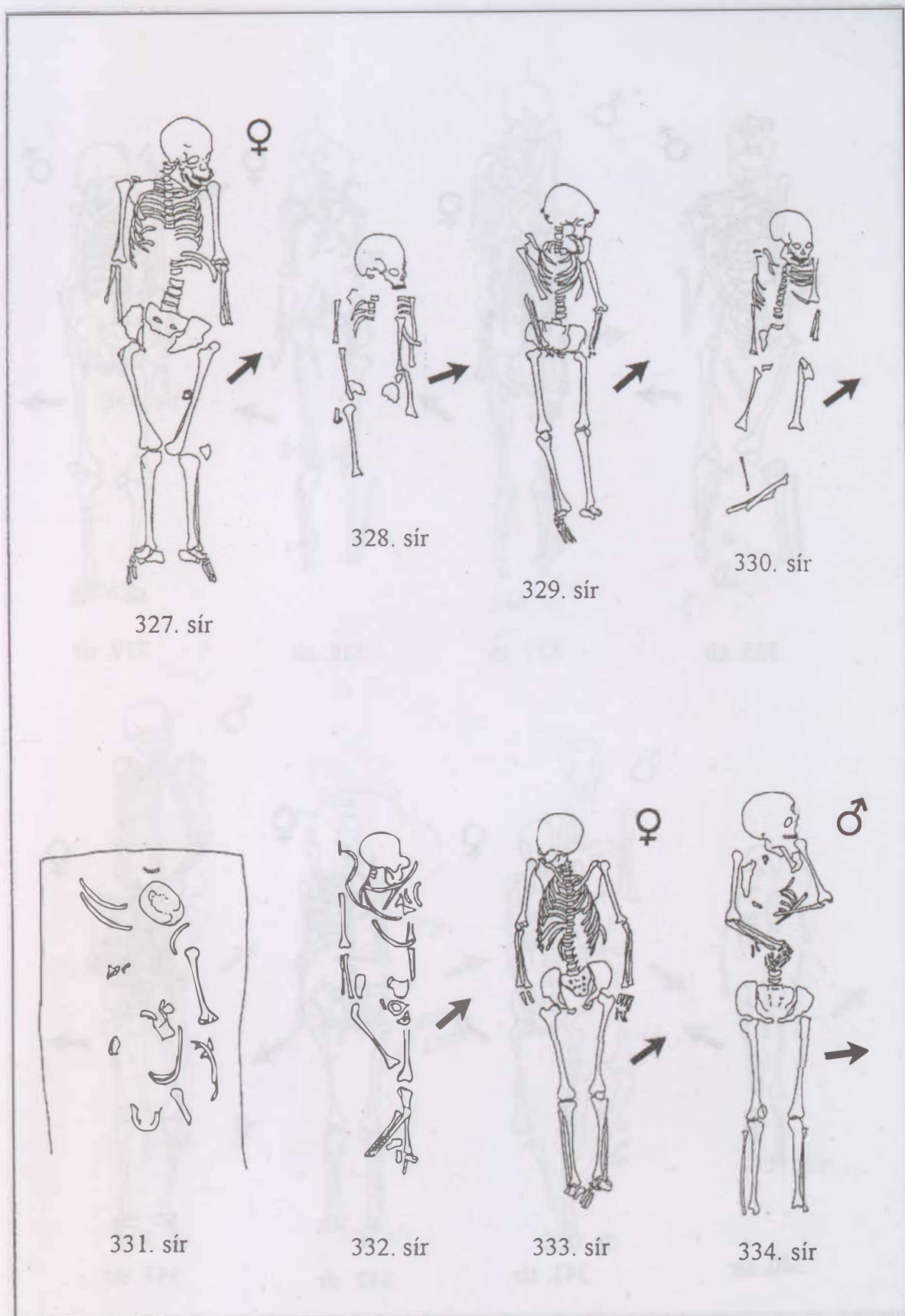
141. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 303–310. sír

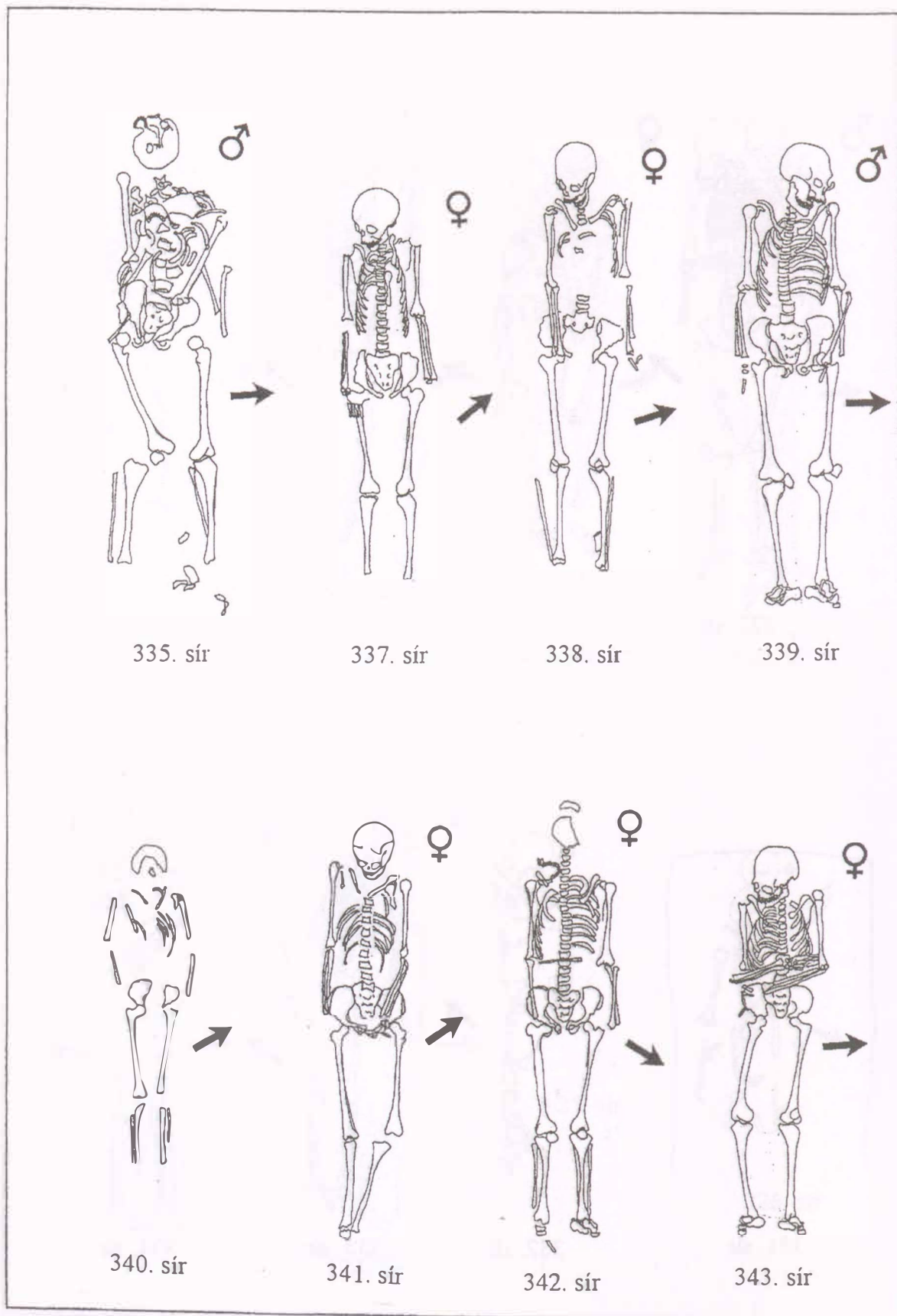
142. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 311–318. sír

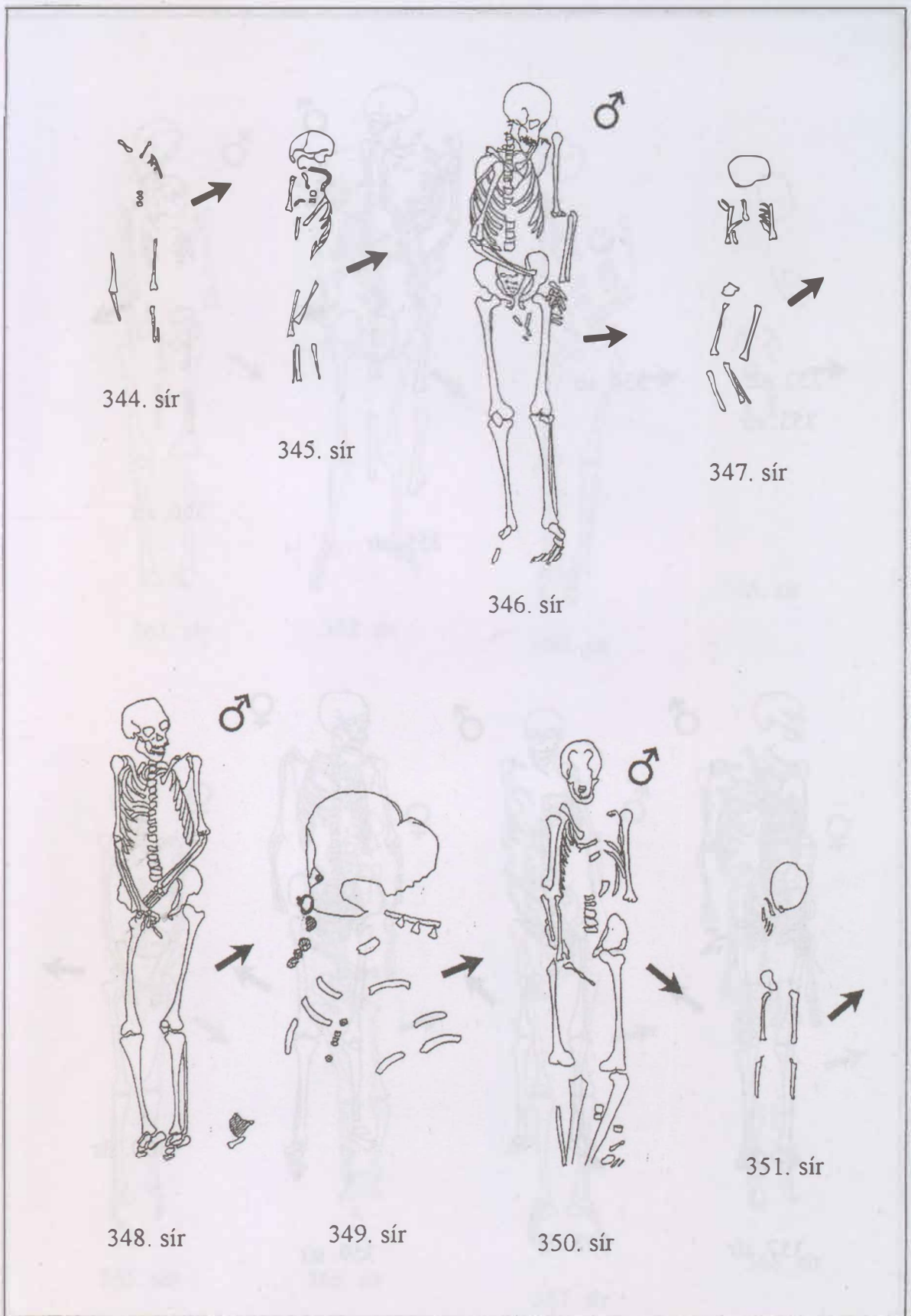
143. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 319–326. sír

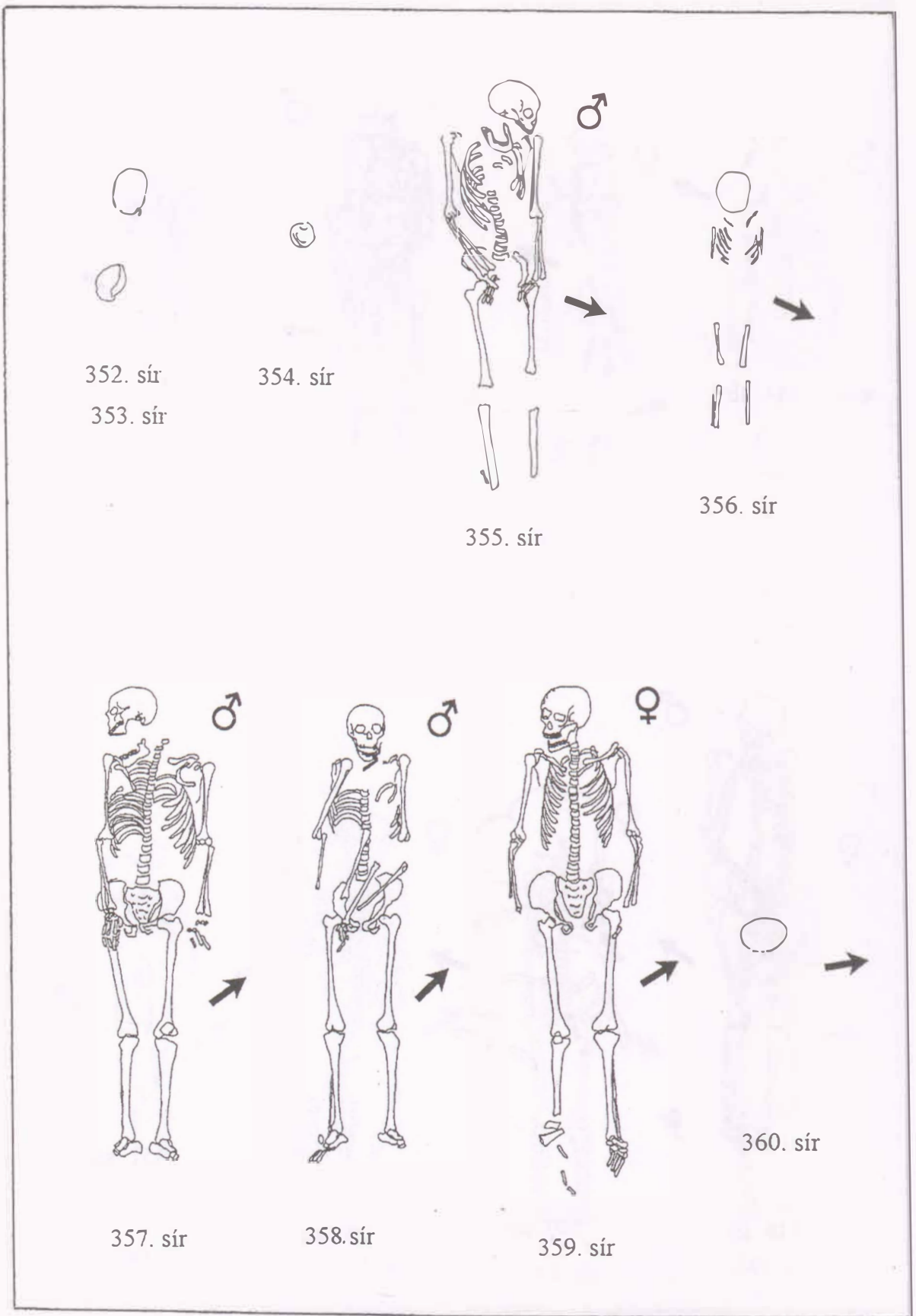
144. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 327–334. sír

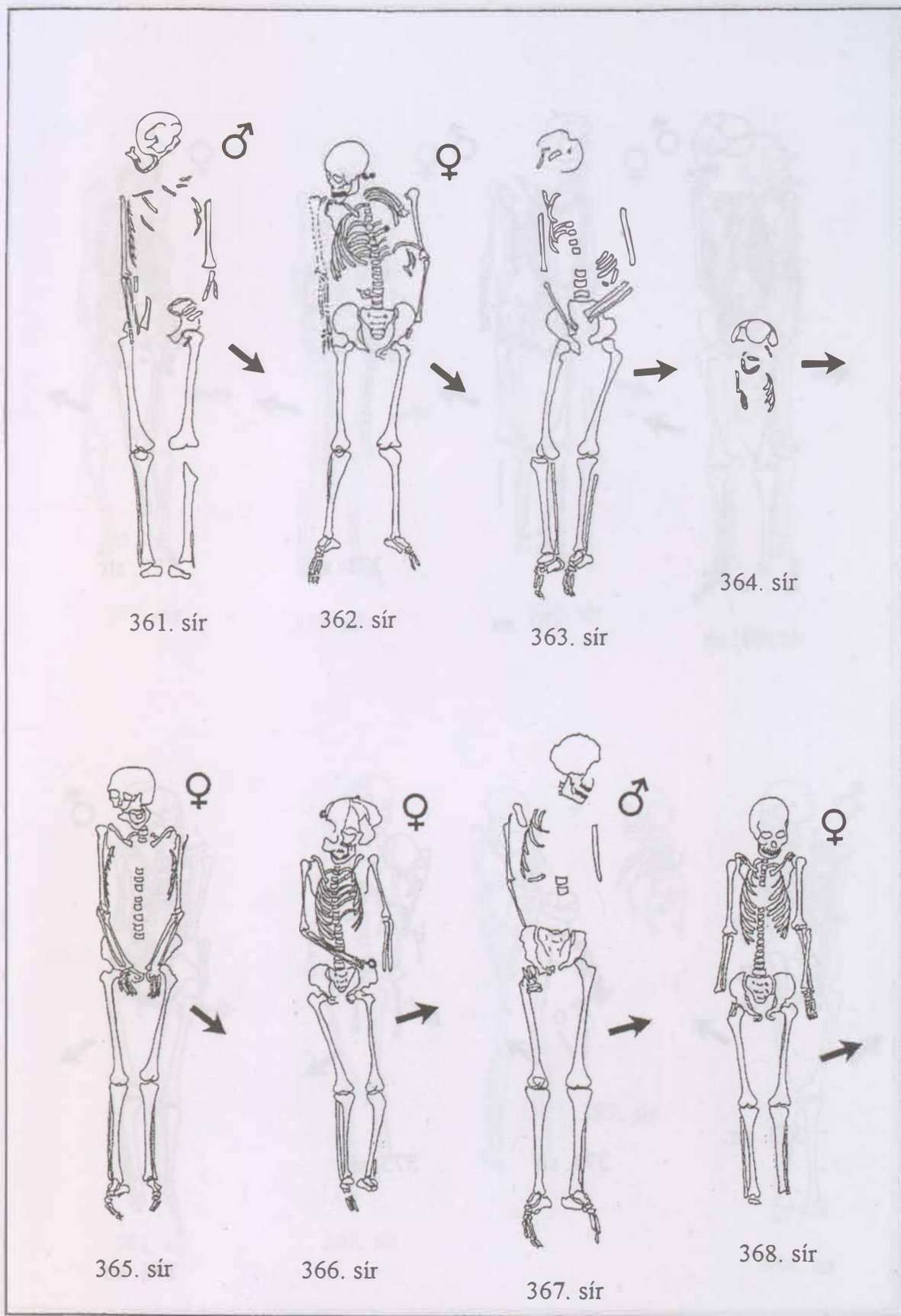
145. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 335., 337–343. sír

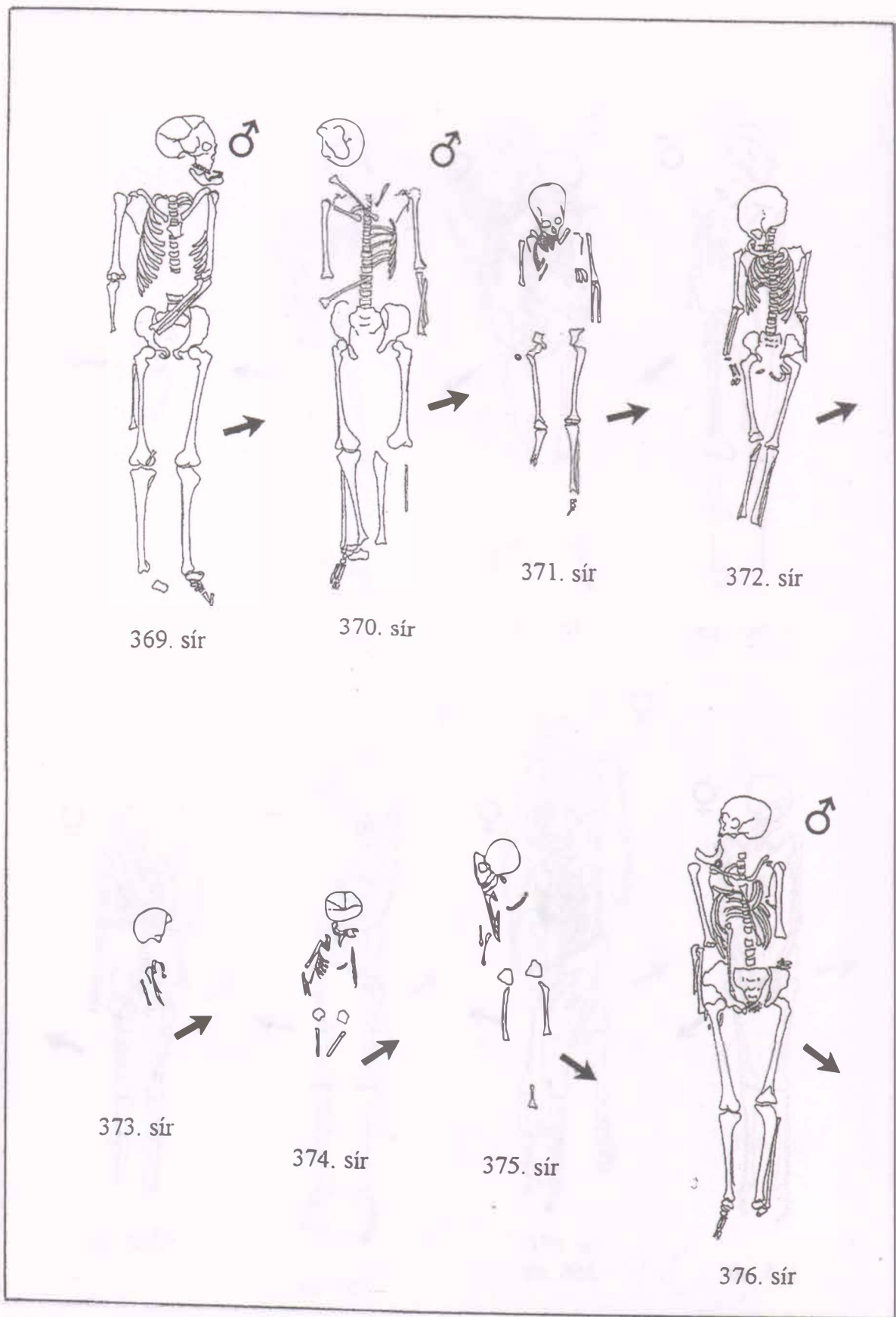
146. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 344–351. sír

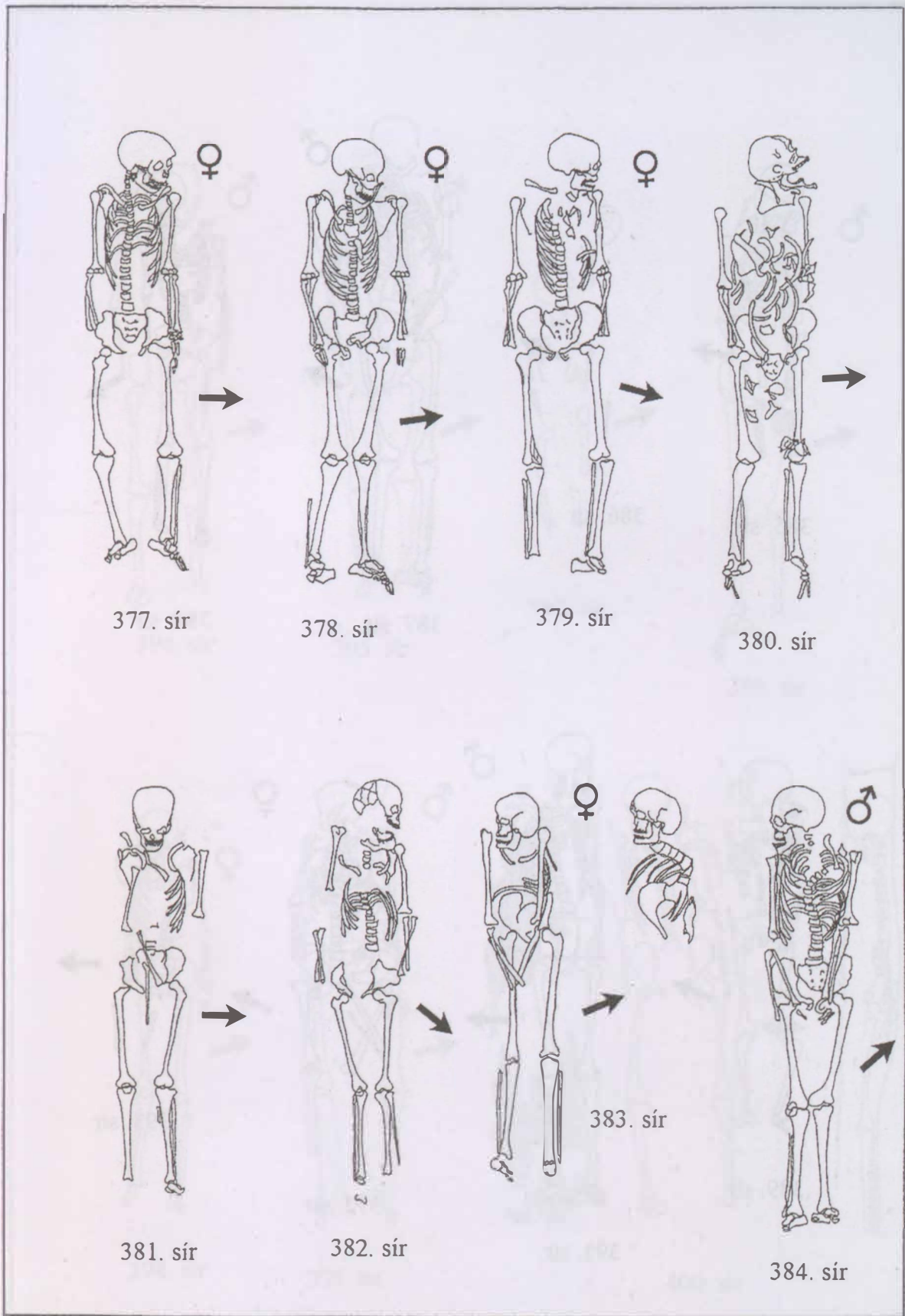
147. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 352–360. sír

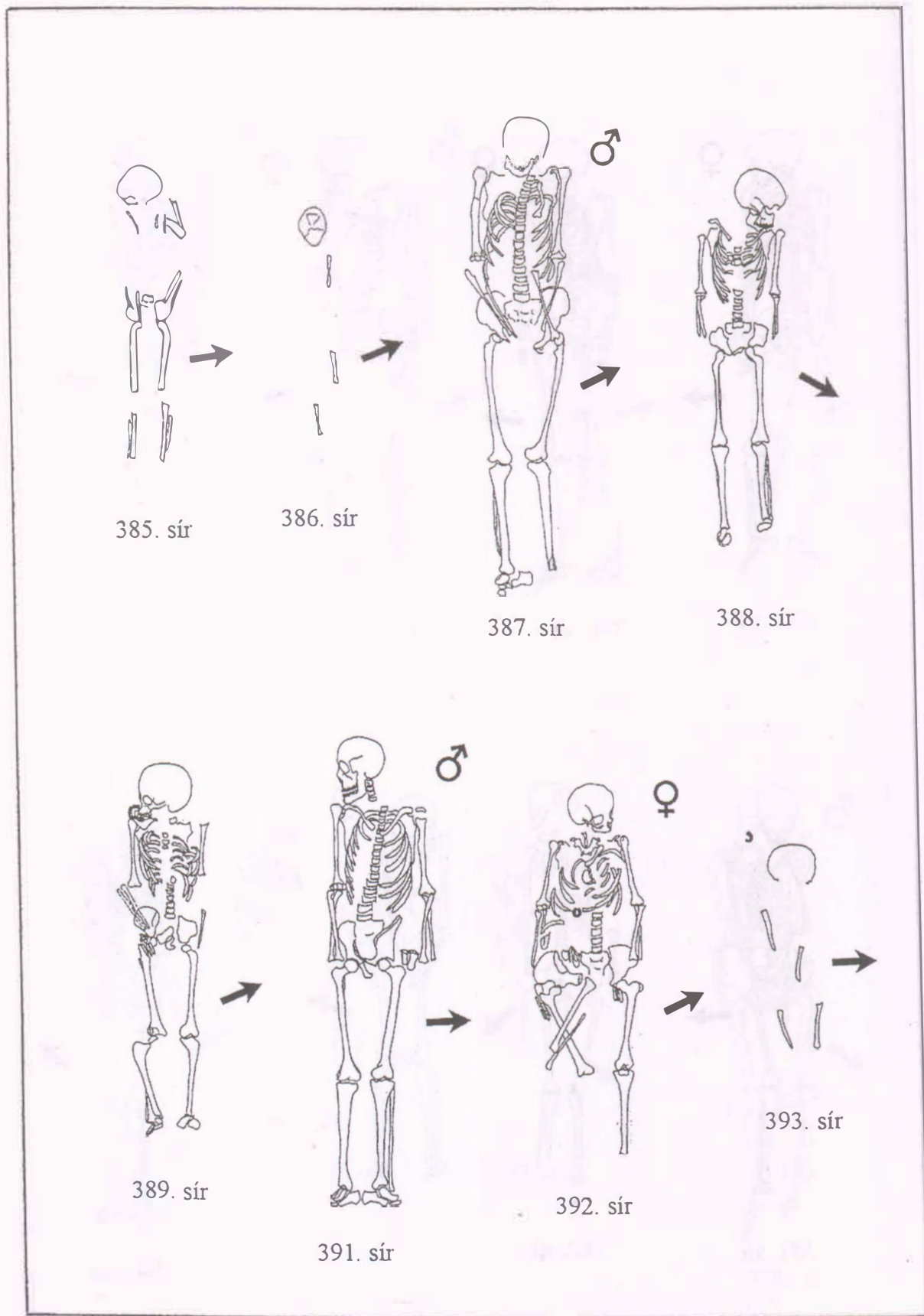
148. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 361–368. sír

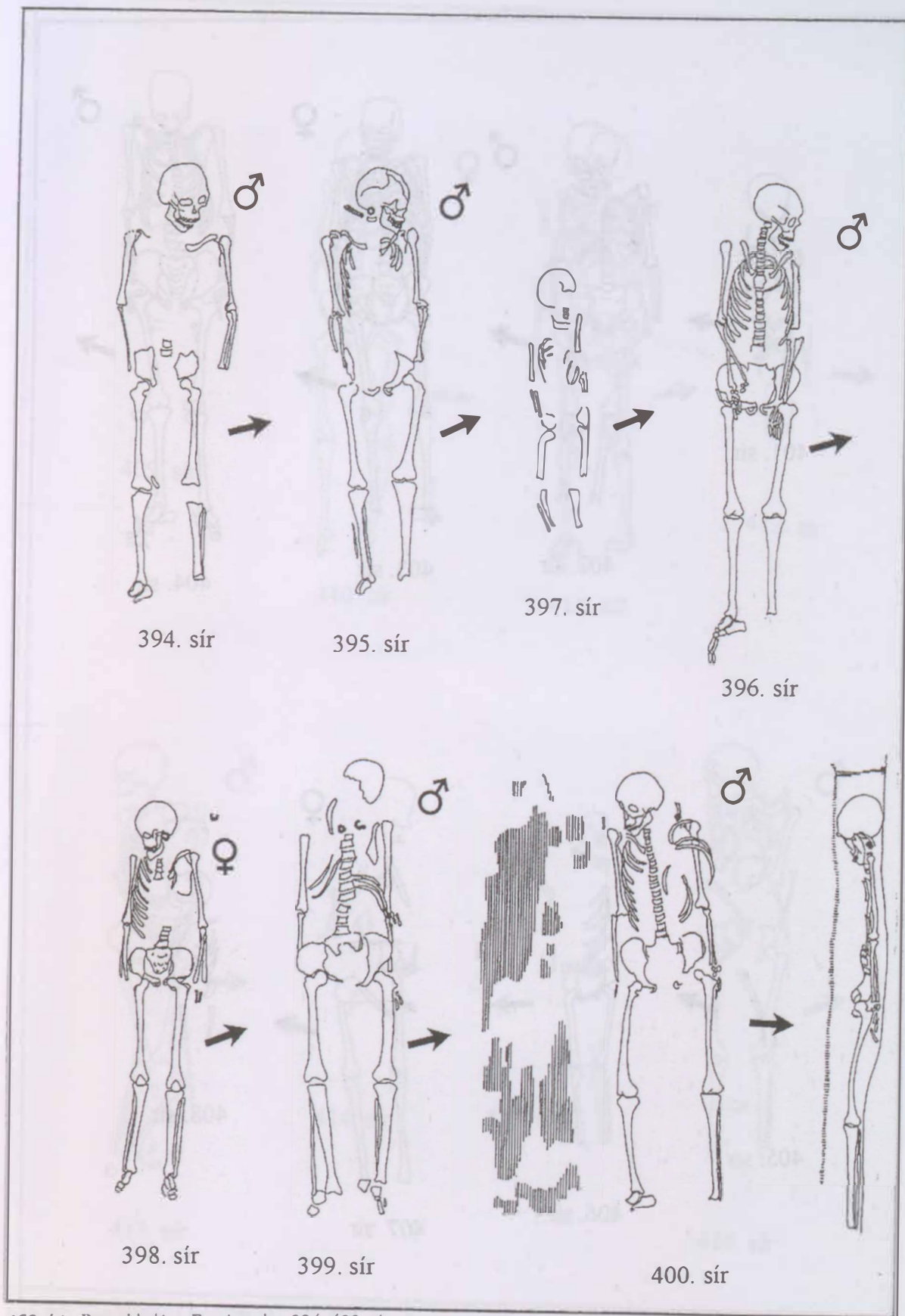
149. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 369–376. sír

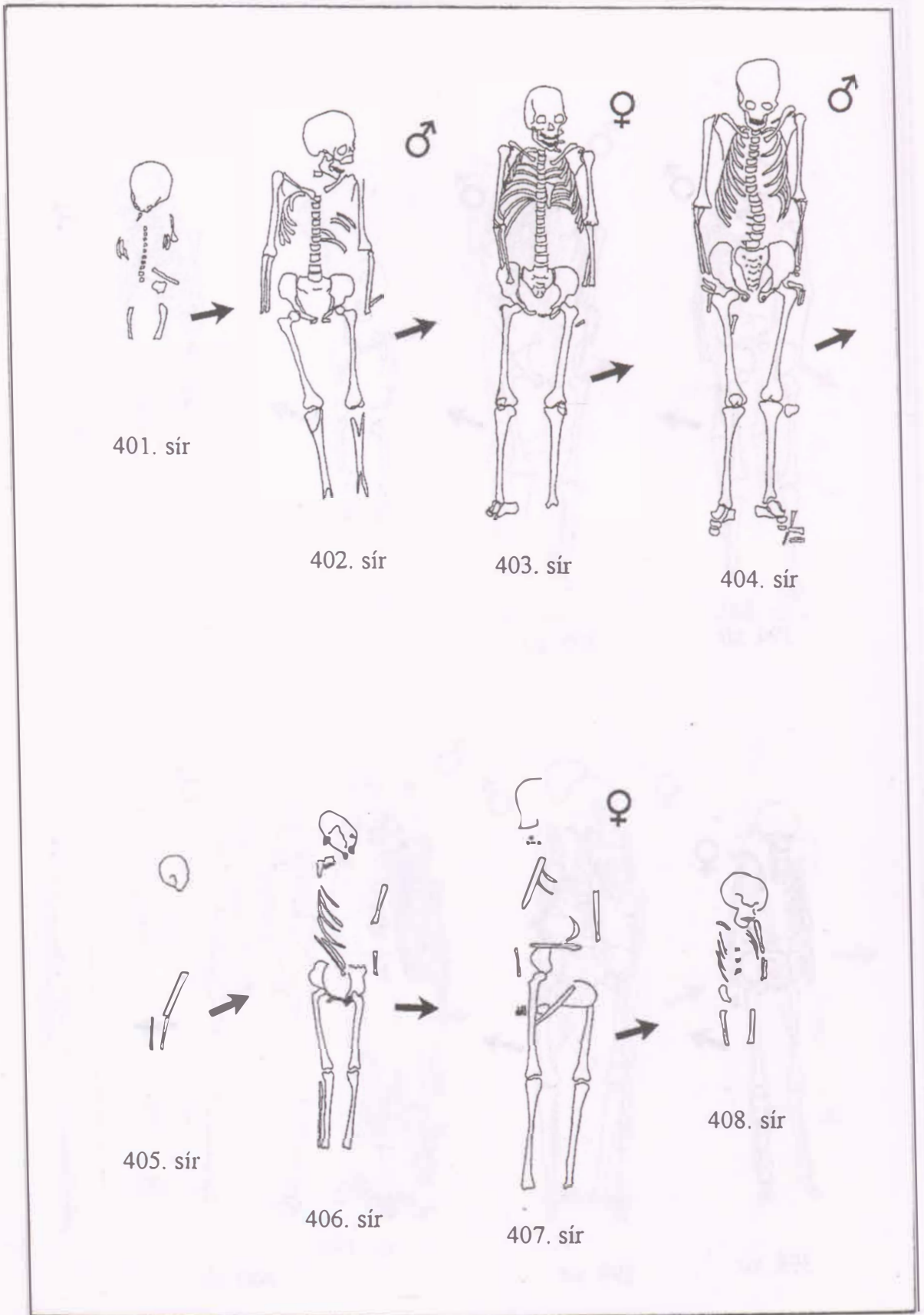
150. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 377–384. sír

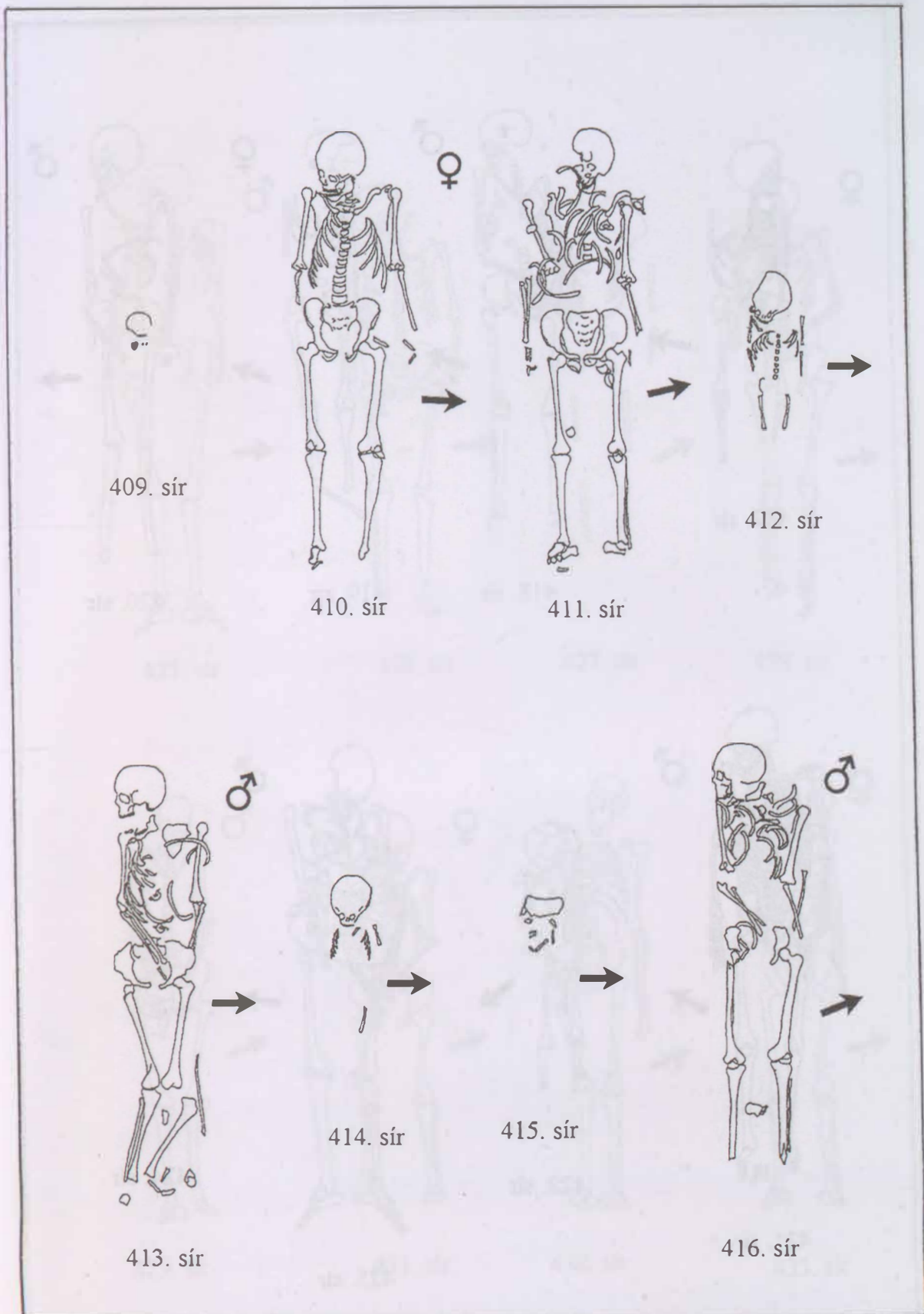
151. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 385–389., 391–393. sír

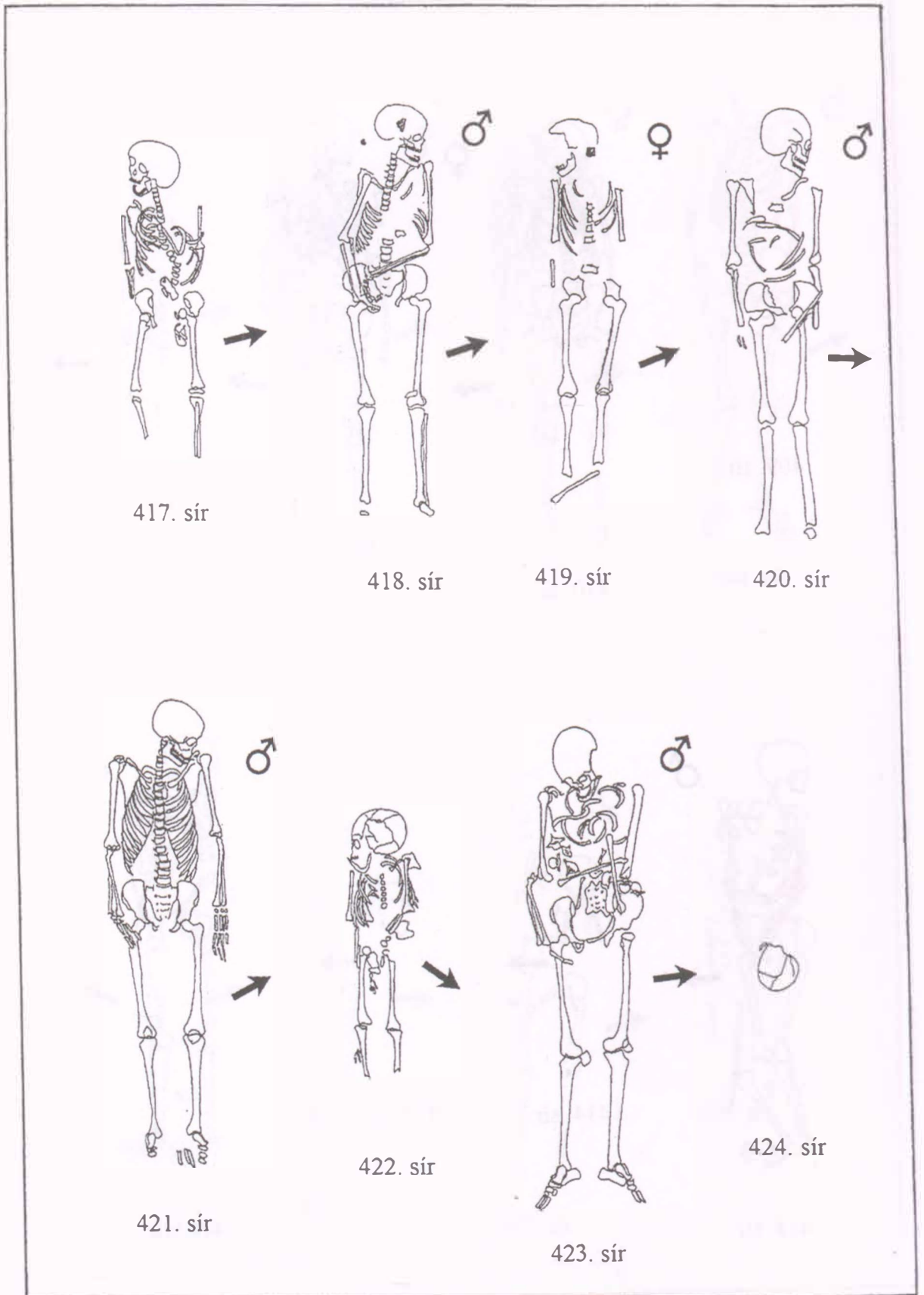
152. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 394-400. sír

153. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 401–408. sír

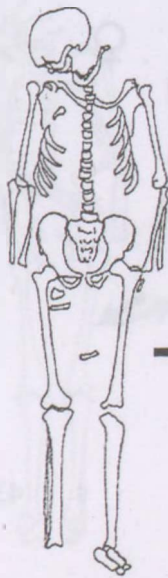
154. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 409–416. sír

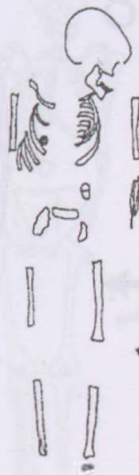
155. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 417–424. sír

425. sír

426. sír

427. sír

428. sír

429. sír

431. sír

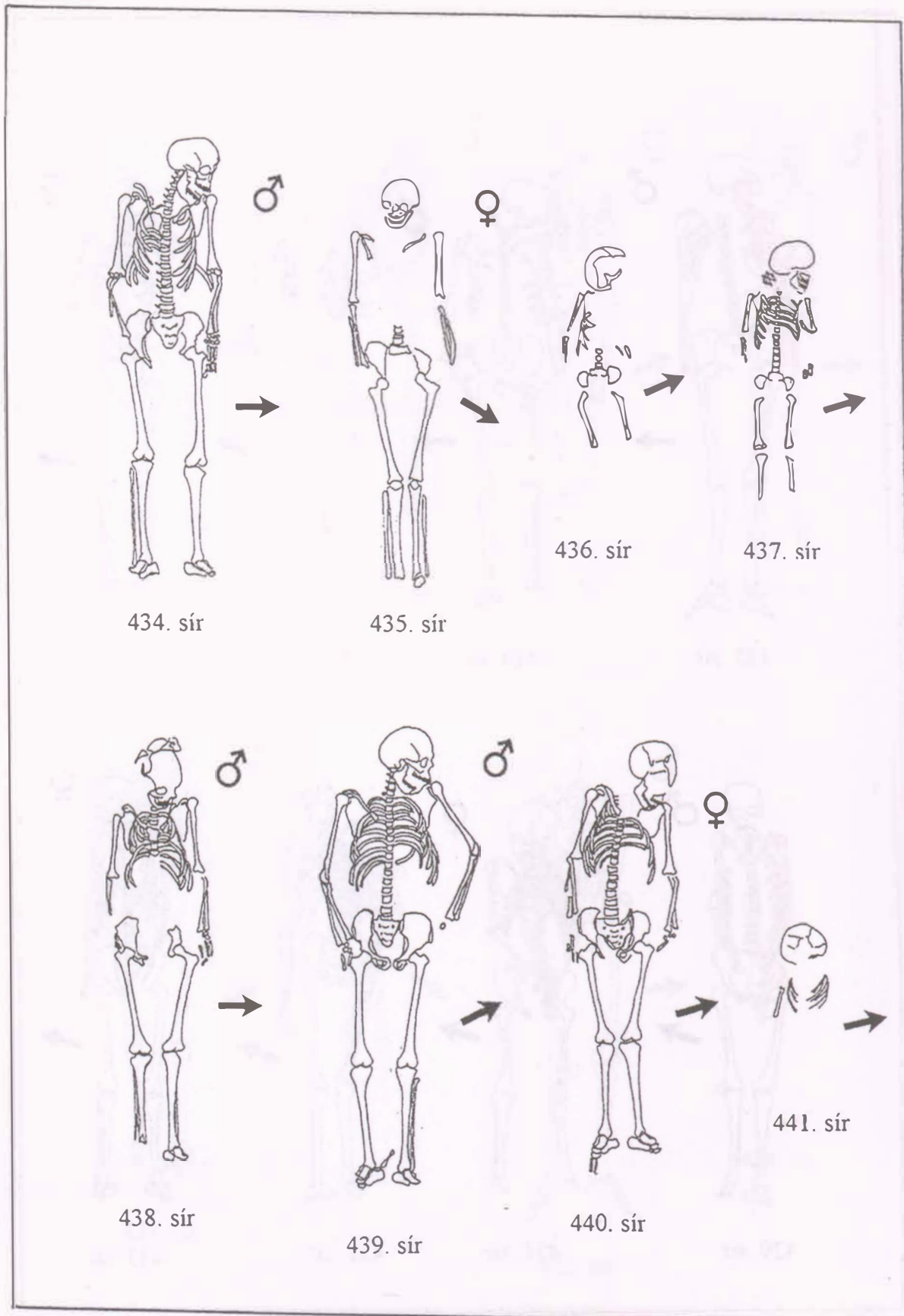
432. sír

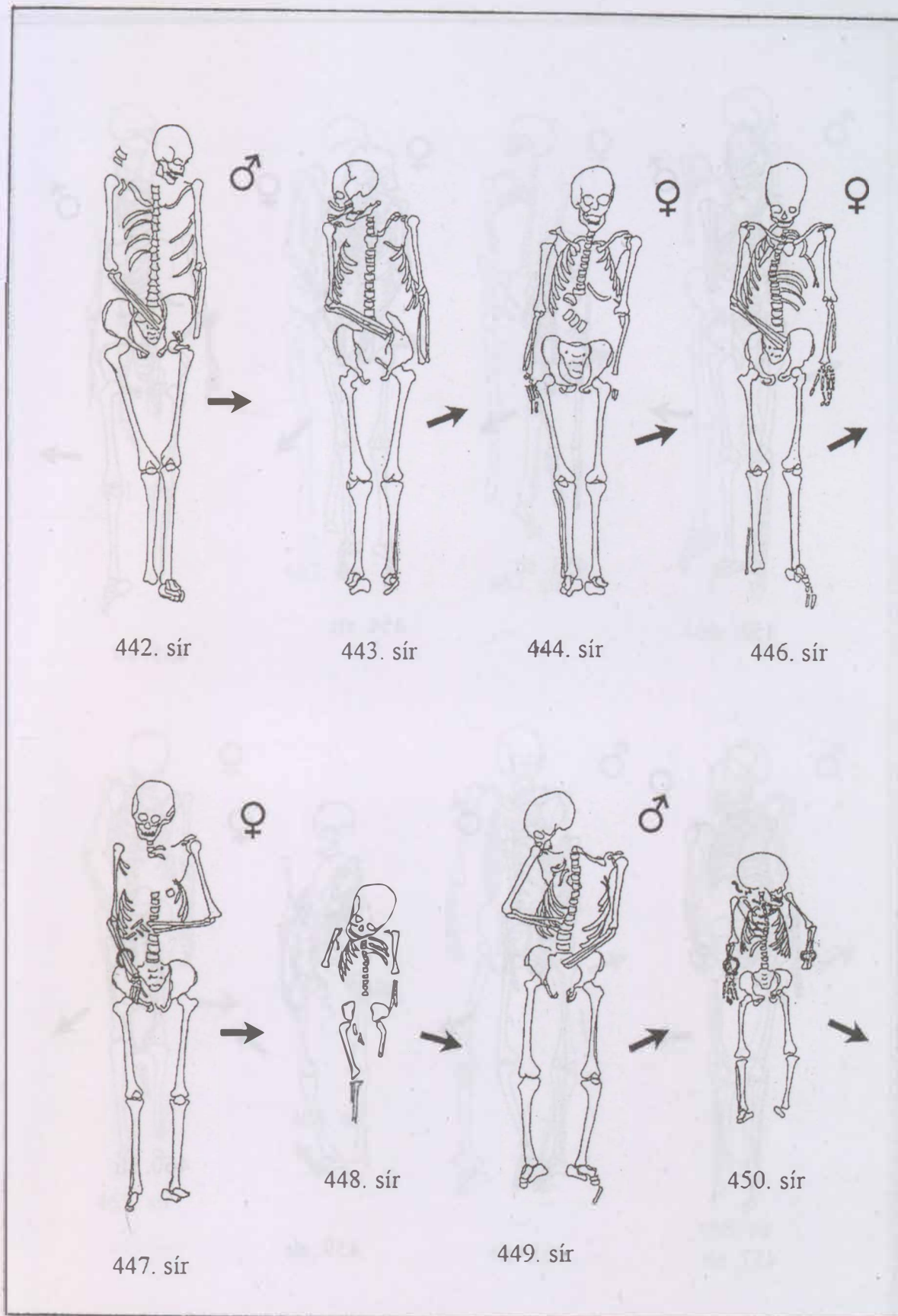
433. sír

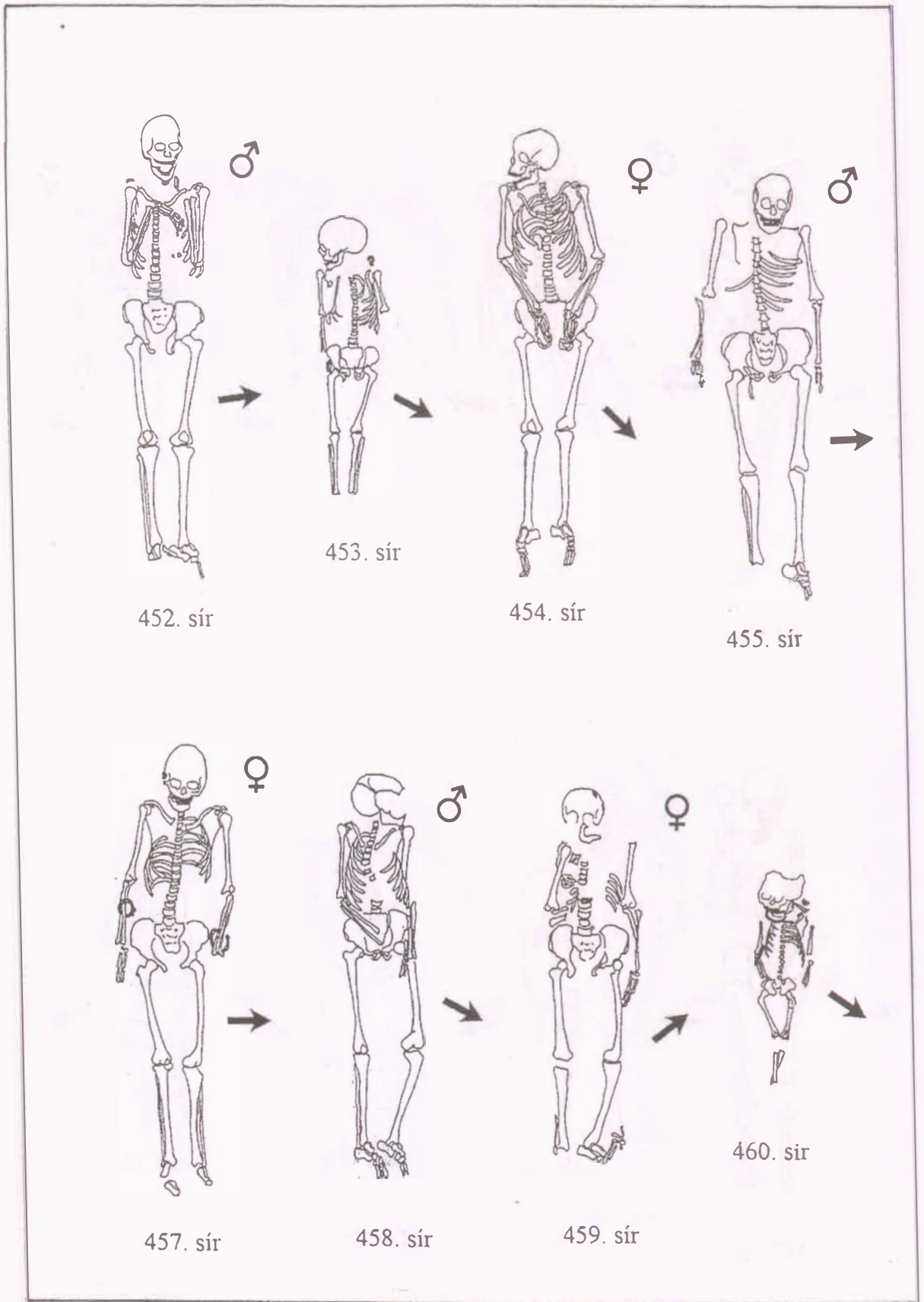
156. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 425–429., 431–433. sír

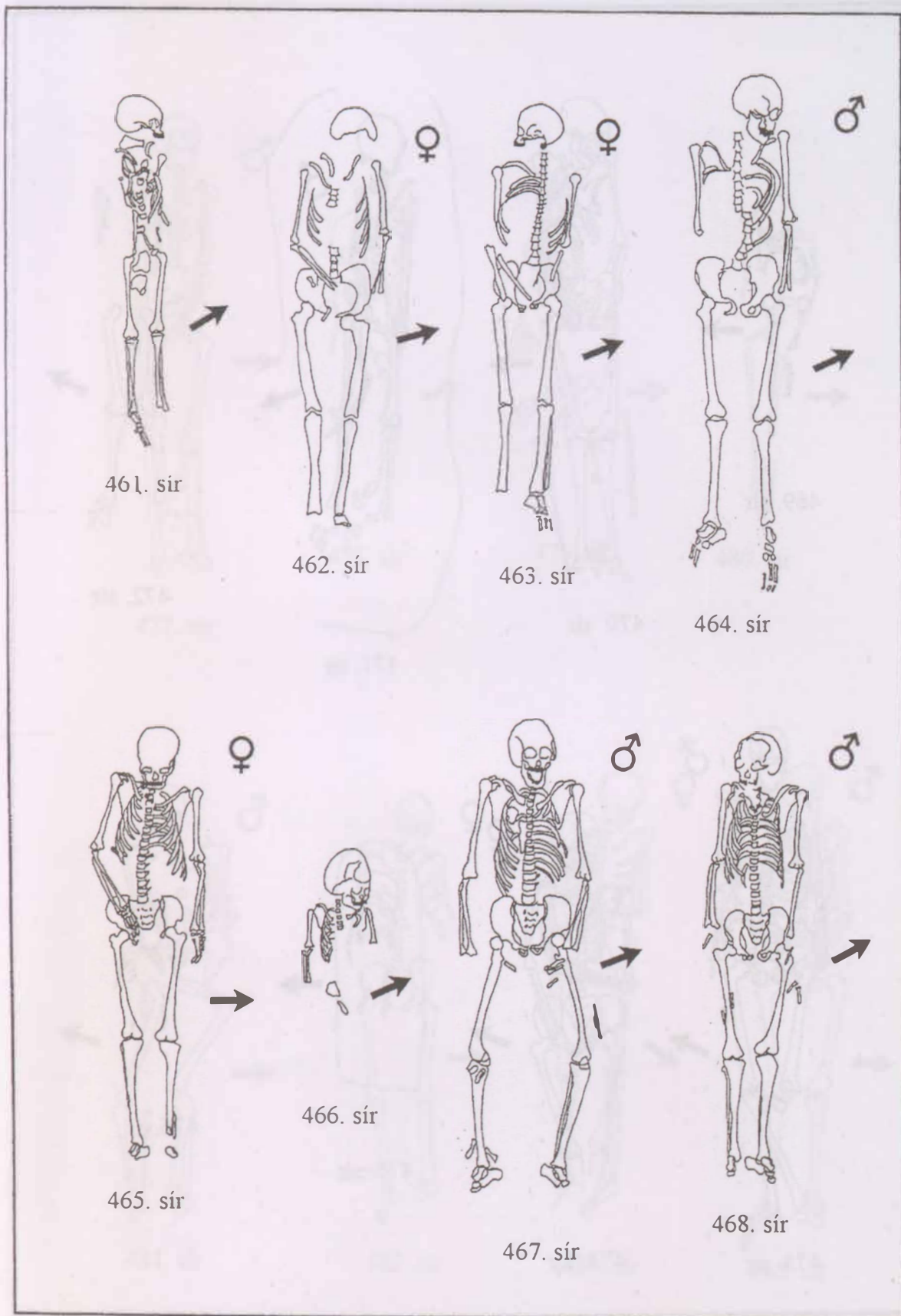
157. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 434-441. sír

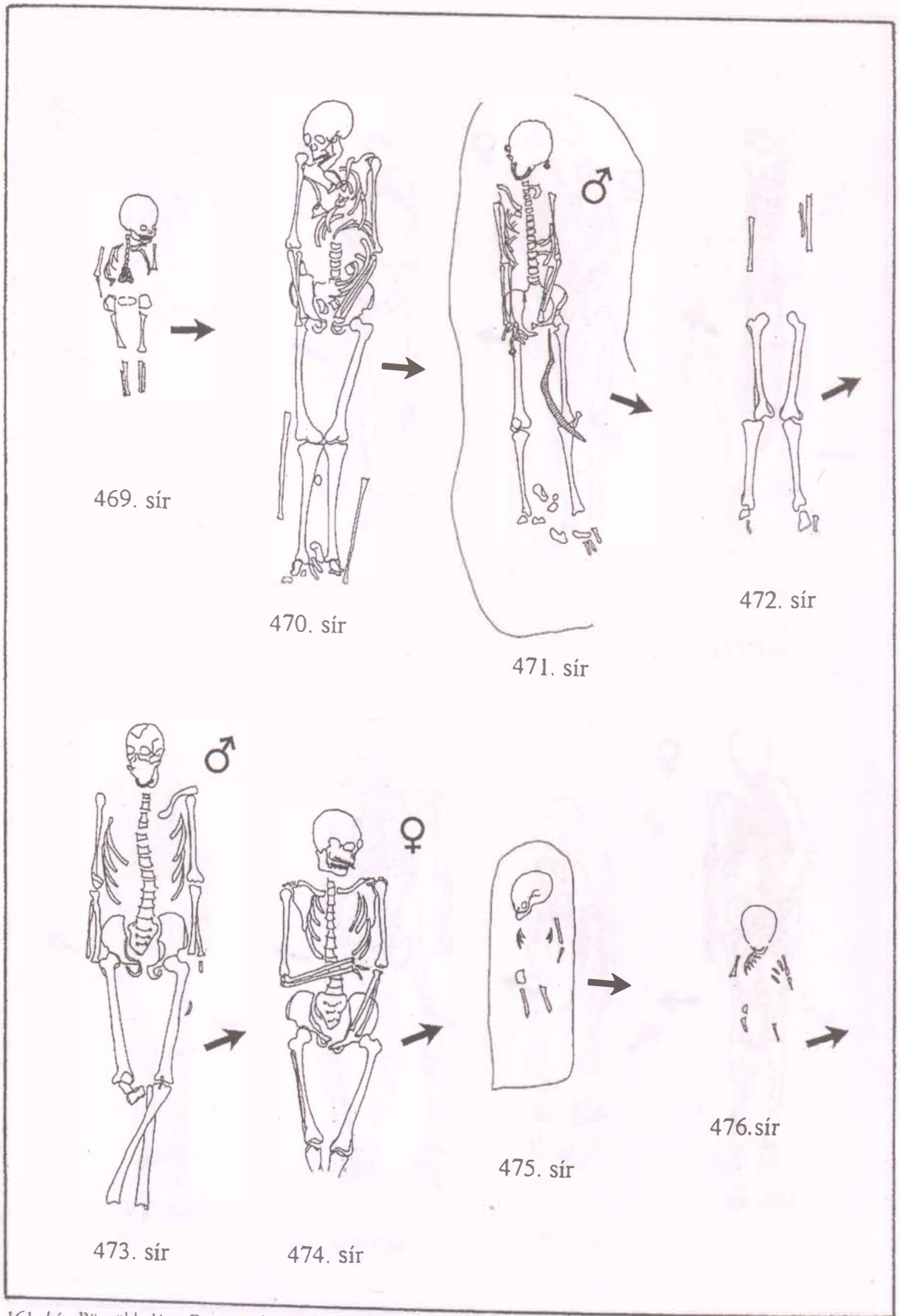
158. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 442-444., 446-450. sír

159. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 452–455., 457–460. sír

160. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 461–468. sír

161. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 469–476. sír

477. sír

478. sír

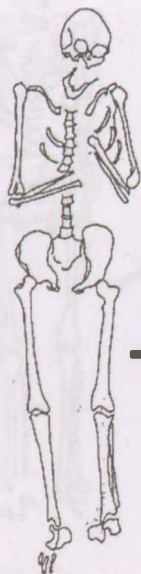
479. sír

480. sír

481. sír

483. sír

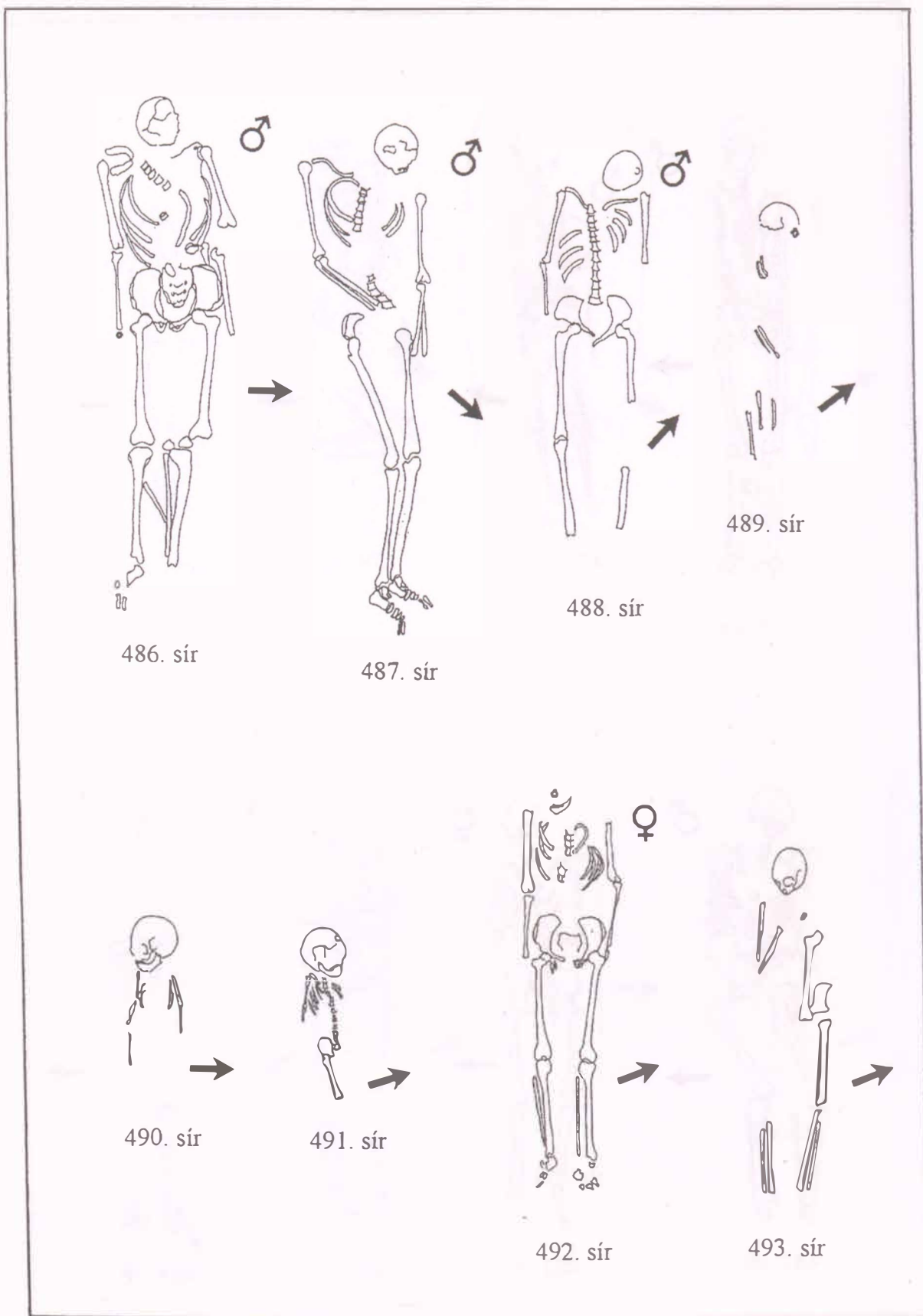
484. sír

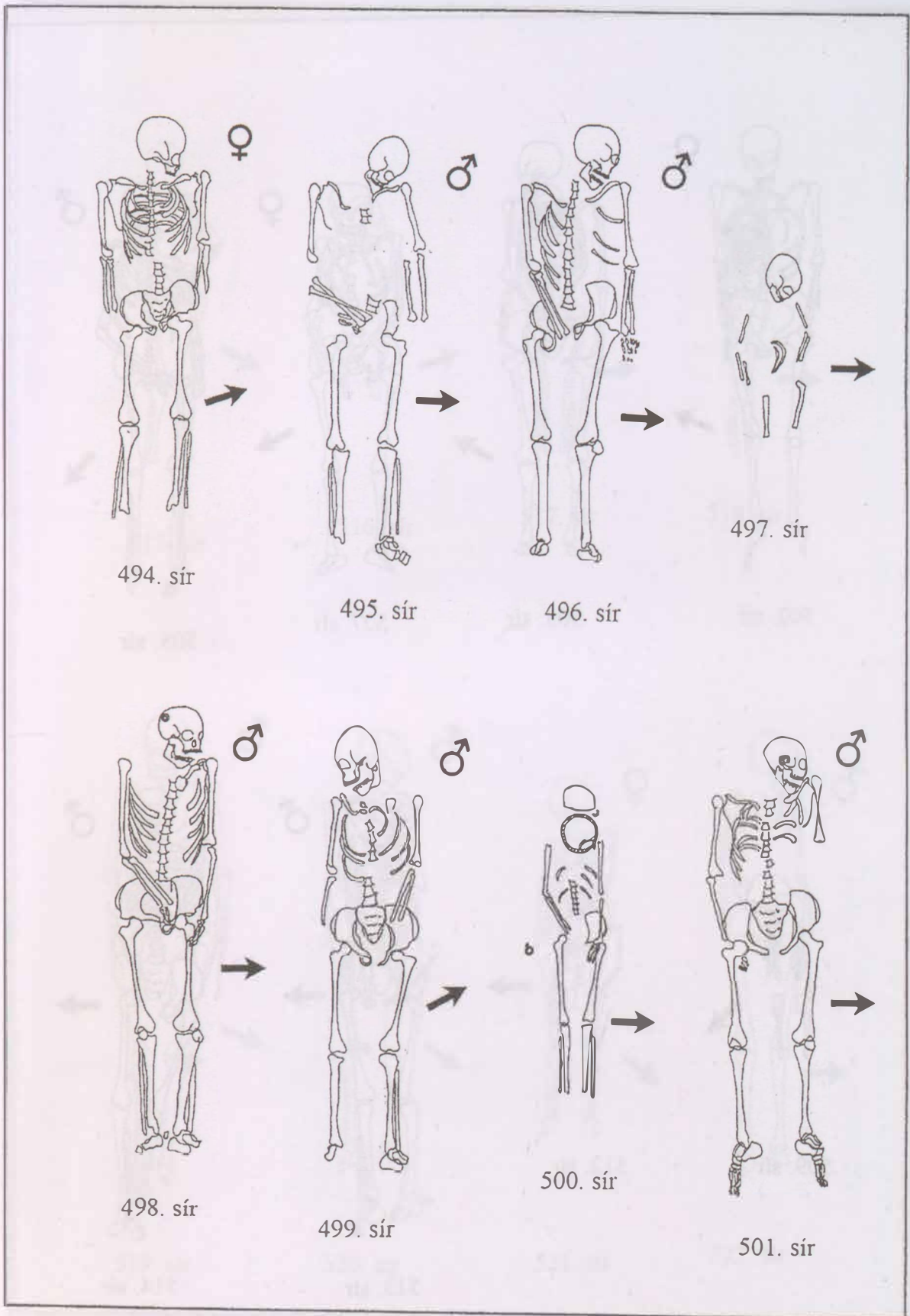
485. sír

162. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 477-481., 483-485. sír

163. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 486–493. sír

164. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 494–501. sír

502. sír

505. sír

507. sír

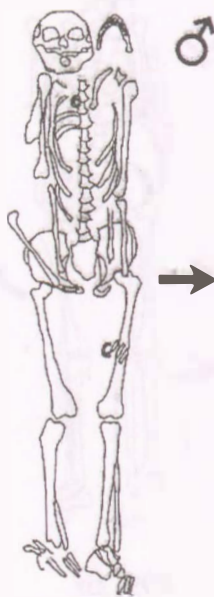
508. sír

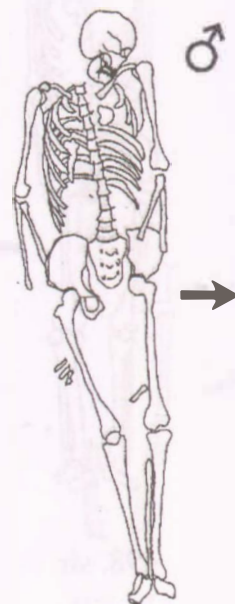
509. sír

512. sír

513. sír

514. sír

165. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 502., 505., 507–509., 512–514. sír

515. sír

516. sír

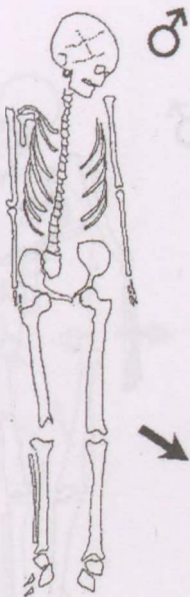
517. sír

518. sír

519. sír

520. sír

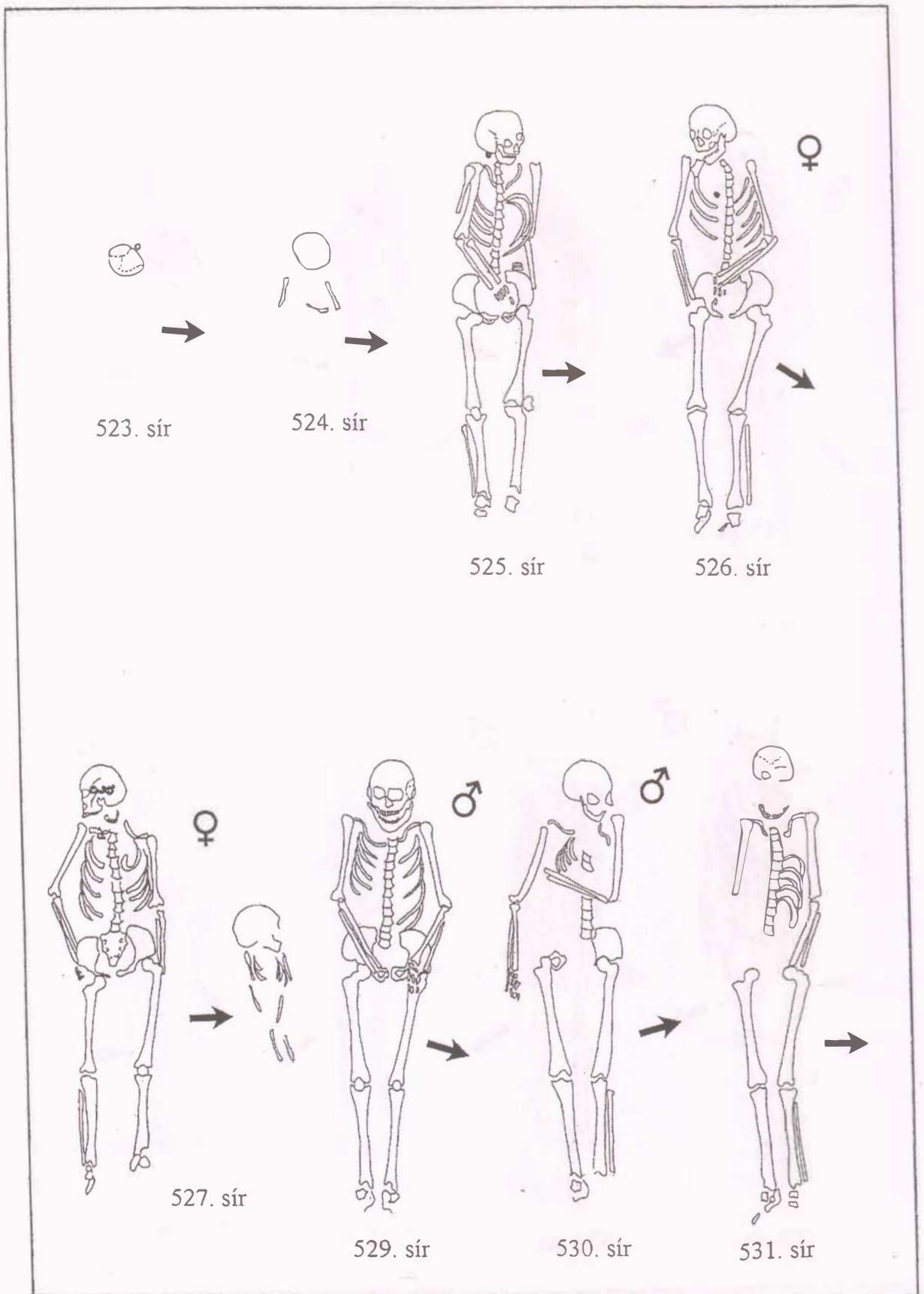

521. sír

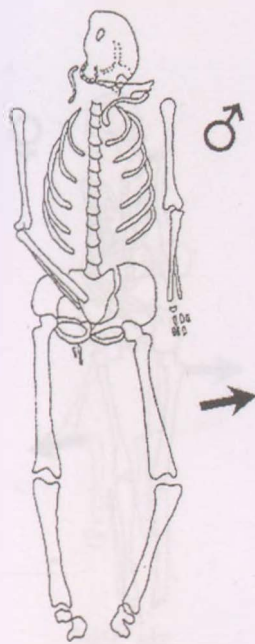

522. sír

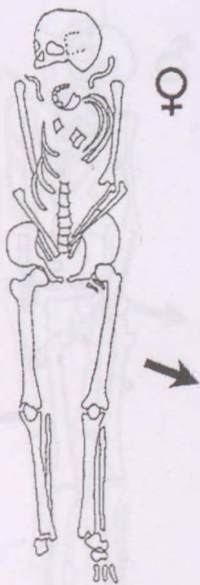
166. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 515-522. sír

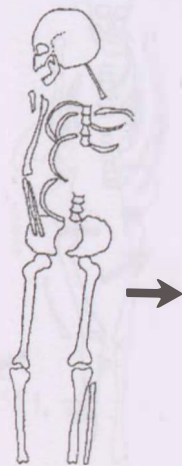
167. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 523–527., 529–531. sír

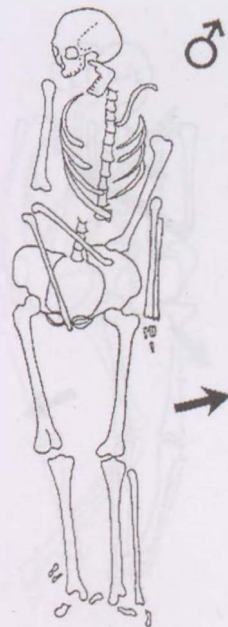
532. sír

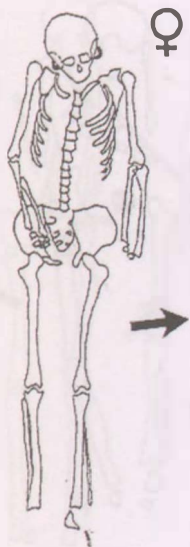
533. sír

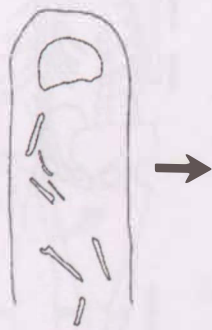
534. sír

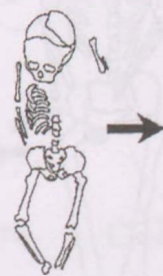
535. sír

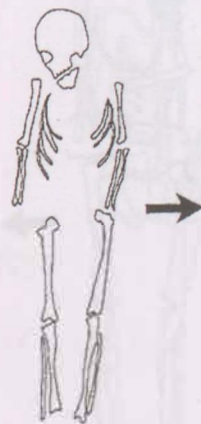
536. sír

537. sír

538. sír

539. sír

168. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 532–539. sír

540. sír

541. sír

542. sír

544. sír

545. sír

546. sír

547. sír

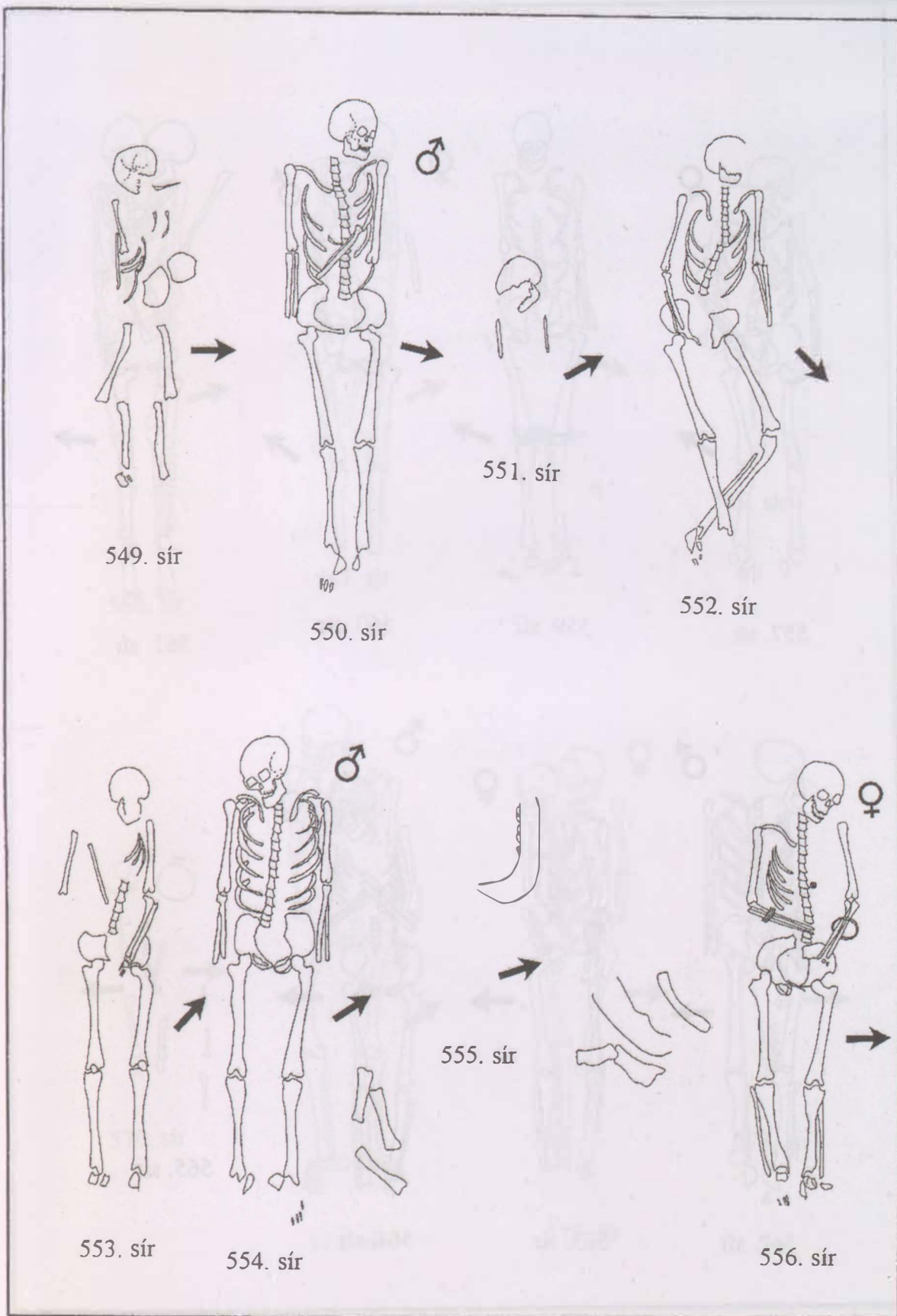
♀

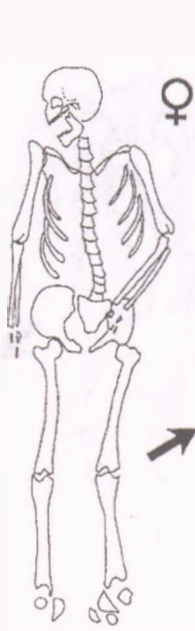
548. sír

169. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 540–542., 544–548. sír

170. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 549–556. sír

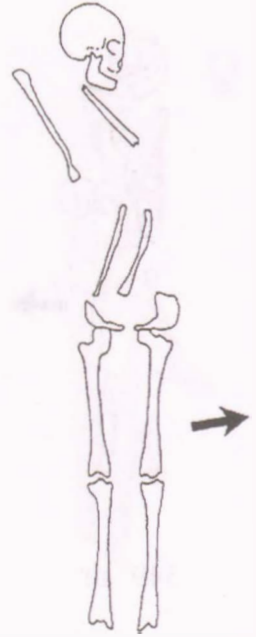
557. sír

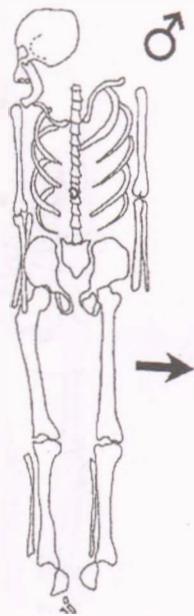
559. sír

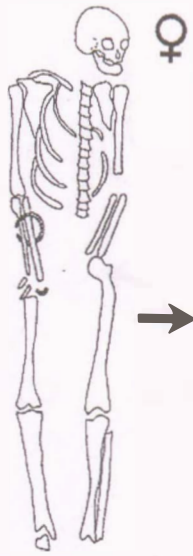
560. sír

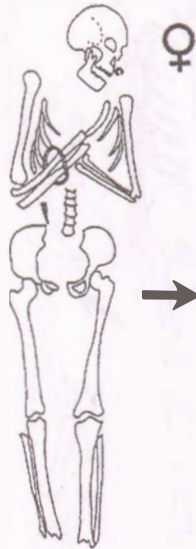
561. sír

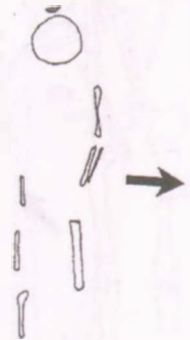
562. sír

563. sír

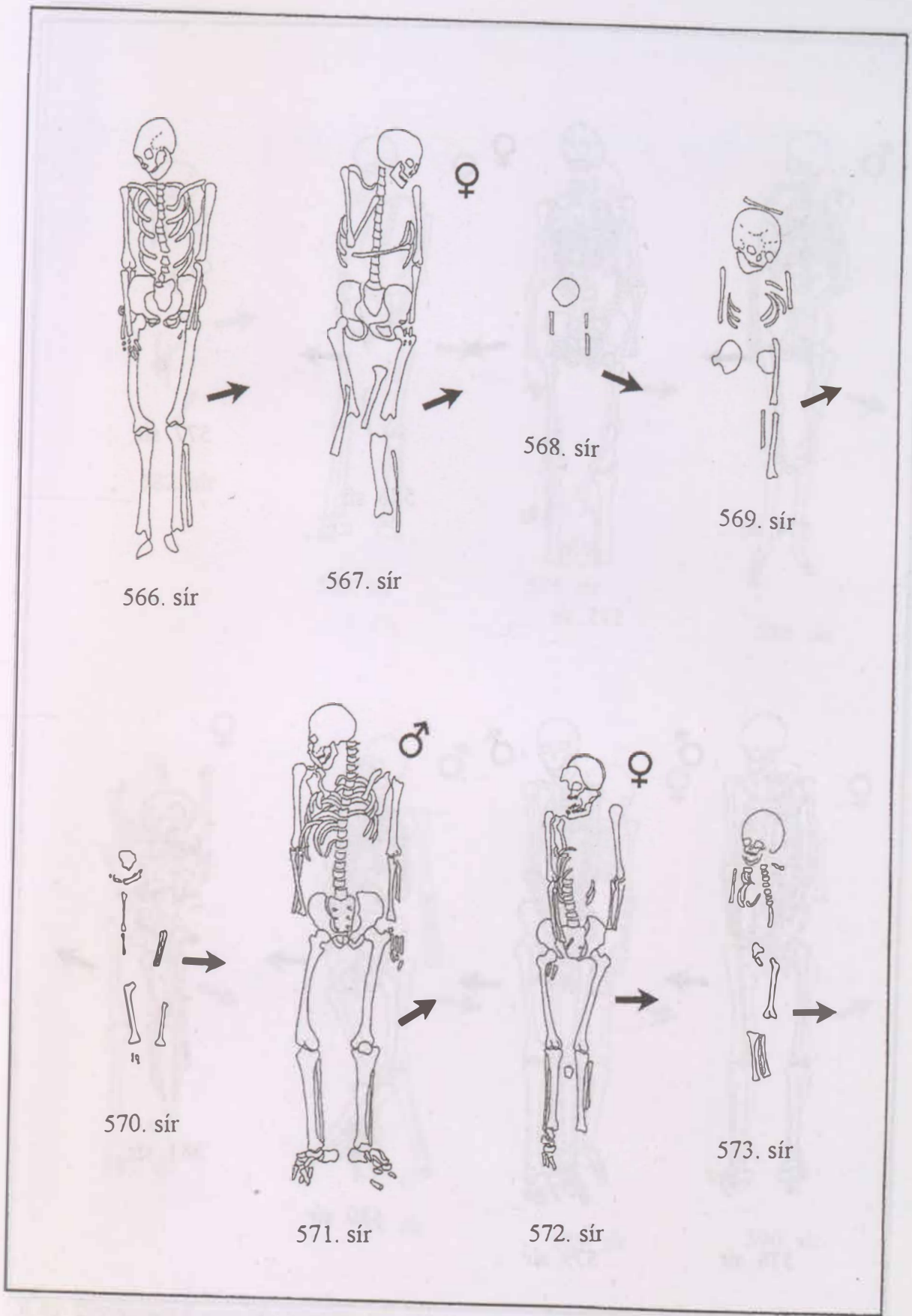

564. sír

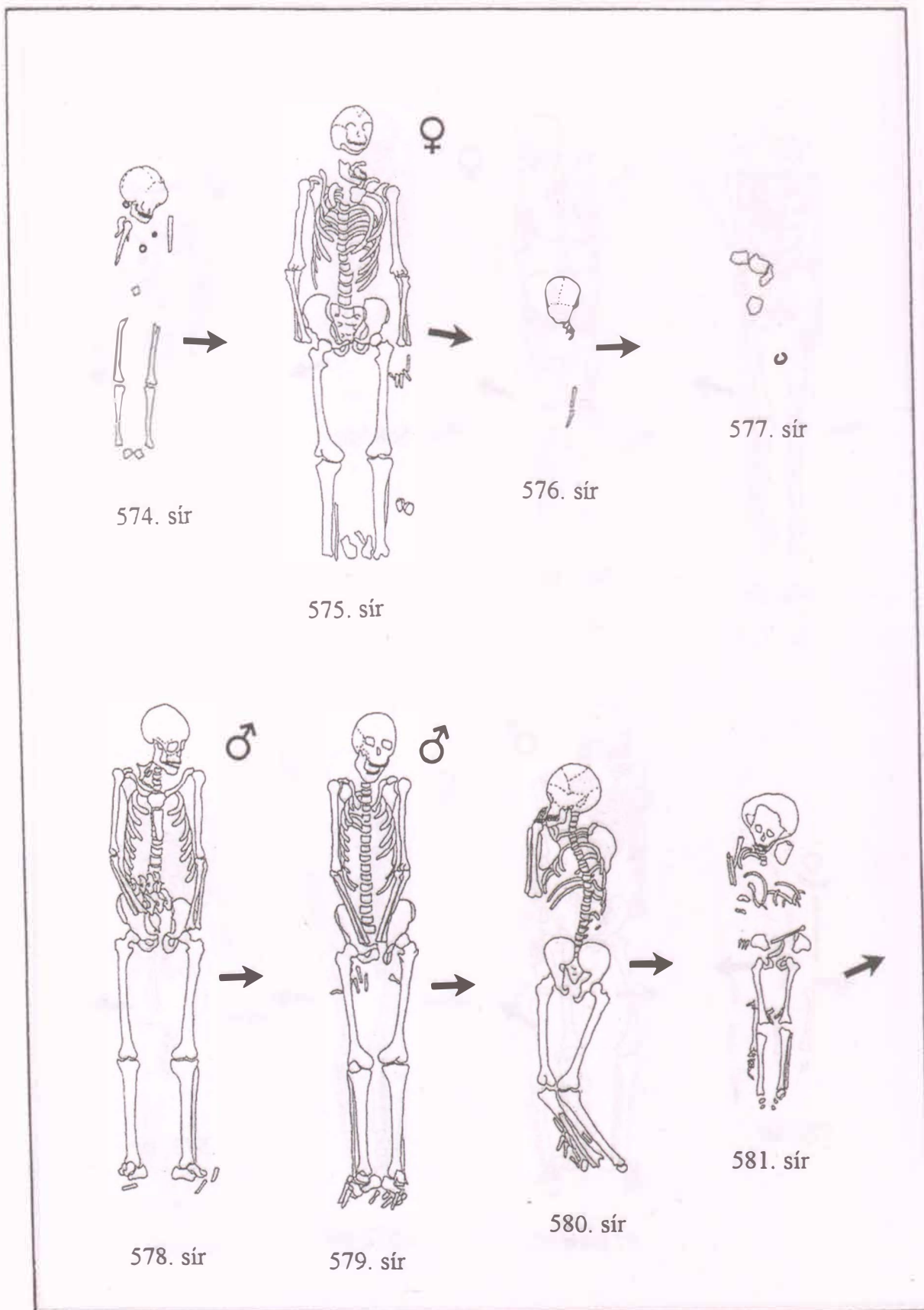

565. sír

171. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 557., 559–565. sír

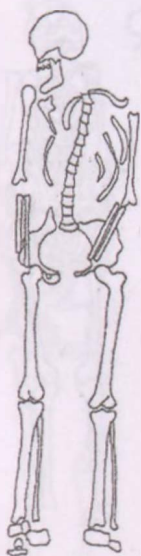
172. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 566–573. sír

173. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 574–581. sír

582. sír

583. sír

584. sír

586. sír

587. sír

588. sír

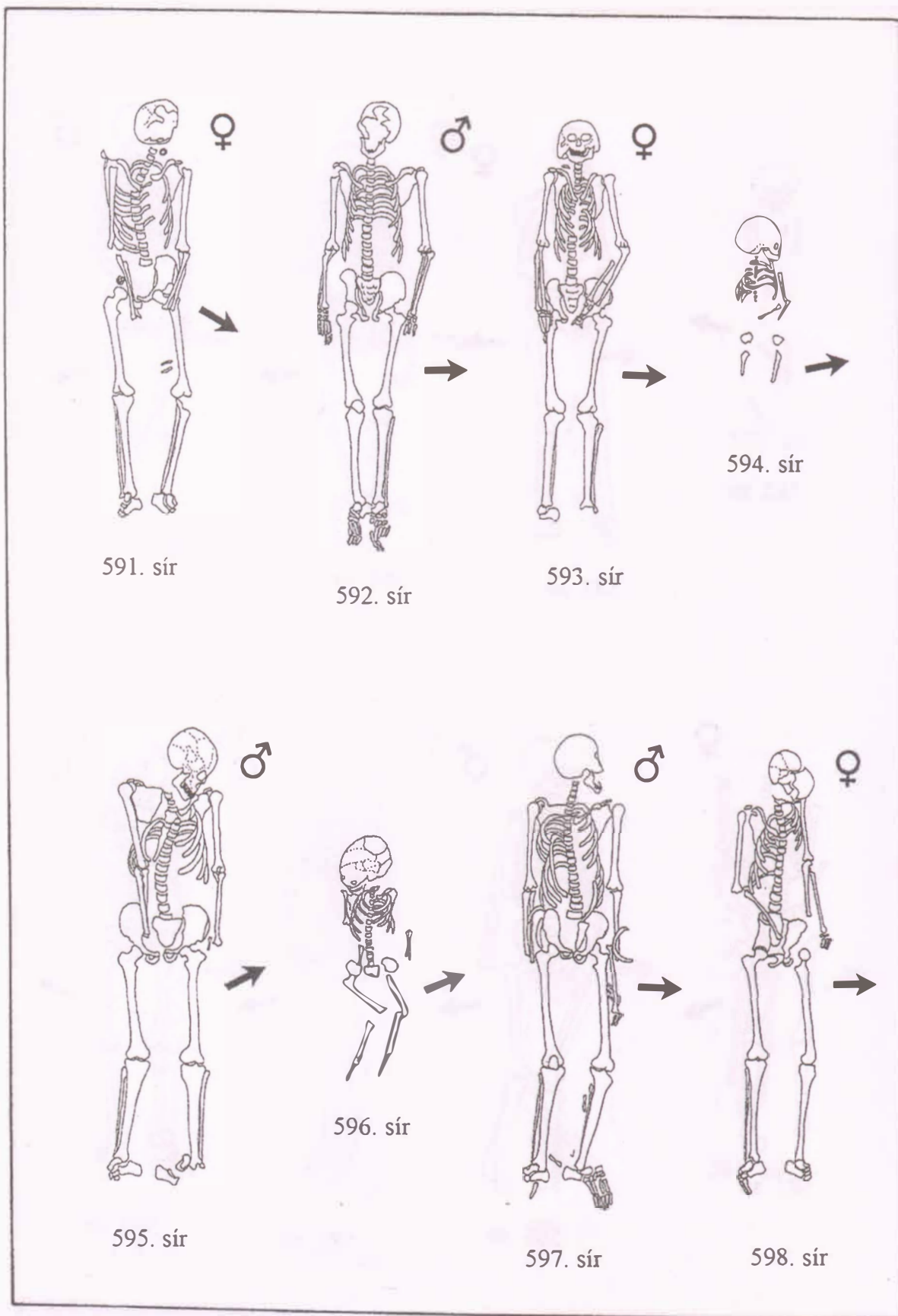

589. sír

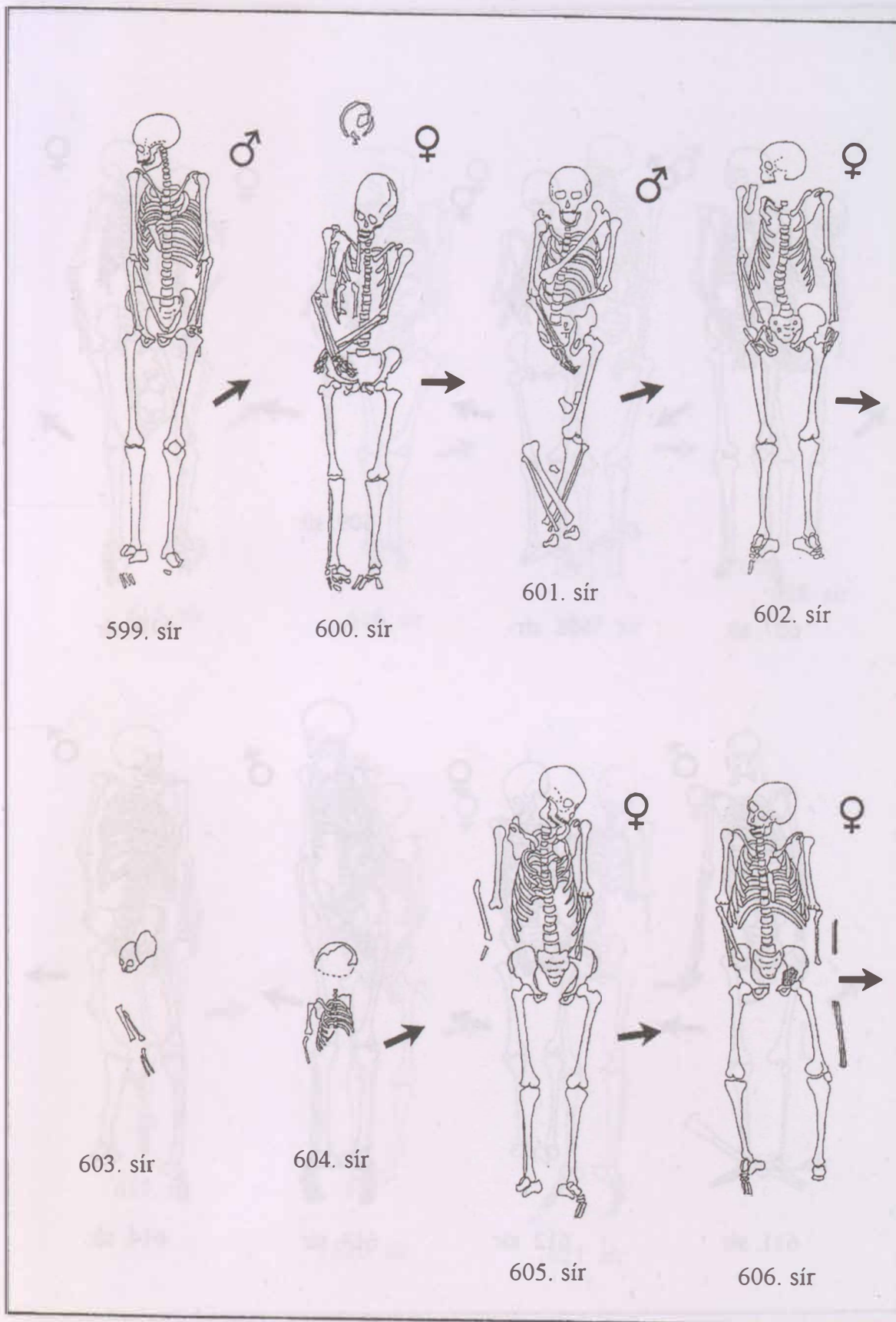

590. sír

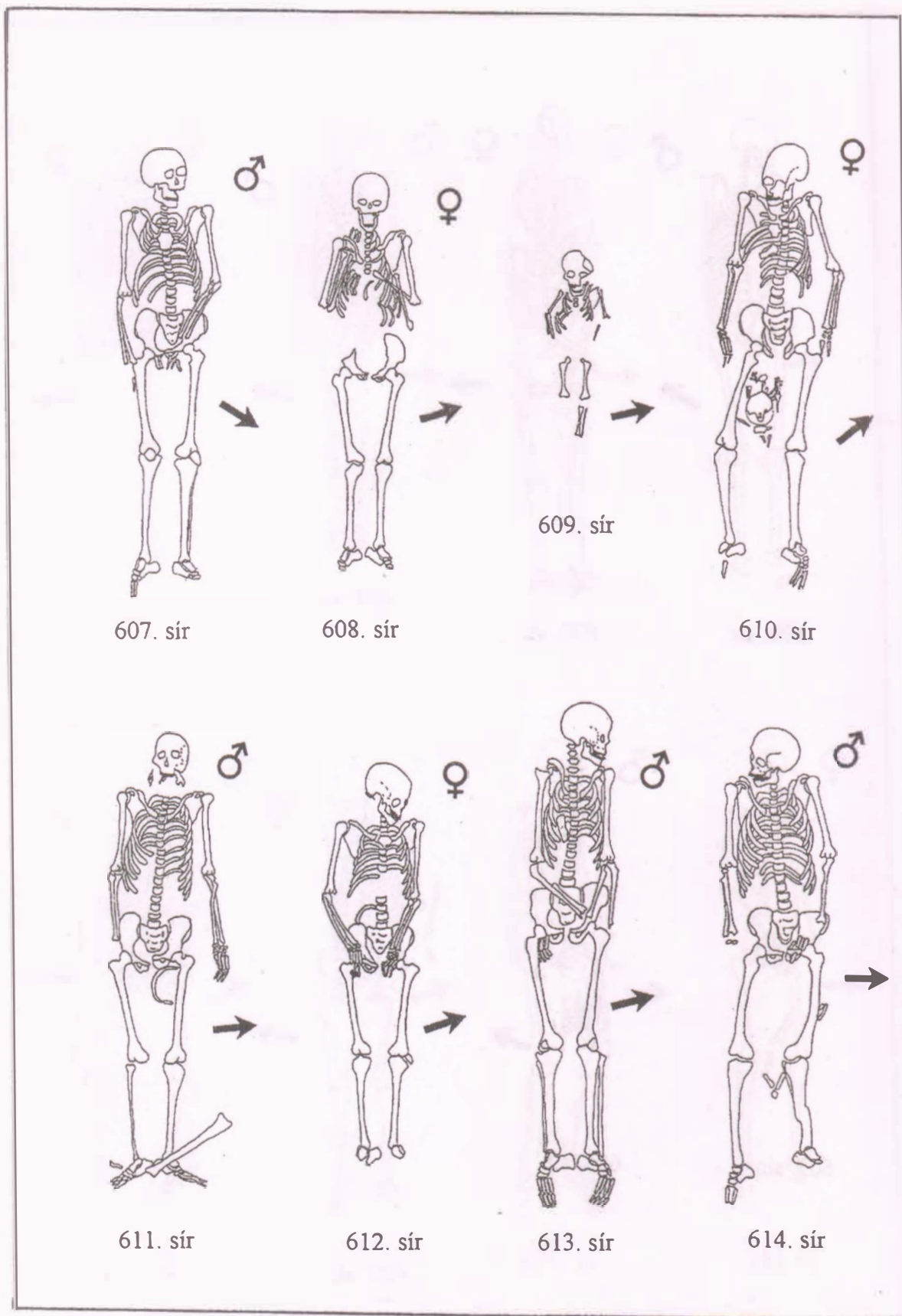
174. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 582–584., 586–590. sír

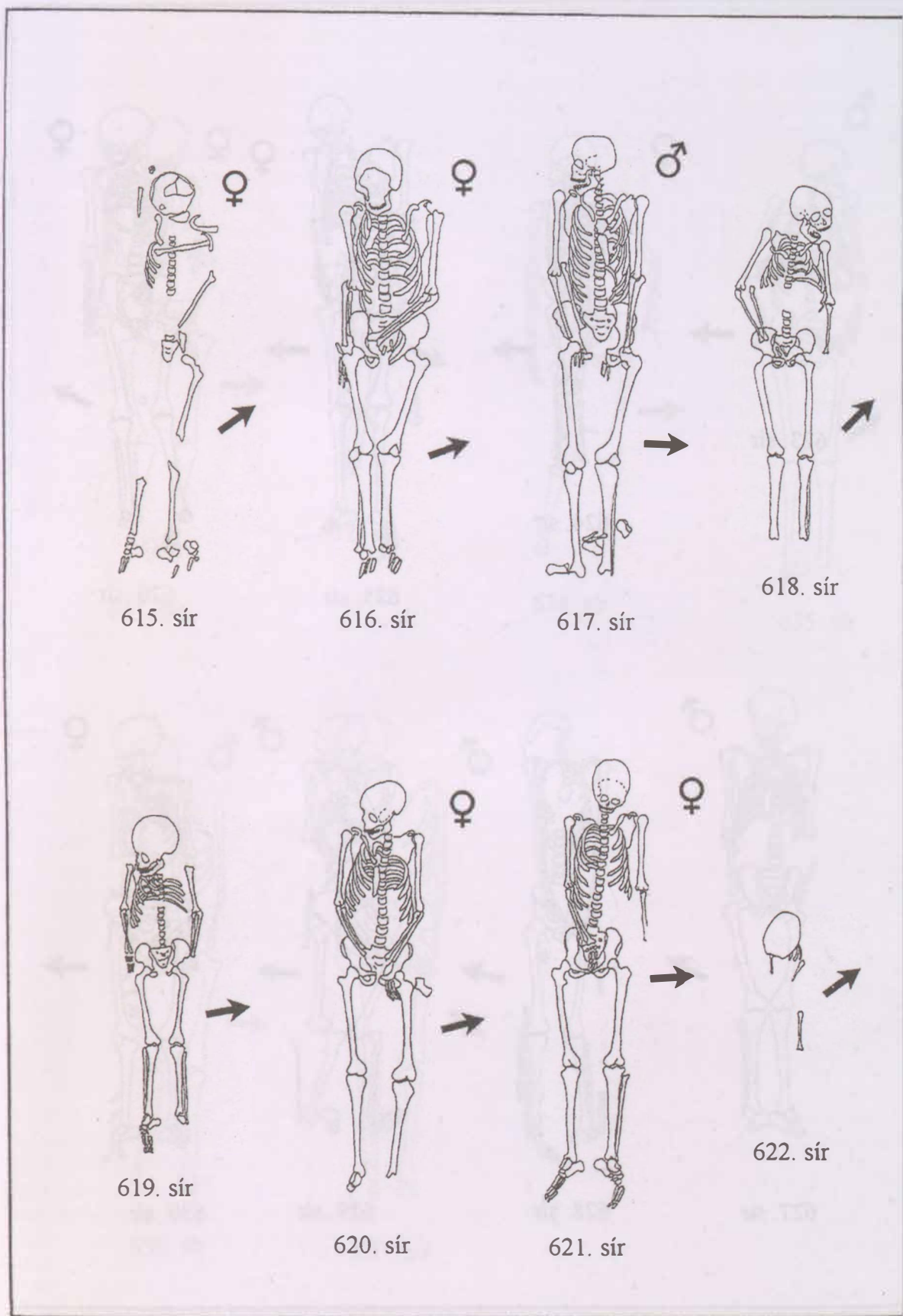
175. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 591–598. sír

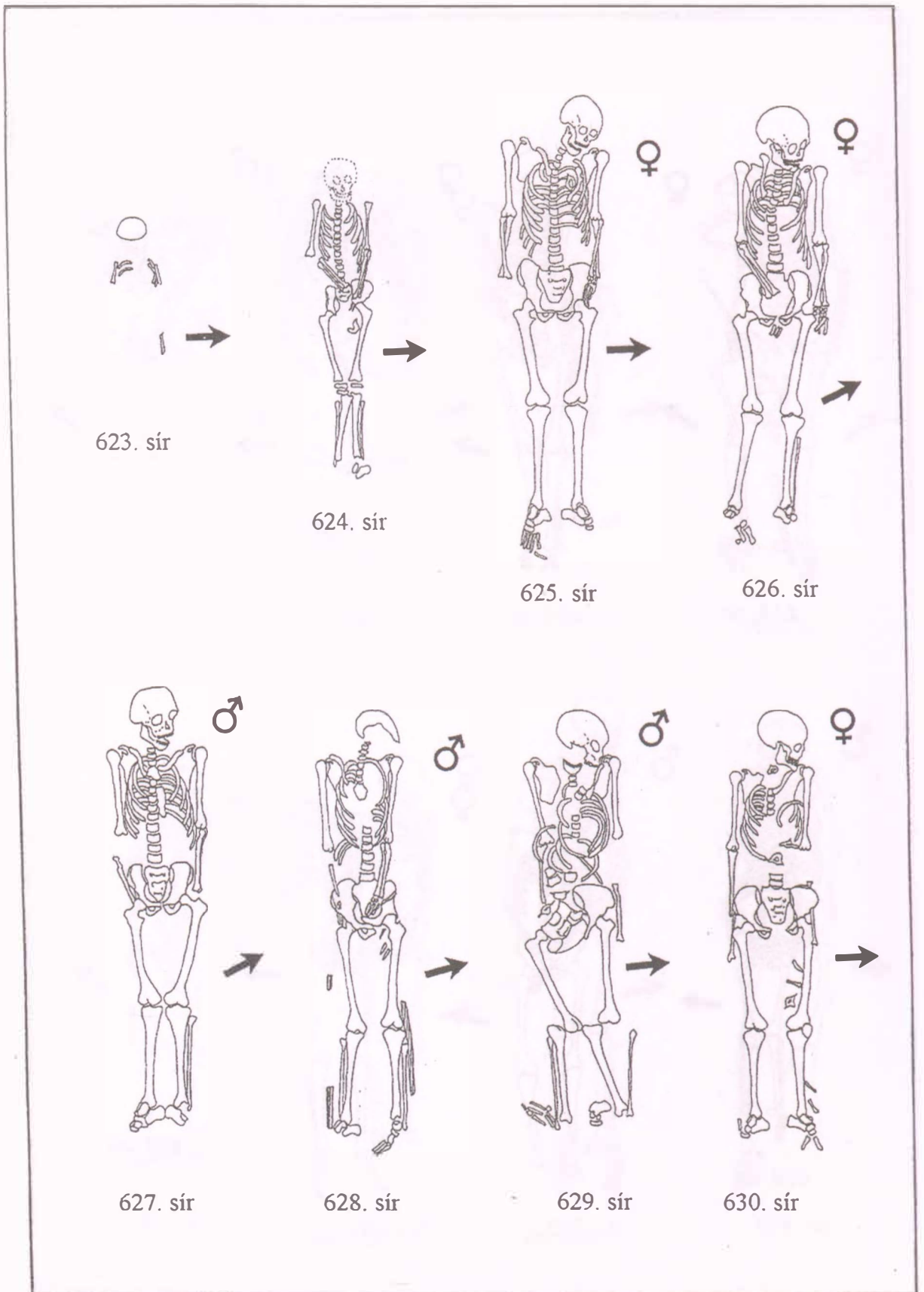
176. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 599–606. sír

177. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 607–614. sír

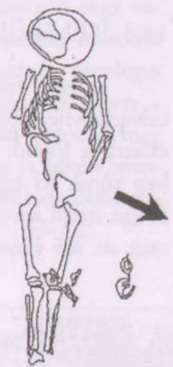
178. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 615–622. sír

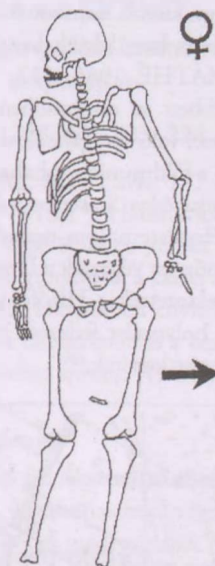
179. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 623–630. sír

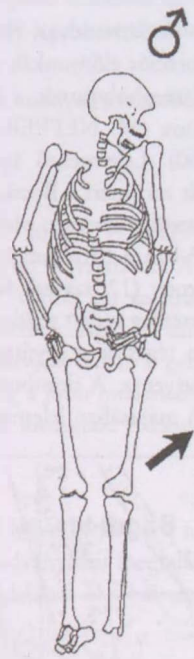
631. sír

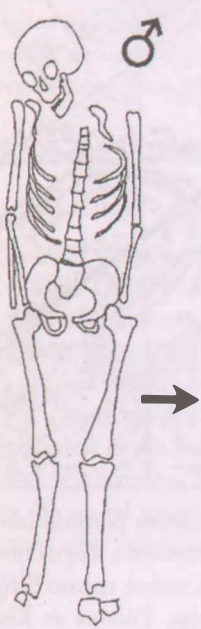
632. sír

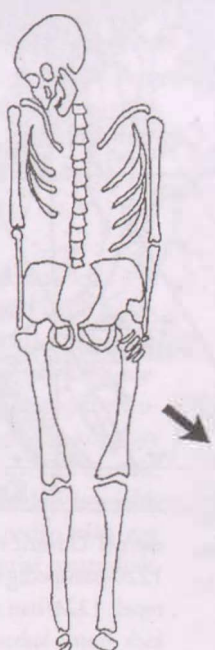
634. sír

635. sír

636. sír

637. sír

180. kép: Püspökladány-Eperjesvölgy 631–632., 634–637. sír

14. SÁRRÉTUDVARI-HÍZÓFÖLD⁸⁵ (volt Püspökladányi járás)

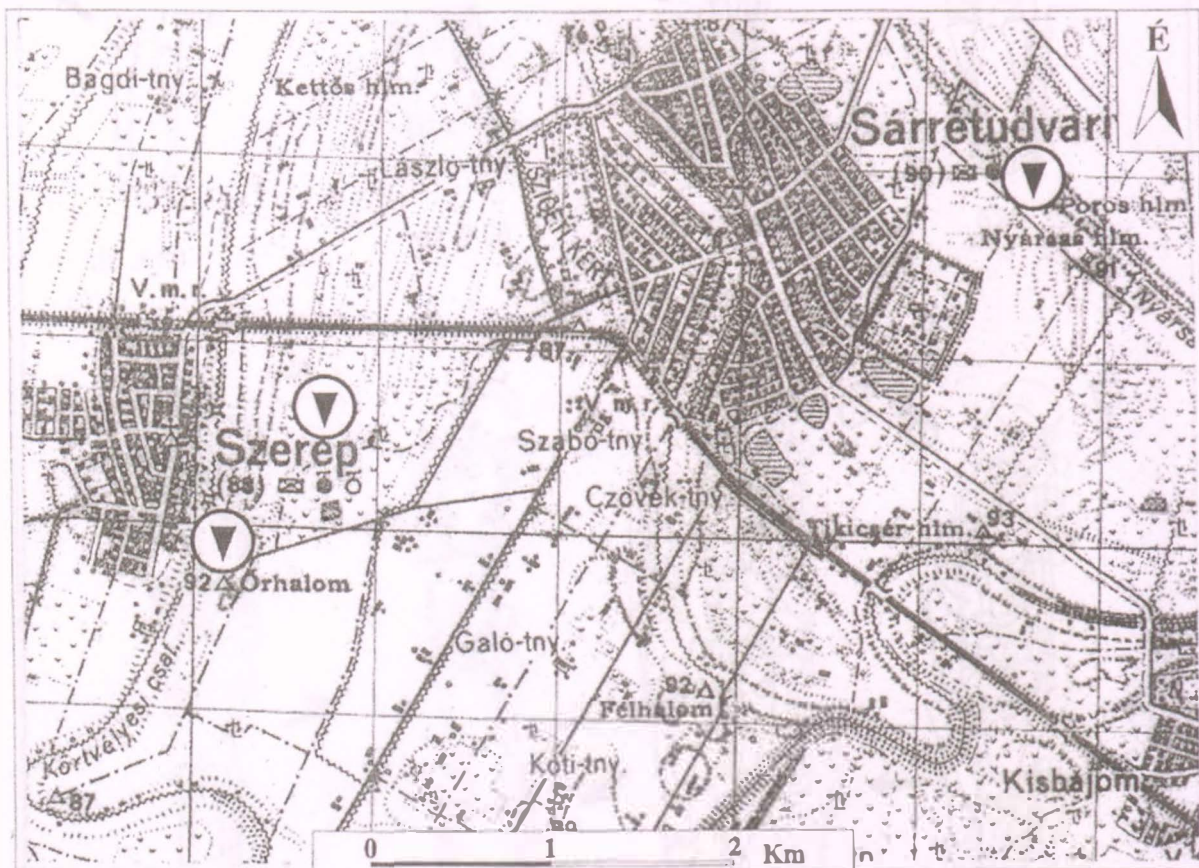
14.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A Sárrétudvari-Hízóföld nevű határrészen 1980-ban meliorációs előmunkák során egy kisebb dombot földgyalival megbolygattak, s honfoglalás kori leletek kerültek a felszínre (M. NEPPER-SZ. MÁTHÉ 1980, 112, 1985. 58–60). Leletmentő ásásra ebben az esztendőben nem került sor, mert a Bocskai Tsz-szel való tárgyalások során – az ő területükre esett a lelőhely – a földmunkát abbahagyták. 1983-ban a Sárrétudvarival szomszédos Szerepen a Csonkatorony (12. századi falusi plébaniatemplom-maradvány) régészetiileg védett területén ellenőrzést végeztek a Déri Múzeum régészei, s egyúttal megtekintették a Hízóföld nevű lelőhelyt is. A dombon újabb bolygatást fedeztek fel, így 1983 májusában leletmentő ásatást kezdtek.⁸⁶

lesség: 47° 1' 30", keleti hosszúság: 21° 09' 21".) egy, a környező térszintből 1,5-2 méter magasan kiemelkedő kis dombon. A dombocskát a helybeliek Zsellérföldi-halomnak is nevezték. A dombocska teljes területét feltártuk, csupán a magassági pontot hagytuk meg az előírásoknak megfelelő kubikosbában.

14.3. TELEPÜLÉSNEV

Udvari falu neve mutatja, hogy feltehetően királyi udvarhelyhez tartozó település volt. Falunk írott forrásban először a Váradi Regestrumnak nevezett ítéletgyűjteményben tűnik fel egy 1214. évi esetben. Bizonyos Mogus és Scegu itteni lakosok más falubelijükkel pereltek az ugyan-csak itt élő Janust tolvajság miatt. Egy másik, 1217. évi

181. kép: Sárrétudvari-Hízóföld, -Órhalom, -Poroshalom. A lelőhelyek helyszínrajza

14.2. LELŐHELY (181. kép)

Sárrétudvarinak a szerepi határ felé eső részén, a térképeken a Zselléri-erdő néven jelölt erdősávtól délnyugat-nyugatra elterülő mélyen fekvő legelő és partosabb részekben fekvő szántók neve a Hízóföld. Itt található egy kövel jelzett magassági pont (koordinátái: északi szé-

esetnél Udvarit mint Benedek poroszló lakóhelyét említik, 1220-ban pedig egy peresetben a Zugna nevű poroszló szerepel. 1221-ban a békési várhoz tartozó Szeghalom környékiek bojt, kabai (Kiskaba, Túrkeve és Kisújszállás között volt) s még más falubelieket, valamint Ynd és Mortun udvari lakosokat tolvajkodás miatt idézték. A tüzesvas hordozása után igazultak, felmentették őket. Udvari ötödik említése az 1229. évből való, akkor a polgári Usián és a Bala (a Borsod megyei Nemesbükktől északkeletre keresendő) fa-

⁸⁵ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 148–83.

⁸⁶ A lelőhely feltárása 1983. május 30–1985. június 4. között folyt.

lubeli Anthonius között egy rabszolga és két ló elvitele miatti perben a szemben állók a tüzesvas-próba előtt megegyeztek, hogy Udvari faluban Usian 1 fertó híján 2 márkát kell kapjon. A Regestrum feljegyzései – az elenyésző számú kivételeket nem számítva – mindig pontosan megjelölik, ha az ügyben érintettek a várszervezet vagy a királyi birtok népei közül valók voltak (G. BOLLA 1957, 92–93). Valószínűsíthető, hogy a birtokot valamelyik Zovárd vagy Sártványvecse nembeli ős a 12–13. század fordulóján vagy valamivel korábban már elnyerhette. A 13. század második felében Udvari nem szerepel osztozkodásokban, tényleges birtokosai a Budun ágbeli családok voltak. 1322-ben a Budun ágból származók a váradi káptalan előtt osztoztak meg mind az örökölt, mind pedig a szerzett bihari és békési birtokaikon, ezek között Udvarin is. A váradi püspökség földesuraságát 1350 nyaratól keltezzük (MÓDY 1991, 63–82).

14.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.80.97.1–4., IV.90.8.1–IV.90.204.1.

Embertani anyag: Szegedi Egyetem, Embertani Tan-
szék, ltsz.: 10672–10939.

14.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (208. kép)

Inf. II.⁸⁷ Csvh: 138 (66+37+35) 138 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar szorosan a váz mellett nyújtva, a bal kar könyökben enyhén behajlítva nyugodott, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott. Az eredetileg felhúzott lábai jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

2. sír (208. kép, 223. tábla)

Mellékletei alapján: férfi sírja. Csvh: (koponya nélkül) 140 cm, sm: 86 cm, t: ÉNY–DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz erősen kiugró izomtapadási helyekkel. A jobb kar könyökben behajlítva, a kézfej pedig a bal medencelapát belső oldalán feküdt. A bal kar könyökben ugyancsak behajlítva, a kézfej csontjai hiányoztak. A koponya is hiányzott, a mellkason enyhe bolygatás nyoma maradt. A bal könyök fölött egy állkapocs, a gerincoszlop és a jobb combcsont fölött 20 cm-rel magasabban pedig talán egy másik vázhoz tartozó alkar szétcsúszott csontjai nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon, a gerincoszlop és a bordák közötti részen négyzetes átmetszetű ezüsthuzalból készített, az egyik végén elhegyesedő, másik végén egyenesre vá-

gott végű, nyitott, vaskos karika. A párja a bal felkarcsont külső oldalánál, az állcsúcsnál, á: 2,3x2,3, ill. 2,2x2,1 cm (IV.90.8.1.).

2. A jobb combcsont belső-felső végénél kezdődik az ívelt tegezvasalás maradványa, mely a jobb térd vonaláig tartott (IV.90.8.2.).

3. A tegez vasalásai között nyílhegyek, amelyek a felszedéskor szétporlottak.

3. sír (208. kép, 223–224. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 177 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előre és jobbra billent. A jobb kar szorosan a test mellett nyújtva, a kézfej a jobb medencelapát alá simult. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej pedig a jobb medencelapát belső ívéhez simult. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal felkarcsont belső oldalánál helyezkedett el a tegez vasalásának felső vége, a maradványokat megtaláltuk a bal medencelapát külső oldalánál és a bal combcsont fölött is (IV.90.9.2.).

2. A jobb alkar külső oldala mellett, a csuklótól az alkar közepéig csontos íj markolatlemezpárja, ovális alakúak, mindkét végük irdalt, h: 14,95, ill. 13,55, sz: 2,9, ill. 3,2 cm (IV.90.9.1.).

4. sír (208. kép, 223. tábla)

Inf. II. Csvh: 105 (52+30+23) cm, sm: 42 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő váz. A koponya a bal oldalán feküdt, s a felhúzott lábai balra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb járomcsont alatt egy törött bronz füles félgomb, mellette egy tömör bronz fülesgomb, m: 1,2, 1,1 cm (IV.90.10.1.).

5. sír (208. kép, 223–225. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 88-90 cm, t: ÉNY–DK (267,2°–87,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya kissé jobbra és erősen hátra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar lazán a váz mellett feküdt, a tenyér a tegez külső oldalához simult. A bal kar szorosan a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon az alsó bordákra támaszkodva kis téglalap alakú vascsat pecekkel, h: 3,2, sz: 2,7 cm (IV.90.11.5.).

2. Tegez:

a: A vállcsonttól indult a tegez vasalása (IV.90.11.1.).

⁸⁷ A nem- és életkor-meghatározásokat Oláh Sándor, a szegedi József Attila Tudományegyetem Embertani Intézetének antropológusa végezte. Azoknál a síroknál, ahol a csontvázak vizsgálata nem lehetett elvé-

gezni, mert azok elvesztek vagy megsemmisültek, ott a meghatározásokat az asató helyszíni megfigyelései alapján közöljük, de ezt minden esetben jelöljük a jegyzetben a megfelelő helyen.

- b: A tegez csont fedőlapja, formája lekerekített sarkú téglalap, rajta a vasalás nyomai, h: 9,9, sz: 3,55 cm (IV.90.11.4.).
- c: A tegezszájat díszítő 3 csontlemezke (IV.90.11.3.).
- d: A vállcsúcsonál, a könyökénél és a csípőnél 3 zárt, megközelítően kerek, vas függesztőkarika a bőrszjű átfűzéséhez, á: 3,1x3,3, 3,6x3,6, 3,4x3,5 cm (IV.90.11.2.).
3. 5 összekorrodálódott, rövid és hosszú vágóélű, deltoid alakú, lapos pengéjű nyilcsúcs, h: 7,25, 7,7, 6,8, 8,2, 9,5 cm (IV.90.11.6.).
4. A jobb boka fölött lószerszám:
- a: Igen töredékes csikószabla (IV.90.11.9.).
- b: Kissé trapezoid, de talán inkább körte alakú, igen töredékes kengyel, m: 14,9, sz: 13,7, a talpaló sz: 3,3 cm (IV.90.11.8.).
- c: A bal alsó lábszár külső oldalánál ovális hevedercsat pettekkel, 4,5x4,5 cm (IV.90.11.7.).
6. sír
- Juv. Csvh: nem mérhető, sm: 62 cm, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg. Felszedve. Melléklet nélkül.
7. sír (208. kép, 223. tábla)
- Sen. nő. Csvh: (a koponya nélkül) 150 cm, sm: 115 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a medencére volt helyezve. A mellkason bolygatás nyomai. A csontváz felszedve. Mellékletek:
1. A bal medencecsont külső oldalánál 1-1 egymásra hajló végű vaskosabb, ill. vékonyabb sima ezüstkarika, 2,7x2,1, 2,15x2,3 cm (IV.90.12.1.).
2. A bal kulcsont fölött, a koponya felé, kis tömör bronz fülesgomb, m: 1,4 cm (IV.90.12.2.).
8. sír
- Inf. I. Csvh: nem mérhető, sm: 40 cm, t: ÉNY-DK (300,9°-120,9°). Igen rossz megtartású csontváz, csak a koponya maradt meg az eredeti helyén. Felszedve. Melléklet nélkül.
9. sír (208. kép, 223. tábla)
- Sen. férfi. Csvh: 154 cm, sm: (a koponyánál) 40 cm, (a lábánál) 50 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A koponyán kettős kardvágás nyoma, ez okozhatta a halált (PÁLFY-MARCSIK-OLÁH-FARKAS-DUTOUR 1996, 217). Mindkét kar könyökben behajlítva a test mellett nyugodott. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet:
1. A bal csukló külső oldalánál, hegyével a földbe szúrva ívelt hátú, keskeny pengéjű vaskés, h: 10,8, pengesz: 1,0 cm (IV.90.13.1.).
10. sír (208. kép, 223. tábla)
- Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett. A jobb láb nyújtva, a bal eredetileg felhúzva, a feltáráskor már befelé billenve helyezkedett el. A csontváz felszedve. Mellékletek:
1. Bontás közben egy, a bal mellkasról még egy fél fülesgomb bronzból. Az egyik a fül indításánál kiugró borda, m: 1,6, ill. 1,6 cm (IV.90.14.1.).
11. sír (209. kép, 223. tábla)
- Meghatározhatatlan korú férfi. Csvh: 163 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben enyhén be volt hajlítva, a bal csukló a gerincoszlopon nyugodott. A jobb csukló a jobb medence-lapát közepén feküdt, a kézfej a bal kézfejet takarta. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Mellékletek:
1. A bal felkarcsont belső oldalánál kicsi vas nyílhegy töredéke, h: 4,1 cm (IV.90.15.2.).
2. Ugyanott kés hegyének 3,1 cm hosszú töredéke, egyik oldalán a fatok maradványaival (IV.90.15.1.).
12. sír (209. kép, 226. tábla)
- Mat. nő. Csvh: 152 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY-DK (275,6°-95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben csaknem derékszögben be volt hajlítva, a csuklók a gerincoszlopon nyugodtak. A lábfejek előrenyúltak. A csontváz felszedve. Mellékletek:
1. A koponya két oldalán 1-1 vaskos, sima, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készült nyitott karika, á: 2,6x2,5, ill. 2,6x2,5 cm (IV.90.16.1.).
2. A jobb alkaron kerek átmetszetű bronzszáלבól sodrott hurkos-kampós végű töredékes karperec, amely oly módon készült, hogy egy kettéhajtott szálat megsodortak, s ezt újból kettéhajtották és megsodorták (IV.90.16.3.).
3. A jobb kézen töredékes, keskeny, vékony bronzpántból készített gyűrű, á: 2,2 cm, pántsz: 0,25 cm (IV.90.16.2.).
13. sír (209. kép, 226. tábla)
- Mat.-sen. nő. Csvh: 150 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (264,4°-84,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcs-

csontra támaszkodott. Mindkét kar a test mellett. Bal lábfeje kifelé fordul, a jobb lábfej egyenesen feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A sír földjéből bontáskor töredékes vaskapocs és bronzlemezke került elő, de a leltározás előtt mindkettő szétporlott.

14. sír (209. kép)

Ad. férfi. Csvh: 157 cm, sm: 80 cm, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen balra billent. A jobb kar enyhén behajlítva, a csukló a bal medencelapátra támaszkodott, a bal kar a test mellett feküdt. A sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

15. sír (209. kép, 226. tábla)

Sen. férfi. Csvh és sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). A földgyalu a vázat medencétől lefelé megsemmisítette. Háton fekvő váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva, szorosan a váz mellett helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az alkar belső-alsó oldala mellett rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 9,0 cm (IV.90.17.1.).
2. Vastöredék.

16. sír (209. kép, 226. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 164 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben erősen behajlítva, a csukló a szegycsont alatt támaszkodott. A sarkak csaknem összeérnek, a lábfejek kifelé fordultak. A váz bal oldala mélyebben feküdt, mintha a test jobb oldala alá lett volna támasztva, másrészt maga a váz 50 cm-rel mélyebben feküdt, mint a mellette lévő 15. számú sír. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A két alsó lábszár között széles pengéjű, ívelt hátú nagy vaskés, h: 13,4, penge: 10,9, pengesz: 1,9 cm (IV.90.18.1.).
2. A mellkasról bontás közben vastárgy töredéke.

17. sír (209. kép, 226. tábla)

Inf. I. Csvh: 108 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra-előre billent. Mindkét kar nyújtva a test mellett. A sarkak egymás felé, a lábfejek pedig kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állcsúc alatt vékony vashuzalból készített vastorques töredékei nagy textildarabokkal és egy dudorral. Az

állapota következtében nem volt mérhető (IV.90.19.1.).

2. A jobb oldalon, a medencecsont és jobb combcsont külső oldalánál, keskeny pengéjű vaskés két töredékben, h: 10,4, pengesz: 1,1 cm (IV.90.19.2.).

18. sír (209. kép, 227. tábla)

Inf. II. Csvh: 120 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a váz mellett nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb a kézfej mellett, kívül vaskés töredéke, h: 5,7 cm (IV.90.20.1.).
2. A bal combcsont mellett 2 lapos pengéjű, rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 5,9, ill. 7,3 cm (IV.90.20.2.)

19. sír (210. kép, 227. tábla)

Ad. nő. Csvh: 151 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, de az alsó állkapocs az eredeti helyén maradt. Mindkét kar könyökben behajlítva, a jobb kar derékszögben úgy, hogy a csukló a gerincoszlop bal oldalára támaszkodott, a kézfej a bal oldali bordákra simult, és ujjhegyekkel a kulcsont felé nézett. A bal kar tompaszögben volt behajlítva, a csukló a gerincoszlop bal oldalára támaszkodott, a kézfej pedig a jobb medencébe ért. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kézfej fölött vékony karika, mely a restaurálás során megsemmisült.
2. A jobb alkar közepén bronzszálból oly módon sodrott hurkos-kampós záródású karperec, hogy egy kettéhajtott szálat megsodortak, s ezt újból kettéhajtották és megsodorták á: 7,1x7,6 cm (IV.90.21.1.).
3. A bal kézen széles bronzpántból készült, töredékessé vált nyitott gyűrű, a végei kissé lekerekítve, pántsz: 0,45 cm (IV.90.221.2.).

20. sír (210. kép, 227. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 162 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt és előrebíllent, így az arc bal oldala a bal kulcsonton feküdt. A jobb kar szorosan a test mellett, a csuklóig a karcsontok az eredeti helyükön voltak, de az ujjcsontok hiányoztak. A jobb kéz csontjai a jobb medencelapáton helyezkedtek el anatómiai rendben úgy, hogy az ujjhegyek az ágyékcsgolyák felé néztek. A bal kar könyökben erősen fel volt húzva, a csukló a jobb oldali bordaívek belső oldalára támaszkodott. A lábak nyújtva, a bal bokán rajta volt a jobb boka, a lábfejek pedig kifelé fordultak. Lehetséges, hogy az elhunyt lábai egykor bokában össze voltak kötve. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alsó lábszár külső oldalától 8 cm-re, hegyével a lábfejek felé és a lábfejek fölött 13 cm-rel magasabban, 2 rövid vágóélű, deltoid alakú és 1 hosszú vágóélű nyílhegy, h: 11,6, 7,0, 6,9 cm (IV.90.22.1.).
2. A bal könyök alatt kis darab kova, 2,1x1,3 cm (IV.90.22.2.).
3. A bal medencelapát fölött tegez vasalásának kis töredékei (IV.90.22.3.).
4. A sír földjéből további vastöredékek, talán zablához tartoztak (IV.90.22.4.).

21. sír (210. kép, 228–229. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 164 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben behajlítva, a karok a mellkason keresztelték egymást. A jobb kar volt erősebben felhúzva, a kézfej a bal oldali bordákra simult. A bal kar a jobb alkar közepére támaszkodott, a kézfej pedig a jobb medencecsontig ért. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb combcsont felső végénél, annak belső oldalán, töredékes, lant alakú csiholóvas, h: 5,4 cm (IV.90.23.3.).
2. A bal medencénél, a tegezvasalások között keskeny pengéjű, egyenes vaskés, h: 10,4, pengesz: 1,2 cm (IV.90.23.4.).
3. A bal oldalon, a könyöktől kezdődően a combcsont és medencecsont ízesüléséig, a két combcsont között, valamint a bal combcsont felé eső részen egészen a bal alsó lábszár felső harmadáig tegez maradványai: akasztófüles tegezoldal-merevítő pálcák (6 db), tegezfénékabroncs és néhány csontlemezke (elporlott) (IV.90.23.1.).
4. A bal oldalon, a könyöktől kezdődően a tegezen 4 rövid vágóélű, lapos pengéjű nyílhegy, h: 11,5, 8,3, 8,1, ill. 7,0 cm (IV.90.23.3.).
5. A sír földjéből töredékes, talán lekerekített sarkú téglap alakú hevedercsat, mely állapota miatt nem került leltárba.

22. sír (210. kép, 227. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: nem állapítható meg, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya feltehetően a jobb oldalán feküdt, összetört. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlop jobb oldala közelében nyugodott. A bal kar enyhén be volt hajlítva, a csukló a bal medencelapát gerincoszlop felőli végére támaszkodott. A sarkak befelé fordultak, a lábfejek pedig majdnem egyenesen helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az összetört koponya csontjai közül kerek átmetszetű ezüst-huzalból készült karika egyenesre vágott, összeérő végekkel, á: 2,7x2,6 cm (IV.90.24.1.).
2. Bontás közben a sírföldből kerek átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott gyűrű. Ellapított és elhegyesedő végei hosszán egymás fölé hajlítva, á: 2,2x2,2 cm (IV.90.24.2.).

23. sír (210. kép, 227. tábla)

Mat. nő. Csvh: 146 cm, sm: 70 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebíllent. Mindkét kar könyökben erősen be volt hajlítva. A bal a csukló a mellkas közepén, a gerincoszlopon nyugodott, s alatta helyezkedett el a jobb kar, amelynek az alkarja a harmadánál a gerincoszlopon támaszkodott. A két sarokcsont csaknem összeért, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A mellkason 1-1 gomba és gömb alakú öntött bronz fülesgomb, m: 1,2, sz: 0,85, ill. 0,8 cm (IV.90.25.1.).
2. A bal combcsont belső oldalánál ép kis vaskés, h: 8,8, pengesz: 1,3 cm (IV.90.25.2.).

24. sír (210. kép, 228., 230. tábla)

Inf. II. Csvh: 138 cm, sm: 95 cm, t: ÉNY–DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs kissé leasett. Mindkét kar behajlítva a hason keresztelte egymást, a jobb kar volt felül, s alatta a bal kar. A bal kézfej a jobb medencelapát felső részén nyugodott. A lábfejek kissé kifelé fordultak. A jobb medencelapát külső oldalánál, a bal medencén és a bal oldali bordák alatt nagy foltban bőr vagy fa maradványai őrződtek meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyaktájékon 3 barnásfekete színű kis szemesgyöngy fehér erezzel, a hálóminta közepén 1-1 kiugró dudorral (IV.90.26.1.).
2. A keresztcsont felső peremén kicsi, négyszögletes vas övcsat pecekkel, 2,7x2,55 cm (IV.90.26.3.).
3. A jobb combcsont mellett, attól 17 cm-re vaskés nyél felőli kis töredéke, h: 3,6 cm.
4. A jobb könyöktől 5 cm-re töredékes csiholó hozzákörödődött kovával m: 2,7 cm, kova: 1,6x1,8 cm (IV.90.26.4–5.).
5. A bal medencelapát külső oldalánál, annak ívét követve, csontból készített bogozó. Az egyik vége állatfejet (juh) ábrázol, a másik lecsiszolt, kihegyesedő, h: 11,5 cm (IV.90.26.2.; M. NEPPER 1996, 258. 1. kép).
6. Tegez:
 - a: A jobb oldalon, a jobb felkartól 6 cm-re tegezfűggesztő karika vasból, á: 3,7x3,4 cm (IV.90.26.6.).
 - b: A két combcsont között, a bal combcsontéhoz ferdén támaszkodva tegez vasalásának kis töredéke (IV.90.26.7.).

7. A bal lábon lószerszám:

- a: Az alsó lábszáron kiskarikás besenyő zablá, amelynek a szájvasa egyetlen ívelt, lekerekített élű vasrúdból készült, h: 10,0 cm (IV.90.26.9.).
- b: A bal sarok alatt téglalap alakú hevedercsat, h: 5,5, sz: 4,3 cm (IV.90.26.8.).

25. sír (210. kép)

Inf. I. Csvh: (térdig mérhető) 62 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva a váz mellett feküdt. Az eredetileg felhúzott lábai békaterpeszben kidőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

(26. sír: bronzkori.)

27. sír (211. kép)

Inf. I. Csvh: 91 cm, sm: nem mérhető t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, mindkét kar nyújtva a test mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

28. sír (211. kép, 230., 372. tábla)

Ad. nő. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a medencelapátok belső szélén nyugodtak. A sarokcsontok összeértek, a lábfejek kétoldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vékony bronzhuzalból készült, pödrött végű töredékes karika, á: 1,65 cm (IV.90.27.1.).
2. A csontok mosásakor a koponyából vastkos, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, az egyik végén elhegyesedő karika, á: 1,95x1,85 cm (IV.90.27.2.).
3. A csontok mosásakor a vázcsontok közül egy vadkanagyar került elő (IV.90.27.3.).

29. sír (211. kép, 230-231. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 165 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (286,9°-106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfejek összekulcsolva a kismedencében feküdtek. A sarkak összeértek, a bal lábfej oldalra dőlt, a jobb előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal és a jobb fültájékon 1-1 vastkos, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készült, igen töredékes állapotú karika, á: 2,75x2,9, ill. 2,7x2,7 cm (IV.90.28.1.).

2. Lapos testű kerek övcsat, a pecke hiányzik, töredékes, á: 3,5x3,7 cm (IV.90.28.2.).

3. A bal könyök alatt egyenes, keskeny pengéjű vastkés. A foka széles, a hegye letörött, h: 10,3, pengesz: 1,2 cm (IV.90.28.3.).

4. A jobb válltól kezdődően végig a mellkas jobb oldalán a tegez:

a: Tegez oldalmerevítő pálcák töredékei, amelyek nyomokban a jobb szeméremcsont előtt értek véget, valamint a feltehetően ugyancsak a tegezhez tartozó csontborítás apró maradványai (IV.90.28.5-6.).

5. A jobb hónalj tájékáról 4 összekorrodálódott rövid és hosszú vágóélű pengéjű nyíllhegy, valamint 3 nyílcsúcs tövise, amelyek nem valószínű, hogy összetartozó darabok a fentebb említett nyílcsúcsok pengéjével (IV.90.28.7-8.).

6. Lószerszám:

a: D alakú, nyújtott testű hevedercsat, h: 4,4, sz: 3,6 cm (IV.90.28.4.).

30. sír

Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Csak a koponya töredékei maradtak meg, melyeket felszedni nem lehetett.

Melléklet nélkül.

31. sír (211. kép, 232. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (275,6°-95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb alkar a jobb medencelapát belső íve fölött nyugodott, a bal alkar és a csukló a bal medencelapátra támaszkodott. A sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a tarkó alatt közepes vastagságú ezüsthuzalból készült karika, á: 2,3x2,4 cm (IV.90.29.1.).

2. A jobb és bal kulcsont fölött 1-1 gömb alakú öntött füles bronzgomb, az egyiknek éles a kihalasodása, m: 1,2, 1,0 cm (IV.90.29.3.).

3. Az 5. csigolyán egyenes végével a csigolyára támaszkodva, hegyes végével fölfelé néző szíjvég alakú ingnyakdíszveret. A másik a bal oldalon a leesett állkapocs előtt, hegyes végével a koponya felé. A veretek préselték, aranyozott ezüsből készültek, stilizált kétoldalas levélsormotívummal, a hátoldalon egy-egy felerősítést szolgáló lapos, zárt fülecskével, h: 2,5, ill. 2,5, sz: 0,9, ill. 1,1 cm (IV.90.29.2.; M. NEPPER 1996, 258. 2. kép).

4. A 6. csigolya mellett a bordák bal oldalán, a leesett állkapocs előtt, valamint a bordák fölött 4 négykörös préselt lemezes aranyozott ezüst ruhaveret. Hátlapján két felerősítést szolgáló fülecskével, 1,5x1,6 cm (IV.90.29.2.; M. NEPPER 1996, 258. 2. kép).
5. A jobb karon a könyök alatt és a bal alkaron a csukló fölött bronzszázból sodrott 1-1 karperec, az egyik hurkos-kampós végű, a másik, a vékonyabb huzalból készült igen töredékes állapotú. A sodrást oly módon végezték, hogy egy bronzdrótot kettéhajtva megsodortak, s ezt újból kettéhajtották és megsodorták. Á: 7,3x7,4, ill. 6,9 cm (IV.90.29.4.).
6. A jobb kézen közepes szélességű, az egyik végén elkeskenyedő bronzpántból hajlított nyitott gyűrű, végei kissé lekerekítve, á: 2,0x1,9, pántsz: 0,5 cm (IV.90.29.5.).

32. sír (211. kép, 233. tábla)

Ad. nő. Csvh: 138 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a jobb medencecsont fölött volt. A bal kar hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített nyitott, egyenesre vágott végű karika, s a bal karika alatt fa vagy bőr korhadványa, á: 2,65x2,8, ill. 2,6 cm.
2. A bal oldalon az alsó állkapocs előtt kettős sorban 7 kerek ingnyakdíszveret, a jobb oldalon a kulcsont fölött 4 további, s az állcsúc előtt folytatódta a kettős sorú veretek. Összesen 18 jó minőségű ezüsből készített, bemélyített, aranyozott közepű veret, a hátoldalán 1-1 zárt, lapos fülecske, amely a felerősítést szolgálta. A veretsorban volt 1 más típusú, domború tetejű rovátkolt, enyhén kiugró peremű, aranyozott ezüstveret is, á: 1,3x1,3, ill. 1,4x1,4 cm (IV.90.30.3.; M. NEPPER 1996, 258. 3. kép).
3. A veretek végénél, a nyakhoz közel 1-1 eltérő formájú és nagyságú gömb alakú öntött bronz fülesgomb, m: 1,5, ill. 1,3, á: 1,0, ill. 0,7 cm (IV.90.30.2.).
4. Az állcsúc előtt ezüstlemezből készített, aranyozott kettős árkolással díszített hajfonatkorong, amelynek a peremén eredetileg öt lyuk volt a felerősítéshez. A bal kulcsont alatt a bordákban a másik korong, á: 7,65x7,65, ill. 7,5x7,5 cm (IV.90.30.4.).
5. A jobb alkaron, annak felső harmadánál vastkos, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített nyitott, elhegyesedő végű karperec, á: 7,15x7,5 cm (IV.90.30.5.; M. NEPPER 1996, 258. 4. kép).
6. Mellette, hegyével a bordák felé egyenes vasár, a hegye letörött, h: 7,15 cm (IV.90.30.6.).

33. sír (211. kép, 232. tábla)

Mat. nő. Csvh: 142 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt és előrebillent, az állcsúc a kulcsont mellett feküdt. A jobb kar könyökben erősen be volt hajlítva, az alkar a gerincoszlop közepén, a kézfej a bal oldali bordákban támaszkodott, az ujjhegyek a bal alkar irányába nyúltak. A bal kar hiányzott. A csontváz felszedve. Melléklet:

1. A jobb kar csuklóján bronz pántkarperec, lekerekített és átlukasztott végekkel, á: 6,1, pántsz: 1,0 cm (IV.90.31.1.).

34. sír (211. kép, 234. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (281,2°-101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben behajlítva, a két alkar keresztezte egymást oly módon, hogy a bal csuklón pihen a jobb. A lábfejek egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2, ezüsthuzalból készült, egyenesre vágott, egymásra hajló végű varkocskarika (IV.90.32.1.1.).
2. A nyaktájékon szürkészöld színű, gerezdelt pasztagyöngy (IV.90.32.2.).
3. A jobb medencecsont és jobb combcsont közötti részen csiholó és kova, h: 6,8, sz: 3,45 cm (IV.90.32.3-4.).
4. Szintén a jobb oldalon 1-1 rövid és hosszú vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, amelyek hegye a térdnél ért véget, h: 9,3, ill. 8,1 cm (IV.90.32.5.).
5. A combcsontok között vastárgy töredéke (IV.90.32.6.).
6. Állatcsont, amely időközben azonosíthatatlanná vált.

35. sír (211. kép, 232. tábla)

Meghatározhatatlan korú férfi sírja. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Koporsóban háton fekvő, nyújtott helyzetű bolygatott váz. A bolygatás a bal kulcsonttól a jobb térdig terjedt. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett nyújtva. A csontok egy részének csak a lenyomata maradt meg. A koponyatetőn, az alsó lábszár és a lábfejek fölött összefüggő foltban deszkamaradványokat figyeltünk meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 ezüsből készített, kerek átmetszetű, a végein összeérő kis karika, á: 1,7x1,7, ill. 1,6x1,7 cm (IV.90.33.1.).
2. A bal felkar belső oldalánál, hegyével a könyökhajlat felé kicsi vasár, h: 7,8 cm (IV.90.33.2.).

36. sír

Inf. I. Csvh és sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen rossz megtartású váz. Felszedve.

Melléklet nélkül.

37. sír (212. kép, 234. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt s kissé hátrabillent. Mindkét kar a test mellett, a kézfejek a medencecsontok ívét követve simultak a szeméremcsontok felé. A jobb lábfej kissé balra dőlt, a bal egyenesen volt nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 igen vékony, kerek átmetszetű ezüstdrótból hajlított kicsi hajfonatkarika, á: 1,4, ill. 1,4 cm (IV.90.34.1.).
2. A jobb csukló alatt töredékes vaskés, h: 6,9 cm (IV.90.34.3.).
3. A bal térd külső oldalánál 2 rövid vágóélű, töredékes nyílhegy, h: 7,7, 7,0 cm (IV.90.34.2.).

38. sír (212. kép, 234. tábla)

Inf. II. Csvh: 130 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen előrebíllent a kulcsont felé. A jobb kar enyhe ívben simult a jobb medencelapát szélére, a kéz összezárt ujjai szorosan a jobb szeméremcsont alá simultak. A bal kar a test mellett feküdt. A bal lábfej csaknem egyenesen nyújtva, a jobb kissé jobbra dőlt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bordáknál indult és alulról a 3. csigolyánál ért véget egy, a hegyével a medence felé néző széles fokú, ívelt hátú vaskés, a nyélrésze törött, h: 10,6, sz: 1,3 cm (IV.90.35.1.).

39. sír (212. kép)

Sen. férfi. Csvh: 160 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar hegyesszögben felhúzva, a bal kar erősen behajlítva, az alkar csontjai könyökben a bal medencelapát szélére támaszkodtak. Mindkét alkar csontjai az eredeti helyükről elcsúsztak. A sarkak összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

40. sír (212. kép, 234. tábla)

Inf. I. Csvh: 108 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar derékszögben a gerincoszlopra támaszkodott. A bal kar hegyesszögben felhúzva, a kézfejek a mellkas közepén nyugodtak. A lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb alkar közepén elhegyesedő végű, kerek átmetszetű nyitott bronz huzalkarpercec, á: 6,5x6,1 cm (IV.90.36.2.).
2. A bal kézen széles bronzpántból készült gyűrű töredéke, a palástja díszített, pántsz: 0,7 cm (IV.90.36.1.1.).

41. sír (212. kép, 235–238. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Eredetileg nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar derékszögben behajlítva, így a kézfejek a bal oldalon nyugodtak. A felhúzott, térdben szorosan összezárt lábai jobbra dőltek, így az alsó lábszárak szétcsúsztak. A mellkas, illetve a koponya környékén bolygatás nyomai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékén igen vékony ezüsthuzalból készített nyitott karika, végei egymást érik, az egyik vég elvékonyodik, á: 2,2x2,0 cm (IV.90.37.1.).
2. A bal oldalon, a hastájékon, a csípőcsontnál és a bal combcsont közepe tájékán a tegez tartozékai: tegezkasztófül, akasztófüles tegezoldal-merevítő pálca (6 db, egy kivétellel töredékesek), tegezsájdíszítő csontlemez, tegezfedél-borító csontlemez, törött h: 9,6 cm (IV.90.37.2–3.).
3. A tegezen különböző típusú nyílhegyek a vesszők maradványaival. 9 rövid és hosszú vágóélű deltoid, 1 villás és 1 páncélszűrő nyílcsúcs, h: 10,2, 9,5, 8,85, 8,1, 7,2, 6,9, 6,9, 6,2, 6,0, 5,35, 5,0 cm (IV.90.37.4.).
4. Lant alakú csíholó töredéke, nem mérhető (IV.90.37.5.).
5. Kések (2 db) töredékei (IV.90.37.6.).
6. Lószerszám:
 - a: Kiskarikás csikószabla vékony szájjal, karikaá: 5,7x5,7 cm (IV.90.37.8.).
 - b: Kerek hevedercsat pecekkel, 4,7x4,5 cm (IV.90.37.7.).
 - c: Trapéz alakú kengyel pár ezüstberakással. A berakás a kengyel szárán és a fül alján két sima mező között húzódozó farkasfogminta, m: 17,2, ill. 16,3, sz: 12,2, ill. 12,3 cm (IV.90.37.9.; M. NEPPER 1996, 259. 6. kép).

42. sír (212. kép, 238. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 170 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, szétomlott. A jobb kar enyhe ívben a jobb medencelapátra hajlott, a kéz ujjai szorosan összezárva. A bal kar hiányzott, a földmunkagép elnyeste. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya töredékei alatt vékony ezüstkarika töredéke, á: 2,05 cm (IV.90.38.1.).

43. sír (212. kép, 238. tábla)

Mat. nő. Csvh: 146 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Koporsóban háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állcsúcs a jobb kulcsosontra támaszkodott. Mindkét kar enyhén behajlítva, a két a csukló keresztelte egymást úgy, hogy a jobb csukló volt alul, s kissé fölötte a bal, amely a jobb alkar közepe táján helyezkedett el, s a bal kézfej becsúszott a bordák feletti részbe. A kissé felhúzott lábai enyhe békaterpeszben szétnyíltak. A sarkak összenéztek, a lábfejek oldalra dőltek. A váz jobb oldalán végig követhetők voltak a deszkakoporsó nyomai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékén vékony, kerek átmetszetű rosszezüst karika töredéke, á: 2,3 cm (IV.90.39.1.).
2. A jobb kézfej gyűrűs- és középső ujján 1-1 lapos fejű bronzgyűrű. Az egyiknek a feje és a palást indítása karcolt díszítésű, á: 2,15x2,3, ill. 1,95x2,15 cm (IV.90.39.2.).

44. sír (212. kép)

Inf. II. Csvh: (mérhető) 71 cm, sm: nem mérhető, t: DNY–ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A jobb kar behajlítva, a kéz az utolsó csigolyákon keresztben feküdt. A bal kar erősen felhúzva a mellkasra, a kézfej a jobb felkar alsó-középső felére ért. A bal medencét, combcsontot, a lábszárat és a jobb combcsont felét a megtaláláskor semmisítették meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

45. sír (213. kép)

Meghatározhatatlan korú férfi sírja. Csvh: 154 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Az alsó fogak nagy része in vivo elhullott, a fogmeder felszívódott. A gerincoszlopnak olyan volt a görbülete, és a fej tartása is arra utalt, mintha a férfi púpos lett volna. A jobb kar pontosan derékszögben nyúlt át a bal könyökre, a csukló a könyvéken nyugodott. A bal kar a kismedencébe ért. A lábak nyújtva, a jobb lábfej kifelé, a bal befelé fordul. Úgy tűnt, mintha a csontváz jobb oldala mélyebben feküdt volna, mint a bal. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

46. sír (213. kép, 239. tábla)

Mat. nő. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya enyhén jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a gerincoszlop alsó csigolyái fölött. A kézfejek összefonódva nyugodtak. A bal kézfej természetellenes helyzetben, visszafor-

dítva a bal medencelapát belső peremére került. A sarkak összefordítva, a lábfejek pedig eredetileg kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt kerek átmetszetű rosszezüst drótból hajlított nagy karika töredéke, á: 2,9 cm (IV.90.40.1.).
2. A jobb alkar külső oldalától néhány cm-re 3 fülesgomb, közepén a legnagyobb. A fülével valamennyi a combcsont felé nézett oly módon, mintha valamire fel lettek volna fűzve. M: 1,3, 1,1, 0,8 cm (IV.90.40.2.).
3. A bal szeméremcsont és combcsont szögletében füles bronz lemezgomb fele, m: 1,8 cm (IV.90.40.2.).
4. A jobb csuklóról a kézfejre lecsúszva vastkos bronzhuzalból készített, nyitott, mindkét végén elhegyesedő karperec, á: 6,3x7,0 cm (IV.90.40.3.).
5. A jobb alsó lábszár felső-belső végénél széles, körszelet átmetszetű bronzpántból készített, az egyik végén lekerekített nyitott gyűrű, á: 2,1x2,2 cm, pántsz: 0,5 cm (IV.90.40.4.).

47. sír (213. kép, 239. tábla)

Inf. I. Csvh: 80 cm, sm: nem mérhető, t: DNY–ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya balra és előre billent. A csontok nagy része elporlott. Felszedve.

Melléklet:

1. A bal fültájékon kicsi, vékony bronz huzalkarika töredéke. A csontok mosásakor pedig a koponyacsontok között ép karika került elő. Végei egymáshoz érnek, ráhúzva egy szem lapított gömb alakú, homokszínű pasztagyöngy fehér színű dudorokkal, 1,7x1,4 cm (IV.90.41.1.).

48. sír (213. kép, 239. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 153 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A karok keresztbe voltak téve oly módon, hogy a bal kéz a jobb medencére ért, az ujjak pedig a jobb a csuklón pihentek. A lábak nyújtva, a jobb lábfej kifelé fordult, a bal egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapátnál vastkés töredéke, h: 4,8 cm (IV.90.42.1.).
2. A jobb medencelapát alsó része alatt lant alakú csizolókóvával, h: 6,8, m: 4,5, a kova: 2,3x1,4x1,7 cm (IV.90.42.2–3.).

49. sír (213. kép)

Mat. férfi. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: DNY–ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent. Mindkét kar könyökben erősen be volt hajlítva, felül a derékszögben behajlított bal

kar, amelynek a kézfeje rásimult a jobb könyökhajlat belső oldalára. A jobb kar szorosan alatta feküdt, a csukló a gerincoszlop oldalára támaszkodott, a kézfej pedig a bal medencecsontra ért. A sarkak összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

50. sír (213. kép, 239. tábla)

Meghatározhatatlan korú nő sírja. Csvh és sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (289,7°-109,7°). Csak a keresztcsonttól lefelé maradtak meg a csontok. Felszedve.

Melléklet:

1. A medencében, a jobb kéz ujjpercei között kerek átmeteszettű bronzhuzalból készült nyitott gyűrű, á: 2,2x2,35 cm (IV.90.43.1.).

51. sír (213. kép, 239. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (309,4°-129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az állcsúcs a bal kulcscontra támaszkodott. A jobb kar könyökben behajlítva, mintha csípőre lett volna téve a kéz. A bal kar nyújtva a test mellett. A gerincoszlopnak enyhe S alakú görbülete volt. A két sarok összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva nyugodtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medencelapát alatt vékony, egyenes pengéjű vaskés, h: 11,4, pengesz: 0,95 cm (IV.90.44.1.; M. NEPPER 1996, 259. 5. kép.).
2. A bal combcsont külső oldalánál nagyméretű csiholó kovával, h: 8,9, sz: 3,85 cm (IV.90.44.2-3.; M. NEPPER 1996, 260. 8. kép.).
3. A jobb lábszárcsont környékén lószerszám:
 - a: 2 vaskos zablakarika, az egyik igen töredékes, 6,0x6,0 cm (IV.90.44.5.).
 - b: A két sarokcsont között kerek hevedercsat, a pecke hiányzik, á: 4,85x4,85 cm (IV.90.44.4.).

52. sír (213. kép, 240. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 160 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állcsúcs a bal vállcsúcson támaszkodott. A jobb kar és a bal felkar a test mellett feküdt, a bal alkar a bal medencelapáton támaszkodott. A bal lábfej egyenesen előre, a jobb oldalra fordulva helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A gerincoszlopon 1 rövid vágóélű, deltoid alakú, a két lábszár között, a boka közelében, a váznál néhány cm-rel magasabban 1 villás nyílhegy, h: 5,3, ill. 7,9 cm (IV.90.45.1.).

53. sír (214. kép, 240. tábla)

Ad. nő. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfejek a medencelapátok felső szélén nyugodtak. A lábfejek egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kulcsont, a bordák és a bal felkarcsont mellett, a bal oldali bordák és a csigolyák alatt, ill. a jobb szárkapocs külső oldalánál szétszórtan 15 szemű gyöngyösor: 1 hullámvonaldiszes, 4 kis szemes, 3 karika alakú dudoros, 1 henger alakú bordázott, 1 gömb alakú gerezdelt, 2 karika alakú díszítetlen és 1 lapított gömb alakú bordázott gyöngy. A gyöngyök között volt még 1 db gömb alakú lemezgyöngy ezüstműből és 1 db kásagyöngy, amely beleragadt egy karika alakú díszítetlen gyöngy középebe (IV.90.46.1.).
2. 9 db sima testű üreges fülesgomb, amely a jobb kar könyökhajlatában, a jobb alsó 3. borda gerincoszlop felőli két oldalán, a koponya alatt a bal oldalon és a jobb alsó bordák alatt került elő. Rajtuk kívül még 1 körte alakú, függőlegesen bordázott felületű üreges bronz fülesgomb került elő a mellkas bal oldalán, fent, a koponya alatt pedig a bal oldalon 1 gomba alakú és 1 nyomott gömbhasú öntött fülesgomb. Tehát összesen 10 üreges fülesgombpár került elő, valamennyi bronzból készült ugyanúgy, mint a 2 öntött fülesgomb. A gombok egy része töredékes. M: 2,0, 1,4, 1,4, 1,5, 1,1, 1,15, 1,2, 1,45, 1,65, 1,45, 1,55, 1,05 cm (IV.90.46.2-3.).
3. A jobb kar könyökhajlatában töredékes vaskés (IV.90.46.4.).

54. sír (214. kép, 375. tábla)

Inf. II. Csvh: 130 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen összelapítva, összetöredezve a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar enyhe ívben behajlítva a medencelapátokra ért. A jobb láb nyújtva, a kissé felhúzott bal láb jobbra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A csípőcsont külső oldalánál vastárgy, amely időközben elporladt.
2. A bal szeméremcsonton és a bal combcsont belső oldalán sertés dext. radius-ulna (IV.90.47.1.).

55. sír (214. kép, 240. tábla)

Inf. II. Csvh: (térdig) 81 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar behajlítva a medencelapátokon nyugodott.

A lábszárcsontok már nem voltak az eredeti helyükön. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. 1 szem henger alakú pasztagyöngy (IV.90.48.1.).

56. sír (214. kép, 240. tábla)

Juv. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar enyhe ívben behajlítva, a bal kar szorosan a test mellett nyugodott. A lábfejek egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 1 vastos, nyitott rosszezüst karika egyenesre vágott végekkel, valamint 1 vékony huzalkarika töredéke, á: 2,5x2,05 cm (IV.90.49.1.).
2. A jobb alkar közepén vastos bronz huzalkarperec elhegyesedő végekkel, á: 7,05x6,1 cm (IV.90.49.2.).

57. sír (214. kép, 240. tábla)

Inf. I. Csvh: (térdig) 50 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő csecsemő váza. Felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt fekete kis szemesgyöngyök. A hálóminta közepén bemélyedő gödröcskéből fehér dudorok emelkednek ki (IV.90.50.1.).

58. sír (214. kép)

Inf. II. Csvh: (koponya nélkül) 95 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A jobb kar a test mellett, a bal kar csuklója a gerincoszlop utolsó csigolyáin, a kézfeje a jobb medencelapáton nyugodott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

59. sír (214. kép, 240. tábla)

Inf. I. Csvh: 72 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar a test mellett feküdt, a bal alkar, a medence és a lábszárcsontok a megtaláláskor semmisültek meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 vékony, rosszezüst huzalból készített karika, az egyik végük elvékonyodó, á: 1,3, 1,4 cm (IV.90.51.1.).
2. A nyaktájékon és a jobb csukló környékéről 2 korong és 1 henger alakú pasztagyöngy, valamint 2 lapított gömb alakú kis szemesgyöngy. A fehér csorgatott hálómintában a hálószemekbe külön-külön berakott kiugró dudorral (IV.90.51.2.).

60. sír

Meghatározhatatlan korú felnőtt. Csvh és sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Egyetlen lábszárcsont maradt csak az eredeti helyzetében, a többi csontot a földgyalu megsemmisítette. Felszedve.

Melléklet nélkül.

61. sír (214. kép, 241. tábla)

Inf. I–II. Csvh: 104 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfej a jobb medencecsont külső szélén támaszkodott. A bal kar könyökben majdnem derékszögben volt behajlítva, a kézfej a gerincoszlopra simult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb felkarcsont belső oldala és a bordák közötti részről az állcsúcs irányába fekete, barna és zöld színű pasztagyöngyök sora: 5 nagy és kis szemesgyöngy a rácsurgatott hálószemek közül kiemelkedő fehér dudorokkal, 1-1 bordázott és csurgatottan bordázott hengeres pasztagyöngy, valamint 1 fehér színű hengeres kis gyöngy (IV.90.52.1.).
2. Ugyaninnen üreges bronzlemez gömb töredéke. Állapota miatt nem lett leltározva.
3. Ugyaninnen igen vékony kis bronzkarika töredékei. Sem rajzolni, sem leltározni nem lehetett.
4. A jobb kézen nyitott, kissé kiszélesedő, egymásra hajló végű bronz pántgyűrű, á: 1,9 cm pántsz: 0,5 cm (IV.90.52.2.).

62. sír (215. kép, 241. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 165 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a bal kar pedig a test mellett feküdt. A jobb alkar a csukló felőli harmadánál támaszkodott a jobb medencecsont külső-felső peremére. A sarkak csaknem összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. Fejlődési rendellenesség nyoma maradt a csípőízületben. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 igen vékony, rosszezüst karika töredékei, á: 1,7 cm (IV.90.53.1.).

63. sír (215. kép, 241. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 142 (64+41+37) cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). A jobb oldalán fekvő, enyhén zsugorított váz. Felszedve.

Mellékletek:

1. A bal oldalon a tarkótájékon vékony ezüsthuzalból készült nyitott, az egyik végén elhegyesedő karika, á: 2,2x2,4 cm (IV.90.54.1.).

2. A koponyán törmeléken, azonosíthatatlan rendeltetésű fémmaradványok. A teljes sír kibontása után nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy szinte a felismerhetetlenségig szétmállott tegez vasalása és a nyílhegyek egy része volt megtalálható mindenütt a sír földjében.
3. A koponya alatt körte alakú, sima testű üreges fél füles bronzgomb, a jobb kulcsont alatt gomba alakú öntött bronz fülesgomb, s a térdhajlattól kifelé a körte alakú üreges füles félgomb párja, m: 1,8, 1,7 cm (IV.90.54.2–3.).
4. A bal kulcsont alatt terrakotta alapon nagy kék pávaszemes berakású fajansz-, nagy nyomott gömbhasú sárgásfehér féldrágakő- és 12 szem sárga, ezüstfehér, kobaltkék és szürke színű 2 és 3 tagra darabolt rúd alakú pasztagyöngy (IV.90.54.4.; M. NEPPER 1996, 261. 10. kép).
5. A bal vállcsúccsal egy vonalban, attól kifelé, a térdhajlattól kifelé és a bal sarok mögött, valamint a bal láb ujjhegyei előtt, annál 6-8 cm-rel magasabban tegez oldalmerevítő pálcáinak és a tegezfénékabroncsnak apró töredékei (IV.90.54.5.).
6. A sír láb felőli végénél páncélszűrő nyílhegy, h: 10,6 cm (IV.90.54.6.).
7. A medencetájékon, mintha a bal kezével fogta volna, 1 íjmarkolatot borító csontlemez, h: 11,3 cm (IV.90.54.7.).

64. sír (215. kép)

Inf. I. Csvh: 66 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya szétöredezett. Mindkét kar a test mellett feküdt. Felszedve.

Melléklet nélkül.

65. sír (215. kép, 241. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 165 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. Mindkét kar könyökben behajlítva, a kezek egymásra téve: alul a bal kézfej, rajta a jobb helyezkedett el. A sarkak összenéztek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 vaskos ezüstdrótból készített nyitott, az egyik végén elhegyesedő, másikon egyenesre vágott karika, á: 2,2x2,2, ill. 2,1x2,2 cm (IV.90.55.1.).

66. sír (215. kép, 242–243. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 171 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar

könyökben csaknem derékszögben behajlítva, az alkar alsó harmadánál támaszkodott a gerincoszlopra. A bal kar enyhe ívben behajlítva, az alkar a medencelapát belső szélén támaszkodott. A jobb kézfej a bal alkar fölött volt a szablya markolata irányában. A két sarokcsont egymás felé fordítva, a lábfejek pedig kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán, a fültájék mögötti részen ezüsthuzalból készített nyitott, egyenesre vágott végű varkocskarika, á: 2,45x2,45 cm (IV.90.56.1.).
2. A jobb medencecsont mellett egyenes hátú vaskés a fanyél és -tok maradványaival, h: 10,4 cm (IV.90.56.2.).
3. A koponya bal oldalán, attól 21 cm-re, összekorrodálva 1 rövid pengéjű, deltoid alakú és 1 több élű nyílhegy, amely merőleges helyzetben állt be a sír földjébe, h: 7,4, 4,1 cm (IV.90.56.3.).
4. Kevéssel a bal könyök alatt indult a szablya markolata, amelynek a hegye a bal alsó lábszár felső harmadánál ért véget. A markolatgomb kupakja a bal alsó lábszár közepének vonalában került elő. Enyhén ívelt pengéjű szablya, a fokéle jól látható. Vasból öntött keresztvasa a penge felé hajlik mindkét oldalon, s tömör gömbben végződik. A keresztvas közepén lapos, gúla alakú kiemelkedő dísz található. A fahüvely maradványai a szablyapengére tapadtak (pl. 242. tábla 3–4.), s rajta mindkét függesztőfüle is megmaradt. H: 94, keresztvas h: 7,5 cm (IV.90.56.5.).
5. A bal combcsontozhoz simult az íj markolatát borító egyik csontlemez, talán a rögzítéséhez alkalmazott felkötözés számára kialakított bevágással, h: 12,8 cm (IV.90.56.4.).

67. sír

Meghatározhatatlan korú felnőtt. Csvh és sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Csak a combcsonttól lefelé maradtak meg a csontok, a váz többi részét a földgyalu elnyeste. Felszedve.

Melléklet nélkül.

68. sír

Csvh és sm: nem mérhető (35 cm-rel magasabban, mint a 61. számú sír), t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Csak a combcsontok és a lábszárak maradtak meg, a többi csontot a földgyalu megsemmisítette.

Melléklet nélkül.

69. sír (215. kép, 242. tábla)

Sen. nő. Csvh: 159 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, eredetileg felhúzott lábai oldalra dőltek. Koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar eredetileg enyhe ívben simult a jobb szeméremcsont alá. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya környékén közepes vastagságú ezüsthuzalból készült nyitott, az egyik végén elvékonyodó karika, á: 2,0x1,9 cm (IV.90.57.1.).
2. A jobb kézen 2 bronz pántgyűrű apró töredékei.
3. A jobb felkarcsont fölött, annál 10 cm-rel magasabban, hegyével lefelé kis vaskés, h: 7,7 cm (IV.90.57.2.)

70. sír (215. kép)

Inf. I. Csvh: 93 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Az állkapocs az eredeti helyén maradt, a koponya elfordult jobbra. A jobb oldalon csak a felkar egy része volt az eredeti helyén. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

71. sír (215. kép, 244. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett és a bal kulcsosontra támaszkodott. A jobb kar enyhén behajlítva, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáinak jobb oldalára támaszkodott. A bal kar derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopon. A sarkak összenéztek, mindkét láb és a lábfejek is kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb és bal oldalán 1-1 ezüstkarika egyenesre vágott végekkel, á: 2,25 cm és 2,3 cm (IV.90.58.1.).
2. A jobb könyök alatt, a medencelapát külső pereméhez irányulva töredékes vaskés, sírban mért teljes h: 12,8 cm (IV.90.58.2.).
3. A jobb oldalon, a térd vonalánál 2 hosszú vágóélű és 1 páncélszűrő nyílhegy, h: 13,5, 10,1, 7,7 cm (IV.90.58.3–4.).
4. Pici vascsat pecekkel á: 1,6x1,6 cm (IV.90.58.5.).

72. sír (216. kép, 242. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett. A sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kézen vaskos bronzhuzalból, talán karperec-töredékből készített gyűrű, az egyik vége elhegyesedő, á: 2,3x2,7 cm (IV.90.59.1.).
2. A bal oldalon a kézfej mellett ívelt hátú vaskés, h: 10,3 cm (IV.90.59.2.).

73. sír (216. kép)

Mat. nő. Csontváz h: 151 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz, az állkapocs leesett. A jobb kar erősen behajlítva, a felkarcsont a jobb oldali bordákra csúszott, a csuklója a bal oldali bordák alján támaszkodott. A bal kar enyhe ívben simult a bal medencére. A kéz- és a lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

74. sír (216. kép, 244. tábla)

Mat. férfi. Csvh: (koponya nélkül) 155 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a koponyától a mellkas közepéig bolygatott. A koponya az eredeti helyéről kiemelve, koponyatetővel a gerincoszlopon feküdt a jobb oldali bordák alsó ívénel, az állkapocs pedig a jobb medencelapát felső ívénel. A jobb lábfej oldalra fordult. A bal lábfej csaknem egyenesen feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont és a medencelapát szegletében kis vaskés, h: 9,6 cm (IV.90.60.1.).
2. A koponya és az alsó állkapocs között, valamint a bolygatott csigolyák és bordák között 1-1 rövid, ill. hosszú vágóélű nyílhegy, h: 7,9, ill. 6,9 cm (IV.90.60.2.).

75. sír (216. kép, 244. tábla)

Inf. II. Csvh: (vállcsúctól lefelé) 103 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). A csontok nagy része elkorhadt, csak a lábak, illetve a bal felkarcsont maradt meg. Felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vékony, nyitott rosszezüst karika, á: 2,2 cm (IV.90.61.1.).
2. Zárt, lapos ezüstkarika, á: 2,15 cm (IV.90.61.5.).
3. A jobb felkar helyétől befelé, azzal párhuzamosan, vaskés töredéke (IV.90.61.3.).
4. A vaskésen keresztben, fűzfalevél alakú lemezes bronzkapocs 3 nagy trébelt dudorral, h: 5,1 cm (IV.90.61.4.).
5. A mellkas közepén, a gerincoszlop tájékán VII. (Bíborbanszületett) Konstantinosz igen töredékes verete, valamint egy darabokra törött észak-itáliai veret (IV.90.61.6.).⁸⁸
6. A bal karon 3 szálból sodrott, pödrott végű, nagyon töredékes bronz karperec (IV.90.61.2.).

76. sír (216. kép, 245. tábla)

Mat. nő. Csvh: 147 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A jobb kéz a jobb medence külső

⁸⁸ Huszár Lajos meghatározása. DM Rég. Adattára: 148–83.

peremén, a bal kar nyújtva a test mellett nyugodott. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal fültájékról igen vékony bronzhuzalból készített, az egyik végén elhegyesedő karika, á: 1,8x2,0 cm (IV.90.63.1.).

77. sír (216. kép)

Inf. I–II. Csvh: 104 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya szétnyomódott. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

78. sír (216. kép, 243., 245. tábla)

Ismeretlen korú felnőtt férfi. Csvh: 175 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar a test mellett nyugodott. A sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek oldalra billenve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 1-1 közepes vastagságú ezüsthuzalból készített nyitott karika, á: 2,8x2,7 cm (IV.90.63.1.).
2. Mindkét alkar közepén 1-1 nyitott bronz huzalkarperec egyenesre vágott, illetve elhegyesedő végekkel, á: 6,9x6,4, ill. 7,0x6,5 cm (IV.90.63.4.).
3. A jobb kézen széles bronzpántból hajlított gyűrű töredéke, pántsz: 0,6 cm (IV.90.63.2.).
4. A bal kézen bronz fejesgyűrű, ovális fején vízszintesen futó, párhuzamosan bekarcolt díszítéssel, á: 2,4 cm (IV.90.63.3.).
5. A bal medencelapát mellett vaskés töredéke (IV.90.63.5.).
6. A bal a kézfej mellett kis csíholó kovával, h: 5,1, m: 2,9 cm (IV.90.63.6–7.; M. NEPPER 1996, 260. 9. kép).
7. Ugyanitt 2 rövid vágóélű, deltoid alakú, lapos pengéjű nyílhegy, h: 7,2, ill. 4,1 cm (töredék) (IV.90.63.8.).
8. A bokák felett lószerszám:
 - a: Nagyméretű ép hevedercsat, h: 7,0, sz: 4,6 cm (IV.90.63.9.).
 - b: Körte alakú töredékes kengyelpár, rekonstruált méret: m: 19,5, sz: 16,5, talpaló sz: 3,2 cm (IV.90.63.10.).

79. sír (216. kép, 245. tábla)

Meghatározhatatlan korú férfi. Csvh: 154 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben volt behajlítva, mintha a kéz csipőre lett volna téve. A bal kar szorosan a

test mellett feküdt. A két sarokcsont összeért, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb halántéktól jobbra, azzal egy vonalban középen, levél alakú, vasból kalapált fibula(?) lapja, a felső végén zárt hurok, h: 5,0, sz: 1,8 cm (IV.90.64.1.).

80. sír (217. kép, 246–247. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 167 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett nyújtva, a két sarokcsont össze-fordítva feküdt. A lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán egy-egy vékony rosszszűst drótból készített nyitott, egymásra hajló végű karika. A harmadik, bronzból készült a sírföldből került elő. Ez a 3. darab igen vastag, nyitott, egymásra hajló végű, s az egyik vége elhegyesedik. Á: 2,1x2,4, 2,6, ill. 2,0x2,2 cm (IV.90.65.1.).⁸⁹
2. Nyíltegez:
 - a: A bal oldalon a bordákon és egyik végével a bal felkarcsontra támaszkodva egy pontkörös díszű, L alakú csontlemez, mely a tegezszájhoz tartozhatott, h: 11,3 cm (IV.90.65.3.).
 - b: Ugyancsak a bal oldalon hálómintával díszített tegezfedél-borító csontlemez, h: 10,3, sz: 3,55 cm (IV.90.65.3.).
 - c: A bal felkarcsont mellett a tegezoldal akasztófüles vas merevítőpálcája (IV.90.65.2.).
3. Páncélszűrő nyílhegy két darabra törve (IV.90.65.2.).
4. A bal felkarcsonton keresztben feküdt az egyik legyező alakú, töredezett szélű íjkarvégborító csontlemez, a párja pedig az alsó lábszárakon, szintén keresztben, h: 20,3, ill. 20,1, sz: 1,3–2,1–3,0, ill. 1,1–1,8–2,65 cm (IV.90.65.4.).

81. sír (217. kép, 247–251. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya széttöredezett. A karok nyújtva a test mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőltek. A váz fölött 13 cm-rel részleges lótemetkezés: 2 levágott láb a bal oldalon a bal combcsont mellett, rajta a töredékes lókoponya, a jobb lábfej ujjain és az oldalra kifordult bal talp alatt még 1-1 lóláb. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 nyitott, vastag, egyenesre vágott végű bronzkarika,⁹⁰ á: 2,9, ill. 3,0 cm (IV.90.66.1.).

⁸⁹ A 247. táblán tévesen került a negyedik bronzkarika a 80. sír leletei közé, helye a 251. táblán a 81. sír leletei között, a másik bronzkarika mellett van.

⁹⁰ Lásd az előző jegyzetet.

2. A jobb könyök fölött átlósan állatcsont („humerus”), amely időközben elveszett (IV.90.66.7.).
3. A bal szárkapocscsont alatt egyenes vaskés, h: 10,8 cm (IV.90.66.2.).
4. Pontosan a jobb alkar közepétől kezdődött a tegez, amelyet végigfektettek a váz jobb oldalán (jobb medencsonttól a jobb combcsonton át, a jobb alsó lábszáron). A tegez a jobb lábszár alsó egyharmadánál ért véget. Sírban mért h: 79 cm.
 - a: Tegezfédél-borító vaslemez, amelynek mindkét hosszanti oldala vályúszerűen felhajlott, s mindkét rövidebb oldalán jól látszott a vasalás indítása. H: 9,0, sz: 4,5 cm.
 - b: Itt került elő a tegez összes vasalása: tegezoldal 5 db akasztófüles merevítőpálcája részben töredékesen,
 - c: a lehajló tegezszerű alatti felső abroncs, valamint a tegezfenekabroncs. sz: 1,6, ill. 1,3, felső abroncs rekonstrukciós á: 20,0x14,4, ill. tegezfenek rekonstrukciós á: 19,0x14,5 cm (IV.90.66.3.).
5. A tegezből rövid vágóélű, töredékes nyílhegy (IV.90.66.8.).
6. Töredékes kis vaskapocs, a belső oldalán famaradványok (IV.90.66.9.).
7. Lószerszám:
 - a: A jobb lábfejen trapéz alakú kengyel. Párja töredékekben a két combcsont közötti részen, rekonstrukciós méret: m: 18,9, sz: 14,1, talpaló sz: 3,1 cm (IV.90.66.6.).
 - b: Ugyaninnen nagykarikás csikózabla töredékei. Rekonstrukciós méretek: szájvash: 11,0, 10,7, karikaá: 10,3, 10,1 cm (IV.90.66.5.).
 - c: Ugyaninnen töredékes, lekerekített sarkú téglalap alakú hevedercsat (IV.90.66.4.).

82. sír (217. kép, 251. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt férfi. Csvh: 146 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya az eredeti helyéről teljesen hátrabillent. Mindkét kar nyújtva a test mellett. Talán feldúlt sír, amelyben a mellkas szétporlott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A csontok mosásakor a koponya csontjai között bronzhuzalból készített karika, á: 2,65x2,4 cm (IV.90.67.1.).
2. A bal alkar mellett, a bal a kézfej külső oldalánál és a bal combcsonttól néhány cm-re lapos vasból kalapált 4 kis ácskapocs, h: 4,3, 4,1, 4,5, 4,4 cm (IV.90.67.2.).
3. A sír földjéből nagy ácskapocs zárt háromszög formára hajlítottan s csőrszerűen kihajló hosszú nyúlvánnyal, 4,0x4,4x4,0 cm (IV.90.67.3.).

83. sír (182., 217. kép, 251. tábla)

Inf. I. Csvh: 119 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A ko-

ponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar enyhén behajlítva, s végigfektetve a test jobb mellkasi és hasi részén, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáinak jobb oldalán támaszkodott. A bal kar enyhén behajlítva, a csukló rátámaszkodott a bal medencelapát peremére. Az egész test a bal oldalára billent, a jobb oldali rész 2-3 cm-rel magasabban feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványon kicsi, deformálódott bronzkarika, 0,6x1,3 cm (IV.90.68.1.).
2. A bal fültájék mellett, a mellkas közepén, a bal oldali bordák és a gerincoszlop bal oldala között, valamint a nyakban 15 fekete, barna, homokszínű üvegszta szemesgyöngy rácsorgatott hálómintával s a hálószelek közepén ülő, erősen kiugró dudorokkal (IV.90.68.3.).
3. A nyakban 2 százból sodrott vastorques kis töredéke (IV.90.68.2.).
4. Az állcsúc alatt, a bal kulcscsont fölött, áttört füles bronzkorong, ló és a hátán ülő lovas archaikus ábrázolásával. M: 4,6, á: 3,7 cm (IV.90.68.4.); M. NEPPER 1996, 260. 7. kép).
5. A bal oldalon a gerincoszlop mellett és a csípőcsont belső oldalánál igen töredékes, időközben megsemmisült ezüstveret (IV.90.68.5.).

182. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 83. sír részlet

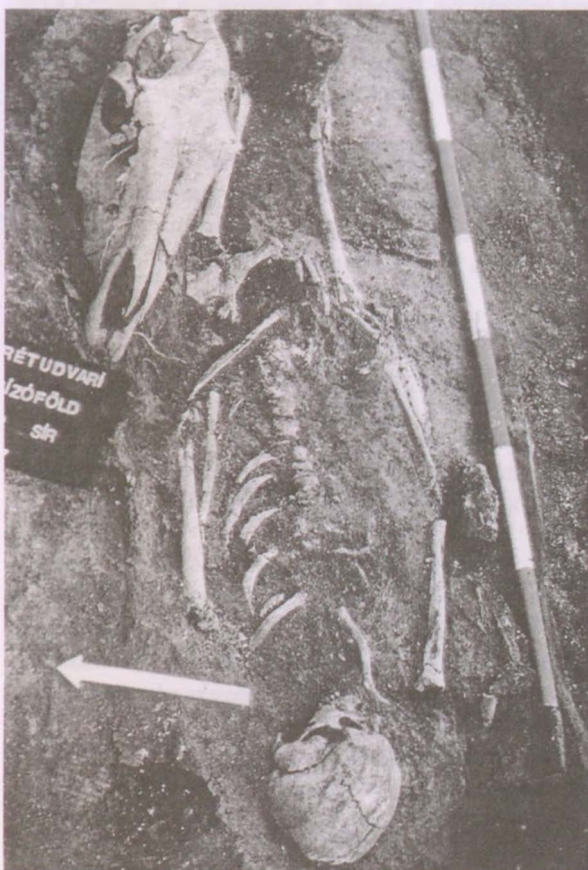
84. sír (183., 217. kép, 252–253. tábla)

Juv. férfi. Csvh: 168 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar enyhe ívben behajlítva, a jobb csukló a jobb medencelapát szélén, a bal a gerincoszlop utolsó csigolyáin nyugodott. Részleges lótemetkezéssel: a bal lábfej előtt, annál 16 cm-rel magasabban feküdt 1 ló láb, az emberi váz bal oldalán, annál 16 cm-rel magasabban volt a ló koponya, pófával az emberi koponya felé. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán, a szemüreg környékén és a felső állkapocs egy részén zöldes elszíneződés – valószínűleg szemfedő vagy a halotti lepel nyoma.

2. A bal vállcsúcson aranyozott ezüstgomb, lapos vaskos fülével bal felé, a párja a bal oldali bordák között, fülével a medence felé fordulva. A gombok gömb alakúak, s ahol a rugalmas ezüstpánt belecúsúzik a gömbbe, ott gyöngyözött borda ül a gömb tetején. A gömb hasán is gyöngyözött borda fut körbe. Alul szimmetrikusan öt nagy granulált gömböcske ül a nagy gömb alján elhelyezett öt gyöngykoszorú közepén, m: 2,55, á: 1,6 cm (IV.90.69.1.; M. NEPPER 1996, 262. 13. kép).
3. A jobb combcsont külső oldalánál csiholó töredéke kovával, a kova: 2,2x1,4x1,9 cm (IV.90.69.2-3.).
4. A jobb combsontra merőlegesen, hegyével a combcsont felé vaskés kis töredéke (IV.90.69.4.).
5. A jobb oldalon a vállcsúcson külső oldala mellett
 - a: a tegez vasalásának maradványai, amelyek a jobb könyöknél folytatódnak (IV.90.69.5.),
 - b: benne 1-1 rövid vágóélű és deltoid alakú, hosszú vágóélű és deltoid alakú, valamint rövid vágóélű és rombusz alakú nyílhegygel, h: 7,8, 6,8, és 6,3 cm (IV.90.69.6.).
6. A jobb alkar külső oldalánál csontos íj markolatborító csontlemezpárja, a jobb térdén pedig szétcsúszva az alsó íjkarvég csontlemezpár, h: 13,0, 8,3, ill. 15,1, 6,6 cm (IV.90.69.7.).

183. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 84. sír

7. A lábszárakon a lószerszám:
 - a: A szorosan összezárt térdek fölött 8-10 cm-rel vastag szájasú, nagykarikás csikózábla, a szájasú: 12,4, ill. 10,3, karikaá: 7,5, ill. 7,1 cm (IV.90.69.8.).
 - b: A jobb boka külső oldalánál, a csontoknál 15 cm-rel magasabban az egyik kengyel, a meglévő ló láb külső oldalánál fülével lefelé, talpalójával felfelé állt a másik. Körte alakú, felemás kengyelpár, az egyik példány ép, a másik töredékes, m: 14,8, sz: 12,8 cm (IV.90.69.9.).
8. A zábla mellett, a bal térd alatt állatcsont, amely időközben elveszett (IV.90.69.10.).

85. sír (254. tábla)

Inf. I. Sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen előrebillent, s merőlegesen állt úgy, hogy csak a szemgödörök felső íve látszott a kulcsontok fölött. Mindkét kar enyhén behajlítva feküdt a test mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a koponya mellett két füles félgömbből álló üreges bronz fülesgomb, a füle töredékes, m: 1,55 cm (IV.90.70.1.).
2. Ugyancsak a jobb oldalon, a vállcsúcstól a koponya felé, a gomb mellett 1 fenyőágmintás millefiori és 2 barna kis szemesgyöngy, rácsorgatott hálószeleiben kiemelkedő dudor (IV.90.70.2.).
3. Ugyanott egy nagy pénzkauri csiga (*Cypraea moneta*) átlukasztva, m: 2,1, á: 1,7x1,05 cm (IV.90.70.3.).

86. sír (254. tábla)

Inf. I. Sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (281,2°-101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar nyújtva, a jobb alkar az eredeti helyéről kibillent, a bal alkar pedig felcsúszott az arckoponya vonalába. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal oldali csecsnýulványon 1-1 vékony, az egyik végén elhegyesedő bronzkarika, á: 1,8 cm (IV.90.71.1.).
2. Alatta gyöngy, mely felszedéskor szétporlott.

87. sír (217. kép, 253-254. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. A jobb kar derékszögben behajlítva, a gerincoszlopon keresztbe téve nyugodott. A bal kar eredetileg a medencébe volt hajlítva, de csak az alkarcsontok a csukló felőli vége maradt meg. A keresztcsont az eredeti helyéről jobbra kibillent. A sarkak összecértek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:⁹¹

1. Fenőkö kis töredékei, h: 3,0 cm (IV.90.72.1.).
2. Nyílhegy tövis felőli töredéke, h: 3,8 cm (IV.90.72.2.).
3. Tegez vasalásának töredékei (IV.90.72.3.).
4. Lószerszám:
 - a: Töredékes kengyel, nem mérhető (IV.90.72.4.).
 - b: Töredékes zablakarika⁹² (IV.90.72.5.).

88. sír (340. tábla)

Inf. II. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs előre-balra csúszott. A karok talán a test mellett nyugodtak. A felhúzott lábai térdben összeértek, és jobbra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

1. A hastájékra téve nagy edény, az oldalára fordítva. Az alja a mellkas felé nézett. Barnásszürke-fekete foltosra égett nagy fazék alsó harmada. Korongon készült, a fenekén kiemelkedő fenékbélyeg. Az anyaga kvarctól csillogó, mérhető m: 11,7, fenéka: 8,1 cm (IV.90.73.1.).

89. sír (254. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt nő. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). A koponya kissé balra és előre billent. A jobb kar erősen behajlítva, az alkar a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej pedig mereven, meglehetősen furcsán helyezkedett el, ujjhegyekkel a jobb medencelapát belső íve felé. A bal kar enyhén behajlított, a csukló a bal medencelapát közepén támaszkodott. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

1. Széles bronzpántból készített nyitott gyűrű, a végei egyesre vágottak és egymásra hajlítottak. Palástja cikkcakkvonalban sűrű bekarcolással díszített, á: 2,4, pántsz: 0,6 cm (IV.90.74.1.).
2. Öntött bronz huzalkarperec kis töredéke (IV.90.74.2.).

90. sír (255–257. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 163 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–D (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva nyugodott a medencelapátokon. Az eredetileg kissé felhúzott lábak enyhe békaterpeszbe nyíltak szét. A sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

⁹¹ A feltárás ideje alatt a rajzolásra előkészített több sírból a mellékleteket nagyrészt kiszedték (ellopmák, illetve összetörték). Ahol ilyen fajta bolygatás volt, a mellékletek helyét nem tudjuk megadni, s ezekenél a sírleírásoknál mindenütt a 'BOLYGATOTT' megjegyzést szerepeltetjük.

1. A medencelapát alól töredékes csiholó kovával (IV.90.75.1–2.).
2. Fenőkö töredéke, h: 4,2 cm (IV.90.75.3.).
3. Kés töredéke (IV.90.75.4.).
4. Tegez vasalásának maradványai:
 - a: Tegezoldal akasztófüles 4 db merevítőpálcájának töredékei.
 - b: A jobb combcsont külső oldalánál lapos vaspánt (tegezfenekabroncs) darabjai, h: 23, sz: 1,5 cm (IV.90.75.5.).
5. Villásan kétágú nyílcsúcs felső részének, valamint egy páncélszűrő nyílcsúcsnak⁹³ a töredékei. H. 3,8, 5,2 cm (IV.90.75.6.).
6. A bal lábszár fölött 15 cm-rel magasabban lószerszám:
 - a: A jobb combcsont mellett vékony szájasú kiskarikák csikózábla töredékei⁹⁴ (IV.90.75.7.).
 - b: A bal lábszár fölött vállába kovácsolt fülű, különböző nagyságú körte alakú kengyel pár, m: 18,1, ill. 15,6, sz: 16,1, ill. 13,9, talpsz: 3,7, ill. 3,2 cm (IV.90.75.8.).

91. sír

Inf. II. Csvh: (koponya nélkül) 141 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar könyökben behajlítva a medencelapátok belső szélén nyugodott. A csontváz felszedve. A BOLYGATOTT mellékleteit ellopták.

92. sír (254. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. A földgyalu elnyeste a vázat, csak a lábszárak maradtak az eredeti helyükön. Felszedve.

Mellékletek:

1. A sír környékéről vékony, nyitott, az egyik végén elhegyesedő hiányos bronzkarika, á: 2,2 cm (IV.90.76.1.).
2. Ugyancsak a sír környékéről két különböző méretű lant alakú csiholó töredékei (IV.90.76.2.).

93. sír

Felnőtt sírja. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Az összes csontot kiforgatták az eredeti helyéről, de koporsó vagy valamilyen deszka maradványai még észlelhetők voltak.

BOLYGATOTT, melléklet nélkül.

⁹² A rajzos táblán tévesen hevedercsatként rekonstruálták a zablakarikát.

⁹³ M. NEPPER 2002, 262. A 256. táblán tévesen került ez a darab a 90. sír zablájának rekonstrukciójához.

⁹⁴ Lásd az előző jegyzetet.

94. sír (258. tábla)

14-18 éves férfi sírja. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. A vázat a földgyalu elnyeste, majd az erőszakos bolygatás a maradékot is megsemmisítette. Felszedve.

BOLYGATOTT melléklet:

1. Íjkarvégborító csontlemez töredékei, h: 15,8, 6,7, 3,9 cm (IV.90.77.1.).

95. sír

Meghatározhatatlan korú felnőtt. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Csak a lábszárak maradtak az eredeti helyükön, s a lábfejek a részleges lótemetkezés. Felszedve.

BOLYGATOTT mellékleteként a sír környékéről lószerszám apró töredékei kerültek elő, melyeket sem leltározni, sem rajzolni nem lehetett.

96. sír (217. kép, 254., 257. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt sírja. Csvh: kb. 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya szétporlott, a mellkas, a bal alkar és a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt nyitott, egymásra hajlított végű, egyik végén elhegyesedő aranykarika, á: 1,9x1,5 cm (IV.90.78.1.).
2. A két térd között, fülével a bal térd felé, talán trapéz alakú, erősen töredékes kengyel. Pontosan mérhető volt a korrózió által átítatott bőr kengyelszj szélessége: 1,3 cm (IV.90.78.2.).

97. sír (254. tábla)

Mat. nő. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

1. Nyitott, kerek átmetszetű ezüstdrótból hajlított karika egyenesre vágott végekkel, á: 2,4x2,5 cm (IV.90.79.1.).
2. Egyenes hátú vaskés, a nyele törött, h: 9,3 cm (IV.90.79.2.).

98. sír (257., 259. tábla)

Juv. férfi. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Csak a lábak maradtak az eredeti helyükön, a többi csontot szétdúlták. Felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

1. Kicsi, ép lant alakú csiholó hozzákorródált kovával, h: 4,7, sz: 3,0 cm (IV.90.80.1–2.).
2. Egyenes hátú vaskés⁹⁵ töredéke, h: 6,2 cm (IV.90.80.3.).
3. Tegezvasalás:
 - a: Akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák apró töredékei,
 - b: Tegezszej alatti felső abroncs és a tegezfenékabroncs töredékei. Felső abroncs mérhető h: 12,4, sz: 1,3. Fenékabroncs rekonstrukciós á: 17,0x13,0 cm (IV.90.80.4.).
4. 4 rövid vágóélű nyílhegy töredéke, a túske néhol letörött, h: 6,9, 5,2, 4,4 és 4,3 cm (IV.90.80.5.).
5. Íjmarkolat-borító csontlemez töredékei, h: 9,7 cm (IV.90.80.6.).

99. sír

Sen. nő. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: DNY–ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya felfelé billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar hiányzott, a bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapát belső oldalára, a kézfej ujjai pedig szorosan összezárva a bal combcsont irányába mutattak. A két sarokcsont egymás felé nézett, a lábfejek oldalra fordultak. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT melléklet:

1. A jobb alkaron kerek átmetszetű bronzhuzalból készített karperec, amelyet elloptak.

100. sír

Mat. férfi. Csvh és sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A jobb kar könyökben erősen behajlítva feküdt, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáinak bal oldalára támaszkodott. A bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapátra. A sarkak teljesen összeértek. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT melléklet nélkül.

101. sír (263. tábla)

Ad. nő. Csvh: 151 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. Mindkét kar nyújtva a test mellett. Csípőtől lefelé a váz jobbra dőlt. A lábai valószínűleg fel voltak húzva, a jobb lábfej oldalra fordult. A csontváz felszedve.

BOLYGATOTT mellékletek:

1. A koponya alatt kerek átmetszetű, vaskos ezüstdrótból hajlított, nyitott, egyenesre vágott végű karika, a végei összeérnek, á: 2,95x2,55 cm (IV.90.81.1.).
2. A két térd között vastárgy kis töredéke (IV.90.81.2.).

⁹⁵ A 259. tábla 8. rajzon késként rekonstruált tárgynak csak az alsó része késpenge, a felső viszont egy nyílhegy tövis felőli töredéke.

102. sír (217. kép, 260. tábla)

Juv. nő. Csvh: 145 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya az eredeti helyéről kibillent, korabeli bolygatás vagy állatjárat mozdította el. Mindkét kar, de különösen a jobb szorosan felhúzza a felkarok mellé úgy, hogy a fel- és alkarcsontok szinte párhuzamosan álltak. A jobb medencelapát, a combcsont és a keresztcsont nem az anatómiai rendnek megfelelő sorrendben helyezkedett el. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb válltól a bal medencelapát felső széléig átlósan 8 egytagú kerek és 9 csüngős ingnyakdíszveret. A veretek aranyozott ezüsből készültek, gyöngyözött és kettős árkolt keretű, csonkakúpos formájú lyukas közepűek, a mélyedésekben aranyozottak. A csüngőseknél ehhez kapcsolódik egy gyöngyözött keretű, elhegyesedő végű húsos levélforma alsó rész. Mind az egytagú, mind a csüngős ingnyakdíszveretek felerősítését a felső rész hátoldalán lévő két zárt füleske szolgálta. A csüngős veretek között egy törött példány erősen kopott és pótlásként (nem került lerajzolásra) szolgált, m: 2,9, kerek á: 1,3 cm (IV.90.82.6–7.).
A koponyáról előkerült 4 aranyozott ezüst pártaveret (1 db rajzolás után szétporlott). Síma pereműek, csonkakúp formájú bemélyedő aranyozott középpel. A felerősítést téglalap alakú, a közepükön kilyukasztott kis fül szolgálta, á: 1,2 cm (IV.90.82.1.; M. NEPPER 1996, 262. 15. kép.).
2. A kulcscsont belső oldala mellett gömb alakú öntött bronz fülesgomb, a hasa bevagdosással tagolt, m: 1,5, á: 1,1 cm (IV.90.82.2.).
3. A jobb alkaron, teljesen a könyökhajlatba csúszva vasok, kerek átmetszetű, nyitott, bronzból öntött huzalkarperec. Lekerekített vége kissé elhegyesedik, a másik egyenesre vágott. á: 7,1x7,45 cm (IV.90.82.3.).
4. A jobb kulcscsonton lemezes ezüstkorong vas alátétlappal. Díszítése bemélyedő kör, melyet négy szívforma keret, aranyozott. A szélén körben trébelt apró pontsor keretezi, amelyet négy szimmetrikusan elhelyezett lyuk szakít meg, ez szolgálta a felerősítést. Á: 7,5 cm (IV.90.82.8.; M. NEPPER 1996, 261. 11. kép.). A korong alatt és mindkét kulcscsont környékén barnás elszíneződés maradt meg, valószínűleg bőr korhadványa.
5. Díszített ólomveret töredékei (IV.90.82.9.).
6. Az alkar közepén három bronzszálból sodrott igen töredékes karperec pödrott végekkel (IV.90.82.4.).
7. Ép vasár, a fanyelének maradványaival. h: 10,1 cm (IV.90.82.25.).

103. sír (218. kép, 261–262. tábla)

Mat. nő. Csvh: 140 cm, sm: 130 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A ko-

ponya hátrabilent, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan a test mellett, a bal kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a szeméremcsont fölött. A sarkak összeillesztve, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 2 nyitott, kerek átmetszetű vastag aranyhuzalból készített, egymásra hajló végű karika, á: 2,5x2,2, ill. 2,3x2,25 cm (IV.90.83.1.; M. NEPPER 1996, 221. 3. kép.).
2. A jobb medence alatt indult s a jobb oldali repülőbordák alatt ért véget az 5 trébelt, kerek aranylemez ruhadísz sora. Kiképzésük kúp alakú, a szegélyen sűrűn lyukak a felvarráshoz. Mintázatuk gyöngyözött keretben sokszirmú virág, amelynek közepén 12 kis gyöngyözött dudor keretezi a kiemelkedő domborulatot. Á: 3,3x3,4, 3,5x3,5, 3,6x3,5, 3,6x3,6, 3,6x3,6 cm (IV.90.83.2.; M. NEPPER 1996, 262. 14. kép.).
3. A jobb lábfej fölött nyereg vasalásának töredékei és ezüstveretei. Nagycsőrű ragadozómadár-fej alakú 3 öntött, aranyozott ezüstveret, a hátoldalán 3-3 aklasszeggel a felerősítéshez. Öntés után az előlapot vésséssel finomították (M. NEPPER 1996, 263. 16. kép.).
4. A nyeret díszítette 8 gombafejű és 4 stilizált bimbós virágot utánozó fejű kicsi díszszegecs, m: 3,6, 3,4, 3,5, sz: 2,45, 2,4, 2,35 cm (IV.90.83.3–5.).
5. A jobb lábfejen, illetve előtte, nagyméretű, félellipszis alakú, egyenes talpalójú töredékes kengyelpár, a rekonstrukciós méret: m: 19,1, sz: 16,45, talpsz: 3,5 cm (IV.90.83.6.).

104. sír (218. kép, 263. tábla)

Inf. II. Csvh: 130 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (275,6°–95,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt és előrebilent. A jobb kar enyhe ívben behajlítva, a csukló a jobb medencelapát belső peremén támaszkodott. A kézfej a szeméremcsontok felé fordulva, s az ujjak összezárva nyugodtak, mintha egykor a halott tartott volna valamit. A bal kar könyökben erősen be volt hajlítva, a csukló a mellkas közepén támaszkodott. A lábak nyújtva, a jobb lábfej kifelé fordult, a bal egyenesen előre feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kulcscsont fölött öntött bronz fülesgomb, gomba alakú fején sugaras díszítéssel, m: 1,4, á: 1,0 cm (IV.90.84.1.).

105. sír (218. kép)

Mat. férfi. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. Az állkapocs leesett. Mindkét kar szorosan a test mellett nyugodott, mindkét a kézfej a csuklótól a kismedence alá

volt hajlítva. A sarkak összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

106. sír (218. kép, 264–266. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 158 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfej a bal csuklón feküdt. A bal kar a test mellett nyugodott, a csukló a bal medencelapát szélére támaszkodott. A lábak nyújtva, a két sarokcsont összeért, a jobb lábfej kissé oldalra billent, a bal lábfej hiányzott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponyánál 2 vastag, kerek átmetszetű, egyenesre vágott végű, rosszezüst karika, á: 2,3x2,4, ill. 2,4x2,2 cm (IV.90.85.1.).
2. A bal alkar mellett kissé domború hátú vastag, a hegyéből egy kicsi letörött, h: 9,2 cm (IV.90.85.6.).
3. Íj:
 - a: A jobb combcsont külső oldalától 5 cm-re az íjmarokat-borító csontlemezpár bekarcolt hálóminta díszítéssel. H: 13,4, 15,4, legnsz: 2,8, 3,1 cm
 - b: A jobb lábszárcsont külső oldalától 10 cm-re az íjkarvégborító csontlemezpár töredékei. Az egyik íjkarvégen díszítés, h: 17,4, 15,1 cm (IV.90.85.7.).
4. A bal oldalon a lábszár alsó egyharmadáig és a bal combcsont mellett a nyíltegez, amely a combcsonttal egy vonalban kezdődik, s a bal lábszár alsó egyharmadáig tart.
 - a: A bal combcsont közepén palmettás díszű tegezfédél-borító csontlemez belső oldalával felfelé néz, valószínűleg nyitva volt a tegez szája. Az egész tegezfédél-borító lemezen a minta körvonalai előre be voltak karcolva, de a kidolgozása csak félig készült el. h: 10,35, sz: 3,0 cm (IV.90.85.4.; M. NEPPER 1996, 264. 18. kép).
 - b: A bal lábszárcsontok belső oldalánál, valamint a bal boka belső oldalánál csaknem függőleges helyzetben, végezetül a bal medence alatt 1-1 bronzból készült, küllős kerék formájú szíjelosztó karika. Mind a három küllőnek a karikakeretre simuló vége barázdálással karomszerűen kialakított. Á: 3,2 cm (IV.90.85.2.; M. NEPPER 1996, 261. 12. kép).
 - c: A bal alsó lábszár mellett, attól 4 cm-re és 5 cm-rel magasabban, a tegezfüggesztő szíj bronzcsatja, h: 2,0, sz: 2,2 cm (IV.90.85.3.).
 - d: A bal láb mellett 6 db akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálca, töredékes és a bal térddel egy vonalban a tegezvasalásokat rögzítő 3 darab szegecs. A sírban mért h: 22,0, 23,8 cm
 - e: A tegezfenekabroncs és a nyílcsípánt töredékei. Mérhető h: 11,3, 9,0 cm. Pántsz: 11,5, ill. 1,3 cm
5. Hegyével a jobb lábfej alá csúsztatva 1, további 4 nyílhegy pedig a bal combcsont mellett lévő tegezszájban. Az 5 példányból 4 rövid vágóélű deltoid, 1 pedig rom-

busz alakú, h: 7,4, 8,5, 6,3, 8,9 és 8,2 cm (IV.90.85.5.).

107. sír (218. kép, 263. tábla)

Meghatározhatatlan korú nő. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya picit balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva a medencelapátokon nyugodott, a kézfejek a medencébe értek. Enyhén felhúzott lábai kissé oldalra billentek, a sarkak összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A kerek ingnyakdízseretek és a koponya alatt 1-1 nyitott, kerek átmetszetű ezüstdrótból hajlított karika. Az egyikken vastag oxidációs réteg, á: 2,6x2,7, ill. 2,3x2,35 cm (IV.90.86.1.).
2. A bal kulcscsont fölött sima testű, két füles félgombból álló bronz fülesgomb, fülével a vállcsúcs felé, m: 1,6 cm (IV.90.86.2.).
3. Félkör alakban a nyakat a bal oldalon az állkapocstól kiindulva 14 példányos kerek ingnyakdízseretsor ékesítette. Ez a sor megszakadt és a gerincsigolyákon folytatódott. A gerincoszloptól balra a bal hónalj tájékig 10 csüngős ingnyakdízseret helyezkedett el a kerek veretek sora alatt. A veretek felső része csontkakúp alakú, az alapja kerek, a gyöngyözött keret közepén kis kerek, aranyozott mélyedés. A hátlaapon két lapos fülescske (bepödörve az egyik vége simult a hátlaphoz). Az alsó tag tengelyét befogja a felső tag aljáról egy hurok. A szív alakú alsó tagon palmetta. A csüngős ingnyakdízseret felső részének á: 1,4 cm, az alsó rész m: 1,85 cm sz: 1,65 cm, teljes h: 3,35 cm (IV.90.86.4; M. NEPPER 1996, 263. 17. kép). A kerek vereteket egy állatjárat az eredeti helyük-ből kiforgatta, és lecsúsztak a bal mell irányába.
2. A jobb alkar közepén 2 szálból sodrott igen töredékes bronz huzalkarperec.

108. sír (218. kép, 263., 267. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 146 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. A karok nyújtva a test mellett, a lábak egyenesen feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb kéz csontjai mellett, a combcsont felső végén, kisméretű, ívelt hátú ép vastag, h: 10 cm (IV.90.87.1.).
2. Lant alakú csiholó kettétört kovával, míg a 3. töredék feltehetően egy fenékö kis maradványa; h: 7,45, sz: 4,02 cm, kova: 2,6x2,5x2,3, 2,05x1,2x0,5 cm (IV.90.87.2–3.).
3. Tegez vasalásának kis töredéke.

4. Nyeregkapa (?) vasalása, a két vaslemez között famaradvánnyal, m: 6,9, sz: 4,1–4,5–4,8, v: 2,9–3,45, 3,15–1,4 cm (IV.90.87.7.).

5. Lószerszám:

a: Vastag szájasú nagykarikás csikózabla különböző hosszúságú szájasakkal; töredékes. A szájasak h: 10,7, 7,3, karikaá: 6,9x7,1, 8,1x7,7 cm (IV.90.87.5.).

b: Körte alakú töredékes kengyelpár, m: 15,65, ill. 14,3, sz: 12,6, ill. 12,75 cm (IV.90.87.6.).

c: Négyzetes ép hevedercsat pecekkel, h: 5,5, sz: 5,65 cm.

6. Állatcsont: juh jobb humerusa, amely időközben elveszett (IV.90.87.8.).

109. sír (218. kép)

Inf. II. Csvh: 115 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (298,6°–118,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopon nyugodott. A bal kar felhajlítva az arc elé. A lábak nyújtva. A lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

110. sír (218. kép, 279., 384. tábla)

Inf. I. Csvh: (mérhető) 60 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz lehetett. A koponya előrebillent. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya alatt nagy S-végű bronzkarika, a vége sérült, á: 2,3 cm (IV.90.88.1.).
2. A nyakban 2 homokszínű kis szemegyöngy hálómintával s a hálószemekben kerek dudorokkal, valamint 3 orsó alakú pasztagyöngy (IV.90.88.2.).
3. Ugyancsak a nyakban két helyen átlukasztott, erősen kopott római kisbronz (IV.90.88.4.).
4. A bal mellkas felső részén kicsi vaskolomp, a nyelve beleszorrodva, m: 3,0, sz: 2,2–2,9 (IV.90.88.5.).
5. Mindkét kézen 1-1 pántgyűrű, az egyik keskenyebb, a másik szélesebb bronzpántból készítve. Végeik kissé lekerekítve és egymásra hajlítva, á: 2,75, 2,65, pántsz: 0,4, 0,3 cm (IV.90.88.3.).

111. sír (219. kép)

Mat. férfi. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra-előre billent, az állcsúc a bal kulcsonton támaszkodott. Mindkét kar a test mellett feküdt, a két kézfej ujjhegyei a szeméremcsont előtt érintették egymást. A csontváz felszedve.

⁹⁶ Torbágyi Melinda meghatározását ezúton is megköszönöm.

Melléklet nélkül.

112. sír (184., 219. kép, 268–270., 376., 384. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 170 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY–DK (298,6°–118,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra-előre billent. A jobb kar lazán lóg le a test mellett, a bal könyökben kissé meghajlítva a bal medencén nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve. A lábfejeknél 40 cm-rel magasabban volt a részleges lócsontváz: a koponya és 4 láb patával. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya alatt mindkét oldalon 1-1 erősen oxidálódott, kerek átmetszetű ezüstkarika. Nyitottak, a végeik egymáshoz érnek, á: 2,1x2,3, ill. 2,1x2,25 cm (IV.90.89.1.).

184. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 112. sír

2. A deréktájon ovális bronzveret, az előlapján életfa-ábrázolással, a hátlap közepén 1 akaszték, á: 1,8x1,75 cm (IV.90.89.2.).
3. A bal alkar külső oldalánál VII. (Bíborbanszületett) Konstantinosz és II. Romanosz társzászár (945–959) 2 Konstantinopolisz verőhelyű bronzpénze (BMCB 2.67.) (IV.90.89.9.).⁹⁶

4. A jobb alkar belső oldalánál kissé ívelt hátú, ép vaskés, h: 10 cm (IV.90.89.3.).
5. A sírföldből vaskos, zárt bronzkarika, á: 2,25x2,4 cm (IV.90.89.4.).
6. A bal oldalon a könyök belső hajlatához támasztva a tegez, egészen a jobb térd vonaláig tart:
 - a: Tegezfedél-borító csontlemez töredéke, rajta a vasalás indításával, mérhető h: 7,0, sz: 3,5 cm.
 - b: A bal alkar külső oldalánál indultak, s a jobb térd vonaláig feküdtek az akasztófüles oldalmerevítő pálcák, valamint a nyakpánt abroncsának töredékei, pántsz: 1,5 cm,
 - c: ugyanitt került elő a tegez téglalap alakú, kissé homorú vas fenéklemeze, négy szegeccsel, h: 7,2, sz: 3,6 cm.
 - d: A térdnél 2 L alakú, vésett díszítésű tegezszájdíszítő csontléc, h: 10,7, 6,7 cm (IV.90.89.5.).
7. A tegezben 5 nyílhegy, melyek közül kettő összekörrodálódott. A nyílhegyek hosszú és rövid vágóélű deltoid, rombusz és levél alakúak, h: 9,0, 8,6, 8,0, 9,45 és 9,3 cm (IV.90.89.6.).
8. A lócsontok körül lószerszám:
 - a: Zabla, mely felszedéskor szétporlott.
 - b: Lekerekített sarkú téglalap alakú hevedercsat, h: 5,5, sz: 3,8 cm (IV.90.89.7.).
 - c: Körte alakú, vállába kovácsolt fülű kengyelpár, m: 14,6, sz: 13 cm, egyik darab erősen töredékes, m: 15,5, sz: 13,6, talpsz: 3,3 cm (IV.90.89.8.).

113. sír (219. kép)

Inf. I. Csvh: 95 cm, sm: 56 cm, t: DNY-ÉK (241,9°–61,9°). Háton fekvő, nyújtott váz. A koponya a jobb oldalára billent, a mellkast állatjázat(?) bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

114. sír (270. tábla)

Inf. II. Csvh: nem állapítható meg, sm: 65 cm, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. A koponya a medencén feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bolygatott csontok felszedésekor került elő egy töredékes vaskés (IV.90.90.1.).

115. sír (219. kép, 271. tábla)

Inf. I. Csvh: 81 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, állatjázatok bolygatta váz. A jobb kart a bolygatás elmozdította az eredeti helyéről, a bal kar nyújtva feküdt a váz mellett. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a 3. és 4. borda között kúp alakú ezüstcsüngő. Palástja 4 háromszög alakú mezőre bontva, amelyeket plasztikus fenyőágmintasort keretező, egyik oldalán nyitott, ovális gyöngyözött keret zár le. A mezők két végén háromszög alakban granulált gömbök. Alul a csüngő palástját ugyanaz a keretelt fenyőágminta zárja, mint a mezőket elválasztó. Fölül a sima, díszítetlen gömbszeletet granulált ezüstgömböcskék koszorúja zárja le, ebbe simul egy zárt, széles, lapos ezüstlemezből kalapált kerek fülecske, amelybe nagy egymásra hajló végű, a felfüggesztést szolgáló, ezüstdrótból készített karikat helyeztek. A belül üreges csüngő alján vésett gemma, h: 3,6 cm (IV.90.91.1.; M. NEPPER 1996. 264. 19. kép, 265. 20. kép; GESZTELYI 2002).
2. Bontás közben díszített aranylemez töredékei kerültek elő (IV.90.91.2.).

116. sír (271. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 163 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Széttöredezett koponyája a bal oldalán feküdt és kissé előrebillent. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a jobb medencelapáton, a bal kar pedig nyújtva a test mellett. Kissé felhúzott jobb lába oldalra dőlt, a bal láb egyenesen nyújtva. A sarkak egymáshoz illesztve, a lábfejek oldalra dölve. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt 2 nyitott, egyenesre vágott végű, kerek átmetszetű bronzkarika, á: 2,35x2,25, ill. 2,4x2,35 cm (IV.90.92.1.).

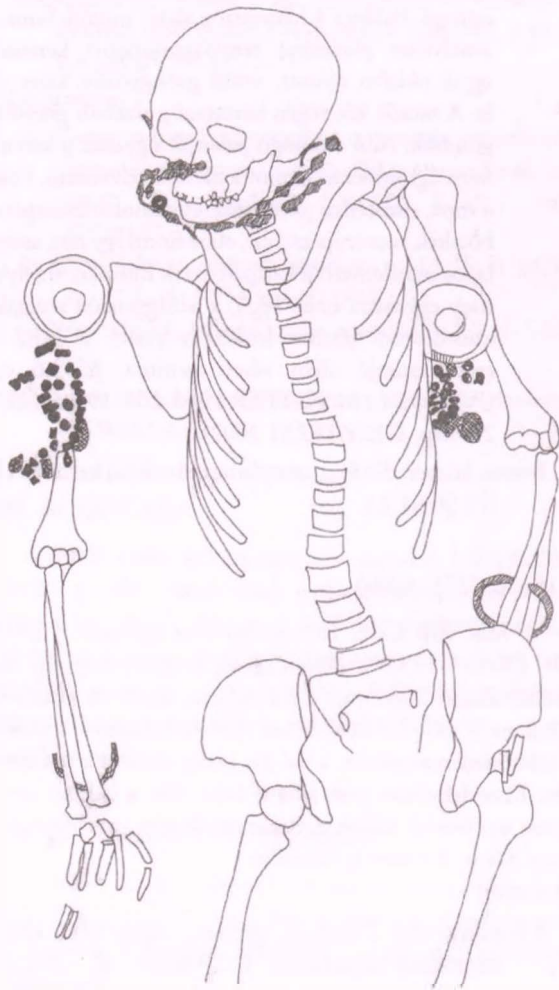
(117. sír: bronzkori.)

118. sír (185–187., 219. kép, 271–274. tábla)

Ad. nő. Csvh: 153 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állcsúcs a bal kulcscontra támaszkodott. Mindkét kar a test mellett feküdt. A felhúzott jobb láb jobbra dőlt, a lábfej oldalra fordult. A bal láb csaknem párhuzamos volt a jobbal, csak a térd feküdt kissé befelé csúsza. A bal sarok a jobb boka felé nézett, a lábfej pedig oldalra dőlt. Az alsó végtagok csípőtől lefelé fordultak el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és bal csecsnyúlvány alatt 1-1 nyitott, vékony, kerek átmetszetű rosszezüst drótból készített, egyenesre vágott végű fülbevaló karika, á: 2,2x2,05, 2,1x1,8 cm (IV.90.93.1.).
2. A nyak tájékáról 13 szem gyöngy. A gyöngysor közepén lehetett a jobb felső 3. foggal egy vonalban lévő virágszemes, sötétvörös színű, nagy lyukú gyöngy fehér-fekete betéttel. A többi gyöngy a koponya fel-

185. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. A 118. sír részletrajza

szedése után került elő az állkapocs alól, s a következő típusú: 2 tintakék alapon fehér hálószemekben ülő piros, fehér virágszemes, 1 világoskék alapon fekete mezőben piros-fehér virágszemes,⁹⁷ 5 kis szemes, amelyek lapított gömb és orsó alakúak, 2 hengeres, csorgatottan bordázott és 3 apró, orsó alakú (IV.90.93.2.).

3. Az egyik csecnyűlványtól a másikig 19 rombusz alakú, aranyozott ezüst ingnyakdíszveret, nagy dudoros végződéssekkel. Az aranyozott mező közepét nagy hólyagos dudor díszíti. Szabályosan két sorban, ellipszis formában keretítették a koponya környékét, illetve a nyakat, h: 2,4, sz: 1,3 cm (IV.90.93.3.; M. NEPPER 1996, 266. 22. kép).
5. A jobb oldalon, közvetlenül a fülbevaló mellett, gömb alakú, öntött bronz fülesgomb, fülével az első rombusz alakú veret felé. A másik oldalon, a koponya alatt, hasonló helyzetben volt egy üreges füles fél-

gomb, fülével a bal vállcsúcs felé. M: 1,1, 1,6 cm (IV.90.93.5–6.).

6. Hajfonatdíz:

- a: A jobb oldalon a vállcsúcsra támaszkodott az egyik, kettős árkolással díszített felületű aranyozott ezüstkorong, rajta 2 rétegben észlelhető textilmaradványok. A két árkolás között elhelyezett 4 bemélyedő aranyozott kör négyszöget zár be. Az ezüstlemez alatt vas alátétlemez volt, á: 8,2 cm (IV.90.93.4.).
- b: Alatta, a felkarcsont közepén helyezkedett el a hajfonatba kettős félhurok (csepp) formában gyöngy-sor, amelyet felfűzve fontak bele a hajba. A hajfonat végül szolgáló dísz 49 gyöngyből, 7 pénzkauri csigából és 1 cardiumkagylóból állt. A gyöngyök típusai: 3 hengeres csorgatottan bordázott, 24 kis szemes, 1 rúd alakú egy tagra darabolt, 1 rúd alakú három tagra darabolt, 8 lapított gömb alakú, 1 karika alakú, 2 hordó alakú, 1 lapított gömb alakú bordázott, 5 henger alakú fenýőágminta berakásos, 1 henger alakú spirálisan körbefutó berakásos és 2 apró kásagyöngy. A gyöngyök alapszíne fekete, sötétkék, sötétvörös, zöld, sárga, a hálóminta fehér, s a hálómintában ülő dudorok fehér, zöld, vörös színűek (IV.90.93.7.; M. NEPPER 1996, 267. 25. kép).
- c: A bal oldalon, a felkarcsont közepén, kissé a bal oldali bordák alá csúsztatva a másik, az előzővel megegyező korong, á: 8,2 cm (IV.90.93.4.).
- d: Alatta hármashurok (csepp) formában volt a gyöngy-sor a haj végébe fűzve ugyanúgy, mint a jobb oldali hajfonatnál. A hajfonat végül szolgáló dísz 144 gyöngyből, 6 db pénzkauri csigából, 2 cardiumkagylóból és 2 db átfűrt róka caninusból áll. A gyöngyök típusai: 49 kása, 5 dinnyemag alakú, 2 hengeres, 10 hengeres fenýőágmintás, 11 hengeres csorgatottan bordázott, 2 csengő alakú, csorgatottan bordázott füles, 2 rúd alakú, három darabra tagolt, 51 kis szemes, 2 függőlegesen bordázott gömb alakú, 2 lapított gömbhasú, vízszintesen körbefutó bordázással és 8 hordó alakú. A gyöngyök alapszíne fekete, homokszín-fekete, sötétvörös, homokszín, zöld, a hálóminta pedig fehér és vörös, a hálómintában ülő dudorok fehér, zöld és kék színűek (IV.90.93.8.; M. NEPPER 1996, 267. 25. kép).
7. A jobb a csukló fölött néhány cm-rel 3 szálból sodrott bronz karperec töredékes állapotban, a végei spirálisan bepödröttek (IV.90.93.9.).
8. A bal alkar alsó harmadánál öntött, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült vasos karperec, egyenesre vágott nyitott végével felfelé, á: 7,5x8,35 cm (IV.90.93.10.).
9. A sírföldből bontás közben előkerült egy lyukas közepű aranyozott ezüst ingnyakveret.

⁹⁷ A 272. táblán nem szerepel, lásd. M. NEPPER 1996, 266. 22. kép

186. kép: Sárrétudvari-Hízó föld. 118. sír: részlet

187. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 118. sír: nyaki gyöngyök

119. sír (219. kép, 271. tábla)

Ad. nő. Sírgödör h: 186 cm, sz: 40 és 35 cm között, csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen balra fordult. A jobb kar könyökben erősen felhúzva, a csukló a mellkas közepére támaszkodott. A bal kar derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopon nyugodott. A sarkán támaszkodó lábszárai a helyükön maradtak, míg combcsontjai kissé szétcúsztak. A sír foltja szépen kirajzolódott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt 1-1 vékony bronzdrótból készített, nyitott karika, a végük kissé elhegyesedő, á: 2,2x2,4 cm (IV.90.94.1.).

120. sír (219. kép, 278. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 154 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amely a medencétől fölfelé bolygatottnak látszott. A bal kar egészen fel lehetett hajlítva, mert a kézfej a felkarcsonttól ért be a mellkas közepébe. A lábak valószínűleg fel voltak térdben húzva, később mindkettő jobbra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A csontok mosásakor került elő egy kopott felületű, csonkakúp alakú, kis zöldessárga pasztagyöngy (IV.90.95.1.).
2. A bal combcsont mellett vaskés töredéke (IV.90.95.2.).

3. Nagyméretű csiholó két töredéke, amely nem volt leltározható.

121. sír (219. kép, 275. tábla)

Inf. I. Csvh: 72 cm, sm: nem mérhető, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb csípő fölött aranyozott ezüst csüngős ingnyakdísz veret alsó része, rajta szív alakú motívum. A hegye letört, m: 2,0, sz: 1,85 cm (IV.90.96.1.).

122. sír (278. tábla)

Juv. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Teljesen elporladt váz, amelyből csak csekély csonttöredék volt felszedhető.

Mellékletek:

1. A mellkasról bronzlemez csüngő töredékei, m: 2,2 cm (IV.90.97.2.).
2. Ugyanott egy kicsi, töredékes ezüstfülű gombocsk. Gombrésze zöld színű üvegyöngy. A belefűrt lyukba simult a vékony ezüstdrót fül és a gyöngy találkozásánál bronzból készített gyöngykoszorú, m: 1,0 cm (IV.90.97.1.).

123. sír (220. kép, 275. tábla)

Meghatározhatatlan korú férfi. Csvh: 167 cm, sm: 50 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, a medencétől felfelé bolygatott váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csontváz felszedése után került elő egy rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy töredéke, h: 4,05 cm (IV.90.98.1.).

124. sír (220. kép, 275. tábla)

Meghatározhatatlan korú férfi. Csvh: 172 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Eredetileg feltehetően háton fekvő váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs a mellkas felső részére került. A teljes mellkas, a medence és a jobb combcsont bolygatott, csak a bal combcsont és a két lábszár volt az eredeti helyén. A bregmatájon jelképes trepanáció.⁹⁸ A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont felső vége környékéről lant alakú csiholó és kova. A csiholó h: 6,8, m: 4,0 cm, a kova: 2,3x1,6x0,8 cm (IV.90.99.1–2.).

⁹⁸ Dr. Marcsik Antónia szíves szóbeli közlése szerint, melyet ezúton is megköszönök, a 124. sír jelképes trepanációjának eredete vitatható. A koponyán máshol is vannak ugyanilyen elváltozások, egyébként az összes

125. sír (220. kép)

Mat. férfi. Csvh: 166 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar derékszögben behajlítva keresztben feküdt a gerincoszlopon, a bal kar pedig enyhe ívben hajlott a medencébe. A sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

126. sír (188., 220. kép, 275–277. tábla)

Meghatározhatatlan korú férfi. Csvh: 175 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A bal lábfej mellett, a csontoknál magasabban részleges lócsontváz: a bal lábfej fölött és mellett a ló lábcsontjai, rajtuk kívül a ló koponyája orral az emberi koponya felé. A csontváz felszedve.

188. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 126. sír

Mellékletek:

1. A koponya alatt mindkét oldalon vastos, kerek átmetszetű ezüsthuzal karika egymásra hajló egyenesre vágott végekkel, egyik hiányos, á: 2,9 cm (IV.90.100.1.).

varrat idő előtt elcsontosodott. A feltételezés szerint valamilyen anyagsere jellegű megbetegedése volt.

2. A jobb alkar közepén vaskos ezüst huzalkarperec, ovális keresztmetszetű. Nyitott végei elhegyesedőek és laposra kalapáltak, á: 6,5x6,8 cm (IV.90.100.2.).
3. A medence környékéről nagyméretű kés penge felőli töredéke, h: 6,1 cm (IV.90.100.3.).
4. A deréktájról U alakú vascsat bőrmaradvánnyal, a csatkeret lapos, 6,0x3,3 cm (IV.90.100.9.).
5. A koponyától balra és a felkar tájékán akasztófüles tegezoldal 2 vas merevítőpálcája töredékekben, valamint a fenékabroncs 3 töredéke és a nyakpánt 3 töredéke (IV.90.100.4.).
6. Ugyancsak a koponyától balra 16 cm-re 5 nyílhegy: 1 hosszú vágóélű, törött tövisű nyílhegy és 4 nyílhegy tövise, h: 7,6 cm (IV.90.100.5.).
7. A lócsontoktól a bal térd irányában egy csomóban a löszerszám:
 - a: Nagykarikás, vastag szájas csikózabla, szájavash: 8,8, 10,5, karikaá: 7,5, 7,0 cm (IV.90.100.8.).
 - b: Nagyméretű, trapéz alakú, töredékes kengyel pár bronztauszírozás nyomaival, m: 22,4, sz: 15,2, talpsz: 3,3 cm, a másik darab már leltározáskor sem volt mérhető (IV.90.100.7.).
 - c: Töredékes hevedercsat, nem mérhető (IV.90.100.6.)
8. Vastöredékek.

127. sír (220. kép, 278. tábla)

Mat. nő. Csvh: 155 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar nyújtva a test mellett, a bal behajlítva a gerincoszlop utolsó csigolyáin támaszkodott. A kissé felhúzott jobb lába jobbra dőlt. A bal láb nyújtva, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb csecsnnyúlványon kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített, egyenesre vágott végű nyitott karika, á: 2,6 cm. A bal csecsnnyúlványon csak elszíneződés látszott (IV.90.101.1.).
2. A mellkas közepén a gerincoszlop két oldalán 13 szemgyöngy: 6 kis szemes, 1-1 virágszemes, gerezdelt, henger és hordó alakú bordázott, lapított gömb és orsó formájú. Homokszínű, barna, sötétvörös színűek.
3. Ugyaninnen egy kis bronzcsövecske a gerincoszlop jobb oldalán (IV.90.101.2.).
4. A jobb oldalon, az állcsúc alatt a kulcscsonton gömb alakú, üreges, füles bronz lemezgomb töredéke, a másik kulcscsont fölött pedig a töredékes párja. Rekonstrukciós m: 1,6 cm (IV.90.101.5.).
5. A mellkasi részen, a gyöngyök között 2 átfúrt nyúlárcsont, m: 1,9, 1,7 cm (IV.90.101.3.).

6. Vastorques kis töredéke, hozzákorrodálódva 1 szem kásagyöngy (IV.90.101.4.).
7. A bal hónalj tájékán 3 öntött tagból álló kelta kori bronzlánc háromszög alakra összeillesztve, h: 4,3+4,35+4,3; kiterítve: 12,1 cm (IV.90.101.6.).
8. A mellkas közepén, a gerincoszlop jobb oldalán gombafej alakú kerek, mély vésésekkel díszített öntött bronzveret a felerősítéshez 2 fúrt lyukkal, töredékes, á: 1,55x1,3 cm (IV.90.101.5.).

128. sír (220. kép, 278. tábla)

Ad. férfi.⁹⁹ Csvh: 151 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (295,3°–115,3°). Háton fekvő, nyújtott váz, a koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét váll kissé felhúzza, a jobb kar könyökben erősebben behajlítva, a bal enyhébben. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A jobb járomcsont alatt bronzból készített nyitott, elvékonyodó, egyenesre vágott végű karika, á: 2,2x2,65 cm (IV.90.102.1.).
2. A jobb felkar belső oldalánál, hegyével a bordák felé, kis hegyes vasár, h: 5,2 cm (IV.90.102.4.).
3. A jobb kar alsó harmadánál 7 gömb alakú, üreges, füles bronz félgombpár, melyek egy keskeny bőrpánt maradványaival, amelyre fel lehetek varrva, együtt körbevették a csontokat, m: 1,5–1,7, sz: 1,0–1,1 cm (IV.90.102.3.).
4. A bal kar a csuklóján egykor zárt, most törött, deformált, ovális átmetszetű bronzdrótból készült karperec, á: 6,7x6,6 cm (IV.90.102.2.).

129. sír (189–190. kép, 277. tábla)

Mindössze néhány apró ember-, illetve lócsont töredéke és egy megmaradt tárgy utalt a sírra.

Melléklet:

1. Faragott csont oldalpálcás zabla. A szájasak maradványaiból és a zablakarikákból álló fémszerelék töredékes, kiegészített. A gombos végű csont oldalpálcákon a vasrészekről felfelé sávospontkörös, lefelé pedig palmettahálós díszítés. A ló pofájához simuló rész laposra faragva. Fesztávolság: 12,2, karikaá: 3,5x3,5 cm, az enyén ívelt zablapálca húrja: 14,5, 14,1 cm, kiterített h: 16,0, 15,5 cm (IV.90.103.1.; M. NEPPER 1996, 270. 32. kép).

130. sír (220. kép, 373. tábla)

Inf. I. Csvh: 60 cm, sm: 60 cm, t: ÉNY-DK (272,8°–92,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A jobb kar enyhén behajlítva, a bal alkar

⁹⁹ Az ásató helyszíni megfigyelése szerint nő.

hiányzott. A kinyújtott jobb lábat keresztelte a bal. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A hastájon, a combcsontok között és a bal oldalon tőkés réce csaknem teljes csontváza (IV.90.104.1.).

189. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. A 129. sír agancs zablapálcái a helyszínen

131. sír (220. kép, 280. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: koponyánál 97, medencsontoknál 104, lábnaál 110 cm, t: ÉNY-DK (295,3°–115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult és kissé hátrabillent. A jobb kar könyökben hegyes szögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej a bal oldali bordákra ért. A bal alkar a bal combcsonttal párhuzamosan helyezkedett el úgy, hogy a könyök nézett a térd felé. A kézfej csontjai a jobb alkar alatt feküdtek. A két sarokcsont egymás felé nézett, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

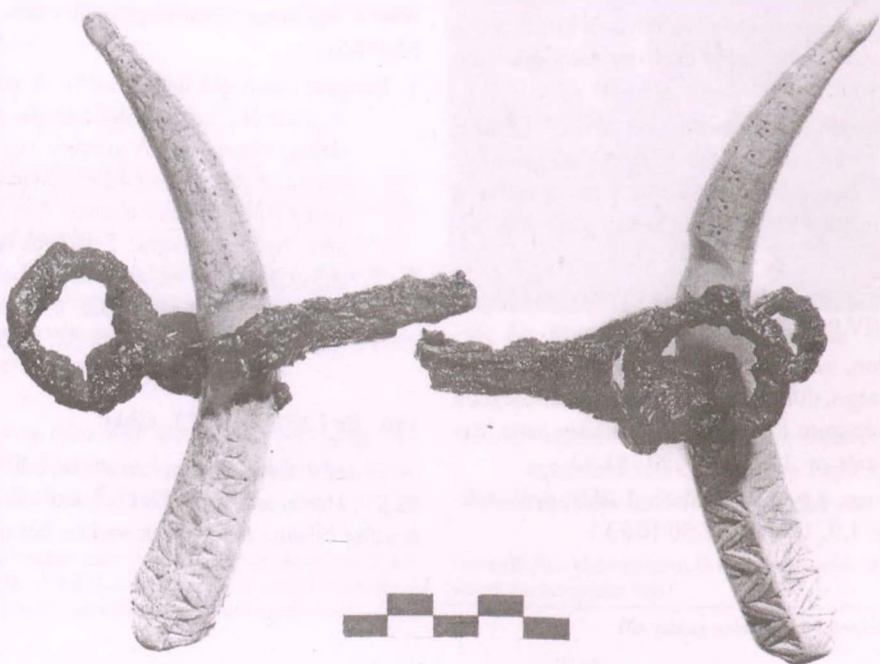
Melléklet:

1. A bal kulcscsont fölött, fülével a csigolyák felé fordulva gombafejű öntött bronz fülesgomb, m: 1,2 cm (IV.90.105.1.).

132. sír (221. kép)

Juv. Csvh: 155 cm, sm: 95 a koponyánál, 94 a medencénél, alsó lábszáraknál 96 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erőteljes váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A könyökben erősen behajlított jobb kar és a nyújtott bal kar is a medencelapátok alatt helyezkedett el. A bal kézfej csontjai a bal combcsont mellett, a jobb kézfej csontjai pedig az alsó csigolyák és a medencelapátok között helyezkedtek el. A gerincoszlop csontjai és a bordák egy része bolygatás nyomait mutatta. A szétcsúszott állkapcsok között, valamint a két váll fölött csigolyák és ujjpercek voltak. A jobb láb nyújtva, a bal láb csontjai szétcsúsztak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

190. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. A 129. sír restaurált agancs zablapálcái

133. sír (221. kép, 280. tábla)

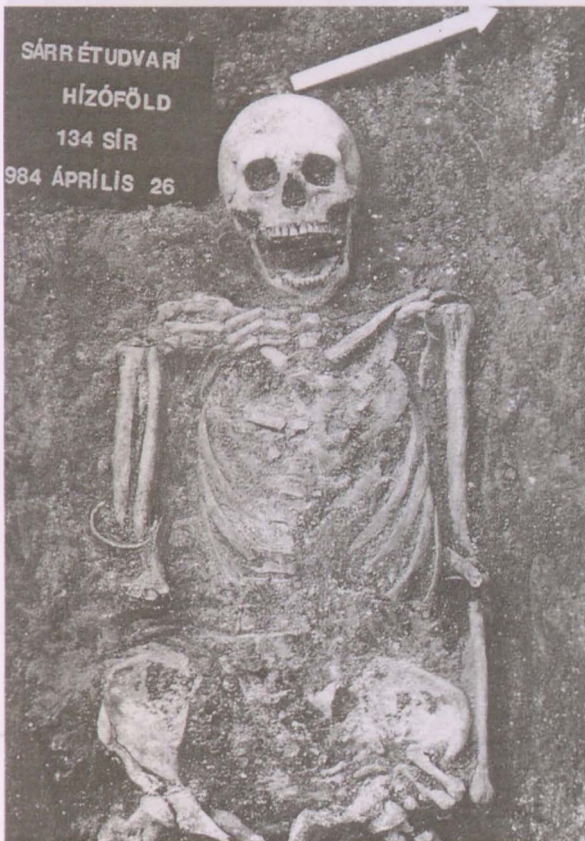
Mat. férfi. Csvh: 140 cm, sm: 50–52 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és előre billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben erősen behajlítva. A bal alkarcsontok alatt, azokkal párhuzamosan helyezkedtek el a jobb alkar csontjai, a bal alkar pedig erősen lecsúszott. A lábak nyújtva, a lábfejek előrenyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldala alól vaskés nyéltöredéke, h: 3,4 cm (IV.90.106.2.).
2. A nyakcsigolyák vonalában, fülével jobbra néző, öntött bronz fülesgomb, kúp alakú fejjel. A viszonylag nagy fül és a kúpos fej között bordadisz, m: 1,2 cm (IV.90.106.1.).

134. sír (191., 221. kép, 280. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: 74 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben teljesen felhúzáva, az alkarcsontok a felkarcsonton feküdtek, a kézfej rásimult a kulcscsontra, az ujjhegyek pedig a gerincoszlopig értek. A bal kar szorosan a váz mellett nyújtva, a kézfej csuklóból felhajlítva és a medencelapáton keresztülfektetve. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

191. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. A 134. sír tarsolyveretei

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 1-1 ovális átmetszetű, vastos ezüst-huzalból készített nyitott, az egyik végén kissé elvékonyodó karika, á: 3,1x3,0, ill. 2,9x3,0 cm (IV.90.107.1.).
2. A két kulcscsont fölött 1-1 bronz, két üreges félgombból összeállított sima testű fülesgomb. A nagy kerek fejrész és fül között lapos borda fut körbe, m: 1,6, sz: 1,0 cm (IV.90.107.5.).
3. A nyaknál körben 5 gyöngyszem: 2 csorgatottan bordázott, fehér és zöld, henger alakú, 1 lapított gömb alakú kis szemes, 1 sima gömb alakú, 1 töredékes, valamint a gyöngyök között egy bronzból készített lefelé szélesedő spirálcüngös karika alsó része (IV.90.107.2–3.).
4. Mindkét karon, az alkar felső harmadánál 1-1 kerek átmetszetű, nyitott, az egyik végén egyenesre vágott, a másik végén elvékonyodó és kissé lapított végű bronz huzalkarperec, á: 6,5x6,2, 6,7x6,8 cm (IV.90.107.4.).
5. A medencelapátok között pajzs formában elrendezve 9 kerek, domború felületű, kivágott középi aranyozott bronzveret. A felületén a peremének és a középső nyílásának körbefutó keretelése között aranyozott, sugárirányú szirmos bordázat, a hátlapján 2-2 pajzs alakú fülecske. Tarsoly veretei, alattuk barnás elszíneződés (bőr) nyomaival, á: 1,4x1,3 cm (IV.90.107.6.).

(135. sír: bronzkori.)

136. sír (192., 221. kép, 279. tábla)

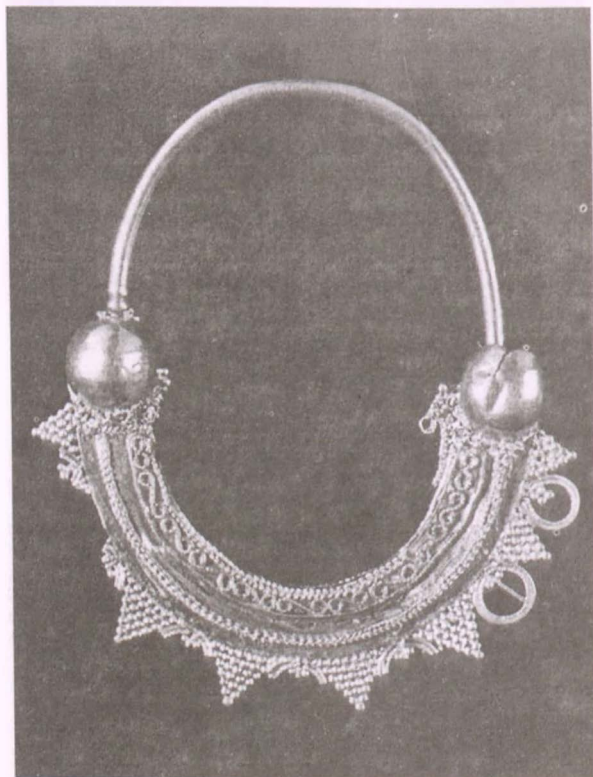
Meghatározhatatlan korú felnőtt nő. Csvh: 151 cm, sm: 74 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló deréktájon, a gerincoszlop alsó végén nyugodott. A bal karcsontok, a bal medencelapát és a bal oldali bordák szétportadtak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól és a gerincoszlop mellől 1-1 arany fülbevaló. A filigrános-granulációs díszítés a félhold alakú fülbevalón csaknem ép. Bizánci munka. A fülbevaló belső ívén a granulációs díszítésnek csak az indítása van meg, a többi kitörött. A másik töredékes állapotban a koponya csontjai között látott napvilágot, m: 4,2, sz: 3,7 cm (IV.90.108.1.; M.NEPPER 1996. 266. 21. kép).
2. Az állkapocs alatt, a gerincoszlop jobb oldalánál, ill. a jobb alkarcsonton 1-1 hosszú, aranyozott ezüst fülesgomb. Mindkettő csepp alakú és két-két félből áll, s az összeillesztésnél erősen kopott gyöngyözéssel díszített. A félgombokat egy-egy legömbölyített borda további két részre osztja, s ezeket a kicsi csepp formájú mezőket két-két gyöngyözött kerettel elvá-

lasztott cseppmotívum tagolja, m: 3,3, sz: 1,4 cm (IV.90.108.5.).

3. A bal kulcscsont körül gömb alakú, két félből álló, üreges bronz fülesgomb, m: 1,7 cm (IV.90.108.4.).
4. Mélyen bordázott üreges, csepp formájú vascsőgő töredéke vékony drót függesztőfüllél, m: 1,5 cm (IV.90.108.3.).
5. A jobb felkar alól rúd alakú, négytagúra darabolt mészkőfehér színű gyöngy, h: 1,4 cm (IV.90.108.2.).
6. A jobb alkar alatt vaskés nyéltöredéke, h: 3,3 cm (IV.90.108.6.).
7. A medencetájékon ezüstlemez töredéke.

192. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 136. sír: bizánci arany fülbevaló

137. sír (221. kép)

Inf. I. Csvh: 88 cm, sm: 72 cm, t: DNY-ÉK (239,1°-59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar a váz mellett. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

138. sír (279. tábla)

Inf. II. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem volt megállapítható. Bolygatott sír, amelyben csak a combsontok maradtak az eredeti helyzetben. A feldúlt csontmaradványok között lócsontok is előkerültek. Csontok felszedve.

Melléklet:

1. A medence helyén laposra kalapált zárt vaskarika, á: 3,6x3,4 cm (IV.90.109.1.).

139. sír (193., 221. kép, 281-282. tábla)

Ad. nő. Csvh: 150 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (247,5°-67,5°). Nyújtott helyzetű, a jobb oldalán fekvő váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt. A karok nyújtva a test mellett. A lábak bokában összezárva, a jobb lábfej oldalra fordult, a bal előrenézett. A jobb lábfej külső oldalától 6 cm-re jobbra a 140. sír gyermekcsontváza. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyak körül 2 átfúrt púpos kauricsiga, m: 1,5, 1,5 cm (IV.90.110.1.).
2. A kulcsontokon két sorban félkörívesen 12, igen vékony, nagyon rossz megtartású, rombusz alakú, aranyozott ezüst ingnyakdíszveret. A gyöngyözött rombusz alakú keretben alig kiemelkedő, kopott aranyozású középrész, a rombusz négy sarka pedig dudoros végződésű, 2,4x1,5 cm (IV.90.110.2.).
3. A felsőruhát két sorban függőlegesen, feltehetően a mellvonal közepén 8-8 igen vékony, rossz megtartású, egykor aranyozott, kerek ezüstlemez ruhadíszveret díszítette a csípő vonaláig. Kissé kiemelkedő sima közepüket gyöngyözött keret fogja körbe, ezt egy kiemelkedő borda keretezi, amelyet lapos, kerek dudorok koszorúja zár. A perem kissé lehajlik. A felvarrássra szolgáló lyuk néhol megvan. Á: 2,4 cm (IV.90.110.3.).

193. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 139. sír: kaftán- és ingveretek és a felsőruha veretei

194. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 143. sír: a felső- és az alsóruha veretei

4. A mellkas közepén, a gerincoszlop közepén 4 fülesgomb, fülével a csontok felé a felvarrást jelezve. Az ötödik gomb a jobb medencelapát fölött, a gerincoszlop jobb oldalánál feküdt. A bronzból készített gombok kétféle típushoz tartoztak. Az egyik fajta hosszában összeillesztett két félből álló 3 db üreges fülesgomb, amely a fülnél simult össze, a másik, ugyancsak két, a hasnál illeszkedő félből álló üreges fülesgomb, m: 2,0, 1,6, 1,6, 1,45 és 1,4, sz: 1,2, 1,0, 1,0, 0,95 és 0,9 cm (IV.90.110.4.).
5. A jobb alkar közepén pödrott végű széles lemezkarperec, bronzból, á: 6,9x7,35, sz: 1,35 cm (IV.90.110.5.).
6. A jobb kézen kerek fejű bronzgyűrű, amelyre foglalat nélkül ragasztottak egy nagy gömbszelet alakú üveget, mely most mészkőszínűen irizál, á: 2,05, a gyűrűpalást m: 0,45 cm (IV.90.110.6.).
7. A bal könyökön egy mindkét végén hurkos végződésű vas karperec, a hurkok tövéénél sűrű bronzdrót tekereléssel, á: 7,75, v: 0,7 cm (IV.90.110.7.; M. NEPPER 1996, 268. 27. kép).
8. Vaskos ezüstkorong töredékei, vágott szélekkel, a sír földjéből (IV.90.110.8.).

140. sír (221. kép, 282. tábla)

Inf. I. Csvh: 86 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra fordult. A jobb kar erősen felhúzva az áll alá, a bal kar pedig nyújtva a test mellett feküdt. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyak körül 14 szem gyöngy: 1 gömbszelet alakú, kék színű üveg, 5 kis szemes, fekete és csontfehér alapon zöld dudorokkal barna hálómintában, 7 fekete alapon fehér, zöld, barna dudoros karika alakú, 1 hengeres, bordázott, barna felületén piros-fehér fenyőágmintával (IV.90.111.1.; M. NEPPER 1996, 266. 23. kép).
2. A bal kulcsont fölött vékony ezüstlemezből hajlított csövecske, h: 1,2, á: 0,8x0,7–0,7x0,5 cm (IV.90.111.2.).

141. sír (222. kép, 282. tábla)

Inf. I–II. Csvh: 105 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (264,4°–84,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű bolygatott váz. A bolygatás a váz jobb mellkasi részét, a jobb kart, a bal medencét és a jobb alsó lábszárát érte. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcsontra támaszkodott. A jobb alsó lábszár a bal bokától kifelé, balra helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal combcsont külső oldalánál, hegyével lefelé, szorosan a csontozatba simulva, egyenes pengéjű, hosszú nyelvű vaskés, h: 10,3, pengesz: 1,15 cm (IV.90.112.1.).

142. sír (222. kép, 282. tábla)

Inf. I. Csvh: 59 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (278,4°–98,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt egy fülbevaló belső ívének vékony bronzhuzalból hajlított lapos, fekvő S formájú tagja, á: 1,3x0,8 cm (IV.90.113.3.).
2. Vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült nyitott karika, á: 2,7x2,2 cm (IV.90.113.1.).
3. A nyak körül 57 szem zöld, fehér, barna, seprőszínű üvegpaszta gyöngy: kis szemes, karika alakú dudoros, orsó és díszítetlen karika alakúak (IV.90.113.4.).
4. Keskeny bronzpántból hajlított gyűrűszerű csüngőcske, a pánt cikkcakkvonalban sűrű rovátkolással díszített, á: 1,05x0,8, pántsz: 0,55 cm (IV.90.113.2.).

143. sír (194., 222. kép, 283. tábla)

Inf. I. Csvh: (mérhető térdig) 79 cm, sm: (a legyalult felületen) 85 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. A karok szorosan a test mellett. A bal kézfej csontjai a bal combcsont belső oldalára csúsztak. Térdtől lefelé a csontokat a feltáráskor ásták el, mivel a sír feltárása nem rajzolódott ki. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyaktáján mészkőszínű, karika alakú pasztagyöngy dudorokkal díszítve, 0,9x0,9 cm (IV.90.114.1.).
2. Az oldalra fordult koponya jobb járomcsontja alatt, fülével a koponya felé fordulva, csaknem szétkorrodálódva bronz fülesgomb, amely a leltározás előtt szétporlott. M: 1,3 cm.
3. A szegycsont közepén volt a V alakban felerősített, ezüstből készített 15 kerek ingnyakdízveretből álló sornak a csúcsa. A közepük homorú és aranyozott, hátul fülszerűen behajlítva két lapos pánt a felerősítéshez. A veretek egy részén jól látszanak a textilmaradványok, illetve lenyomatok, á: 1,3x1,2 cm (IV.90.114.2.).
4. 6 aranyozott ezüstlemez ruhadíszkorong, melyek homorú közepe aranyozott, a peremük mentén elhelyezett 2–3–4 hólyagos dudorral, s 2–4 lyukkal a felerősítéshez. A bal vállcsúcs fölött került elő az első, a bal kulcsont és a bordacsontok között a második, a kerek ingnyakdízveretek alatt, a gerincoszlop jobb oldalán a töredékes harmadik, a gerincoszlop bal oldalán az alsó bordák között a negyedik, a keresztcsont fölött az ötödik, a jobb combcsont belső oldalán, a medencecsont élén a hatodik, végül a bal combcsonton pedig a harmadik koronghoz tartozó töredék; á: 4,8x4,6 cm (IV.90.114.3.). A bal vállcsúcs felett és a jobb combcsonton lévő korong alatt

igen jól látszott a bőr maradványa, melyre a koron-
gok fel voltak erősítve.

144. sír (222. kép, 284. tábla)

Inf. I. Csvh: 60 cm, sm: (a legyalult felületen) 83 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebíllent a mellkasra, az állkapocs kifordult. A medencétől lefelé a váz jobb oldala megsemmisült. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A gerincoszlopon, a mellkas közepén kerek ezüstveret. A homorú közepe aranyozott, a hátoldalán két fülcseke, amelyet két egymásra hajlított vékony, lapos szegecskéből alakítottak ki, á: 1,0x1,0 cm (IV.90.115.1.).
2. Ugyanott csepp vagy kúpos levélhez hasonló formájú ezüstveret. Mandula formájú közepe domború és aranyozott, s mély árkolás választja el a veret többi részétől. A hátoldalán két fül töredéke, m: 1,5, sz: 1,3 cm (IV.90.115.2.).

145. sír (222. kép)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: (a legyalult felületen) 93 cm, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erőteljes váz. A koponya balra-előre billent a bal vállra. A jobb kar lazán behajlítva, a csukló a keresztcsont bal oldalán feküdt, a kéz csontjai pedig a bal alkar végére, a csuklóra rámaszkodtak. A bal kar nyújtva a váz mellett, a kéz csontjai a combcsont–medence háromszögére simul-
tak. A lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

146. sír (222. kép, 284–285. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 164 cm, sm: (a legyalult felületen) 80 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, igen erős izomtápadási helyekkel. Az állkapocs leesett, s a felső része kissé balra mozdult el. A jobb kar enyhén behajlítva, a kézfej csontjai a bal combcsont fejecse felé néztek. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, az alkar a gerincoszlopon nyugodott. A bal lábfej fölött 9–10 cm-rel a lókoponya, a ló alsó állkapcsának töredékei a bal válltól nyugatra 130 cm-re. A ló lábszárcsontjai az összézárt sarokcsontoktól 29 cm-re. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a kulcscsont fölött, igen rossz állapotú, nyitott, vékony, kerek átmetszetű bronzkarika töredékei, rekonstrukciós á: 2,2 cm (IV.90.116.1.).
2. A jobb medencecsont mellett széles pengéjű, igen vastag fokú, hosszú, egyenes vaskés, a nyél kis töredékével, pengéh: 8,3, pengesz: 1,9 cm (IV.90.116.2.).
3. A jobb oldalon, a felkar alsó egynegyedétől kezdődött a tegezvasalás és a térd alatt 7 cm-rel ért véget. A tegez sírban mért hossza 80 cm volt (IV.90.116.4.).

a: Akasztófüles tegezoldalmerevítő pálcák töredékei, h: 15,7, 14,0 cm.

b: Tegezfenekabroncs és a tegez nyakpántjának töredékei, pántsz: 1,7, ill. 1,3 cm.

4. 4 nyílhegy, közöttük 1–1 rövid vágóélű, deltoid, ill. rombusz alakú, valamint 1–1 rombusz, ill. kerek átmetszetű páncélszűrő, h: 9,5, 6,1, 8,4, 8,3 cm (IV.90.116.3.).

5. Lószerszám:

a: A jobb lábfej fölött 8 cm-rel, vízszintesen vállába kovácsolt fülű, körte alakú kengyel, a másik pédányt rajzolni sem lehetett. M: 17,6, sz: 13,9 cm (IV.90.116.6.).

b: A lókoponya pofájából kilógott a függőlegesen álló négykarikás töredékes csikószabla, karikaá: 4,5x4,0 cm (IV.90.116.5.).

(147. sír: bronzkori.)

148. sír (222. kép, 286. tábla)

Mat. nő. Csvh: 160 cm, sm: (a legyalult felületen) 74 cm, t: ÉNY–DK (295,3°–115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar könyökben derékszögben, a bal kar hegyesszögben behajlítva. A lábak nyújtva, a lábfejek két oldalra dőlve. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon, a koponya alatt, ill. a jobb alsó lábszár belső oldalánál 1–1 karika, sírban mért á: 2,4x2,4 cm. A restaurálás során megsemmisültek.
2. Az állcsúc alatt 2 gerezdelt türkizöld színű fajanszgyöngy és 1 henger alakú, fekete alapszínű, zöld-fehér-piros virágszemes nagy gyöngy (IV.90.117.1.).
3. A jobb és a bal alkar közepén 1–1 vashól készített, nyitott, kerek átmetszetű huzalkarperec, az egyik igen töredékes, á: 7,1x7,4 cm (IV.90.117.3.).
4. A bal könyök alatt, de valószínűleg a jobb kéz ujjairól csúszott le 1–1 igen kopott és töredékes fejes- és sima bronz pántgyűrű. Rekonstrukciós á: 1,9, 2,0 cm (IV.90.117.2.).

149. sír (223. kép, 284. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 165 cm, sm: (a legyalult felületen) 95 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra-előre billent. A jobb kar nyújtva, az alkar a jobb medencelapát külső szélén feküdt. A bal kar könyökben behajlítva, a csukló a keresztcsont felső részén nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt nyitott, vékony ezüsthuzalból készült karika, á: 2,15x2,1 cm (IV.90.118.1.).

2. A bal felkarcsont alatt, annak közepénél széles pengéjű egyenes vaskés nyéllel, amelynek a hegye letörött, h: 11,1, pengéh: 7,89, pengesz: 1,4 cm (IV.90.118.2.).

150. sír (223. kép, 284. tábla)

Inf. I. Csvh: 94 cm, sm: nem mérhető, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé előre billent. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfejek a jobb, illetve a bal medence-lapát külső peremén feküdtek. A lábfejek balra fordulva, egymással párhuzamosan nyugodtak. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya jobb és bal oldalán 1-1 nyitott bronzkarika, vaskosak, különböző méretűek, á: 1,9x1,7, ill. 1,5x1,5 cm (IV.90.119.1.).
2. A csontváz felszedésekor szarvasmarha bal oldali ulnatöredéke került elő.

151. sír (223. kép, 284. tábla)

Sen. nő. Csvh: 144 cm, sm: (a legyalult felületen) 46 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya¹⁰⁰ a bal oldalán, a bal kulcsonton feküdt. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfej a jobb medence-lapát belső oldalára simult. A bal kar könyökben derékszögben behajlítva. A lábfejek oldalra dölve nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csontok mosásakor a koponya csontjai közül kerek átmetsetű ezüsthuzalból készített karika egymásra hajló végekkel, á: 2,2x1,9 cm (IV.90.120.1.).

152. sír (223. kép, 284. tábla)

Inf. I. Csvh: nem mérhető, sm: (a legyalult felületen) 27 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Feltehetően nyújtott váz, a gép, illetve a rágszálók és a fagyökerek megbolygatták. A jobb kéz nyújtva a test mellett. A bal láb enyhén fel lehetett húzva, azután kifordult, s a lábfejek is kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A nyaktájéknak megfelelő helyről szürkésfehér nagy fajsúlyú szemcsés hálóminta berakással s a hálószemek közepén sötétbordó, nagy, lencseformájú dísszel, á: 1,8 cm (IV.90.121.1.).

153. sír

Inf. I. Csvh: 72 cm, sm: (a legyalult felületen) 90 cm, t: ÉNY-DK (289,7°–109,7°). Háton fekvő, nyújtott

helyzetű váz. A bal kar enyhe ívben simult a medencetájékra, a combcsont felcsúszott a koponya alá. A két sarokcsont csaknem összeért, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

154. sír (287. tábla)

Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. A fagyökerek teljesen megsemmisítették a sírt, ahol feltehetően szimbolikus lovas temetkezés is volt. A csontmaradványok között ló- és szarvasmarhacsontok is voltak.

Melléklet:

1. Bronzberakás emlékeit őrző, körte alakú kengyel, töredékes,¹⁰¹ m: 18,5, sz: 13,2, talp sz: 2,9 cm (IV.90.122.1.).

155. sír (223. kép)

Juv. Csvh: 142 cm, sm: (a legyalult felületen) 37 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt. A jobb kar könyökben derékszögben behajlítva, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott, az ujjak a bal oldali bordák alá értek. A bal kar könyökben enyhén behajlítva, a kézfej rásimult a keresztcsontra. A két sarok egymás felé nézett, a lábfejek oldalra fordultak. Az agykoponya nyújtottnak tűnik. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

156. sír (223. kép, 284. tábla)

Inf. I. Csvh: 78 cm, sm: (a legyalult felületen) 24 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt és igen erőteljesen előrebíllent. A bal kulcsont az áll alatt, a jobb kar szorosan felhúzva, a bal arc alatt helyezkedett el. A váz bal oldali vállrésze és a mellkasrésze 3-4 cm-rel mélyebben helyezkedett el, mint a jobb testfél.

Melléklet:

1. A bal térdel egy vonalban, attól kifelé 9-10 cm-re, kicsi, ép vaskés nyéltövissel, h: 9,3, pengéh: 6,2, pengesz: 1,2 cm (IV.90.123.1.).

157. sír (223. kép, 288. tábla)

Inf. I-II. Csvh: 114 cm, sm: (a legyalult felületen) 78 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű leányka váza. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs a kulcsontra támaszkodott. A karok a váz mellett. A jobb láb nyújtva, a bal kissé fel lehetett húzva, majd balra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

¹⁰⁰ A bregmatájon jelképes trepanáció. Dr. Marcsik Antónia szíves szóbeli közlése.

¹⁰¹ A 287. táblán a 154. sírszámmal jelzett tárgyak közül csak a töredékes kengyel tartozik ide, lásd 287. tábla 2.

1. A nyaktájékon 3 szálból sodrott hurkos, egykor nyilván kampós végű, igen töredékes bronz nyakpereg (IV.90.124.1.).
2. A két combcsont között ezüstlemez, talán egy nagyobb korong töredéke (IV.90.124.2.).

158. sír (223. kép, 286–287. tábla)

Inf. II. Csvh: 140 cm, sm: (a legyalult felületen) 60 cm, t: ÉNY–DK (É-ra 400v; 292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és hátra billent. A jobb kar behajlítva, az alkar közepe a gerinc fölött támaszkodott. A bal kar könyökben teljesen felhajlítva, a kézfej valószínűleg a kulcscsont környékére simulhatott. Mindkét kar természetellenes helyzetben a mellkas fölé volt szorítva, mintha keskeny koporsóba vagy lepelbe lett volna a test szorosan betekerve. Részleges lovas temetkezés: a bal alsó lábszár mellett feküdt a lókoponya a térdtől kezdődően, a lábfejek előtt pedig, attól 30 cm-re a ló levágott lábai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az alsó fogsoron homorú közepű, kerek, ezüst ingnyakdíszveret, a felvarráshoz két utólagosan fúrt lyukkal s a hátoldalán elgörbített aklasszeggel, á: 1,0x0,9 cm (IV.90.125.2.).
2. A koponya alól feltehetően szaltovói típusú, két bronzszálból sodrott fülbevaló töredéke, sz: 1,3, mérhető h: 0,8 cm (IV.90.125.1.).
3. A bal kulcscsont alatt, a mellkas bal oldalán, villásan kétágú nyílhegy, amelynek mindkét hegye letört, h: 6,9 cm (IV.90.125.6.).
4. A két térd között, a medencecsont felé, lemezes csonttöredék.
5. Lószerszám:
 - a: A jobb combcsont fölött, annál 12 cm-rel magasabban, kétkarikás, vékony szájas csikószabla, karikaá: 6,0x6,4, ill. 6,4x6,6 cm (IV.90.125.4.).
 - b: Ugyanitt az egyik körte alakú ép kengyel (287. tábla 3.), a másik (töredékes) a bal combcsont mellett, annál 16 cm-rel magasabban, csaknem függőleges helyzetben. A két kengyel különböző nagyságú, m: 15,3, sz: 11,9, talpsz: 3,0 cm, a másik teljesen töredékes (IV.90.125.5.).
 - c: A két combcsont között kerek hevedercsat (287. tábla 1.), a pecke és a csatkeret egy része ép, á: 5,8 cm (IV.90.125.3.).

159. sír (224. kép)

Mat. nő. Csvh: 145 cm, sm: (a legyalult felületen) 50 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). A bal oldalán fekvő váz, amelynek jobb oldala 11 cm-rel magasabban feküdt, mint a bal. A koponya is a bal oldalán nyugodott. A lábfejek egymással párhuzamosan előre nyújtva. A lábszár 10–12 cm-rel mélyebben feküdt a térdeknél, illetve a csipőnél. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

160. sír (195., 224. kép, 289., 374. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 163 cm, sm: (a legyalult felületen) 87 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben behajlítva, a jobb alkart a gerincoszlop jobb oldalán keresztelte a bal alkar. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé, a lábfejek kifelé fordulva nyugodtak. A váz bal oldala fölött 18–20 cm-rel, a bal felkar alsó harmadától lókoponya. A bal combcsonton átlósan a ló két mellső lába, a bal alsó lábszár közepétől a jobb bokáig pedig a két hátsó láb. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán bronzhuzalból készült nyitott karikák. Különböző méretűek, a jobb oldali nagyobb, átmetszete lekerekített csúcsú háromszög. A bal oldali karika kisebb, átmetszete ovális, végei összeérnek. á: 2,0x1,9, ill. 3,0 cm (IV.90.126.1.).
2. A bal alkar felső harmadánál pödrott végű lemezkarperccel ezüstből, á: 6,0x6,4, pántsz: 1,0 cm (IV.90.126.2.).

195. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 160. sír: lókoponya

3. A jobb kézfejnek megfelelő helyről díszítetlen, egymásra hajló végű pántgyűrű bronzból. Egyik vége egyenesre végott, a másik lekerekített. á: 1,8 cm (IV.90.126.3.).
4. A jobb medencelapát mellett nagy, egyenes vaskés két pengétöredéke, h: 9,9 cm (IV.90.126.4.).
5. A jobb medencelapáttól kifelé lant alakú csiholó kovával, h: 5,5, m: 3,2 cm (IV.90.126.5–6; M. NEPPER 1996, 268. 30. kép).
6. 4 nyílhegy, közöttük 1 rövid vágóélű, deltoid, 2 rombusz és 1 hosszú vágóélű, deltoid alakú nyílhegy a jobb combcsont belső oldalánál, illetve a jobb alsó lábszár csont belső oldalánál, h: 9,1, 8,3, 7,5 és 6,9 cm (IV.90.126.7.).
7. A jobb váll fölött házilúd csontmaradványai (IV.90.126.10.).
8. Lószerszám:
 - a: Nagykarikás, vastag szájas, töredékes csikószabla, karikaá: 6,5x6,5, ill. 7,0x6,7 cm (IV.90.126.8).

b: Vállába kovácsolt fülű, töredékes kengyelpár (IV.90.126.9.).

161. sír (224. kép, 291. tábla)

Juv. Csvh: 144 cm, sm: (a legyalult felületen) 61 cm, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs a kulcscsontra támaszkodott. Mindkét kar könyökben hegyesszögben volt behajlítva, a lábak pedig nyújtva, a lábfejek oldalra dőlve. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A fültájékon, a koponya mindkét oldalán 1-1 vastag, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, nagy, nyitott karika. Az egyik végük elhegyesedik, a másik egyenesre vágott, á: 3,2x2,95, ill. 3,3x3,15 cm (IV.90.127.1.).
2. A jobb alkar felső harmadánál egy, az egyik végén elhegyesedő, nyitott, kerek átmetszetű bronz huzalkarpercec, á: 6,3x6,3 cm (IV.90.127.2.).
3. A jobb kéz mutatóujján kúpos fejű bronzgyűrű. A fejet mindkét oldalon 5-5 függőleges bordadisz keretezi, á: 2,1x2,05 cm (IV.90.127.4.).
4. A bal kézen díszítetlen, keskeny bronzpántból töredékes gyűrű (IV.90.127.3.).

162. sír (224. kép, 288. tábla)

Inf. I. Csvh: 70 cm, sm: (a legyalult felületen) 106 cm, t: DNY-ÉK (244,7°–64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a föld nyomásától teljesen összetört és deformálódott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt kicsiny, kerek átmetszetű aranyhuzalból készített karika, egymásra hajló egyenesre vágott végekkel, á: 1,4x1,35 cm (IV.90.128.2.).
2. A nyaktájékon, a bordák fölötti részen két darabra törött, kerek átmetszetű vashuzal nyakpercec. Az egyik darab egyik vége hurkos és ugyanennek gombos a másik vége. A másik fél nyakpercec feltehetően kampós végű volt és ugyancsak gombos végződésű, á: 8,69 cm (IV.90.128.1.).
3. A bal oldalon, a mellkas közepén, a gerincoszloptól balra aranylemezből préselt, töredékes 2 ruhadisz. Ovális formájú, körben a felvarráshoz sűrű lyukakkal. A közepét mandula alakban dudorsor keretezi, s közepén függőlegesen is ez osztja ketté a mezőt, rekonstrukciós méret: 3,2x1,9 cm (IV.90.128.3.).

163. sír (224. kép, 290. tábla)

Juv. nő. Csvh: 160 cm, sm: (a legyalult felületen) 70 cm, t: DNY-ÉK (244,7°–64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar szorosan simult a vázhoz. A bal kar enyhén

behajlítva, bal kézfej a bal medencelapát közepén oly módon, hogy az ujjhegyek a bal combcsont felső végére értek. A lábak nyújtva, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 2 feltűnően vastag, nyitott ezüstkarika egymásra hajló, egyik végén egyenesre, másikon ferdén levágott végekkel, á: 2,3x2,0, ill. 2,2x2,15 cm (IV.90.129.1.).
2. Az áll alatt, a kulcscsont fölött és a gerincoszlopon 34 barnásfekete és szürkésbarna pasztagyöngy: 8 hengeres, csurgatottan bordázott, 1 hengeres, 7 lapított gömb, 3 karika, 7 kis szemes és 8 nagy szemes, rácsorgatott hálóminta, spirál és fenyőágminta díszítéssel, valamint a hálószemekben ülő óriási berakott színes és fehér dudorokkal (IV.90.129.3.).
3. A gyöngyök között bronzlemezből hajlított 2 pántocská, csüngő lehetett, á: 0,8x0,6, 1,1x0,7, pántsz: 0,7, 0,5 (IV.90.129.4.).
4. A jobbra billent állkapocs alatt gomba alakú öntött bronz fülesgomb, m: 1,4 cm (IV.90.129.2.).
5. A jobb alkar közepén és elhegyesedő végeivel felfelé a bal csuklón 1-1 kerek átmetszetű, nyitott bronz huzalkarpercec. Egyik végük elhegyesedő, á: 7,0x7,2, ill. 6,7x6,4 cm (IV.90.129.6.).
6. A bal kéz mutatóujján nyitott, széles bronz pántgyűrű, rajta két sorban sűrű rovátkolás, á: 2,1, pántsz: 0,5 cm (IV.90.129.5.).

164. sír

Inf. II. Csvh: 120 cm, sm: (a legyalult felületen) 110 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent s a bal vállra támaszkodott. A vázat a medencétől felfelé állatjárat erősen megbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

165. sír (196., 224. kép, 291. tábla)

Inf. II. Csvh: 134 cm, sm: (a legyalult felületen) 73 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent. Az állkapocs a jobb kulcscsonton támaszkodott. A jobb kar könyökben behajlítva, a csukló a gerincoszlopon feküdt, a kézfej a bal könyök alá ért. A bal kar erősebben volt behajlítva, a csukló a szegycsont alsó részének tájékán, a gerincoszlopon nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek jobbra, egymással párhuzamosan feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A sírföldből bontáskor vékony huzalkarika, mely a restaurálás során megsemmisült.
2. A nyaktájón 2 fekete pasztagyöngy, 1-1 barna és fehér hálómintás, kis szemes, valamint henger alakú, spirálvonalban csorgatott díszítéssel (IV.90.130.3.).

3. A jobb kulcsfont fölött 2 üreges, körte alakú félgömbből álló bronz fülesgomb. A gomb bevágott és az alsó harmada sűrűn gerendezelt, m: 2,0 cm (IV.90.130.1.).
4. A gerincoszlop bal oldalán, 4-5 cm-rel a kulcsfont alatt vasból készült gömb alakú füles csörgő, kereszt alakú bevágással, m: 2,4, á: 1,9 cm (IV.90.130.2.).
5. Egymással párhuzamosan, két sorban 3-3 rosszezüsből préselt kerek ruhadíszveret. Egyik sor a gerincoszlop alsó harmadától a kismedencéig, a másik sor tőle 10 cm-rel jobbra, kissé lefelé elcsúszva, mintha a ruha jobb oldali része lejjebb csúszott volna. A kerek veretek közepén négy egyforma, kiugró dudor ül. Egyikük sem volt rajzolható vagy fotózható, s az állapotuk miatt beletárolásra sem kerültek.
6. A jobb felkar közepén bronzhuzalból készített vaskos, nyitott, az egyik végén elvékonyodó és ellapított, a másik végén egyenesre vágott, kerek átmetszetű karperec. Párja a bal könyökhajlatban volt, ez a kisebb átmérőjű, á: 6,3x6,7, ill. 6,8x7,0 cm (IV.90.130.5.).
7. A jobb kéz középső ujján kerek fejű, kékköves ezüst felesgyűrű. A gyűrű palástja a fejnél kiszélesedik, s három granulált gömbgel simul a kő foglalatát képező csipkézett keretet körbeölelő fej pereméhez, á: 2,1, m: 0,4 cm (IV.90.130.4.; M. NEPPER 1996, 268. 26. kép).

196. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 165. sír: viseleti rekonstrukció

197. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 167. sír: a hajfonatba font gyöngyök, kauricsigák és kagylók

166. sír (224. kép)

Inf. I. Csvh: 73 cm, sm: (a legyalult felületen) 60 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A jobb felkarcsont hiányzott. Az eredetileg felhúzott lábai oldalra dőltek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

167. sír (197–198., 225. kép, 292–293. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: (a legyalult felületen) 82 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar könyökben behajlítva, a kézfej a gerincoszlop alsó csigolyáin feküdt, az ujjhegyek a behajlított bal alkar felé nyújtva. A bal kar enyhe ívben behajlítva simul a bal medencelapát felső szélére, az ujjak a gerincoszlop alsó csigolyáin és a medencelapáton nyugodtak. A jobb láb kifelé dőlt, a bal lábfej a jobb talp felé helyezkedett el. A csontváz felszedve.

198. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 167. sír: textilmaradványok a karperecről (fotó: Sugár Lajos)

Mellékletek:

1. A koponya jobb és bal oldalán 1-1 kerek átmetszetű ezüstkarika. Töredékesek. A harmadik vastag bronzhuzalból készült kicsi karika, amelynek a végei teljesen egymásra vannak hajlítva, a jobb tarkónál került elő a hajfonat gyöngyei között, á: 2,3, 1,0x1,15, 2,0 cm (IV.90.131.1–2.).
2. A jobb és a bal oldalon a kulcsont vállcsúcs felé eső végétől néhány cm-re hajfonatdész. A hajfonatdíszek, amelyek paszta-, és fémgöngyökből, pénzkauri csigákból és cardiumkagylóból álltak, előre fel lehettek fűzve, ezt fonták bele a hosszú varkocs végébe, amelyet csigavonalban a koponya két oldalánál szépen elrendeztek (IV.90.131.3–4–5.).
 - a: A jobb oldali hajfonatdész 25 szem üvegpasza, féldrágakő gyöngyből és 6, felfűzésre átfűrt kauricsigából,¹⁰² 1 közepén átfűrt, háromszirmú virág a-

¹⁰² A 292. táblán lerajzolt többi kauri, azaz 5 db a bal oldali hajfonathoz tartozott. Ezen kívül még 2 kauri volt a hajfonatban, ami szétporlott.

lakúra csiszolt gyöngyházkagyló korongból¹⁰³ áll. A gyöngyök kék, sötétbarna, sötétvörös, zöld alapszínűek és különböző típusúak: 6 kis szemes, 5 hengeres, csorgatottan bordázott, 1 nagy dinnyemag alakú, 1 rúd alakú, két tagra darabolt, 4 hengeres díszítetlen, 1 lapított gömb, 4 kásagyöngy, 1 karika alakú, 1 nagy henger alakú hálóminta és dudor berakásos, végezetül 1 levágott sarkú hasáb alakú féldrágakő/achát (M. NEPPER 1996, 266. 24. kép).

- b: A bal oldali hajfonatdész 35 szem üvegpasza, féldrágakő és fémgöngyökből, 7 felfűzésre átfűrt kauricsigából és 1 félhold alakúra csiszolt, a felső végén a felfűzéshez átfűrt gyöngyházkagyló függőből állt. A gyöngyök fekete, sötétbarna alapszínűek, a hálószemekben zöld, fehér berakással. Típusai: 16 kis szemes, 1 gömbszelet alakú dudoros, 3 nagy szemes, 1 virágszemes, 1 gyűrű alakú fémgöngy, 6 karika alakú, 3 lapított gömb alakú, 1 orsó alakú, 1 rúd alakú, három tagra darabolt, 1 levágott sarkú hasáb alakú achát, végezetül 1 nagy henger alakú, hálómintás (M. NEPPER 1996, 266. 24. kép).
Valamelyik fonatból származik a nyaktájékról előkerült, szétmállott, nagyméretű rosszezüst gyöngy.

3. A nyak tájékról került elő egy igen töredékes, aranyozott ezüst kerek ingnyakdíszveret, közepe árkolt. Nem leltározott.
4. A nyakban nagy aranyozott ezüst, csüngős kaftándíszveret alsó része, h: 3,5, sz: 2,8 cm (IV.90.131.8.).
5. A nyaknál lévő gyöngyök között kicsiny, bronz fülesgomb lapított gömb alakú hassal, m: 1,2 cm (IV.90.131.7.).
6. Az 5. és 6. csigolya között nagyméretű, gömb alakú bronzcsörgő, m: 2,4, á: 1,6 cm. Nem leltározható.
7. Egymással szimmetrikusan, a jobb hónalj-tájékon, valamint a bal felkar külső oldalánál 2 db üregeesen öntött 2 bronz félgömbből álló fülesgomb, m: 1,75 cm (IV.90.131.6.).
8. A jobb csuklón széles ezüstlemezből hajlított nyitott karperec, lekerekített és átlukasztott végekkel, á: 6,7x7,15, sz: 1,6 cm (IV.90.131.10.).
9. A bal alkar közepén kerek átmetszetű, vastag, nyitott bronz huzalkarperec, á: 7,5x7,2 cm (IV.90.131.9.).

168. sír (225. kép, 289. tábla)

Inf. II. Csvh: 110 cm, sm: (a legyalult felületen) 56 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a kulcsont felső végén támaszkodott. A föld nyomásától a koponya teljesen szétlapult. Mindkét kar könyökben erősen fel volt húzva oly módon, hogy az alkarok a felkarokkal csaknem párhuzamosan feküdtek, a jobb kézfej csontjai pedig

¹⁰³ A 292. tábla felső részén található gyöngyökhöz ez tartozott, rajzoláskor összecserélve.

a kulcscsont és a gerincoszlop irányába néztek. A bal kézfej csontjai a bal felkarcsont külső oldalától a mellkas és a bal kulcscsont alá értek. A jobb láb nyújtva, a kissé felhúzott bal láb oldalra dőlve nyugodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán igen vékony, kerek átmetszetű ezüsthuzalból készített nyitott, az egyik végén elhegyesedő karikapár, egyiknek a két vége egymásra hajló, á: 2,0 cm (IV.90.132.1.).

169. sír (225. kép, 293–294. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: (a legyalult felületen) 93 cm, NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előrebillenve a bal oldalán feküdt. Az erősen felhajlított bal kart az alkar közepén keresztelte a jobb. A lábak és a jobb lábfej előrenyújtva, a bal oldalra fordulva helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal medencén vaskés apró töredékei (nem került leltározásra).
2. Tegez a bal alkartól a kinyújtott lábakon végigfekterve az alsó lábszárak közepéig tartott 85 cm hosszan:
 - a: A bal medencelapát felső végénél kezdődtek a tegezoldal vas merevítőpálcáinak töredékei.
 - b: A bal medencelapát közepén tegezfedő csontlemez a vasalás indításának maradványaival, h: 10 cm, sz: 3,1 cm (IV.90.133.2.).
 - c: Alatta a tegezsáj oldalsó csontkeretének kis töredékei.
 - d: A bal combcsont felső végén, annak külső oldalán, valamint a két lábszár között a lábszárak közepéig tegezfenekabroncs apró törmeléke (IV.90.133.2.).
3. A bal medencelapát felső végénél, a tegezsájban 1-1 rövid és hosszú vágóélű, deltoid és 1 négyélű, páncélszúró nyílhegy, h: 8,2, 7,4 és 6,2 cm (IV.90.133.1.).

170. sír (225. kép, 295. tábla)

Inf. I. Csvh: 95 cm, sm: (a legyalult felületen) 75–77 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és az arckoponyával előre billent. A jobb kar csaknem derékszögben volt behajlítva, az alkar a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej a bal oldali bordákra és azok alá ért. A bal kar szorosan fel volt húzva oly módon, hogy a csukló a hónalj tájékán helyezkedett el. A jobb láb nyújtva, a bal oldalra dőlve feküdt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített nyitott, egyik végén elhegyesedő karika, á: 1,8x1,5 cm (IV.90.134.1.).
2. A nyaktájékon, kissé lecsúszva, 3 százból sodrott vas nyakperec töredékei bepödrött végekkel (IV.90.134.2.).

3. A jobb csuklón hurkos-kampós(?) végű, feltehetően egyetlen háromrét hajtott bronzszázból csavart karperec, á: 3,75x4,3 cm (IV.90.134.3.).

171. sír (199., 225. kép, 294–296. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 177 cm, sm: (a legyalult felületen) 72 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz. A koponya kissé balra billent. A karok könyökben derékszögben behajlítva, az alkarok a mellkas alsó részén és a hastájékon nyugodtak. A lábak lazán nyújtva, a lábfejek kétoldalra dőlve feküdtek. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

199. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 171. sír: trepanált koponya

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 1-1 igen vékony, kerek átmetszetű, töredékes rosszezüst, illetve bronzkarika, á: 1,9x1,7, 2,0x2,05 cm (IV.90.135.1.).
2. A deréktájon líra alakú, rovátkolással díszített bronzcsat vastüskével, h: 2,8, sz: 2,4 cm (IV.90.5.).
3. A jobb combcsonttól kifelé hosszú, egyenes vaskés, a foka magas, a pengéje ép, h: 9,25, pengesz: 1,25 cm (IV.90.135.4.).
4. A sírból 6 nyílhegy került elő: a jobb oldalon a koponya mellett 2, a jobb könyökhajlatban 1, a könyök alatt, a jobb medencelapáttól kifelé 2 példány. Közülük

3 nyílhegy rövid, 1 hosszú vágóélű, deltoid, 1 rombusz alakú, valamint egy töredékes. A jobb combcsont külső oldalától kifelé 7-8 cm-re négyélű, páncélszűrő nyílhegy, h: 10,75, 8,7, 8,55, 5,6, 4,2, 7,8 cm (IV.90.135.2.).

5. Íj:

- a: A bal oldalon a mellkas felső részén, pontosan a kulcsont gerincoszlophoz való csatlakozásánál indult a felső íjkarvégborító csontlemezpár, töredékes, hiányos. H: 15,8, 18,1 cm
- b: A bal combcsonttól kifelé feküdt az íjmarkolat-borító csontlemezpár, töredékes, hiányos, h: 8,4, 7,7, sz: 2,9, 2,8 cm
- c: A jobb lábszár belső oldalához csúcsával simult az alsó íjkarvégborító csontlemezpár, töredékes, hiányos, h: 12,2, 17,8 cm (IV.90.135.3.). Az egyik lemez oldalsó éle hálómintával díszített.

6. Lószerszám:

- a: A bal lábfej fölött 7 cm-rel magasabban, fülével a jobb boka felé néző kengyel, a másik a bal lábfejtől balra kifelé 12 cm-re. Vállába kovácsolt fülűek, igen töredékes állapotban, rekonstrukciós m: 20,1, sz: 15,7, talpsz: 3,9 cm (IV.90.135.6.).

172. sír (225. kép, 297., 340. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 150 cm, sm: (a legyalult felületen) 87, (a medencénél) 96 cm, t: DNY-ÉK (233,4°-53,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az állcsúcs pedig a jobb kulcsonton támaszkodott. A medencelapátra simuló jobb alkarra helyezték rá a bal a kézfejet. A lábak nyújtva és szorosan zárva feküdtek, a lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt igen vékony, kerek átmetszetű rosszezüst karika töredékei, á: 1,9 cm (IV.90.136.1.).
2. Ugyancsak a koponya alatt aranylemezke töredékei (IV.90.136.2.).¹⁰⁴

173. sír

Inf. I. Csvh: 94 cm, sm: (a legyalult felületen) 92-95 cm, t: ÉNY-DK (281,2°-101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcsonton támaszkodott. Mindkét kar könyökben be volt hajlítva, a jobb kéz csontjai hiányoztak, a bal kéz a medencében nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

174. sír

Inf. I. Csvh: 80 cm, sm: (a legyalult felületen) 85 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, a leesett alsó állkapocs a bal váll fölött feküdt. Mindkét kar könyökben

be volt hajlítva, a csuklók a gerincoszlopon nyugodtak, a bal csukló alatt néhány cm-re a jobb. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

175. sír (225. kép, 297. tábla)

Inf. II. Csvh: 149 cm, sm: (a legyalult felületen) 101-102 cm, t: DNY-ÉK (244,7°-64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A jobb kar a jobb medencelapátra simult, a bal alkar a bal medencelapát alatt helyezkedett el. A sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A mellkast állatjárat bolygatta meg. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fültájékon 1-1 nyitott, kerek átmetszetű rosszezüst karika, á: 2,0x1,85, ill. 1,55x1,75 cm (IV.90.137.1.).
2. A csontok felszedése után került elő egy vasár töredéke, h: 4,2 cm (IV.90.137.2.).

(176. sír: bronzkori.)

177. sír (226. kép, 297. tábla)

Ad. nő. Csvh: 149 cm, sm: (a legyalult felületen) 76-80 cm, t: DNY-ÉK (244,7°-64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben enyhén behajlítva, a csukló a medence közepén helyezkedett el. A bal kar a váz mellett, a kézfej a medencecsont mellett a szeméremcsont alá simult. A jobb lábfej oldalra dőlt, a bal pedig egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A tarkó környékéről gombafejű öntött bronz fülesgomb, m: 1,0 cm (IV.90.138.1.).
2. A bal alkar közepén elhegyesedő, nyitott és elhegyesedő végével a jobb medencelapát felé néző kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 6,25x6,7 cm (IV.90.138.2.).

178. sír (226. kép, 297., 298. tábla)

Sen. férfi. Csvh: (mérhető) 172 cm, sm: (a legyalult felületen) 85-88 cm, t: DNY-ÉK (264,4°-84,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, koponyától a medencéig erősen bolygatott váz. Koponyája a bal combcsont közepén, illetve a két combcsont között helyezkedett el, annál 14 cm-rel magasabban. A lábak nyújtva, a sarokcsontok egymás felé fordítva, a lábfejek előre. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Tegez:

- a: A bal lábszár belső oldala mellett, térdtől a bal sarokcsont közepéig az egykor ráhelyezett tegez akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák apró töredékei.

¹⁰⁴ A 340. tábla 2. - szórvány megjelöléssel.

- b: Tegezfedél-borító vaslemez, téglalap alakú, egyik hosszanti széle töredékes, h: 8,4, sz: 3,1 cm
 c: Tegezfenékabroncs, két helyen az oldalmerevítő pálcák indításával, á: 13,6 cm (IV.90.139.1).

2. A sírföldből és a csontok felszedésekor 5 nyílhegy került elő: 2 többélű páncélszúró, 1-1 hosszú vágóélű deltoid alakú, és rövid vágóélű, míg az 5. nyílhegynek csak a tüskéje van meg. h: 11,3, 11,1, 10,1 és 7,5 cm (IV.90.139.2.; M. NEPPER 1996, 268. 28. kép).

179. sír (226. kép, 299. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 172 cm, sm: (a legyalult felületen) 75 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén be volt hajlítva. A jobb alkar a bal csuklóra, a csukló pedig a keresztcsontra támaszkodott, a kézfej a szeméremcsontok irányába nyúlt. A bal alkar közepe a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej a jobb medencelapátra ért. A sarkak egymás felé néztek, a lábfejek oldalra fordultak. A koponyán szilva alakú sebészi trepanáció. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Szorosan a jobb medencelapát mellett 2 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 7,2, ill. 7,1 cm (IV.90.140.1.).
2. Íj:
 a: A jobb combcsont felső végénél, a combcsont két oldalára csúsztatva íjmarkolat-borító csontlemezpár. Mindkettő igen masszív, a végei irdaltak, h: 14,75, ill. 14,3, sz: 3,05, ill. 3,05 cm (IV.90.140.2.).
3. A jobb combcsont közepe tájától kifelé 5 cm-re ismeretlen rendeltetésű kis vastárgy töredéke.

180. sír (226. kép)

Meghatározhatatlan korú gyermek. Csvh: 128 cm, sm: (a legyalult felületen) 50 cm, t: NY-K (270°-90°). Egykor háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a földgyalu a koponyáját és a bal oldali testfelét megsemmisítette. A jobb kar könyökben erősen be volt hajlítva, a csukló a gerincoszlopra támaszkodott. A bal kar, a bal oldali bordák, a bal medence és a bal combcsont hiányzott. A sarkak egymás felé néztek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

181. sír (226. kép, 299. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 161 cm, sm: nem mérhető, t: DNY-ÉK (236,3°-56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és erősen hátra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén be volt hajlítva. A jobb kézfej és a jobb medencelapát szélére simuló kar alatt helyezkedett el a bal kézfej, a teljes jobb medencelapátot be-

fedve. A sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek két oldalra dőlve. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont és a lábszárcsont mellett íjkarvégborító csontlemez, h: 20,2 cm (IV.90.141.1.).

182. sír (226. kép, 299. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 171 cm, sm: (a legyalult felületen) 88 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya bal oldalán fekszik és kissé hátra-billent, az állkapocs leesett s a bal kulcscsontra támaszkodott. A karok szorosan a váz mellett nyújtva a medencelapát alatt, a kézfejek a szeméremcsontok alá simulnak. A sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek két oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fiültájékon 1-1 vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, nyitott karika, a 3. karika mosáskor a koponyából került elő, nyitott, kerek átmetszetű, töredékes, á: 1,95x2,1, 2,3x2,2, 2,1x2,0 cm (IV.90.142.1.).
2. A bal kéz ujjai között keskeny bronzpántból készített nyitott gyűrű, egyenesre vágott végekkel, á: 2,2x2,3 cm (IV.90.142.1.).
3. A bal combcsont külső oldalától 6 cm-re a combcsont közepe táján, de közelebb a térdhez, egyenes pengéjű vaskés, hegye letörött. h: 12,0, pengesz: 1,05 cm (IV.90.142.3.).
4. Ugyanitt, közvetlenül a combcsont külső oldala és a kés között 3 rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy egy csomóban, hegygel a földbe szúródva, h: 6,8, 5,9 és 5,8 cm (IV.90.142.4.).

183. sír (226. kép, 300-302. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 154 cm, sm: (a legyalult felületen) 88 cm, t: ÉNY-DK (292,5°-112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, kicsit előre-billenve, az állcsúcs a bal vállcsúcsra támaszkodott. A jobb kar könyökben hegyesszögben felhajlítva, a bal kar enyhe ívben simul a bal medencelapát belső ívére. A lábak nyújtva, a lábfejek kétoldalra dőlve feküdtek. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vaskos, kerek átmetszetű bronzhuzalból hajlított, nyitott karika, á: 2,2x2,65 cm (IV.90.143.1.).
2. A jobb alkar alsó harmadán 3 bronzszárból sodrott, egykor hurkos-kampós végű karperec, egyik vége sérült, hiányos (IV.90.143.2.).
3. A jobb kézen széles bronzpántból hajlított gyűrű, az egyik vége lekerekített, a másik csúcsosra vágott, rekonstrukciós á: 2,4, pántsz: 0,6 cm (IV.90.143.3.).

4. A jobb combcsont felső oldalának negyedénél, annak belső oldalához hegyével támaszkodott egy hosszú, egyenes pengéjű vaskés, a nyéltövise töredékes, pengé: 7,4, pengesz: 1,45 cm (IV.90.143.5.).
5. A jobb combcsont külső oldala mellett nagyméretű lant alakú csiholó, kis darab kova, h: 8,6, m: 4,5; á: 1,2x1,0, és egy nagyobb, lemezes szerkezetű, ezüstösen csillogó kő, 2,1x2,15x0,55 cm (IV.90.143.9–10.; 4.).
6. Íj:
 - a: 1 darab íjmarkolat-borító csontlemez a koponya jobb oldalán, törött, hiányos, h: 10,4, sz: 2,8 cm
 - b: A bal alkar közepétől kezdődően markolatvégborító csontlemezpár, egyik hiányos. Mindkettő törött. H: 22,5, 18,3 cm (IV.90.143.7.).
7. Bal oldalán, a medencelapát felső szélétől kezdődően tegez maradványai:
 - a: Tegezszáj oldalsó keretének, ill. talán a tegezfedőnek pontkörös díszítésű töredékes csontlemeze,
 - b: az oldalmerevítő pálcák töredékei (IV.90.143.8.).
8. A bal combcsont feje mellett, hegyével a koponya irányába rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 5,7 cm (IV.90.143.6.).
9. Lószerszám:
 - a: A bal térden kétkarikás, vastag szájvasú csikózabla, az egyik karika a bal alsó lábszárra lógott le, a másik a két térd között, karikaá: 8,3x8,6, ill. 8,4x8,5, szájvas: 8,3, ill. 11,3 cm (IV.90.143.12.).
 - b: A bal lábfej előtt lekerekített téglalap alakú, ép hevedercsat nagy tüskével, h: 5,7, sz: 4,9 cm (IV.90.143.11.).
 - c: A két combcsont között, illetve a jobb térden felemás trapéz alakú kengyelpár. Az egyik példány szélesebb, a másik keskenyebb, m: 18,0, ill. 18,2, sz: 12,55, ill. 12,1 cm (IV.90.143.13.).

184. sír (226. kép, 297. tábla)

Inf. I. Csvh: 80 cm, sm: (a legyalult felületen) 50 cm, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állkapocs a bal kulcscsonton támaszkodott. A jobb kar enyhén behajlítva nyugodott a váz mellett. A kissé felhúzott bal lába oldalra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal alkar mellett vassarló töredéke, fesztáv: 12,4 cm (IV.90.144.1.).
2. A bal alsó lábszár külső oldalánál, hegyével a lábfej felé irányulva, rövid vágóélű, deltoid alakú nyílhegy, h: 7,7 cm (IV.90.144.2.).

185. sír (227. kép, 303–304. tábla)

Sen. férfi. Csvh: 157 cm, sm: (a legyalult felületen) 70 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű

váz. A koponya jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett, az állcsúcs a jobb vállon támaszkodott. A jobb csukló a bal alkar közepén helyezkedett el, a bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapát belső ívére. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fültájékon 1-1 kerek átmetszetű bronz-huzalból készített nyitott karika lekerekített, egymást érő végekkel, á: 2,65x2,6, ill. 2,5x2,45 cm (IV.90.145.1.).
2. A jobb alkar közepén vastos, erősen korrodált, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, az egyik vége lekerekített, a másik ellaposodik és vége elhegyesedő, á: 6,25x6,45 cm (IV.90.145.2.).
3. A bal medencelapát külső-felső széle mellett erősen töredékes lant alakú csiholó és kova. Rekonstrukciós h: 6,6, m: 1,9 cm, a kova: 1,2x1,7x1,0 cm (IV.90.145.3.).
4. A bal medencelapáton, a bal csukló külső oldala mellett csontnyél, egymástól körbefutó karcólással elválasztott 7 mezőre osztva, 3 mezőben bekarcolt hálómintával, két mezőben csúcsára állított hálómintával kitöltött háromszögekkel díszítve. Két mező díszítetlen. A hengeres nyél kissé elvékonyodó, s ezen a végén illeszkedik bele egy törött vastövis, h: 11,8, á: 2,0–1,8–1,5 cm (IV.90.145.7.; M. NEPPER 1996, 270. 33. kép).
5. Íj:
 - a: Közvetlenül a koponya bal oldalán és a bal vállcsúcs fölött átlósan 20 cm hosszan 1 db íjkarvégborító csontlemez és párjának kis töredéke. h: 22,9, 4,7 cm.
 - b: A bal medencelapát mellett a combcsont fejének vonaláig 2 íjmarkolat-borító csontlemez, h: 14,2 és 14,0, sz: 3,4, 3,4 cm (IV.90.145.6.).
6. A gerincen és a medencében vas nyílhegy töredékei (IV.90.145.5.).

186. sír

Mat. férfi. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem volt megállapítható. Erősen bolygatott váz, valószínűleg a földgalyu forgatta ki eredeti helyéről. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

187. sír (227. kép)

Meghatározhatatlan korú nő. Csvh: 137 cm, sm: (a legyalult felületen) 35 cm, t: DNY–ÉK (264,4°–84,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A jobb oldalán fekvő koponya teljesen előrebillenve az arckoponyára. Karok szoroson a váz mellett. A combcsontok eredeti helyükről kibillentek. A kéz- és lábfejcsonatok egy része hiányzott, a mellkast állatjárat vagy fagyökerek bolygatták meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

188. sír (304. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 162 cm, sm: (a legyalult felületen) 55 cm, t: ÉNY-DK. Háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen erőteljes váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. A váz két oldalától viszonylag távol lelő karok korpulens felsőtestre utaltak. A kézfejek igen nagyok voltak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal oldali kulcsont belső vége alatt, a bordákon, két üreges, gömb alakú félgömbből álló bronz fülesgomb. A gomb hasán két árkolás fut körbe, amelytől lefelé sűrű bordázással díszített, m: 1,7, á: 1,1 cm (IV.90.146.1.).

189. sír (227. kép, 304. tábla)

Sen. nő. Csvh: 145 cm, sm: (a legyalult felületen), t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar könyökben behajlítva s enyhe ívben simult a medencelapátokra. Az eredetileg nyújtott lábszárai a helyükről kissé elmozdultak, a jobb lábszár a két térd közé, a bal pedig keresztelte a jobbot. Mivel a lábfejsontok az eredeti helyükön maradtak, az elmozdulás a természetes bomlás miatt következhetett be. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fiáltájékon 1-1 vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült, nyitott, különböző nagyságú karika, á: 1,7x1,4, ill. 2,2x2,1 cm (IV.90.147.1.).

190. sír (302. tábla)

Meghatározhatatlan korú gyermek. Csvh: nem mérhető, sm: (a legyalult felületen) 30 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). A csontok szinte teljesen elporladtak. Felszedhetetlen.

Mellékletek:

1. A mellkason 2 közepes nagyságú, átlukasztott kauricsiga, m: 2,0, 2,0, á: 1,45x1,0, 1,45x0,8 cm (IV.90.148.1.).
2. A lábfejek végében magasra húzott hasú, korongon készült, dróttal levágott, kormos-fekete foltosra égett fazék. A perem alatt, a nyaknál összeszűkül, s itt sűrű és mély cikkcakkdíszítés fut körbe, alatta pedig nyolcszoros karcolt párhuzamos vonaldísz. M: 15,3, szája: 10,3, fenéka: 7,2–7,6 cm (IV.90.148.2.; M. NEPPER 1996, 271. 34. kép).

191. sír (227. kép, 304. tábla)

Sen. nő. Csvh: 151 cm, sm: (a legyalult felületen) 50 cm, t: ÉNY-DK (292,4°–112,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra és erősen hátra billent. A karok a váz mellett. A lábfejek egyenesen nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal fiáltájékon igen vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból hajlított nagy, nyitott karika, á: 2,4x2,0 cm (IV.90.149.1.).

192. sír (227. kép, 304. tábla)

Mat. nő. Csvh: 154 cm, sm: (a legyalult felületen) 80–82 cm, t: ÉNY-DK (292,4°–112,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar enyhe ívben simult a medencelapátok felső szélére. A lábak nyújtva, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek pedig kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal alkar felső egyharmadánál nyitott, elhegyesedő végű, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 7,45x6,55 cm (IV.90.150.2.).
2. A sírföldből bronzpántból készített díszítetlen gyűrű, egyenesre vágott végekkel, á: 1,25x1,9, pántsz: 0,5 cm (IV.90.150.1.).

193. sír (227. kép, 304. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: (a legyalult felületen) 40 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen hátrabillent. A karok egymásba fonva, a jobb kézfej a bal medencelapát felső szélére, a bal kézfej a jobb könyöktájékra támaszkodott. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fiáltájékon 1-1 nagyméretű, jó minőségű, kerek átmetszetű bronzhuzalból hajlított nyitott karika, a végei hosszan egymásra hajlítva, á: 3,1x2,9, ill. 3,1x3,0 cm (IV.90.151.1.).
2. A bal kulcsont és a bal oldali bordaív között 21 szem zöld, fehér és barna színű pasztagyöngy. Különböző típusúak: 1 lapított gömb, 1 függőlegesen bordázott, lapított gömb, 3 kis szemes, 3 karika alakú, dudoros dísszel, 9 karika alakú díszítetlen, 2 orsó alakú, végezetül 2 gyűrű formájú (IV.90.151.2.).
3. A jobb kéz gyűrűsujján vaskos pántgyűrű bronzból, az egyenesre vágott végei egymásra hajlanak, á: 1,9x1,9, pántsz: 0,5 cm (IV.90.151.3.).
4. A bal kulcsont alatt, a gyöngyök között préselt, aranyozott ezüst kerek ruhaveret kis töredéke. A felvarráshoz az árkolt dísz mellett kis lyukakkal (IV.90.151.4.).
5. A bal felkarcsonttal párhuzamosan talizmánként viselt, az egyik oldalán átfúrt szárnyas hosszúcsont, pontosan a könyökhajlatig ért. Lúd ulnája, h: 10,3 cm (IV.90.151.5.; M. NEPPER 1996, 276. 46. kép).

194. sír (227. kép, 305. tábla)

Ad. nő. Csvh: 155 cm, sm: (a legyalult felületen) 70 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott

helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, a leesett állának csúcsa a bal vállon támaszkodott. A koponya kissé hátrabillent, s mélyebben nyugodott, mint a váz többi része, amelynek egyébként a jobb oldala 3-4 cm-rel magasabban feküdt, mint a bal. A jobb kar lazán, a bal szorosan a váz mellett nyújtva, a bal kézfej a szeméremcsont alá simul. A lábfejek egymással párhuzamosan jobbra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt kerek átmetszetű, vékony bronzhuzalból készült karika, á: 2,4 cm (IV.90.152.1.).
2. A jobb kar könyökhajlatában sodrott hurkos-kampós végű bronz karperec. Egyetlen drótot hajtottak ketté, megsodorták, újból kettéhajtották és úgy sodorták újra. A kampós végen szabadon lévő két szálát kissé laposra kalapálták, majd háromszor visszatekeresték, s ezzel egyszermind rögzítették is. Á: 7,7x7,4 cm (IV.90.152.2.).
3. A bal alkar könyökhajlatában kígyófejes, öntött, zárt huzalkarperec, amelynek ovális átmetszetű karikája egy helyen elpattant, á: 6,8x7,6 cm (IV.90.152.3.).

195. sír (227. kép, 305. tábla)

Mat. nő. Csvh: 153 cm, sm: (a legyalult felületen) 64 cm, t: ÉNY-DK (298,1°-118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent, az állkapcsok a jobb kulcsont felső ívére simultak. A karok a váz mellett nyújtva. A lábak szintén nyújtva, a sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A koponya alatt és a bal kulcsont alatt, a hónaljrajékon 1-1 gömb alakú öntött bronz fülesgomb, amely két-két üreges, füles félgombból áll, m: 1,8, á: 1,1 cm (IV.90.153.1.).

196. sír (228. kép)

Inf. II. Csvh: 148 cm, sm: (a legyalult felületen) 54-56 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A karok szorosan a test mellett. A kissé felhúzott lábai egymással párhuzamosan balra dőltek. A sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

197. sír (228. kép, 305-307. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 153 cm, sm: (a legyalult felületen) 80 cm, t: NY-K (270°-90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben hegyesszögben felhajlítva. A sarkak egymás felé fordítva, a lábfejek kétoldalra dőlve. Szimbolikus lovas temetkezés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alól vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített karika fele, két töredékben, á: 1,9 cm (IV.90.154.1.).
2. A nyakban három bronzszálból sodrott torques kettétörve, a végei hiányosak, á: 14,7 cm (IV.90.154.2.).
3. A bal csuklón és a jobb alkar közepén 1-1 nyitott, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, az egyik vége lekerékített, a másik elhegyesedő, á: 7,0x7,2, ill. 6,85x6,0 cm (IV.90.154.3.).
4. A jobb kézen egy, az egyik végén egyenesre, a másik végén félkörívesre levágott keskeny bronzpántból készült gyűrű, á: 2,1x2,1, pántsz: 0,4 cm (IV.90.154.4.).
5. A szeméremcsontnak a bal combcsont felé eső részén erősen koptatott, az alsó végén törött, hiányos, a felső végén átfúrt fenőkő, h: 7,9 cm (IV.90.154.5.; M. NEPPER 1996, 275. 41. kép).
6. A bal combcsont belső oldala mellett, a combcsont feje alatt hegyével a földbe állítva egyenes ép vaskés, h: 12,1, pengéh: 7,4, pengesz: 1,4 cm (IV.90.154.7.).
7. A bal medencelapát alól vaskos, igen nagy méretű lant alakú csiholó, h: 7,5, m: 3,75 cm (IV.90.154.6.).
8. A sírföldből rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, egyik oldala kissé töredékes, h: 7,9 cm (IV.90.154.8.).
9. A sírföldből tegez vasalásának kicsi töredéke (IV.90.154.9.).
10. Lószerszám:
 - a: A jobb combcsont alsó egyharmadánál, a csontoknál 17 cm-rel magasabban, D alakú hevedercsat, a csatkeret és a pecke részben hiányzik, h: 4,2, sz: 4,1 cm (IV.90.154.10.).
 - b: Ugyanabban a magasságban, csikószabla töredékei. A bal térden az egyik karika, a másik a jobb alsó lábszár mellett, karikaá: 6,0x6,0, 5,8 cm (IV.90.154.11.).
 - c: A két alsó lábszár között, 18 cm-rel magasabban, vaskengyel, a párja a jobb alsó lábszár mellett a talpalóján állt. Mindkettő trapéz alakú, az egyik bronzberakásos, m: 17,2, ill. 7,6, sz: 12,8 cm (IV.90.154.12.; M. NEPPER 1996, 269. 31. kép).

198. sír (228. kép, 307. tábla)

Inf. II. Csvh: 116 cm, sm: (a legyalult felületen) 68 cm, t: ÉNY-DK (303,8°-123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs a gerincoszlopra támaszkodott. Mindkét kar könyökben igen erősen fel volt hajlítva, lehet, hogy a kézfejek a mellkas felső részén össze voltak kulcsolva. A sarkak csaknem összeértek, a lábfejek kifelé fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt pici, kerek átmetszetű ezüstdróból hajlított, csepp alakú nyitott karika. Végei összeérnek. Á: 1,0x0,9 cm (IV.90.155.1.).
2. A sírföldből vastárgy töredéke.

199. sír (200–201., 228. kép, 308. tábla)

Inf. II. Csvh: 108 cm, sm: (a legyalult felületen) 25 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A karok lazán nyújtva a test mellett. Lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

200. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 199. sír: az ereklyetartó kereszt

Mellékletek:

1. A bal alkar belső oldalánál, néhány cm-rel a könyökhajlat alatt, függesztőfüllel ellátott, bronzból öntött bizánci ereklyetartó kereszt. Az enyhén kiszélesedő, egyenesen levágott szárú kereszten domborműves ábrázolás. A kereszt elülső oldalán Krisztus ujjatlan tunikában. A jobbra billent bajuszos, szakállas fej körül dicsfény keresszettel, rajta tábla görög betűs felirattal: I. C. Fölötte a jobb sarokban a Nap, a bal oldalon a Hold ábrázolása. A kereszt vízszintes szárain véset a minta. Közepén a felfeszített corpus plasztikusan megmintázott karja, átszegezve. A kézfejek előtt jobbról-balról kicsiny alakok, a két lator. A karok, illetve a vízszintes keresztszárak alatt két sorban kopott görög betűs felirat. A lábfejek egymással párhuzamosan zsámolyon nyugszanak. A hátsó oldalon az imádkozó, dicsfényvel övezett Máriát a négy evangélista kerek medaillonba helyezett mellképe veszi körül. Az ereklyetartó kereszt felső és alsó végén lévő 2-2, ill. 1-1 fülecske az oldalakkal egybeöntött, melyeket

fönn egy széles, hornyolt, két füllel ellátott láncszem egészíti ki, mely egy vízszintesen behelyezett szegeccsel rögzíthető a zárszerkezethez. Alul a fülecskéket csak egy szegecs zárta. M: 7,7, sz: 5,4, v: 1,5 cm (IV.90.156.1.; M. NEPPER 1996, 272. 35. kép, 273. 37. kép).

201. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 199. sír: az ereklyetartó kereszt elő- és hátlapja

200. sír (228. kép, 309. tábla)

Inf. II. Csvh: 151 cm, sm: (a legyalult felületen) 62 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott

helyzetű váz. Mindkét kar könyökben behajlítva. A gerincoszlopon támaszkodó jobb alkar fölött, azzal csaknem párhuzamosan feküdt a bal alkar. A lábszárak szorosan összezárva, a sarkak összeértek, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A homlokcsonton nagy kiterjedésű gyógyult csontsérülés, amely nem sebészi trepanáció nyoma. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán 1-1, vastkos, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített, különböző nagyságú, nyitott karika, egyik vége kissé elhegyesedik, a másik lekerekített, á: 2,1x1,9, ill. 1,6x1,8 cm (IV.90.157.1.).
2. A nyakban 2 vastkos bronzszázból sodrott, hurkos-kampós végű torques, á: 16,2x17,25 cm (IV.90.157.2.).
3. A jobb alkar alatt 2 igen vékony bronzszázból sodrott karperec apró töredékei (IV.90.157.4.).
4. A bal kulcscsonton homorú, aranyozott közepű, a virág szirmai utánzó fejű, öntött, a hátoldalán téglalap alakú átfúrt füllel ellátott ezüst ingnyakdíszveret, á: 1,3, m: 0,7 cm (IV.90.157.3.).

201. sír (228. kép)

Mat. férfi. Csvh: 165 cm, sm: (a legyalult felületen) 26–28 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé hátra billent, az állkapocs leesett. Az egyik kar a test mellett volt nyújtva, az alkar a medencelapát közepére támaszkodott. A másik könyökben kissé behajlítva a jobb medencelapát belső ívére támaszkodott. A lábak nyújtva, a sarkak összefordítva, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

202. sír (228. kép, 310. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: (a legyalult felületen) 52 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett feküdt, a bal kar viszont úgy, mintha levágták s a koponya mellé dobták volna. Felhúzott jobb lába kissé oldalra dőlt, a sarkak összeértek, a lábfejek oldalra döltek. A csontokon lepra nyomai (PÁLFI–OLÁH 1992). A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt kerek átmetszetű vékony bronzhuzalból készített karika kis töredéke (IV.90.158.1.).
2. Közvetlenül a gerincoszlop bal oldalán, a kulcscsont eredeti helye alatt 5-6 cm-re, nyomott gömbhasú, az alján még egy dudorral, a füle alatt pedig bordával díszített öntött bronz fülesgomb, m: 1,5, sz: 0,9 cm (IV.90.158.2.).
3. A bal lábszár mellett belül, a belső boka mellett és a jobb lábfejen 1-1 nyílhegy. Az egyik villásan kétágú, a másik hosszú vágóélű deltoid alakú, ez utóbbinál a

vessző végét körülvevő kötözés is ép, h: 6,7, ill. 9,85 cm (IV.90.158.3.).

203. sír (228. kép, 310. tábla)

Inf. I. Csvh: nem mérhető, sm: (a legyalult felületen) 30 cm, t: NY–K (270°–90°). Feltehetően háton fekvő váz. A koponya jobbra és erősen előre billent. A csontok nagy része hiányzott. Felszedve.

Melléklet:

1. A koponyától jobbra erősen lekoptatott, feltehetően malmoktörödék, h: 13,4–17,0 sz: 12,2–13,9, v: 5,0–7,5 cm (IV.90.159.1.).

204. sír (229. kép, 313. tábla)

Sen. nő. Csvh: 142 cm, sm: 80 cm, t: DNY–ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent, az állkapocs leesett. A jobb kar enyhe ívben simult a jobb medencelapát szélére. A bal kar könyökben erősebben volt behajlítva, a csukló a gerincoszlop utolsó csigolyáin támaszkodott. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé, a lábfejek kifelé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb combcsont felső végén, a külső oldalától 5 cm-re, hegyével az alsó lábszárak irányába ép kis vaskés a pengét védő bőrtok egy részének maradványaival, h: 10,1, pengéh: 6,85, pengesz: 1,5–1,2–0,7 cm (IV.90.160.1.).

205. sír

Sen. nő. Csvh: 152 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY–DK (309,4°–129,4°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előrebillenve a jobb oldalán feküdt. A jobb kar szorosan a test mellett volt, a kézfej a jobb combcsont felső végére simult. A bal kar ugyancsak szorosan simult a test mellé, de az alkar a bal medencecsont szélére támaszkodott, a kézfej a bal oldali szeméremcsontra ért. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek kétoldalra dőlve helyezkedtek el. Aszeptikus osteonecrosis, Perthes–Calvé–Legg–kór (PÁLFI–MARCSIK–OLÁH–FARKAS–DUTOUR). A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. Vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült pici karika töredéke.

206. sír (229. kép, 312–313. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 169 cm, sm: 105 cm, t: DNY–ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya kissé jobbra billent. Mindkét kar lazán nyújtva a test mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással

párhuzamosan bal felé fordulva feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya fölött koporsókapocs, h: 9,8, sz: 1,8 cm (IV.90.161.4.).
2. A jobb váll fölött lúd két darabra törött humerusa (IV.90.161.5.).
3. A csonttól jobbra koporsókapocs töredéke, a jobb könyöktől kifelé pedig egy ívelt, 1 cm szélességű vaspánt 3 darabban, a jobb kéz ujjhegyeitől 7 cm-re pedig egy újabb vaspánttöredék, h: 8,6, 5,4 cm (IV.90.161.4.).
4. A bal oldalon, a koponya felső harmadától, a váll fölött 20 cm-rel kezdődött a tegez, s a bal kézfej ujjhegyeinél ért véget, a tegez tehát a bal karon volt végigfektetve.
 - a: Innen kerültek elő az akasztófüles tegezoldal-merevítő pálcák töredékei, valamint a felerősítésükhöz használt apró bronzzegecskek,
 - b: a tegezfenékbronz a merevítőpálcák indításával, á: 16,0x7,5, pántsz: 2,3 cm (IV.90.161.3.).

202. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 207. sír: csüngős ingnyakdíszek

5. A tegezben rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, a vessző végét körbefogó kötözés nyomával, h: 7,1 cm (IV.90.161.2.).
6. A tegez alatt, a tegezfenektől 5 cm-re egyenes, csaknem ép vaskés, h: 12,65, pengesz: 1,4 cm (IV.90.161.1.).

207. sír (202., 229. kép, 311. tábla)

Ad-Mat. nő. Csvh: 154 cm, sm: 73 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya picit balra billent. A jobb kar enyhe ívben hajlott a jobb medencelapát közepére, a kézfej csontjai a medencébe értek. A csaknem derékszögben behajlított bal kar csuklója a gerincoszlopra támaszkodott, a kézfej csontjai a jobb medencelapát fölött nyúltak a jobb alkar csuklója felé. A lábak nyújtva és szorosan összezárva, a sarkak egymás felé, a lábfejek oldalra fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán a fültájékon 1-1 nagyméretű, különböző vastagságú, kerek átmetszetű nyitott bronzkarika, egyik vége elhegyesedő, másik lekerekített, á: 2,7x2,7, ill. 2,65x2,0 cm (IV.90.162.1.).
2. A bal kulcscsont fölött gömb alakú, két üreges, füles félgombból álló bronz fülesgomb, m: 1,7, sz: 1,2 cm (IV.90.162.2.).
3. A nyaktájon a ruhát díszítő aranyozott ezüst kerek és csüngős ingnyakdíszveretek sora, mely hegyesszöglet zár be. A felső sor 26 kerek veretből állt, és a ruha nyakát hátul is díszítette. A ruhadísznek a 20 csüngős ingnyakdíszveretből álló alsó sorát 2–2 füles, de alsó rész nélküli veret zárta. A kerek és csüngős ingnyakdíszek felső része egyforma, lyukas közepűek, csupán a gyöngyözött keret a díszük. A csüngős ingnyakdíszeknél a leírt felső részhez kapcsolódik egy húsos levél alakú, ugyancsak gyöngyözött kerettel szegélyezett alsó rész. A felerősítést a kerek veretek hátoldalán lévő 2 zárt pántfülecske szolgálta. A csüngős ingnyakdíszek között bal oldalon 1 db más típusú csüngős ingnyakdíszrel pótolták a valószínűleg elvesztett eredeti darabot. Itt a felső rész rombusz alakú, az alsó pedig lyukas közepű szívforma. Csüngős veretek h: 3,1, kerek á: 1,2x1,2 cm (IV.90.162.3.; M. NEPPER 1996, 272. 36. kép).
4. Ép vasár, h: 10,5 cm (IV.90.162.4.).

208. sír

Juv. nő. Sm: 75 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs hiányzott. Mindkét kar a test mellett volt nyújtva, a bal kézfej rásimult a bal medencelapát szélére. A sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A jobb felkarcsont, a bal alkarcsont, valamint a kéz- és lábfejcsonatok részben hiányoztak, állatjárat bolygathatta meg őket. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

209. sír

Inf. I. Csvh: 56 cm, sm: 59 cm, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, a csontok nagy része elporladt. Felszedve. Melléklet nélkül.

210. sír

Inf. I. Csvh: (medencéig) 40 cm, sm: 44 cm, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, csaknem teljesen elporladt. Felszedve. Melléklet nélkül.

211. sír (229. kép, 313. tábla)

Meghatározhatatlan korú felnőtt nő. Csvh: 145 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő váz. A koponya jobbra és előre billent. A jobb kar könyökben behajlítva, a kézfej a bal medencelapátra simult. A bal kar a test mellett lazán nyújtva. A jobb láb nyújtva, az eredetileg felhúzott bal láb balra dőlt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A kulcsontok fölött 1-1 nagyméretű, pödrott végű, kerek átmetszetű bronzdrótból készült karika, á: 2,9x2,95, ill. 2,8x2,8 cm (IV.90.163.1.).
2. A bal oldalon, a bordák alsó ívénel és az alsó borda alatt körte alakú, 2 üreges füles félgombból álló bronz fülesgomb, m: 2,0, á: 1,05x1,0 cm (IV.90.163.2.).
3. A jobb oldalon az alsó bordák között rúd alakú, három tagúra vágott gyöngy (IV.90.163.3.).
4. Ugyanott bronzpántocska, amely az állapota miatt nem került leltárba.
5. A bal kézfej csontjai között keskeny bronzpántból készült nyitott, egymásra hajló végű gyűrű, á: 1,8x1,6, pántsz: 0,3 cm (IV.90.163.4.).

212. sír (229. kép, 317. tábla)

Mat. nő. Csvh: 153 cm, sm: 50 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és előre billent. Mindkét kar könyökben hegyesszögben felhúzva, a kezek össze lehettek kulcsolva. A lábak nyújtva, a sarkak összefordulva, a lábfejek oldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az arckoponyától jobbra töredékes, a bal hónaljájáról ép, spiráldróttal becsavart huzalú nyitott bronzkarika, á: 2,3x2,2, 2,3x2,2 cm (IV.90.164.1.).
2. A sírföldből töredékes vasár (IV.90.164.2.).

213. sír (229. kép, 314–316. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 50–55 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, robusztus váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar derékszögben

¹⁰⁵ A 316. tábla 1–2. ugyanannak a töredékes hevedercsának kétféle rajza.

behajlítva, a csukló a gerincoszlop közepén támaszkodott. A bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapát felső szélére. A lábak nyújtva. Részleges lovas temetkezés: a térd vonalától kezdődően a jobb lábbszártól 10-15 cm-re volt a lókoponya, a ló egyik mellső lába a jobb térd alatt keresztelte a váz jobb lábszárát s átlósan nyúlt a bal boka felé. A ló másik mellső lába a jobb lábfej előtt, annak mintegy hossz-tengelyében nyúlt előre a lókoponya felé. A ló két hátsó lába a bal lábszár külső oldala mellé volt helyezve, attól 20-23 cm-re, s az egyik hátsó láb innen nyúlt át a bal boka fölött a két lábszár közé. A lócsontváz 17 cm-rel magasabban volt az emberi csontoknál. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Balról, az áll alatt, nyitott, kerek átmetszetű ezüstkarika, a párja a koponya másik oldalán. Különböző méretűek, az egyik végük elhegyesedő, a másik egyenesre vágott á: 2,15x2,1, ill. 1,95x1,7 cm (IV.90.165.1.).
2. A bal kulcsont fölött gomba alakú, öntött bronz fülesgomb, palástjának alsó része sugaras bordázással díszítve, m: 1,3, á: 1,0 cm (IV.90.165.2.).
3. A jobb medencelapát mellett egyenes kis vaskés, a nyele kissé hiányos, pengéh: 7,7, pengesz: 1,15 cm (IV.90.165.3.).
4. A jobb felkarcsont közepétől lefelé tegez:
 - a: Jobb oldalához helyezett tegezének akasztófüles oldalmerevítő pálcái, töredékesek, mellette és benne a felerősítéshoz használt bronzszegecskek.
 - b: Téglalap alakú tegezfedél-borító vaslemez töredéke, a felerősítést szolgáló szegecskek egy részével. A lehajló tegezfedéllemez széle fogazással díszítve, sz: 4,6 cm.
 - c: Tegezfenekabroncs az oldalmerevítő pálcák indításával és a nyakpánt töredékei, pántsz: 1,6, 1,3 cm (IV.90.165.5.).
5. A tegezvasak között 5 hosszú és 2 rövid vágóélű, különböző szélességű, deltoid alakú nyílhegy, mindegyik a tuskéjén a rozsdával megőrzött kötözés maradványaival, h: 10,3, 10,3, 10,1, 8,65, 8,55, 7,8 és 7,4 cm (IV.90.165.4.).
6. Lószerszám:
 - a: A jobb térdtől kifelé, a lócsontok alatt hevedercsant töredékei,¹⁰⁵ sz: 5,7 cm (IV.90.165.6.).
 - b: Ugyanott körte alakú, töredékes kengyelpár, m: 16,6, sz: 13,3, ill. 13,5 cm (IV.90.165.7.).

214. sír (317–318. tábla)

Mat. férfi. Csvh: nem mérhető, sm: 60–65 cm, t: NY-K (270°–90°). Teljesen feldúlt sír. Részleges lovas temetkezés lehetett, mert az embercsontok között lócsontok is voltak. Felszedve.

Mellékletek:

1. Kicsi, egyenes vaskés, h: 9,6, pengéh: 6,5, pengesz: 1,2 cm (IV.90.166.8.).

2. Kisméretű lant alakú csiholó kovával, m: 2,9, sz: 5,0 cm (IV.90.166.2–3.).
3. Töredékes, hiányos ijkarvégborító csontlemezpár, a végén bronzzegecsléssel. A lemez élén duplasoros cikkcakk vésés nyomaival, h: 18,0 cm (IV.90.166.4.).
4. Tegez vasalásának apró töredékei (IV.90.166.6.).
5. A feldúlt sírból 4 nyílhegy került elő: 1 rombusz alakú, hosszú vágóélű, 1 deltoid alakú hosszú vágóélű, egy rövid ép páncélszűrő, valamint egy rövid vágóélű, deltoid alakú, a széles pengéjén mindkét oldalon 1-1 háromszögű kivágással ellátott unikális gyújtónyílhegy (M. NEPPER 1996, 274. 38. kép), h: 12,9, 8,7, 7,6 és 7,1 cm (IV.90.166.1.).
6. Kagylószerűen lekoptatott fenőkő töredéke, h: 4 cm (IV.90.166.5.).
7. Nagy, négyszögletes hevedercsat fele, sz: 5,7 cm (IV.90.166.7.).

215. sír (313. tábla 12.)

Inf. II. Csvh: 133 cm, sm: 30 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponyát és a mellkast állatjártat megbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kézfej mellett egyenes kis vaskés, h: 8,5, pengesh: 5,6, pengesz: 1,2 cm (IV.90.167.1.).

216. sír

Inf. I. Csvh: 81 cm, sm: 30 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Felszedve. Melléklet nélkül.

217. sír (313. tábla)

Inf. I. Csvh: nem mérhető, sm: 30 cm, t: NY–K (270°–90°). Feltehetően állatjártat bolygatta meg. Csontok felszedve.

Mellékletek:

1. A nyaktájékon hurkos végű vas nyakperccel töredékei (IV.90.168.1.).
2. A nyaktájékról szemesgyöngy, amely elporlott.

218. sír (229. kép, 320. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 165 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY–DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt és 8 cm-rel magasabban volt a váznál. Az állkapocs leesett. A jobb kar a test mellett, a kézfej a medencelapát alá simult. A bal kar enyhe ívben simult a bal medencelapát belső oldalára, a kéz tenyérrel fölfelé feküdt, a medence közepén úgy, mintha valamit tartott volna. A lábak nyújtva, a lábfejek jobbra fordulva egymással párhuzamosan feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb oldalon a bordák között, a kulcsont belső végétől 10 cm-re igen keskeny, vastag, deformált, három-

szög átmetszetű ezüsthuzal. H: 5,3, sz: 0,3 cm (IV.90.169.1.).

2. A sírföldből csiholó és
3. ismeretlen vastárgy töredékei. A rossz állapotuk miatt egyik sem volt leltározható.

219. sír (230. kép)

Sen. férfi. Csvh: 155 cm, sm: 72 cm, t: DNY–ÉK (244,7°–64,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A karok a test mellett nyújtva, a kézfejek a combcsont felső végére simultak. A lábak nyújtva, a lábfejek befelé dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

220. sír (230. kép, 319. tábla)

Juv. nő. Csvh: 155 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent. Mindkét kar enyhe ívben a medencelapátok belső ívére simult. A lábak nyújtva, a lábfejek befelé dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fültájékon 1-1 nagyméretű, nyitott, kerek átmetszetű ezüsthuzal karika. Egyiknek sérült mindkét vége, a másik végei egyenesre vágva. Á: 2,6x2,8, ill. 2,7x2,78 cm (IV.90.170.1.).
2. A bal kulcsont és az alsó állkapocs között nagyméretű aranyozott ezüst, üreges, füles díszgomb. A fül és a gömb találkozásánál, a legnagyobb kihasodásnál és a gömb alján 1-1 gyöngyözött koszorú, s az alján ebben ül egy granulált gömb. M: 2,3, á: 1,4 cm (IV.90.170.2.).
3. A jobb oldalon, a bordák között, igen vékony ezüstlemezről préselt ruhadísz töredéke, egy virág szirmai s a közepén elhelyezkedő porzóit utánozó forma. A felerősítéshez több helyen átfúrva, á: 2,8 cm (IV.90.170.5.).
4. A jobb alkar közepén vastag, nyitott, elhegyesedő végű, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 6,1x7,2 cm (IV.90.170.3.).
5. A bal a csuklóról kissé a kézfej felé lecsúszva pödrott végű bronz pántkarperec, á: 5,9x6,2, pántsz: 1,2 cm (IV.90.170.4.).
6. A bal medence alól töredékes állapotú, pödrott végű bronz pántkarperec, á: 5,9x6,1, pántsz: 1,2 cm (IV.90.170.4.).
7. A jobb alkarra és bordákra kicsi, vasból készült lyukasztó támaszkodott, h: 9,1 cm (IV.90.170.6.).

221. sír (230. kép, 319. tábla)

Inf. I. Csvh: 70 cm, sm: 98 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. Mindkét kar behajlítva feküdt a test mellett. A koponya szétporladt, a kéz- és lábfejsontok hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsonton 1 körte alakú, a jobb könyökhajlatban 2 öntött bronz fülesgomb, az egyik lapos, a másik gomba alakú. Ez utóbbi alsó része sugarasan gerezedelt. M: 1,6, 1,25 és 1,25, á: 0,9, 0,9 és 0,7 cm (IV.90.171.1.).
2. A mellkas jobb oldalánál és a jobb felkarcsont belső oldalánál 3 gömbtestű bronz fülesgomb, amely 2-2 üreges füles félgombból áll össze, m: 1,7, 1,7 és 1,55, á: 1,15, 1,1, és 0,95 cm (IV.90.171.1.).

222. sír (230. kép)

Juv. Csvh: 170 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben behajlítva, a derékszögben behajlított jobb alkar közepe a gerincoszlopon támaszkodott, a bal csukló pedig a jobb medencelapát felső szélén a gerincoszlop mellett. A lábak nyújtva, a lábfejek kétoldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

223. sír

Inf. I. Csvh és sm: nem mérhető, t: nem állapítható meg. Csak a koponya maradt meg. Felszedve. Melléklet nélkül.

224. sír (230. kép, 320. tábla)

Inf. II. Csvh: 152 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben erősen be volt hajlítva, mindkét alkar közepe pedig a gerincoszlopra támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek jobb oldalra dőlve egymással párhuzamosan feküdtek. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. Bontás közben a sír földjéből egyenes vaskés, h: 8,7, pengé: 5,9, pengesz: 1,2 cm (IV.90.172.1.).
2. Rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, h: 4,5 cm (IV.90.172.2.).

225. sír (230. kép, 320. tábla)

Sen. nő. Csvh: 150 cm, sm: 90 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar lazán a test két oldala mellett feküdt. A lábak nyújtva voltak, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek két oldalra dőltek. A vázat állatjáratok erősen megbolygatták. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán nyitott, közepes vastagságú, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített karika, á: 1,8x2,0 cm (IV.90.173.1.).
2. A jobb és a bal kulcscsont fölött 1-1 bronz fülesgomb, mindkettő 2-2 üreges füles félgombból áll, m: 1,8

cm, 1,2–1,1 cm, ugyaninnen 1 gomba alakú, az alsó részen sugarasan bordázott, öntött fülesgomb, m: 1,2, á: 0,95 cm (IV.90.173.2.).

226. sír (230. kép, 320. tábla)

Inf. I. Csvh: 74 cm, sm: 20–25 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő váz. A koponya balra és előre billent, az állcsúcs a bal kulcscsonton támaszkodott. Mindkét kar a test mellett. A felhúzott lábai egymással párhuzamosan balra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt és a jobb oldali bordák között, néhány cm-re a jobb felkarcsont belső oldalától, 1-1 közepes vastagságú, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített nyitott, egyenesre vágott végű karika, á: 2,05x2,15, ill. 2,25x2,2 cm (IV.90.174.1.).
2. A nyaktájon 2 kis homokszínű üvegpaszta szemcsyöngy, kávébarna hálómintával és berakott dudoros díszítéssel (IV.90.174.2.).
3. A sírföldből vaskés kis töredéke (IV.90.174.3.).

227. sír (230. kép, 320. tábla)

Mat. nő. Csvh: 145 cm, sm: 65 cm, t: ÉNY-DK. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent. Mindkét kar könyökben behajlítva, a csuklók a medencelapátok felső szélén támaszkodtak, a kézfejek a medencébe értek. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb felkarcsont alsó negyedénél 1 ép, gomba alakú, öntött bronz fülesgomb, a másik, ugyancsak gomba alakú példány füle törött, m: 1,25, 1,0, sz: 0,8, 0,7 cm (IV.90.175.1.).

228. sír (231. kép)

Mat. férfi. Csvh: 156 cm, sm: (a legyalult felületen) 90 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya erősen jobbra és előre billent. A jobb arcfél a kulcscsonton nyugodott. A jobb kar a test mellett, a bordáktól eléggé távol feküdt. A bal kar könyökben be volt hajlítva, a csukló és a kézfej a bal medencelapát szélén támaszkodott. A lábak nyújtva, a sarkak összeértek, a lábfejek oldalra dőltek. A mellkast állatjárat erősen megbolygatta. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

229. sír (231. kép, 320. tábla)

Sen. nő. Csvh: nem mérhető, sm: 60 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, erősen bolygott váz. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A sírföldből vastöredékek famaradványokkal (IV.90.176.1.).

230. sír (231. kép)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs leesett. A bal kar könyökben csaknem derékszögben behajlítva, az alkar az alsó harmadánál támaszkodott a gerincoszlopra. Az alkar csontjai szétcsúsztak. A jobb kar szorosan a test mellett nyújtva, az alkar egyik csontja az arckoponya előtt helyezkedett el. A lábak nyújtva. A szeméremcsontok előtt összefüggő sávban faszénmaradványokat figyeltünk meg. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

231. sír (231. kép, 321. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 150 cm, sm: 88 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra billent. A jobb kar enyhe ívben simult a jobb medencelapátra, a kézfej a szeméremcsontok elé ért. A bal kar szorosan a test mellett, a kézfej a combcsont felső részére simult. Az erősen felhúzott bal lába oldalra dőlt, a bokája a jobb alsó lábszáron nyugodott. A koponya és a mellkas felső része 5-6 cm-rel magasabban feküdt, mint a váz többi része. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kéz csontjai alatt egyenes, keskeny pengéjű vaskés, h: 9,7 cm (IV.90.177.1.).

232. sír (231. kép, 321. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 97 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a jobb csukló a jobb medencelapát külső szélén, a bal alkar pedig a medencelapát belső részére simult. A lábfejek bal oldalra dőltek. A váz teljes jobb oldala a válltól a medencéig 2-6 cm-rel magasabban feküdt, mint a bal oldali része, de a combcsontok közepétől a lábfejek felé a váz szintén magasabban feküdt. A csontváz felszedve. (Táltosfoga volt: elől csapfog.)

Mellékletek:

1. Bontáskor a bal oldalról egy-egy vastag, patkó formára hajlított ovális átmetszetű bronzhuzaltöredék, illetve egy kettős hurkolarú bronzhuzaltöredék került elő, az utóbbi kerek átmetszetű, amely fülbevaló felső része lehetett. Á: 2,1x1,25, 1,3x1,3 cm (IV.90.178.1.).
2. A jobb könyök mellett rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, h: 6,3 cm (IV.90.178.2.).
3. A sírföldből vaskés töredékei, nem leltározható állapotban.

233. sír (231. kép)

Mat. nő. Csvh: (mérhető) 144 cm, sm: 110 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amelynek valószínűleg állatjáratok okozták a bolyga-

tottságát főként a medencétől fölfelé eső részen. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

234. sír (231. kép, 321. tábla)

Inf. I. Csvh: 82 cm, sm: 100 cm, t: ÉNY-DK. Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A vállak felhúzza, mindkét kar a test mellett, a jobb és bal kézfej a medencelapátoktól kifelé 5-8 cm-re feküdt. Mindkét láb párhuzamosan nyújtva. A lábfejcsontok szétporlottak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsont fölött 2 ályukasztott kauricsiga, m: 1,65, 1,55, sz: 1,1x0,7, 1,1x0,7 cm (IV.90.179.1.).

(235. sír: bronzkori.)

236. sír (232. kép)

Inf. I. Csvh: 90 cm, sm: 100 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bordák, a jobb és a bal oldali karcsontok, valamint a bal láb csontjainak egy része hiányzott. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

237. sír (232. kép)

Mat. férfi. Csvh: 167 cm, sm: 80 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé jobbra és erősen előre billent. A jobb kar enyhe ívben simult a medencelapát belső szélére. A bal kar könyökben erősen be volt hajlítva, az alkar a gerincoszlopra támaszkodott. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek két oldalra dőlve helyezkedtek el. A vázon valószínűleg lepra nyomai (PÁLFI-OLÁH 1992). A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

238. sír

Meghatározhatatlan korú felnőtt nő sírja. Csvh: nem mérhető, sm: (a legyalult felületen) 80 cm, t: nem állapítható meg. Bolygatott, feldúlt sír. A koponya az eredeti helyéről dél felé elmozgatva. A lábak nyújtva, a kar-, borda- és medencecsontok, valamint a kéz- és a lábfejcsontok hiányoztak. Melléklet nélkül.

239. sír (232. kép, 321. tábla)

Mat. nő. Csvh: 163 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt és előrebíllent teljesen az arcra. Az arckoponya a kulcscontra simult. Mindkét kar enyhén behajlítva s karba fonva feküdt a hastájékon. A lábak nyújtva, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek előre nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A jobb kéz gyűrűsujján fejes bronzgyűrű. A gyűrű feje sarkára állított négyszög alakú, mind a négy sarkában egy-egy bemélyített pontkörös dísszel, á: 2,3 cm (IV.90.180.1.).

240. sír (232. kép, 321. tábla)

Mat. nő. Csvh: 160 cm, sm: 80 cm, t: ÉNY-DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar könyökben erősen be volt hajlítva, a két alkar egymással párhuzamosan a gerincoszlopon nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek két oldalra dőlve helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal kulcscsont fölött nyitott, egymásra hajló végű, kerek átmetszetű bronzkarika, a karika egyik vége elvékonyodó, a másik lekerekített, á: 2,45 cm (IV.90.181.1.).
2. Mindkét alkar közepén 1-1 elhegyesedő végű nyitott, kerek átmetszetű, öntött bronz huzalkarperec, á: 6,85x6,5, ill. 6,9x6,55 cm (IV.90.181.2.).

241. sír

Meghatározhatatlan korú felnőtt sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: nem állapítható meg. Teljesen bolygatott, feldúlt sír, amelynek környékéről lócsontok kerültek elő.

Melléklet nélkül.

242. sír (232. kép, 321. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 155 cm, sm: 80 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra és hátra billent. Mindkét kar könyökben behajlítva. A gerincoszlopra támaszkodó bal alkart a medencecsontok felső végénél keresztezte a jobb alkar. A lábak nyújtva, mindkét combcsonton feltűnő csontbetegség (osteomyelitis) volt észlelhető. A lábfejek oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 nyitott karika, az egyik ezüsből, a másik bronzból, az utóbbi töredékes. Mindkettő kerek átmetszetű, de különböző vastagságú huzalból készült, á: 1,9x1,7 cm (IV.90.182.1.).

243. sír (232. kép)

Mat. férfi. Csvh: 153 cm, sm: 103 cm, t: ÉNY-DK (281,2°–101,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé hátrabillent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben behajlítva s a melltájék alatt karba fonva feküdt. A lábak nyújtva, a sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek oldalra dőlve nyugodtak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

244. sír (232. kép)

Sen. férfi. Csvh: 134 cm, sm: 55 cm, t: NY-K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt, az állcsúcs a bal kulcscsontra támaszkodott. Mindkét kar a test mellett nyugodott. Az eredetileg felhúzott lábai két oldalra, „békaterpeszbe” dőltek szét. A két sarok csaknem összeért, a lábfejek két oldalra dőltek. A combközéptől térdig a lábak 10 cm-rel magasabban feküdtek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

245. sír (326. tábla)

Mat. férfi. Csvh: nem mérhető, sm: 125 cm, a sírgödörre ásott rablógödör faltjának t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Robusztus váz. A bolygatás rituálisnak látszott, s talán csak a jobb alsó lábszár maradt az eredeti helyzetében. A koponya a jobb medencecsont helyén, a hatalmas combcsontjai pedig a mellkas helyén feküdtek. Részleges lovas temetkezés. A vele eltemetett ló patája és csontjai a sír fel-tételezett végében kerültek elő. A csontok felszedve.

Melléklet:

1. A koponya mellett töredékes vaskés(?) (IV.90.183.1.).

246. sír

Inf. I. Csvh: (mérhető térdig) 57 cm, sm: 75 cm, t: DNY-ÉK (253,1°–73,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A karok a test mellett nyújtva, az alkarok és a lábszárcsontok szétporlottak. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

247. sír (232. kép, 322–323. tábla)

Mat. férfi. Csvh: (csípőtől a sarokig) 100 cm, sm: 105 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz, amely a medencétől fölfelé teljesen bolygatott volt, de a bolygatást nem állatjárat okozta. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A férfi jobb oldalán fekvő csontos íj feltehetően az eredeti helyén maradt. Nyugalmi állapotban helyezték a sírba, s a sírban mért hossza így 140 cm volt. A reflexíj 6 csontborításából 4 – 3 íjkarvégborító és 1 markolatborító – épen maradt meg. Az íjmarkolatborító csontlemezpáron, annak mindkét végén bekarcolással kialakított 2-2 háromszög alakú mezőben bekarcolt hálómintával díszítve, s a szélein egysoros, ugyancsak bekarcolt cikkcakkminta fut. H: 24,1, 24,0, 24,8, 18,5 és 14,8, 12,3 cm (IV.90.184.3.).
2. A váz bal oldalán, a feltételezett könyöktájéktól a bal combcsont közepéig a tegezének vasalása és famaradványai, valamint a vasból készített 2 tegezfűggesz-

tő karika került elő. Az utóbbiak egyike kerek átmetszetű, a másik karika lapos, ovális átmetszetű, á: 2,8x2,8, ill. 2,6x2,6 cm (IV.90.184.2.).

3. A deréktájon ovális vascsat pecekkel, h: 4,1, sz: 3,1 cm (IV.90.184.1.).
4. Ugyanott egy pajzs alakú bronzcsat kerete (bújtatókeret?), h: 2,5, sz: 1,4 cm (IV.90.184.1.).
5. A tegezmaradványok között 3 rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy és 1 páncélszűrő példány tuskés pengevége, h: 7,8, 7,8, (rekonstrukciós:) 8,3, 5,6 cm (IV.90.184.4.).
6. Előkerült még egy ívelt vasdarab, h: 10,2 cm (IV.90.184.5.).

248. sír (203., 233. kép, 324–325. tábla)

Juv. nő. Csvh: 160 cm, sm: 107 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben behajlítva, az alkarok a medencére simultak. A lábak térdben összeértek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyakban vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült hurkos végződésű nyakperec, a feltehetően kampós vége letörött, hiányzik. á: 16,0 cm (IV.90.185.2.).
2. A jobb és a bal kulcscsont fölött 1-1 öntött gomba, illetve erősen korrodált, gömb alakú, bronz fülesgomb, m: 0,9, 1,0, 1,2 cm (IV.90.185.1.).
3. Mindkét kulcscsont váll felőli végétől félkörívben egy-egy rombusz alakú verettel kezdődött a veretsor, amelyből a bal oldali 4. veret alól kezdődően egy másik veretsort varrtak a ruhára. A ruhát díszítő aranyozott ezüst lemezes veretek 7 típusba sorolhatók: 2 db aranyozott ezüst rombusz alakú ingnyakdíszveret, melynek négy sarkán és közepén alig kiemelkedő kis dudor ül, s a felerősítését a veret peremén átfúrással oldották meg, á: 2,1x1,3 cm. 4 db enyhén tojásdad formájú, lyukas közepű aranyozott ezüstveret, körben elnagyolt, egymáshoz szorosan tapadó dudorsor keretezéssel, a hátoldalon téglalap alakú átfúrt lemezfüllel, á: 1,6x1,5 cm. 2 db kerek alapú, aranyozott bemélyedő közepű veret, körbefutó gyöngyözött kerettel, a hátoldalon 2-2 zárt füllel a felerősítéshez, á: 1,4x1,3 cm. 1 db kerek alapú, gomba formájú veret, a pereme körben rovátkolt díszítéssel, a hátoldalon pedig két kis hurokfül ül, á: 1,5x1,5 cm. 3 db gomba fejű díszítetlen kis veret, amelynek felületét körbefutó, alig bemélyedő árkolás tagolja, á: 1,3x1,3 cm; közülük 2 db-on utólag fúrt 2 lyukkal a felerősítéshez, mivel a nagy hurokfülei letörték. 10 db homorú közepű, díszítetlen felületű, kerek alapú veret háromféle méretben és a felerősítéshez háromféle típusú fülelletel, amelyek mindegyike a homorú közepük alatt, a hátoldalon helyezkedik

el, á: 1,6x1,5, 1,4x1,4, 1,3x1,3 cm. 8 db enyhén kiemelkedő közepű, kerek alapú, csupán sekély árkolással megbontott felületű, a hátoldalon 2-2 fülecskével ellátott veret, á: 1,3x1,3, 1,4x1,3 cm (IV.90.185.4.).

4. Mindkét alkar közepén 1-1 elhegyesedő végű vaskos, nyitott, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec. Az egyik darab mindkét vége elhegyesedik, a másiké egyenesre vágott, á: 6,6x6,85, ill. 6,65x7,3 cm (IV.90.185.3.).

203. kép: Sárrétudvari-Hízó föld 248. sír: viseleti rekonstrukció

249. sír (233. kép, 326. tábla)

Ad. nő. Csvh: 153 cm, sm: 105 cm, t: DNY-ÉK (230,6°–50,6°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt előrebillenve, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben enyhén behajlítva, a csuklók a medencelapát felső szélén. A lábak nyújtva, a sarkak csaknem összeértek, a lábfejek oldalra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal fültájékon 1-1 nagyméretű, pödrött végű, töredékes, kerek átmetszetű bronzkarika, á: 2,9x2,9, ill. 2,7 cm (IV.90.186.1.).
2. Mindkét csuklón 1-1 vaskos, kerek átmetszetű, az egyik végén elhegyesedő bronz huzalkarperec, á: 6,0, ill. 6,6x6,8 cm (IV.90.186.2.).
3. A jobb oldalon a bordák között, csaknem a felkarcsontnál, vasból készült ép lyukasztó, h: 8,3 cm (IV.90.186.3.).

(250. sír: bronzkori.)

251. sír (233. kép, 326–328. tábla)

Inf. II. Csvh: 145 cm, sm: 75 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt és kissé előrebillent, az állcsúcs a jobb kulcsonton támaszkodott. Mindkét kar enyhe ívben simult a medencelapátokra, az ujjak összefonva a medencében. Részleges lovas temetkezés: a jobb lábfej előtt volt a lókoponya és alatta a végtagsontok. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. A koponya alatt rossz minőségű, kerek átmetszetű ezüstdrótból készült, oválisra hajlított karika, á: 2,3x1,6 cm (IV.90.187.1.).
2. A sírföldből aranyozott ezüst kerek ingnyakdíszveret, a közepe árkolt, amely egy kissé kiemelkedő dudort vesz körbe. A hátoldalához visszahajlított keskeny pánt szolgálta a felerősítést (IV.90.187.2.).
3. Mindkét könyökhajlatban 1-1 nyitott, elhegyesedő végű öntött, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 6,6x6,8, ill. 6,45x6,5 cm (IV.90.187.3.).
4. A jobb medencelapát mellett igen rossz állapotban lévő övcsat, amely már a sír felszedésekor széthullott.
5. A bal combcsont mellett széles pengéjű, ép kis vaskés, h: 10,0, pengesz: 1,4 cm (IV.90.187.4.).
6. A bal medencelapát alatt töredékes, lant alakú csiholó kovával, m: 2,7, kova: 1,3x1,5x1,0 cm (IV.90.187.5–6.).
7. Íj:
 - a: A jobb váll előtt íjkarvégeborító lemezpár, a végei elnagyolt hálómintával díszítve, h: 18,4, 17,3 cm.
 - b: A jobb csuklótól az alkar egyharmadáig az egyik maroklatborító lemez, a széle néhol hálóminta bevagdossással, a párja a két combcsont között, közelebb a jobb combcsonthoz, h: 11,8, 11,8, legnagyobb sz: 2,8, 2,8 cm (IV.90.187.8.).
8. A sír földjéből villásan kétágú nyílhegy, a tövise törött, h: 5,4 cm (IV.90.187.7.; M. NEPPER 1996, 268. 28. kép).
9. Lószerszám:
 - a: A ló koponyájának felszedésekor nagyméretű, ovális hevedercsat kerete, h: 6,2, sz: 4,3 cm (IV.90.187.9.).
 - b: A bal lábfej előtt nagykarikás csikózábla kis töredékei, karikaá: 8,2 cm (IV.90.187.10.).
 - c: A jobb lábszár mellett, annál 15 cm-rel magasabban talán trapéz alakú vállas kengyel töredékei (IV.90.187.11.).

252. sír (233. kép, 327–328. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 160 cm, sm: 80 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal

oldalán feküdt. A jobb kar csaknem derékszögben volt behajlítva, a bal a test mellett lazán nyújtva. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vastkos ezüsthuzalból készített karika. Az egyik végén egyenesre vágott, a másik végén lekerekített, á: 2,6x2,4 cm (IV.90.188.1.).
2. A jobb alkar közepén pödrött végű ezüst lemezkarperec, á: 6,9x6,8, pántsz: 1,7 cm (IV.90.188.2.).
3. Nyelével a jobb könyökhajlat felé keskeny pengéjű vaskés nyél felőli töredéke (IV.90.188.3.).
4. A jobb alsó lábszár fölött 16 cm-rel tegez:
 - a: Vasalásának apró maradványai, melyeket felszedni sem lehetett és
 - b: líra alakú bronzcsat pecekkel, h: 2,9 cm (IV.90.188.4.).
5. A jobb alsó lábszár közepétől mindkét lábfejet beborította a ráhelyezett lószerszám:
 - a: Nagykarikás csikózábla töredékei, karika á: 7,8 cm (IV.90.188.6.).
 - b: Lekerekített téglalap alakú, lapos csatkeretű hevedercsat, h: 5,4, sz: 4,4 cm (IV.90.188. 5.).
 - c: Feltehetően trapéz alakú kengyelpár töredékei (IV.90.188.7.).

253. sír (233. kép, 325. tábla)

Mat. nő. Csvh: (koponya nélkül) 130 cm, sm: 53 cm, t: ÉNY–DK (286,9°–106,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya elporladt. Mindkét kar könyökben behajlítva a bordák alá simult, a csuklók a medencelapátok felső ívén támaszkodtak. A lábak nyújtva, a lábfejek két oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Bontás közben előkerült egy, az egyik végén elhegyesedő, kerek átmetszetű bronzhuzalból készült gyűrű, á: 2,1x2,2 cm (IV.90.189.1.).
2. A jobb karon sodrott hurkos-kampós végű bronz karperec. Egyetlen drótot hajtottak ketté, megsodorták, majd újból kettéhajtották és úgy sodorták újra. A kampós végén szabadon lévő két szálát laposra kalapálták és több cm hosszúságban a karperec egyharmad hosszúságáig tizenhatszor visszatekeresztették, s ezzel egyszersmind rögzítették is. Á: 7,85x7,8 cm (IV.90.189.4.; M. NEPPER 1996, 275. 42. kép).
3. A jobb kézen nyitott, egyenesre vágott végű, háromszög átmetszetű bronzpántból készült gyűrű, á: 2,05x2,25, pántsz: 0,4 cm (IV.90.189.2.).
4. A bal karon nyitott, elhegyesedő végű öntött, kerek átmetszetű, nyitott bronz karperec, á: 7,1x7,1 cm (IV.90.189.3.).
5. A bal kéz gyűrűsujján háromszög átmetszetű bronzpántból készült gyűrű, egyenesre vágott végekkel, á: 2,2x2,4, pántsz: 0,3 cm (IV.90.189.2.).

254. sír (233. kép, 334. tábla)

Inf. I. Csvh: (térdig mérhető) 65 cm, sm: 65–70 cm, t: ÉNY–DK (295,3°–115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya előrebillent, az állcsúcs a jobb kulcsonton támaszkodott. Mindkét kar a test mellett, a jobb kézfej a jobb medencelapáton nyugodott, a két tenyér a medencecsontokhoz simult. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb tarkótájon vékony, nyitott, kerek átmetszetű bronzkarika, rajta egy szem zöld bordázott pasztagyöngy, á: 2,55x2,55 cm (IV.90.190.2.).
2. A jobb kézfej tájkáról keskeny bronzpántból készült gyűrű töredéke. Az egyik egyenesre vágott végén fűrt lyuk, pántsz: 0,3 cm (IV.90.190.1.).

255. sír (233. kép, 334. tábla)

Mat. nő. Csvh: (koponya nélkül) 134 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, bolygatott váz. Mindkét kar könyökben behajlítva, s eredetileg a jobb kézfej fölött lehetett a bal. A jobb felkarcsont a medence és a két combcsont között, annál 15 cm-rel magasabban feküdt, az állkapocs pedig a medence felőli végén; a koponya többi része azonban hiányzott. A sarkak egymás felé, a lábfejek kifelé fordulva helyezkedtek el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb vállcsúcs fölött egy igen vastag, kerek átmetszetű ezüst- és egy vékonyabb, nyitott, ovális átmetszetű bronzkarika, á: 2,25x2,3, ill. 2,5x2,3 cm (IV.90.191.1.).
2. Ugyanitt rombusz alakú aranyozott ezüst ruhaveret töredéke (IV.90.191.3.).
3. A jobb kézfej környékéről nyitott, a közepén éles gerincelt öntött bronzgyűrű, a mellkas tájkáról a másik, de szélesebb, mindkét szélén kiugróan bordázott pántgyűrű, á: 2,2x2,3, ill. 1,95x1,9, pántsz: 0,35, ill. 0,45 cm (IV.90.191.2.).
4. A sírföldből töredékes, lant alakú vascsiholó töredékei (IV.90.191.4.).

256. sír (233. kép, 334. tábla)

Sen. nő. Csvh: 153 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent, az állkapocs leesett és a bal kulcsonton támaszkodott. A jobb kar a test mellett, a bal kar szorosan követte a test vonalát és a bal medencelapát alatt helyezkedett el. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb fültájékon és a koponya bal oldalán 1-1 rosszüzüst, nyitott, töredékes, hiányos karika, á: 2,2, ill. 2,4 cm (IV.90.192.1.).
2. A jobb fültájékon, a karika fölött 2 üregecses fülcsont, a bal felkar felső harmadánál 1 töredékes, üregecses, fülcsont bronz félgomb, m: 1,4 cm (IV.90.192.2.).

257. sír (234. kép, 327., 329–330. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 166 cm, sm: 90 cm, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt. A jobb kar könyökben csaknem derékszögben behajlítva, az alkar a gerincoszlopon támaszkodott. A bal kar szorosan a test mellett, az alkar a bal medencelapát közepére támaszkodott csuklóval, a kézfej pedig a gerincoszlop alsó végén nyugodott. Részleges lovas temetkezés: a lókoponya a bal combcsont mellett, orral az emberi koponya felé, annál 18 cm-rel magasabban feküdt, a lábfejek fölött pedig a ló végtagcsontjai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt vékony, nyitott, töredékes ezüstkarika, egyik vége elhegyesedik, másik vége egyenesre vágott, á: 1,7 cm (IV.90.193.1.).
2. A jobb medencelapát mellett, a jobb combcsont fején egyenes kis vaskés, nyele lekerekített, közepén egy szegecs a felerősítéshez, h: 11,3, pengeh: 6,9, pengeh: 1,2 cm (IV.90.193.2.).
3. A bal combcsont belső oldalától 6 cm-re töredékes lant alakú vascsiholó (IV.90.193.3.).
4. Vastagból készült kicsi, kerek övcsat pecékkel, a váz jobb oldalán, á: 2,8x2,8 cm (IV.90.193.4.).
5. A váz jobb oldalán, a csípőcsonttól lefelé tegezmaradványok:
 - a: Akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák töredékei.
 - b: A jobb combcsont fejének külső oldalánál pontkörös díszítésű tegezsíjdíszítő csontléc töredéke, h: 8,4, sz: 0,4 cm. Ugyanitt a téglalap alakú töredékes tegezfedel-borító csontlemezt, két sarka lekerekített. Rekonstrukciós h: 10,5, sz: 4,5 cm (IV.90.193.6.).
 - c: Tegezfenekabroncs és nyakpánt apró töredékei.
6. 4 rövid vágóélű, deltoid formájú töredékes, valamint 2 ép páncélszűrő nyílhegy hosszú tüskével, utóbbiak h: 11,4, 9,3 cm (IV.90.193.5.).

7. Lószerszám:

- a: A lábfejek fölött 15 cm-rel magasabban töredékes csikószabla, csak az egyik karika ép, á: 7,1x7,1 cm (IV.90.193.8.).
- b: A lócsontok között lekerekített sarkú téglalap alakú, ép hevedercsat, h: 5,0, sz: 4,3 cm (IV.90.193.7.).

258. sír (234. kép, 330–333. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 169 cm, sm: 50 cm, t: ÉNY–DK (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent, az állkapocs leesett. A jobb alkar az eredeti helyéről kimozdult, a bal kar nyújtva volt a váz mellett. A lábak és a lábfejek egyenesen nyújtva. Részleges lovas temetkezés: a váz bal oldalán, koponyatetővel a fel-

karcson felé feküdt a lókoponya, a levágott végtagok pedig a bal lábszártól balra. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya két oldalán 1-1 vaskos, kerek átmetszetű nyitott ezüstkarika, lekerekített végekkel, á: 2,6x2,6, ill. 2,7x2,63 cm (IV.90.194.1.).
2. A koponya alatt nagyobb aranylemezből kivágott 2 kicsi lemezke, 1,0x1,05, 1,0x0,95 cm (IV.90.194.12.).
3. A bal combcsonton, a tegezvasak között kicsi, egyenes vaskés, h: 8,8, pengesz: 1,2 cm (IV.90.194.2.).
4. Ugyanott kisméretű, lant alakú csiholó háromnegyed része, m: 2,9 cm (IV.90.194.3.).
5. Az íját nyugalmi állapotban a halott bal oldalára fektették:
 - a: A bal vállcsúctól kezdődött és a felkarcsont alsó egynegyedéig tartott az egyik felső íjkarvégborító csontlemez, feltehetően a másik íjkarvégborító lemezt találtuk meg kettétörve a bal medencelapát felső végénél, illetve a jobb combcsont külső oldalának térd felé eső részén, h: 26,1, 19,2 cm.
 - b: Az alsó íjkarvégborító csontlemezpár a bal boka fölött kezdődött és a bal lábfejen túl ért véget, h: 26,7, 18,7 cm (IV.90.194.9.).
6. A bal combcsont felső részére helyezték a tegezt:
 - a: Akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák kicsi töredékei (IV.90.194.6.).
 - b: Vas abroncs töredékek.
 - c: A bal combcsont belső oldala mellett, közel a térdhez díszes, öntött bronz szíjelosztó karika. A közepén gyöngyözött koszorúban kis dudor ül. Ez a közép-rész három hegyes, szív alakú levélkével támaszkodik a karika keretére, ahol 3-3 legömbölyített körmöcskében végződik, á: 3,6x3,8 cm (IV.90.194.4.; M. NEPPER 1996, 274. 40. kép).
 - d: A bal combcsont belső oldalánál 1, a bal könyök külső oldalánál a másik és a bal könyök vonalától 20 cm-re a 3. sima keretű vas tegezfűggesztő karika, egy hiányos, kettő ép, á: 3,3, 3,2 és 2,9 cm (IV.90.194.5.).
7. A tegezvasak között, a bal csípőcsonton 6 rövid vágóélű, deltoid formájú nyílhegy, h: 8,5, 8,3, 8,0, 7,8, 7,8 és 5,1 cm (IV.90.194.7.).
8. Félkör alakú kis vascsat hosszú tövissel, h: 3,25, sz: 2,2 cm (IV.90.194.8.).
9. Félhold formájú lapos csontpecsek, a közepén nagy kerek fűrt lyuk, h: 6,3 cm (IV.90.194.10.).
10. A jobb felkarcsont és a bordák között nyéltámaszos, köpűszárnyas bárd, h: 12,9, élh: 6,9, köpűszárny m: 7,2, nyéllyuk á: 2,65 cm (IV.90.194.11.; M. NEPPER 1996, 274. 39. kép).
11. Lószerszámok:
 - a: A bal medencelapáttól balra kettétört, nagykarikás, vastag szájjvasú csikózábla, karikaá: 7,4x6,9, ill. 7,7x7,4 cm (IV.90.194.13.).

b: Ugyanott gazdagon díszített trapéz alakú, gombos szárú kengyelpár. Bronztausírozású, a sűrű vonalas díszítés a fül alatt, a száraz élén és a talpaló élén is végigfut, m: 20,3, ill. 20,6, sz: 13,25, ill. 14,0 cm (IV.90.194.14.).

12. A koponyától jobb oldalától 10 cm-re juh jobb humerusa (IV.90.194.15.).

259. sír (234. kép, 333–335. tábla)

Mat. férfi. Csvh: 168 cm, sm: 79–80 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű robusztus váz. A koponya teljesen a bal oldalán feküdt. Mindkét kar szorosan a test mellett, a kézfejek a combcsont oldalához simultak. A lábak és a lábfejek nyújtva. Részleges lovas temkezés: a bal oldalon, kevésse a könyök vonala fölött kezdődött, és az emberi vázzal azonos mélységben feküdt a lókoponya, a bal lábfejtől kifelé pedig a levágott lábsontok. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya alatt különböző vastagságú, kerek átmetszetű bronzdrótból hajlított 2 különböző méretű, nyitott karika. Egyik karika hiányos, töredékes, á: 2,15x2,1, ill. 1,7 cm (IV.90.195.1.).
2. A jobb a csuklón ovális átmetszetű, vaskos, töredékes vaskarperec, az egyik vége elhegyesedő, a másik lekerekített, á: 5,6 cm (IV.90.195.2.).
3. A medencetájékról nagyméretű, ép, lant alakú vascsiholó nagyméretű kovával, h: 7,1, sz: 3,6, kova: 2,9x2,4x1,5 cm (IV.90.195.3–4.).
4. A jobb oldalára helyezték a nyugalmi állapotban lévő íját, h: 185 cm.
 - a: Jobb oldalon a tarkó fölött a felső íjkarvégborító csontlemez, az alsó a jobb lábfejen, h: 22,1, 21,9 cm.
 - b: Az íjmarkolat-borító csontlemezpár a jobb combcsont felső vége alól került elő a csontváz felszedésekor, h: 13,6, 13,3, sz: 2,7, 2,7 cm (IV.90.195.5.).
5. A jobb kulcsont fölött 10-13 cm-rel a koponya felé, 3 rövid vágóélű, deltoid formájú és 1 rombusz alakú nyílhegy, a tüskéjére rozsdásodott kötözés maradványaival, h: 9,5, 8,2, 6,9 és 6,45 cm (IV.90.195.6.; M. NEPPER 1996, 274. 38. kép).
6. A bal alsó lábszár közepétől kifelé juh jobb humerusa (IV.90.195.7.).
7. Ugyanott 1 ovális alakú vascsat pecékkel, h: 4,7, sz: 3,5 cm (IV.90.195.8.).
8. A juhcsonttól kezdődően a lószerszám:
 - a: Nagykarikás, vastag szájjvasal ellátott csikózábla. A karikák laposak és igen nagyok, á: 8,3, ill. 8,2, a szájjvas h: 9,4, ill. 8,1 cm (IV.90.195.9.).
 - b: Feltehetőleg trapéz alakú kengyelpár, m: 17,7, sz: 12,5 cm, a másik nem mérhető (IV.90.195.10.).
 - c: D alakú hevedercsat, a pecke hiányzik, h: 4,8, sz: 4,4 cm (IV.90.195.8.).

260. sír

Inf. II. Csvh: 55 cm, sm: 57 cm, t: NY-K (270°–90°).

A bal oldalán fekvő váz, a lábai erősen felhúzva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

261. sír (234. kép)

Mat. nő. Csvh: 164 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. Mindkét kar a test mellett. A sarkak egymás felé fordulva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

262. sír (234. kép, 336. tábla)

Inf. I. Csvh: 88 cm, t: ÉNY-DK (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és kissé előre billent. Mindkét kar enyhe ívben simult az oldalak mellé, a csuklók a medencelapátok felső szélén támaszkodtak. A kissé felhúzott lábak egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal fültájékon kisméretű, vastos ezüst fülbevaló karika. Az egyik végén granulált gömbökből álló gyöngykoszorú, a közepén kiemelkedő dudor, á: 1,7 cm (IV.90.196.2.; M. NEPPER 1996, 275. 43. kép).
2. A bal felkarcsont közepénél, attól kifelé nagy, nyitott, kerek átmetszetű ezüstkarika, á: 2,4x2,4 cm (IV.90.196.1.).
3. A bal oldalon az áll alatt igen jó minőségű ezüsből készült 2 db lemezes korong egymásra csúsztatva, előlapjával fölfelé. A közepe bemélyedő és aranyozott, a szélein négy, hátulról benyomott kis dudor, mellette egy kicsiny fűrt lyuk a felerősítéshez, á: 5,1, ill. 5,1 cm (IV.90.196.6.; M. NEPPER 1996, 276. 45. kép).
4. A korongok alatt két üreges félgömbből álló, körte formájú bronz fülesgomb, m: 1,95, á: 1,15 cm (IV.90.196.3.).
5. A bal oldali bordáktól a medencecsont felé, a bal kar belső oldala mellett, füles bronzcsörgő. A gömbölyű test alján kereszt alakú széles bevágás, a hasán a legnagyobb kihasodáson párhuzamos két árkolás fut körbe, m: 1,9, á: 1,45 cm (IV.90.196.7.).
6. A jobb alkar alatt háromszög formájú, háromkaréjos öntött ezüstveret, a felületén három bemélyedő kör alakú, aranyozott, élesen keretelt dísz. A hátoldalán 3 szegecs, á: 1,35x1,5 cm (IV.90.196.4.).
7. A mellkason 2 kerek, dudorsor díszítéssel ellátott ruha-
verettörödéék (IV.90.196.5.).

263. sír (234. kép, 336. tábla)

Mat. nő. Csvh: 155 cm, sm: 104 cm, t: DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A ko-

ponya a bal oldalán feküdt és erősen előrebillent. Mindkét kar lazán volt nyújtva a test mellett. A lábak szintén nyújtva, a lábfejek két oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán 1-1 nagy vastos, nyitott, kerek átmetszetű ezüstkarika, egyenesre vágott végekkel. Az egyik végük kissé elvékonyodik, á: 3,2x3,3, ill. 3,4x3,45 cm (IV.90.197.1.).
2. Szintén a koponya alatt kerek ezüstveret, a hátoldalán egy szegeccsel, a peremén két átlukasztással a felvarráshoz. A közepe árkolással elválasztva és aranyozva, á: 1,4 cm (IV.90.197.4.).
3. A jobb alkar felső negyedénél tojásdad formára hajlított, elhegyesedő, egymásra hajló végű nyitott, kerek átmetszetű bronz huzalkarperec, á: 6,9x5,7 cm (IV.90.197.3.).
4. A bal alkaron három bronzszáלבól sodrott, igen rossz megtartású, töredékes karperec, rekonstrukciós á: kb. 7,1 cm (IV.90.197.2.).
5. A jobb kézen igen rossz állapotban lévő, vékony, háromszög átmetszetű bronzpántból készült gyűrű apró töredékei.

264. sír (234. kép, 337–339. tábla)

Ad. férfi. Csvh: 173 cm, sm: 70 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra fordult, állkapocs leesett. A jobb kar enyhe ívben simult a keresztcsontra, a bal kar a test mellett volt nyújtva. A lábak nyújtva, sarkok egymás mellé helyezve, lábfejek kétoldalra dőlve feküdtek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Mindkét fültájékon 1-1 kicsiny, igen vastos, kerek átmetszetű, nyitott ezüstkarika ferdén levágott végekkel, á: 1,68, ill. 1,42x1,5 cm (IV.90.198.1.).
2. A bal karján fektették végig fját:
 - a: A felső íjkarvégborító csontlemezpár a vállnál, az alsó a bal külső lábszár mellett, h: 19,8, 12,4, ill. 26,0, 23,8 cm.
 - b: A bal csukló külső oldala mellett az egyik íjmarkolat-borító csontlemez, párja néhány cm-rel mellette, a tegezen, h: 14,1, 13,6, sz: 2,6, 2,7 cm (IV.90.198.2.).
3. A bal lába mellé helyezték tegezét, maradványai a combcsont felső egyharmadától kezdődtek:
 - a: Akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák, h: 24,2, 23,9, 15,6 cm.
 - b: Téglalap alakú tegezfedél-borító csontlemez és keskeny, hosszú tegezsájdíszítő csontpálcák töredékei. A tegezfedő h: 9,2, a pálcák h: 13,1 cm (IV.90.198.3.).
4. A tegezen 1 négyélű páncélszűrő nyílhegy, h: 6,9 cm (IV.90.198.4.).
5. A jobb könyöktől a jobb alsó lábszár egyötödéig feküdt a szablya. A markolatot borító faléc majdnem ép.

A vasból készült keresztvas gömbökben végződött, mára a keresztvas szétporlott, csak a végén lévő gömbök maradtak meg. A penge hegye letörött, h: 73,0, markolathossza a keresztvasig: 15,0, keresztvas sz: 1,5 cm (IV.90.198.5.).

figura, á: 6,05x6,05 cm (IV.90.200.5.; M. NEPPER 1996, 276. 44. kép).

5. A jobb alkaron vaskos, kerek átmetszetű sima ezüsthuzalból készült karperec, á: 4,6x4,45 cm (IV.90.200.4.).

265. sír (234. kép, 339. tábla)

Mat. nő. Csvh: 147 cm, sm: 55 cm, t: ÉNY-DK (298,1°–118,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé balra billent. A karok tompaszöglet zártak be a testtel, a jobb kéz csontjai a medencében, a bal kéz csuklója a gerincoszlopon nyugodtak. A bal kulcscsont felcsúszott a koponya mellé. Lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldala mellett vékony, nyitott bronzhuzal karika, a végei összeérnek, á: 2,0x1,7 cm (IV.90.199.1.).
2. A csontok között 1 homokszínű, kis szemesgyöngy. Lapított gömbszelet alakú, rácsorgatott fehér hálómintával (IV.90.199.2.).

266. sír (235. kép)

Inf. I. Csvh: 85 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalára billent, az állkapocs leesett. A karok lazán nyújtva a váz két oldalán, a lábak egyenesen nyújtva, a lábfejsontok szétporlottak. A csontváz felszedve.

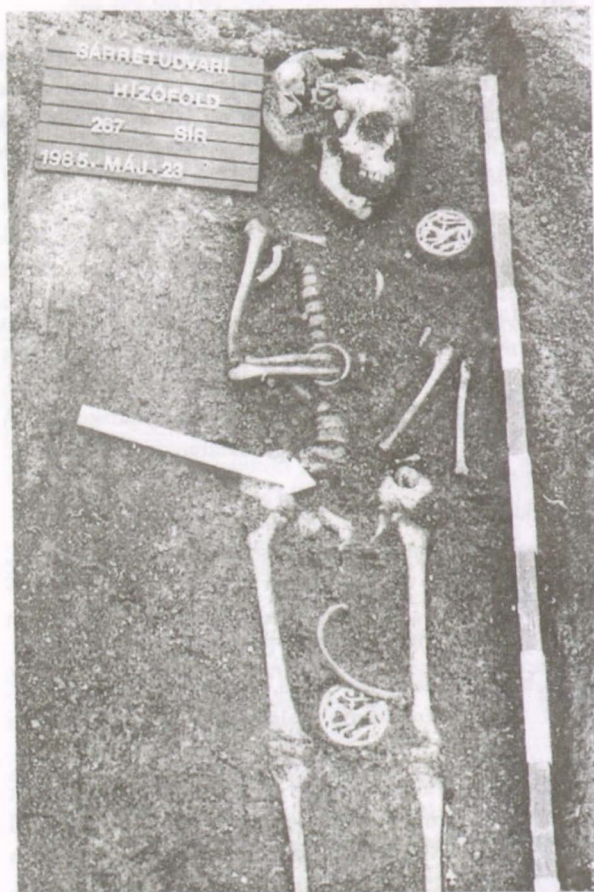
Melléklet nélkül.

267. sír (204–205., 235. kép, 339. tábla)

Inf. I–II. Csvh: 98 cm, sm: 92 cm, t: DNY-ÉK (239,1°–59,1°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra billent és kissé előre. A jobb kar derékszögben be volt hajlítva, a bal felkar bolygatott volt, az alkar a medencén nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek két oldalra dőltek. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A bal fültájékon a koponya alatt, igen vékony, kerek átmetszetű ezüstdrótból készített nyitott karika, á: 1,65x1,9 cm (IV.90.200.1.).
2. A nyakban 15 szem gyöngy: 1 lapított gömb alakú függőlegesen gerezdelt homokszínű és 14 kis szemes, kávébarna színű hálómintával, a hálószemekbe berakott gömböcske alakú díszekkel. A berakott minta nagy része kipotyogott (IV.90.200.3.).
3. A nyaki gyöngyök között a felfűzéshez átlukasztva 3 kauricsiga, mindhárom pénzkauri, m: 1,9, 1,85, 1,6, á: 1,4x0,8, 1,35x0,85, 1,25x0,7 cm (IV.90.200.2.).
4. A bal kulcscsontnál és a térdcsontok környékére lecsúszva 1-1 bronzból öntött, áttört korong. Ugyanabban a sablonban készültek, s rajtuk elnövényiesített állat-

204. kép: Sárrétudvari-Hízófold 267. sír

205. kép: Sárrétudvari-Hízófold 267. sír: a korongok felerősítésének nyoma (fotó: Sugár Lajos)

268. sír (235. kép, 339. tábla)

Mat. nő. Csvh: 150 cm, sm: 93 cm, t: DNY-ÉK (247,5°–67,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya jobbra billent hátsó része töredékesen maradt meg, az állkapocs leesett. A karok igen szorosan a test mellett, az alkarok a medencelapátok alatt feküdtek, a kézfejek a szeméremcsomhoz simulnak. A keresztcsont a medencelapátok között volt bolygatott helyzetben. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A csontok mosásakor került elő egy hengeres, díszítetlen madárscsont tűtartó, h: 6,9, lyuká: 0,9 cm (IV.90.201.1.).

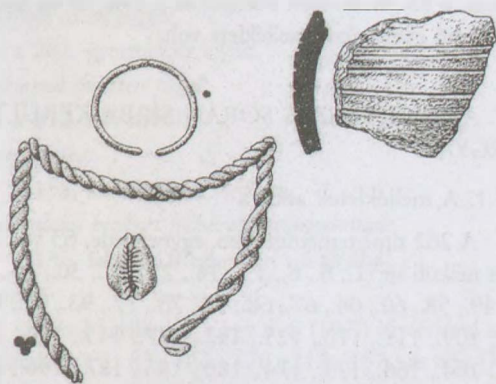
269. sír (235. kép, 339. tábla)

Inf. I. Csvh: 75 cm, sm: 58 cm, t: ÉNY-DK (289,7°–109,7°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya kissé előrebíllent. Mindkét kar egyenesen nyújtva, a jobb alkar kibíllent az eredeti helyéről. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A nyaktájékon 7 szem homokszínű gyöngy: 3 karika alakú és 4 lapított gömb alakú (IV.90.202.2.).
2. A bal a csukló környékén ovális formájúra hajlított vékony bronzkarika egymásra hajló végekkel, á: 2,8x2,25 cm (IV.90.202.1.).

Szórványleletek (206. kép, 251., 258., 275., 340., 383. tábla)

206. kép: Sárrétudvari-Hízófield, szórványleletek

1. Kerek átmetszetű ezüsthuzalból készült nyitott karika, az egyik vége kissé elhegyesedő, a másik egyenesre levágott, á: 2,4x2,6 cm (IV.80.97.1.).
2. Egy háromrét hajtott lapos szálból sodrott, eredetileg hurok-kampós végű bronz karperec, erősen deformálódva (IV.80.97.2.).
3. Sérült felületű kauricsiga, a felső részén kis fűrt lyukkal, m: 1,6, á: 1,2x0,7 cm (IV.80.97.3.).
4. Kívül homokszínű, belül kormos-feketére égett, vékony falú korongolt edény kis töredéke, 3,6x3,7 cm (IV.80.97.4.).

5. Rombusz alakú ingnyakdísz préselt aranylemezből, díszített, szélén körben a felvarráshoz csaknem egymást érő lyuksor. Széle töredékes. 2,5x1,4 (IV.82.28.1.; 340. tábla 3.).

6. Két különböző vastagságú bronz karperec töredékei, á: 6,7, 7,1 cm (IV.90.203.1.; 258. tábla 6., 340. t. 5.).

7. Aranyozott ezüst csüngős kafrándíszveret(?) alsó tagja, amely stilizált bagolyfejet ábrázol, h: 3,6, sz: 2,6 cm (IV.90.203.2.; M. NEPPER 1996, 276. 47. kép; 258. tábla 3.).

8. Tegezvasalás töredéke (IV.90.203.3.; 258. tábla 5.).

9. Nagyméretű lant alakú vascsiholó, egy kis darabja letörtött, h: 5,9, m: 3,4 cm (IV.90.203.4.; 340. t. 4.).

10. Aranyozott ezüsből készült kis, rombusz alakú veret, a hátoldalán 1-1 pántfül, h: 2,3 cm (IV.90.203.5.; 251. tábla 16.).

11. I. András kissé körülnyírt, töredékes denára (CNH 11; H 8) (IV.90.204.1.).

14. 6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

14.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A Sárrétudvari-Hízófield határán feltárt temetőből 269 sír került elő. Ebből 7 bronzkori csontváz (26., 117., 135., 147., 176., 235., 250.), 262 pedig 10. századi. Mivel kettős temetkezést nem találtunk, így a honfoglalás korában ide temetettek száma megegyezik a sírszámmal (207. kép, l. a kötet végén a térképtartóban).

14.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

Az antropológiai feldolgozás alapján a temető nem szerinti megoszlása a következő képet mutatja: 88 férfi, 67 nő, 93 fiatal (0–23 év közötti), 11 felnőtt, végül 3 nem határozható meg.

14.6.3. Sírgödrök

A feltárás során csak 3 esetben sikerült a talajadottságok miatt a sírgödrök formáját megfigyelni. Ezek lekerekített sarkú téglalap formájú sírgödrök voltak.

14.6.4. Tájolás

Főirány a NY-K-i volt, s az ettől való eltérés a következőképpen alakult.

NY-K: 66 sír,
ÉNY-DK: 127 sír,
DNY-ÉK: 50 sír,
nem tájolható: 19 sír.

A temető sírjainak számához viszonyítva megállapítható, hogy a sírba helyezett elhunytak tájolása döntően északnyugat-délkelet.

14.6.5. A sírba helyezés módja

A sírokban talált csontvázak zömmel háton fekvő, nyújtott helyzetűek. A temetőben a sírba helyezés következő módozatait figyelhettük meg:

- Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz,
 - a karok nyújtva a váz mellett,
 - a behajlított karok a medencén keresztelték egymást, mindkét kar a medencén,
 - mindkét kar csaknem derékszögben behajlítva, a kézfejek egymással párhuzamosan a gerincoszlopra tapadnak, mindkét kar erősen behajlítva, karok a mell előtt keresztelik egymást,
 - a karok könyökben erősen behajlítva, a kézfejek a kulcscsontra támaszkodtak,
 - a jobb kar enyhén, a bal derékszögben behajlítva a jobb könyökhajlatra támaszkodott,
 - a jobb kar nyújtva, a bal behajlítva a jobb medence-lapáton,
 - a jobb kar nyújtva, a bal kar a medence-lapát alatt,
 - a jobb kar derékszögben a mellkasra hajlítva, a bal nyújtva a váz mellett,
 - a jobb kar szorosan felhajlítva a felkar mellé, a kézfej az áll alatt vagy a kulcscsonton, a bal kar a medencén,
 - a jobb kar erősen behajlítva, a kéz a szív-tájékon,
 - a jobb kar nyújtva, a bal kar erősen behajlítva, a kézfej a jobb mell-tájékon,
 - a bal kar nyújtva, a jobb behajlítva a bal medence-lapáton,
 - a bal kar könyökben enyhén behajlítva, a jobb kar a medencecsont alatt.
- A jobb oldalán enyhén zsugorított váz.

14.6.6. Koporsók

Koporsós temetkezés nyomára 5 sírnál bukkantunk. A 35. és 43. sírnál minden kétséget kizáróan ezt igazolták a talált deszkamaradványok. A 81., 93. és 158. számú sírok esetében egyértelműen nem lehetett eldönteni, hogy a fakorhadványok ténylegesen koporsóból származtak-e.

14.6.7. Bolygatás

A kis laponyagon elterülő, maradéktalanul feltárt honfoglaló temetőnek egyötöde volt bolygatott. Már a munkálatok alatt végzett megfigyelések alapján jól el lehetett különíteni a jelentkező bolygatások különböző fajtáit. Állatjárat okozta bolygatás mellett a sírokkal egykorú bolygatás nyomára is akadtunk, s egy sajnálatos esemény következtében, mely a feltárások menetét megzavarta, még szaporodott is e sírok száma.¹⁰⁶ A temető összes bolygatott sírja 52 volt.

Állatjárat okozta bolygatás volt 13 sírban (102., 107., 113., 115., 164., 175., 187., 208., 215., 217., 225., 228., 233.).

Egykorú bolygatás 26 sírban (2., 7., 41., 102., 115., 132., 74., 77., 113., 114., 120., 123., 124., 138., 178.,

¹⁰⁶ 1984-ben egy helybeli illetőségű férfi vandál pusztítást végzett temetőnknek abban a részében, ahol már 13 sír elő volt készítve a másnapi

186., 217., 229., 233., 238., 241., 245. (a sírba ázott rablógödör feltjárt a bontáskor meg lehetett figyelni), 247., 255., 267., 268.).

1984-ben 13 sírban történt bolygatás (87., 88., 89., 90., 91., 93., 94., 95., 97., 98., 99., 100., 101.).

14.6.8. Halotti szemfedő

Meglétére utaló nyomokat a 84. sír leírásában tudunk rögzíteni.

14.6.9. Ételmelléklet

A sírokból 12 esetben került elő állatcsont. Ezek közül 3 esetben vitatható, hogy ételmellékletként helyezték-e a sírba, mert a 28. sír vaddisznóagyara, a 130-as és 160-as számú sírok vadlúdcsonjtja inkább a hitvilággal kapcsolatos elképzeléseik vetülete lehet. A többi 9 sírből előkerült 10 darab állatcsont valószínűleg a túlvilági útra adott ételmelléklet (34., 54., 81., 84., 108., 150., 206., 258., 259.).

Elhelyezkedésük:

- a koponyától jobbra,
- a jobb váll fölött,
- a jobb könyök fölött
- a bal térd alatt,
- a bal lábszár külső oldal mellett.

4 esetben pedig bontás közben kerültek elő a sír földjéből.

14.6.10. Edénymelléklet

A temető területéről mindössze két edényt tartunk számon, a 88. sír töredék edényét és a 190. sír ép fazekát. Mindkettő gyermeksírről melléklete volt.

14.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

14.7.1. A mellékletek aránya

A 262 síros temetőnek kb. egynegyede, 63 volt melléklet nélküli sír (1., 6., 8., 13., 14., 25., 27., 30., 36., 39., 44., 49., 58., 60., 64., 67., 68., 70., 73., 77., 93., 95., 100., 105., 109., 111., 113., 125., 132., 137., 145., 153., 155., 159., 164., 166., 173., 174., 180., 186., 187., 196., 201., 208., 209., 210., 216., 219., 222., 223., 228., 230., 233., 236., 237., 238., 241., 243., 244., 246., 260., 261., 266.).

14.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

94 sírből 148 darab. Bronzból, ezüstből és aranyból készítették. Férfiak, nők és fiatal egyének sírjában egyaránt előfordultak. Temetőnkben a következő típusok fordultak elő:

Egyszerű, nyitott huzalkarika:

91 sírből 142 darab:

1-1 sima karika volt 47 sírban (28., 31., 41., 42., 43., 46., 47., 50., 56., 69., 66., 72., 75., 76., 81., 82., 92.,

finomabb bontásra. Ezeket dúlta fel, fosztotta ki, s részben megrongálta a bennük lévő, illetve belőlük előkerült leleteket.

96., 97., 101., 127., 128., 142., 146., 149., 151., 170., 171., 172., 183., 191., 194., 197., 202., 205., 225., 232., 240., 251., 252., 253., 254., 257., 262., 265., 267., 269.),
2-2 sima karika 41 sírban (7., 12., 22., 29., 32., 34., 62., 68., 65., 71., 78., 86., 103., 107., 106., 116., 119., 126., 134., 150., 160., 168., 163., 161., 167., 175., 185., 189., 193., 200., 207., 213., 220., 226., 242., 258., 255., 259., 256., 263., 264.),

3-3 sima karika 3 sírban (2., 112., 182.),

4 sima karika 1 sírban (80.).

Pödrott végű hajkarika:

4 sírból összesen 6 darab; bronzból és ezüsből készültek.

Női sírok (28., 211., 249.) és egy gyermeksí (110.) lelete:

1-1 karika volt 2 sírban (28., 110.),

2-2 karika 2 sírban (211., 249.).

Fülbevaló:

Az aranyból, ezüsből és bronzból készült példányok nagy variációja csak jobbára jelzésszerűen, roppant kicsi darabszámmal van jelen a temetőben. Nők (118., 134., 136., 167., 212.), fiatalok (59., 142., 158., 198., 262.) és férfiak (35., 37.) sírjából került elő. Típusok:

Egyszerű, nyitott karika:

7 sírból 11 darab:

3 sírban 1-1 darab (162., 167., 198.),

4 sírban 2-2 darab (35., 37., 59., 118.).

Spirálsüngős karika:

a 134. női sírból.

Gömborsüngős drótfüggő:

a 142. gyermeksírban és a 232. férfisírban 1-1 töredék.

Szólófürtös díszű függő:

a 262. gyermeksí lelete.

Hurokossal díszített függő:

a 212. női sírból.

Sodrott karika:

a 158. számú fiatal sírjában.

Félhold alakú bizánci fülbevaló gyöngydróttal:

a 136. felnőtt, feltehetően nő sírjából.

Torques:

9 sírból került elő, s egy férfi (197.) kivételével zömmel fiatalok (17., 83., 162., 170., 217., 157.) és nők (200., 248.) viseletéhez tartozott.

Huzalnyakpercec, hurkos-kampós, bronz:

1 sírből 1 darab (248.).

Sodrott nyakpercec:

3 sírből 3 darab:

2 szálból sodrott hurkos-kampós (157., 200.),

3 szálból sodrott hurkos kampós (197.).

Vastorques:

5 sírből 5 darab került elő, valamennyi fiatal, illetve gyermek sírjából:

2 szálból sodrott (83.),

hurkos-kampós végű (162., 217.),

2 darabot nem lehetett besorolni töredékes volta miatt (17., 170.).

Gyöngy:

34 sírból került elő, s a leggyakrabban fiatalok sírjának mellélete volt (24., 47., 55., 57., 59., 61., 83., 85., 86., 110., 140., 142., 143., 152., 165., 217., 226., 254., 267., 269.). Ezenkívül még női sírokból (53., 118., 127., 134., 148., 163., 167., 193., 211., 265.), 3 férfisírből (34., 63., 120.) és valószínűleg még egy női, az antropológusok által csak felnőttnek meghatározott sírből (136.) tartunk számon gyöngyleletet.

A gyöngyöknek többféle típusa került elő: bordázott, kis szemes, nagy szemes, virágszemes, csorgatottan bordázott, hullámvonaldíszes, különböző színű hordó, karika, lapított gömb, orsó alakú gyöngy és egy ép, sárga alapon kék pávaszemes berakású szkíta gyöngy (63.).

Nyaki gyöngysorként és a hajfonatokba fűzve is viselték őket, s gyakran fűztek kauricsigát (85.: 1 db, 118.: 7+6 db, 139.: 2 db, 167.: 12 db, 190.: 2 db, 234.: 2 db, 267.: 3 db) vagy cardiumkagylót (85.: 1 db, 118.: 3 db) is közéjük. Férfisírokból egyetlen esetben sem került elő, női (118., 139., 167.) és fiatalok (85., 190., 234., 267.) sírjának mellélete volt.

Hajfonatkorong:

7 sírban tártuk fel a honfoglaló női (32., 102., 118., 139., 167.) és gyermeksírok (157., 267.) ékességét, az aranyozott ezüst, bronz és gyöngyházkagyló (167.) hajfonatkorongot.

Hajfonatdísz lemezkorong:

5 db (32., 102., 118.) + 2 darab lemezkorong töredéke (139., 157.).

Kagylókorong:

2 db a 167. sírből.

Áttört, öntött bronzkorong:

2 db a 267. gyermeksírből.

Áttört, figurális, füles bronzkorong:

1 db a 83. gyermeksírből.

Karperec:

43 sírból összesen 64 db karperec került elő a feltárás során, melyek különböző típushoz sorolhatóak. Leggyakrabban a nők és fiatalok melléletei között szerepeltek, de előfordultak férfiak sírjában is. Az előkerült 62 karperec közül 53 bronz, ezüsből készült 5 db, vasból 4 db.

Sodrott, hurkos-kampós végű karperec:

8 sírból összesen 9 db olyan sodrott karperec került felszínre, amelyet ketté- vagy többért hajtott bronzszálból készítettek. A szórványként számontartott 10. db ugyancsak egyetlen bronzszál többértüre hajtásával készült.

1-1 db volt 7 sírban (férfi: 183., nő: 19., 107., 118., 263., fiatal: 170., 200.),

2-2 db volt 1 női sírban (31.).

Sodrott, bepödrott végű karperec:

2 sírban volt 1-1 db (nő: 102., fiatal: 75.).

Fonott, hurkos-kampós végű karperec:

2 női sírből 1-1 db (12., 194.).

Fonott, hurkos-kampós, visszatekercselt végű karperec:

1 db 1 női sírban (253.).

Sima, nyitott huzal, öntött, hegyesedő végű karperecek:

Bronz:

1-1 db volt 15 sírban (nő: 32., 46., 89., 99., 102., 118., 167., 177., 220., 253., 263., fiatal: 40., 56., 161., 192.),

2-2 db volt 9 sírban (férfi: 78., 197., nő: 134., 163., 240., 248., 249., fiatal: 165., 251.).

Ezüst:

1-1 db volt 2 sírban (férfi: 126., fiatal: 267.).

Nyitott, elhegyesedő végű vas karperec:

1 db 1 férfisírból (259.),

2 db 1 női sírból (148.).

Öntött, zárt, sima:

1 db 1 férfisírból (128.).

Állatfejes, sima karikájú, zárt karperec:

1 db 1 női sírból (194.).

Kikerekedő végű lemezkarpercec:

1-1 női sírból ezüst (167.) és bronz karperec (33.).

Pödrött végű díszítetlen lemezkarpercec:

Ezüst karperec volt 2 férfisírból (160., 252.) s bronz 2 női sírban (139., 220.: 2 db).

Mindkét végén hurkos vas karperec:

1 db 1 női sírból (139.).

Gyűrű:

Nyitott huzalgyűrű:

4 sírból 4 db, valamennyi bronzból készült (nő: 22., 52., 53., fiatal: 72.).

Nyitott pántgyűrű:

24 sírból, az anyaguk bronz, s leggyakrabban női sírok melléklete volt, de a férfiak és fiatalok sírjában közel azonos arányban fordul elő.

1-1 db volt 20 sírban (férfi: 78., 160., 182., 183., 197., nő: 12., 19., 31., 46., 89., 148., 163., 192., 193., 211., 263., fiatal: 40., 61., 161., 254.),

2-2 db volt 4 sírban (nő: 69., 253., 255., fiatal: 110.).

Fejesgyűrű:

5 sírból került elő fejesgyűrű, egy kivételével mind díszített példány.

5 sírból 6 db:

4 sírban volt 1-1 db (férfi: 78., nő: 148., 239., fiatal: 161.),

2 db volt a 1 női sírban (43.).

Köbeteles gyűrű:

2 sírból került elő, egy nő és egy fiatal sírjából. A 139. női sírban bronzból, a 165. sír fiataljának ezüsből készült a gyűrűje.

Csőrgő:

A 262. kisgyermek sírjából 1 db.

Kolomp:

A 110. számú fiatal sírjából 1 db.

Ongon:

A 127. női sírból 2 db astragalos, a 193. nő sírjából pedig 1 db átfúrt szárnycsont.

Kereszt:

Ereklyetartó bronzkereszt a 199. sírból (fiatal).

14.7.3. A viselet és a ruházat díszítményei

Párta:

Fiatal nő sírjából egy esetben (102.).

Gomb:

A temető területén 41 sírban fordultak elő gombok. A nemek meghatározását 8 esetben nem tudták megállapítani az antropológusok. Így az összesítés során 5 férfisírból, 21 női sírból és 7 fiatal sírjából került elő. Az előkerülő gombok négy típusra oszthatók: ezek bronzból, ezüsből, aranyozott ezüsből és üveg-pasztából készültek. Leggyakrabban női sírokban fordult elő.

Füles félgomb:

A temetőben 1, 2, 5, 7 és 10 félgombpár került ki egy-egy sírból. Volt 3 olyan női sír, ahol páratlan félgomb maradt meg (férfi: 63., 188., 128, nő: 10., 46., 53., 107., 127., 134., 136., 139., 167., 195., 207., 211., 225., 256., meg nem határozott nemű egyén: 4., 85., 118., 262.).

1 füles félgomb került elő két női (46., 256.) sírból és egy meg nem határozott nemű egyén (4.) sírjából,

2 füles félgomb került elő a 10. számú női sírból és egy meg nem határozott nemű egyén (118.) sírjából.

1 pár félgomb került elő a 63. és 188. számú férfisírból, továbbá a 46., 107., 136., 211., 256. számú női és két meg nem határozott nemű egyén (85., 262.) sírjából,

2 pár félgomb csak női sírokból került elő (127., 134., 167., 195., 207., 225.),

5 pár félgomb a 139. női sírból,

7 pár a 128. férfisírból,

10 pár az 53. női sírból került elő.

Tömör fülesgomb:

21 sírban került elő (férfi: 63., 202., 213., nő: 7., 23., 31., 32., 46., 53., 131., 167., 177., 225., 227., fiatal: 143., 163., 248., ezenkívül: 4., 104., 118., 133.),

1 darab volt (férfi: 202., 213.; nő: 7., 167., 177., 225.; fiatal: 143., 163., ezenkívül: 4., 104., 118., 133.),

2 darab zömmel női sírokban fordult elő (23., 31., 32., 46., 53., 131., 227.) és egy férfisírból (63.),

3 darab volt egy fiatal sírjában (248.).

Gyöngyből és fémből készített gomb:

Egyetlen sírból került elő 1 db (122.).

Díszgomb:

4 sírból összesen 6 darab került elő.

Aranyozott ezüsből készült a 84. fiatal férfi sírjából 2 db, a 136. női sírból 2 db, a 220. fiatal nő sírjából 1 db. Egy meg nem határozott nemű egyén sírjából díszgombként szolgáló kerek veret, mely elhelyezkedése alapján gombként szolgált.

Ruhaveretek:

Rombusz alakú ingnyakdíszveret:

4 sírból és szörményként is került elő. Női sírok melléklete: 118. (19 db), 139. (12 db), 248. (2 db), 255 (1 db). Összesen 34 db a sírokból és 2 db szörményként.

Kerek ingnyakdíszveret:

9 sírból 69 db került elő. Férfi: 172. (1 arany), nő: 32. (19 db), 263. (1 db), 167. (1 db), fiatal: 143. (16 db), 144. (1 db), 165. (1 db), 248. (28 db), 251. (1 db).)

Ovális lemezes veret:

Préselt, ovális lemezes aranyveret egy fiatal sírjából 2 db (162.)

Levél alakú veret:

A 144. fiatal sírjából 1 db.

Szűjvég alakú ingnyakdíszeret besorolatlan ingnyakdíszeretekkel:

Egyetlen női sírból került elő 6 db (31.).

Virág alakú rubaveret:

Fiatal leány sírjából 1 db (220.).

Lekerekített háromszög forma veret:

Fiatal sírjából 1 db (262.).

Csüngős ingnyakdíszeret:

Ezek gyermeksírokból kerültek elő hiányosan, mindkét esetben csak az alsó rész (121., 122.).

Kaftánveret:

A temető egyetlen sírjából került elő egy aranyozott ezüst kaftánveret alsó része (167.). Egy másik hiányos kaftánveret szórványként van a temető területéről.

Csüngős ingnyakdész-garnitúra (kétsoros):

Három sírból került elő teljes garnitúra, mindhárom női sír (102., 107., 207.).

Préselt ruhadíszítő veret:

A temető területén előkerült darabok nemesfémből készültek, aranyból, ezüsből.

A 103. női sírban 5 db aranyveret, a 139. sírből 16 db, a 262. sírből 2 db ezüstveret.

Préselt ezüst ruhadíszkorong:

A 143. sírből 6 db, a 262. sírből 2 db.

14.7.4. Fegyverzet

Íj:

18 sírből került elő íj, egy kivétellel férfiak sírjából. (férfi: 3., 63., 66., 84., 94., 98., 106., 171., 179., 181., 183., 185., 214., 247., 258., 259., 264., fiatal: 251.).

Nyílcsúcs:

51 sírből került elő nyílhegy, 44 férfisírből, 7 fiatal sírjából (férfi: 2., 5., 11., 15., 20., 21., 29., 34., 37., 41., 52., 63., 66., 71., 74., 78., 81., 84., 87., 90., 98., 106., 112., 123., 126., 160., 169., 171., 178., 179., 182., 183., 185., 197., 202., 206., 213., 214., 232., 247., 257., 258., 259., 264., fiatal: 18., 147., 158., 175., 184., 224., 251.).

Nyíltartó tegez:

28 sírban volt tegez. Közöttük volt egy fiatal sírja is, amelynek a nemmeghatározása Inf. II. volt, vagyis nagy bizonyossággal fiatal fiú (férfi: 20., 21., 29., 41., 63., 80., 81., 87., 90., 98., 106., 108., 112., 126., 146., 169., 178., 183., 197., 206., 213., 214., 247., 252., 257., 258., 264., fiatal: 24.).

Balta:

A 258. férfisírből tartunk nyilván egy nyíltámaszos köpűszárnyas baltát.

Szablya:

A 66. számú, 40-60 éves és a 264. számú, 18-40 éves férfi mellé helyeztek szablyát.

14.7.5. Lovas sírok, lószerszámok

Lószerszám a temető 25 sírjából került elő, a 103. női, valamint a 24. és 251., fiatalnak meghatározott csontvázai kivételével férfiak sírjának mellékleteként (férfi: 5., 29., 41., 51., 78., 81., 84., 87., 90., 108., 112., 126., 146., 160., 171., 183., 197., 213., 251., 252., 257., 258., 259., nő: 103., fiatal: 24., 158., 251.).

Zabla:

Egy 7-14 éves fiúcska sírjából besenyő zabla került elő (24.), egy másik temetkezés (129.) agancs zablapalcás darabjáról a sír feldúltsága miatt nem tudtuk eldönteni, hogy milyen korú férfinak(?) szánták mellékletül.

Kengyel:

A kengyelek közül ki kell emelni a 41. sír ezüst- és 258. férfisír bronzberakásos kengyelpárját.

Hevedercsat:

20 sírből került elő 1-1, 16 férfi- és 3 gyermeksírből (férfi: 5., 21., 29., 41., 51., 78., 81., 108., 112., 126., 183., 197., 213., 214., 252., 257., 259., gyermek: 24., 158., 251.). Ezek 6 típushoz tartoztak: négyszögletes (108., 214.), lekerekített sarkú téglalap (21., 78., 81., 112., 183., 252., 257.), téglalap (24.), kerek (41., 51., 158.), ovális (5., 251.) és D alakú (29., 197., 259.). Két hevedercsat típusa erősen töredékes állapota miatt nem határozható meg (126., 213.).

Nyereg:

Nyeregmaradványok voltak két sírban, női (103.), férfi (108.).

14.7.6. Használati eszközök

Kés:

41 férfi, 7 nő, és 12 fiatal sírjában volt kés (férfi: 9., 11., 16., 21., 29., 37., 41., 48., 51., 66., 71., 72., 74., 78., 81., 84., 90., 98., 106., 108., 112., 120., 126., 133., 146., 149., 160., 169., 171., 182., 183., 197., 206., 213., 214., 231., 232., 245., 252., 257., 258., nő: 23., 53., 69., 97., 102., 136., 204., fiatal: 17., 18., 24., 38., 75., 114., 141., 156., 215., 224., 226., 251.).

Korbács- vagy ostornyél:

A 185. férfisírből került elő faragott csontnyél, benne vastövis töredékével.

Ár:

5 ár került elő a temető területéről 5 sírből. Egy férfisírből (128.), a többi női sír melléklete (207., 212., 220., 249.) volt.

Csontbogozó:

Juhfej formájú csontbogozó a 24. sírből.

Csont tűtartó:

A 268. női sírből 1 db.

Csiholó:

24 sírből 25 csiholó került elő, +1 szórvány. A mellékletadás általános szokása szerint 1 sírba egyetlen csiholót tettek, a 92. sírba mégis talán 2 darabot helyeztek. Az egyik példány azonban szokatlanul nagy méretű, ezért kérdéses a

tárgy csiholó volta. A temetőből előkerült darabok mind a lant alakú típushoz tartoznak.

A csiholók a férfisírok (21., 34., 41., 48., 51., 78., 84., 90., 92., 98., 108., 124., 160., 183., 185., 197., 214., 218., 257., 258., 259.) mellékletei között fordulnak elő általában, de e temetőben egy női (255.) és 2 fiatal (24., 251.) sírjában is volt belőlük. Tűzkésztség bizonyára jóval több sírban lehetett, de a vasból készült csiholó elporlott, a mellé adott kis kova esetleg a sírok bontásakor nem került elő. Így egy-egy adat bizonyítja csak, hogy ebben az esetben is gondolnunk kell a csiholók magasabb számára. Ez annál inkább valószínű, mivel kova volt a 20. sírban is, ahol a hozzá tartozó csiholóvasat nem találtuk meg.

Kova:

17 sírből került elő kova (férfi: 20., 24., 34.[2], 48., 51., 78., 84., 90., 98., 108., 124., 160., 183., 185., 214., 251., 259.).

Fenőkő:

Mindössze 4 férfisír mellékletanyagában (87., 90., 197., 214.).

Sarlószerű eszköz:

A 184. számú fiatal sírjából.

14.7.7. **Érmék**

Az érmemelléklet helye a sírban:

A temető 3 temetkezéséből került elő érme: egy kétszer átlukasztott római kisbronz egy kisgyermek nyakából, talán az ugyanott lelt gyöngysorból (110.), egy másik gyermek mellkasán (75.) VII. Konstantinosz és II. Romanosz bizánci társcsászár verete, továbbá egy észak-itáliai veret, valamint egy középkori férfi, talán hajdan kalandozó lovasíjász bal alkarja mellől VII. Konstantinosz és II. Romanosz 2 ép bronzpénze (112.). A temető használati ideje szempontjából lényeges, hogy a területéről szórványiletként I. András első érmetípusa is napvilágot látott.

14.8. ÖSSZEGZÉS

Sárrétudvari-Hízóföld temetőjének 3437 m²-én 269 csontvázas sír került elő. Ebből 7 bronzkori temetkezés volt, 262 pedig 10. századi. A 262 sírből 262 egyén vázcsontjait tudtuk összegyűjteni. A temetőterképen 3 nagyobb csoport körvonalazódott. A temetkezőhely megnyitásának ideje még az első nemzedék életében történt, használatának nagy része a 10. század második harmadának idejére esik, a használatának megszűnése pedig a 970-es évekre tehető. A temetőben meghatározó súllyal jelenlévő, főként a lélekhitre vonatkozó archaikus szokások (trepanálás, ongonok adása, életfomótívummal díszített tárgyak: övveret, tegezfedélzáró csontlemez) is megerősítik azt, hogy a temető nyitását arra az időre tesszük, amikor az első nemzedék még élő képviselői határozták meg a közösség viselkedési formáit. Jelképes trepanáció két esetben fordult elő a 112. és 124. számú síroknál, a 179. sír koponyájának tanúsága szerint pedig tényleges

trepanációt is végeztek. Két sírban találtuk szemfedőlemezt (84., 172.). Hirvilágukkal, lélekhitükkel, totemisztikus elképzeléseikkel állt kapcsolatban a trepanálás és az ételmelléklet, azaz különböző állatok testrészeinek sírba helyezése. 12 esetben figyeltük meg ennek a mellékletadásnak a szokását, azonban csak 9 sírban talált állatcsont bizonyult minden kétséget kizáróan túlvilági útra adott húsételmellékletnek. Két esetben (130., 160.) a mellékletül adott állatcsont vadlúd csontja volt, amely a hirvilággal kapcsolatos elképzelések vetülete (HOPPÁL 1975, 221). Ez az új hazában is gyakorolt szokás a közösség ősi lélekhitének ugor rétegeihez vezet. Egy esetben vaddisznóagyar is előfordult a mellékletek között, amely viszont amulettként fogható fel. A hirvilággal kapcsolatban meg kell említenünk kiemelkedő tárgyi bizonyítékát a bizánci kereszténységhez való tartozásnak is: ez egy nyakban hordott bizánci ereklyetartó bronzkereszt¹⁰⁷ volt. A lélekhit kérdésköréhez kapcsolódnak a madár- és állatábrázolások, melyek különböző rendeltetésű tárgyakon tűntek fel a temető anyagában. Kiemelkedő fontosságú a megformálásában az archaikus pjervomajszkojei koronggal feltűnő hasonlatosságot mutató áttört, öntött, füles bronzkorong (83.). Igen szépek a ragadozómadár-fejet ábrázoló aranyozott ezüst, egykor a szemek helyén ékköberakással ellátott nyeregveretek (103.), valamint a hasonló jellegű, de nem olyan erőteljes megformálású, szórványként előkerült kaftáncsüngő alsó része. Különösen szép a 267. számú leányka sírjában lelt áttört bronz korongpár mitikus lófiguráival. Állatábrázolásnak tekinthetjük a 24. férfisírből előkerült juhfej formájú csontbogozót is. Gazdája ezt felűzve viselte készségei között, amit a juhfej közepén függőlegesen fűrt lyuk erős kopása tanúsít. Az ábrázolás remek bizonyítéka a feltehetően a közösségükben élő kézműves absztraháló képességének. A temető rangos voltát bizonyítja a fegyverzet, amely nem a nemesfém bőségével, hanem a fegyverek sokaságával és azok változatos formájával tűnt ki. 19 csontos íj, 29 nyíltegez, 2 szablya került elő. Nyílhegyet 51 harcos mellé helyeztek, ami azt is bizonyítja, hogy nem csak csontos íjat használtak, ám ezek szerves anyaga nyom nélkül elkorhad. A nagyszámú nyílhegy között megtaláljuk e fegyvertípusnak csaknem valamennyi variációját, de unikális példány a 214. sír gyűjtőnyílhegye. A túlvilági útra az elhunyt mellé helyezett nyílhegyek száma 1 és 12 között volt. A tegezek cipő vagy ovális átmetszetűek. A tegezvasalás (akasztófüles tegezoldal-merevítő vaspálcák, tegeznyakpánt, tegezfénékabroncs) leggyakrabban töredékesen került elő. Fémbe készült tegezfedő 3 db, tegez száját fedő csontlemez 6 db van. 5 sírban találtuk meg a tegezsáját díszítő csontleceket. Balta 1 esetben fordult elő, ez a 258. sír nyéltámaszos köpűszárnyas baltája. A lóval való temetésnek 3 formája fordult elő: a kitömött lóbőrös, részleges lovas temetkezés, a nyüzött lóbőrös (szimbolikus lovas) temetkezés. A lószerszámok között meg kell említeni a 2 esetben előforduló ezüstberakásos kengyelt. Ritkaságszámba megy a 24. sír ún. besenyő zablája, és itt kell felhívnom a figyelmet az egykor

¹⁰⁷ M. NEPPER sajtó alatt.

feltehetően rangos személy 129. sz. sírjára, melyből faragott agancs zablapálcák kerültek elő a töredékes, de rekonstruálható zablakarikákkal és szájjal együtt. Nyereg sírba helyezésére is több adatunk van: a 103. sír aranyozott ezüst nyeregveretei és a 108. sír nyeregvasalása. A férfiak viseletére vonatkozóan annyit tudtunk megállapítani a részletes feldolgozások előtt, hogy a mellékletanyag: arany hajkarikák, nagyméretű aranyozott ezüst kaftángombok, gyöngyök, ezüst lemez- és öntött karperecek a rangos szabadok vagyoni helyzetének megfelelően tükrözik a gazdagságot. Övgarnitúra nem került elő, veretes öv meglétére jelzésszerű utalás a sírba tett egy-egy veret. A férfisírok mellékletanyagában a VII. Konstantinosz Porphyrogenetosz és II. Romanosz érdeme és egy észak-itáliai veret a kalandozásokban való részvételt tükrözi.

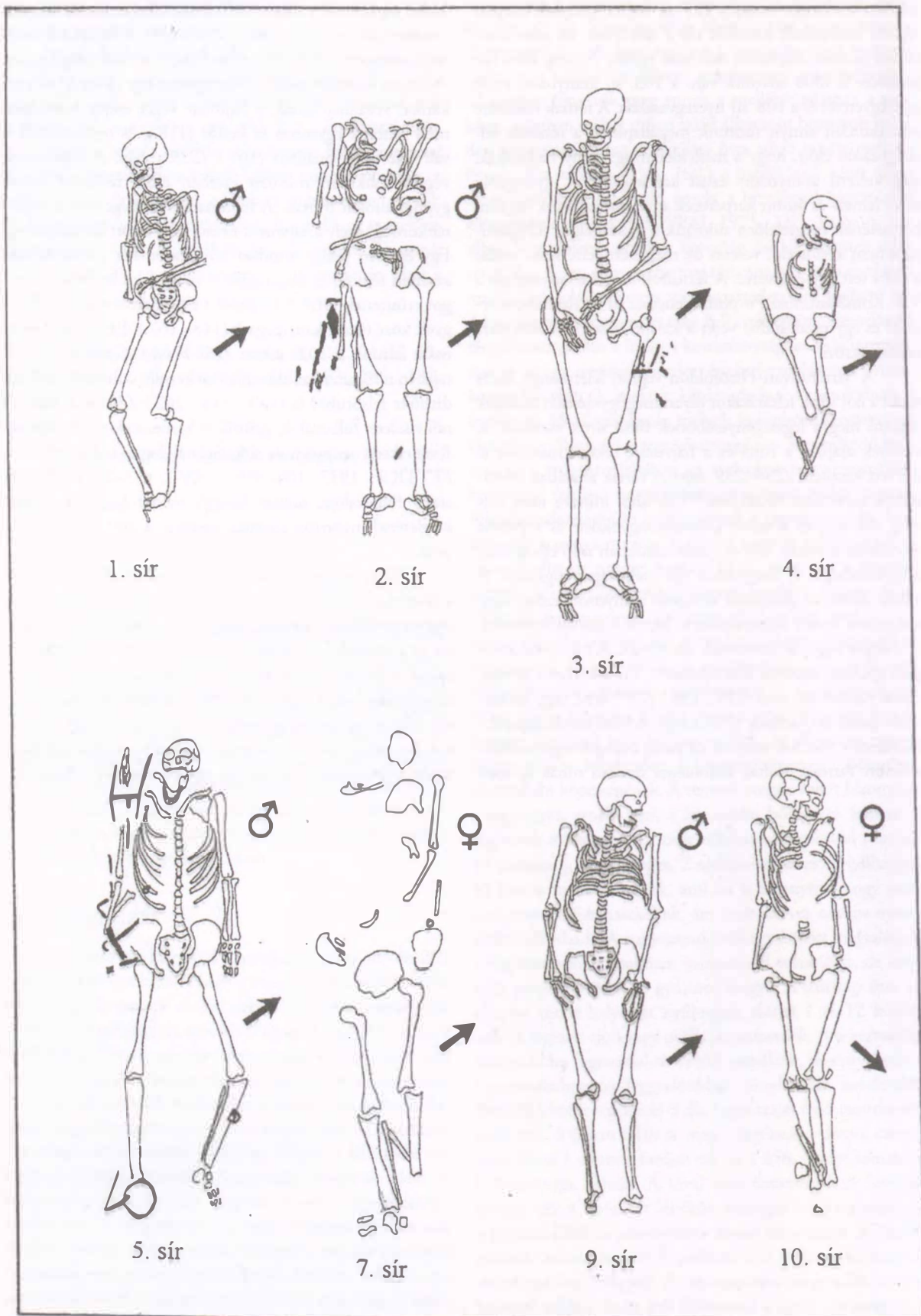
A Sárrétudvari-Hízóföldön végzett leletmentő ásatás során a női sírok feltárásakor olyan megfigyeléseket tudtunk végezni még a legszegényesebbeknek tűnő sírok esetében is, amelyek alapján a ruha és a hajviselet rekonstrukcióját el lehetett készíteni (236–239. kép). A ruhák általában bővelkedtek nemesfém díszekben,¹⁰⁸ de ahol mindez nem volt meg, ott csupán a színes pasztagyöngyöknek és a préselt vereteknek a ruhán, illetve a hajfonatokban való elhelyezése is egyszerűséget és rangjukhoz illő méltóságot sugárzott. A ruhák, illetve az alsóruhák kivágását aranyozott ezüst, vagy aranyozott bronz ingnyakdíszek, kerek ingnyakdíszveretek és csüngős ingnyakdíszveretek díszítették. A ruha nyakkivágását gyakran kétsoros dísz ékesítette. Ezt alkothatta azonos típusú veretek két sora (118., 139.) (237. kép), vagy különböző típusú két veretsor (239. b kép). A felső kerek ingnyakdíszveretsor volt, közvetlenül alá pedig csüngős ingnyakdíszveretsort varrtak. Voltak különleges szabású ruhák is, me-

lyeket ugyancsak a ruhán lévő díszek elhelyezkedése alapján rekonstruáltunk (53., 139.) (236. a kép). A feltárások eredményeképpen a hajviselet több fajtáját tudtuk megfigyelni. A hosszú hajfonat szálait összefoghatta egy ráhúzott nyitott karika, visszahajthatták a hajfonat végét csepp formában, mely lehetett egyszeres és kettős (118.), és rendezhették a váll fölé csigavonalban (167.) (239. a kép). A hajfonatok végébe csaknem minden esetben előre felfűzött színes gyöngyösorokat fontak. A hajfonatok ékessége volt a hajfonatkorong, mely aranyozott ezüst- vagy áttört bronzkorong. Egy esetben pedig mindkét hajfonatba két gyöngyházból készített félhold és háromszirmú virág alakú hajfonatkorongot erősítettek (167.). Gyakori a hajfonatok végén a gyöngyök közé fűzött kauricsiga is (118., 167.). Pártaviselet nyomára leltünk a 102. sírban (236. b kép). Gyakran tudtuk rajzban is rögzíteni az alsóruha fölé kerülő, szintén veretekkel díszített felsőruhát is (139., 143., 262.) (238. a–b kép). A női viseletet fülbevalók, gyűrűk és karperecek tették teljessé. Kiemelkedő szépségű és ritkaságánál fogva is jelentős (vö. FETTICH 1937, 104–105., CXVII. t. 1–2.) a 136. sír arany fülbevalója, melyet bizánci mester készített. Bőröv meglétének nyomára egyetlen esetben, a 102. sírnál akad-

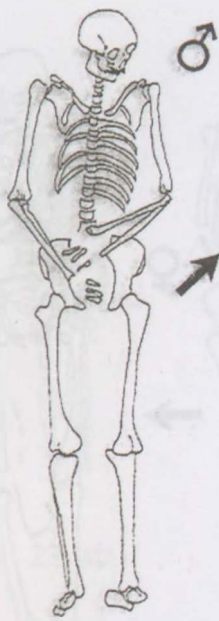
Bihar megyében Sárrétudvari területéről, nevezetesen a hízóföldi temetőjében is olyan nagy számban tártunk fel fegyvermellékletes sírokat, hogy ezek kétségtelenné teszik azt az ásatásokkal is megerősített tényt, hogy itt koncentráltak a bihari várhoz tartozó állandó katonaság vagy az időszakosan hadra fogható harcosok szálláshelyei. Az előkeült leletanyag összessége pedig azt szemlélteti, hogy vagyos, katonáskodó, az asszonyait nemesfém ékszerekkel gazdagon ellátó rangos középréteg egyik temetőjét tártuk fel.

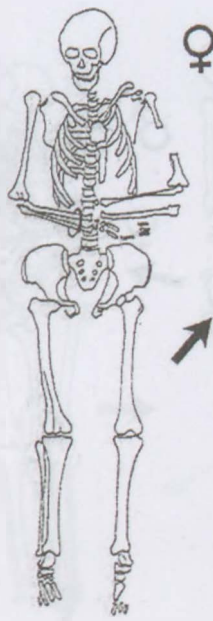
¹⁰⁸ A törzsi-nemzetségi arisztokrácia soraiba tartozó nők nyugodhattak a 103. temetkezés asszonyához hasonló sírokban, vö. RÉVÉSZ 2001, 32.

208. kép: Sárrétudvari-Hízföld 1-5., 7., 9-10. sír

11. sír

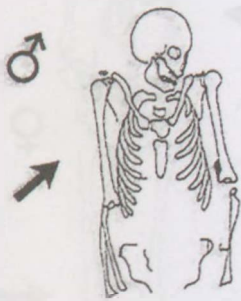
12. sír

13. sír

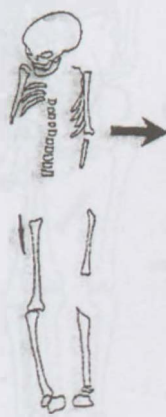
14. sír

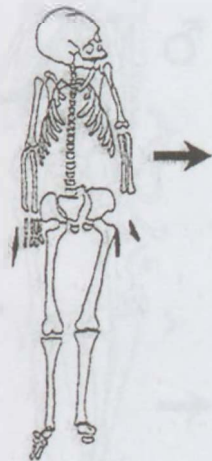
15. sír

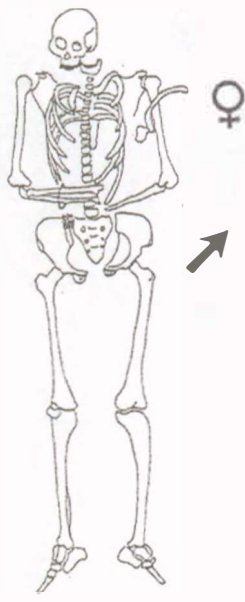
16. sír

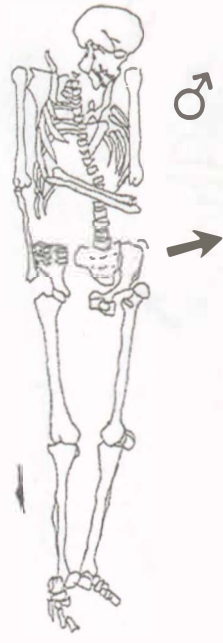
17. sír

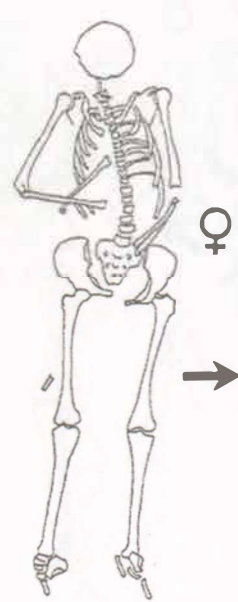
18. sír

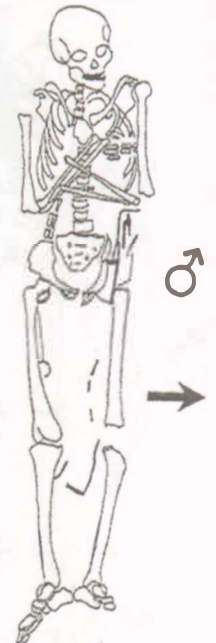
19. sír

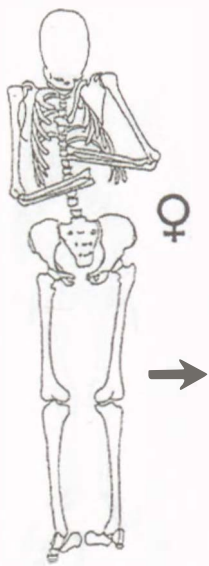
20. sír

22. sír

21. sír

23. sír

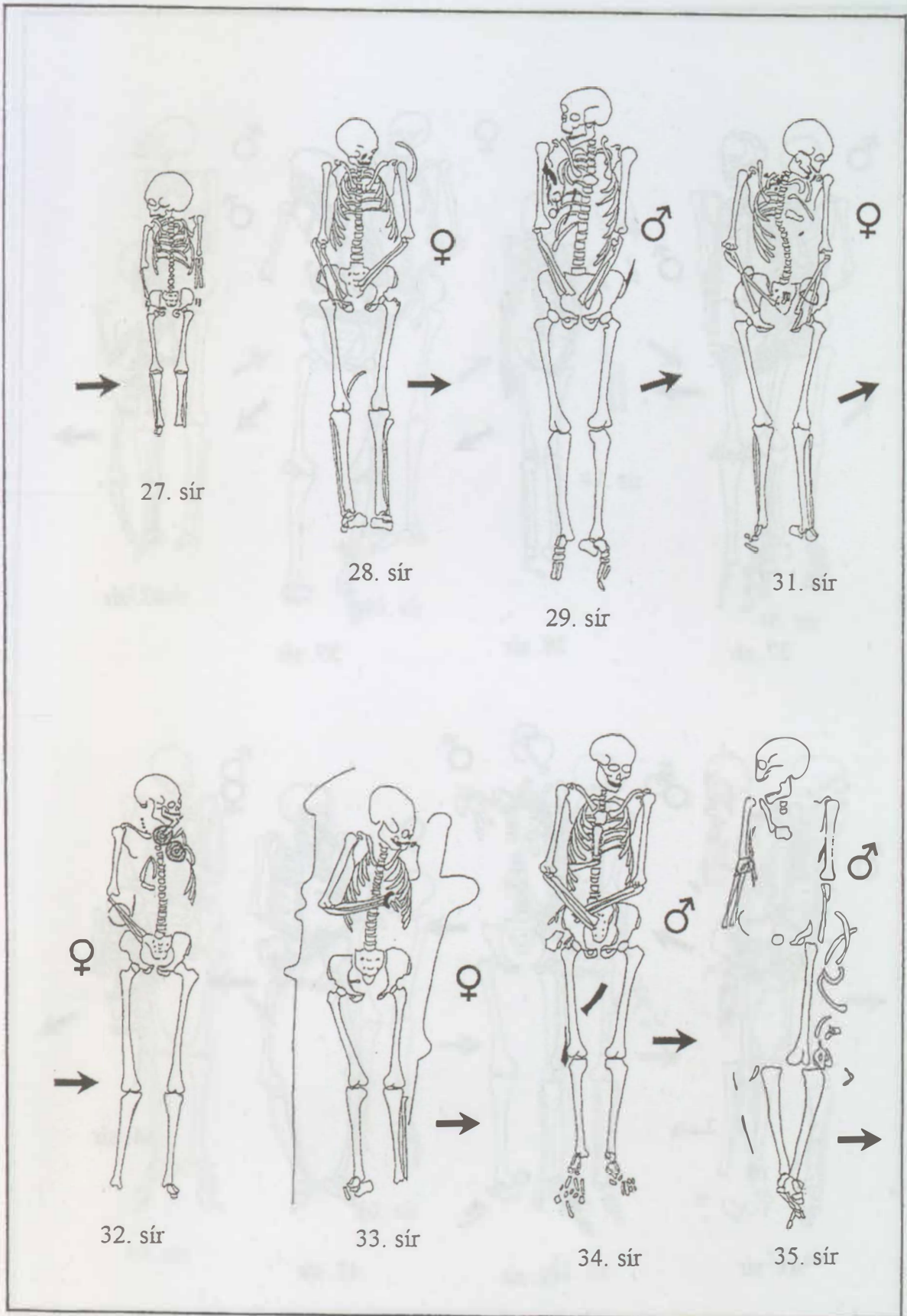

24. sír

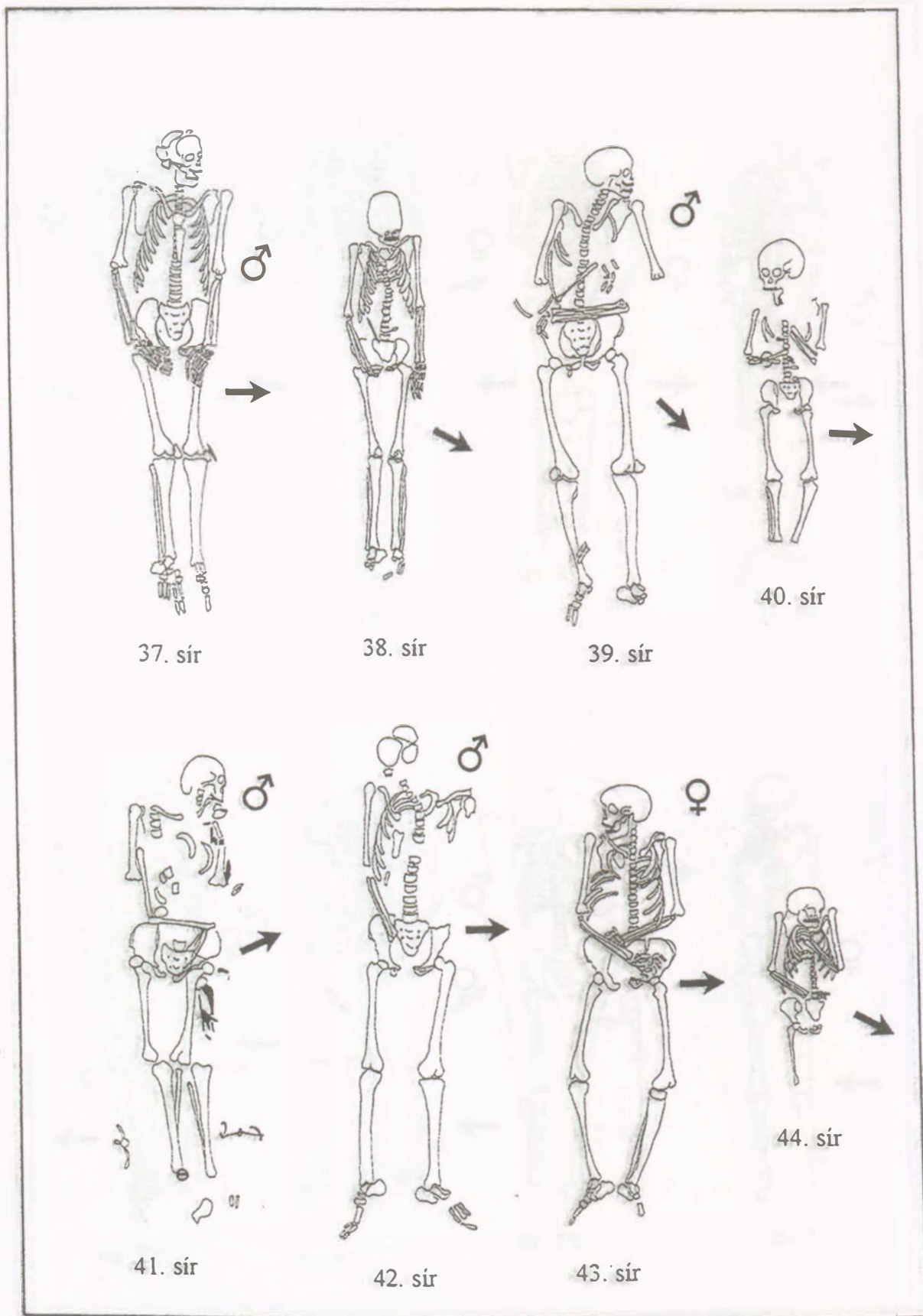

25. sír

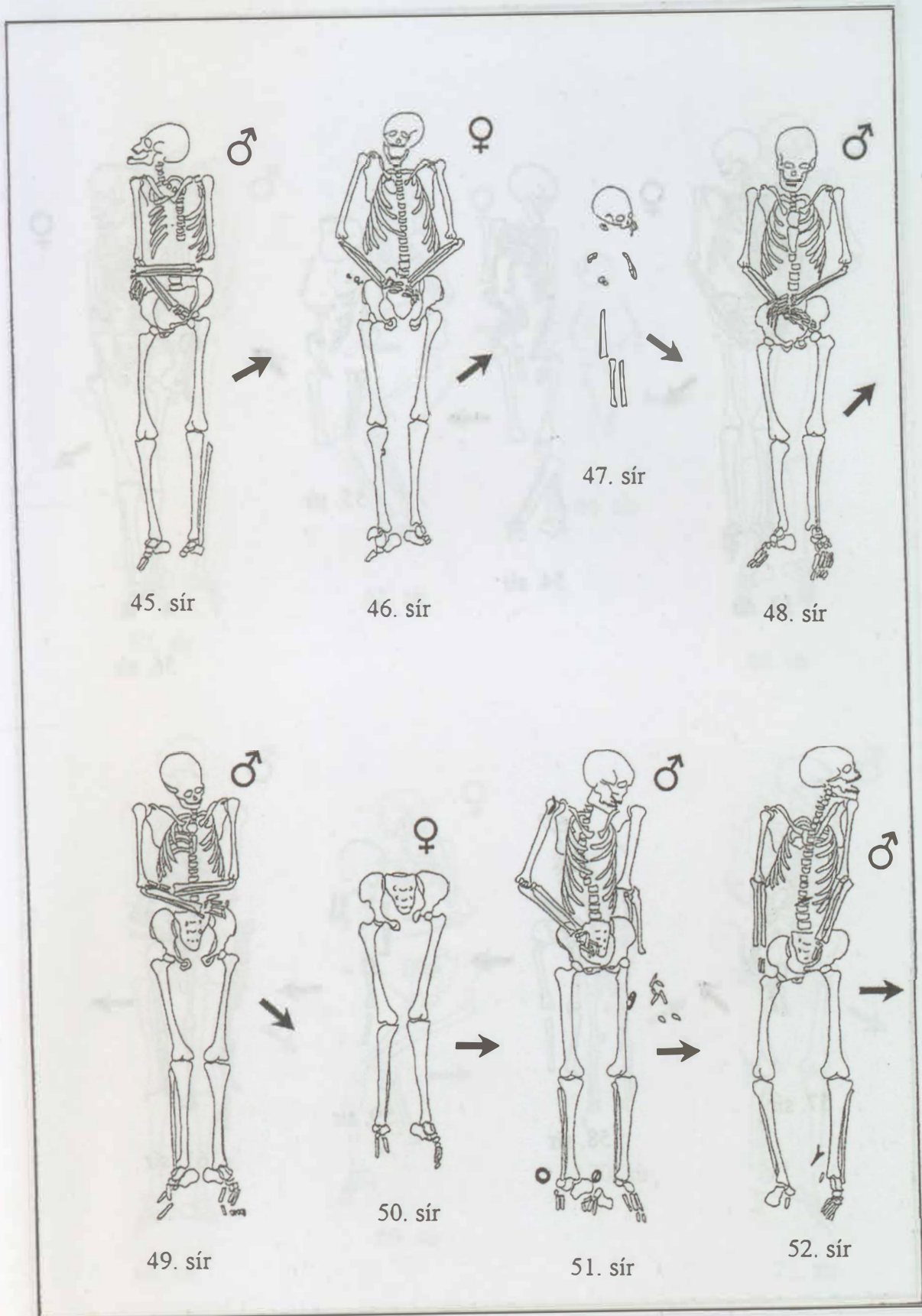
210. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 19–25. sír

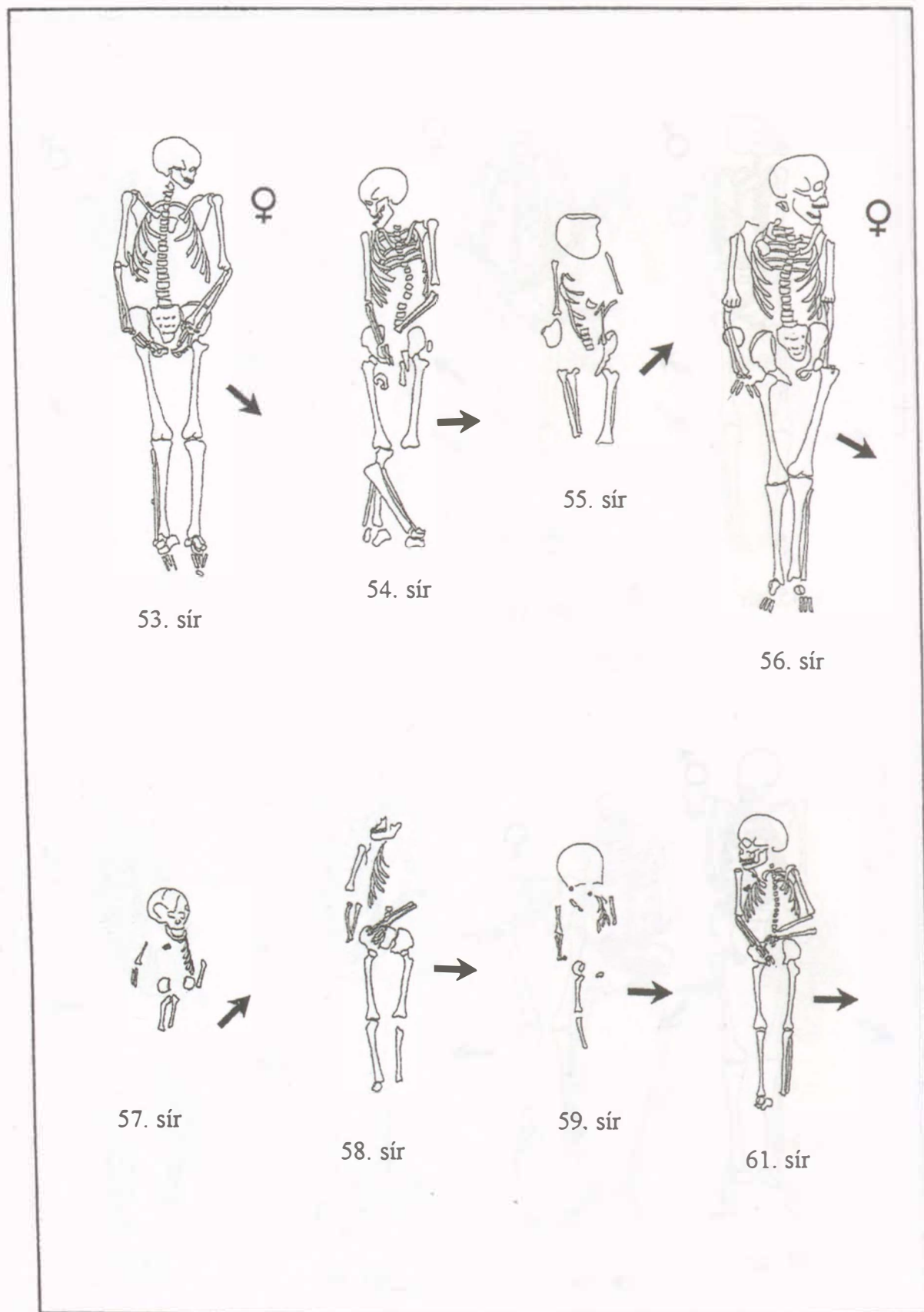
211. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 27–29., 31–35. sír

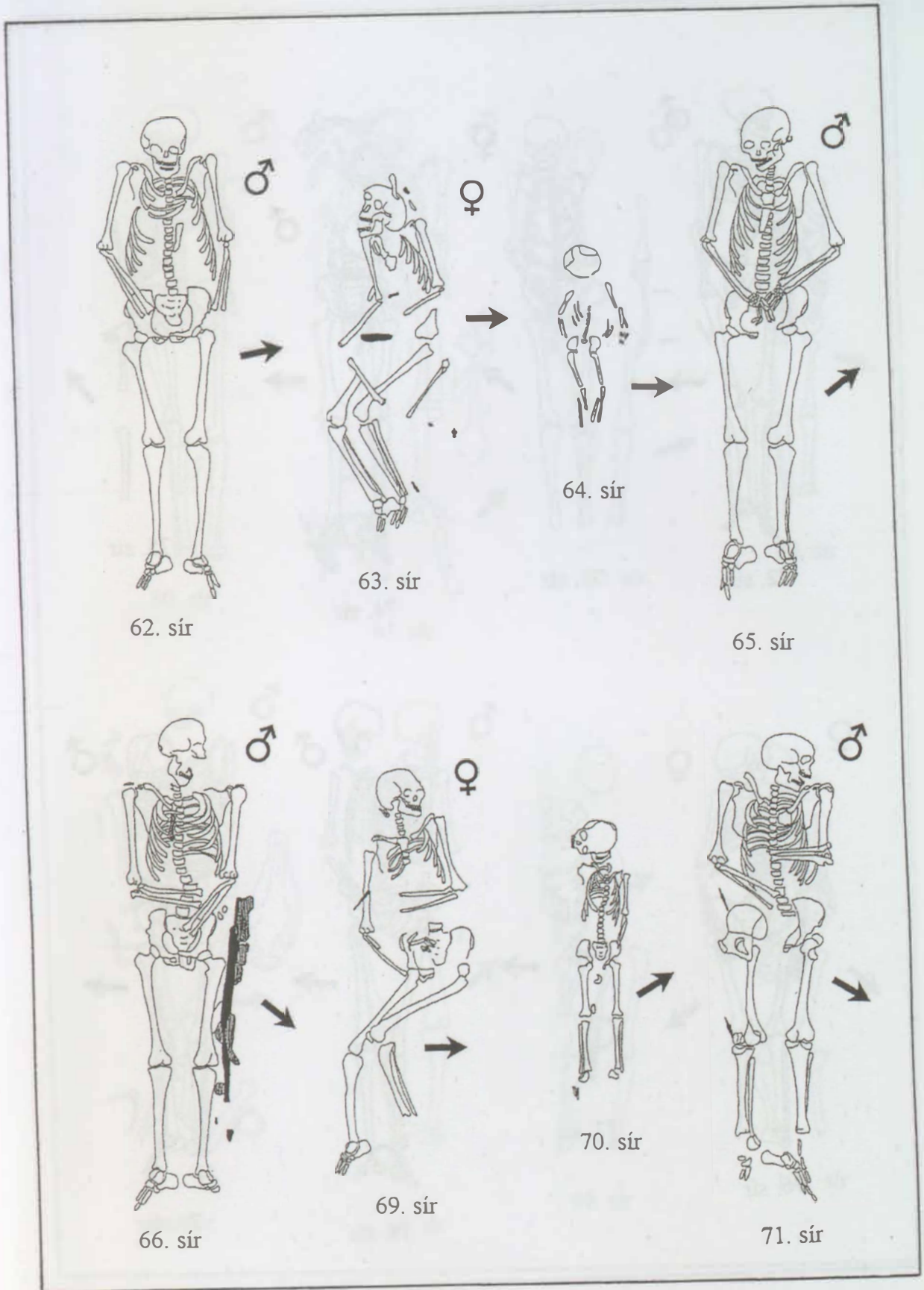
212. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 37–44. sír

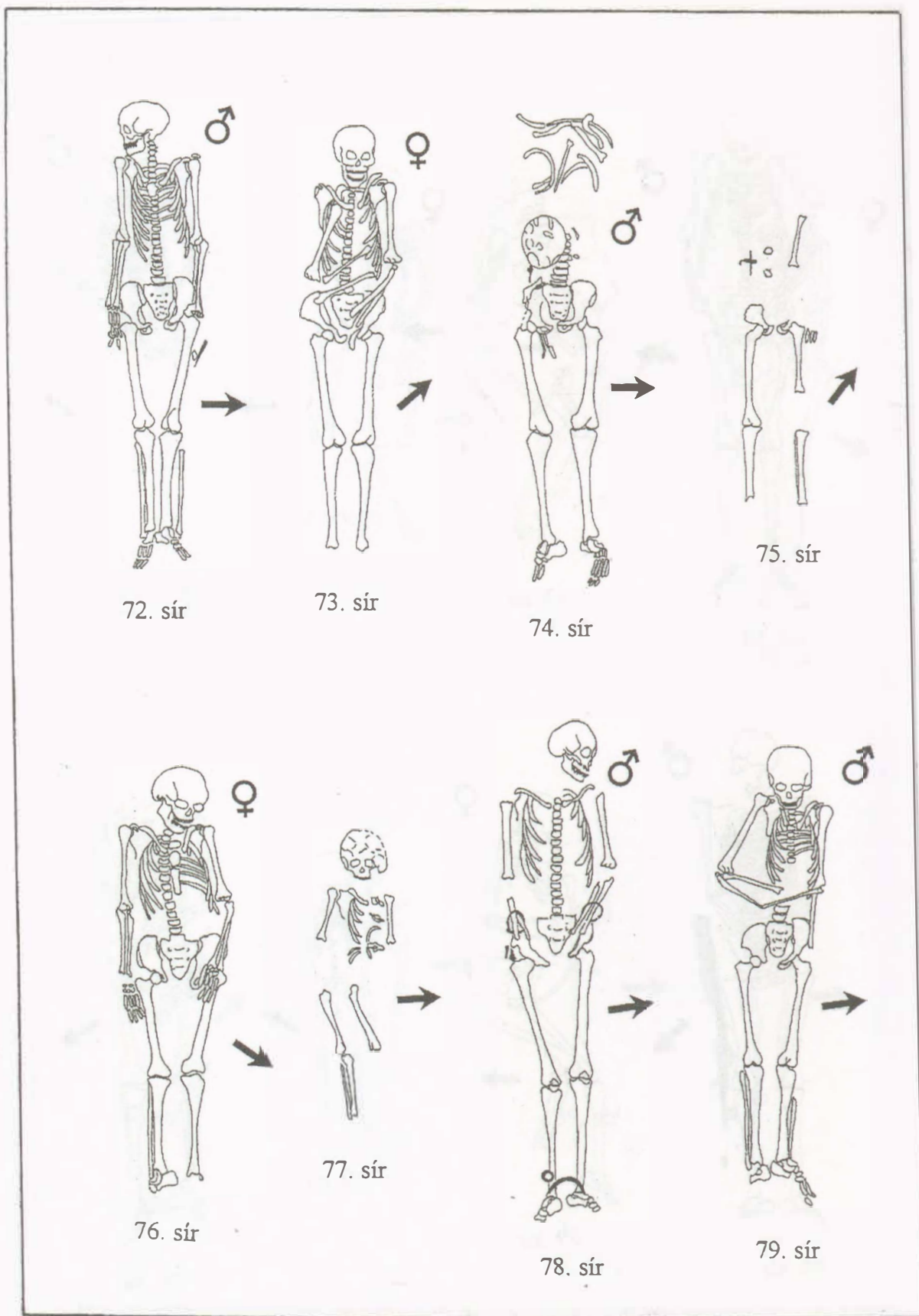
213. kép: Sárrétudvari-Hízföld 45–52. sír

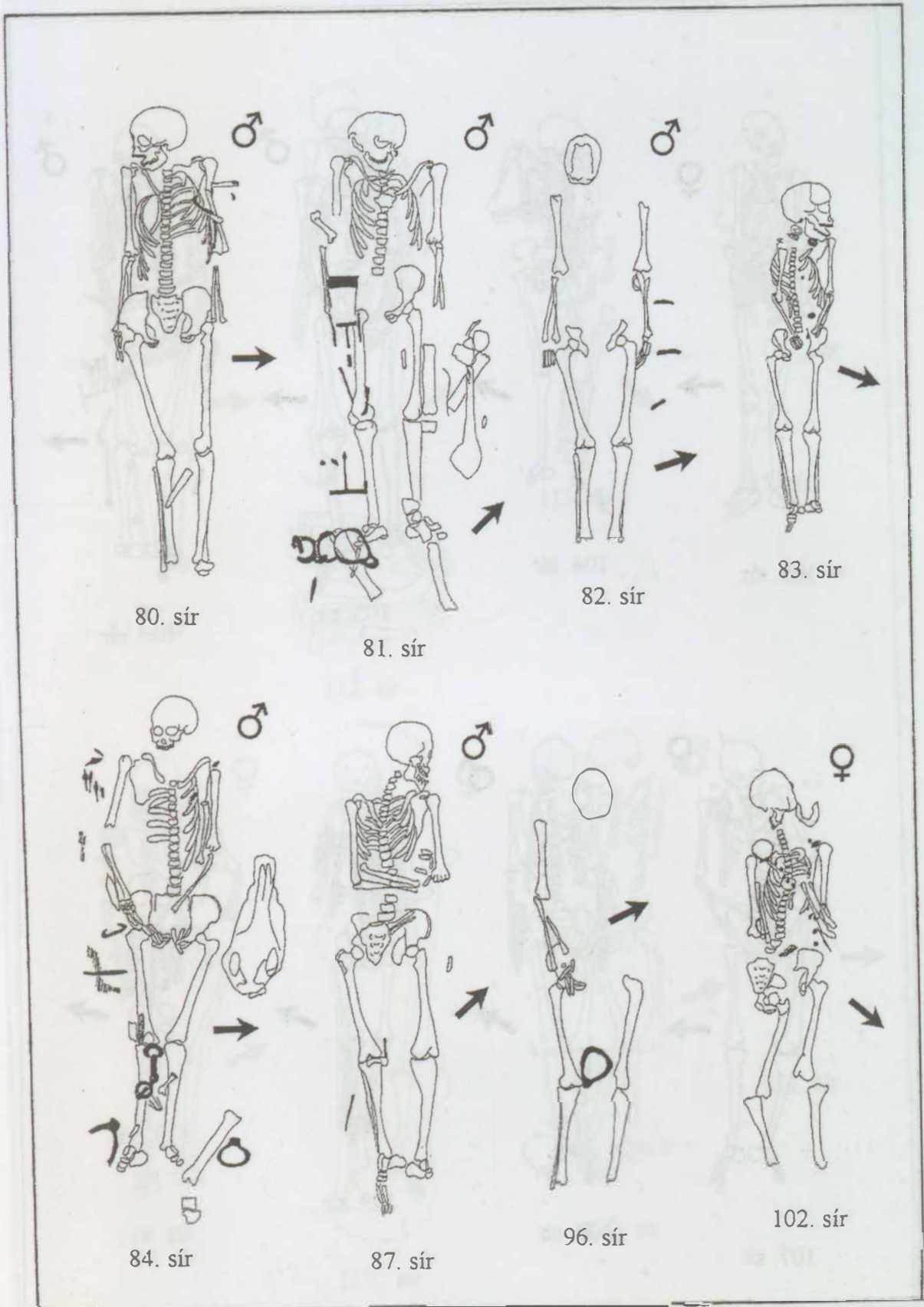
214. kép: Sárrétudvari-Hízófold 53–59., 61. sír

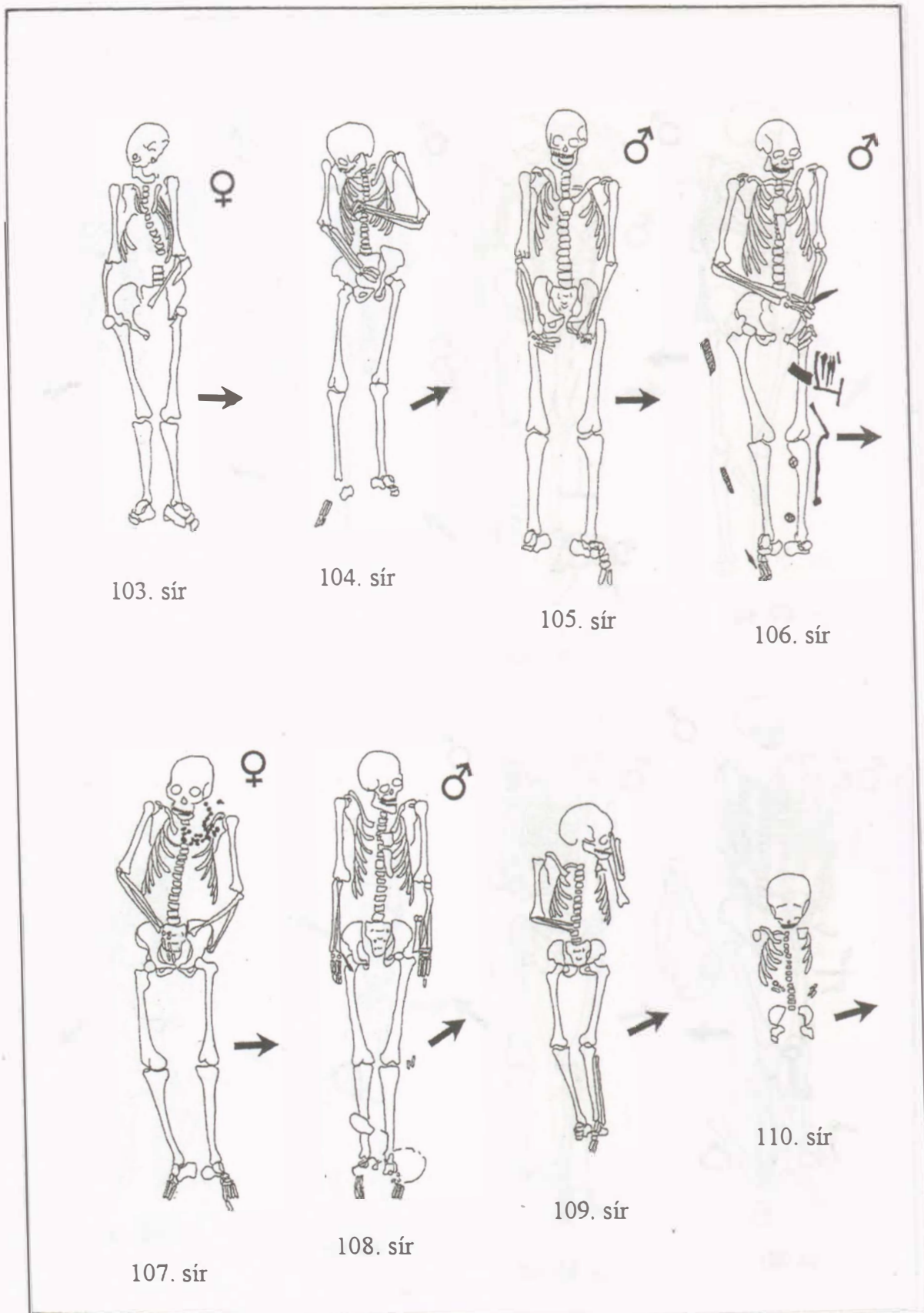
215. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 62–66., 69–71. sír

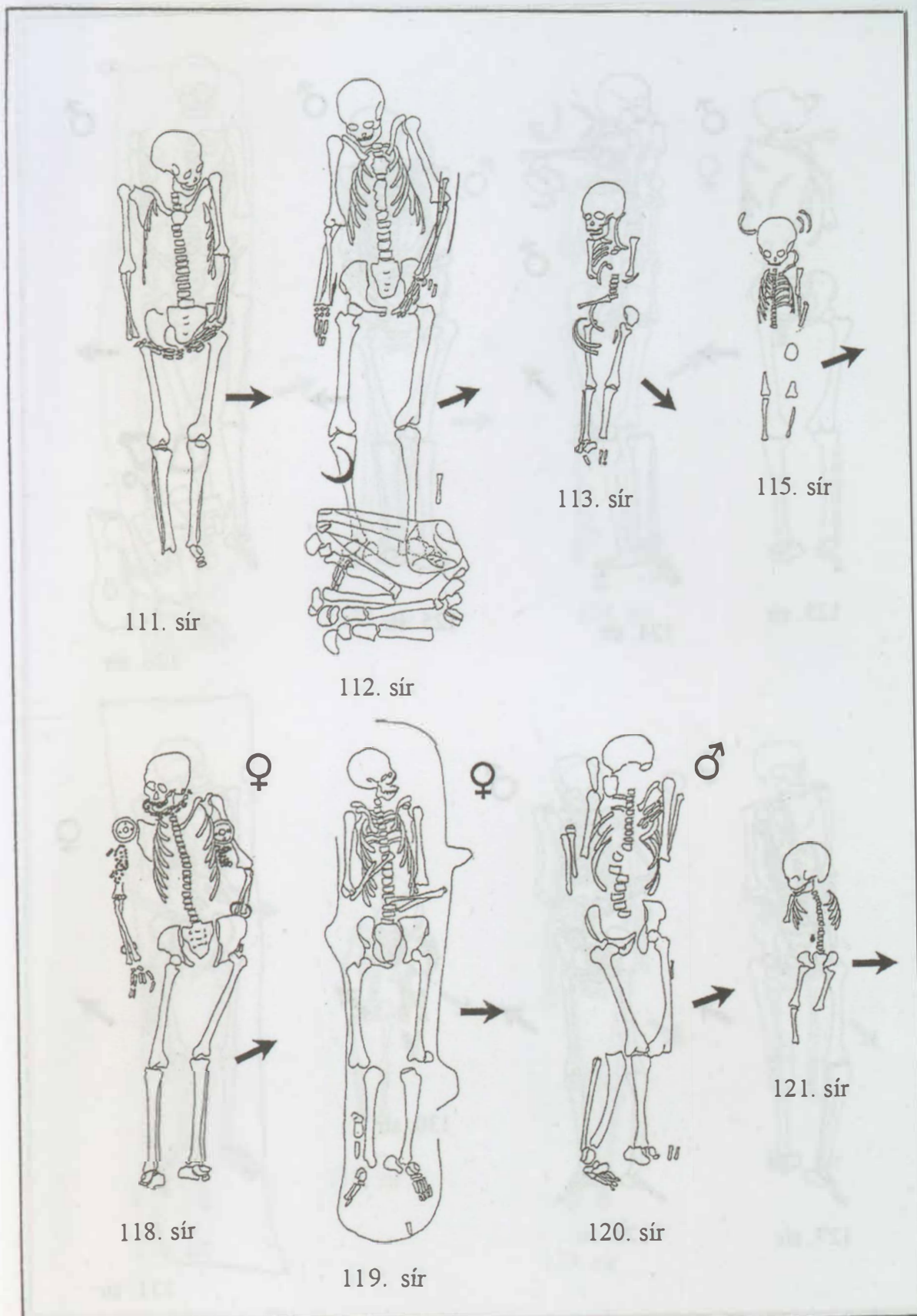
216. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 72–79. sír

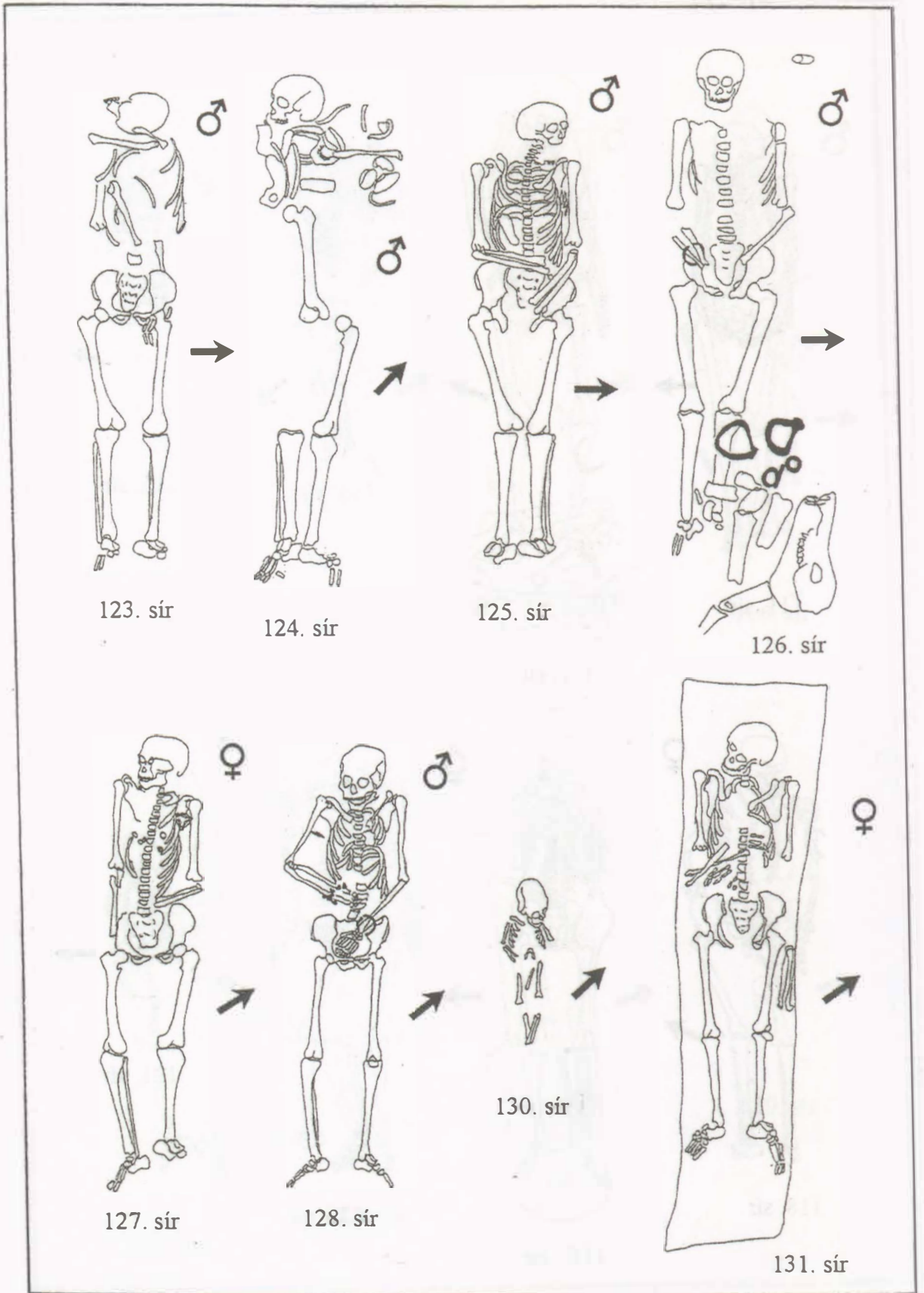
217. kép: Sárrétudvari-Hízfőföld 80-84., 87., 96., 102. sír

218. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 103–110. sír

219. kép: Sárrétudvari-Hízföld 111–113., 115., 118–121. sír

220. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 123–128., 130–131. sír

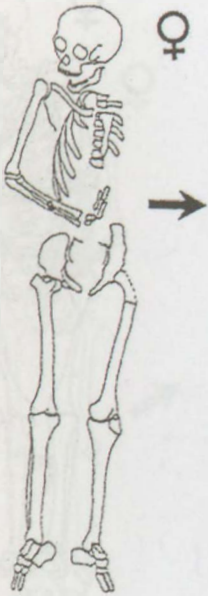
132. sír

133. sír

134. sír

136. sír

137. sír

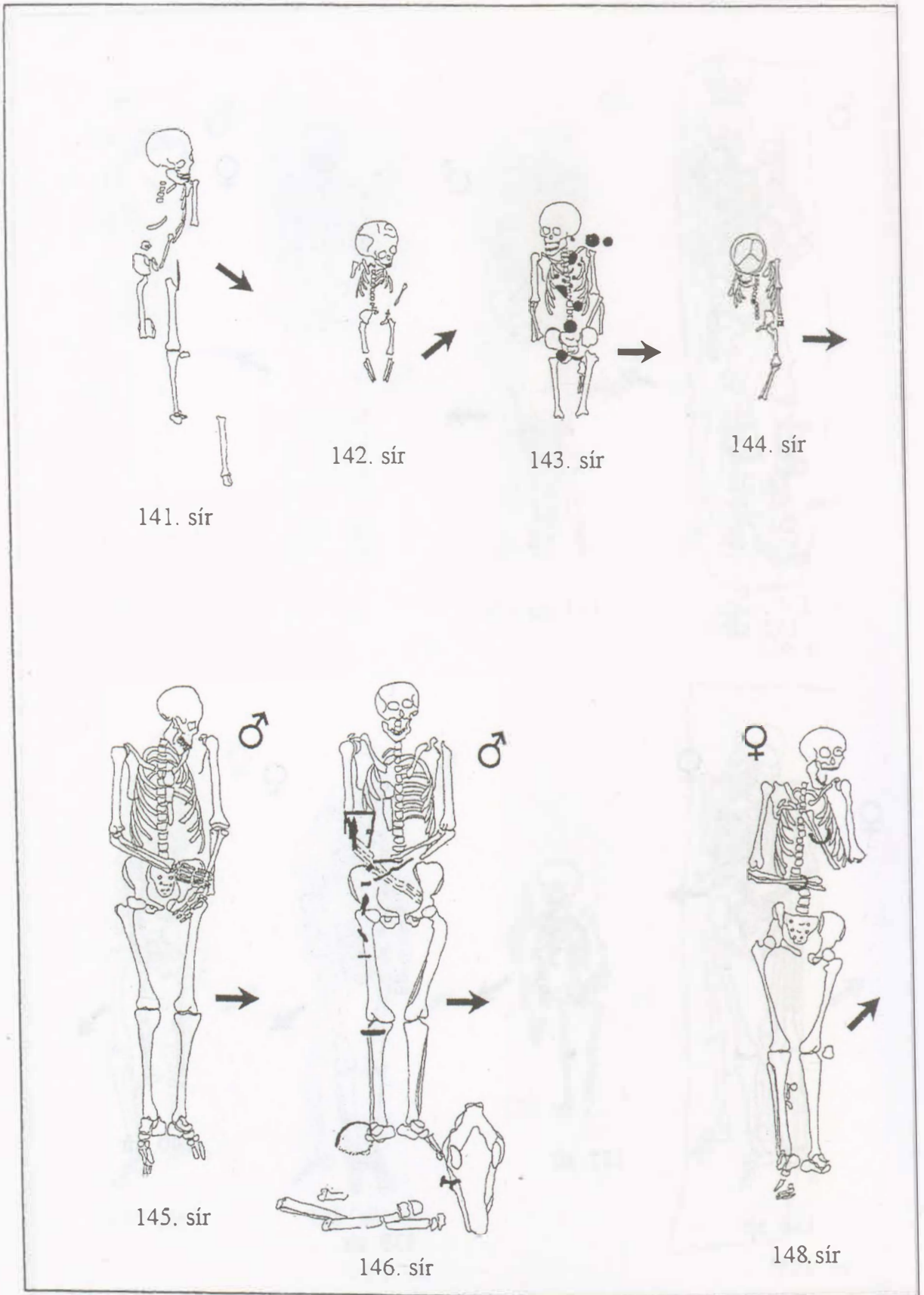
139. sír

140. sír

221. kép: Sárrétudvari-Hízföld 132–134., 136–137., 139–140. sír

222. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 141–146., 148. sír

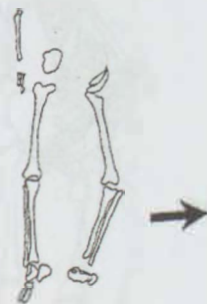
149. sír

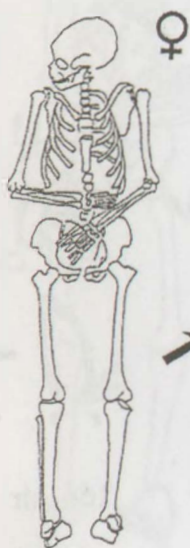
150. sír

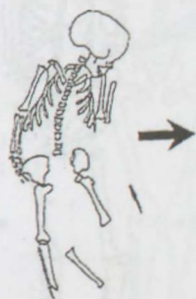
151. sír

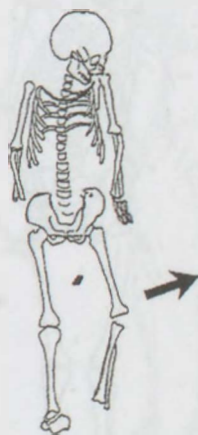
152. sír

155. sír

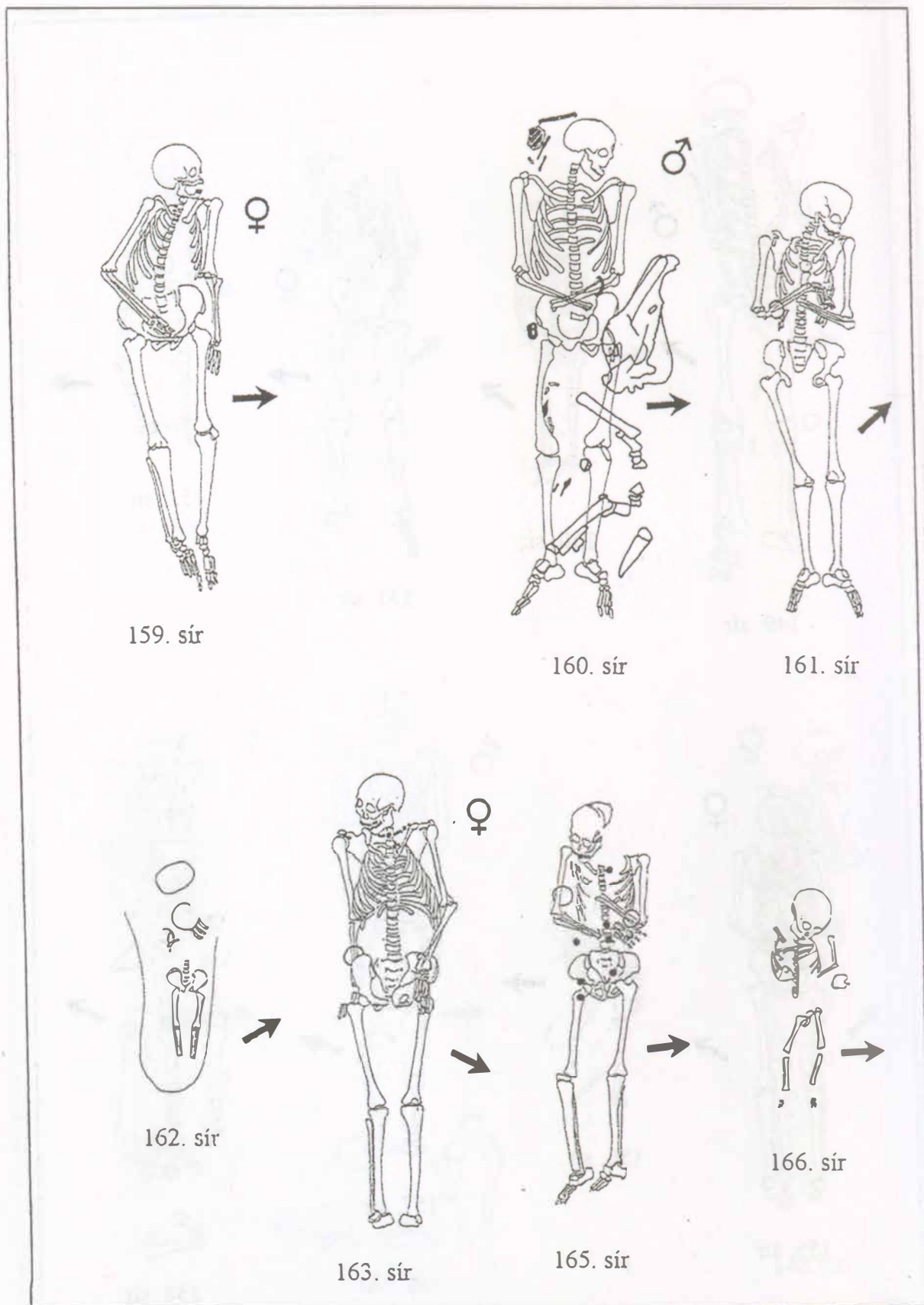
156. sír

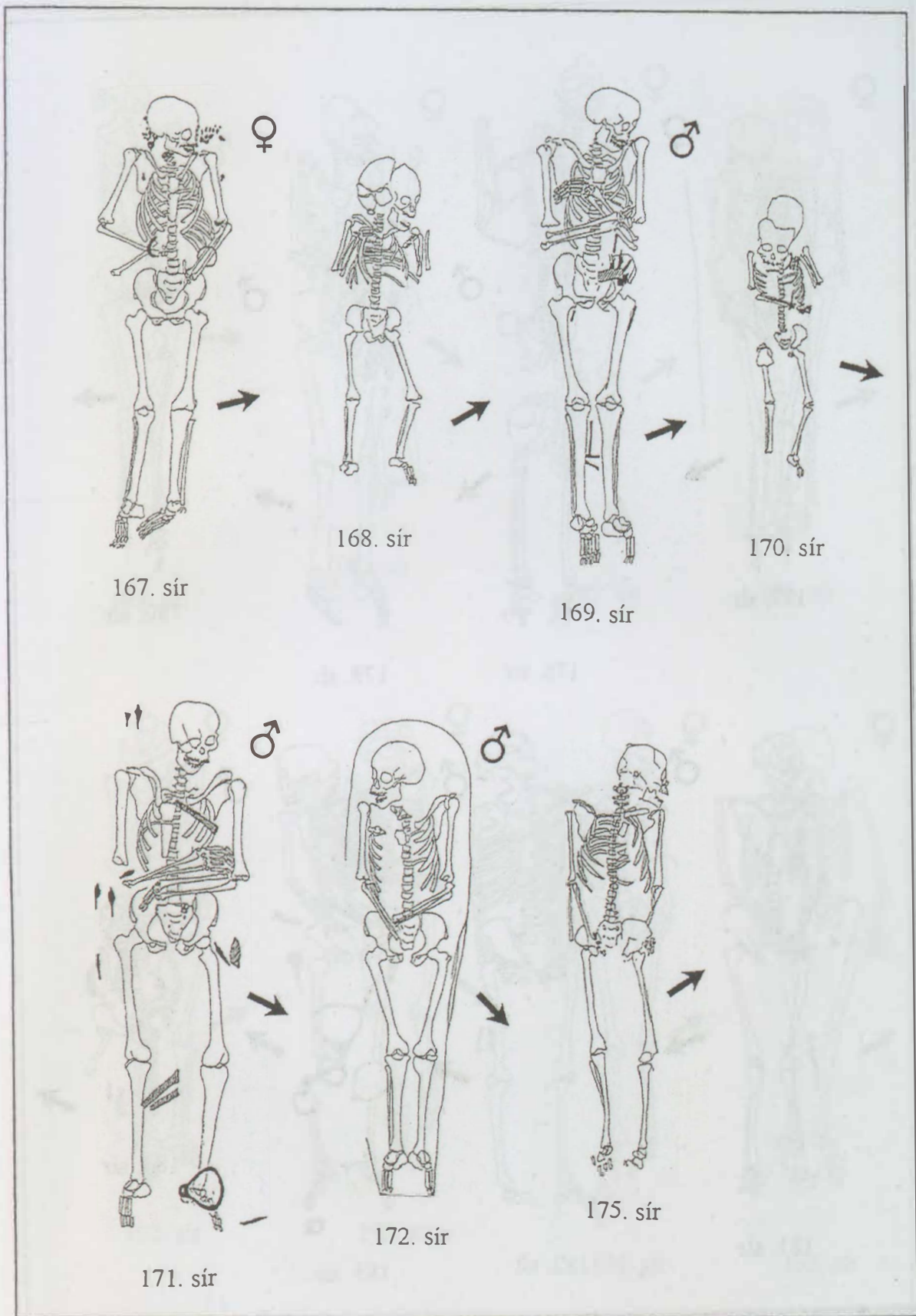
157. sír

158. sír

224. kép: Sárrétudvari-Hízföld 159–163., 165–166. sír

225. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 167–172., 175. sír

177. sír

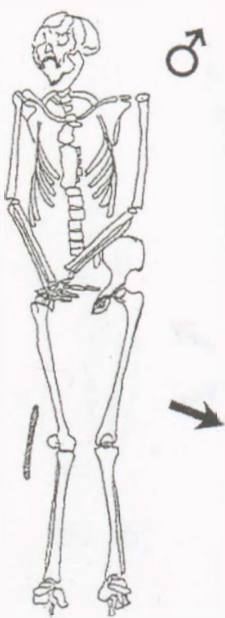
178. sír

179. sír

180. sír

181. sír

182. sír

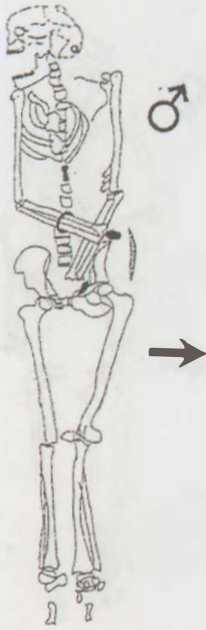

183. sír

184. sír

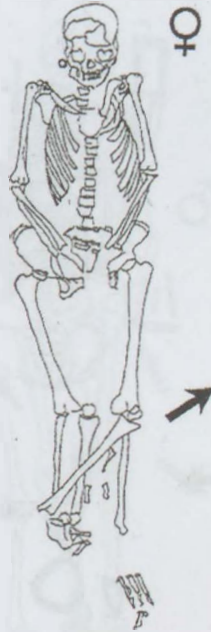
226. kép: Sárrétudvari-Hízföld 177–184. sír

185. sír

187. sír

189. sír

191. sír

192. sír

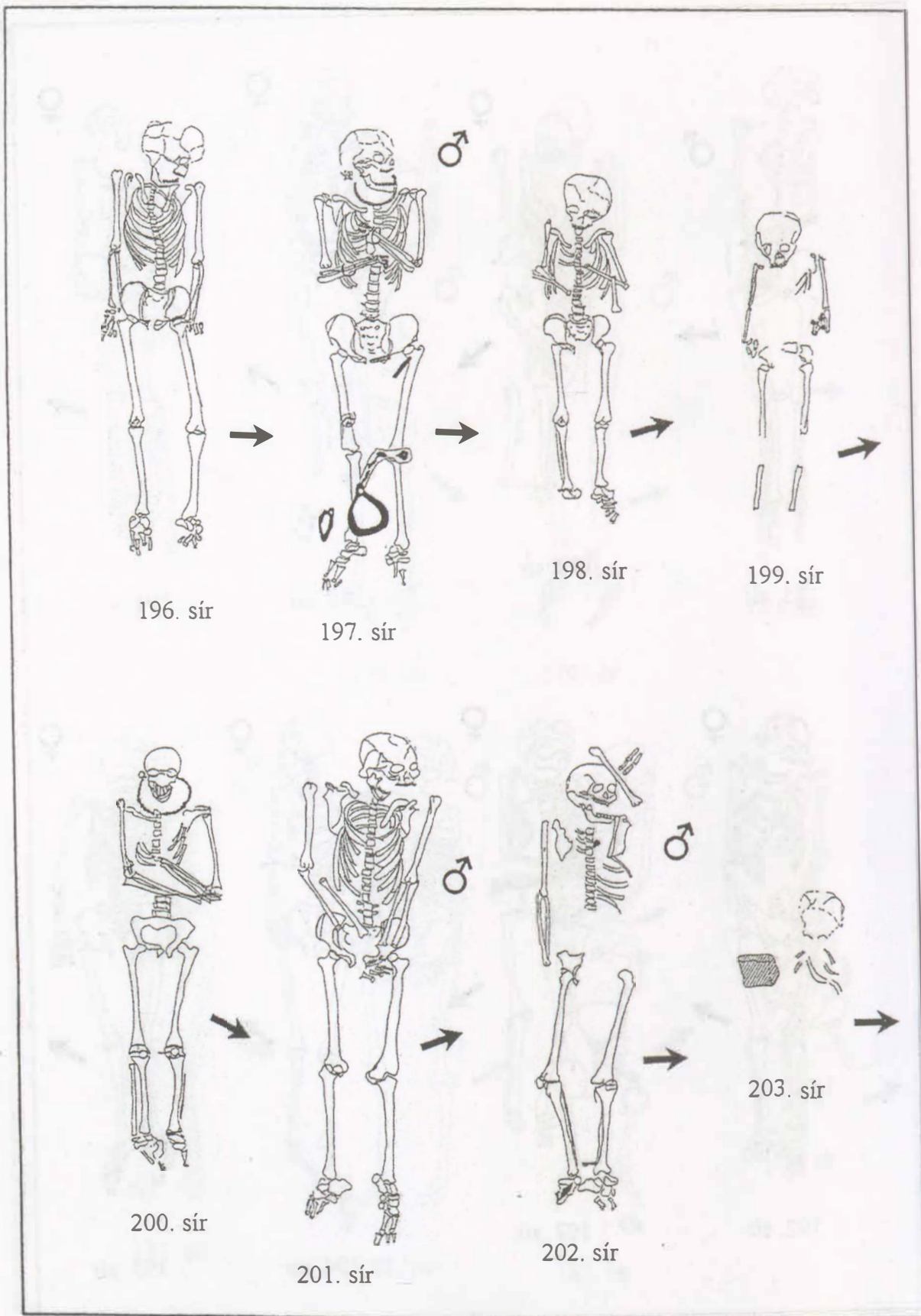
193. sír

194. sír

195. sír

228. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 196–203. sír

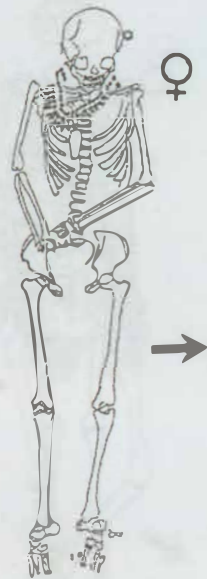
204. sír

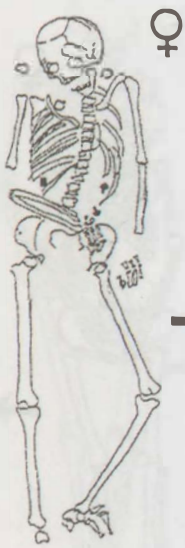
205. sír

206. sír

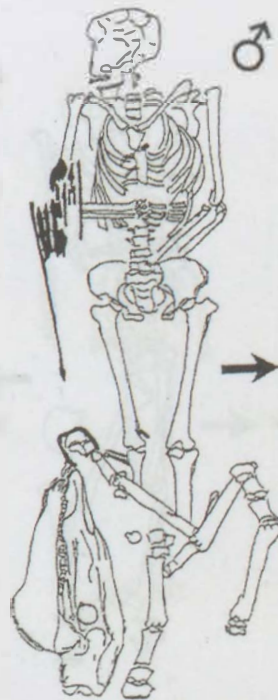
207. sír

211. sír

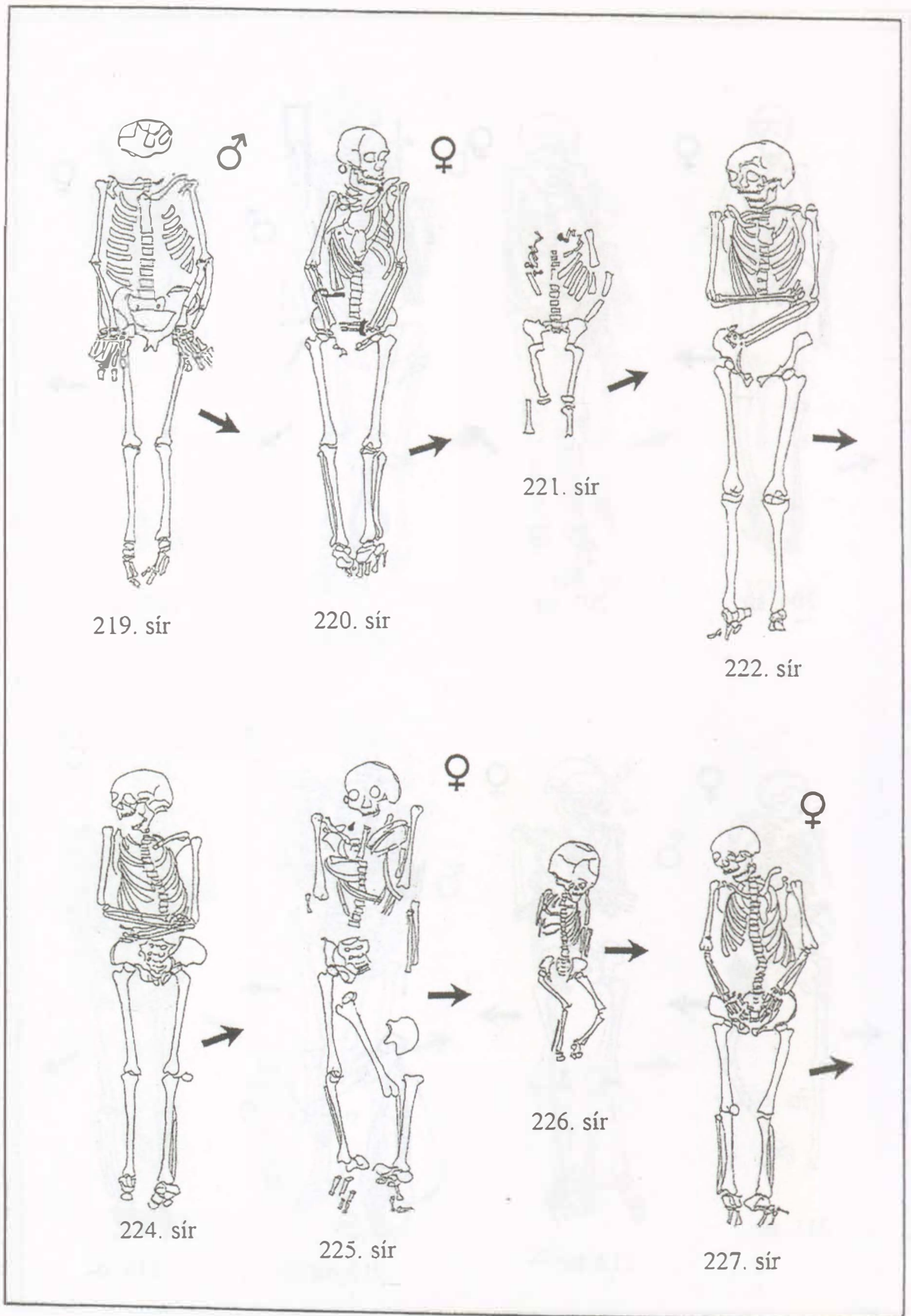
212. sír

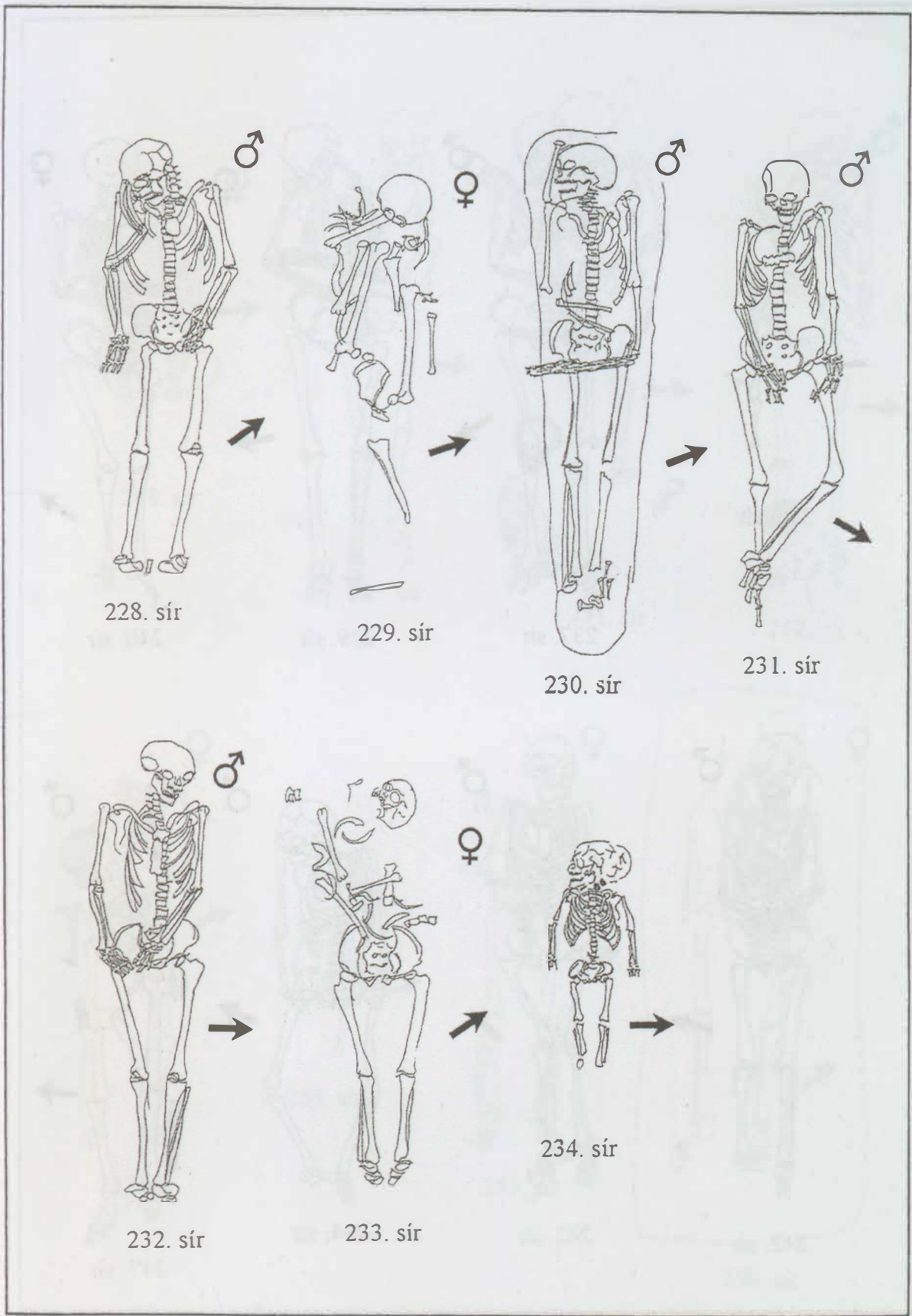
213. sír

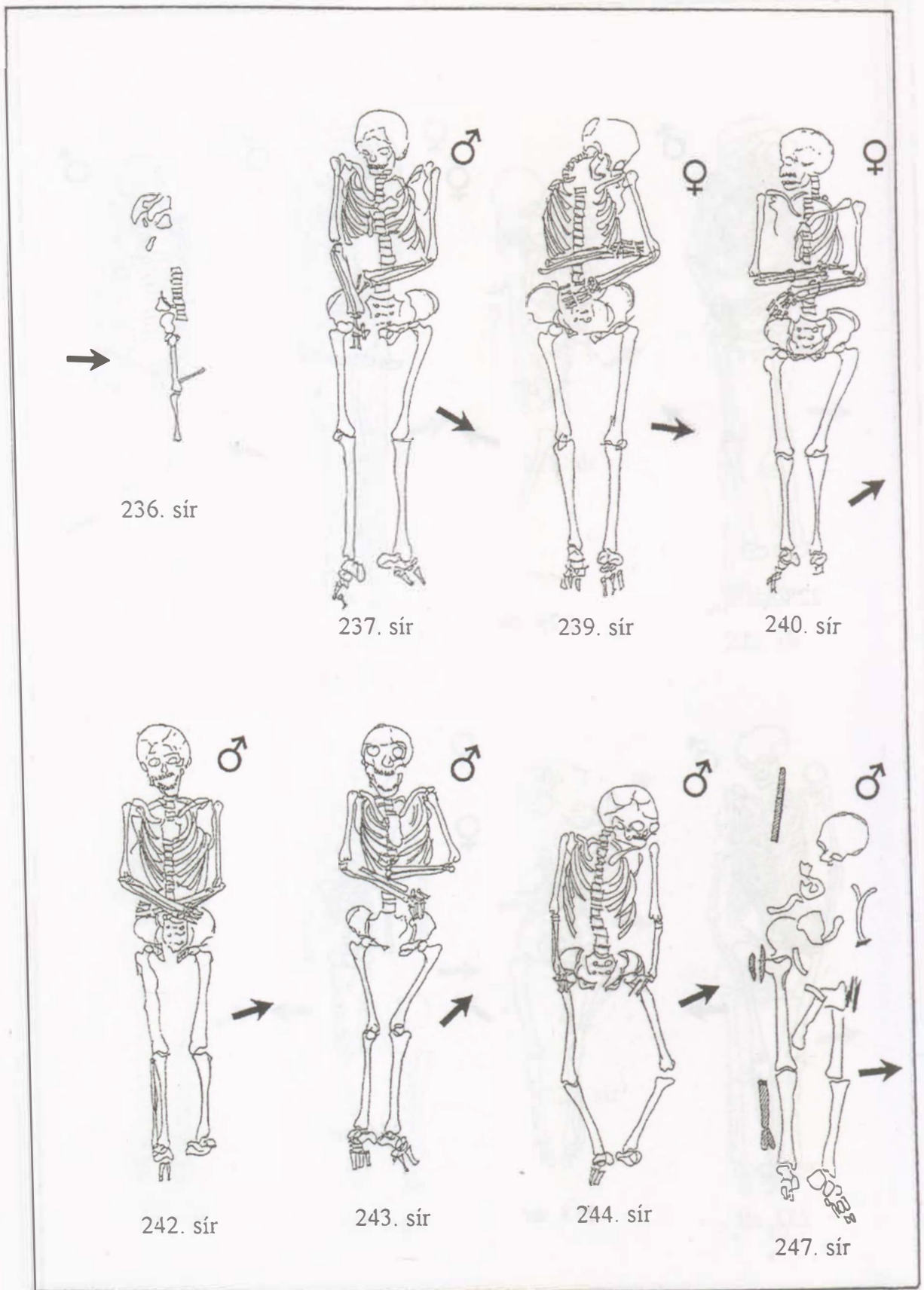
218. sír

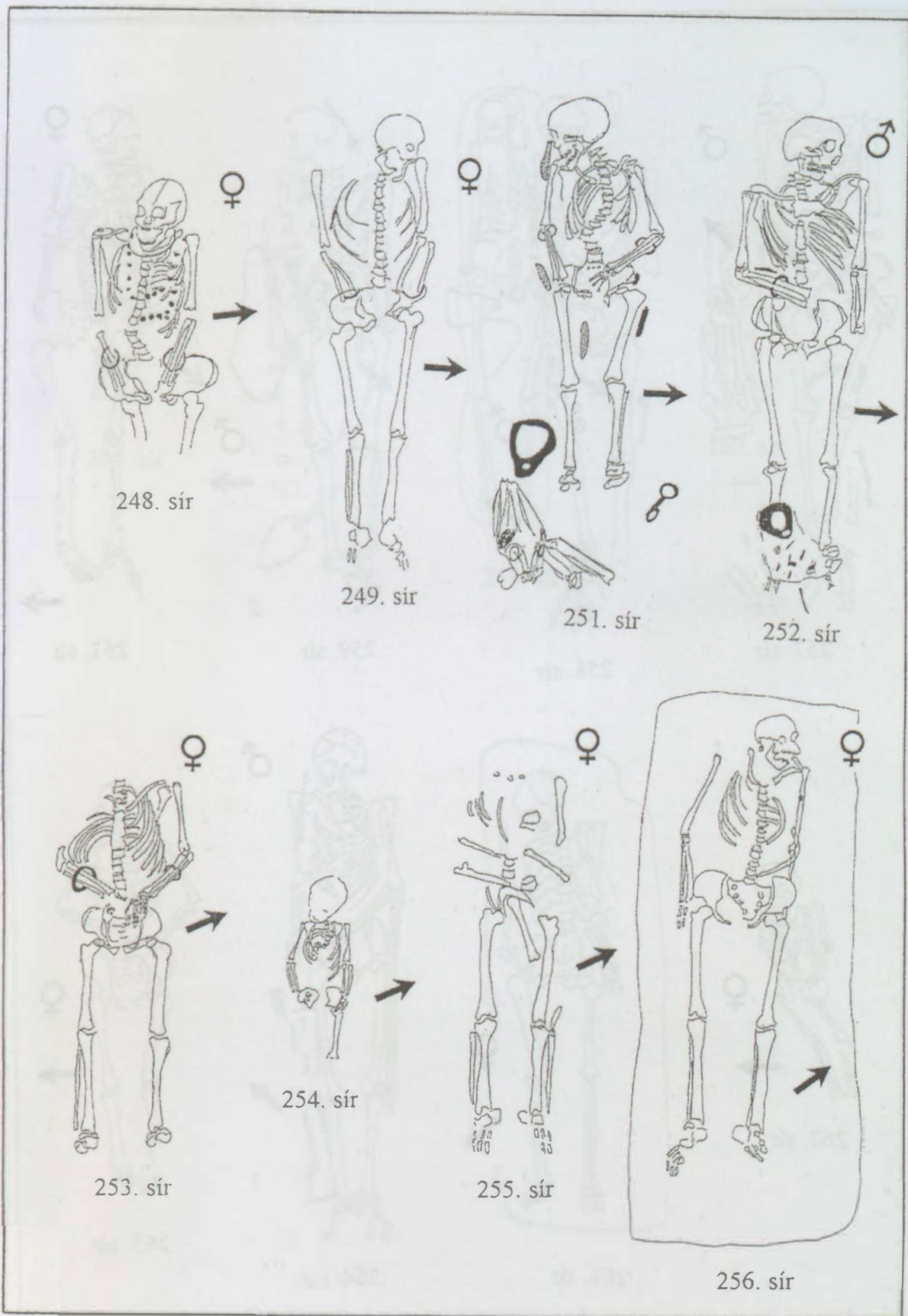
230. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 219–222., 224–227. sír

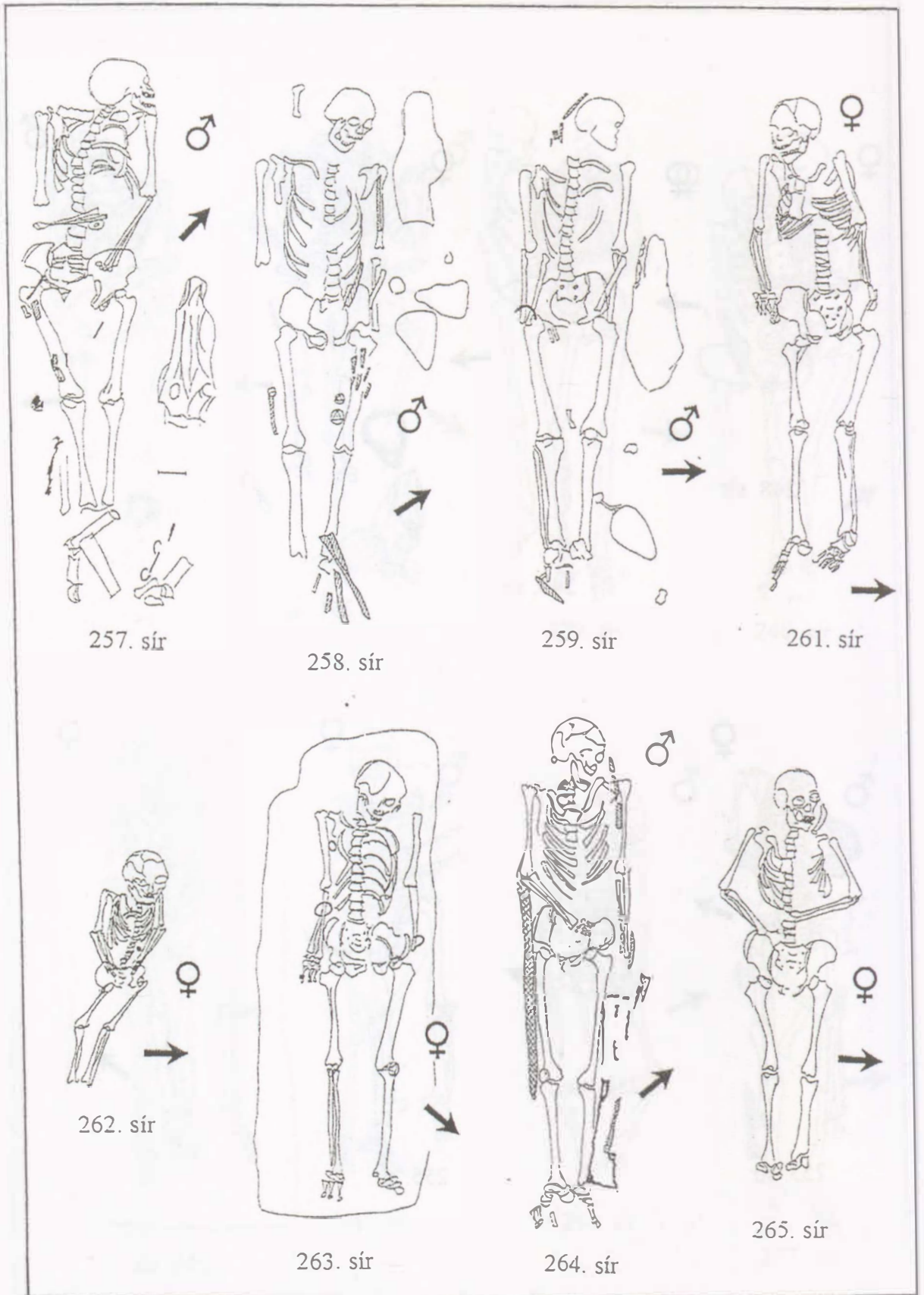
231. kép: Sárrétudvari-Hízföld 228–234. sír

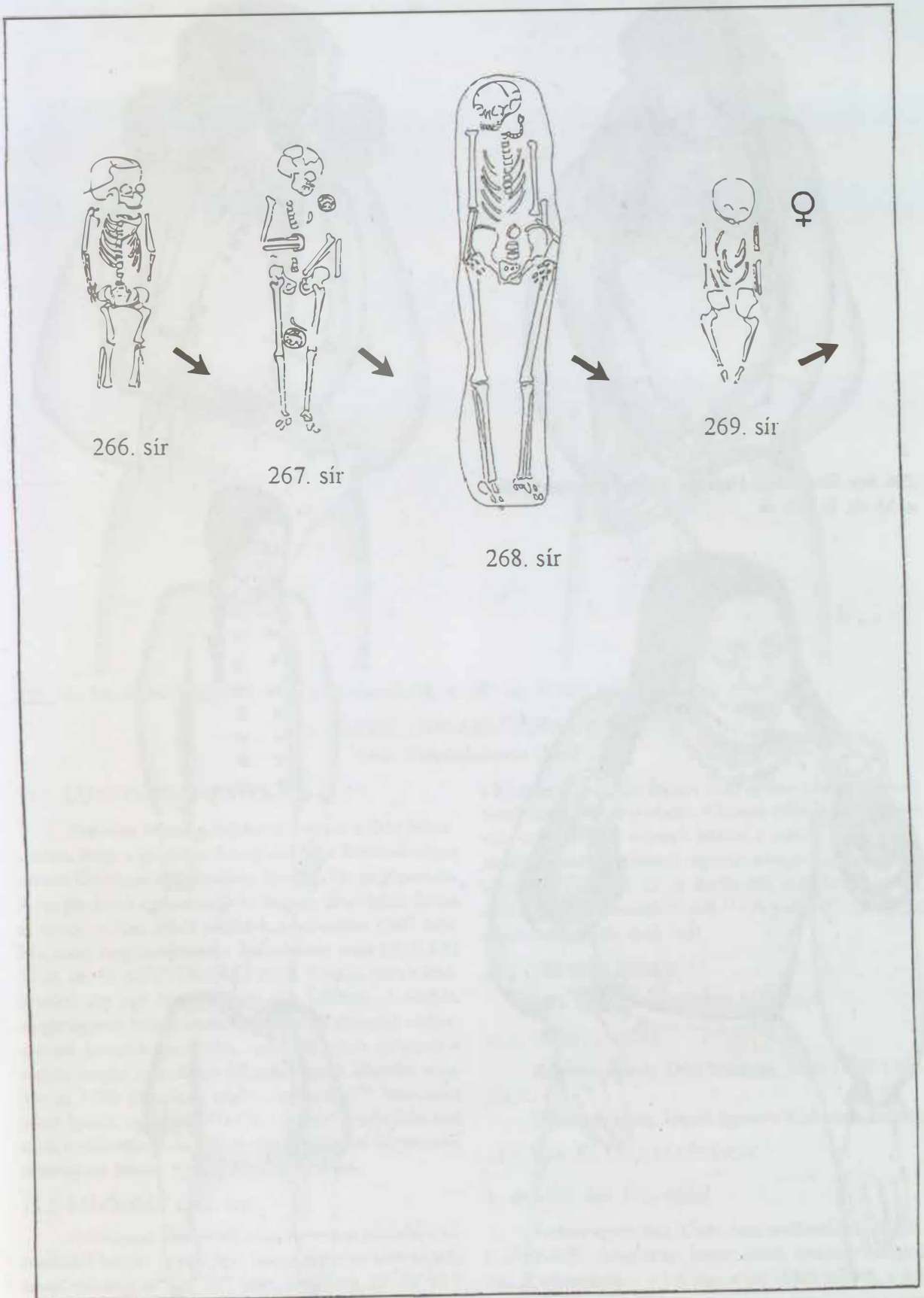
232. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 236-237., 239-240., 242-244., 247. sír

233. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 248–249., 251–256. sír

234. kép: Sárrétudvari-Hízföld 257–259., 261–265. sír

235. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 266–269. sír

236. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. Viselési rekonstrukciók:
a) 53. sír, b) 102. sír

237. kép: Sárrétudvari-Hízóföld 118. sír: viseleti rekonstrukció

238. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. 139. sír: a) a felsőruha, b) az alsóruha viseleti rekonstrukciója

239. kép: Sárrétudvari-Hízóföld. Viseleti rekonstrukciók: a) 167. sír, b) 207. sír

15. SÁRRÉTUDVARI-ŐRHALOM¹⁰⁹ (volt Püspökladányi járás)

15.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1986-ban lakossági bejelentés érkezett a Déri Múzeumhoz, hogy a korábban Szerephez, most Sárrétudvarihoz tartozó Órhalom a sárrétudvari Bocskai Tsz megbontotta. A kurgán közel egyharmadát az alapjáig elhordták a faluba az ottani mélyen fekvő területek feltöltéséhez (240. kép). Majdnem megisméltődött a Balázshalom sorsa (ZOLTAI 1910, 26, 43; MESTERHÁZY 1978, 40–42), mert a földmunkát alig egy hétre lehetett csak leállítani. A feldúlt, megbolygatott halom felszínén a földjéből előkerült embercsontok heverték mindenütt, ezért már ekkor felmerült a rézkori kurgán másodlagos felhasználásának feltevése, amely az 1986 júliusának végén megkezdett¹¹⁰ leletmentő ásatás igazolt, ugyanis ÉNY–DK-i tájolású honfoglalás kori sírok is előkerültek. Az első év rövid ideig tartó leletmentési szakaszában három 10. századi sírt tártak fel.

15.2. LELŐHELY (181. kép)

A környező térszintből óriási méretével jelentősen kiemelkedő kurgán (a rajta lévő magassági pont koordinátái: északi szélesség: 47° 13' 19", keleti hosszúság: 21° 08' 54")

¹⁰⁹ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 232–88; M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1991, 138–139; M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1999, 100.

a Körtvélyes-ér mellett feküdt, mely egyben a határt is jelenti Sárrétudvari és Szerep között. A halom 1986-ig bolygatatlan volt, csak a szántás koptatta körben a széleit. A halom feltárását szeletelő módszerrel végeztük a megbolygatott résztől kiindulva. Összesen 12 sír került elő, ezek közül hét sír rézkor végi–kora bronzkori volt,¹¹¹ öt pedig 10. századi, és a halom felszínébe ásták bele.

15.3. TELEPÜLÉSNEV

Lásd Sárrétudvari-Hízóföld lelőhelynél.

15.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, Ltsz.: IV.97.99.1–101.2.

Embertani anyag: Szegedi Egyetem, Embertani Tanszék.

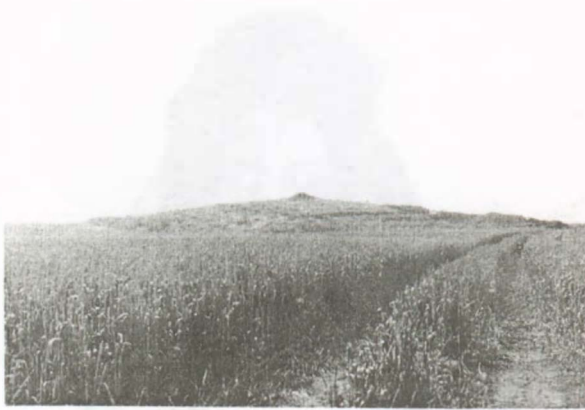
15.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (243. kép, 341. tábla)

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 55 cm, t: ÉNY–DK. Feltehetően háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A vázcsontok – a bal kar, a bal oldali bordák, a bal

¹¹⁰ A feltárás 1998 augusztusában fejeződött be.

¹¹¹ M. NEPPER–DANI 2002.

240. kép: Sárrétudvari-Órhalom: A kurgán az eredeti állapotában és az átvágás után

medencecsont és az eredeti helyéről kifordult egyik combcsont kivételével – hiányoztak. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. A bal kar könyökhajlatában zárt, kerek átmetszetű üreges, vas huzalkarperec, á: 8,5x7,9 cm (IV.97.99.1.).

2. sír

Felnőtt egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 80 cm, t: nem állapítható meg. A váznak csak a bal lába és a jobb lábszára maradt meg, a többi csontot a markoló megsemmisítette. Felszedve.

Melléklet nélkül.

3. sír (243. kép, 341–343. tábla)

Férfi sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 85 cm, t: ÉNY–DK (292,5°–112,5°). Valószínűleg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz volt, amelyet a csipőcsontoktól felfelé, a koponyát is beleértve, a földgyalu teljesen megbolygatott, illetve megsemmisített. A lábak nyújtva. Részleges lovas temetkezés: a lókoponya a jobb medence feltételezhető helye mellett orral az emberi koponya felé, a mellső két láb egymásra csúszva a lókoponya alatt, a ló hátsó két lába pedig a jobb lábszár külső oldala mellett. Korabeli rablás nyomai. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb medencelapátnak megfelelő hely alatt bőrmaradványokon 2 széles pajzs alakú bronz övveret hátlappal fölfelé, a hátoldalán két szegecs a felerősítéshez, de az egyikén két fűrt lyuk is látható, á: 1,6x1,75 cm (IV.97.100.1.).
2. A csontok között kicsi, lekerekített sarkú téglalap alakú vascsat pecekkel, á: 2,7x2,5 cm (IV.97.100.2.).
3. A jobb felkarcsont belső oldalától a bal térd külső oldaláig kerültek elő az átlósan az elhunyt helyezett tegezmaradványai:
 - a: Tegezoldal-merevítő vaspálcák töredékei.

- b: Nyakpánt és tegezfenékabroncs töredékei, pántsz: 1,0, ill. 1,6 cm (IV.97.100.3.).

4. A bal combcsont belső oldalánál kezdődött és a jobb combcsont feltételezhető helye felé nyúlt az íjkarvégborításának töredéke, h: 22,2 cm (IV.97.100.4.).
5. A bal térd középvonalától kezdődik 6,6–7,0 cm hosszán a szablya hengeres vaskoptatója, h: 6,6, sz: 3,3, v: 2,0 cm (IV.97.100.5.).
6. A sírföldből nyílhegy tövise, h: 2,75 cm (IV.97.100.6.).
7. A két combcsont közötti részen és a bal medence fölött tojásmaradványok.
8. Lószerszám:
 - a: A lókoponya környékéről ovális hevedercsat, h: 5,3, sz: 4,6 cm (IV.97.100.7.).
 - b: A ló szájában olyan töredékes vaszabla, hogy nem volt rajzolható, sem leltározható.
 - c: A jobb lábfej külső oldalától kifelé 15 cm-re a talpára állított vaskengyel, amely szintén nem volt rajzolható és leltározható.

(4. sír: kora bronzkori.)

5. sír (241., 243. kép, 343. tábla)

Férfi sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 83 cm, t: ÉNY–DK. Bolygatott, kirabolt temetkezés. A bolygatás olyan mértékű volt, hogy talán egyetlen csont sem maradt az eredeti helyén. A koponya a lábfejek feltételezett helye előtti részen került elő. A sírfenéken szerves maradványok (koporsó?) nyoma őrződött meg. Részleges lovas temetkezés. A lókoponya az eredeti helyén, az emberi váz bal oldalán feküdt. A lábak a váz hossz tengelyének vonalában a lábfej előtt helyezkedtek el. A csontok felszedve.

Mellékletek:

1. A ló pofacsontja mellett és az emberi váz lábcsonthoz közelében ijkarvégborító csont(lemezek) darabjai (IV.97.101.1.).
2. A tetejére fordított emberi koponya mellett aranylemez-ből préselt kerek ruhaveret töredéke, amelyen nyolc-

szirmú virág a díszítés. Szélén sűrűn apró lyukak a felvarráshoz (IV.97.101.2.).

3. A sírföldből a bontás során apró vastörédek kerültek elő.

241. kép: Sárrétudvari-Órhalom. A bolygatott és kirabolt 5. sír

6. sír (243. kép)

Gyermek sírja. Csvh: (térdig) 68 cm, sm: 75 cm, t: ÉNY-DK (É-ra 23v). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a bal oldalán feküdt előrebillenve, az állcsúcs a kulcscsonton támaszkodott. Mindkét kar könyökben behajlítva, a kezek a medencelapáton nyugodtak. Melléklet nélkül.

(7. sír–11. sír: kora bronzkori.)

(12. sír: rézkori.)

15.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

15.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A föld elhordásával megbolygatott kurgánból 12 sír került elő. Ezek közül ötöt 10. századnak határoztunk meg. A többi 7 sírből egy rézkori, a többi kora bronzkori. Az

eltemetettek száma 13, ugyanis a 7. számú sírban nyugvó kora bronzkori matura férfi mellé egy 5-7 éves gyermeket is temettek (242. kép).¹¹²

15.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

A 10. századi síranyag antropológiai meghatározása nem történt meg.

15.6.3. Sírgödörök

A gépi bolygatás miatt a sírgödörök formájáról semmiféle információt nem tudtunk gyűjteni.

15.6.4. Tájolás

Minden esetben nyugat–keleti volt a fő irányítás, amelyetől északra volt eltérés.

15.6.5. A sírba helyezés módja

A temető fentebb már többször említett állapota miatt néhány értékelhető adat arra utalt, hogy háton fekvő, nyújtott helyzetűek voltak a temetkezések:

kezek a test mellett,

mindkét kar könyökben behajlítva, kezek a medencelapáton.

15.6.6. Koporsók

Az 5. sír esetében 130 cm hosszán, 50 cm szélességben megtalált összefüggő, erősen korhadt famaradvány koporsós temetkezésre utalt.

15.6.7. Bolygatás

Két esetben, a 3. és 5. sírnál a bolygatás közel egykorú lehetett a sírok korával. Az 1., 2., 6. sír esetében csak a földmunkagép bolygatta meg a sírokat.

15.6.8. Tojás melléklet

A 3. sír két combcsont közötti részéről és a bal medence tájékáról kerültek elő tojásmaradványok.

15.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

15.7.1. Ékszerek

Egyetlen típusa került elő az ékszereknek, az 1. sírből 1 db zárt, üreges vas karperec.

15.7.2. A viselet és a ruházat díszítményei

Ruhaveret:

Préselt arany ruhadíszkorong töredéke az 5. sírből.

Veretes öv:

Egy esetben találtunk a 3. sír leletei között 2 db bronz övveretet, amely a veretes öv meglétére utal.

¹¹² Az antropológiai meghatározást K. Zoffmann Zsuzsanna végezte el.

15.7.3. Fegyverzet

Íj:

Íjkarvégborító csontlemezek a 3. és 5. sírból.

Nyílcsúcs:

Egyetlen törött nyílcsúcs tövise (3.).

Nyiltartó tegez:

Egyetlen esetben (3.).

Szablya:

Egyetlen feldúlt sír (3.) szablyájának csupán a kopatója maradt meg.

15.7.4. Lovas sírok, lószerszámok

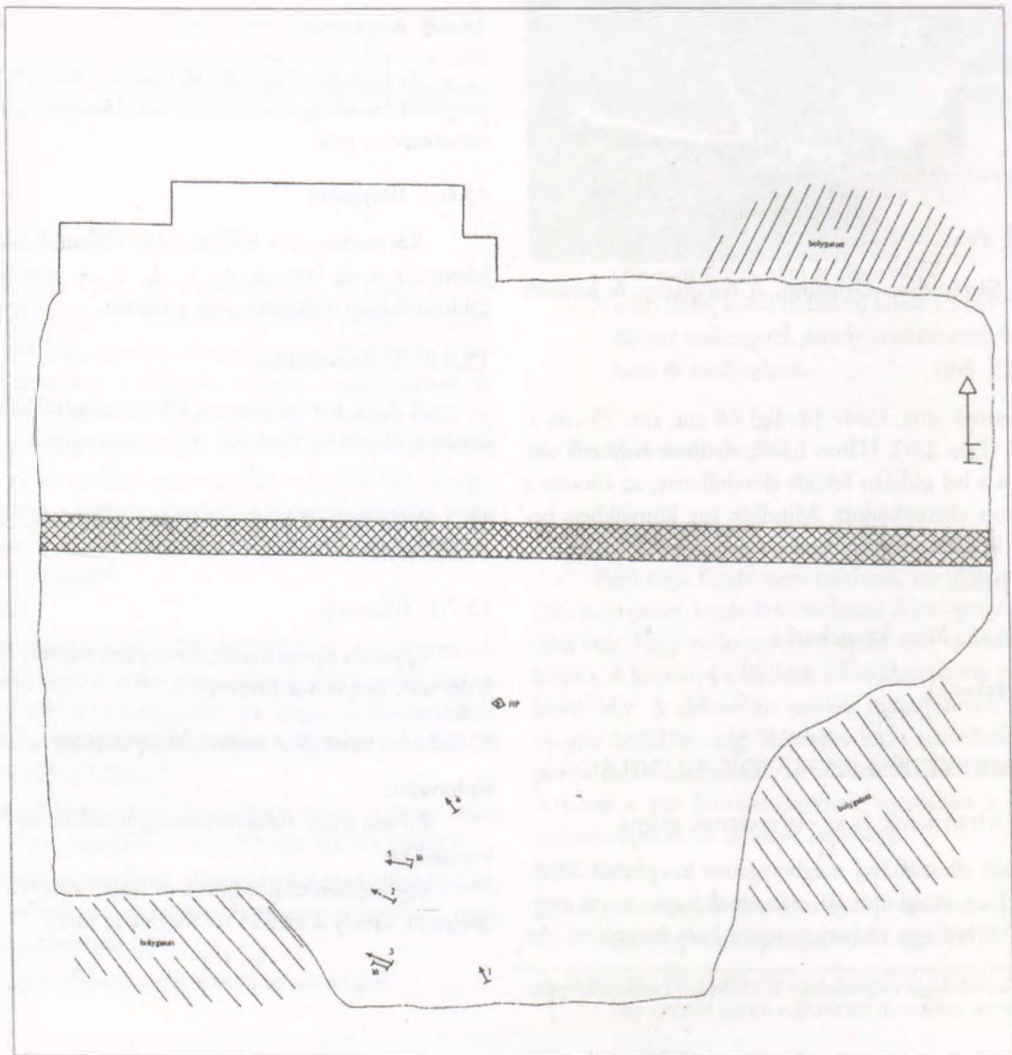
Lovas temetkezés volt a 3. és 5. számú sír. Lószerszámokat csupán a 3. sírban tudtunk megfigyelni, itt az elhunyt mellett fekvő ló szájában zabla, a jobb lábfej mellett pedig a talpára állított vaskengyel volt. Ugyancsak a 3. sír melléklete volt az egyetlen előkerült hevedercsat is.

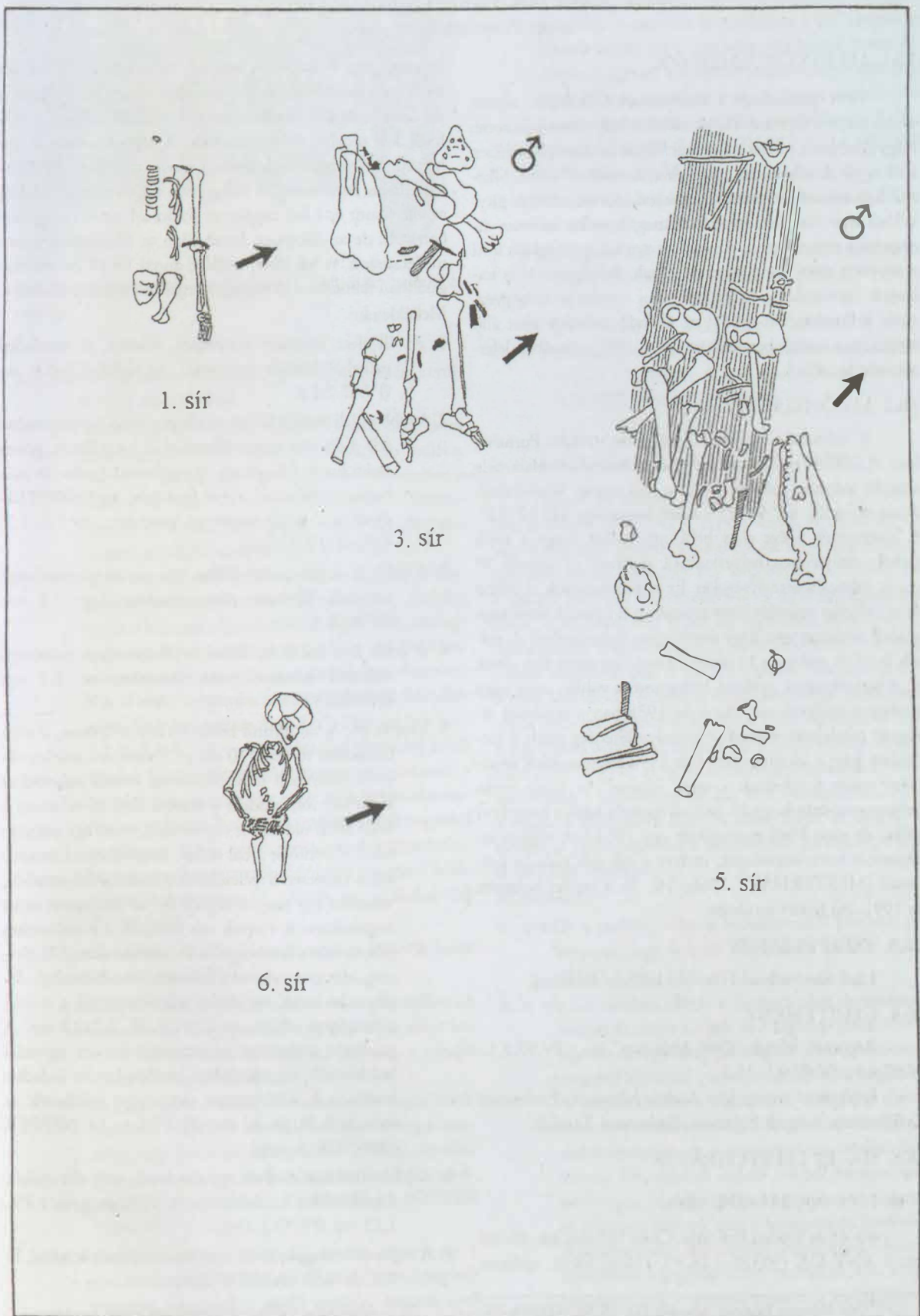
15.8. ÖSSZEZÉS

A rézkor végi kurgán bolygatása nem terjedt ki nagy területre. Így a kurgán feltárása után joggal feltételezhetjük,

hogy egy kis sírlétszámú temető öt sírját sikerült részben megmenteni. 40-50 sírnál nem becsüljük többre az eredeti sírszámot. A leletanyagból levonható következtetéseket óvatosan kell megfogalmaznunk, ugyanis valamennyi sír bolygatott volt. Három sírt a halom bontásával bolygattak meg, két sír bolygatása pedig nem sokkal a temetés után történhetett. Ugyanis a 3. sír esetében csaknem teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy az elhunyt mellé helyezett lovat nem érte a bolygatás, azt gondosan kikerülték. Az 5. sír esetében sem valószínű a ló bolygatása, ugyanis a lókoponya csontjait szabályos rendben találtuk meg. A korabeli bolygatást a 3. és 5. sír egykori gazdagsága indokolhatja. Túlvilági útjukra az elhunytak ugyanis veretes övvel, szablyával, íjjal is el lettek látva. Az 5. sírban nyugvó ruháját préselt aranylemez ruhadíszkorong díszítette, mutarva egykori viselője gazdagságát. Tegezüket is magukkal vitték és a 3. sír esetében a lószerszám nyomait is megtaláltuk. A 3. sír 2 bronz övverete azonos műhelyben készülhetett a bihari temető egyik sírjának övveretével. A Sárrétudvari-Őrhalom egyike lehet a bihari térségben a Biharvárhoz tartozó fegyveres kíséret nyugvóhelyének.

242. kép: Sárrétudvari-Őrhalom temetőterképe

243. kép: Sárrétudvari-Órhalom 1., 3., 5-6. sír

16. SÁRRÉTUDVARI-POROSHALOM¹¹³

(volt Püspökladányi járás)

16.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1991 júniusában a sárrétudvari Órhalmon végzett ásatás során a Bocskai Tsz mezőőre a helyszínen jelentette, hogy Bere Imre juhász a Bocskai Mgtsz juhászata közelében lévő egyik dombocskán „pitykéket, csontokat” talált. Sikertült kapcsolatot teremteni a juhással, akinek a fényes pitykékből már csak két darab volt meg, s azokat szívesen átengedte a múzeumnak. Az átadott veretek honfoglalás kori aranyozott ezüst kantárveretek voltak. Szívélyesen el is kalauzolt bennünket a lelőhelyre, ahol – miután megegyeztünk a Bocskai Tsz-szel –, az állandó művelés alatt álló területen, a termés betakarítása után, 1991 júliusában leletmentést kezdtünk.

16.2. LELŐHELY (181. kép)

A helyszín a Nyársas (Eszterő)-ér melletti Poroshalom. A lelőhely egy erősen lekoptatott bronzkori tell, amely állandó művelés alatt áll mind a mai napig; koordinátái: északi szélesség: 47° 14' 23", keleti hosszúság: 21° 12' 32". A leletmentés 3 éve alatt bebizonyosodott, hogy a sírok csekély mélységben helyezkednek el, mert 27 cm-től 98 cm-ig mértük a sírmélységeket. Ez a terepviszonyok, az erózió és az erőteljes művelés következménye is lehet. A sírok egymástól általában igen nagy távolságban helyezkedtek el, voltak 6–11 m széles, és 20 méter hosszú sírmentes üres sávok is. A temetkezések gyakran bolygatottak voltak, amit nagy részben a mélyszántás, illetve az 1988-ban a területen elvégzett talajlazítás okozott. A veszélyeztetettség miatt 3 szezonban folyt a leletmentés,¹¹⁴ de 1993 augusztusától pénzhány miatt megghiúsult a teljes feltárás. Az ásatás során bebizonyosodott, hogy 10. századi temetőt ástak a bronzkori tellbe, de ezen kívül megtaláltuk egy 1963-ban végzett leletmentés kutatószelvényét, melyet a tell déli oldalán nyitottak (MESTERHÁZY 1966, 54). Ez a terület beleesett az 1991. évi feltárt területbe.

16.3. TELEPÜLÉSNEV

Lásd Sárrétudvari-Hízföld lelőhely leírásánál.

16.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Déri Múzeum, ltsz.: IV.97.2.1–IV.97.4.1.; IV.97.9.1–16.1.

Embentani anyag: Jósa András Múzeum, Embentani Gyűjtemény; Szegedi Egyetem, Embentani Tanszék.

16.5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

1. sír (244. kép, 344–350. tábla)

40–45 év közötti férfi sírja. Csvh: 161 cm, sm: 85–90 cm, t: ÉNY–DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott

helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. A bal kar nyújtva, a jobb könyökben enyhén behajlítva, a csukló a medencelapát szélére támaszkodott. A lábak nyújtva, a lábfejek két oldalra dőlve feküdtek. A koponyatetőn 8 cm hosszú, 1 cm széles vágás nyoma, amely összeforrt.¹¹⁵ Részleges lovas temetkezés. A lókoponya a férfiváz bal oldalán, az alkarcsont és a bal csípőcsont fölött 24 cm-rel magasabban volt, de az állkapocs, feltehetően az állatjáratok miatt, mellécsúszott. A bal lábfej mellett, annál 15–18 cm-rel magasabban feküdtek a ló végtagsontjai. A csontváz felszedve. Mellékletek:

1. Az áll alatt, szorosan a nyaknál, vékony, jó minőségű ezüsből készült lemezpánt, sz: 0,65–0,7–0,9 cm (IV.97.2.1.).
2. A jobb oldali bordák fölött, az alkarcsonttól a gerincoszlop felé 3 db, 2-2 üreges félgömbből összeállított, gömb alakú bronz fülesgomb, az egyiknek a hasán két párhuzamos bekarcolt vonal fut körbe, a gömbölyű hasának alja pedig sugarasan gerezdelt, m: 1,8, 1,7, 1,7 cm (IV.97.2.2.).
3. A jobb és a bal csukló fölött 5–6 cm-rel jó minőségű ezüsből készített pánt töredékei, sz: 0,8 cm (IV.97.2.3.).
4. A jobb és a bal boka fölött 9–10 cm-rel jó minőségű ezüsből készített pánt töredékei, sz: 0,9 cm (IV.90.2.3.).
5. Veretes öv. A bal térdtől kifelé 13 cm-re 1 veret, a jobb bokacsont fölött 9–10 cm-re 2 veret, s a szablya vágóéle irányában további veretek vonala rajzolódott ki, amely folytatódott a szablya alatt is, valamint a fokél felőli oldalon is oly módon, mint egy szabálytalan V betűnek a bal oldali, aránytalanul hosszabb szára. Összesen 8 szélesebb és 8 keskenyebb veretből, valamint egy nagyszíjvégből állt az aranyozott ezüst övgarnitúra. A veretek szív alakúak, s a felületüket három húsos levél tagolja. A hátoldalukon 3-3 nittszeg, alátétlemezzel a felerősítéshez. Némelyik darabon ez letört, ott utólag átlukasztották a veretet a felerősítés céljára, sz: 2,5x2,0, ill. 2,2x2,3 cm. A gazdagon aranyozott nagyszíjvéget három, egymásból kinövő leegyszerűsített bimbós-leveles indadíz borítja, s 5 alátétlemezes aklasszettel erősítették az övre, h: 6,75, sz: 2,1 cm (IV.97.2.4.; M. NEPPER 1996, 278. 3. kép).
6. A jobb medence mellett egyenes hátú, ívelt élű vaskés, a nyeléből kis darab letörött. h: 11,0, pengesz: 1,45–1,15 cm (IV.97.2.12.).
7. A tegez alatt nagyméretű, lant alakú csíholó kovával, h: 7,5, sz: 4,65 cm (IV.97.2.8.).

¹¹³ Déri Múzeum Régészeti Adattára: 312–93; M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1991, 139; M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1999, 100.

¹¹⁴ 1991. július–október, 1992. május–július, 1993. július: M. NEPPER 1994a, 63.

¹¹⁵ „...közelharcba ritkán, csak végszükség esetén bocsátkoztak.”: RÉVÉSZ 1991, 89.

244. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 1. sír: az öv veretei és szíjvége

8. A váz jobb oldalán a vállcsúcstól a lábfejek vonaláig került elő az íj csontborítása:

a: A felső íjkarvégborító csontlemez a jobb alkarcsont felső végén és a jobb térd külső oldalán a töredéke. H: 25,2 cm. Az alsó íjkarvégborító csontlemez a jobb boka fölött 5 cm-rel támaszkodott a lábszárcsontra és ferdén kifelé nyúlt, csaknem párhuzamosan az oldalra dőlt lábfejjel. H: 25,0 cm

b: A jobb könyök mellett két darabban az egyik íjmarkolat-borító csontlemez, fölötte a párja. Dísztés nyomai látszanak mindkettőn, az egyik felületén egy nagy téglalapot karcoltak be, melyet két párhuzamos vonal keretez. Ebben a párhuzamos keretben X és V alakú bekarcolás (dísztés?) tűnik fel. Mindkét végén ferde bevagdosások, h: 12,7, 12,8, sz: 2,4–3,1–2,2, ill. 2,1–3,0–2,3 cm. A jobb alsó lábszártól kifelé az alsó íjkarvégborító csontlemeznek csaknem a hegyén támaszkodik egy harmadik íjmarkolat-borító csontlemez, amelynek mérete jóval nagyobb az elhunyt íjához ténylegesen tartozó íjmarkolat-borító csontlemezpártól. Felületén elnagyolt hálóminta bekarcolás. H: 15,6, sz: 2,8–3,4–2,8 (IV.97.2.5.).

9. Tegezét a jobb oldalára fektették a jobb könyök belső hajlatától kezdődően:

a: A könyök fölött, attól kifelé 4 cm-re a tegezfedélborító csontlemez, h: 8,0, sz: 2,7 cm, és a tegez száját keretező csontlemez, h: 13,3, sz: 2,9 cm, a ráhajló merevítő vaspálcákkal.

b: A jobb csípőcsonttól kifelé akasztófüles tegez oldal-merevítő vaspálcák töredékei. Ugyaninnen a töredékes tegezfénékabroncs (pántsz: 2,1 cm). Az alkar közepével egy vonalban a tegez erősen ívelt nyakpántja (pántsz: 1,7 cm). (IV.97.2.6.; M. NEPPER 1996, 277. 1. kép).

10. A tegezből 6 nyílhegy került elő, közülük 5 volt ép: 1 páncélszűrő, 1 rövid vágóélű deltoid, 3 rövid vágóélű rombusz, végezetül 1 rövid vágóélű, karcsú, levél alakú példány, amelynek a tövise törött, h: 7,7, 7,2, 6,9, 6,8, 5,1, 8,4 cm (IV.97.2.7.).

11. A bal karja alá helyezték a szablyáját, hegyével a koponya irányába. A csontok felszedésekor a bal könyök tájékaról került elő a markolat élet borító lemez és a szablya hegyénél a hengeres koptató. A pengén fatok maradványai maradtak meg. A penge enyhén ívelt, az alsó egyharmada kétélűre köszörült. H: 81,4, a pengesz: 3,5–4,0–3,0 cm (IV.97.2.9.; M. NEPPER 1996, 281. 11. kép).

12. A lószerszám az emberi koponya mögött, annál 20 cm-rel magasabban feküdt:

a: Körte alakú alakú, csepp formájú bronzberakással gazdagon díszített kengyelpár, m: 17,5, ill. 17,8, sz: 14,8, ill. 14,2, a talpalósz: 3,5, ill. 3,4 cm (IV.97.2.10.; M. NEPPER 1996, 280. 9. kép).

b: Oldalpálcás, csuklós szájasú töredékes zablá, karikaá: 3,35x3,2, szájas h: 8,5, ill. 9 cm (IV.97.2.11.; M. NEPPER 1996, 279. 6. kép).

2. sír (245–248. kép, 349–359., 375. tábla)

50–60 év közötti férfi sírja. Csvh: 160 cm, sm: 90 cm, t: NY–K (270°–90°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya eredeti helyzetben, de kissé hátrabilent, az állkapocs leesett. Mindkét kar könyökben behajlítva, távol a váz két oldalától helyezkedett el. A jobb láb kissé oldalra dőlve, a lábfej szintén. A bal láb egyenesen előre nyújtva, a lábfejcsonatok szorosan egymás mellett helyezkedtek el, ami csizma meglétére utal. A váz bal oldalán, vele azonos mélységben lócsontváz. Részleges lovas temetkezés. A bal felkarcsont felső egynegyedétől 30 cm-re a váz bal oldalán feküdt a lókoponya orrával az emberi váz koponyája felé. A mellső lábai előre nyújtva, az egyik az emberi csontoknál 15 cm-rel mélyebben a behajlított bal kar és a bordacsontok között, a másik a lókoponya alatt. A hátsó lábak az emberi alsó lábszárral párhuzamosan a bal bokától 22 cm-re, nyújtva. A csontváz felszedve.

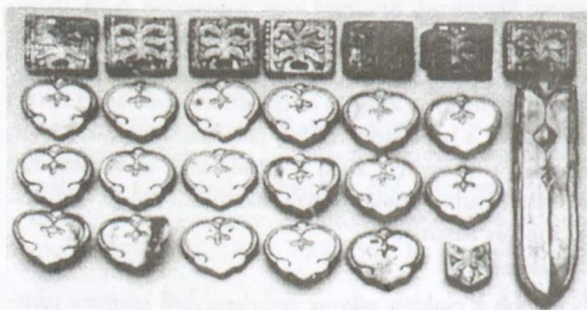
Mellékletek:

1. A jobb a csuklón vékony ezüstlemezéből készített pántkarperec, egy helyen szegecselve, pántsz: 0,7 cm (IV.97.3.1.).

2. A váz bal oldalán, illetve a csontok alatt deréktáján kiterített öv, rajta 17 szív és 7 téglalap alakú veretből, egy kis és egy nagy szíjvégből álló, jó minőségű ezüsből készített, gazdagon aranyozott övgarnitúra. A veretek archaikus dísztésűek. A téglalap alakú vereteken palmettamintából kialakított életfa, a szív alakú vereteken és a nagyszíjvégen leveles dísztés: karcsú, két oldalról induló szárból hármasszósztású levélmintá. A nagyszíjvégen ugyanennek a mintának az átköltése látható, míg a kisszíjvég öt levélből álló palmettamintás díszé kitölti annak teljes felületét. A felerősítést a téglalap alakú vereteken 4-4, a szív alakúakon 3-3, a nagyszíjvégen 6, a kisszíjvégen 3 alátételemez nittszeg biztosította. A garnitúrához tartozó ovális övcsat vasból készült, a pecke eltörött. A

245. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír: a lószerszám

246. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír: az öv veretei, nagy- és kisszíjvége

veretek alatt selymes tapintású bőrmaradványok maradtak meg. A téglalap alakú veretek 2,9x2,3, a szív alakúak 2,5x3,1, a nagyszíjvég 9,0x2,5, a kisszíjvég 1,82 cm méretű, az övcsat h: 4,4, sz: 3,1 cm (IV.97.3.2.; M. NEPPER 1996, 278. 4. kép).

3. A téglalap alakú veretek fölött, a gerincoszlop jobb oldalán 3 gyűrt szélű kis aranylemezke (IV.97.3.20.).
4. A jobb combcsonttal csaknem párhuzamosan, a jobb kéz mellett kicsi, egyenes hátú vaskés, h: 8,6 cm (IV.97.3.17.).

5. A jobb medencelapát és a jobb csukló között lant alakú csiholó kovával, á: 6,3x3,4 cm (IV.97.3.3.).

6. A jobb térdkalács fölött, illetve a jobb kézfej csontjai környékén 1 nagyobb és 2 kisebb méretű, levél alakú, ezüstlemezből kivágott dísz. A két kisebbben 2–2, a nagyobb darabon 3 átlukasztás, a lyukakban megtaláltuk a felvarrássra szolgáló cérnát. H: 4,8, 2,2, 2,1, legnagyobb sz: 1,7, 1,6, 1,5 cm (IV.97.3.19.).

7. A jobb csukló fölött az íjmarkolatborító díszített csontlemez, díszíterlen felével fölfelé. A díszítés, mely beborítja a lemez teljes felületét, végtelenbe szőtt palmettaminta előrajzolt hálójá. Néhol megkezdték a minta teljes kidolgozását is, h: 15,4, sz: 3,3 cm (IV.97.3.4.).

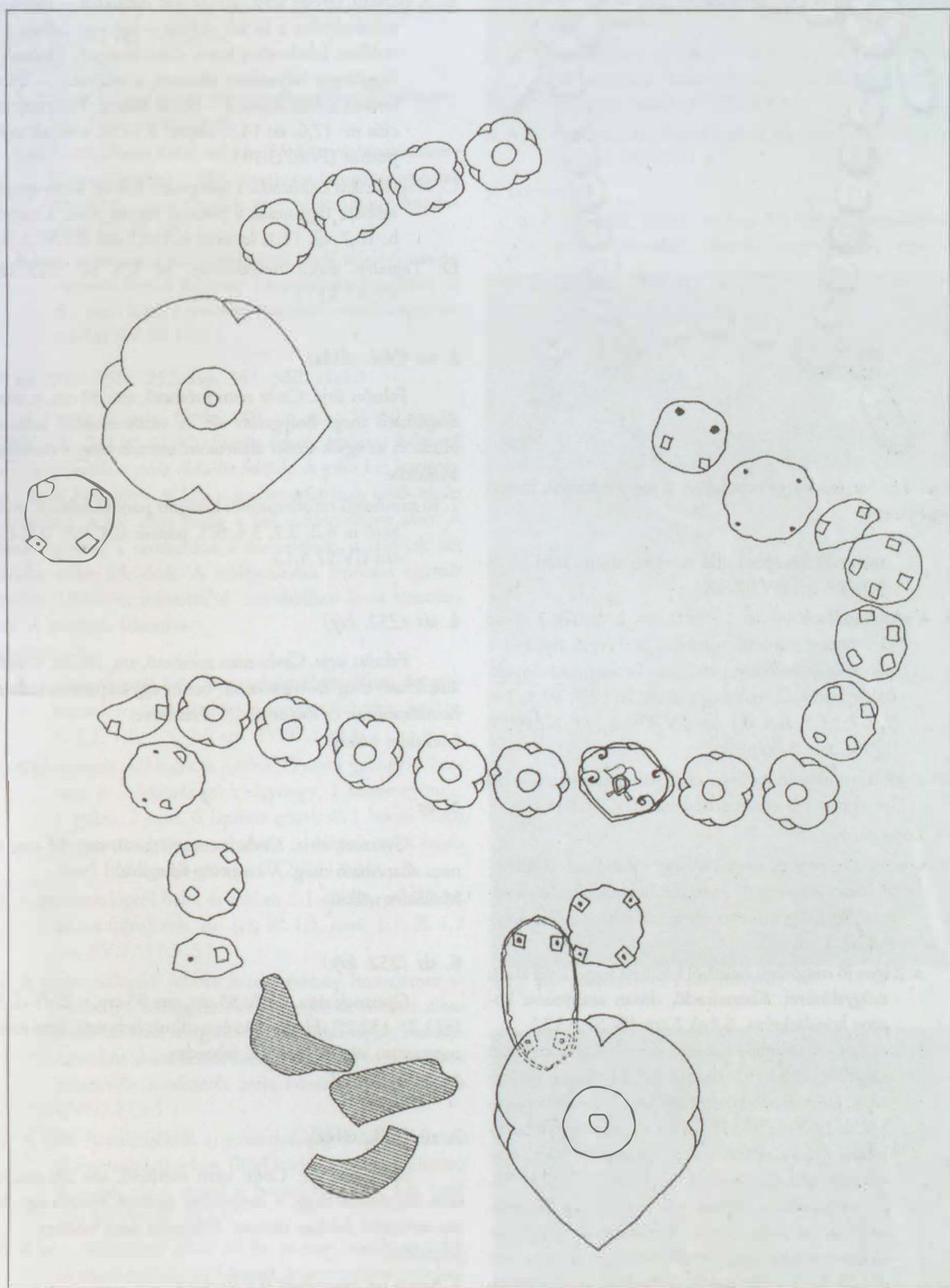
8. A váz bal oldalára helyezték a medencelapát közepétől az alsó lábszár közepéig érő 68 cm hosszú tegezét:¹¹⁶

a: A nyiltartó tegez fedelét téglalap alakú, ívelten hajló vaslemez merevítette (mérhető h: 8,5, sz: 3,8 cm), amelyhez csatlakoztak a száját keretező pálcák. Ezek az íves nyakpánthoz szegecselve a tegez teste felé nyíltak tovább, az alsó végük töredékes (IV.97.3.5.; M. NEPPER 1996, 277. 2. kép).

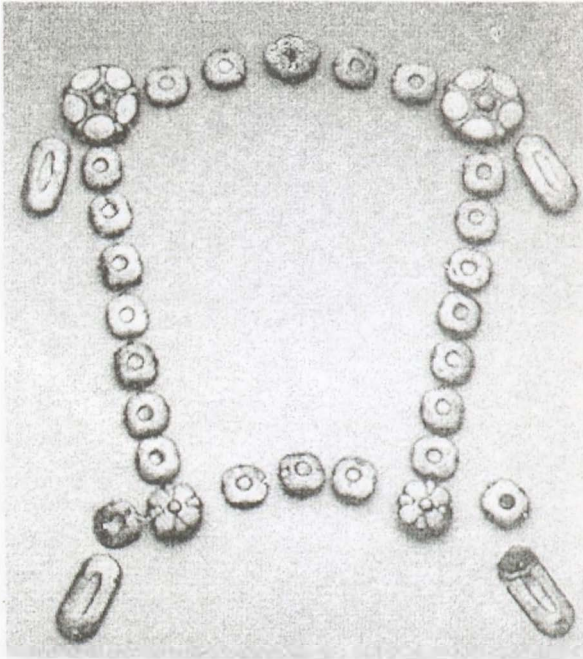
b: A tegez száját záró, lekerekített sarkú téglalap alakú kis vascsat, 3,15x2,55 cm (IV.97.3.7.).

c: A tegezfedelét mellett öntött bronz szíjlesztő karika, amelynek közepét hármass hegyes levélből és kie-

¹¹⁶ A tegezmaradványok rekonstrukciós rajza a 349. táblán tévesen 12. sírszámmal jelent meg a 2. helyett.

247. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír: a lószerszámveretek helyzete

248. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír: a restaurált lószerszámveretek

melkedő középből álló növényi minta tölti ki, á: 3,7x3,7 cm (IV.97.3.8.).

9. A tegezvasalások között 11 nyílhegy, közöttük 1 rövid és 7 hosszú vágóélű, rombusz és deltoid alakú és 1 páncélszűrő példány, a tuskéjén farostmaradványokkal, valamint 2 nyílhegy tuskéja, h: 12,1, 10,3, 7,8, 7,5, 7,3, 6,9, 6,8, 6,1 cm (IV.97.3.6.; M. NEPPER 1996, 280. 8. kép).

10. A jobb combcsont mellett, azzal párhuzamosan juh bal humerusa elkorhadott állapotban (IV.97.3.18.).

11. Lószerszám:

A: A lószerszám veretei nagyjából egy csomóban, félkör alakban, a koponyától nyugatra helyezkedtek el, a pofaszíj és a szügyelő rekonstruálását lehetővé tevő helyzetben:

a: 2 igen jó minőségű ezüsből készített nagy, levél alakú szügyelőveret. Kiemelkedő, dúsan aranyozott közepé körülárkolva, 6,8x6,2 cm (IV.97.3.12.).

b: 2 ötkaréjos, virághoz hasonló kantárrózsa aranyozott ezüsből, á: 3,8x3,9 cm (IV.97.3.13.). 2 nyolckaréjos, kiemelkedő közepű fülrózsa aranyozott ezüsből, á: 2,63 cm (IV.97.3.14.). A pofaszíj és a homlokszíj 4 lekerekített sarkú téglalap formájú, aranyozott ezüst kisszíjvége, 3,92 cm (IV.97.3.15.). 23 négykaréjos, aranyozott bemélyedő közepű, homlok- és pofaszíjveret. A felerősítést bronz alátételemez nittszegek biztosították, á: 2,1x2,1 cm (IV.97.3.16.). Egy további homlok- vagy pofaszíj-

veret övveret formájú, a közepén ékkő befogadásának helyével, 2,7x2,3 cm.

B: A pofaszíj veretei alatt, annak két oldalánál – mintegy szimbolizálva a ló két oldalát – egy-egy erősen töredékes, feltehetően körte alakú kengyel. Eredetileg függőleges helyzetben lehettek, a találáskor – feltehetően a föld súlyától – befelé dőltek. Rekonstrukciós m: 17,6, sz: 14,5, talpsz: 3,5 cm, a másik szétporlott (IV.97.3.10.).

C: Nagykarikás csikószabla a kengyelek fülénél kicsit magasabban, ugyancsak a pofaszíj veretei alatt, a szájvas h: 10,7, ill. 11,1, karikaá: 6,1x6,5 cm (IV.97.3.9.).

D: Téglalap alakú hevedercsat, h: 5,9, sz: 5,25 cm (IV.97.3.11.).¹¹⁷

3. sír (360. tábla)

Felnőtt sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 50 cm, t: nem állapítható meg. Bolygatott sír. A vázcsontokból néhány borda és az egyik törött alkarcsont maradt meg. Felszedve. Melléklet:

1. Jó minőségű ezüstlemezről kivágott pánt töredékei, mérhető h: 4,2, 2,3, 3,4, 9,3, pántsz: 0,8, 0,8, 0,7, 0,8 cm (IV.97.4.1.).

4. sír (252. kép)

Felnőtt sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 70 cm, t: nem állapítható meg. Bolygatott sír, benne egy kupacban emberi hosszúcsontok és lócsontok(?). Felszedve. Melléklet nélkül.

5. sír

Gyermek sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 50 cm, t: nem állapítható meg. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

6. sír (252. kép)

Gyermek sírja. Csvh: 93 cm, sm: 35 cm, t: ÉNY-DK (312,2°–132,2°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű, igen rossz megtartású váz. A csontváz felszedve. Melléklet nélkül.

7. sír (375. tábla)

Bolygatott sír. Csvh: nem mérhető, sm: 80 cm, t: nem állapítható meg. A szétporlott csontok nyoma egy 20 cm átmérőjű foltban látszott. Felszedni nem lehetett. Melléklet:

1. Sertés bal humerusa (IV.97.9.1.).

¹¹⁷ A hevedercsat a 359. tábla 2. rajzán tévesen 1:1 méretarányúnak jelzett, holott 1:2 kicsinyítésű.

8. sír (360. tábla)

Férfi sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 27 cm, t: ÉNY-DK (295,3°-115,3°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű bolygatott, hiányos váz. Felszedve.

Mellékletek:

1. A mellkas bal oldalánál vékony, törmelékes ezüstlemezek. Nem leltározható.
2. A jobb alsó lábszár külső oldalánál és íjkarvégborító csontlemez töredékei (3 db), íjmarkolat-borító csontlemez töredékei, egyik töredék vége hálómintás bevagdossással (IV.97.10.1.).
3. A jobb combcsont külső oldalánál, attól kifelé 5 cm-re, tegezszájdíszítő keskeny csontléc(ek) töredékei (2 db), ezen kívül tegezoldal-merevítő vaspálca apró töredékei (IV.97.10.2.).

9. sír (249-250., 252. kép, 361-362. tábla)

Fiatal nő sírja. Csvh: 145 cm, sm: 56-60 cm, t: DNY-ÉK (241,9°-61,9°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt. A jobb kar könyökben kissé behajlítva, a kéz a medencelapátok felső végén nyugodott, a bal alkar pedig a bal medencelapát alatt. A lábak nyújtva, a sarokcsontok összenéztek, a lábfejek két oldalra dőlve feküdtek. A lábfejcsonatok szorosan egymás mellett, lábbelivel temették el. Szimbolikus lovas temetés. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A gerincszloptól balra bronzdrótból spirálisan összetekercselt torques-diadém jó megtartású négy darabja, h: 1,1, 1,9, 1,5, 2,0 cm (IV.97.11.2.).
2. A gerincszloptól balra és jobbra 15 szem gyöngy: 1 kéttagú és 2 háromtagú rúdgyöngy, 1 szemesgyöngy, 1 gyűrű, 2 orsó, 6 lapított gömb és 1 hordó alakú üvegpasztá gyöngy, valamint 1 levágott sarkú hasáb alakú féldrágakó gyöngy (IV.97.11.1.).
3. A gerincszloptól balra és jobbra 1-1 öntött, gömbhasú bronz fülesgomb, m: 1,2, ill. 1,5, hasá: 1,1, ill. 1,2 cm (IV.97.11.3.,5.).
4. A gerincszloptól jobbra kerek, vékony bronzlemez amulett(?), felfüggesztését két egymás mellett elhelyezkedő lyuk szolgálhatta. Az elülső lapján szabálytalan kör alakú kettős keret vonalak és vonalkázások valamiféle rendszerét zárja közre, á: 2,5x2,6 cm (IV.97.11.4.).
5. A jobb hónaljajtájtól a gerincszlopig 5 öntött, bronz fülesgomb félkörben, füllel lefelé. Sugarasan díszített félgömb alakú testtel és hosszú füllel, m: 1,6, hasá: 0,9 cm (IV.97.11.5.).
6. A jobb vállcsúctól kifelé 10 cm-re nagy, rombusz alakú, jó minőségű ezüstből öntött, aranyozott csüngős kaftánveret 2 felső tagja, egymástól 2 cm távolságra. Dudoros, kiemelkedő közepéből a veret négy sarka felé bemélyedő, vastagon aranyozott levélminta fut, a sarkokon és a levelek külső keretének találkozásánál

1-1 dudor ül. A hátoldalán 2 lapos fülecske szolgálta a felerősítést. Az alsó fül alatt a dudoron törésnyom, ahol az alsó tag egykor kapcsolódott, 2,5x2,5 cm (IV.97.11.6.).

7. A gerincszloptól jobbra jó minőségű ezüstveret kis töredéke, amely palmettát mintáz (a csüngős kaftánveret alsó része?) (IV.97.11.7.).
8. A bal hónaljajtájtól lapos, vasból készített hálókötő(?) tű töredéke (IV.97.11.8.).
9. Lószerszám:
 - a: A lábszárak fölött, azoknál 20 cm-rel magasabban erősen korrodált, felemás kengyelpár. Az egyik a

249. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 9. sír

250. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 9. sír: mellkasi részlet

két térd között oly módon, hogy rálógott a bal térdre, a másik a bal lábszáron, annak alsó egyharmadát fedve. Az egyik ép, kicsi, körte alakú női kengyel, a másik nagyobb és töredékes, szintén körte alakú lehetett, m: 12,6, 18,4, sz: 11,2, (rekonstrukciós): 16,0, talpaló sz: 3,05 cm (IV.97.11.10.).

b: Ugyanott töredékes, összekorrodált oldalpálcás(?) vaszabla, csak az egyik szájvas ép, h: 9,5 cm (IV.97.11.11.).

c: A bal combcsont fölött nagy, ovális, de erősen deformálódott hevedercsat pecekkel, h: 6,7, sz: 4,5–3,6 cm (IV.97.11.9.).

10. sír (252. kép)

Felnőtt férfi sírja. Csvh: 153 cm, sm: 64 cm, t: DNY-ÉK (225°–45°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya teljesen a jobb oldalán feküdt, az áll a jobb válcsúcson. A jobb kar a test mellett, a bal kar könyökben behajlítva nyugodott, a kézfej a hastájékra simul. A lábak nyújtva. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

11. sír (363. tábla)

Felnőtt sírja. Csvh: nem mérhető (a csontokkal borított terület hossza 148 cm), sm: 68 cm, t: DNY-ÉK (236,3°–56,3°). Feltehetően nyújtott helyzetben eltemetett egyén bolygatott váza. A koponya a hastájékra téve, a bordák összefogatva. A lábfejek jobbra dőltek, a csontok egymásmellettsége lábbe-livel való eltemetésre utal. A csontváz felszedve.

Melléklet:

1. 3 kisebb-nagyobb rosszezüst(?) lemezdarabka (3 db) átlukasztásokkal s a hozzájuk tartozó lemezalátéttel. A 3. darab gyűrt szélű. H: 2,3, 2,0, 1,6, sz: 1,7, 1,7 cm (IV.97.12.1.).

12. sír

Meg nem állapítható nemű és korú egyén sírja. Csvh: nem mérhető, sm: 45 cm, t: nem állapítható meg. A szántás által teljesen szétdőlt, megsemmisített váz, csak a koponya néhány töredéke maradt meg.

Melléklet nélkül.

13. sír

Felnőtt egyén sírja. Csvh: 143 cm, sm: 40 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A bal felkart és a koponyatájékat a szántás megbolygatta, a koponya szét is törött. A jobb kar könyökben kissé behajlítva, az alkar a medencelapát szélén nyugodott, a kézfej a szeméremcsont alá simul. A bal kar a test mellett feküdt, a lábfejek két oldalra dőltek. Lábbelit viselt. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

14. sír (363. tábla)

Nő sírja, a sírfolt kirajzolódott. Sírgödör h: 190 cm, sz: 40–62–50–40 cm. Csvh: 162 cm, sm: 97–98 cm, t:

DNY-ÉK (258,8°–78,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya a jobb oldalán feküdt, az állkapocs kissé leesett. A jobb kar könyökben kissé behajlítva, a csukló a jobb medence belső oldalára támaszkodott, a bal kar szorosan a test mellett nyugodott. A lábak nyújtva, a lábfejek egymással párhuzamosan jobbra dőltek. A lábszárak alsó negyedrésze s a föld is körülötte barnásvörös elszíneződést mutatott, amely feltehetően a színes bőr lábbeli nyoma volt. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán és a bal mellkas közepén 1-1 vékony, kerek átmetszetű bronzhuzalból készített nyitott, egyik végén kissé elhegyesedő, másik végén egyenesre vágott karika, á: 2,9x2,9, ill. 3,0x2,8 cm (IV.97.13.1.).
2. Az áll alatt, a gerincoszloptól jobbra hosszúkás gyöngy. Szétporlott.
3. A jobb medencelapát alatt üreges füles félgomb, füle tö-rött. M: 1,5, á: 1,0 cm (IV.97.13.2.).
4. Gömbhasú, öntött bronz fülesgomb nagy füllel, m: 1,6 cm (IV.97.13.2.).
5. Mindkét kézen 1-1 nyitott bronzgyűrű. A jobb kézfejen lévő, lemezpántból készült gyűrű díszítetlen, lencse átmetszetű, a bal kézről előkerült szélesebb, téglalap átmetszetű lemezpántból készült példány sűrű, sekély rovátkolással díszített, és az egyik vége egyenesre, a másik félkörívesre vágott, á: 1,95, ill. 1,9x2,05 cm (IV.97.13.3.).

15. sír (363. tábla)

Gyermek sírja. Csvh: 90 cm, sm: 51 cm, t: ÉNY-DK (303,8°–123,8°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya szétört. A jobb kar könyökben kissé behajlítva. A bal kart és a bordákat a szántás megbolygatta, a bal kézfejcsontok és mindkét lábfej csontjai hiányoztak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A koponya mindkét oldalán 1-1 igen vastkos bronzhuzalból készült nyitott karika, 2,3x1,6, 1,3x1,3 cm (IV.97.14.1.).
2. A mellkas közepén 16 szem homokszínű pasztagyöngy: 6 orsó és 10 karika alakú (IV.97.14.2.).
3. A bal kulcsont fölött 2 db gyöngyözött szélű ovális, díszített veret, töredékes állapotban, később szét is porlott.
4. A mellkas közepén és a gerinccsigolyákon néhány apró, vékony verettöredék, amelyek később szétporlottak.

16. sír

Gyermek sírja. Csvh: 92 cm (mérhető), sm: 45 cm, t: ÉNY-DK (309,4°–129,4°). Eredetileg háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya összetört. A jobb kar és a bordák bolygatlanok. A jobb kar a váz mellett feküdt, a bal kar csontjai részben, a jobb láb csontjai pedig teljesen hiányoztak, talán elszántották őket. A csontváz felszedve.

Melléklet nélkül.

17. sír (364. tábla)

Férfi sírja. Csvh: 161 cm, sm: 73 cm, t: ÉNY-DK (292,5°–112,5°). Háton fekvő, nyújtott helyzetű váz. A koponya balra és előre billent. Mindkét kar könyökben behajlítva, az alkarok a medencelapátok felső végén nyugodtak, a jobb kézfej a bal csuklón. A kissé felhúzott lábak jobbra dőltek, a lábfejek két oldalra fordultak. A csontváz felszedve.

Mellékletek:

1. A jobb és a bal oldali csecsenyűlványon 1-1 nyitott, vastos, kerek átmeteszettű ezüsthuzalból készített, egyenesre vágott végű karika, á: 2,0x2,0, ill. 1,9x2,05 cm (IV.97.15.1.).
2. A jobb combcsont mellett, annak külső oldalától 13 cm-re 1 rövid vágóélű, deltoid és 2(?) rombusz alakú, hosszú vágóélű nyílhegy, h: 8,4, 5,8 és 5,7 cm (IV.97.15.2.).

Szórványlelet (364. tábla)

1. A 2. és 3. sír közötti területről tekerceselt testű, kúp alakú vasgomb(?), a közepén lyukkal, á: 2,1, m: 0,9 cm (IV.97.16.1.).

16.6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK, HITVILÁG

16.6.1. A feltárt sírok és az eltemetettek száma

A Sárrétudvari-Poroshalmon eddig feltárt sírok száma 17, amelyből 16 egyén csontvázát gyűjtöttük össze (251. kép).

16.6.2. Az eltemetettek nem szerinti megoszlása

Az 1. és 2. sír kivételével antropológus nem vizsgálta az előkerült csontanyagot. A sírleírásokban szereplő esetleges nemmeghatározás az ásató régész megfigyelését tükrözi.

16.6.3. Sírgödrök

Az eddigi feltárások alapján keveset mondhatunk a sírgödrök formájáról, mert ezt a tell talajviszonyai és az ásatást nem sokkal megelőző talajlazítás jórészt lehetetlenné tette. Egyetlen esetben, a 14. sírnál tudtuk megfigyelni és rajzban rögzíteni az ovális formájú sírgödört, melybe az elhunytat helyezték.

A sírgödrök mélysége igen tág határok között mozgott. Míg a 8. számú sír mélysége 27 cm volt, a 14. sírnál 98 cm-es sírmélységet mértünk. A sírok mélységének változatosságát a terepviszonyok, a nagyfokú erózió és a szántóföldi művelés okozhatta (M. NEPPER 1996.a, 47.).

16.6.4. Tájéolás

A temetőben a sírok tájolásának fő iránya a NY–K volt, de ettől az észak, illetve a dél felé való eltérés is gyakorinak mutatkozott. Pontosan NY–K-i tájolású volt a 2. sír, ÉNY–DK-i tájolású 6 sír (1., 6., 13., 15., 16., 17.), DNY–ÉK-i tájolású pedig 4 sír (9., 10., 11., 14.).

16.6.5. A sírba helyezés módja

A temető eddig feltárt részében a sírokban feltárt csontvázak háton fekvő, nyújtott helyzetűek voltak. Ennek módozatai a következők:

a jobb kar behajlítva a medencelapát szélén, a bal kar a váz mellett,

mindkét kar könyökben felhajlítva, a csuklók a medencelapáton keresztették egymást,

a karok könyökben kissé behajlítva a váz mellett.

16.6.6. Bolygatás

A sírok zömmel bolygatottak voltak, amelyet szántás okozott, de feltételezünk néhány esetben a temetéssel közel egykorú bolygatást is. Szántás által okozott bolygatás lehetett 6 (6., 8., 12., 13., 15., 16.), egykorú bolygatás pedig 5 esetben (3., 4., 6., 8., 11.).

16.6.7. Halotti szemfedő

A 2. sírből 3 db gyűrt szélű arany szemfedőlemez(?) látott napvilágot.

16.6.8. Ételmelléklet

E temető közösségére is hagyományozódott a húsétel mellékletül adásának szokása. Két sírből került elő az ennek bizonyítékául szolgáló állatsont. Ezek helye a sírban:

a jobb combcsont mellett (2.),

bontás közben a sír földjéből (7.).

16.7. A TEMETKEZÉS SORÁN SÍRBA KERÜLT TÁRGYAK

16.7.1. A mellékletek aránya

Az eddig feltárt sírok csaknem fele, 9 sír volt mellékletes (1., 2., 3., 8., 9., 11., 14., 15., 17.).

16.7.2. Ékszerek

Hajkarika:

Egyszerű, nyitott huzalkarika:

3 sírből összesen 6 db került felszínre, minden esetben 2 db-ot adtak mellékletül (14., 15., 17.).

Torques:

Torques-diadém:

Egyetlen sírből (9.) került elő 4 töredék, amelyet már nem az eredeti funkciójában használtak, hanem a nyaki gyöngyök közé fűzve.

Gyöngy:

Három sír mellékletei között szerepelt gyöngy, ezek különböző típusúak. A 9. sírből 15 szem, a 14. sírből 1 szem (elporladt), a 15. sírből 16 szem, tehát összesen 32 szem került elő eddig a temető sírjaiból. Az anyag típusvariációja igen szegényes, egyetlen lecsiszolt sarkú hasáb alakú féldrágakő (9.), egyetlen szem szemesgyöngy (9.), 3 kéttágú és háromtágú rúdgyöngy (9.), a többi orsó (8), karika (10), gyűrű (1), lapított gömb (6) és hordó alakú (1).

Gyűrű:

Nyitott pántgyűrű:

Egy sírban 2 példány (14.).

Amulett:

1 db a 9. sírból.

16.7.3. A viselet és a ruházat díszitményei**Gomb:**

Üreges fülesgombok:

Két sírból került elő 4 db, amely két-két üreges füles félgombból áll.

1 pár volt a 14. sírban,

3 pár pedig az 1. sírban.

Öntött fülesgombok:

Két sírból összesen 8 db.

1 db a 14. sírban,

7 db a 9. sírban.

Ljúkas középu, kúp alakú gomb:

1 szórvány a 2. és 3. sír közötti területről.

Ruhaveret:

Ovális(?) alakú ingnyakdíszveret:

2 db került elő a 15. sírból.

Kaftáncsüngő:

A 9. sírból 2 felső és 1 alsó rész, az utóbbi talán hozzá tartozott az előbbieket valamelyikhez.

Lemezdísz:

1 levél és 2 csepp alakú ruhadísz, amely a 2. sírból került elő.

Ezüst szalagpánt:

Ezüst szalagpánt 4 sír vázcsontjainak bontásakor került elő a nyakból, a csuklóról és a boka tájékáról (1., 2., 3., 11.). Elhelyezkedésük:

a nyakban (1.),

a csuklók fölött (1., 2.),

a bokák fölött (1.),

és bontásakor a sírföldből (3., 11.).

Veretes öv:

Két sírból került elő aranyozott ezüst övgarnitúra:

1. sír 17 darab,

2. sír 26 darab.

Övcsat:

Ovális övcsat a 2. sírban.

16.7.4. Fegyverzet**Íj:**

3 sír mellékletanyagában találtunk íjborító csontlemez(ek)e(t) (1., 2., 8.):

2 íjkarvégborító csontlemez és 3(!) íjmarkolat-borító csontlemez (1.),

palmettadíszes íjmarkolat-borító csontlemez (2.),

íjkarvégborító csontlemez(ek) és íjmarkolat-borító csontlemez(ek) töredékei (8. sír).

Nyílcsúcs:

3 sírból került elő nyílcsúcs (1., 2., 17.), ezek száma 3 és 11 db között mozgott:

1 sírban 3 db (17.),

1 sírban 6 db (1.),

1 sírban 11 db (2.).

Nyiltartó tegez:

Egykori sírba helyezésének nyomát 3 sírban figyeltük meg (1., 2., 8.), s ezekből a temetkezésekből tegezfedő csontlemez, tegezszájdíszítő csont, szíjelosztó karika, tegezszíjcsat, nyakpánt és tegezfenekabroncs került elő.

Szablya:

Az 1. sírban nyugvó mellé helyeztek szablyát.

16.7.5. Lovas sírok, lószerszámok

A temető eddig feltárt területéről 4 sírban figyeltünk meg és rögzítettünk lovas temetkezést (1., 2., 4., 9.), amelyek a lovas temetkezések két típusát képviselték:

2 esetben kitömött lóboros (1., 2., talán a 4. számú sír lócsontjai is ehhez a temetkezési típushoz tartoztak?), egyetlen esetben pedig szimbolikus lovas temetkezés (9.).

Zabla:

3 sírból került elő különböző típusú vaszabla (1., 2., 9):

oldalpálcás zabla (1.),

nagykarikás csikószabla (2.).

Kengyel:

Valamennyi feltárható lovastemetkezésből került elő kengyel. Ezek körte alakúak voltak (1., 2.), s közülük az 1. sír példányát gazdagon tausírozták. A 9. sír kengyelpárja felemás volt, az egyik példány ugyanis kis női kengyel.

Hevedercsat:

Csupán két sír leletei között találtunk hevedercsatot (2., 9.). Típusai:

téglalap alakú (2.),

lant alakú (9).

Kantár és szügyhám:

A 2. számú sír leletei között bolygatatlanul, rekonstruálható állapotban kerültek elő a kantár- és szügyhámveretek (34 db).

16.7.6. Használati eszközök**Kés:**

Két sír mellékletei között szerepelt vaskés (1., 2.).

Tű:

Egyetlen sírból került elő hálókötő(?) tű töredéke (9.).

Csiholó:

Lant alakú csiholót tettek két sír elhunytjának készségei közé (1., 2.).

Kova:

Az 1. és 2. sír csiholója mellett volt kova is.

16.8. ÖSSZEGZÉS

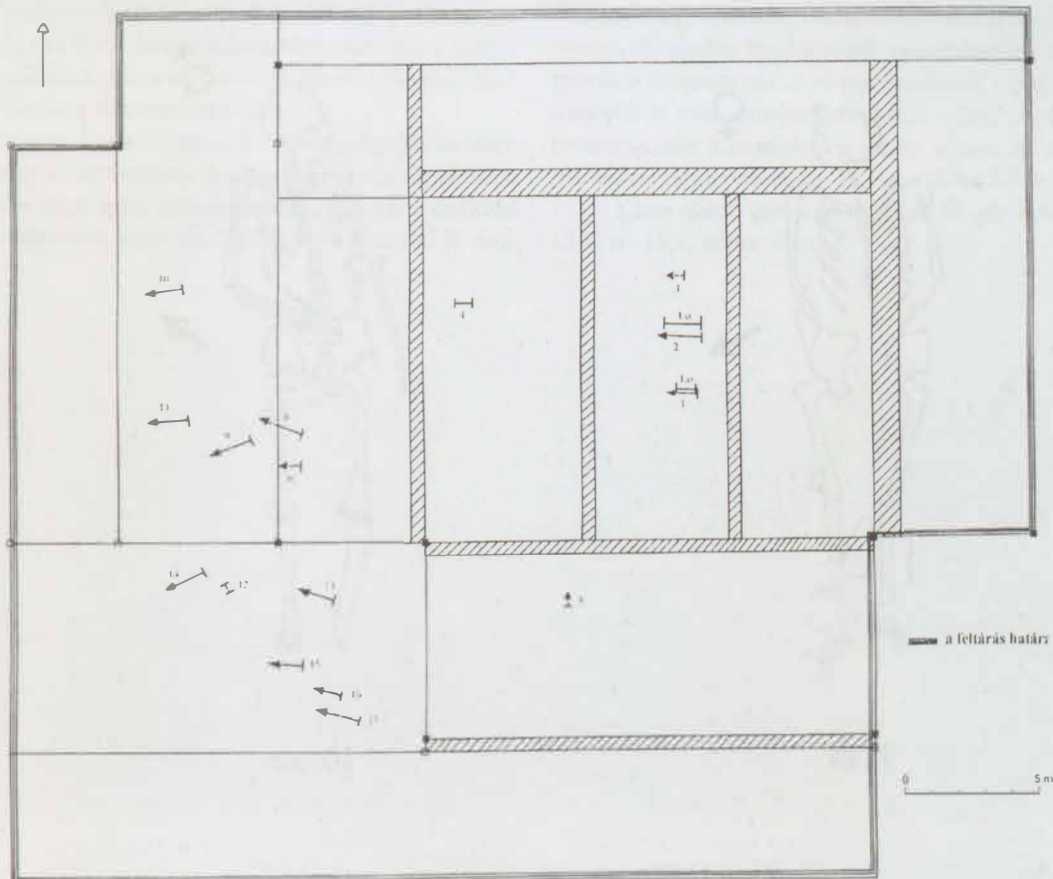
A sárrétudvari-poroshalmi temető területéből 1144 m² került eddig feltárára. Az itt talált 17 sír egy része a bolygatások miatt nehezen értékelhető. Ez azonban nem mond ellent annak a ténynek, hogy Hajdú-Bihar megye honfoglalás kori anyagának talán legkiemelkedőbb szépségű darabjai e lelőhelyről kerültek elő. Ez a terület azonban nemcsak az első övgarnitúrás sírok lelőhelye, hanem egy

eddig nem észlelhető, különös megfigyelés is ehhez a temetőhöz kapcsolódik. A 14. számú női sírban a lábfejek és a lábszárak alsó részének, valamint a körülötte lévő föld elszíneződésének észlelése kétségtelen bizonyítékát adta a színes, rövid szárú bőrcsizma viselésének. (M. NEPPER 1996, 54). A temető, amelyet egy bronzkori tell déli részébe ástak, az eddigi ásások során csupán a keleti oldalon lett biztosan lehatárolva, ahol 12–15 m széles üres sávban egyetlen sír sem került elő. A feltárt temetőrész nyugati oldalán az 5 m széles sír nélküli sáv ugyanúgy nem jelenti a temető szélét, mint a délnyugati oldalon. A 15–16–17. síroktól délre ugyanis 6 m szélességben a szelvény üres volt. Ide az ásás majdani folytatása esetén még biztonsági szelvényeket kell húzni. Ilyen szélességű üres sávok ugyanis előfordultak már e temető sírjai között, majd továbbhaladva újabb sírcsoport került napvilágra. A feltárt terület térképét tanulmányozva 2 csoport elkülönülése figyelhető meg. Az egyik csoporthoz tartoznak véleményem szerint az 1., 2., 3., 4. sírszámú sírokban nyugvók. Ez a temető leggazdagabb része, itt található a veretes övvel és fegyverekkel eltemetett gazdag, lovas férfisírok. Itt található a 2 kitömött lóboros (1., 2.) és a részleges lovas temetkezés (4.), s e csoport sírjaiból került elő a palmettadíszes íjmarkolat-borító csontlemez (2.), a szablya (1.), a tausírozott lószerszám (1.), arany szemfedőlemezt (?), 2. sír, vö. RÉVÉSZ 1996, 94) és a nomád

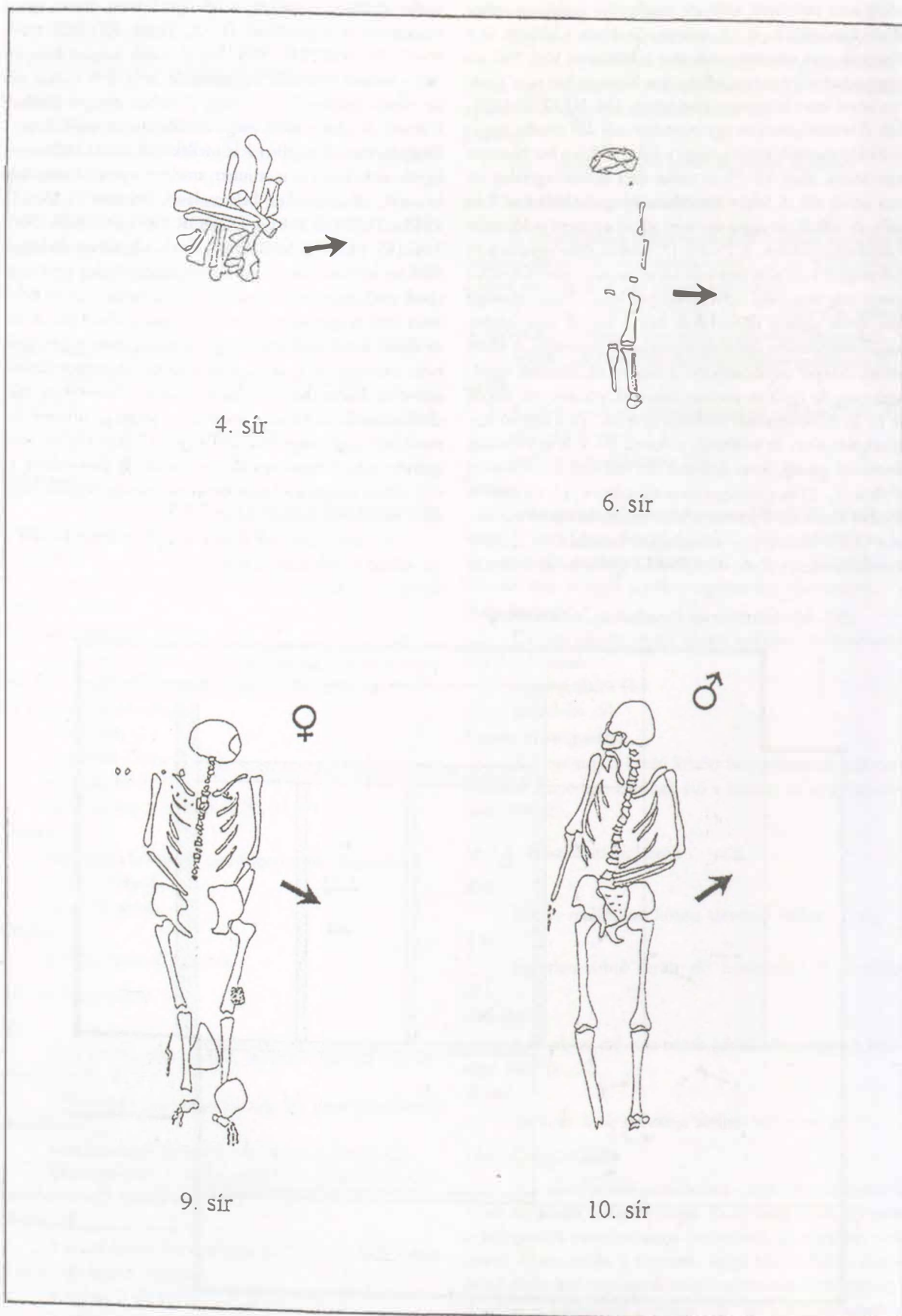
viselet általános tartozékát, a bő ujjú kaftánt díszítő ezüstmandzsetta és szegélydíszek (1., 2., 3.; vö. RÉVÉSZ 1996, 96–97; M. NEPPER 1996, 54). A másik csoport közepén van a temető harmadik leggazdagabb sírja, a 9. számú női sír, amely feltétlenül az 1. vagy 2. sírban nyugvó férfinhoz köthető, de a helye tőlük mégis elkülönülve, a másik csoport közepén van. A sírjában lelt mellékletek közül különleges figyelmet érdemel az az amulett, amelyen a gégényi csészéhez hasonló, sámánisztikus bekarcolások láthatók (LÁSZLÓ 1943.a; FODOR 1981.a; FODOR 1986; FODOR 1996, 144–145, 145. 1–2. kép). Ezek a kerek, a nyakban viseléshez fölül két helyen átfúrt kis amuletten meglévő jelek ugyanúgy távoli párhuzamokra vezethetők vissza, mint a 2. sír belső övén lévő négyzetes veretek archaikus díszítései. E temetkezés körül található meg a közösség azon tagjai, akik nem tartoztak az 1. és 2. számú sírban eltemetett férfiak közvetlen kíséretéhez, ezt hangsúlyozza a temetőben való elkülönülésük is. Mind a poroshalmi, mind az őrhalmi temető férfi tagjai nagy valószínűséggel a bihari vár ura által igénybe vehető fegyverekhez tartoztak. A poroshalmi 1. és 2. sírban nyugvók lehetnek törzsi-nemzetségi vezetők, vagy azok kíséretének előkelő harcosai.¹¹⁸

Az eddig előkerült leletek alapján a temető korát a 10. század elejére keltezhetjük.

251. kép: Sárrétudvari-Poroshalom, temetőtérkép

¹¹⁸ RÉVÉSZ 1991, 91. A táblázat teljesebbé tehető a cikk megjelenése óta feltárt Sárrétudvari-Poroshalom 1. és 2. számú sírjával.

252. kép: Sárrétudvari-Poroshalom 4., 6., 9–10. sír

17. ISMERETLEN LELŐHELY (BÁRÁND-BELTERÜLET)

1998 júniusában a Déri Múzeumba két fiatalember behozott egy zöld patinával borított aranyozott ezüst tarsolylemez, valamint egy erősen korrodált fél pár vaskengyelt, s elmondta, hogy a bárándi házuk elbontásakor a mennyezet padlás felőli oldalába sárral letapasztva bukkantak rá a házukat bontó munkások a két tárgyra. Kíváncsiak voltak rá, hogy mi lehetett a két tárgy eredeti funkciója és a kora, de a tárgyak múzeumba való beszolgáltatásától, illetve eladásától kezdettől fogva elzárkóztak, mert a tulajdonukban óhajtották őket megtartani. A fiatalemberek édesapja elmondta, hogy nagyapjától és dédnagyapjától hallotta, hogy az 1818(20)-ban született és 1873. augusztus 2-án elhalálozott szépnagyapa gyakran emlegetett egy nagy kincset, amit ő biztos helyre eldugott. Rajta kívül ezt egyetlen leszármazottja sem láthatta, azaz a tárgy mibenlétéről a család egyik nemzedékének sem volt konkrét ismerete.

1998. június 10-én a két tárgyat, amely honfoglalás kori tarsolylemez és 1 vaskengyel, a Déri Múzeumba hoztuk restaurálásra, rajzoltatásra és fotóztatásra, amit a tárgyakat bemutató két fiatalember mint tulajdonos, engedélyezett. Ugyanekkor hozzájárultak a tárgyak, publikálásához is.¹¹⁹ A tulajdonosok rövid időre letétbe helyezték a Déri Múzeumban a fent említett két tárgyat, és ez alatt az idő alatt megtörtént a tárgy védetté nyilvánítása.¹²⁰ A tulajdonosok teljesen elzárkóztak a nyilvánosság elől, és kérték a nevüknek, lakhelyüknek titokban tartását. A tárgyakat jelenleg is ők őrzik, s az őrzési feltételek betartását, melyeket a védetté nyilvánítási határozat pontosan megszabott, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma ellenőrzi.

A másodlagos helyen előkerült leletek nyilvánvalóan egy gazdag sírhoz tartoztak. Az, hogy hogyan került a később Bárándon házat építő szépnagyapához, kiderült a családdal való beszélgetések során. Az 1818(20)–1873 között élt ősük

a falubéli társaival együtt jól fizető kubikosmunkára szerződött az 1850 után meginduló Tisza-szabályozási munkákra. Ezek Tiszadob–Tiszadada térségében kezdődtek, s itt bukkantak rá arra a gazdag honfoglalás kori sírra, amelynek mellékletanyagát egymás között szétosztották, s neki nyilvánvalóan ennyi jutott. Feltételezhető, hogy a sír több része sem mind került mint nemesfém újbóli felhasználásra, hanem valamelyik északkelet-magyarországi múzeum eddig még azonosítatlan anyagában van.

A teljesen ép tarsolylemez az eddig előkerült példányok között a legjobb megtartású. Kidolgozása alapján is a legszebb megfogalmazású, legérettebb stílusjegyeket felmutató, kimagasló ötvösművészeti darabok közé sorolható (253. kép, 365–367. tábla).

A tarsolylemez előlapja aranyozott ezüst, a hátlapja vörösréz. Az előlapot ezüstlemezből kivágott sima szalag keretezi, melyet szegecsek rögzítenek a díszített előlaphoz és a hátlaphoz. A tarsolylemez előlapjából – a felületet csaknem teljesen beborító plasztikus indákból kinövő húsos, mégis kecsesen kanyargó – palmettacsokrok emelkednek ki. A palmettacsokrok leveleit és az indák ereztét a poncolás szinte élővé teszi, s a levelek szélén található vonalkázás még tovább gazdagítja a felület kidolgozását. A tarsolylemez előlapjának közepét a hatalmas, élettől duzzadó palmettacsokrokkal összefonódó életfa foglalja el. Ágai a tarsolylemez felső szélének teljes szélességét uralják. A domború mintát az ötvös előszőr bevésvé előrajzolta, majd a háttér visszakalapálásával és aranyozással hangsúlyozta. A visszakalapálásnál a mintát tökéletesebbé is tette, amelyről árulkodik néhol a jól látható bevésvé vonala. A tarsolylemez, amely teljesen ép, szokatlan mértékben domborított, m: 14,0, sz: 8,7–12,0 cm.

Körte alakú, gerincelt talpalójú fél pár kengyel, m: 13,8, sz: 11,2, talpsz: 4,1 cm.

¹¹⁹ Kedvezményezett M. Nepper Ibolya, a Déri Múzeum régész munkatársa. A leletről: M. NEPPER 1999a, 107. old. 3. kép.

¹²⁰ Védési szám: 329–10–50/2000.KÖI.

253. kép: Ismeretlen lelőhely (Báránd-Belterület). A tarsolyemez előlapja

V. HAJDÚ-BIHAR MEGYE 10–11. SZÁZADI NÉPESSÉGÉNEK DEMOGRÁFIAI PROFILJA

Hüse Lajos – Szathmáry László

*Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kara, Alkalmazott Társadalomtudományi
Tanszék, Nyíregyháza – Debreceni Egyetem, Evolúciós Állattani és Humánbiológiai
Tanszék, Debrecen*

1. ANYAG ÉS MÓDSZER

Hajdú-Bihar megye honfoglalás és Árpád-kori népességének demográfiai leírásához két reprezentatív adatbázist használunk fel mint nagy sírszámú temetőket. Püspökladány-Eperjesvölgy Nepper Ibolya által feltárt 10–11. századi temetőjéből (NEPPER 1996) 602 embertani módszerekkel is értékelhető csontvázleletet ismerünk. Ebből 231 egyén a 10. századra, 371 egyén a 11. századra becsülhető, ezen belül 190 felnőtt férfi, illetve 161 felnőtt nő maradványai különíthetők el, 251 egyén pedig a nemmeghatározás szempontjából indifferens, azaz 23 év alatti volt. Hajdúszoboszló-Árkoshalom Nepper Ibolya és munkatársai által feltárt 10–11. századi temetőjéből 241 antropológiai elemzésre alkalmas csontvázleletet azonosíthattunk, amelyből 132 egyén a 10. századra, 109 egyén a 11. századra becsülhető, ezen belül 83 férfi, 61 nő, valamint 97 a 23 év alatt elhalt egyedek száma. A csontvázleletek adatait sírszám szerint jelen tanulmányban közöljük (2. és 3. táblázat).

Az elhalálozási kort a subadult egyéneknél Schour és Massler (1940), valamint Johnston (1961) szempontjai szerint határoztuk meg. A felnőtteknél Nemeskéri, Harsányi és Acsádi (1960), illetve Acsádi és Nemeskéri (1970), valamint Sjøvold (1975) módszerét alkalmaztuk az elhalálozási kor és a nemiség meghatározására.

A halandósági táblák (ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970) a következő adatokat tartalmazzák: az életkor: X ; a meghaltak száma az X életkorban: D_x ; a meghaltak aránya az X életkorban: d_x ; az X életkor küszöbén életben lévők aránya: l_x ; az X életkorú egyén esélye a halálra: q_x ; az X életkorban levők várható élettartama: e_x .

Az halandósági táblák (4–15. táblázat) adataiból a temetőre leginkább jellemző képet a teljes népesség halandósági aránya (d_x), a születéskor várható élettartama (e_x^0) és a halandósági átlaga (X ; amikor $l_x=50$) mutatja. Ezenkívül összevethető egymással a 10. és a 11. évszázadok adatsora, valamint a felnőtt férfiak és nők adatsora. Mindkét esetben a halandósági arányokat (d_x) vetjük össze. Külön figyelemmel kísértük az adult népesség kiemelkedő halandósági csúcsait, melyeket a korábbi vizsgálataink alapján az életkori kritikus szakaszok jelzőjének tekintünk, és a hozzájuk tartozó korosztályokat *kríziskorosztálynak* nevezzük (HÜSE–SZATHMÁRY 1994; HÜSE–SZATHMÁRY–GURÁLY 1996; HÜSE 1997).

2. EREDMÉNYEK

Püspökladány-Eperjesvölgy halandósági arányait a 254. kép (teljes népesség), a 255. kép (10. századi felnőtt népesség) és a 256. kép (11. századi felnőtt népesség) mutatja be. A 257. kép (férfiak) és a 258. kép (nők) a felnőtt népesség halandósági arányait ábrázolja, elkülönítve a két nemet, mindkét két évszázadban, amely további következtetésekre ad alkalmat.

Megállapítható, hogy a Püspökladány-Eperjesvölgyben temetkező népesség mindkét vizsgált évszázadban igen hasonló halandósági arányokkal jellemezhető (vö. HÜSE–SZATHMÁRY 1997; SZATHMÁRY 2000). Ezenkívül sem a születéskor várható élettartam, sem a halandósági átlag nem mutat lényeges eltérést: a 10. századi $e_x^0 = 27,18$ év, a halandósági átlag a 29 éveseknél jelentkezik; a 11. századi $e_x^0 = 28,26$ év, a halandósági átlag pedig a 30 éveseknél jelentkezik. Ez arra utal, hogy a népesség helyben maradó, folyamatosan temetkező lehetett, azaz az Árpád-házi királyok feltételezett áttelepítő politikája őket nem érinthette. Megalapozottnak tűnik az a feltételezés, hogy a két évszázadban a vizsgált népesség életmódja, gazdasági-társadalmi helyzete – amely kihat az éleletesélyekre – lényeges változáson nem ment keresztül.

Az adult népességben négy kríziskorosztály azonosítható, melyek közül a legnagyobb halandóság mindkét évszázadban 31–37 év közé esik (254. kép). A nemek szerinti halandóság különbsége a 10. században nem jelentős, míg a 11. században bizonyos differenciát mutat (255–256. kép): a szülőképes korú nők rendre magasabb halandósággal bírnak, majd a 40-es évektől a férfiak halandósága válik magasabbá. Az ok a 11. századi fiatal férfiak ismeretlen okból bekövetkező halandóságcsökkenésében rejlik, mint ahogyan azt a 257. kép is mutatja (a halandóság csökkenése nem feltétlenül valós, hiszen előfordulhat, hogy az adott temetőben nem került eltemetésre minden elhalt, ezáltal elemzéseinkben mintavételi hiány is létezhet).

Hajdúszoboszló-Árkoshalom halandósági arányait a 259. kép (teljes népesség), a 260. kép (10. századi felnőtt népesség) és a 261. kép (11. századi felnőtt népesség) mutatja be. A 262. kép (férfiak) és a 263. kép (nők) a felnőtt népesség halandósági arányait ábrázolja, a két évszázad szerint.

Az itt temetkező 10. századi népesség magasabb halandósági arányt mutat 35–55 év között, mint a következő század népessége (259. kép), ugyanakkor a kríziskorosztályok

nagyjából ugyanott találhatók (30-as évek eleje, 40-es évek közepe, 50-es évek közepe). A születéskor várható élettartam és a halandósági átlag a következőképpen alakul: a 10. századi $e_x^0 = 35,56$ év, a halandósági átlag a 39 éveseknél jelentkezik; a 11. századi $e_x^0 = 24,23$ év, a halandósági átlag a 14 éveseknél jelentkezik. A 11. század szokatlanul alacsony születéskor várható élettartama és a rendkívül alacsony halandósági átlaga a magas csecsemő- és gyermekhalandóságból adódik, amely megmagyarázza a két évszázad közötti eltérést (a 10. században alacsony gyermekhalandóság tapasztalható a feltárt sírok alapján). A felnőtt népességet bemutató ábrák viszont azt mutatják, hogy az azonos évszázadban élő férfiak és nők között nagyobbak a halandósági különbségek, mint a két évszázad azonos nemű eltemetettjei között (260–263. kép) –, amely ismét csak arra utal, hogy a népesség helyben maradó, folyamatosan temetkező lehetett; halandósági képének változását nem a népesség kicserélődése, hanem a betegségek, a táplálkozási viszonyok átforgalmazása vagy a társadalmi-gazdasági státusz változása okozhatta.

Amennyiben csak a felnőtt korú népességet vizsgáljuk – mint kialakult életesélyekkel rendelkező, a gyermekkori magas halandóságot túlélt kohorszot –, akkor megállapíthatjuk, hogy Püspökladány-Eperjesvölgy és Hajdúszoboszló-Árkoshalom népessége nem hasonlít egymásra, sem a halandóság dinamikájában, sem annak intenzitásában. Az életesélyek igen érzékenyen reagálnak a népesség életmódjára, gazdasági és társadalmi helyzetére, és bár létezik genetikai ok is, az azonban demográfiai módszerekkel nem mutatható ki biztonsággal. Így nem zárható ki a két temető genetikai rokonsága, igaz, demográfiai módszerekkel nem igazolható. Ugyanakkor valószínű, hogy a két temető népessége mindkét évszázadban eltérő életkörülmények között élt, amely alapvetően befolyásolta a felnőttek halandóságát.

Összehasonlításképpen Püspökladány-Eperjesvölgy és Hajdúszoboszló-Árkoshalom népességének halandósági arányait másik két, a Tiszántúltra jellemző, nagy sírszámú temető népességével vetettük össze (264–265. kép). Ezek: Szegvár-Oromdűlő 10. és 11. századi népessége, melyet Bende Livia és Lőrinczy Gábor tárt fel (BENDE-LŐRINCZY 1997), valamint Ibrány-Esbóhalom 10. és 11. századi népessége, melyet Istvánovits Eszter tárt fel (ISTVÁNOVITS 1966). Az összehasonlítást az adult népesség alapján végeztük el.

Megállapítottuk, hogy Szegvár-Oromdűlő demográfiai jellegében mind Püspökladány-Eperjesvölgytől, mind Hajdúszoboszló-Árkoshalomtól távol esik. Ibrány-Esbóhalom halandósági görbéje mind habitusában, mind halandósági intenzitásában meglehetősen hasonlít Hajdúszoboszló-Árkoshalomra, a 10. századi (a 40-es éveknél csúccsal rendelkező d_x görbe révén), és a 11. századi népesség esetében (a 40-es, 50-es éveknél visszaeső, majd emelkedő d_x értékek miatt). Ibrány-Esbóhalom és Püspökladány-Eperjesvölgy között e tekintetben nincsen hasonlóság.

Kraniológiai vizsgálatainkban az Észak-Tiszántúl népességfejlődésére nézve két alapvető modellt különítettünk el. Az egyik a Püspökladány-típus, ahol a 10. és 11. századi

népesség folyamatos fejlődése igazolható (GUBA 1999). A másik az Ibrány-típus, amelynél a két évszázad között jelentős anatómiai különbség alakult ki, tehát a 11. századi néprésznek valószínűleg nem lehet helyi előzménye a 10. században (SZATHMÁRY-GUBA-ISTVÁNOVITS 1996). Feltehetően ehhez hasonló mikroevolúciós pozíciójú a szegvár-romdűlői népesség is (HÜSE 1997; SZATHMÁRY-GUBA-MARCSIK 1997). A Hajdúszoboszló-Árkoshalom 10–11. századi népességére vonatkozó demográfiai transzformációt tekintve inkább az Ibrány-típushoz való besorolást feltételezzük. Persze még hiányzik a kraniometriai megítélés, amely lehet, hogy ellent mond demográfiai érveinknek.

Meglátásunk szerint a paleodemográfiai és anatómiai érvek a 10–11. századi népességek fejlődését illetően zömmel hasonlóak lehetnek. Ez jelentős támpontot, biztonságot jelenthet a további kutatások megtervezéséhez. (A kutatás a Széchenyi Terv 5/081 számú pályázatának támogatásával készült.)

2. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy 10–11. századi temető adatbázisa (F: férfi, N: nő, –: 23 év alatt elhalálozott egyén)

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
1	10	–	2
2	10	F	34-43
3	10	N	31-36
4	10	F	40-80
5	10	–	15-18
6	10	–	4
7	11	N	53-58
8	11	–	5
9	10	F	34-43
10	10	F	42-46
11	10	N	44-48
12	10	N	28-37
13	10	F	38-56
14	10	F	47-63
15	10	F	30-60
16	10	F	23-40
17	10	–	12-12
18	10	F	31-36
19	10	N	55-59
20	10	N	32-36
21	10	N	50-56
22	10	F	30-60
23	10	F	44-53
24	10	N	25-30
25	10	N	66-75
26	10	F	54-58
27	10	–	5-7
28	10	F	23-40
29	10	–	1-2
30	10	F	32-36
31	10	–	19-25
32	10	F	26-30
33	10	F	55-60
36	10	N	31-36
37	10	F	66-71
38	10	F	31-36
39	10	F	52-61
41	10	F	47-52
42	10	–	7-8
43	10	–	9

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
44	10	-	9-12
45	10	-	10-13
46	10	-	6-9
47	10	-	5
49	10	F	40-80
50	10	-	10
51	10	-	2
52	10	N	41-46
52/a	10	-	0
53	10	F	43-54
54	10	F	64-69
55	10	-	15-17
56	10	F	32-50
57	10	N	23-80
58	10	N	27-32
59	10	F	31-36
60	10	-	0-1
61	11	-	5
63	10	N	37-42
64	10	-	2-3
65	10	-	1
66	10	N	32-36
67	10	F	23-40
68	10	-	16-19
69	10	N	41-45
70	10	N	62-66
71	10	-	8
72	10	-	11-12
73	11	N	23-80
74	10	-	2
75	10	-	3-4
76	11	-	2-3
77	10	-	4-6
78	10	F	34-39
79	10	-	5-6
80	10	F	32-37
81	10	F	31-36
82	10	N	19-28
83	10	N	34-43
84	10	-	1-2
85	10	-	7
86	11	-	20-23
87	10	-	3-5
90	10	F	31-36
91	10	-	12-16
92	10	-	8
93	10	N	27-32
94	10	F	34-43
95	11	-	5
97	10	F	37-46
98	10	-	5-6
99	10	N	41-46
100	10	-	6-7
101	10	-	7-8
102	11	F	37-46
103	10	-	14-17
105	11	F	46-50
106	11	F	35-39
107	11	-	4-5
108	10	-	17-21
110	10	-	1
111	10	-	1
112	10	F	49-54
113	11	-	2
114	10	-	0-1
115	11	F	51-56
116	11	-	10
117	11	F	34-58

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
118	10	F	28-32
119	10	F	29-33
120	10	F	31-40
121	10	F	42-46
122	11	N	23-40
123	10	N	26-35
124	10	N	26-35
125	10	F	40-80
126	10	N	35-55
127	11	N	29-34
128	11	N	31-36
130	11	F	66-70
131	11	-	5-6
132	11	-	0
133	11	-	5
134	11	-	5-6
135	11	N	32-37
136	11	-	2
137	11	N	48-52
138	10	-	2
139	10	-	6-7
140	10	-	2-3
141	10	-	5
142	10	-	7-8
143	10	F	22-28
144	10	-	6-7
145	10	-	7
146	10	-	17-20
147	10	F	40-49
148	10	N	42-46
149	10	-	4
150	10	-	2
151	10	-	2-3
152	10	F	25-34
153	10	F	35-52
154	10	N	34-43
155	10	-	5-7
156	10	N	23-80
157	11	-	7-8
158	11	N	23-40
159	11	F	25-34
160	11	N	40-48
163	10	N	25-34
166	10	F	27-34
167	10	-	1-2
168	10	F	32-37
169	10	-	1-2
170	11	F	54-59
171	10	F	56-61
172	10	F	52-56
173	11	F	41-46
174	10	-	6
175	10	F	30-60
176	10	F	66-71
177	10	-	8-9
178	10	F	32-50
179	10	F	23-40
182	10	N	23-40
183	10	F	31-36
184	10	N	25-34
185	10	F	25-34
186	10	-	18-26
187	10	-	7-8
188	10	-	0
189	10	-	4-5
190	10	F	23-40
191	10	-	7-8
192	10	F	48-57

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
195	11	F	55-60
196	10	-	4
197	10	F	50-54
198	10	-	12-13
199	11	-	6
200	10	F	25-34
201	10	N	29-33
202	10	-	3
203	10	F	48-57
204	10	F	35-55
205	10	F	50-57
206	10	N	31-36
207	10	N	25-34
208	10	-	6
210	10	F	27-31
211	10	F	23-40
212	11	F	44-53
213	11	-	19-22
214	11	F	32-37
215	11	F	63-67
216	10	F	43-48
217	11	N	37-46
218	11	-	6
219	11	F	25-34
220	10	-	12-13
221	11	F	25-34
222	10	F	50-59
223	11	N	25-34
224	10	-	8-9
225	11	-	2-4
226	10	F	23-48
227	10	N	31-36
228	10	N	23-80
229	11	N	32-36
230	11	N	23-40
231	10	N	23-80
232	10	-	7-9
233	11	N	23-40
234	11	N	23-40
235	10	N	31-40
236	11	-	2
237	11	N	23-40
238	10	N	23-40
240	10	N	40-45
241	10	N	25-30
242	11	N	31-36
243	11	N	23-40
244	11	-	5
246	11	-	9
247	11	N	37-42
248	11	-	1
249	11	-	1-2
250	11	F	30-60
251	11	F	42-46
252	11	N	25-34
254	10	-	9-10
255	10	N	23-40
256	10	-	11-13
258	11	-	8-11
259	10	N	31-36
260	11	N	31-36
261	11	N	31-36
262	11	F	31-40
263	11	N	30-60
264	11	F	23-40
265	11	F	28-32
267	10	F	31-37
268	11	F	23-40

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
269	10	-	6-7
270	10	-	1-2
271	11	N	37-46
272	11	F	54-58
273	11	F	19-28
274	11	N	25-34
275	11	F	41-46
276	11	N	40-80
277	10	F	31-36
278	10	N	23-40
279	10	N	25-30
280	10	F	31-36
281	11	F	31-36
283	11	F	30-60
284	11	-	4
285	11	-	12-13
286	11	N	33-37
287	11	-	14-17
288	11	F	40-49
289	11	-	15-17
290	11	F	28-37
291	11	F	23-40
292	11	F	25-30
293	11	N	25-34
294	10	-	3-4
295	11	-	9
296	10	F	53-58
297	10	F	32-37
298	10	N	26-30
299	11	N	32-36
300	10	-	13-17
301	10	-	2-3
302	10	-	5-6
303	10	-	0
304	10	-	2
305	10	-	11
306	10	F	44-48
307	10	-	3
308	11	F	42-47
309	11	-	4
310	11	-	7-8
311	11	-	3-6
312	11	N	23-40
313	11	-	1
314	11	-	2-3
315	11	-	0
316	11	F	48-52
317	11	-	8
318	11	-	9
319	11	F	32-37
320	11	F	34-43
321	11	N	31-36
322	11	F	41-58
323	11	N	31-40
324	11	N	40-45
325	11	-	1
326	11	-	5
327	11	F	23-40
329	11	-	11
331	11	N	31-40
332	11	-	8-9
333	11	N	31-36
334	11	N	32-37
335	11	F	52-57
336	11	-	3
337	11	N	25-34
338	11	N	25-34
339	11	F	50-55

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
340	11	-	9
341	11	N	45-50
342	11	N	49-54
343	10	-	8-10
344	11	-	2-4
346	11	-	10-14
347	11	-	6
348	11	F	50-59
349	11	-	2
350	11	F	52-61
351	11	-	4
352	11	-	2
353	11	-	5-7
354	11	-	3
355	11	F	53-62
356	11	-	5-6
356/a	11	-	0
357	11	F	56-60
358	11	F	40-49
359	11	N	25-29
360	11	-	0
361	11	F	52-61
362	11	-	16-18
364	11	-	1-2
365	11	N	31-40
366	11	-	10-13
367	11	-	16-20
368	11	-	13-16
369	11	F	42-47
370	11	F	46-62
371	11	-	9
372	11	-	10-11
373	11	-	1-2
374	11	-	3
375	11	-	4
376	11	N	25-34
377	11	N	27-32
378	11	F	33-35
379	11	N	37-46
380	11	-	18-22
381	11	F	25-34
382	11	N	35-55
383	11	N	63-72
384	11	F	31-40
385	11	-	9-10
386	11	-	5
387	11	F	53-62
388	11	-	12-14
389	11	-	8-9
390	11	-	3
391	11	F	59-64
392	11	N	54-59
393	11	-	5
394	11	F	30-60
395	11	N	29-40
396	11	-	11-13
397	11	N	23-40
398	11	-	12-14
399	11	N	27-32
400	11	F	45-50
401	11	-	6
402	11	F	23-40
403	11	N	32-37
404	11	-	15-17
405	11	-	4
406	11	-	9
407	11	-	9-12
408	11	-	2-3

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
410	11	N	27-32
411	11	N	31-36
412	11	-	2
413	11	N	25-34
414	11	-	3
415	11	-	0
416	10	F	31-36
417	11	-	4-7
418	11	N	25-34
419	11	-	13-15
420	11	F	19-28
421	11	F	43-48
422	11	-	9-10
423	11	F	37-41
424	11	-	4-6
425	11	F	42-47
426	11	F	40-60
427	11	-	11
428	11	N	31-36
429	11	F	31-36
431	11	N	31-36
432	11	F	40-49
433	11	N	23-40
434	11	-	18-22
435	11	N	23-40
436	11	-	4-6
437	11	-	4
438	11	N	40-80
439	11	F	65-71
440	11	N	30-39
441	11	-	3
442	11	F	23-33
443	11	F	23-40
444	11	N	44-49
445	11	-	0-2
446	10	N	56-60
447	10	N	42-47
448	11	-	5-6
449	10	N	64-69
450	10	-	5
451	10	-	8
452	10	F	31-36
453	11	-	4
454	11	N	44-48
455	11	N	37-41
456	11	-	2
457	11	N	25-34
458	10	N	67-76
459	11	N	60-64
460	10	-	3
461	11	-	8
462	11	N	44-49
463	11	-	12-15
464	11	F	52-56
465	10	-	14-16
466	10	-	5
467	10	F	34-38
468	10	F	51-55
469	10	-	2
470	11	F	40-44
471	11	N	52-57
472	11	N	36-55
473	11	F	30-60
474	11	N	23-48
475	10	-	2
476	11	-	0
477	11	F	65-69
478	10	-	6-7

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
479	10	-	16-18
480	11	N	23-40
481	11	N	44-48
482	10	-	1
483	10	N	35-39
484	10	N	53-57
485	10	F	32-37
486	11	-	12-15
487	11	F	40-49
488	11	F	31-36
489	11	-	5
490	11	-	2
491	11	-	4
492	11	-	16-17
493	11	-	12
494	11	N	40-80
495	11	F	40-80
496	11	F	46-50
497	11	-	5-6
498	11	F	50-55
499	11	N	38-43
500	11	-	12-14
501	11	N	31-36
502	10	N	38-43
503	10	N	27-32
504	10	F	65-69
505	11	N	25-34
506	11	-	0
507	11	N	66-70
508	10	-	9-11
509	11	-	4-5
510	11	-	0-1
511	11	-	2
512	10	-	3
513	11	F	66-73
514	11	F	40-48
515	10	-	12-14
516	11	-	2-5
517	10	-	5-6
519	11	F	43-48
520	11	N	19-28
521	11	-	11-12
522	10	F	31-36
523	10	-	1-3
524	11	-	2
525	10	N	50-54
526	10	N	23-40
527	11	-	19-25
528	11	-	1
529	11	F	52-56
530	11	F	25-30
531	11	F	31-40
532	11	F	40-80
533	11	N	23-40
534	11	-	11-12
535	11	F	29-33
536	11	-	12-14
537	11	-	4-5
538	11	-	1
539	10	-	8-10
540	10	N	23-40
541	11	F	23-40
542	11	N	21-26
544	11	N	35-55
545	11	F	41-45
546	11	F	23-40
547	11	F	64-68
548	11	F	25-34

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
549	11	-	3
550	11	F	25-34
551	11	-	5-6
552	11	N	19-28
553	11	-	16-19
554	11	F	61-65
556	10	-	20-23
557	11	N	44-48
559	11	F	49-53
560	11	N	53-58
561	11	F	32-37
562	11	-	19-23
563	11	-	14-17
564	10	-	20-25
565	11	-	5
566	11	F	58-62
567	11	-	15-17
568	11	-	0-2
569	11	-	12
570	11	-	6-7
571	11	F	41-58
572	11	N	25-30
573	11	-	7-9
574	11	-	5
575	11	F	42-46
576	11	-	1
578	11	F	50-54
579	11	F	65-79
580	11	F	31-38
581	11	-	9
582	11	-	8
583	11	N	23-40
584	11	-	13-15
585	11	-	1-2
586	11	F	47-51
587	11	N	37-46
588	11	F	65-69
589	11	N	54-59
590	11	N	19-28
591	11	N	25-34
592	11	N	40-80
593	11	N	31-36
594	11	-	0-1
595	11	F	62-66
596	11	-	5
597	11	F	34-38
598	11	N	35-55
599	11	F	46-50
600	11	N	42-47
600/a	11	-	2-3
601	11	N	45-50
602	11	N	63-67
603	11	-	2
604	11	-	4-5
605	11	N	67-72
606	11	N	36-41
607	11	F	37-46
608	11	N	37-46
609	11	-	3
610	11	-	0
611	11	F	43-48
612	11	N	32-37
613	11	F	43-48
614	11	F	32-36
615	11	-	11-13
616	11	F	63-67
617	11	F	43-48
618	11	-	8-10

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
619	11	-	8
620	11	-	17-19
621	11	-	17-21
622	11	-	2
624	11	-	10-11
625	11	N	59-63
626	11	N	23-34
627	11	F	42-46
628	11	F	46-50
629	11	F	35-50
630	11	N	18-25
631	11	N	31-36
632	11	-	6
633	11	-	10-12
634	11	N	32-36
635	11	F	47-52
636	11	F	42-46
637	11	F	63-67

3. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 10–11. századi temető adatbázisa (F: férfi, N: nő, -: 23 év alatt elhalálozott egyén)

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
1	11		0
2	11		7-12
3	11	-	5-6
4	11	-	4-5
5	11	-	2-3
6	11	-	1
7	11	-	3
8	11	-	2-3
9	11	-	14-16
10	11	N	30-60
11	11	N	19-28
12	11	-	12-14
13	11	-	4-8
14	11	-	14-17
15	11	N	26-35
16	11	-	3-7
17	11	-	2-3
18	11	-	3
19	11	F	37-46
20	11	-	2-4
21	11	-	0
22	11	F	50-55
23	11	-	3
24	11	-	0
25	11	N	23-40
26	11	-	3-4
27	11	-	0
28	11	-	5
30	11	F	23-40
31	11	-	4-5
32	11	-	3
33	11	F	53-58
34	11	-	7
35	11	F	30-60
36	11	-	6-10
37	11	N	23-40
38	11	-	7
39	11	N	44-49
40	11	-	10-11
41	11	-	4-5
42	11	-	4-6
43	11	-	17-19

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
44	11	-	3
45	11	F	44-48
46	11	-	9-10
47	11	-	9
48	11	-	0-3
49	11	-	2-3
50	11	N	40-60
51	11	N	32-36
52	11	N	31-40
53	11	-	6-7
54	11	N	26-35
55	11	N	25-34
56	11	F	55-59
57	11	-	7
58	11	F	54-59
59	11	-	3
60	11	F	26-35
61	11	-	7
63	11	-	7
64	11	-	11-12
65	11	F	48-57
67	11	-	10-11
68	11	-	2-5
69	11	-	4
70	11	N	44-49
70/a	11	-	0
71	11	F	23-60
72	11	-	0
73	11	N	52-56
74	10	F	26-35
75	11	-	2-10
77	11	-	5
78	11	N	23-40
79	10	F	23-60
80	10	F	23-40
81	11	F	36-45
82	11	N	23-40
83	10	N	30-60
84	10	-	8-11
85	11	N	23-60
86	10	N	25-34
87	10	-	2-3
89	10	N	23-40
90	10	-	10-11
91	10	F	40-80
92	10	F	23-60
93	10	F	44-53
94	10	-	4-5
95	10	-	3
96	10	-	14-17
97	10	N	37-46
98	10	N	23-40
99	10	F	52-58
100	10	F	30-60
101	10	F	40-80
102	10	F	37-46
103	10	-	3
104	11	N	23-40
105	10	N	23-40
106	10	N	27-50
108	10	N	35-55
109	10	F	37-46
110	10	F	30-60
111	10	-	6-8
112	10	F	50-65
113	10	N	32-36
114	10	N	43-60
115	10	F	23-40

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
116	10	F	30-60
117	10	F	37-46
118	10	-	2-10
119	10	-	5-10
120	10	F	32-50
121	10	F	37-46
122	10	F	52-61
128	10	-	14-16
129	10	F	30-60
134	10	-	6
135	11	-	6-7
136	10	-	3-5
137	10	F	49-53
139	10	N	31-36
141	10	-	6-7
142	11	-	0
143	11	F	34-38
144	11	N	31-36
147	10	-	5-6
149	10	-	1-2
150	11	F	66-75
151	11	N	61-70
152	11	N	46-50
153	11	F	53-58
154	11	-	8
155	11	F	55-60
156	11	-	4-10
157	11	F	49-53
158	11	N	19-28
159	11	N	48-57
160	11	-	7
161	10	-	4-6
162	10	-	4-5
164	10	-	14-18
165	11	F	37-46
166	10	-	0
167	10	N	46-62
168	10	F	35-44
169	10	F	40-80
170	11	N	23-40
171	10	-	9
172	10	-	7-8
173	10	F	44-53
175	10	N	23-60
176	10	F	65-74
177	10	-	2-5
178	10	F	49-54
180	10	F	52-61
181	10	-	5-7
182	10	F	42-47
183	10	N	44-49
184	10	F	54-59
185	10	F	42-47
186	10	N	67-80
187	10	F	44-53
188	10	-	16-20
189	10	-	2-3
190	10	F	59-68
191	10	-	16-18
192	10	F	36-45
193	10	F	40-80
194	10	N	40-60
196	10	F	32-36
197	10	N	37-46
198	10	F	35-55
199	10	N	31-40

Sírszám	Század	Nem	Életkor (év)
200	10	F	30-60
201	10	-	4-6
202	10	-	0-1
203	10	-	3-6
204	10	-	12-14
205	10	-	7-11
206	10	N	23-40
207	10	F	50-65
208	10	N	30-60
209	10	F	23-60
210	11	F	64-75
211	11	-	10-14
212	10	-	14-17
213	10	F	54-58
214	10	N	35-50
216	10	N	23-40
217	10	F	48-56
218	10	N	42-47
219	11	F	44-48
220	10	F	50-70
221	11	N	35-55
222	10	-	19-22
225	10	F	37-46
226	10	N	46-50
227	10	N	54-58
228	10	F	49-54
229	10	F	23-60
230	10	N	32-50
231	10	F	23-40
232	10	F	23-48
233	10	-	10-16
234	10	F	35-52
235	10	-	14-16
236	10	F	25-34
238	11	F	59-68
239	11	N	31-36
240	11	-	12-16
241	11	-	12-14
243	11	N	25-34
244	10	F	55-64
245	10	F	41-58
246	11	F	53-58
247	11	F	23-60
248	10	F	23-60
249	10	-	9
250	10	F	32-36
251	10	F	30-60
253	10	F	40-80
254	10	N	35-52
255	10	N	40-60
256	11	N	53-58
257	11	-	8-14
258	11	N	55-64
260	10	F	44-53
261	10	F	61-70
262	10	F	52-66
263	10	N	52-66
265	10	N	23-60
266	10	-	7
267	10	-	7-8
268	10	F	23-60
269	10	N	30-60
271	10	F	55-60
272	10	N	30-60
274	10	N	63-73

A PÜSPÖKLADÁNY-EPERJESVÖLGYI 10–11. SZÁZADI TEMETŐ HALANDÓSÁGI TÁBLÁI
(4–9. táblázat)

4. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 10. század,
teljes népesség

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
0	4,00	1,73	100,00	0,02	99,13	2717,73	27,18
1	7,83	3,39	98,27	0,03	96,57	2618,59	26,65
2	12,83	5,55	94,88	0,06	92,10	2522,02	26,58
3	7,67	3,32	89,32	0,04	87,66	2429,92	27,20
4	5,17	2,24	86,00	0,03	84,89	2342,25	27,23
5	7,83	3,39	83,77	0,04	82,07	2257,37	26,95
6	7,75	3,35	80,38	0,04	78,70	2175,30	27,06
7	8,25	3,57	77,02	0,05	75,24	2096,60	27,22
8	7,75	3,35	73,45	0,05	71,77	2021,36	27,52
9	4,33	1,87	70,10	0,03	69,16	1949,59	27,81
10	3,00	1,30	68,22	0,02	67,57	1880,43	27,56
11	2,67	1,16	66,92	0,02	66,34	1812,86	27,09
12	3,87	1,68	65,77	0,03	64,93	1746,52	26,56
13	2,32	1,00	64,09	0,02	63,59	1681,59	26,24
14	1,32	0,57	63,09	0,01	62,80	1618,00	25,65
15	1,57	0,68	62,52	0,01	62,18	1555,20	24,88
16	2,15	0,93	61,84	0,02	61,37	1493,02	24,15
17	2,07	0,90	60,90	0,01	60,46	1431,65	23,51
18	1,39	0,60	60,01	0,01	59,71	1371,19	22,85
19	1,05	0,45	59,41	0,01	59,18	1311,49	22,08
20	1,22	0,53	58,95	0,01	58,69	1252,31	21,24
21	0,97	0,42	58,42	0,01	58,21	1193,62	20,43
22	0,91	0,39	58,00	0,01	57,81	1135,40	19,57
23	1,69	0,73	57,61	0,01	57,24	1077,60	18,70
24	1,44	0,62	56,88	0,01	56,57	1020,35	17,94
25	2,54	1,10	56,26	0,02	55,71	963,79	17,13
26	2,83	1,23	55,16	0,02	54,54	908,08	16,46
27	3,54	1,53	53,93	0,03	53,16	853,54	15,83
28	3,84	1,66	52,40	0,03	51,57	800,37	15,27
29	4,00	1,73	50,74	0,03	49,87	748,81	14,76
30	4,10	1,77	49,00	0,04	48,12	698,94	14,26
31	6,21	2,69	47,23	0,06	45,89	650,82	13,78
32	7,38	3,19	44,54	0,07	42,94	604,93	13,58
33	6,68	2,89	41,35	0,07	39,90	561,99	13,59
34	7,14	3,09	38,45	0,08	36,91	522,09	13,58
35	6,77	2,93	35,36	0,08	33,90	485,18	13,72
36	6,57	2,84	32,43	0,09	31,01	451,28	13,91
37	3,57	1,55	29,59	0,05	28,82	420,27	14,20
38	2,88	1,25	28,04	0,04	27,42	391,45	13,96
39	2,68	1,16	26,80	0,04	26,22	364,03	13,59
40	2,65	1,15	25,64	0,04	25,06	337,82	13,18
41	2,32	1,00	24,49	0,04	23,99	312,76	12,77
42	3,09	1,34	23,48	0,06	22,82	288,77	12,30
43	3,17	1,37	22,15	0,06	21,46	265,95	12,01
44	3,00	1,30	20,77	0,06	20,13	244,49	11,77
45	3,00	1,30	19,48	0,07	18,83	224,37	11,52
46	2,64	1,14	18,18	0,06	17,61	205,54	11,31
47	1,83	0,79	17,03	0,05	16,64	187,93	11,03
48	1,86	0,81	16,24	0,05	15,84	171,29	10,55
49	1,42	0,61	15,44	0,04	15,13	155,45	10,07
50	2,09	0,90	14,82	0,06	14,37	140,32	9,47
51	2,19	0,95	13,92	0,07	13,44	125,95	9,05
52	2,49	1,08	12,97	0,08	12,43	112,51	8,67
53	2,63	1,14	11,89	0,10	11,32	100,08	8,42
54	2,73	1,18	10,75	0,11	10,16	88,76	8,25
55	2,45	1,06	9,57	0,11	9,04	78,60	8,21
56	2,52	1,09	8,51	0,13	7,97	69,55	8,17
57	2,12	0,92	7,42	0,12	6,96	61,59	8,30
58	1,60	0,69	6,50	0,11	6,16	54,63	8,40
59	1,23	0,53	5,81	0,09	5,54	48,47	8,34
60	0,93	0,40	5,28	0,08	5,08	42,93	8,13
61	0,47	0,20	4,87	0,04	4,77	37,85	7,77
62	0,40	0,17	4,67	0,04	4,58	33,08	7,08
63	0,40	0,17	4,50	0,04	4,41	28,50	6,34
64	0,68	0,29	4,32	0,07	4,18	24,08	5,57
65	0,87	0,38	4,03	0,09	3,84	19,91	4,94
66	1,31	0,57	3,65	0,16	3,37	16,06	4,40

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
67	1,21	0,52	3,09	0,17	2,82	12,69	4,11
68	1,21	0,52	2,56	0,20	2,30	9,87	3,85
69	1,21	0,52	2,04	0,26	1,78	7,57	3,71
70	0,67	0,29	1,52	0,19	1,37	5,79	3,82
71	0,67	0,29	1,23	0,24	1,08	4,42	3,61
72	0,34	0,15	0,94	0,16	0,86	3,34	3,57
73	0,34	0,15	0,79	0,19	0,71	2,48	3,15
74	0,34	0,15	0,64	0,23	0,57	1,77	2,76
75	0,34	0,15	0,49	0,30	0,42	1,20	2,43
76	0,24	0,10	0,35	0,30	0,29	0,78	2,25
77	0,14	0,06	0,24	0,25	0,21	0,48	2,00
78	0,14	0,06	0,18	0,33	0,15	0,27	1,50
79	0,14	0,06	0,12	0,50	0,09	0,12	1,00
80	0,14	0,06	0,06	1,00	0,03	0,03	0,50
Total	231,00	-	-	-	2718,17	-	-

5. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 10. század,
felnőtt férfiak

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,54	0,70	100,00	0,01	99,65	1985,94	19,86
24	0,54	0,70	99,30	0,01	98,95	1886,29	19,00
25	0,84	1,09	98,60	0,01	98,05	1787,34	18,13
26	1,03	1,34	97,51	0,01	96,84	1689,29	17,32
27	1,36	1,77	96,17	0,02	95,29	1592,45	16,56
28	1,56	2,03	94,40	0,02	93,39	1497,16	15,86
29	1,61	2,09	92,38	0,02	91,33	1403,77	15,20
30	1,69	2,19	90,29	0,02	89,19	1312,44	14,54
31	3,57	4,64	88,09	0,05	85,77	1223,25	13,89
32	4,34	5,64	83,45	0,07	80,64	1137,48	13,63
33	4,14	5,38	77,82	0,07	75,13	1056,84	13,58
34	4,61	5,99	72,44	0,08	69,45	981,71	13,55
35	4,29	5,57	66,45	0,08	63,67	912,27	13,73
36	4,29	5,57	60,88	0,09	58,10	848,60	13,94
37	2,35	3,05	55,31	0,06	53,79	790,50	14,29
38	1,60	2,08	52,26	0,04	51,22	736,71	14,10
39	1,40	1,82	50,18	0,04	49,27	685,49	13,66
40	1,40	1,82	48,36	0,04	47,45	636,22	13,15
41	0,97	1,26	46,55	0,03	45,92	588,77	12,65
42	1,37	1,78	45,29	0,04	44,40	542,85	11,99
43	1,62	2,10	43,51	0,05	42,45	498,45	11,46
44	1,62	2,10	41,40	0,05	40,35	456,00	11,01
45	1,62	2,10	39,30	0,05	38,25	415,65	10,58
46	1,62	2,10	37,19	0,06	36,14	377,40	10,15
47	1,35	1,75	35,09	0,05	34,21	341,26	9,73
48	1,55	2,01	33,34	0,06	32,33	307,05	9,21
49	1,31	1,70	31,32	0,05	30,47	274,71	8,77
50	1,63	2,12	29,62	0,07	28,56	244,24	8,24
51	1,73	2,25	27,51	0,08	26,38	215,68	7,84
52	2,03	2,64	25,26	0,10	23,94	189,29	7,49
53	1,97	2,56	22,62	0,11	21,34	165,35	7,31
54	2,07	2,69	20,06	0,13	18,72	144,01	7,18
55	1,79	2,32	17,38	0,13	16,21	125,29	7,21
56	1,71	2,22	15,05	0,15	13,94	109,07	7,25
57	1,45	1,88	12,83	0,15	11,89	95,13	7,41
58	1,13	1,47	10,95	0,13	10,21	83,24	7,60
59	0,76	0,99	9,48	0,10	8,99	73,03	7,70
60	0,66	0,86	8,49	0,10	8,06	64,04	7,54
61	0,40	0,52	7,64	0,07	7,38	55,97	7,33
62	0,13	0,17	7,12	0,02	7,03	48,60	6,83
63	0,13	0,17	6,95	0,02	6,86	41,56	5,98
64	0,25	0,32	6,78	0,05	6,62	34,70	5,12
65	0,44	0,57	6,45	0,09	6,17	28,08	4,35
66	0,77	1,00	5,88	0,17	5,38	21,92	3,73
67	0,77	1,00	4,88	0,20	4,38	16,53	3,39
68	0,77	1,00	3,88	0,26	3,38	12,15	3,13
69	0,77	1,00	2,88	0,35	2,38	8,77	3,04
70	0,41	0,53	1,88	0,28	1,62	6,38	3,39
71	0,41	0,53	1,35	0,39	1,08	4,77	3,53

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
72	0,07	0,09	0,82	0,11	0,77	3,68	4,50
73	0,07	0,09	0,73	0,13	0,68	2,91	4,00
74	0,07	0,09	0,64	0,14	0,59	2,23	3,50
75	0,07	0,09	0,55	0,17	0,50	1,64	3,00
76	0,07	0,09	0,45	0,20	0,41	1,14	2,50
77	0,07	0,09	0,36	0,25	0,32	0,73	2,00
78	0,07	0,09	0,27	0,33	0,23	0,41	1,50
79	0,07	0,09	0,18	0,50	0,14	0,18	1,00
80	0,07	0,09	0,09	1,00	0,05	0,05	0,50
Total	77,00	-	-	-	1986,85	-	-

6. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 10. század, felnőtt nők

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,58	1,05	100,00	0,01	99,47	1743,09	17,43
24	0,57	1,04	98,95	0,01	98,43	1643,62	16,61
25	1,37	2,49	97,91	0,03	96,66	1545,19	15,78
26	1,76	3,20	95,42	0,03	93,82	1448,53	15,18
27	2,26	4,11	92,22	0,04	90,16	1354,71	14,69
28	2,36	4,29	88,11	0,05	85,96	1264,55	14,35
29	2,41	4,38	83,82	0,05	81,63	1178,58	14,06
30	2,41	4,38	79,44	0,06	77,25	1096,95	13,81
31	2,64	4,80	75,05	0,06	72,65	1019,71	13,59
32	3,04	5,53	70,25	0,08	67,49	947,05	13,48
33	2,54	4,62	64,73	0,07	62,42	879,56	13,59
34	2,54	4,62	60,11	0,08	57,80	817,15	13,59
35	2,48	4,51	55,49	0,08	53,24	759,35	13,68
36	2,28	4,15	50,98	0,08	48,91	706,11	13,85
37	1,22	2,22	46,84	0,05	45,73	657,20	14,03
38	1,28	2,33	44,62	0,05	43,45	611,47	13,70
39	1,28	2,33	42,29	0,06	41,13	568,02	13,43
40	1,25	2,27	39,96	0,06	38,83	526,89	13,18
41	1,35	2,45	37,69	0,07	36,46	488,06	12,95
42	1,72	3,13	35,24	0,09	33,67	451,60	12,82
43	1,55	2,82	32,11	0,09	30,70	417,93	13,02
44	1,38	2,51	29,29	0,09	28,04	387,23	13,22
45	1,38	2,51	26,78	0,09	25,53	359,19	13,41
46	1,02	1,85	24,27	0,08	23,35	333,66	13,75
47	0,48	0,87	22,42	0,04	21,98	310,32	13,84
48	0,32	0,58	21,55	0,03	21,25	288,34	13,38
49	0,12	0,22	20,96	0,01	20,85	267,08	12,74
50	0,46	0,84	20,75	0,04	20,33	246,23	11,87
51	0,46	0,84	19,91	0,04	19,49	225,90	11,35
52	0,46	0,84	19,07	0,04	18,65	206,41	10,82
53	0,66	1,20	18,24	0,07	17,64	187,75	10,30
54	0,66	1,20	17,04	0,07	16,44	170,12	9,99
55	0,66	1,20	15,84	0,08	15,24	153,68	9,70
56	0,81	1,47	14,64	0,10	13,90	138,45	9,46
57	0,67	1,22	13,16	0,09	12,55	124,55	9,46
58	0,47	0,85	11,95	0,07	11,52	111,99	9,38
59	0,47	0,85	11,09	0,08	10,66	100,47	9,06
60	0,27	0,49	10,24	0,05	9,99	89,81	8,77
61	0,07	0,13	9,75	0,01	9,68	79,82	8,19
62	0,27	0,49	9,62	0,05	9,37	70,14	7,29
63	0,27	0,49	9,13	0,05	8,88	60,76	6,66
64	0,44	0,80	8,64	0,09	8,24	51,88	6,01
65	0,44	0,80	7,84	0,10	7,44	43,65	5,57
66	0,54	0,98	7,04	0,14	6,55	36,21	5,15
67	0,44	0,80	6,05	0,13	5,65	29,66	4,90
68	0,44	0,80	5,25	0,15	4,85	24,01	4,57
69	0,44	0,80	4,45	0,18	4,05	19,15	4,30
70	0,26	0,47	3,65	0,13	3,42	15,10	4,13
71	0,26	0,47	3,18	0,15	2,95	11,68	3,67
72	0,26	0,47	2,71	0,17	2,47	8,74	3,22
73	0,26	0,47	2,24	0,21	2,00	6,26	2,80
74	0,26	0,47	1,76	0,27	1,53	4,26	2,42
75	0,26	0,47	1,29	0,37	1,05	2,74	2,12
76	0,17	0,31	0,82	0,38	0,66	1,68	2,06
77	0,07	0,13	0,51	0,25	0,45	1,02	2,00
78	0,07	0,13	0,38	0,33	0,32	0,57	1,50
79	0,07	0,13	0,25	0,50	0,19	0,25	1,00

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
80	0,07	0,13	0,13	1,00	0,06	0,06	0,50
Total	55,00	-	-	-	1744,36	-	-

7. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 11. század, teljes népesség

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
0	9,67	2,61	100,00	0,03	98,70	2825,53	28,26
1	9,67	2,61	97,39	0,03	96,09	2726,83	28,00
2	17,58	4,74	94,79	0,05	92,42	2630,74	27,75
3	11,17	3,01	90,05	0,03	88,54	2538,32	28,19
4	12,08	3,26	87,04	0,04	85,41	2449,78	28,15
5	18,75	5,05	83,78	0,06	81,25	2364,37	28,22
6	10,00	2,70	78,73	0,03	77,38	2283,12	29,00
7	2,42	0,65	76,03	0,01	75,71	2205,74	29,01
8	6,92	1,87	75,38	0,02	74,45	2130,03	28,26
9	10,17	2,74	73,51	0,04	72,14	2055,58	27,96
10	4,62	1,25	70,77	0,02	70,15	1983,44	28,03
11	5,95	1,60	69,53	0,02	68,73	1913,29	27,52
12	7,03	1,89	67,92	0,03	66,98	1844,56	27,16
13	4,37	1,18	66,03	0,02	65,44	1777,58	26,92
14	3,45	0,93	64,85	0,01	64,39	1712,14	26,40
15	2,92	0,79	63,92	0,01	63,53	1647,76	25,78
16	3,03	0,82	63,13	0,01	62,73	1584,23	25,09
17	3,32	0,89	62,32	0,01	61,87	1521,50	24,42
18	1,84	0,50	61,42	0,01	61,18	1459,63	23,76
19	2,60	0,70	60,93	0,01	60,58	1398,46	22,95
20	2,27	0,61	60,23	0,01	59,92	1337,88	22,21
21	2,23	0,60	59,61	0,01	59,31	1277,96	21,44
22	2,03	0,55	59,01	0,01	58,74	1218,64	20,65
23	2,84	0,77	58,47	0,01	58,08	1159,90	19,84
24	2,39	0,64	57,70	0,01	57,38	1101,82	19,10
25	4,89	1,32	57,06	0,02	56,40	1044,44	18,31
26	4,62	1,25	55,74	0,02	55,12	988,04	17,73
27	4,95	1,33	54,49	0,02	53,83	932,93	17,12
28	5,25	1,42	53,16	0,03	52,45	879,10	16,54
29	5,20	1,40	51,74	0,03	51,04	826,65	15,98
30	5,26	1,42	50,34	0,03	49,63	775,61	15,41
31	8,03	2,16	48,92	0,04	47,84	725,97	14,84
32	10,00	2,70	46,76	0,06	45,41	678,13	14,50
33	9,83	2,65	44,06	0,06	42,74	632,72	14,36
34	9,88	2,66	41,42	0,06	40,08	589,98	14,25
35	8,28	2,23	38,75	0,06	37,64	549,90	14,19
36	8,12	2,19	36,52	0,06	35,43	512,26	14,03
37	5,92	1,60	34,33	0,05	33,53	476,83	13,89
38	4,62	1,25	32,74	0,04	32,11	443,30	13,54
39	4,42	1,19	31,49	0,04	30,89	411,19	13,06
40	5,30	1,43	30,30	0,05	29,58	380,29	12,55
41	4,04	1,09	28,87	0,04	28,33	350,71	12,15
42	4,94	1,33	27,78	0,05	27,12	322,38	11,60
43	5,60	1,51	26,45	0,06	25,70	295,27	11,16
44	6,37	1,72	24,94	0,07	24,08	269,57	10,81
45	6,67	1,80	23,22	0,08	22,32	245,49	10,57
46	7,16	1,93	21,43	0,09	20,46	223,16	10,42
47	5,70	1,54	19,50	0,08	18,73	202,70	10,40
48	5,43	1,46	17,96	0,08	17,23	183,97	10,24
49	4,10	1,11	16,50	0,07	15,94	166,75	10,11
50	4,00	1,08	15,39	0,07	14,85	150,80	9,80
51	2,81	0,76	14,31	0,05	13,93	135,95	9,50
52	3,54	0,95	13,56	0,07	13,08	122,02	9,00
53	3,51	0,95	12,60	0,08	12,13	108,94	8,65
54	3,91	1,05	11,65	0,09	11,13	96,81	8,31
55	3,71	1,00	10,60	0,09	10,10	85,68	8,08
56	3,38	0,91	9,60	0,09	9,15	75,58	7,87
57	2,82	0,76	8,69	0,09	8,31	66,44	7,65
58	2,68	0,72	7,93	0,09	7,57	58,13	7,33
59	2,36	0,64	7,21	0,09	6,89	50,56	7,01
60	1,96	0,53	6,57	0,08	6,31	43,67	6,65
61	1,59	0,43	6,04	0,07	5,83	37,36	6,18
62	1,59	0,43	5,61	0,08	5,40	31,53	5,62
63	2,03	0,55	5,19	0,11	4,91	26,13	5,04
64	2,03	0,55	4,64	0,12	4,37	21,22	4,57

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
65	2,27	0,61	4,09	0,15	3,79	16,85	4,12
66	2,60	0,70	3,48	0,20	3,13	13,07	3,76
67	2,56	0,69	2,78	0,25	2,43	9,94	3,58
68	1,76	0,47	2,09	0,23	1,85	7,51	3,59
69	1,56	0,42	1,61	0,26	1,40	5,65	3,50
70	1,16	0,31	1,19	0,26	1,04	4,25	3,56
71	0,76	0,20	0,88	0,23	0,78	3,21	3,64
72	0,62	0,17	0,68	0,25	0,59	2,43	3,60
73	0,36	0,10	0,51	0,19	0,46	1,84	3,61
74	0,23	0,06	0,41	0,15	0,38	1,38	3,34
75	0,23	0,06	0,35	0,18	0,32	1,00	2,85
76	0,23	0,06	0,29	0,21	0,26	0,68	2,35
77	0,23	0,06	0,23	0,27	0,20	0,42	1,86
78	0,23	0,06	0,16	0,38	0,13	0,23	1,37
79	0,23	0,06	0,10	0,61	0,07	0,09	0,89
80	0,15	0,04	0,04	1,00	0,02	0,02	0,50
Total	371,00	-	-	-	2826,01	-	-

8. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 11. század, felnőtt férfiak

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,90	0,80	100,00	0,01	99,60	2278,13	22,78
24	0,90	0,80	99,20	0,01	98,81	2178,53	21,96
25	1,80	1,59	98,41	0,02	97,61	2079,73	21,13
26	1,80	1,59	96,81	0,02	96,02	1982,12	20,47
27	1,80	1,59	95,22	0,02	94,42	1886,10	19,81
28	1,97	1,74	93,63	0,02	92,76	1791,67	19,14
29	1,97	1,74	91,88	0,02	91,01	1698,92	18,49
30	2,17	1,92	90,14	0,02	89,18	1607,90	17,84
31	2,73	2,42	88,22	0,03	87,01	1518,72	17,21
32	3,43	3,04	85,81	0,04	84,29	1431,71	16,69
33	3,56	3,15	82,77	0,04	81,19	1347,42	16,28
34	3,61	3,19	79,62	0,04	78,02	1266,23	15,90
35	3,28	2,90	76,42	0,04	74,97	1188,20	15,55
36	2,94	2,60	73,52	0,04	72,22	1113,23	15,14
37	2,48	2,19	70,92	0,03	69,82	1041,01	14,68
38	1,88	1,66	68,73	0,02	67,89	971,19	14,13
39	1,68	1,49	67,06	0,02	66,32	903,29	13,47
40	2,28	2,02	65,58	0,03	64,57	836,97	12,76
41	2,18	1,93	63,56	0,03	62,59	772,41	12,15
42	3,28	2,90	61,63	0,05	60,18	709,81	11,52
43	4,12	3,65	58,73	0,06	56,90	649,64	11,06
44	4,12	3,65	55,08	0,07	53,26	592,73	10,76
45	4,08	3,61	51,43	0,07	49,63	539,48	10,49
46	4,74	4,19	47,82	0,09	45,73	489,85	10,24
47	3,78	3,35	43,63	0,08	41,96	444,12	10,18
48	3,48	3,08	40,28	0,08	38,74	402,17	9,98
49	2,73	2,42	37,20	0,06	36,00	363,42	9,77
50	2,96	2,62	34,79	0,08	33,48	327,43	9,41
51	2,10	1,86	32,17	0,06	31,24	293,95	9,14
52	2,67	2,36	30,31	0,08	29,13	262,71	8,67
53	2,50	2,21	27,95	0,08	26,84	233,58	8,36
54	2,57	2,27	25,73	0,09	24,60	206,74	8,03
55	2,54	2,25	23,46	0,10	22,34	182,15	7,76
56	2,40	2,12	21,21	0,10	20,15	159,81	7,53
57	1,84	1,63	19,09	0,09	18,27	139,66	7,32
58	1,87	1,65	17,46	0,09	16,63	121,38	6,95
59	1,68	1,49	15,81	0,09	15,06	104,75	6,63
60	1,42	1,26	14,32	0,09	13,69	89,69	6,26
61	1,07	0,95	13,06	0,07	12,59	76,00	5,82
62	1,07	0,95	12,12	0,08	11,64	63,41	5,23
63	1,22	1,08	11,17	0,10	10,63	51,77	4,64
64	1,42	1,26	10,09	0,12	9,46	41,14	4,08
65	1,85	1,64	8,83	0,19	8,01	31,68	3,59
66	1,98	1,75	7,19	0,24	6,32	23,67	3,29
67	1,78	1,58	5,44	0,29	4,65	17,35	3,19
68	1,18	1,04	3,87	0,27	3,35	12,69	3,28
69	0,98	0,87	2,82	0,31	2,39	9,35	3,31
70	0,58	0,51	1,96	0,26	1,70	6,96	3,56
71	0,38	0,34	1,44	0,23	1,27	5,26	3,65
72	0,24	0,21	1,11	0,19	1,00	3,99	3,60

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
73	0,24	0,21	0,89	0,24	0,79	2,99	3,34
74	0,12	0,11	0,68	0,16	0,63	2,20	3,23
75	0,12	0,11	0,58	0,18	0,52	1,57	2,73
76	0,12	0,11	0,47	0,23	0,42	1,05	2,24
77	0,12	0,11	0,36	0,29	0,31	0,63	1,74
78	0,12	0,11	0,26	0,41	0,20	0,32	1,26
79	0,12	0,11	0,15	0,71	0,10	0,12	0,79
80	0,05	0,04	0,04	1,00	0,02	0,02	0,50
Total	113,00	-	-	-	2277,97	-	-

9. táblázat: Püspökladány-Eperjesvölgy, 11. század, felnőtt nők

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	2,11	1,99	100,00	0,02	99,00	1639,09	16,39
24	1,99	1,88	98,01	0,02	97,07	1540,09	15,71
25	3,54	3,34	96,13	0,03	94,46	1443,02	15,01
26	3,21	3,03	92,79	0,03	91,28	1348,56	14,53
27	3,46	3,26	89,76	0,04	88,13	1257,28	14,01
28	3,46	3,26	86,50	0,04	84,87	1169,15	13,52
29	3,23	3,05	83,24	0,04	81,71	1084,28	13,03
30	3,17	2,99	80,19	0,04	78,69	1002,57	12,50
31	5,30	5,00	77,20	0,06	74,70	923,87	11,97
32	6,57	6,20	72,20	0,09	69,10	849,17	11,76
33	6,27	5,92	66,00	0,09	63,04	780,08	11,82
34	6,27	5,92	60,08	0,10	57,13	717,03	11,93
35	5,01	4,73	54,17	0,09	51,81	659,91	12,18
36	5,17	4,88	49,44	0,10	47,00	608,10	12,30
37	3,44	3,25	44,57	0,07	42,94	561,09	12,59
38	2,74	2,58	41,32	0,06	40,03	518,15	12,54
39	2,74	2,58	38,74	0,07	37,44	478,12	12,34
40	3,01	2,84	36,15	0,08	34,73	440,68	12,19
41	1,85	1,75	33,31	0,05	32,44	405,95	12,19
42	1,65	1,56	31,57	0,05	30,79	373,51	11,83
43	1,49	1,41	30,01	0,05	29,31	342,72	11,42
44	2,25	2,12	28,60	0,07	27,54	313,42	10,96
45	2,59	2,44	26,48	0,09	25,26	285,87	10,80
46	2,42	2,28	24,04	0,09	22,90	260,61	10,84
47	1,92	1,81	21,75	0,08	20,85	237,72	10,93
48	1,95	1,84	19,94	0,09	19,02	216,87	10,87
49	1,37	1,29	18,10	0,07	17,46	197,84	10,93
50	1,04	0,98	16,81	0,06	16,32	180,39	10,73
51	0,70	0,66	15,83	0,04	15,50	164,07	10,36
52	0,87	0,82	15,17	0,05	14,76	148,57	9,79
53	1,00	0,94	14,35	0,07	13,88	133,81	9,33
54	1,34	1,26	13,41	0,09	12,77	119,93	8,95
55	1,17	1,10	12,14	0,09	11,59	107,16	8,83
56	0,98	0,92	11,04	0,08	10,58	95,57	8,66
57	0,98	0,92	10,11	0,09	9,65	84,99	8,40
58	0,81	0,76	9,19	0,08	8,81	75,34	8,20
59	0,68	0,64	8,42	0,08	8,10	66,53	7,90
60	0,55	0,52	7,78	0,07	7,52	58,43	7,51
61	0,51	0,48	7,26	0,07	7,02	50,91	7,01
62	0,51	0,48	6,78	0,07	6,54	43,88	6,47
63	0,81	0,76	6,30	0,12	5,92	37,34	5,93
64	0,61	0,58	5,54	0,10	5,25	31,42	5,67
65	0,41	0,39	4,96	0,08	4,77	26,17	5,27
66	0,61	0,58	4,58	0,13	4,29	21,40	4,68
67	0,78	0,74	4,00	0,18	3,63	17,11	4,28
68	0,58	0,55	3,26	0,17	2,99	13,48	4,13
69	0,58	0,55	2,72	0,20	2,44	10,49	3,86
70	0,58	0,55	2,17	0,25	1,90	8,05	3,71
71	0,38	0,36	1,62	0,22	1,44	6,15	3,79
72	0,38	0,36	1,26	0,28	1,08	4,71	3,72
73	0,12	0,11	0,91	0,12	0,85	3,62	4,00
74	0,12	0,11	0,79	0,14	0,74	2,77	3,50
75	0,12	0,11	0,68	0,17	0,62	2,04	3,00
76	0,12	0,11	0,57	0,20	0,51	1,42	2,50
77	0,12	0,11	0,45	0,25	0,40	0,91	2,00
78	0,12	0,11	0,34	0,33	0,28	0,51	1,50
79	0,12	0,11	0,23	0,50	0,17	0,23	1,00
80	0,12	0,11	0,11	1,00	0,06	0,06	0,50
Total	106,00	-	-	-	1638,70	-	-

A HAJDÚSZOBOSZLÓ-ÁRKOSHALMI 10–11. SZÁZADI TEMETŐ HALANDÓSÁGI TÁBLÁI
(10–15. táblázat)

10. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 10. század,
teljes népesség

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
0	1,50	1,14	100,00	0,01	99,43	3555,85	35,56
1	1,00	0,76	98,86	0,01	98,48	3456,42	34,96
2	1,86	1,41	98,11	0,01	97,40	3357,93	34,23
3	3,94	2,98	96,70	0,03	95,20	3260,53	33,72
4	2,61	1,98	93,71	0,02	92,72	3165,33	33,78
5	3,61	2,73	91,73	0,03	90,37	3072,60	33,49
6	3,86	2,92	89,00	0,03	87,54	2982,23	33,51
7	3,64	2,76	86,08	0,03	84,70	2894,70	33,63
8	2,06	1,56	83,32	0,02	82,54	2810,00	33,73
9	2,73	2,07	81,76	0,03	80,72	2727,46	33,36
10	1,37	1,04	79,69	0,01	79,17	2646,74	33,21
11	1,09	0,83	78,65	0,01	78,24	2567,57	32,64
12	0,48	0,36	77,83	0,00	77,64	2489,33	31,99
13	0,48	0,36	77,46	0,00	77,28	2411,69	31,13
14	1,84	1,39	77,10	0,02	76,40	2334,41	30,28
15	1,51	1,14	75,70	0,02	75,13	2258,00	29,83
16	2,04	1,55	74,56	0,02	73,79	2182,87	29,28
17	1,23	0,93	73,02	0,01	72,55	2109,08	28,89
18	0,73	0,55	72,08	0,01	71,81	2036,53	28,25
19	0,45	0,34	71,53	0,00	71,36	1964,73	27,47
20	0,45	0,34	71,19	0,00	71,02	1893,37	26,60
21	0,25	0,19	70,85	0,00	70,75	1822,35	25,72
22	0,25	0,19	70,66	0,00	70,56	1751,59	24,79
23	0,69	0,52	70,47	0,01	70,21	1681,03	23,85
24	0,69	0,52	69,95	0,01	69,69	1610,82	23,03
25	0,89	0,67	69,42	0,01	69,09	1541,14	22,20
26	0,99	0,75	68,75	0,01	68,38	1472,05	21,41
27	1,04	0,79	68,00	0,01	67,61	1403,67	20,64
28	1,04	0,79	67,21	0,01	66,82	1336,07	19,88
29	1,04	0,79	66,42	0,01	66,03	1269,25	19,11
30	1,36	1,03	65,64	0,02	65,12	1203,22	18,33
31	1,62	1,23	64,61	0,02	63,99	1138,10	17,62
32	2,33	1,77	63,38	0,03	62,50	1074,11	16,95
33	2,33	1,77	61,61	0,03	60,73	1011,61	16,42
34	2,33	1,77	59,85	0,03	58,97	950,88	15,89
35	2,50	1,89	58,08	0,03	57,14	891,91	15,36
36	2,50	1,89	56,19	0,03	55,24	834,78	14,86
37	2,43	1,84	54,30	0,03	53,38	779,53	14,36
38	2,43	1,84	52,45	0,04	51,53	726,16	13,84
39	2,43	1,84	50,61	0,04	49,69	674,63	13,33
40	2,65	2,01	48,77	0,04	47,77	624,93	12,81
41	2,16	1,64	46,77	0,03	45,95	577,16	12,34
42	2,66	2,02	45,13	0,04	44,12	531,22	11,77
43	2,72	2,06	43,11	0,05	42,08	487,09	11,30
44	3,28	2,48	41,05	0,06	39,81	445,01	10,84
45	3,18	2,41	38,57	0,06	37,36	405,20	10,51
46	3,34	2,53	36,16	0,07	34,89	367,84	10,17
47	2,64	2,00	33,63	0,06	32,63	332,94	9,90
48	2,25	1,70	31,63	0,05	30,78	300,31	9,49
49	2,75	2,08	29,92	0,07	28,88	269,54	9,01
50	2,75	2,08	27,84	0,07	26,80	240,66	8,64
51	2,34	1,77	25,76	0,07	24,87	213,86	8,30
52	2,82	2,14	23,98	0,09	22,92	188,98	7,88
53	2,71	2,05	21,85	0,09	20,82	166,07	7,60
54	2,68	2,03	19,80	0,10	18,78	145,25	7,34
55	2,61	1,98	17,77	0,11	16,78	126,47	7,12
56	2,51	1,90	15,79	0,12	14,84	109,69	6,95
57	2,40	1,82	13,89	0,13	12,98	94,85	6,83
58	2,40	1,82	12,07	0,15	11,16	81,88	6,78
59	1,90	1,44	10,25	0,14	9,53	70,72	6,90
60	1,74	1,32	8,81	0,15	8,15	61,19	6,94
61	0,99	0,75	7,49	0,10	7,12	53,03	7,08
62	0,79	0,60	6,74	0,09	6,44	45,92	6,81
63	0,82	0,62	6,14	0,10	5,83	39,47	6,42
64	0,82	0,62	5,52	0,11	5,21	33,64	6,09
65	0,82	0,62	4,90	0,13	4,59	28,43	5,80
66	0,69	0,52	4,28	0,12	4,02	23,84	5,57

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
67	0,63	0,48	3,76	0,13	3,52	19,82	5,27
68	0,63	0,48	3,28	0,15	3,04	16,30	4,97
69	0,53	0,40	2,80	0,14	2,60	13,26	4,73
70	0,53	0,40	2,40	0,17	2,20	10,66	4,44
71	0,38	0,29	2,00	0,14	1,86	8,45	4,23
72	0,38	0,29	1,71	0,17	1,57	6,60	3,85
73	0,38	0,29	1,42	0,20	1,28	5,03	3,53
74	0,30	0,23	1,14	0,20	1,02	3,75	3,30
75	0,20	0,15	0,91	0,17	0,83	2,73	3,00
76	0,20	0,15	0,76	0,20	0,68	1,89	2,50
77	0,20	0,15	0,61	0,25	0,53	1,21	2,00
78	0,20	0,15	0,45	0,33	0,38	0,68	1,50
79	0,20	0,15	0,30	0,50	0,23	0,30	1,00
80	0,20	0,15	0,15	1,00	0,08	0,08	0,50
Total	132,00	–	–	–	3554,56	–	–

11. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 10. század,
felnőtt férfiak

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,36	0,60	100,00	0,01	99,70	5044,50	50,45
24	0,36	0,60	99,40	0,01	99,10	4942,55	24,37
25	0,46	0,77	98,80	0,01	98,42	4823,45	23,52
26	0,56	0,93	98,03	0,01	97,57	4695,03	22,70
27	0,56	0,93	97,10	0,01	96,63	4557,47	21,91
28	0,56	0,93	96,17	0,01	95,70	4411,83	21,12
29	0,56	0,93	95,23	0,01	94,77	4257,13	20,32
30	0,76	1,27	94,30	0,01	93,67	4093,37	19,52
31	0,76	1,27	93,03	0,01	92,40	3920,70	18,77
32	1,21	2,02	91,77	0,02	90,76	3739,30	18,03
33	1,21	2,02	89,75	0,02	88,74	3549,54	17,42
34	1,21	2,02	87,73	0,02	86,73	3351,80	16,81
35	1,31	2,18	85,72	0,03	84,63	3145,08	16,19
36	1,31	2,18	83,53	0,03	82,44	2930,45	15,60
37	1,41	2,35	81,35	0,03	80,18	2708,01	15,01
38	1,41	2,35	79,00	0,03	77,83	2478,83	14,44
39	1,41	2,35	76,65	0,03	75,48	2242,01	13,87
40	1,53	2,55	74,30	0,03	73,03	1998,53	13,29
41	1,42	2,37	71,75	0,03	70,57	1748,51	12,75
42	1,76	2,93	69,38	0,04	67,92	1493,94	12,16
43	1,76	2,93	66,45	0,04	64,98	1234,03	11,68
44	2,16	3,60	63,52	0,06	61,72	969,04	11,19
45	2,06	3,43	59,92	0,06	58,20	699,33	10,84
46	1,96	3,27	56,48	0,06	54,85	424,13	10,47
47	1,46	2,43	53,22	0,05	52,00	148,28	10,08
48	1,23	2,05	50,78	0,04	49,76	48,28	9,54
49	1,73	2,88	48,73	0,06	47,29	4,52	8,92
50	1,90	3,17	45,85	0,07	44,27	387,23	8,45
51	1,85	3,08	42,68	0,07	41,14	342,96	8,03
52	2,26	3,77	39,60	0,10	37,72	301,82	7,62
53	2,20	3,67	35,83	0,10	34,00	264,10	7,37
54	1,97	3,28	32,17	0,10	30,53	230,10	7,15
55	1,90	3,17	28,88	0,11	27,30	199,58	6,91
56	1,86	3,10	25,72	0,12	24,17	172,28	6,70
57	1,74	2,90	22,62	0,13	21,17	148,11	6,55
58	1,74	2,90	19,72	0,15	18,27	126,94	6,44
59	1,45	2,42	16,82	0,14	15,61	108,68	6,46
60	1,28	2,13	14,40	0,15	13,33	93,07	6,46
61	0,86	1,43	12,27	0,12	11,55	79,73	6,50
62	0,66	1,10	10,83	0,10	10,28	68,18	6,29
63	0,66	1,10	9,73	0,11	9,18	57,90	5,95
64	0,66	1,10	8,63	0,13	8,08	48,72	5,64
65	0,66	1,10	7,53	0,15	6,98	40,63	5,39
66	0,54	0,90	6,43	0,14	5,98	33,65	5,23
67	0,47	0,78	5,53	0,14	5,14	27,67	5,00
68	0,47	0,78	4,75	0,16	4,36	22,53	4,74
69	0,37	0,62	3,97	0,16	3,66	18,17	4,58
70	0,37	0,62	3,35	0,18	3,04	14,51	4,33
71	0,23	0,38	2,73	0,14	2,54	11,47	4,20
72	0,23	0,38	2,35	0,16	2,16	8,93	3,80

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
73	0,23	0,38	1,97	0,19	1,78	6,77	3,44
74	0,23	0,38	1,58	0,24	1,39	4,99	3,15
75	0,12	0,20	1,20	0,17	1,10	3,60	3,00
76	0,12	0,20	1,00	0,20	0,90	2,50	2,50
77	0,12	0,20	0,80	0,25	0,70	1,60	2,00
78	0,12	0,20	0,60	0,33	0,50	0,90	1,50
79	0,12	0,20	0,40	0,50	0,30	0,40	1,00
80	0,12	0,20	0,20	1,00	0,10	0,10	0,50
Total	60,00	-	-	-	2520,83	-	-

12. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 10. század, felnőtt nők

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,33	1,00	100,00	0,01	99,50	4271,64	42,72
24	0,33	1,00	99,00	0,01	98,50	2036,32	20,57
25	0,43	1,30	98,00	0,01	97,35	1937,82	19,77
26	0,43	1,30	96,70	0,01	96,05	1840,47	19,03
27	0,47	1,42	95,39	0,01	94,68	1744,42	18,29
28	0,47	1,42	93,97	0,02	93,26	1649,74	17,56
29	0,47	1,42	92,55	0,02	91,83	1556,48	16,82
30	0,60	1,82	91,12	0,02	90,21	1464,65	16,07
31	0,87	2,64	89,30	0,03	87,98	1374,44	15,39
32	1,12	3,39	86,67	0,04	84,97	1286,45	14,84
33	1,12	3,39	83,27	0,04	81,58	1201,48	14,43
34	1,12	3,39	79,88	0,04	78,18	1119,91	14,02
35	1,19	3,61	76,48	0,05	74,68	1041,73	13,62
36	1,19	3,61	72,88	0,05	71,08	967,05	13,27
37	1,02	3,09	69,27	0,04	67,73	895,97	12,93
38	1,02	3,09	66,18	0,05	64,64	828,24	12,51
39	1,02	3,09	63,09	0,05	61,55	763,61	12,10
40	1,11	3,36	60,00	0,06	58,32	702,06	11,70
41	0,74	2,24	56,64	0,04	55,52	643,74	11,37
42	0,90	2,73	54,39	0,05	53,03	588,23	10,81
43	0,96	2,91	51,67	0,06	50,21	535,20	10,36
44	1,13	3,42	48,76	0,07	47,05	484,98	9,95
45	1,13	3,42	45,33	0,08	43,62	437,94	9,66
46	1,38	4,18	41,91	0,10	39,82	394,32	9,41
47	1,18	3,58	37,73	0,09	35,94	354,50	9,40
48	1,02	3,09	34,15	0,09	32,61	318,56	9,33
49	1,02	3,09	31,06	0,10	29,52	285,95	9,21
50	0,85	2,58	27,97	0,09	26,68	256,44	9,17
51	0,49	1,48	25,39	0,06	24,65	229,76	9,05
52	0,55	1,67	23,91	0,07	23,08	205,11	8,58
53	0,51	1,55	22,24	0,07	21,47	182,03	8,18
54	0,71	2,15	20,70	0,10	19,62	160,56	7,76
55	0,71	2,15	18,55	0,12	17,47	140,94	7,60
56	0,66	2,00	16,39	0,12	15,39	123,47	7,53
57	0,66	2,00	14,39	0,14	13,39	108,08	7,51
58	0,66	2,00	12,39	0,16	11,39	94,68	7,64
59	0,46	1,39	10,39	0,13	9,70	83,29	8,01
60	0,46	1,39	9,00	0,15	8,30	73,59	8,18
61	0,13	0,39	7,61	0,05	7,41	65,29	8,58
62	0,13	0,39	7,21	0,05	7,02	57,88	8,03
63	0,16	0,48	6,82	0,07	6,58	50,86	7,46
64	0,16	0,48	6,33	0,08	6,09	44,29	6,99
65	0,16	0,48	5,85	0,08	5,61	38,20	6,53
66	0,16	0,48	5,36	0,09	5,12	32,59	6,08
67	0,16	0,48	4,88	0,10	4,64	27,47	5,63
68	0,16	0,48	4,39	0,11	4,15	22,83	5,20
69	0,16	0,48	3,91	0,12	3,67	18,68	4,78
70	0,16	0,48	3,42	0,14	3,18	15,02	4,38
71	0,16	0,48	2,94	0,16	2,70	11,83	4,03
72	0,16	0,48	2,45	0,20	2,21	9,14	3,72
73	0,16	0,48	1,97	0,25	1,73	6,92	3,52
74	0,07	0,21	1,48	0,14	1,38	5,20	3,50
75	0,07	0,21	1,27	0,17	1,17	3,82	3,00
76	0,07	0,21	1,06	0,20	0,95	2,65	2,50
77	0,07	0,21	0,85	0,25	0,74	1,70	2,00
78	0,07	0,21	0,64	0,33	0,53	0,95	1,50
79	0,07	0,21	0,42	0,50	0,32	0,42	1,00
80	0,07	0,21	0,21	1,00	0,11	0,11	0,50
Total	33,00	-	-	-	2136,36	-	-

13. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 11. század, teljes népesség

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
0	7,25	6,65	100,00	0,07	96,67	2422,91	24,23
1	1,25	1,15	93,35	0,01	92,78	2326,23	24,92
2	2,94	2,70	92,20	0,03	90,85	2233,46	24,22
3	9,64	8,84	89,50	0,10	85,08	2142,61	23,94
4	4,57	4,19	80,66	0,05	78,56	2057,52	25,51
5	5,24	4,81	76,47	0,06	74,06	1978,96	25,88
6	2,69	2,47	71,66	0,03	70,43	1904,89	26,58
7	8,02	7,36	69,19	0,11	65,51	1834,47	26,51
8	1,96	1,80	61,83	0,03	60,94	1768,95	28,61
9	2,26	2,07	60,04	0,03	59,00	1708,02	28,45
10	2,46	2,26	57,96	0,04	56,83	1649,02	28,45
11	2,01	1,84	55,71	0,03	54,78	1592,18	28,58
12	1,88	1,72	53,86	0,03	53,00	1537,40	28,54
13	1,21	1,11	52,14	0,02	51,58	1484,40	28,47
14	1,79	1,64	51,03	0,03	50,21	1432,82	28,08
15	0,78	0,72	49,39	0,01	49,03	1382,61	28,00
16	0,78	0,72	48,67	0,01	48,31	1333,58	27,40
17	0,58	0,53	47,95	0,01	47,69	1285,27	26,80
18	0,33	0,30	47,42	0,01	47,27	1237,58	26,10
19	0,53	0,49	47,12	0,01	46,88	1190,31	25,26
20	0,20	0,18	46,63	0,00	46,54	1143,44	24,52
21	0,20	0,18	46,45	0,00	46,36	1096,89	23,61
22	0,20	0,18	46,27	0,00	46,17	1050,54	22,71
23	0,67	0,61	46,08	0,01	45,78	1004,36	21,79
24	0,67	0,61	45,47	0,01	45,16	958,59	21,08
25	0,87	0,80	44,85	0,02	44,45	913,43	20,36
26	1,17	1,07	44,06	0,02	43,52	868,97	19,72
27	1,17	1,07	42,98	0,02	42,44	825,45	19,20
28	1,17	1,07	41,91	0,03	41,37	783,01	18,68
29	0,97	0,89	40,83	0,02	40,39	741,64	18,16
30	1,03	0,94	39,94	0,02	39,47	701,25	17,56
31	1,47	1,35	39,00	0,03	38,33	661,78	16,97
32	1,67	1,53	37,65	0,04	36,89	623,45	16,56
33	1,67	1,53	36,12	0,04	35,35	586,56	16,24
34	1,87	1,72	34,59	0,05	33,73	551,21	15,94
35	1,71	1,57	32,87	0,05	32,09	517,48	15,74
36	1,51	1,39	31,30	0,04	30,61	485,39	15,51
37	1,18	1,08	29,92	0,04	29,38	454,78	15,20
38	1,18	1,08	28,83	0,04	28,29	425,41	14,75
39	0,98	0,90	27,75	0,03	27,30	397,11	14,31
40	1,03	0,94	26,85	0,04	26,38	369,81	13,77
41	0,54	0,50	25,91	0,02	25,66	343,43	13,26
42	0,54	0,50	25,41	0,02	25,17	317,77	12,50
43	0,54	0,50	24,92	0,02	24,67	292,61	11,74
44	1,27	1,17	24,42	0,05	23,84	267,94	10,97
45	1,27	1,17	23,26	0,05	22,67	244,10	10,50
46	1,37	1,26	22,09	0,06	21,46	221,42	10,02
47	1,17	1,07	20,83	0,05	20,30	199,96	9,60
48	1,37	1,26	19,76	0,06	19,13	179,66	9,09
49	1,17	1,07	18,50	0,06	17,97	160,53	8,68
50	1,01	0,93	17,43	0,05	16,97	142,56	8,18
51	0,81	0,74	16,50	0,05	16,13	125,59	7,61
52	1,01	0,93	15,76	0,06	15,30	109,46	6,94
53	1,67	1,53	14,83	0,10	14,07	94,16	6,35
54	1,64	1,50	13,30	0,11	12,55	80,09	6,02
55	2,11	1,94	11,80	0,16	10,83	67,54	5,72
56	1,89	1,73	9,86	0,18	9,00	56,71	5,75
57	1,69	1,55	8,13	0,19	7,35	47,72	5,87
58	1,49	1,37	6,58	0,21	5,89	40,36	6,14
59	0,92	0,84	5,21	0,16	4,79	34,47	6,61
60	0,56	0,51	4,37	0,12	4,11	29,68	6,80
61	0,30	0,28	3,85	0,07	3,72	25,57	6,64
62	0,30	0,28	3,58	0,08	3,44	21,85	6,11
63	0,30	0,28	3,30	0,08	3,17	18,41	5,57
64	0,39	0,36	3,03	0,12	2,85	15,25	5,04
65	0,28	0,26	2,67	0,10	2,54	12,40	4,64
66	0,39	0,36	2,41	0,15	2,23	9,86	4,09
67	0,39	0,36	2,06	0,17	1,88	7,62	3,71
68	0,39	0,36	1,70	0,21	1,52	5,75	3,39
69	0,28	0,26	1,34	0,19	1,21	4,23	3,16

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
70	0,28	0,26	1,08	0,24	0,95	3,02	2,79
71	0,18	0,17	0,83	0,20	0,74	2,06	2,50
72	0,18	0,17	0,66	0,25	0,58	1,32	2,00
73	0,18	0,17	0,50	0,33	0,41	0,74	1,50
74	0,18	0,17	0,33	0,50	0,25	0,33	1,00
75	0,18	0,17	0,17	1,00	0,08	0,08	0,50
Total	109,00	-	-	-	2422,50	-	-

14. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 11. század, felnőtt férfiak

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,11	0,48	100,00	0,00	99,76	2705,92	27,06
24	0,11	0,48	99,52	0,00	99,28	2606,16	26,19
25	0,11	0,48	99,04	0,00	98,80	2506,88	25,31
26	0,21	0,91	98,56	0,01	98,11	2408,08	24,43
27	0,21	0,91	97,65	0,01	97,20	2309,98	23,66
28	0,21	0,91	96,74	0,01	96,29	2212,78	22,87
29	0,21	0,91	95,83	0,01	95,38	2116,50	22,09
30	0,24	1,04	94,92	0,01	94,40	2021,12	21,29
31	0,24	1,04	93,88	0,01	93,36	1926,72	20,52
32	0,24	1,04	92,84	0,01	92,32	1833,36	19,75
33	0,24	1,04	91,80	0,01	91,28	1741,04	18,97
34	0,44	1,91	90,76	0,02	89,81	1649,76	18,18
35	0,44	1,91	88,85	0,02	87,90	1559,96	17,56
36	0,44	1,91	86,94	0,02	85,99	1472,06	16,93
37	0,64	2,78	85,03	0,03	83,64	1386,08	16,30
38	0,64	2,78	82,25	0,03	80,86	1302,44	15,84
39	0,44	1,91	79,47	0,02	78,52	1221,58	15,37
40	0,44	1,91	77,56	0,02	76,61	1143,06	14,74
41	0,38	1,65	75,65	0,02	74,83	1066,46	14,10
42	0,38	1,65	74,00	0,02	73,18	991,63	13,40
43	0,38	1,65	72,35	0,02	71,53	918,45	12,69
44	0,78	3,39	70,70	0,05	69,01	846,93	11,98
45	0,78	3,39	67,31	0,05	65,62	777,92	11,56
46	0,68	2,96	63,92	0,05	62,44	712,31	11,14
47	0,48	2,09	60,96	0,03	59,92	649,87	10,66
48	0,58	2,52	58,87	0,04	57,61	589,95	10,02
49	0,38	1,65	56,35	0,03	55,53	532,34	9,45
50	0,55	2,39	54,70	0,04	53,51	476,82	8,72
51	0,55	2,39	52,31	0,05	51,12	423,31	8,09
52	0,55	2,39	49,92	0,05	48,73	372,20	7,46
53	1,05	4,57	47,53	0,10	45,25	323,47	6,81
54	1,02	4,43	42,96	0,10	40,75	278,23	6,48
55	1,38	6,00	38,53	0,16	35,53	237,49	6,16
56	1,22	5,30	32,53	0,16	29,88	201,95	6,21
57	1,22	5,30	27,23	0,19	24,58	172,07	6,32
58	1,12	4,87	21,93	0,22	19,50	147,49	6,73
59	0,72	3,13	17,06	0,18	15,50	128,00	7,50
60	0,36	1,57	13,93	0,11	13,15	112,51	8,08
61	0,10	0,43	12,36	0,03	12,15	99,36	8,04
62	0,10	0,43	11,93	0,04	11,72	87,21	7,31
63	0,10	0,43	11,50	0,04	11,29	75,50	6,57
64	0,18	0,78	11,07	0,07	10,68	64,21	5,80
65	0,18	0,78	10,29	0,08	9,90	53,53	5,20
66	0,28	1,22	9,51	0,13	8,90	43,63	4,59
67	0,28	1,22	8,29	0,15	7,68	34,73	4,19
68	0,28	1,22	7,07	0,17	6,46	27,05	3,83
69	0,19	0,83	5,85	0,14	5,43	20,59	3,52
70	0,19	0,83	5,02	0,17	4,60	15,16	3,02
71	0,19	0,83	4,19	0,20	3,77	10,55	2,52
72	0,19	0,83	3,36	0,25	2,94	6,78	2,02
73	0,19	0,83	2,53	0,33	2,11	3,84	1,52
74	0,19	0,83	1,70	0,49	1,28	1,72	1,01
75	0,19	0,83	0,87	0,95	0,43	0,43	0,50
Total	23,00	-	-	-	2700,00	-	-

15. táblázat: Hajdúszoboszló-Árkoshalom, 11. század, felnőtt nők

Kor	D _x	d _x	l _x	q _x	L _x	T _x	e _x
23	0,66	2,36	100,00	0,02	98,82	1701,46	17,01
24	0,66	2,36	97,64	0,02	96,46	1602,64	16,41
25	0,86	3,07	95,29	0,03	93,75	1506,18	15,81
26	1,06	3,79	92,21	0,04	90,32	1412,43	15,32
27	1,06	3,79	88,43	0,04	86,54	1322,11	14,95
28	1,06	3,79	84,64	0,04	82,75	1235,57	14,60
29	0,86	3,07	80,86	0,04	79,32	1152,82	14,26
30	0,89	3,18	77,79	0,04	76,20	1073,50	13,80
31	1,23	4,39	74,61	0,06	72,41	997,30	13,37
32	1,43	5,11	70,21	0,07	67,66	924,89	13,17
33	1,43	5,11	65,11	0,08	62,55	857,23	13,17
34	1,43	5,11	60,00	0,09	57,45	794,68	13,24
35	1,27	4,54	54,89	0,08	52,63	737,23	13,43
36	1,07	3,82	50,36	0,08	48,45	684,61	13,60
37	0,54	1,93	46,54	0,04	45,57	636,16	13,67
38	0,54	1,93	44,61	0,04	43,64	590,59	13,24
39	0,54	1,93	42,68	0,05	41,71	546,95	12,82
40	0,59	2,11	40,75	0,05	39,70	505,23	12,40
41	0,15	0,54	38,64	0,01	38,38	465,54	12,05
42	0,15	0,54	38,11	0,01	37,84	427,16	11,21
43	0,15	0,54	37,57	0,01	37,30	389,32	10,36
44	0,49	1,75	37,04	0,05	36,16	352,02	9,50
45	0,49	1,75	35,29	0,05	34,41	315,86	8,95
46	0,69	2,46	33,54	0,07	32,30	281,45	8,39
47	0,69	2,46	31,07	0,08	29,84	249,14	8,02
48	0,79	2,82	28,61	0,10	27,20	219,30	7,67
49	0,79	2,82	25,79	0,11	24,38	192,11	7,45
50	0,45	1,61	22,96	0,07	22,16	167,73	7,30
51	0,25	0,89	21,36	0,04	20,91	145,57	6,82
52	0,45	1,61	20,46	0,08	19,66	124,66	6,09
53	0,62	2,21	18,86	0,12	17,75	105,00	5,57
54	0,62	2,21	16,64	0,13	15,54	87,25	5,24
55	0,72	2,57	14,43	0,18	13,14	71,71	4,97
56	0,67	2,39	11,86	0,20	10,66	58,57	4,94
57	0,47	1,68	9,46	0,18	8,62	47,91	5,06
58	0,37	1,32	7,79	0,17	7,12	39,29	5,05
59	0,21	0,75	6,46	0,12	6,09	32,16	4,98
60	0,20	0,71	5,71	0,13	5,36	26,07	4,56
61	0,20	0,71	5,00	0,14	4,64	20,71	4,14
62	0,20	0,71	4,29	0,17	3,93	16,07	3,75
63	0,20	0,71	3,57	0,20	3,21	12,14	3,40
64	0,20	0,71	2,86	0,25	2,50	8,93	3,12
65	0,10	0,36	2,14	0,17	1,96	6,43	3,00
66	0,10	0,36	1,79	0,20	1,61	4,46	2,50
67	0,10	0,36	1,43	0,25	1,25	2,86	2,00
68	0,10	0,36	1,07	0,33	0,89	1,61	1,50
69	0,10	0,36	0,71	0,50	0,54	0,71	1,00
70	0,10	0,36	0,36	1,00	0,18	0,18	0,50
Total	28,00	-	-	-	1702,79	-	-

VI. HAJDÚ-BIHAR MEGYEI 10–11. SZÁZADI TEMETŐK ÁLLATCSONTLELETEI

Vörös István

Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztálya

1. A LELETANYAG

1.1. Debrecen-Józsa, Klastrompart

22. sír – férfi

Ló dext. *humerus* diaphysis fragm.

1.2. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút

2. sír – férfi

Szarvasmarha – sin. *humerus* diaphysis (juvenilis; 375. tábla 1.).

9. sír – bolygatott

Ló részleges csontváza a sír K-i végében (266. kép 1.). A lókoponya töredéke az emberi csontváz jobb oldalán (D-re), ca. a combcsont vonalában Ny-i tájolásban; tőle jobbra (É-ra) – vele párhuzamosan – a két hátulsó lábvég (mt-ok), mögötte (K-re) egy mellső lábvég (mc-ok) Ny-i irányban elhelyezve. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és bal oldali mandibula. Fogazat: I1–2, di3, C, P2–3, dp4 (P4 csira), M1–3 (az I2 nem kopott, a P3 rágófelülete még nem alakult ki, az M3 nem nőtt sorba). Mellső lábvég: dext. mc, mc2, ph.I–II–III. Hátulsó lábvég: 5 sin.-4 dext. tarsus, sin.-dext. mt, ph.II–III.fragm.

A ló neme: a fejlett caninusok (C.) alapján mén. A ló életkora: a foggarnitúra statusa és a rágófelületek kopási stádiumai alapján 2–3 év. A ló marmagassága, testalkata: a három metapodium (mc/mt) hosszúságméretéből számított (VITT 1952) 141,2 cm, nagyközepes testmagasságú. A mc karcsúsági index értéke 13,8. A mp-ok hosszúak, diaphysisük karcsú. A mc/mt hosszúsági méretarány 85,6. Az első ujjcsontok (ph. I.) relatíve rövidek.

Kettős lósír

I. Ló részleges csontváza (266. kép 2.). A ló feje a sír É-i felében Ny-i tájolásban a bal oldalán, közvetlenül mögötte (K-re) – vele azonos irányban – a két mellső (mc-ok), ezek mögött (K-re) pedig a két hátulsó (mt-ok) lábvégek. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: P2–4, M1–3. Mellső lábvég: sin.-dext. mc,

sin mc2+4, ph.I–II–III. Hátulsó lábvég: 4 sin.-4 dext. tarsus, sin.-dext. mt, ph.I–II.

A ló neme mén, életkora kifejlett (adultus). Marmagassága 138,2 cm, kisközepes testmagasságú. A mp-ok hosszúak, a diaphysisük karcsú. A mc-ok karcsúsági index-értéke 14,4 (sin.)-14,5 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 82,7 (sin.)-82,0 (dext.).

II. Ló részleges csontvázrészzei. A koponya és a mandibulapár összeroppant. Fogazat: I1–2, di3, C, P2–4, M1–3. (a P4 rágófelülete még nem alakult ki). Mellső lábvég: dext. ph.I. Hátulsó lábvég: 3 sin. tarsus, dext. ph.I. A ló feje lekantározva.

A ló neme: mén, életkora: 3-3¹/₄ év.

1.3. Hajdúszoboszló-Árkoshalom

8. sír – gyermek

Juh – 7 db *astragalus* (25. t. 1–7.).

21. sír – gyermek

Juh – 1 db *astragalus* (27. t. 8.).

64. sír – gyermek

Szarvasmarha – sin. *scapula* fragm.

110. sír – férfi

Juh – dext. *humerus* (a prox. vége elkorhadt, 369. t. 2.).

113. sír – nő

Lúd – dext. *humerus* (töredékes).

117. sír – férfi

Juh – dext. *femur* (prox. vége letört, juv., 369. t. 3.).

121. sír – férfi

Juh – sin. *humerus* (prox. vége letört, 369. t. 4.).

185. sír – férfi

Lúd – sin. *tibiotalarsus* dist. db (369. t. 5.).

187. sír – férfi
Juh – dext. *humerus* (prox. vége letört, 370. t. 2.).
204. sír – gyermek
14 juh és 4 sertés *astragalus* (82. t. 2–19.).
213. sír – férfi
Juh – sin. *humerus* (prox. vége letört, juv., 370. t. 3.).
217. sír – férfi
Juh – sin. *scapula* fragm. (370. t. 4.).
226. sír – nő
Róka – *caninus* (94. t. 3.).
261. sír – férfi
Lúd – *tibiotarsus*, h: 58 mm, neonatus.
- 1.4. Püspökladány-Eperjesvölgy
146. sír – nő
Mezei nyúl – 2 db (sin. et dext.) átfúrt *astragalus* (168. t. 2–3.).
163. sír – nő
Madárcsont tűtartó.
185. sír – férfi
Juh – dext. *humerus* (prox. epiph. elkorhad).
195. sír – férfi
Sertés – dext. *humerus-radius* (371. t. 1, 4.).
200. sír – férfi
Juh – *humerus*.
216. sír – férfi
Juh – dext. *humerus* (prox. epiph. elkorhad; 371. t. 2.).
231. sír – nő
Juh – dext. *humerus* (prox.-dist. epiph. elkorhad; 371. t. 3.).
280. sír – férfi
Juh – dext. *humerus* (prox. epiph. elkorhad; 371. t. 5.).
450. sír – gyermek
Mezei nyúl - dext. *astragalus*.
- 1.5. Sárrétudvari-Hízföld
28. sír – nő
Bal oldali vaddisznóagyar (*alsó caninus*; 372. t. 8.).
54. sír – gyermek
Sertés dext. *radius-ulna* (juv.).
81. sír – férfi
1. Ló részleges csontváza (266. kép 3.). A ló feje az emberi csontváz bal oldalán (É-ra), a térd vonalában – a lábszárakkal párhuzamosan – Ny-i tájolásban a jobb oldalán; a lábvégek a lókoponya mellett és alatt (mc), illetve mögötte (mt) voltak. A lómaradványok az emberi váz szintjétől kb. 13 cm-rel magasabban feküdtek. A bal oldali mc közvetlenül a combcsont mellett, vele párhuzamosan Ny-i irányban; a jobb oldali mc vele szöveget bezárva a lókoponya arci része alatt feküdt. A két mt a sír K-i végében az emberi lábfejek fölött DNY-i irányban – egymástól távolabb – párhuzamosan feküdt. A ló feje lekantározva.
- Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. A corpus mandibulae alacsony, alsó éle egyenes. Az érvágány (inc. vasorum) sekély. Az angulus enyhén ívelt. A sin. mandibula h: 370 mm, a corpus magassága az M2 alveolusánál 100 cm. Fogazat: di1–3, P1 (kicsi, gyufaszál méretű farkasfog/dens lupinus), dp2–4, M1 (di3 még nem kopott, M2 még az alveolusban). Nyelvcsonti ág. Mellső lábvég: dext. carpus, sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-III., sin. ph.II. Hátsó lábvég: sin.-dext. mt, mt2+4, ph.I.-II.-III., 1 sup.-4 inf. o. sesamoideum.
- A ló neme valószínűleg mén, életkora 1¹/₃-1¹/₂ év, marmagassága 143,2 cm, nagyközepes testmagasságú. A mc-ok karcúsági index-értéke 13,6 (sin.)-13,8 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 84,0. A patacsontok (ph.III.) kicsik, lekerekítettek.
2. „Állatcsont” - az emberi csontváz jobb oldali felkarcsontkönyöke fölött átlósan egy *humerus* (elvesztett).
84. sír – férfi
1. Ló részleges csontváza (266. kép 4.). A ló feje az emberi csontváz bal oldalán (É-ra) a csipőcsont vonalában – 16 cm-rel magasabban – Ny-i tájolásban az állán; a lábvégek a koponya alatt (mc), illetve mögötte (mt) a sír ÉK-i sarkában voltak. A jobb oldali mc a lókoponya alatt, vele azonos irányban; a bal oldali mt az emberi csontváz bal oldali lábfeje mellett (É-ra) kissé átlósan K-i irányban feküdt. A ló feje lekantározva.
- Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: I1–3, C, P2–4, M1–3. Nyelvcsonti ág. Mellső lábvég: dext. mc, hátsó lábvég: sin. mt, ph.II.-III.
- A ló neme mén, életkora 5–5¹/₄ év, marmagassága 140,0 cm, nagyközepes testmagasságú. A mc karcúsági index-értéke 13,7. A mc/mt hosszúsági méretarány 83,4.
2. „Állatcsont” – az emberi csontváz bal oldali lábszára alatt átlósan „csontdarab” (elvesztett).
92. sír – férfi, bolygatott, feldúlt
Ló *tarsus csont* (sin. o. naviculare).

95. sír – férfi, bolygatott

Ló részleges csontváza a sír K-i végében az emberi csontváz lábfejei fölött. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibula. Mellső lábvég: sin.-dext. mc töredék, mc₂₊₄, ph.II. fragm. Hátulsó lábvég: 2 dext. tarsus, sin.-dext. mt töredék, ph.II.

A ló neme nem határozható meg. Életkora kb. 3 év.

108. sír – férfi

Juh – *humerus* (elveszett).

112. sír – férfi

Ló részleges csontváza (266. kép 5.). A ló feje a sír K-i végében az emberi csontváz lábfejei fölött 40 cm-re – átlósan – DNy-i tájolásban, kissé a jobb oldalára dőlve az állán; a lábvégek a lókoponya és a sír K-i fala között D-i irányban voltak. A mc-ok szöveget alkotva a ló mandibula és a jobb oldali mt között; a két mt szorosan a sír fala mellett, vele párhuzamosan D-i irányban feküdt. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: I1–3, C, P2–4, M1–3. A fogazat kopása rendellenes: pontyfogazat (*prognathia sup.*) következtében a felső P2 elülső részén „fogcsúcs” alakult ki. Mellső lábvég: sin.-dext. mc, ph.I.-II., hátulsó lábvég: 2 dext. tarsus, sin.-dext. mt, mt₂₊₄, sin. ph.I.-II.

A ló neme mén, életkora 5¹/₂-6 év, marmagassága 137,8 cm, kisközepes testmagasságú. A mc karcsúsági index-értéke 14,9 (sin.)-15,2 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 83,7 (sin.)-83,6 (dext.).

118. sír – nő

A bal oldali hajfonat gyöngysorában 2 róka *caninus*.

126. sír – férfi

Ló részleges csontváza (266. kép 6.). A ló feje a sír ÉK-i sarkában Ny-i tájolásban a jobb oldalán; a lábvégek mellette balra (D-re) vele párhuzamosan (mc), és mögötte részben a lókoponya alatt átlósan DK-i irányban (mc) feküdt. A két mt az emberi csontváz bal oldali boka-lábfeje és a ló mandibulája között egymás mellett, párhuzamosan volt elhelyezve. A mc-ok közül a sírrajzon ábrázolt mc felső vége a lókoponya alatt, ujjcsontjai (ph-ok) a K-i sírfal irányába elhajlottak. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: di1–3, dp2–4, M1 (M2 még az alveolusban). Nyelvcsonti ág. Mellső lábvég: 2 sin. carpale, sin.-dext. mc, ph.I.-II., hátulsó lábvég: 3 sin.-3 dext. tarsus, sin.-dext. mt, ph.I.-II.

A ló neme nem határozható meg. Életkora 1¹/₃-1¹/₂ év, marmagassága 137,7 cm, kisközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági index-értékei 14,3 (sin.)-13,9 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 83,1.

129. sír – feldúlt, bolygatott

Ló részleges csontváza. Sírpozíciója nem ismert. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. A felső M1 „gyökérnyakán” több árokyszerű kimaródás, caries található. 1 db farokcsigolya. Hátulsó lábvég: sin. mt, mt₂.

A ló neme mén, életkora kifejlett (adultus), marmagassága 142,0 cm, nagyközepes testmagasságú.

130. sír – gyermek

Tökés réce – a gyermek combcsontjai között: mell- és szárnycsontok (det. Gál Erika: sternum fragm., clavicula, 2 costa, sin.-dext. coracoideum, sin. scapula, sin.-dext. humerus, dext. radius-ulna, sin.-dext. cmc. 1 ph.dig.II.; 373. t.).

138. sír – feldúlt, bolygatott

Ló dext. o. ph.II. ant.

146. sír – férfi,

Ló részletes csontváza (266. kép 7.). A ló feje a sír DNy-i sarkában – 9-10 cm-rel magasabb szinten – Ny-i tájolásban az állán, tőle balra (É-ra) a lábvégek: a sír Ny-i fala mellett azzal párhuzamosan – 29 cm-rel magasabb szinten – D-i irányban feküdt. A mc-ok a sír középvonalában, a mt-ok részben alattuk, részben É-i irányban elhúzva voltak elhelyezve. A bal oldali mt diaphysis belső felületén és a jobb oldali astragalus külső felületén barna rozsdafoltok találhatóak. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. A corpus mandibulae alacsony, az érvágány (inc. vasorum) mély, az angulus „félkörösen” ívelt. Fogazat: I1 di2–3, P2 dp3–4, M1–2 (M3 még az alveolusban). Nyelvcsonti ág. Mellső lábvég: sin.-dext. mc, mc₂₊₄, ph.I., dext. ph.II.III., hátulsó lábvég: 5 sin.-5 dext. tarsus, sin.-dext. mt, mt₂₊₄, ph.I-II-III. 1 db farokcsigolya, 1 inf. o. sesamoideum.

A ló neme kanca (nőstény), életkora 2¹/₂ év, marmagassága 137,0 cm, kisközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági index-értéke 15,9 (sin.)-16,0 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 83,4 (sin.)-83,2 (dext.). Az első ujjcsontok (ph.I.) relatív hosszúak.

150. sír – gyermek

Szarvasmarha – sin. *ulna* fragm. Sírpozíciója nem ismert.

154. sír – bolygatott, feldúlt

A sír K-i végében ló-, szarvasmarha- és juhmaradványok voltak, sírpozíciójuk nem ismert.

1. Ló részleges csontváza (rossz megtartású, töredékes). Mellső lábvég: 3 mc_{2/4} fragm., sin. ph.I.-II.-III., hátulsó lábvég: sin. ph.II., sin.-dext. ph.III., 1 sup. o. sesamoideum.

A ló neme nem határozható meg, életkora kifejlett (adultus).

2. Szarvasmarha részleges csontváza. Maradványok: koponya fragm. és mandibulapár, az alacsony corpus ívelt, h: 330 mm. A fogazat microdont. Atlas fragm., mellső

lábvég: sin.-dext. radius dist.db (h: 104, 107 mm), mc, 4 ph.I., ph.II., hátulsó lábvég: 3 sin.-1 dext. tarsus, sin. tibia dist.db (h:127 mm), mt, 1 db farokcsigolya.

A szarvasmarha neme tehén, életkora kifejlett (adultus), marmagassága (MATOLCSI 1970): 107,6 cm, alacsony testmagasságú.

3. Juh – o. ph.I. (prox.epiph. nem csontosodott el).

158. sír – férfi

1. Ló részleges csontváza (266. kép 8.). A ló feje az emberi csontváz bal oldalán (É-ra), a lábszár mellett – vele párhuzamosan – Ny-i tájolásban az állán; a lábvégek mögöttes (K-re) É-D-i irányban feküdtek. A mc-ok közvetlenül a lókoponya alatt és mögött, a mt-ok távolabb, a sír K-i fala mentén feküdtek. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: di1–3, dp2–4, M1 (az M1 rágófelülete még nem alakult ki, M2 még az alveolusban). Mellső lábvég: 5 carpus, sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I., hátulsó lábvég: sin.-dext. mt, mt2+4, sin. ph.I., sin.-dext. ph.II.

A ló neme nem határozható meg. Életkora 1-1¹/₃ év, marmagassága 135,7 cm, alacsony testmagasságú. A mc karcsúsági index-értéke 14,9. A mc/mt hosszúsági méretarány 83,8.

2. A lócsontmaradványok között volt egy őstulok tarsus-csont (sin. centrotarsale).

160. sír – férfi

1. Ló részleges csontváza (267. kép 1.). A ló feje az emberi csontváz bal oldalán (É-ra) kb. 18-20 cm-rel magasabban a bal oldali csípőcsontra dőlve a bal oldalán Ny-i tájolásban; mögöttes (K-re) a lábvégek átlósan feküdtek. A mc-ok az emberi combcsonton keresztben ÉK-i, a mt-ok a lábszárcsonton keresztben ÉNy-i irányban voltak elhelyezve. A lábvégek ujjcsontjai (ph.-ok) a sír alja felé hajoltak. A ló feje lekantározva. Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibulapár. Fogazat: I1–3, C, P2–4, M1–3. A felső zápfogak „gyökérnyakán” mély árokyszerű kimaródás, caries található. Mellső lábvég: 4 carpus, sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-II., dext. ph.III., hátulsó lábvég: 4 sin.-2 dext. tarsus, sin.-dext. mt, mt2+4, ph.I.-II.-III., 8 sup.-3 inf. o. sesamoideum.

A ló neme mén, életkora kb. 5 év, marmagassága 140,4 cm, nagyközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági index-értéke 15,4. A mc/mt hosszúsági méretarány 83,7 (sin.)-83,4 (dext.).

2. Házilúd - az emberi csontváz jobb oldalán (D-re), a váll és a koponya mellett csontvázrészek: sternum fragm., 2 costa, clavicula fragm., sin.-dext. coracoideum, dext. tibiotarsus (374. t.) kerültek elő.

193. sír – fiatal

A jobb oldali felkarcsont mellett lúd – *ulna* (átfúrt; 304. t. 9.).

206. sír – férfi

A jobb váll mellett (Ny-ra) lúd - sin. *humerus* (2 db-ra tört; 372. t. 2., 4.).

213. sír – férfi

Ló részleges csontváza (267. kép 2.). A ló feje az emberi csontváz jobb oldali lábszára mellett (D-re), vele párhuzamosan, Ny-i tájolásban a jobb oldalán; a lábvégek tőle É-ra az emberi lábszárak és lábfejek fölött kb. 17 cm-rel feküdtek. A mc-ok közül a bal oldali mc az emberi lábfejek között K-i irányban, a jobb oldali mc a bal oldali emberi lábszárcsonton és mellette (É-ra) DK-i irányban feküdt. A mt-ok közül a jobb oldali mt kissé behajlított ujjcsontokkal a bal oldali emberi lábfej mellett (É-ra) Ny-i irányban; a bal oldali mt a jobb oldali emberi lábszárcsonton átlósan DNy-i irányban feküdt. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: töredékes koponya és mandibulapár. A corpus mandibulae alacsony, az alsó él hullámos (a P4 gyökérvégénél kidomborodó). Az érvágány (inc. vasorum) sekély, az angulus enyhén ívelt. A hosszú ramus elkeskenyedő. Teljes nyelvcsontgarnitúra. Fogazat: I1–2, di3, C, P2–4, M1–3 (a P3 és M3 teljes rágófelülete még nem alakult ki, P4-nél kezdődő fogkopás). A fogazat kopása rendellenes: pontyfogazat (prognathia sup.) következtében a felső P2 elülső részén „fogcsúcs” alakult ki. Mellső lábvég: 5 sin.-4 dext. carpus, sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-II.-III., hátulsó lábvég: 6 sin.-2 dext. tarsus, sin.-dext. mt, mt2+4, ph.I.-II.-III., 7 sup.-3 inf. o. sesamoideum.

A ló neme mén, életkora 3¹/₃-3¹/₂ év, marmagassága 139,0 cm, kisközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági index-értékei 16,2 (sin.)-15,9 (dext.). A mc-ok diaphysisei széles laposak. A mc/mt hosszúsági méretarány 82,5 (sin.)-83,2 (dext.). Az első ujjcsontok (ph.I.) relatíve hosszúak. A patacsontok (ph.III.) széles laposak.

214. sír – férfi, bolygatott, feldúlt

Ló részleges csontváza. Sírpozíciója nem ismert. A ló feje hiányzik, a csontok egy része elkorhadt.

Lómaradványok: mellső végtag: 7 sin.-4 dext. carpus, sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-II., dext. ph.III., hátulsó lábvég: 6 sin.-6 dext. tarsus, sin.-dext. mt, mt2+4, ph.I.-II.-III., 2 sup. o. sesamoideum. 1 db farokcsigolya.

A ló neme mén, életkora kifejlett (adultus), marmagassága 138,6 cm, kisközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági index-értékei 16,0 (sin.)-16,3 (dext.). A mc/mt hosszúsági méretarány 84,2 (sin.)-82,8 (dext.). A mc-ok diaphysisei széles, laposak; a mt diaphysisek felső harmada laterálisan lapított, hosszovális keresztmetszetűek. Az első ujjcsontok (ph.I.) relatíve hosszúak.

245. sír – férfi, bolygatott

A sír K-i végében „ló patája és csontjai” voltak (el-
vesztek).

251. sír – férfi

Ló részleges csontváza, az emberi csontváz jobb oldali
lábfeje előtt (K-re). A leletanyag nem lelhető fel.

257. sír – férfi, bolygatott

Ló részleges csontváza (267. kép 3.). A ló feje az
emberi csontváz bal oldali combcsontja mellett (É-ra) – vele
párhuzamosan –, Ny-i tájolásban az állán; mögötte a sír K-i
végében a lábvégek elmozdult ujjcsontokkal DK-i, illetve
K-i irányban feküdtek. A mt-ok az emberi lábfejekon és
előtte (K-re) a sír középvonalában, a mc-ok a sír ÉK-i sar-
kában voltak. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibu-
lapár. A corpus mandibulae magas, alsó éle egyenes, az
érvágány (inc. vasorum) sekély. Az angulus enyhén ívelt, a
hosszú ramus elkeskenyedő. Fogazat: I1–3, C, P1 (erős,
nagy koronájú farkasfog/dens lupinus), P2–4, M1–3. A
felső fogak labiális „gyökérnyakán” mély, árokszerű kima-
ródás (caries) található. Mellső lábvég: 3 sin.-6 dext. carpus,
sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-III., sin. ph.II., hátulsó lábvég:
1 tarsus, sin.- dext. mt, mt2+4, ph.I.-II.-III. 1 sup. o. sesa-
moideum.

A ló neme mén, életkora 5–5¹/₄ év, marmagassága
141,8 cm, nagyközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági
index-értékei 15,3 (sin.)-15,8 (dext.) a középkarcsú-közép-
vastag kategóriák határesetébe tartoznak. A mc/mt hosszú-
sági méretarány 83,0 (sin.)-82,2 (dext.).

258. sír – férfi

1. Ló részleges csontváza (267. kép 4.). A ló feje az emberi
csontváz bal oldali válla mellett (É-ra), Ny-i tájolás-
ban a bal oldalán; a lábvégek a bal oldali emberi
lábszár mellett (É-ra) feküdtek. Irányuk, pontos
helyzetük ismeretlen. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összetört koponya, mandibulapár.
Fogazat: di1–3, P1 (kisméretű farkasfog/dens lupi-
nus), dp2–4, M1 (M2 még az alveolusban). Mellső
lábvég: sin.-dext. mc, mc2+4, ph.I.-II., sin. ph.III.,
hátulsó lábvég: 4 sin.-4 dext. tarsus, sin.-dext. mt,
mt2+4, ph.I.-II.-III., 6 sup. o. sesamoideum.

A ló neme nem határozható meg. Életkora 1¹/₃-1¹/₂
év, marmagassága 134,0 cm, alacsony testmagasságú.
A mc-ok karcsúsági index-értékei 13,4. A mc/mt
hosszúsági méretarány 84,4 (sin.)-84,3 (dext.). Az
első ujjcsontok (ph.I.) relatíve rövidek.

2. Az emberi koponya mellett jobbra (D-re) juh – dext.
humerus (372. t. 1.).

259. sír – férfi

1. Ló részleges csontváza (267. kép 5.). A ló feje az emberi
csontváz bal oldalán (É-ra) a csípő-, combcsont mel-

lett Ny-i tájolásban az állán(?); a lábvégek a sír ÉK-i
sarkában feküdtek. A lócsontok jelenleg nem lelhe-
tők fel.

2. Juh – dext. *humerus* (prox. vége letört; 372. t. 3.).

268. sír – nő

Madárcsont tűtartó (339. t. 11.).

1.6. Sárrétudvari-Órhalom

5. sír – férfi bolygatott, feldúlt

Ló részleges csontváza (267. kép 6.). A ló feje az
emberi csontváz bal oldalán (É-ra), kb. a lábszár vonalában
– vele párhuzamosan – ÉNy-i tájolásban a jobb oldalán,
mögötte a sír K-i végében a lábvégek feküdtek. A sír kö-
zépvonalától balra (D-re) a mc-ok(?), kb. ÉK-i irányban,
jobbra (É-ra) a mt-ok voltak. A ló feje lekantározva.

Lómaradványok: összeroppant koponya és mandibu-
lapár. A corpus mandibulae alacsony, alsó éle egyenes, az
érvágány (inc. vasorum) mély. Az angulus félkörösen ívelt,
a ramus elkeskenyedő. 2 db nyelvcsonti ág. Fogazat: I1–3,
C, P2–4, M1–3. A felső zápfogak „gyökérnyakán” 2-3, az
alsó zápfogakon 1 mély árokszerű kimarodás, caries talá-
lható. Mellső lábvég: sin.- dext. mc, mc2+4, ph.I.-II., hátulsó
lábvég: 6 sin. tarsus, sin.-dext. mt, mt2+4, sin.ph.I-II-III.,
4 sup. o. sesamoideum. A metapodiumokon időskori exo-
stosisok figyelhetők meg: a mc3+mc4 és a mt3+mt2 össze-
csontosodott; a jobb oldali mt dist. epiphysise fölött kétol-
dalt, valamint a bal oldali ph.I. prox. epiphysis peremén
előrehaladott csontfelrakódás (exostosis) található.

A ló nem mén, életkora kb. 10 év, marmagassága
138,2 cm, kisközepes testmagasságú. A mc-ok karcsúsági
index-értékei 15,6 (sin.)-15,9 (dext.). A mc/mt hosszúsági
méretarány 84,1 (sin.)-83,4 (dext.). Az első ujjcsontok
(ph.I.) relatíve hosszúak.

1.7. Sárrétudvari-Poroshalom

1. sír – férfi, bolygatott

Ló részleges csontváza (267. kép 7.). A ló feje az
emberi csontváz bal oldalán (É-ra) a csípőcsont vonalában,
eredetileg Ny-i tájolásban feküdt. A bolygatás során a man-
dibulapárt – K-i irányban megfordítva – az elhunyt csípő-
csontjára, a koponyát pedig – eredeti tájolásban – a hom-
lokára fordítva mellé helyezték el. Egy metatarsus az emberi
csontváz bal oldali boka-lábfej mellett (É-ra) Ny-i irányban
feküdt. A ló feje lekantározva. A lómaradványok jelenleg
nem lelhetők fel.

2. sír – férfi

1. Ló részleges csontváza (267. kép 8.). A ló feje az emberi
csontváz bal oldalán (É-ra), a csípőcsont-kar vona-
lában – velük párhuzamosan –, Ny-i tájolásban az
állán; a mellső lábvégek (mc-ok) közül az egyik az
emberi csontváz mellkasa és a bal oldali karcsontjai

között, a másik a lókoponya alatt, vele azonos irányban; a két hátulsó lábvége (mt-ok) pedig az ember bal oldali lábszár-lábfej mellett (É-ra) K-i rájolásban feküdt. A ló feje lekantározva. A lómaradványok jelenleg nem lelhetők fel.

2. Az ember jobb oldali combcsontja mellett (D-re) juh – sin. *humerus* (prox.epiph. elkorhad; 375. t. 2.).

7. sír

Sertés – sin. *humerus* (prox.epiph. letört, dist. epiphy. sin. lateralis oldalán vágási sérülések találhatók; 375. t. 3.).

2. ÉRTÉKELÉS

2.1. Lovak

A Hajdú-Bihar megyei honfoglalás kori temetőkből 25 egyed ló maradványa ismert: Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Büdöskút (a továbbiakban HBB) 3 részleges, Sárrétudvari-Hízófold (SH) 19 (17 részleges csontváz, 2 attributum), Sárrétudvari-Órhalom (SŐ) 1 részleges csontváz, Sárrétudvari-Poroshalom (SP) 2 részleges csontváz. A lovak általános csont- és testméreteit a 16. táblázat tartalmazza.

A lovak neme

Az áldozati lovak között egy kanca (SH 146.) volt. A feldúlt, bolygatott sírokban előforduló maradványok a nem meghatározásához nem elegendők (HBB II., SH 95., 154.). A sárrétudvari-hízófoldi temetőben az egyéves csikók közül a 81. sír lova valószínűleg mén, a többi (126., 158., és 258.) egyed nemének meghatározása nem végezhető el. A többi 11 ló mind mén (16. táblázat).

A lovak életkora

A 18 ismert életkorú ló közül:

(egy)éves csikó	1-1 ¹ / ₂ év	4 egyed (SH 81., 126., 158., 258.),
kétéves	2-3 év	3 egyed (HBB 9., SH 95., 146.),
hároméves	3-4 év	2 egyed (HBB II., SH 213.),
négyéves	4 évtől	8 egyed (HBB I., SH 84., 112., 129., 154. 160., 214., 257.),
idős	10 év	1 egyed (SŐ 5.).

A hasznosítás szempontjából legértékesebb évjáratú (4–10 éves) lovak száma 9, az áldozati lovak fele. A tenyésztés szempontjából legnagyobb értéket képviselő 3 éves korcsoportba csak 2 egyed tartozik.

A lovak rövid zoológiai jellemzése

A mandibulák morfológiája alapján (VÖRÖS 2000, 364., 366–367., 1. kép 1.) az ún. *borealis típusba* tartoznak a SH 81., 113., és 257. sír lovai, az ún. *mediterrán típusba* pedig a SH 146. sír és a SŐ 5. sír lovai. A micro- és mesodont fogazat szabályos. Három egyednél fordul elő farkasfog (SH 81., 257., 258.), két egyednél alakult ki ún. „pontyfogazat” (SH 112., 213.).

Marmagasság (16. táblázat)

alacsony	2 egyed	134–35,7 cm	SH 158., 258.
kisközepes	7 egyed	137–139 cm	HBB I, SH 112, 126, 146, 213, 214, SŐ 5.
nagyközepes	6 egyed	140–143,2 cm	HBB 9., SH 81., 84., 129., 160., 257.

Az *alacsony* lovak között 2 egyéves csikó van, a többi 13 ló az eredetileg egységesen felállított „közepes (136–144 cm) – VII^T 1952” testmagasság kategóriába tartozik. Az alsó – *kisközepes* –, és a felső – *nagyközepes* – testmagasság kategóriába minden évjárat előfordul, jól jelezve ezzel is a lovak testfelépítésében jelentkező különbségeket. A lovak mellső szára (mc) vékony, karcsú, középkarcsú és középvastag (16. táblázat). A lovak mellső (mc) és hátulsó (mt) lábainak hosszúság méretaránya a testalkat egyik specifikuma. A közepes testmagasságú kifejlett lovaknál a mc/mt méretaránya harmonikus. Négy egyednél (HBB I., SH 146., 213., 257.) a mellső lábszárak a hátulsókhoz viszonyítva relatíve rövidebbek. A méretarány 82,0–83,4. Ezek az ún. „rövid mellső száru” futólovak. A HBB 9. sír lovának ellenkezőleg, a mellső lábszárjai voltak relatíve hosszabbak (85,6).

Az egyetlen kanca (SH 146.) 2¹/₂ éves, 137 cm marmagasságú, kisközepes testmagasságú, középvastag száru egyed volt.

2.2. Szarvasmarha

Hosszú, alacsony, keskeny koponyájú, 107,6 cm marmagasságú egyed: vékony csontozatú tehén (SH 154.).

2.3. Ételadomány

A Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetőben 30 sírban volt ételadomány csontmaradványa (17. táblázat): 4 gyermek (Hajdúszoboszló-Árkoshalom [HÁ] 64., SH 54., 130., 150.), 2 nő (HÁ 113., Püspökladány-Eperjesvölgy [PE] 206.), 23 férfi sírjában és egy ismeretlen nemű felnőtt sírjában (SP 7.).

Ló	1	1 db dext. humerus (DJ-Kp. 22. férfi),
Szarvasmarha	3	1 db sin. scapula (HÁ 64. gyermek), 1 db sin. humerus (HBB 2. férfi), 1 db sin. ulna (SH 160. gyermek), 1 db sin. scapula (HÁ 217. férfi), 3 db sin. humerus (HÁ 121., 213., SP 2. mind férfi), 8 db dext. humerus (HÁ 10., 187., PE 185., 216, 280., SH 258., 259. 7 férfi, PE 231. nő), 2 db humerus (PE 200., SH 108.), 1 db dext. femur (HÁ 117. férfi),
Juh	15	1 db sin. humerus (SP 7.), 1 db dext. humerus-radius (PE 195. férfi), 1 db dext. radius-ulna (SH 54. gyermek), 1 db dext. humerus (HÁ 113. nő), 1 db sin. humerus (SH 206. férfi), 2 db sin. tibiotarsus (HÁ 185. férfi, 261. férfi), 1 csontvázrészlet (mellcsont-comb, SH 160. férfi),
Sertés	3	1 csontvázrészlet (mellcsont-szárnyak, SH 130. gyermek), 1 csontvázrészlet (mellcsont-szárnyak, SH 130. gyermek), humerus (SH 81. férfi), „állatcsont” (SH 84. férfi).
Lúd	5	
Tökés réce	1	
„Állatcsont”	2	

Az elhunyt mellé *lapocka* (ló, szarvasmarha, juh, sertés – scapula/hum.), *alkar* (szarvasmarha, sertés – radius/ulna) és *comb* (juh – femur) húsrészeket helyeztek A lúd esetében a szárny és a comb egyértelműen, a csontvázrészlet feltételeken sorolható az ételadományok közé.

2.4. Egyéb állatcsontleletek

1. Amulett (17. táblázat)

Vaddisznóagyar (alsó caninus)	1 db (SH 28. nő),
Róka caninus	3 db (HÁ 226. nő, SH 118. [2 db] nő),
Lúd ulna	1 db (SH 194. felnőtt),
Mezei nyúl astragalus	3 db (PE 146. [2 db] nő, 450. gyermek).

2. Attributum?

Ló tarsus csont	1 db (SH 92. felnőtt),
Ló o. ph. II.	1 db (SH 138. gyermek),
Óstulok tarsus csont	1 db (SH 158. férfi).

3. Csontkocka

7 db juh astragalus	4 sin.-2 dext., 6 dorso-ventralisan átfúrt, 2 töredékes (HÁ 8. gyermek), dorso-ventralisan átfúrt (HÁ 21. gyermek),
1 db juh sin. astragalus	8 sin.-6 dext.,
14 db juh astragalus	3 sin.-1 dext. (HÁ 204. gyermek).
4 db sertés astragalus	Az egyik astragalus median-sagittalis vonalában domború felületű vasgyűrű töredéke volt.

4. Csonttűtartó

Hengeres madárcsontból, juh tibiából
(HÁ 162. gyermek, PE 163. nő, SH 268. nő).

Az ismert sírpozíciójú állatcsont „mellékletek” az emberi csontváz mellett (a koponyától a lábfejig) csaknem minden helyen megtalálhatók voltak.

2.5. Lovas temetkezés (266–267. kép)

Hajdú-Bihar megye itt közölt 10–11. századi temetőiben kizárólag férfisírokban volt, összesen 22 részleges lovas temetkezés. A HBB lósrban 2 ló egyed maradványai kerültek elő. A ló fejét (koponya+mandibulapár) minden esetben Ny-i tájolásba, 2 esetben az elhunyt mellett jobb oldalra (D-re: HBB 9., SH 213.), 11 esetben pedig a bal oldalra (É-ra) helyezték a sírba.

A lókoponyák az emberi csontváz mellett az alábbi helyeken kerültek elő:

váll-fej	(SH 258.),
felkarcsont	(SP 2.),
csípő-comb	(SH 84., 160., 259., SP. 1.),
comb	(SH 257., SŐ 5.),
térd-lábszár	(HBB 9., SH 81.),
lábszár-lábfej	(SH 158., 213.),
lábfejnél	(SH 126., 146.).

A lókoponya a SH 112. sírjában az elhunyt lábszár-lábfejnél került elhelyezésre. A HBB lósrban az I. ló fejét – a többi lovassír ismeretei alapján – nagyjából a felkarcsont vonalában

helyezték el. A ló feje 7 sírban az állán, 3 sírban (HBB I., SH 160., 258.) a bal oldalán, 4 sírban (SH 81., 112., 126., 213.) a jobb oldalán feküdt. A lófejek minden esetben le voltak kantározva. A lovak lábvégeinek (a pata felőli részeknek) az iránya rendkívül változatos. A lókoponya irányával megegyező 6 sírban (HBB I., SH 112., 258., 259., SP 1., 2.), illetve „vegyes” elrendezésűek (266–267. kép).

A lovas sírokban a nyúzott lóbbőrös típusú temetkezések maradványai kerültek elő (18. táblázat). A SH 129., 146. és a 214. sírokban egy-egy farokcsigolya volt. A nyelvcsonatok rendszeres előkerülése a gégefő alatti metszést valószínűsít. Az elhunyt csontvázának helyzete, a lócsontmaradványok sírpozíciója és a koponyás lóbbőr „in situ” mérete alapján háromféle temetési szokást lehet megkülönböztetni (266–267. kép, 3. táblázat).

Összegöngyölt (nem kitömött!) lóbbőr

6 sírban (HBB I.: 155x25 cm; SH 84.: 135x30 cm, 258.: 171x30 cm, 259.: 165x25 cm, SP 1.: 130x25 cm, 2.: 160x45 cm).

Összehajtott lóbbőr

3 sírban (SH 112.: 50x60 cm, 126.: 50x50 cm, 213.: 75x75 cm).

Kiterített lóbbőr

7 sírban (HBB 9.: 80x50 cm, SH 81.: 95x60 cm, 146.: 55x80 cm, 158.: 85x35 cm, 160.: 115x45 cm, 257.: 125x55 cm, SŐ 5.: 135x80 cm).

A sárrétudvari-hízóföldi temető 7 sírjában (81., 84., 112., 146., 160., 213., 257.) a ló feje és a lábvégei az emberi csontváz fölött 10–40 cm-rel magasabb szinten kerültek elő.

2.6. Avar típusú részleges szarvasmarha- és lovas temetkezés

A Sárrétudvari-Hízóföld 154. sír feldúlt állatcsontanyag meglepő összetételt mutat. A sír K-i végéből egy radius és tibia alsó végein csontolt részleges szarvasmarha tehén-csontváz került elő. A koponya levágásakor az atlasz széthasították, egy része a koponyával együtt a bőrben maradt. A szarvasmarha ilyen típusú csontolása ez ideig kizárólag az avar kori temetőkből volt ismert. A sír leletei között található egy lónak 3 igen rossz megtartású mc^{2/4} töredéke és a mellső-, hátulsó ujjcsontjai (ph-ok). Ez utóbbiak egyértelműen jelzik, hogy kellett lennie mindkét oldali mc-nak is. Sajnos a többi lócsont hiányában nem állapítható meg, hogy a részleges lócsontváz az avar korban megfigyelt *csontolt*, vagy a honfoglaló magyarok szokásának megfelelően a *kéz- és a csánkizületben kibontott változat* volt-e a sírban. Egy bárány egyetlen ujjcsontja (ph.I.) volt még a sírleletek között.

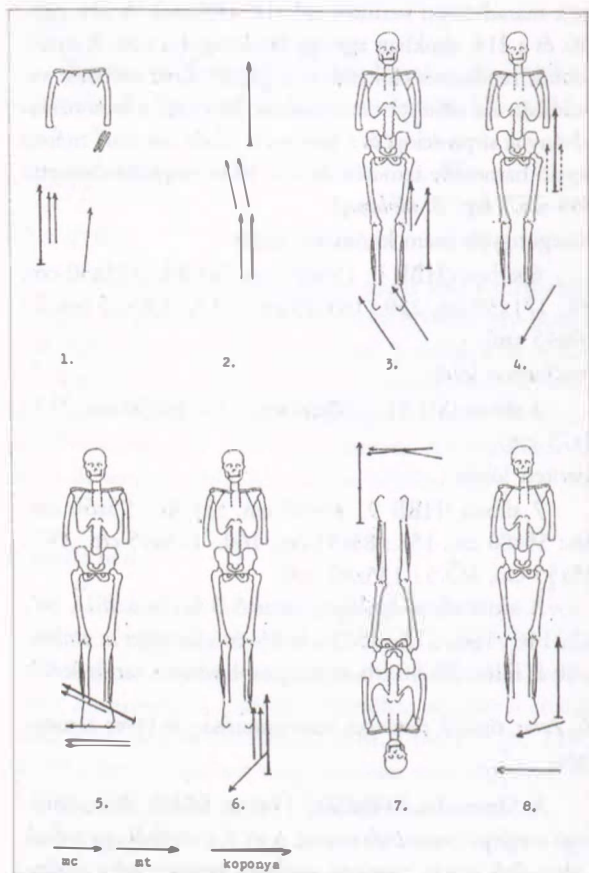
2.7. Az állatok mortalitása

A temetési évszakok meghatározásának egyik lehetősége lehet a sírban talált állatok levágási életkorának, mortalitásának az ismerete. A fogazat statusa és a csontok végeinek „elcsontosodási” mértéke alapján meghatározható a vágási idő- és évszak (19. táblázat).

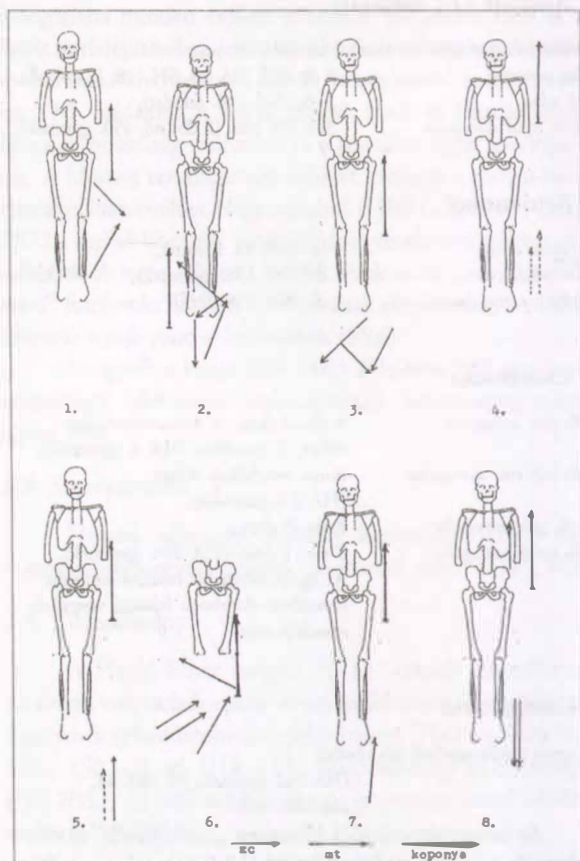
A Hajdú-Bihar megye itt közölt 10–11. századi temetőiben az alábbi temetési idő/évszak volt meghatározható.

Tél-tél vége	7	(HÁ 213., PE 185., 195., 280., SH 54., 95., 160.),
Tél-tavas	1	(HBB 9.),
Tavas	1	(HÁ 261.),

Tavas-nyár	6	(HBB I-II., SH 84., 158., 257., 259., SP 2.),
Nyár-ősz	7	(HBB 2., HÁ 117., SH 81., 126., 154., 213., 258.),
Ősz	2	(SH 146., SP 7.),
Ősz-tél	5	(HÁ 118., 121., 187., PE 216., SH 112.).

266. kép: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők. A lókoponya és a végtagcsontok sírpozíciói. 1–2. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdóskút: 1. 9. sír, 2. I. sír, 3–8. Sárrétudvari-Hízföld: 3. 81. sír, 4. 84. sír, 5. 112. sír, 6. 126. sír, 7. 146. sír, 8. 158. sír.

267. kép: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők. A lókoponya és a végtagcsontok sírpozíciói. 1–5. Sárrétudvari-Hízföld: 1. 160. sír, 2. 213. sír, 3. 257. sír, 4. 258. sír, 5. 259. sír, 6. Sárrétudvari-Őrhalom 5. sír, 7–8. Sárrétudvari-Poroshalom: 7. 1. sír, 8. 2. sír

16. táblázat: Hajdú-Bihar megye 10. századi temetői. A lovak általános csontméretei (mm) és marmagassága (cm)

temető	sírszám	ló neve	életkora	mc	ph.I.	ph.II.	mc/mt	mt	ph.I.	ph.II.	mc index	karcsúság	marmagasság	testmagasság
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdőkút	9	mén	2 ³ / ₄ -3 év	231	83	42	85,6	270	-	-	13,8	karcsú	141,2	nagyközepes
				-	-	-	-	268	80	-	-	-	-	-
	I.	mén	adultus	221	83	-	82,7	267	76	-	14,4	karcsú	138,2	kisközepes
				220	-	-	82,0	268	77	-	14,5			
	II.	?	3-3 ¹ / ₄ év	-	81	-	-	-	76	-	-			
Sárrétudvari-Hízó-föld	81.	?	1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	232	87,5	43	84,0	276	85	43,5	13,6	karcsú	143,2	nagyközepes
				231	87	-	84,0	275	84	44,5	13,8			
	84.	mén	5-5 ¹ / ₄	225	-	-	83,4	270	-	42,5	13,7	karcsú	140,0	nagyközepes
	95.	?	kb. 3 év	-	-	-	-	-	-	40				
	112.	mén	5 ¹ / ₂ -6 év	221	83,5	40,5	83,7	264	78,5	40	14,9	középkarcsú	137,8	kisközepes
				222,5	83,5	41	83,6	266	-	-	15,2			
	126.	?	1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	220	84	-	-	-	83	-	14,3	karcsú	137,7	kisközepes
				222	84	40	83,1	267	84	43	13,9			
	129.	mén	adultus	-	-	-	-	271,5	-	-	-		142,0	nagyközepes
	146.	kanca	2 ¹ / ₂ év	220	86	-	83,4	264	82	41,5	15,9	középvastag	137,0	kisközepes
				218	87	43	83,2	265	81,5	41	16,0			
154.	?	adultus	-	86	41	-	-	-	41					
158.	?	1-1 ¹ / ₃ év	218	80	-	83,8	260	79	38	14,9	középkarcsú	135,7	alacsony	
			-	-	-	-	260	-	40					
160.	mén	kb. 5 év	226	86	41,5	83,7	270	82,5	41	15,4	középkarcsú	140,4	nagyközepes	
			226	85	41	83,4	271	84	42	15,4				
213.	mén	3 ¹ / ₃ -3 ¹ / ₂ év	222	90	45	82,5	269	85	44	16,2	középvastag	139,0	kisközepes	
			223	90	44	83,2	268	84,5	42,5	15,9				
214.	mén	adultus	224	88	41	84,2	266	83	-	16,0	középvastag	138,6	kisközepes	
			222	87,5	-	82,8	268	83	41	16,3				
257.	mén	5-5 ¹ / ₄ év	227,5	87	45	83,0	274	82	44	15,3	középkarcsú	141,8	nagyközepes	
			227	87	-	82,2	276	83	44	15,8	középvastag			
258.	?	1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	217	78	40	84,4	257	75	40	13,4	vékony	134,0	alacsony	
			216	78	40	84,3	255	74	40	13,4				
Sárrétudvari-Őr-halom	5.	mén	kb. 10 év	223	90	42	84,1	265	86	42	15,6	középvastag	138,2	kisközepes
				222	90	41	83,4	266	-	-	15,9			

17. táblázat: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők. Ételadomány és egyéb állatsontmaradványok

temető	sírszám	ételadomány	táblaszám
Debrecen-Józsa, Klastrompart	22. sír: férfi	ló dext. humerus	
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdóskút	2. sír: férfi	szarvasmarha sin. humerus	375. tábla 1.
Hajdúszoboszló-Árkoshalom	64. sír: gyermek	szarvasmarha sin. scapula fr.	
	110. sír: férfi	juh dext. humerus	369. tábla 2.
	113. sír: nő	lúd dext. humerus	
	117. sír: férfi	juh dext. femur (juv.)	369. tábla 3.
	121. sír: férfi	juh sin. humerus	369. tábla 4.
	185. sír: férfi	lúd sin. tibiotarsus fr.	369. tábla 5.
	187. sír: férfi	juh dext. humerus	370. tábla 2.
	213. sír: férfi	juh sin. humerus (juv.)	370. tábla 3.
	217. sír: férfi	juh sin. scapula fr.	370. tábla 4.
	261. sír: férfi	lúd tibiotarsus (neonatus)	370. tábla 1.
Sárrétudvari-Hízóföld	54. sír: gyermek	sertés dext. radius-ulna (juv.)	375. tábla 4–5.
	81. sír: férfi	? humerus	
	84. sír: férfi	? állatsont	
	108. sír: férfi	juh humerus	
	130. sír: gyermek	rőkés réce csontvázrészlet	373. tábla
	150. sír: gyermek	szarvasmarha sin. ulna fr.	372. tábla 6.
	160. sír: férfi	lúd csontvázrészlet	374. tábla
	206. sír: férfi	lúd sin. humerus	372. tábla 2., 4.
	258. sír: férfi	juh dext. humerus	372. tábla 1.
	259. sír: férfi	juh dext. humerus	372. tábla 3.
Sárrétudvari-Poroshalom	2. sír: férfi	juh sin. humerus (juv.)	375. tábla 2.
	7. sír: ?	sertés sin. humerus	375. tábla 3.
Püspökladány-Eperjesvölgy	185. sír: férfi	juh dext. humerus	371. tábla 6.
	195. sír: férfi	sertés dext. humerus/radius	371. tábla 1., 4.
	216. sír: férfi	juh dext. humerus	371. tábla 2.
	231. sír: nő	juh dext. humerus	371. tábla 3.
	280. sír: férfi	juh dext. humerus	371. tábla 5.
		AMULETT – ATTRIBÚTUM	
Hajdúszoboszló-Árkoshalom	8. sír: gyermek	juh 7 astragalus	25. tábla 1–7.
	21. sír: gyermek	juh astragalus	27. tábla 8.
	204. sír: gyermek	juh, ill. sertés 14, ill. 4	82. tábla 2–19.
	206. sír: nő	róka caninus	94. tábla 3.
Sárrétudvari-Hízóföld	28. sír: nő	vaddisznó alsó agyar (caninus)	372. tábla 8.
	92. sír: felnőtt	ló tarsuscson	372. tábla 7.
	138. sír: gyermek	ló o. ph. II. ant.	
	158. sír: férfi	őstulok tarsuscson	
	193. sír: férfi	lúd ulna darabja	304. tábla 9.
Püspökladány-Eperjesvölgy	146. sír: nő	mezei nyúl 2 astragalus	168. tábla 2–3.
	450. sír: gyermek	mezei nyúl astragalus	

18. táblázat: Hajdú-Bihar megyei 10. századi temetők. A lófej és a lábvégek (koponyás lóbőr) sírbeli elhelyezésének „in situ” méretei és típusai

temető	koponyás lóbőr in situ mérete (cm)	lovas temetkezés	típusa
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdóskút 9. sír	80 x 50	kiterített	266. kép 1.
I. sír	155 x 25	összegöngyölt	266. kép 2.
Sárrétudvari-Hízóföld 81. sír	95 x 60	kiterített	266. kép 3.
84. sír	135 x 30	összegöngyölt	266. kép 4.
112. sír	50 x 60	összehajtott	266. kép 5.
126. sír	50 x 50	összehajtott	266. kép 6.
146. sír	55 x 80	kiterített	266. kép 7.
158. sír	85 x 35	kiterített	266. kép 8.
160. sír	115 x 45	kiterített	267. kép 1.
213. sír	35 x 75	összehajtott	267. kép 2.
257. sír	125 x 55	kiterített	267. kép 3.
258. sír	kb. 170 x 30	összegöngyölt	267. kép 4.
259. sír	kb. 165 x 25	összegöngyölt	267. kép 5.
Sárrétudvari-Őrhalom 5. sír	kb. 135 x 80	kiterített	267. kép 6.
Sárrétudvari-Poroshalom 1. sír	130 x kb. 25	összegöngyölt	267. kép 7.
2. sír	160 x 45	összegöngyölt	267. kép 8.

19. táblázat: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők. A temetések valószínűsített időpontjai

temető	állat – életkor	hónapok	évszak
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdóskút 2. sír	szarvasmarha 1 ¹ / ₄ -1 ¹ / ₂ év	jún./júl.–szept./okt.	nyár–ősz
9. sír	ló 2 ³ / ₄ -3 év	dec.–márc./ápr.	tél–tavasz eleje
I. sír	ló adultus		
II. sír	ló 3-3 ¹ / ₄ év	ápr./máj.–júl./aug.	tavasz–nyár
Hajdúszoboszló-Árkoshalom 117. sír	juh 3 ¹ / ₃ -3 ¹ / ₂ év	jun./júl.–szept./okt.	nyár–ősz
118. sír	juh 2 ¹ / ₂ -3 év	szept./okt.–márc./ápr.	ősz–tél
121. sír	juh 2 ¹ / ₂ -3 év	szept./okt.–márc./ápr.	ősz–tél
187. sír	juh 2 ¹ / ₂ -3 év	szept./okt.–márc./ápr.	ősz–tél
213. sír	juh kb. 2 év	jan./febr.	tél vége
261. sír	lúd neonatus	márc./ápr.	tavasz
Sárrétudvari-Hízóföld 54. sír	sertés kb. 1 év	jan./febr.	tél eleje
81. sír	ló 1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	aug./szept.–okt./nov.	nyár vége–ősz
84. sír	ló 5-5 ¹ / ₄ év	ápr./máj.–júl./aug.	tavasz–nyár
95. sír	ló kb. 3 év	jan./febr.	tél vége
112. sír	ló 5 ¹ / ₂ -6 év	szept.–febr.	ősz–tél
126. sír	ló 1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	aug./szept.–okt./nov.	nyár vége–ősz
129. sír	ló adultus		
146. sír	ló 2 ¹ / ₂ év	okt./nov.	késő ősz
154. sír	juh 4-6 hó	jun./júl.–szept./okt.	nyár–ősz
158. sír	ló 1-1 ¹ / ₃ év	ápr./máj.–aug./szept.	tavasz–nyár
160. sír	ló kb. 5 év	jan./febr.	tél vége

temető	állat – életkor	hónapok	évszak
213. sír	ló 3 ¹ / ₃ -3 ¹ / ₂ év	aug./szept.–okt./nov.	nyár vége–ősz
257. sír	ló 5-5 ¹ / ₄ év	ápr./máj.–júl./aug.	tavas–nyár
258. sír	ló 1 ¹ / ₃ -1 ¹ / ₂ év	aug./szept.–okt./nov.	nyár vége–ősz
259. sír	juh 3-3 ¹ / ₃ év	márc./ápr.–júl./aug.	tavas–nyár
Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír	juh 3-3 ¹ / ₃ év	márc./ápr.–júl./aug.	tavas–nyár
7. sír	sértés 1 ¹ / ₂ év	szept./okt.	ősz
Püspökladány-Eperjesvölgy 118. sír	juh kb. 2 év	jan./febr.	tél vége
195. sír	sértés kb. 1 év	jan./febr.	tél vége
216. sír	juh 2 ¹ / ₂ -3 év	szept./okt.–márc./ápr.	ősz–tél
280. sír	juh kb. 2 év	jan./febr.	tél vége

20. táblázat: Hajdú-Bihar megyei 10–11. századi temetők. Ló-, szarvasmarha-, juh-, sertés-, lúd- és tőkés réce-csontméretek (mm)

1. teljes h, 2. median-sagittalis h, 3. prox. epiph. sz, 4. diaph. legkisebb sz, 5. dist. epiph. sz, 6. prox. epiph. v, 7. diaph. legkisebb v, 8. dist. epiph. v

temető	csontméretek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
LÓ								
METACARPUS								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 9. sír	231		51	32	47	35	22	38
1. sír	221		45	32	43,5	32	20	33
	220		–	32	–	–	21	–
Sárrétudvari-Hízó föld 81. sír	232		51,5	31,5	50	32	23,5	38
	231		51,5	32	51	32,5	23,5	38
84. sír	225		47	31	48,5	30,5	21	34
95. sír	–		–	–	47	–	–	–
	–		49	–	–	–	–	–
112. sír	221		47	33	49	33	22,5	37,5
	222,5		49	32,5	49	32,5	22	37
126. sír	220		47,5	31,5	–	31,5	24	–
	222		47	31	48	31,5	24	35
146. sír	218		49	35	51,5	32,5	23	37,5
	220		50	35	51,5	32	22	37
158. sír	218		46	32,5	47	32	21	32
	–		48	32,5	–	33	22	–
160. sír	226		50	35	50	33	22	37
	226		50	35	50	34	22,5	37,5
213. sír	222		54	36	52,5	33	21	38
	223		53,5	35,5	52	34	21	38
214. sír	224		53	36	51	33	24	38
	222		53	36	51,5	34	24	38

temető	csontmérétek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
257. sír	227,5		52	35	54	34,5	24	39
	227		52	36	55	35	24,5	40
258. sír	217		48	29	47	31	21	34
	216		48	29	46,5	31	21,5	34
Sárrétudvari-Órhalom 5. sír	223		50	35	50	32	22	36
	222		50	35,5	50	32	21,5	34
OS PHALANGIS I. ant.								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 9. sír	83	77	52	34,5	33,5	36	20	20
I. sír	83	74	47	36	44	-	18,5	-
II. sír	81	72	48	34	40	34	18,5	-
Sárrétudvari-Hízó föld 81. sír	87	79	51	34	45	35,5	20	25
	87	80	51,5	34	45,5	35	20	25
112. sír	83,5	76,5	53,5	35	46,5	34	19,5	-
	83,5	75	53,5	34,5	45	34	19	-
126. sír	84	76	50	34	45	34,5	17,5	23
	84	75	-	34	-	-	17,5	-
146. sír	86	78,5	53,5	34	45	35	19,5	24,5
	87	77	55	35	46,5	35,5	18,5	25
154. sír	86	77,5	53,5	34	45	34,5	19	23,5
158. sír	80	73	-	35	44	38	18,5	24
160. sír	86	76	56,5	36	50	36	20	25
	85	76	56	35,5	49	37	20,5	25
213. sír	90	81	57	36	48	37	20,5	25
	90	81	57	36	48,5	37	21	25,5
214. sír	88	79	57,5	35	45	38	20	24
	87,5	78,5	58	36	45	37	22	26
257. sír	87	78	60	37,5	50	37	22,5	26,5
	87	78	60	39	50	38	22	27
258. sír	78	71	50	33	44	34	19	23,5
	78	70	49	32,5	40,5	33,5	18,5	23
Sárrétudvari-Órhalom 5. sír	90	81	56	36,5	47,5	38	21	24
	90	81	57	35,5	48	37,5	31	25
OS PHALANGIS II. ant.								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 9. sír		42	51	45	48,5	30	21	26
I. sír		-	48	-	-	27	-	-
Sárrétudvari-Hízó föld 81. sír		43	51,5	45	50,5	30	21	24
84. sír		42,5	50,5	41	45,5	30,5	23	26,5
112. sír		40,5	53	47,5	50	30	21	24,5
		41	55	50	52	29	21	23
126. sír		-	49	-	-	-	-	-
		40	50	46	48,5	31	-	-
138. sír		39,5	52,5	46,5	50,5	31	21	26

temető	csontméretek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
146. sír		43	53	44	49,5	31,5	21	26
154. sír		41	52	45,5	50	30	20	26
160. sír		41,5	52	47,5	49	30	22,5	26
		41	53	48	50	32	22,5	27
213. sír		45	55	46,5	54,5	31	23	27
		44	54,5	46,5	53	31	22	27,5
214. sír		41	56	47	50	31,5	24	27
257. sír		45	54	48,5	53	33	24	28
258. sír		40	49	43	-	29	21	25,5
		40	49	43	47	28	22	25
Sárrétudvari-Órhalom 5. sír		42	51	46	51	31	23	27
		41	51	44	50	30,5	24	27
METATARSUS								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 9. sír	270		52	28	47	48	25	35
	268		51,5	30	46,5	50	24,5	37
I. sír	267		48	30	43,5	42,5	24	36
	268		46,5	29	-	43	24	34,5
Sárrétudvari-Hízó föld 81. sír	276		52	30	51,5	46	25,5	39
	275		50	29,5	51	46	26	39
84. sír	270		51	32	52	44	27	37
95. sír	-		-	-	45	-	-	32
112. sír	264		49	31	50	45	-	-
	266		48	31	48,5	45	25	37
126. sír	-		-	32	48	-	27	38
	267		48,5	31,5	48	43	26	38
129. sír	271,5		47	32,5	49	46	25	37,5
146. sír	264		48	30	50	45	24,5	37,5
	265		46,5	29,5	47,5	43	24	35,5
158. sír	260		47	29	48	46	22	36
	260		46	28	49	45	23	36
160. sír	270		53	34	51	47	25	38
	271		52	32	50,5	45,5	25	38
213. sír	269		54	33	52	48	25	40
	268		53	33	50	46	24,5	39,5
214. sír	266		53,5	34	51	49	27	38
	268		53	32	50,5	48	26,5	38
257. sír	274		54,5	33	55	46,5	27	41,5
	276		-	34	54	48	26,5	42
258. sír	257		48	28	47,5	44	24	36,5
	255		46,5	28	46,5	44	23	36
Sárrétudvari-Órhalom 5. sír	265		47,5	31,5	48	49	25	38,5
	266		47	32	50	48	24,5	38

temető	csontméretek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
OS PHALANGIS I. post.								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 9. sír	–	72	–	–	–	–	–	–
	80	75	–	32	–	–	20	–
I. sír	76	71	–	33	–	35	–	–
	77	71	–	34	–	–	–	–
II. sír	76	71	47	34	–	–	–	–
Sárrétudvari-Hízföld 81. sír	85	77	53,5	34	44	38,5	20,5	25
	84	78	53	35	44	38,5	20,5	25,5
112. sír	78,5	70	53	35	44	36	18	22,5
126. sír	83	76	51,5	34	43,5	36	18	23
	84	76	52	34	44	36	18	23,5
146. sír	82	75	53	32,5	42,5	38	18	23,5
	81,5	74	52,5	32	41	37,5	17	24
158. sír	79	74	49	35	41	36	18	21
160. sír	82,5	75	58	35	48	38	22	24
	84	75	56	36	47,5	38	20	24,5
213. sír	85	79	57	36	45	40	20	25
	84,5	77,5	57	34	44	39	20	24,5
214. sír	83	75	55	36	46,5	39	22	26
	83	75	55	36,5	45	39	21	24
257. sír	82	74	60	36	47,5	41	22	27
	83	74	60	36,5	50	41	21	27
258. sír	75	67	52	32	41,5	36	18	24
	74	67,5	51,5	32,5	42	36	18,5	24
Sárrétudvari-Órhalom 5. sír	86	77	56	34	48,5	40	20	26,5
OS PHALANGIS II. post.								
Sárrétudvari-Hízföld 81. sír		43,5	51	43,5	48	31,5	22,5	25
		44,5	51	43	46,5	32	23	25,5
84. sír		42,5	50,5	41	45,5	30,5	23	26,5
		40	45	40	43,5	28,5	21,5	24,5
112. sír		40	51	44	–	30	19	–
116. sír		–	50	43	–	30	22	–
		43	51	43	–	30,5	–	–
146. sír		41,5	50,5	40,5	45	31,5	21,5	25
		41	50	41	45	31,5	20,5	25,5
154. sír		41	50	43	45	30	21	25
158. sír		38	–	43	–	30	22	–
		40	50	44	45	29	22	27,5
160. sír		41	52	44	48	31	22	27,5
		42	52	44,5	48	32	22	27,5
213. sír		44	52,5	44,5	49	32	22	27
		42,5	52,5	44	48	31	22	27

temető	csontméretek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
214. sír		–	49	42	–	–	–	–
		41	52	43	49	34	25	27,5
257. sír		44	54	47	49	33,5	24	29
		44	55	47	50	33,5	24	29
258. sír		40	48	40,5	–	31	23	–
		40	48	41	44	31	22,5	26
Sárrétudvari-Őrhalom 5. sír		42	51	42	47,5	33	25	28,5
SZARVASMARHA								
Hajdúböszörmény-Bodaszőlő 2. sír								
humerus				19		22		
Sárrétudvari-Hízó föld 154. sír								
radius	(104)		–	–	60	–	–	39
	(117)		–	–	59	–	–	–
metacarpus	174		49	28	50,5	29	19,5	28
	174		48	27,5	48	28,5	18,5	26,5
tibia	(127)		–	–	50	–	–	40
metatarsus	198,5		39	21,5	44	37	20,5	27
ph. I.		45	26	21,5	24	27	16	18,5
		46	26	20,5	23	28	15	17,5
		46	26	22	–	–	–	–
JUH humerus								
Hajdúszob.-Árkoshalom 110. sír	(83)		–	13,5	30	–	13,5	–
121. sír	–		–	13	–	–	15	–
187. sír	–		–	13	–	–	14	–
213. sír	(100)		–	12	26	–	12	–
Sárrétudvari-Hízó föld 258. sír	141,5		–	16	31	43	18	26
259. sír	(112)		–	13	28	–	15	24
Sárrétudvari-Poroshalom 2. sír	(121)		–	13	29	–	13	24,5
Püspöklad.-Eperjesvölgy 185. sír	–		–	12	28	–	13	25
216. sír	(121)		–	13,5	31,5	–	15	29
231. sír	–		–	16,5	–	–	20	–
280. sír	(105)		–	12,5	–	–	14	–
JUH femur								
Hajdúszob.-Árkoshalom 117. sír	–		–	13	–	–	14,5	–
SERTÉS humerus								
Sárrétudvari-Poroshalom 7. sír	(151)		–	18	43	–	27	43
Püspöklad.-Eperjesvölgy 195. sír	(114)		–	10,5	–	–	16	–
SERTÉS radius								
Sárrétudvari-Hízó föld 54. sír	(93,5)		–	14	–	–	9	–
Püspöklad.-Eperjesvölgy 195. sír	(83)		–	13	–	–	7,5	–
LÚD humerus								
Hajdúszob.-Árkoshalom 113. sír	–		–	–	22	–	–	–

temető	csontméretek							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Sárrétudvari-Hízóföld 206. sír	160		34	11,5	24			
TÓKÉS RÉCE humerus								
Sárrétudvari-Hízóföld 130. sír	95		20,5	7	14,5			
	95		20	6,8	14,3			

VII. IRODALOMJEGYZÉK

1. RÖVIDÍTÉSEK

ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
ActaBiolSzeged	Acta Biologica Szegediensis (Szeged)
ActaGeogrDebr	Acta Geographica Debrecina (Debrecen)
Alba Regia	Alba Regia (Székesfehérvár)
AnthropKözl	Anthropológiai Közlemények (Budapest)
AnthropAnz	Anthropologischer Anzeiger (München)
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő (Budapest)
ArchHung	Archaeologia Hungarica (Budapest)
AUBSH	Annales Universitatis Budapestinensis de Rolando Eötvös nominata. Sectio Historica (Budapest)
BiMÉ	Bihari Múzeum Évkönyve (Berettyóújfalu)
CQIFU	Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum
DebrKK	Debreceni Képes Kalendárium (Debrecen)
DebrMNyIK	Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai (Debrecen)
DMÉ	Debreceni Déri Múzeum Évkönyve (Debrecen)
ÉKMFöldrÉvk	Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv (Nyíregyháza)
ÉT	Élet és Tudomány (Budapest)
ETiÉvk	Az Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve (Kolozsvár)
FöldrÉrt	Földrajzi Értesítő (Budapest)
FöldrKözl	Földrajzi Közlemények (Budapest)
FöldrMon	Földrajzi Monográfiák (Budapest)
HBMLÉ	A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve (Debrecen)
HMÉA	Hajdúsági Múzeum Évkönyve (Hajdúböszörmény)
HSSz 1	A honfoglalásról sok szemmel. 1: Honfoglalás és régészet. Főszerk. Györffy György, szerk. Kovács László. Budapest 1994.
HumBiol	Human Biology (Detroit, Michigan)
IJO	International Journal of Osteoarchaeology (London)
JAmerDentAss	Journal of American Dental Association (Washington, St. Louis)
MFME	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve (Szeged)
MFME–StudArch	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve–Studia Archaeologica (Szeged)
MHKÁS	Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei
MK	Múzeumi Kurír (Debrecen)
MNyTK	Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai (Budapest)
MTFL	Magyar tájak földtani leírása (Budapest)
MUNIBE	(Antropologia-Arkeologia) (San Sebastian)
RégFüz	Régészeti Füzetek (Budapest)
SovArh	Sovetskaja Arheologija (Moskva)
StudArch	Studia Archaeologica (Budapest)
SzSzSzele	Szabolcs-Szatmári Szemle (Nyíregyháza)
ZTT	Zeitschrift für Tierzüchtung und Tierzuchtungsbiologie (Berlin–Hamburg)

2. IRODALOM

ACSÁDY–NEMESKÉRI 1970	Acsádi, György–Nemeskéri, János: History of Human Life Span and Mortality. Budapest 1970.
BÁLINT 1991	Bálint, Csanád: Südungarn im 10. Jahrhundert. StudArch 11 (1991).
BENDE–LŐRINCZY 1997	Bende Livia–Lőrinczy Gábor: A szegvár-oromdűlői 10–11. századi temető. MFME–StudArch 3 (1997) 201–285.
G. BOLLA 1957	G. Bolla Ilona: Az Aranybulla-kori társadalmi mozgalmak a Várad Regestrum megvilágításában. AUBSH 1 (1957) 92–93.
BÓNA 2000	Bóna István: A magyarok és Európa a 9–10. században. Budapest 2000.

- BORSY 1961 Borsy Zoltán: A Nyírség természeti földrajza. FöldrMon 5 (1961)
- BORSY 1989 Borsy Zoltán: Az Alföld hordalékkúpjainak negyedidőszaki fejlődéstörténete. FöldrÉrt 38 (1989) 214–224.
- BORSY–CSONGOR–FÉLEGYHÁZI–LÓKI–SZABÓ 1981 Borsy Zoltán–Csongor Éva–Félegyházi Enikő–Lóki József–Szabó Ilona: A futóhomok mozgásának periódusai a radiocarbon-vizsgálatok tükrében Aranyosapáti határában. SzSzSze 16:2 (1981. május) 45–50.
- BORSY–FÉLEGYHÁZI 1983 Borsy Z.–Félegyházi E.: Evolution of the network of watercourses in the north-eastern part of the Great Hungarian Plain from the end of the Pleistocene to our days. Quaternary studies in Poland. 1983, 115–124.
- EYSINGA 1978 Geological time table. Compiled by F.W.B. van Eysinga. Amsterdam 1978³.
- FARKAS–MARCSIK 1986 Farkas, Gyula–Marcsik, Antónia: Further trephined skulls in Hungary (case-history). ActaBiolSzeged 32 (1986) 199–203.
- H. 1893 H. [Hampel József]: Hajdu szoboszlói kincs. ArchÉrt 13 (1893) 454–455.
- H. FEKETE 1959 H. Fekete Péter: Hajdúböszörmény helyneveinek adattára. MNyTK 102 (1959).
- FETTICH 1937 Fettich Nándor: A honfoglaló magyarság fémművészete. – Die Metallkunst der landnehmenden Ungarn. ArchHung 21 (1937).
- FODOR 1981 Fodor, István: On the Development of the Hungarian Art of the Conquest Period. CQIFU 8 (1981) 350–356. Turku.
- FODOR 1986 Fodor István: Honfoglalás kori csészéink. Tudomány 1:10 (1986) 98–99.
- FODOR 1994 Fodor István: Leletek Magna Hungariától Etelkőzig. HSSz 1, 47–65.
- FODOR 1996 Fodor István: „Őseinket felhozád.” A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Szerk. Fodor István. Budapest 1996, 144–145.
- FRISNYÁK 1996 Frisnyák Sándor: Magyarország történeti földrajza. Budapest 1996.
- GESZTELYI 2002 Gesztelyi Tamás: Antik gemmák honfoglaláskori sírokban. DMÉ 2002, sajtó alatt.
- GUBA 1999 Guba Zsuzsanna: A Kelet-Alföld honfoglalás és kora Árpád-kori népességtörténetének rekonstrukciója csontvázletek alapján. PhD értekezés/KLTE. (Kézirat). Debrecen 1999.
- GYÖRFFY 1987 Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. 1: A–Cs. Budapest 1987.
- HOPPÁL 1975 Hoppál Mihály: Az uráli népek hiedelemvilága és a samanizmus. In: Urali népek. Szerk. Hajdú Péter. Budapest 1975, 211–233.
- HUISINK 1998 Huisink, M.: Changing river styles in response to climate change (Examples the Maas and Vecht during the Weichselian Pleni- and Lateglacial). Amsterdam 1998.
- HÜSE 1997 Hüse Lajos: Szegvár-Oromdűlő 10–11. századi temetőjének paleodemográfiai elemzése. MFMÉ–StudArch 3 (1997) 329–333.
- HÜSE–SZATHMÁRY 1994 Hüse Lajos–Szathmáry László: Az Észak-Tiszántúl 10–11. századi demográfiai állapota. Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testület 1994. évi közgyűlésén és tudományos ülésén elhangzott előadások összefoglalói. (Szerk. Cselényi István Gábor) 3 (1994) 36. Nyíregyháza.
- HÜSE–SZATHMÁRY 1994 Hüse, Lajos–Szathmáry, László: Paleosociological concepts to the investigation of some social phenomena of pagan and Christian periods. ActaBiolSzeged 42 (1997) 59–65.
- HÜSE–SZATHMÁRY–GURÁLY 1996 Hüse Lajos–Szathmáry László–Gurály Edina: Az Észak-Tiszántúl egy reprezentatív 10–11. századi népességének szociodemográfiai állapota. In: Honfoglaló magyarság–Árpád-kori magyarság. Szerk. Pálfi György–Farkas Gyula–Molnár Erika. Szeged 1996, 125–135.
- ISVÁNOVITS 1966 Istvánovits Eszter: 10–11 századi temető Ibrány-Esbóhalmon. In: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. Szerk. Wolf Mária–Révész László. Miskolc 1996, 25–46.
- JOHNSTON 1961 Johnston, Francis Edward: Sequence of Epiphyseal Union in a Prehistoric Kentucky Population from Indian Knoll. HumBiol 33 (1961) 66–81.
- KECSKÉS 1974 Kecskés Gyula: Püspökladány újkori története helyneveiben. Püspökladány 1974.

- KISS 1988 Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. A–K. Budapest 1988.
- KOVÁCS 1981 Kovács, László: Der landnahmezeitliche ungarische Grabfund von Hajdúböszörmény-Erdős tanya. Angaben zur Verbreitung der Hohlbeile in der Awaren- und der Landnahmezeit. *ActaArchHung* 33 (1981) 81–103.
- KOVÁCS 1993 Kovács László: Képes szótár vázlata a Kárpát-medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleleteinek leletkataszteréhez. Kézirat gyanánt. Budapest 1993.
- LÁSZLÓ 1943 László Gyula: Kolozsvári Márton és György szobrának lószerszámja. *ETiÉvk* 1942, 75–170.
- LÉVAI 1981 Lévai Béla: Józsa története a földrajzi nevek tükrében. *MK* 4:7 = 37 (1981. november) 3–57.
- LÉVAI 1990 Lévai Béla: Régészeti és településtörténeti adatok Józsaról. (Archäologische und Siedlungshistorische Angaben von Józsa.) *HMÉ* 7 (1990) 41–52.
- LÓKI–HERTELENDI–BORSY 1994 Lóki, József–Hertelendi, Ede–Borsy, Zoltán: New dating of blown sand movement in the Nyírség. *ActaGeogrDebr* 32 (1993) 67–76.
- MARCSIK–PÁLFI 1992 Marcsik, Antónia–Pálfi, György: Differential diagnostic problems of tuberculosis in skeletal material. *MUNIBE Supl.* 8 (1981) 95–98 [1992].
- MARCSIK–OLÁH 1991 Marcsik, Antónia–Oláh, Sándor: Case history of osteomyelitis. *IJO* 1 (1991) 147–150. <https://doi.org/10.1002/oa.1390010211>
- MATOLCSI 1970 Matolcsi, János: Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes auf Grund von ungarischem Knochenmaterial. *ZTT* 87:2 (1970) 89–137. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0388.1970.tb01330.x>
- MESTERHÁZY 1965 Mesterházy Károly: A Déri Múzeum régészeti tevékenysége 1962–1965 (Leletkataszter). (The archeological activity of the Déri Museum in the years 1962–1965. A survey of finds.) *DMÉ* 1965, 19–59 [1966].
- MESTERHÁZY 1978 Mesterházy Károly: A Sárrétudvari (biharudvari) X–XI. századi temetők. (Be-gräbnisstätten aus dem 10. und 11. Jahrhundert in Sárrétudvari/Biharudvari.) *BiMÉ* 2 (1978) 29–44.
- MESTERHÁZY 1983 Mesterházy Károly: Köznépi ékszerek nemesfém változata: arany S-végű hajkarikák. (Edelmetall-Varianten von Schmuckstücken des Gemeinvolkes: goldene Schläfenringe mit S-förmigen Ende.) *Alba Regia* 20 (1983) 143–151.
- MÓDY 1972 Módy Gyögy: Józsa község településtörténete 1872-ig. In: Józsa nagyközség 100 éve (1872–1972). (Szerk. Szűcs Ernő). Debrecen 1972, 9–19.
- MÓDY 1973 Módy Gyögy: Hajdúböszörmény és környéke a XIII. századtól a hajdúk lete-lepedéséig. In: Hajdúböszörmény története. Szerk. Szendrey István. Debrecen 1973, 29–61.
- MÓDY 1975 Módy Gyögy: Szoboszló és környéke a XI–XVI. században. In: Hajdúszoboszló monográfiája. Szerk. Dankó Imre. Hajdúszoboszló 1975, 71–141.
- MÓDY 1985 Módy Gyögy: Báránd a honfoglalástól a török uralomig. In: Báránd története és néprajza. Szerk. Balassa Iván. Báránd 1985, 32–42.
- MÓDY 1991 Módy Gyögy: Udvari története a XVI. század derekéig. (Die Geschichte von Udvari bis hin zur Mitte des 16. Jahrhunderts). *BiMÉ* 6–7 (1991) 63–82.
- MÓDY 1992 Módy Gyögy: Bajom és a Bajoni család uralma a középkorban. In: Biharnagybajom története és néprajza. Szerk. Ujváry Zoltán. Debrecen 1992, 27–99.
- MÓDY 1997 Módy Gyögy: Zám és monostora a falu első elnéptelenedéséig. *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve* 24 (1997) 5–24.
- MÓDY 1997–98 Módy Gyögy: Nyugat-Bihar és Dél-Szabolcs települései a XIV. században. (Siedlungen in West-Bihar und in Süd-Szabolcs im XIV. Jahrhundert.) *DMÉ* 1997–1998, 219–244 [1999].
- MÓDY 1998 Módy Gyögy: Derecske a XVII. századig. In: Derecske története és néprajza. Szerk. Gazdag István. Derecske 1998, 13–59.
- MÓDY 2000 Módy Gyögy: Település- és birtoklástörténet a XII. századtól a XVI. század közepéig. In: Hajdú-Bihar évszázadai. Szerk. Angyal László András. Debrecen 2000, 31–65.
- MÓDY 2000a Módy Gyögy: Sámson története a XVI. század közepéig. In: Hajdúsámson története és néprajza. Szerk. Gazdag István. Hajdúsámson 2000, 13–62.

- NAGY 2001 Nagy Emese Gyöngyvér: Az M3-as autópálya 6. lelőhelyének (Polgár–Csőszhalom-dűlő) dokumentációja 1995–1997 (Documentation on Excavation Site No. 6 at Route M3 (Polgár–Csőszhalom-dűlő) 1995–1997. In: „Fiatal Őskoros Kutatók” I. Összejövételének konferenciakötete. Debrecen, 1997. november 10–13. Szerk. Dani János–Hajdú Zsigmond–Nagy Emese Gyöngyvér–Selmeczi László. Debrecen 2001, 53–66.
- NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSÁDY 1960 Nemeskéri, János–Harsányi, László–Acsádi, György: Methoden zur Diagnose des Lebensalter von Skelettfunden. *AnthropAnz* 24 (1960) 70–95.
- M. NEPPER 1990 M. Nepper Ibolya: Rangosak és közrendűek leletei négy újonnan feltárt X. századi temetőben. In: Etelközből a Kárpát-medencébe. A honfoglalók legújabb leletei. (Kiállítási katalógus.) Debrecen 1990, 19–29.
- M. NEPPER 1991 M. Nepper Ibolya: Sárrétudvari és környéke a XIII. századig. (Sárrétudvari und seine Umgebung bis hin zum 13. Jh.) *BiMÉ* 6–7 (1991) 13–61.
- M. NEPPER 1991 M. Nepper, Ibolya: Neuere Gräberfelder aus der Landnahmezeit aus Hajdú-Bihar Komitat. (Hajdú-Bihar megye újabb honfoglaláskori temetői.) *DMÉ* 1991, 79–107 [1993].
- M. NEPPER 1993 M. Nepper Ibolya: 9–10. századi bolgár–szláv leletek Hajdú-Bihar megyében. (Bulgarlawische Funde aus den 9. und 10. Jahrhunderten im Komitat Hajdú-Bihar.) In: *Az Alföld a 9. században*. Szerk. Lőrinczy Gábor. Szeged 1993, 207–226.
- M. NEPPER 1994 M. Nepper Ibolya: Honfoglalók a Hortobágy–Berettyó vidékén. *HSSz* 1, 151–160.
- M. NEPPER 1994a M. Nepper Ibolya: Sárrétudvari – Poroshalom. *RégFüz* 1:46 (1994) 63.
- M. NEPPER 1996 M. Nepper Ibolya: Püspökladány–Eperjesvölgy. In: *FODOR* 1996, 52–55, 216–218, 220–224, 232, 240–241, 245–281.
- M. NEPPER 1999 M. Nepper Ibolya: A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1992–1999. Leletkataszter (Die archäologische Tätigkeit der Museum des Komitats Hajdú-Bihar. Fundkataster 1992–99.) *DMÉ* 1999, 51–104 [2000].
- M. NEPPER 1999a M. NEPPER, Ibolya: Plaque de sabretache. In: *Hungaria Regia 1000–1800. Fastes et defis*. Red.: Basics, Beatrix–Van der Beke, Johan. Brepols 1999, 107., 107: 3. kép.
- M. NEPPER sajtó alatt M. Nepper Ibolya: Sárrétudvari. *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Diós István, szerk. Viczián János. Budapest, sajtó alatt.
- M. NEPPER–DANI sajtó alatt M. Nepper, Ibolya–Dani, János: Tumulus grave from the beginning of the EBA in Eastern Hungary. Sajtó alatt.
- M. NEPPER–MÓDY 1983–1984 M. Nepper Ibolya–Módy György: Szentgyörgy (Kismacs) Árpád-kori templomának feltárása – A falu a XIII–XIV. században. (Die Aufdeckung einer Kirche aus der Arpadenzeit in Szentgyörgy (Kismacs) – Das Dorf im 13./14. Jahrhundert) *DMÉ* 1983–1984, 91–131 [1985].
- M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1977 M. Nepper Ibolya–Sz. Máthé Márta: A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1972–1976. Leletkataszter. (The Archeological Activity of the Museums Hajdú-Bihar County in the Years 1972–1976. A Survey of Finds.) *DMÉ* 1977, 175–194 [1978].
- M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1980 M. Nepper Ibolya–Sz. Máthé Márta: A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1977–1980. Leletkataszter. (The Archeological Activity of the Museums in Hajdú-Bihar County in the Years 1977–1980. A Survey of Finds.) *DMÉ* 1980, 95–115 [1982].
- M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1985 M. Nepper Ibolya–Sz. Máthé Márta: A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1981–1985. Leletkataszter. (The Archeological Activity of the Museums in Hajdú-Bihar County in the Years 1981–1985. A Survey of Finds.) *DMÉ* 1985, 35–61 [1986].
- M. NEPPER–SZ. MÁTHÉ 1991 M. Nepper Ibolya–Sz. Máthé Márta: A Hajdú-Bihar megyei Múzeumok régészeti tevékenysége 1986–1991. Leletkataszter. (Archeological Activity of Museums in Hajdú-Bihar County from 1986 to 1991. Review of Finds.) *DMÉ* 1991, 109–140 [1993].
- NÉMETH 1997 Németh Péter: A középkori Szabolcs megye települései. Nyíregyháza 1997.

- OLÁH 1990 Oláh, Sándor: Investigation of bilateral non-metric traits in a sample from the 10th century. *ActaBiolSzeged* 36 (1990) 75–79.
- OLÁH 1991 Oláh Sándor: Egy 10. századi minta paleodemográfiai vizsgálata. *MFME* 1984/85–2, 641–650 [1991].
- PÁLFI 1990 Pálfi, György: The first osteoarchaeological evidence of leprosy in Hungary. *IJO* 1 (1990) 99–102. <https://doi.org/10.1002/oa.1390010205>
- PÁLFI–FARKAS–OLÁH 1992 Pálfi, György–Farkas, Gyula–Oláh, Sándor: Joint diseases in the anthropological remains coming from the period of the Hungarian Conquest. *MUNIBE Supl.* 8 (1992) 111–114.
- PÁLFI–OLÁH 1991 Pálfi, György–Oláh, Sándor: A possible case of leprosy. *Papers of the Scientific Session in Szeged. Szeged–Ulm* 1991, 207–214.
- PÁLFI–OLÁH 1992 Pálfi György–Oláh Sándor: Ómagyar poklosság. *ÉT* 48:2 (1992. január 10.) 35–37.
- PAPP 1969 Papp Antal: Körösvidék In: *A tiszai Alföld.* Szerk. Marosi S.–Szilárd J. Budapest 1969, 270–275.
- PESTY 1864 Pesty Frigyes helynévgyűjtése 1864. *OSZK Fol. Hung.* 1114/10. Bihar m. Közveteszi: Hoffmann István és Kis Tamás. *DebrMNYIK* 65 (1996).
- RÉVÉSZ 1991 Révész László: X. századi magyar fejedelmi kíséret temetői Karoson. *Valóság* 34:10 (1991. okt.) 87–97.
- RÉVÉSZ 1996 Révész László: A karosi honfoglalás kori temetők. *MHKÁS* 1, Miskolc 1996.
- RÉVÉSZ 2001 Révész László: Aranyszántás Balotán. *Goldenes Ackerfeld in Balota. The Golden Harvest of Balota.* Budapest–Kiskunhalas 2001.
- SCHOUR–MASSLER 1940 Schour, J.–Massler, M.: The Development of the Human Dentition. *JAmerDentAss* 28 (1940) 1153–1160.
- SJØVOLD 1975 Sjøvold, Torstein: Tables of the Combined Method for Determination of Age at Death Given by Nemeskéri, Harsányi and Acsádi. *AnthropKözl* 19 (1975) 9–22.
- SOMOGYI 1961 Somogyi Sándor: Hazánk folyóhálózatának fejlődéstörténeti vázlata. *FöldrKözl* 9 (1961) 25–50.
- SOMOGYI 1962 Somogyi Sándor: A holocén időszakra vonatkozó kutatások földrajzi (hidromorfológiai) értékelése. *FöldrÉrt* 11 (1962) 185–202.
- SOMOGYI 1967 Somogyi Sándor: Az ármentesítések és folyószabályozások (vázlatos) földrajzi hatásai hazánkban. *FöldrKözl* 15 (1967) 145–158.
- SOMOGYI 1988 Somogyi Sándor: Magyarország holocén kori főbb paleoökológiai változásai. *FöldrÉrt* 37 (1988) 227–230.
- SOMOGYI 1994 Somogyi Sándor: Az Alföld földrajzi képe a honfoglalás és a magyar középkor időszakában. *ÉKMFöldrÉvk* 1 (1994) 61–75.
- SÜMEGHY 1944 Sümeghy József.: *A Tiszántúl.* MTFL 6 (1944).
- SZABÓ–LÓKI–
FÉLEGYHÁZI 1999 Szabó József–Lóki József–Félegyházi Enikő: Újabb adatok a Hajdúhát geomorfológiájához. *Emlékkönyv Rácz István 70. születésnapjára.* Szerk. Kovács Ágnes. Debrecen 1999, 227–238.
- SZATHMÁRY 2000 Szathmáry, László: Observations on anthropological research concerning the period of Hungarian conquest and the Arpadian age. *ActaBiolSzeged* 44 (2000) 95–102.
- SZATHMÁRY–GUBA–
ISTVÁNOVITS 1996 Szathmáry László–Guba Zsuzsanna–Istvánovits Eszter: Az Ibrány–Esbóhalmi 10–11. századi temető népessége. In: *Panyola.* Szerk. Erdélyi István. Budapest 1996, 73–85.
- SZATHMÁRY–GUBA–
MARCSIK 1997 Szathmáry László–Guba Zsuzsanna–Marcsik Antónia: Szegvár–Oromdülő csontvázleteleinek szerepe a 10–11. századi népesség kontinuitásának megítélésében. *MFME–StudArch* 3 (1997) 335–343.
- VITT 1952 Vitt, O. V.: Lošadi pazyrykskih kurganov. *SovArh* 16 (1952) 51–69.
- VÖRÖS 2000 Vörös István: Az algyői honfoglalás kori temető archaeozoológiai vizsgálata (Die archäozoologische Untersuchung des landnahmezeitlichen Gräberfeldes von Algyő). *MFME–StudArch* 6 (2000) 357–401.
- ZOLTAI 1910 Zoltai Lajos: Jelentés Debreczen sz. kir. város Múzeuma 1910. évi működéséről és állapotáról. *Jelentés halmok megásatásáról.* Debrecen 1910, 36–48.

- ZOLTAI 1913 Zoltai Lajos: Macs – hajdan Hosszúmacs – története és temploma. In: Jelentés Debreczen sz. kir. város Múzeuma 1912. évi működéséről és állapotáról. Függelék. Debrecen 1913, 30–47.
- ZOLTAI 1917 Zoltai Lajos: Debrecen sz. kir. város határának kialakulása és birtokainak megszerzése. DebrKK 17 (1917) 110–111.
- ZOLTAI 1925 Zoltai Lajos: Települések, egyházas és egyházatlan falvak Debrecen város mai határa és külső birtokai mai területén a XI–XV. századokban. Debrecen, 1925.
- ZOLTAI 1936 Zoltai Lajos: Ismeretlen részletek Debrecen múltjából. Debrecen 1936.

VIII. ZUSAMMENFASSUNG

1. PHYSISCHE GEOGRAPHIE DES KOMITATS HAJDÚ-BIHAR

József Lóki

Universität Debrecen, Lehrstuhl für Physische Geographie

Der Abschnitt gibt einen Überblick über die geologische Entwicklung bzw. Entwicklungsgeschichte des Komitats bis zum Jungtertiär und Quartär. Im pannonischen Zeitabschnitt (Ober-Miozän) bedeckte das Gebiet des Komitats, ähnlich wie die ganze Tiefebene, ein Meer bzw. später ein Binnensee, den die aus den Nordostkarpaten und dem nördlichen Siebenbürgen zufließenden Wasserläufe speisten. Zum Ende der oberpannonischen Stufe war der See vollständig aufgefüllt und danach begann sich an der abgetrockneten Oberfläche schrittweise das neue Gewässernetz herauszubilden. Diese Hydrographie unterschied sich jedoch noch grundlegend von der heutigen.

Die auch das heutige Bild des Gebietes bestimmenden hydrographischen Veränderungen setzten mit Beginn der Würm-Stufe ein. Zunächst wandten sich die aus dem Gebirge kommenden Wasserläufe über den Schuttkegel in Richtung der Körös-Flüsse (*Abb. 3*). Als Folge tektonischer Bewegungen verließen dann vor etwa 40-45 000 Jahren die Flüsse Theiß und Szamos den Nyírség („Birkenländchen“) genannten Landstrich und verschoben sich in die Gegend des heutigen Ér-Tales (*Abb. 4*). In dem vor 20-26 000 Jahren vorherrschenden kalten, trockenen Klima kam es in den ungeschützten Gebieten zur Bildung von Flugsand bzw. die Sandformen entstanden. Vor 18-20 000 Jahren begann sich der mittlere Teil des großen Nyírség-Schuttkegels anzuheben, während die Bereg-Szatmárer Ebene und das Bodrogeköz-Gebiet anfangen abzusinken. Eine ähnliche Senkung ist im Gebiet Hajdúság sowie im nördlichen Teil der Hortobágy ebenfalls nachweisbar. Das Absinken wirkte sich auch auf den Verlauf der Theiß aus, die das Ér-Tal verließ und sich nordwestlich in Richtung des Bodrogeköz wandte, von wo ihr nach Ausbildung des Tores bei Tokaj der Weg ins Innere der Tiefebene offenstand (*Abb. 5*). Der Szamos-Fluss verließ das Ér-Tal erst vor gut 14-16 000 Jahren (*Abb. 6*), bei Überschwemmungen allerdings hat er diesen Weg noch des öfteren eingeschlagen. Im trockenen Klima einiger Abschnitte des Spätglazial kam es auf der von Dünen bedeckten Oberfläche erneut zu Sandbewegungen, welche die zugewehten Bodenniveaus gut markieren.

In dem vor 10-11 000 Jahren beginnenden Holozän wurde das Klima milder, mit abwechselnd trockeneren und feuchteren Perioden. Die Hochwasser der dem Nyírség-Gebiet im Norden ausweichenden Theiß konnten durch die Hortobágy in die weiter absinkenden Sárrét-Gebiete bzw. die Gegend der Körös-Flüsse abfließen. Auf dem Satellitenaufnahme des Gebietes zeichnen sich die heute bereits verfüllten großen Flusswindungen deutlich ab (*Abb. 7*). Seine heutige Strömungsrichtung nahm der Hauptarm der Theiß

zu Beginn der subborealen Periode mit dem Absinken der südlichen Teile der Jászság- und Heves-Ebene an.

Resultierend aus der Oberflächenentwicklung entstanden im Gebiet des heutigen Komitats Raumniveaus unterschiedlicher Höhe. Die höchsten Gebiete sind die Reste des erhöhten Schuttkegels. Das zweite Niveau besteht aus den Grenzzonen der absinkenden bzw. sich auffüllenden Inundationsgebiete, die den Übergang zwischen tiefer gelegenen Oberflächen und erhöhten Teilen des Schuttkegels bilden. Dank der oberflächengestaltenden Tätigkeit der Flüsse kann man das Gebiet mit niedrigerer Oberflächenhöhe in zwei Niveaus unterteilen. Zwar machen die Niveauunterschiede nur wenige Meter aus, doch diese sind vom Gesichtspunkt der Überschwemmungen und der Ansiedlung des Menschen bedeutsam. Auf den höheren, hochwasserfreien Oberflächen findet man die Tellsiedlungen. In der auf die subboreale holozäne folgenden subatlantischen Phase des Holozäns nahm der Mensch bereits großen Einfluss auf die natürliche Landschaftsentwicklung. Daher begannen sich in den hochwasserfreien Gebieten an Stelle der dem Klima angemessenen Wald- bzw. Steppengebiete die heutigen Kultureinöden auszubilden.

Nach der Landnahme, im Zeitraum der Sesshaftwerdung des Ungartums, waren für unseres Gebiet den heutigen entsprechende Hauptlandschaftstypen charakteristisch, allerdings mit anderer territorialer Gliederung (*Abb. 8*). Die hohen und niedrigen Inundationsgebiete eigneten sich nicht zur dauerhaften Besiedlung, umso mehr aber zur intensiven Nutzung (Fischerei, Jagd, Schilfanbau usw.). Die meisten Siedlungen entstanden in Gebieten mit Schwarzerdeboden. In den Jahrhunderten nach der Arpadenzeit wurde das Antlitz der Landschaft in den Überschwemmungsgebieten von den Wasserläufen, auf den höheren Raumniveaus dagegen vom Menschen geformt. Gegenwärtig treffen in dem Gebiet verschiedene Mesolandschaften zusammen (*Abb. 2*). Im Osten gestalten die Sanddünen des südlichen Teils des Nyírség-Gebietes die Landschaft abwechslungsreich. Der nach Süden abfallende Schuttkegel berührt im südlichen Teil des Komitatsgebietes die Gegend der Berettyó- und Körös-Flüsse. Westlich des Nyírség-Gebietes dehnt sich in der Mitte des Komitats in nordsüdlicher Richtung das Hajdúság genannte Gebiet aus, dessen höchstgelegene Kleinlandschaft Hajdúhát genannt wird. Unter den Landschaftseinheiten der Mittleren Theißgegend erstrecken sich im westlichen Teil des Komitats das Hortobágy-Gebiet über ein größeres und das Borsoder Inundationsgebiet über ein kleineres Territorium.

2. BESCHREIBUNG UND AUSWERTUNG DER GRABFUNDE VON 17 FUNDORTEN DES 10.–11. JAHRHUNDERTS IM KOMITAT HAJDÚ-BIHAR

Ibolya M. Nepper
Debrecen, Déri-Museum

Der vorliegende Band beinhaltet das vollständige Material von 17 Fundorten des 10.–11. Jahrhunderts, die nur rund ein Fünftel der insgesamt 78 Fundorte im Gebiet des heutigen Komitats Hajdú-Bihar darstellen (*Abb. 1*). So gering dies zahlenmäßig auch erscheinen mag, ist die Zahl der zum Vorschein gelangten Gräber selbst dann noch ein Vielfaches des von den übrigen 61 Fundorten stammenden Materials, wenn man sie mit den mehreren hundert Gräbern vergleicht, die in den Gräberfeldern von Magyarhomorog-Kónyadomb, Ártánd-Nagyfarkasdomb und Hajdúdorog-Temetőhegy freigelegt wurden. Ein erneuter Versuch, die Bevölkerungsdichte des 10. Jahrhunderts bzw. die ethnographischen Verhältnisse im Gebiet des aus Teilen der mittelalterlichen Komitate Bihar und Szabolcs sowie der Region Hajdúság gebildeten Komitats Hajdú-Bihar unmittelbar vor der Landnahme zu klären, ist solange unzweckmäßig, bis das Material des 10.–11. Jahrhunderts aus dem ganzen Komitat publiziert wurde. Fest steht, dass die seit 1977 erschlossenen großen Gräberfelder (Püspökladány-Eperjesvölgy, Sárrétudvari-Hízóföld, Hajdúszoboszló-Árkoshalom) mit ihren mehr als 1000 Gräbern und den darin vorgefundenen besonderen Gegenstandsgruppen von zuweilen herausragender Schönheit das bislang bestehende Bild über das 10. und 11. Jahrhundert unserer Gegend verändern.

Die Forschungen der Landnahmezeitarchäologie im Gebiet des heutigen Komitats begannen mit den 1882 zum Vorschein gelangten landnahmezeitlichen Funden von Hajdúböszörmény, 1883 kam es an der Pródi halom genannten Fundstelle in Hajdúböszörmény auch zu einer Grabung, und das letzte in diesem Band veröffentlichte Forschungsdatum ist das Jahr 2000. Innerhalb von 118 Jahren gelang es, die Stellen von 78 Gräberfeldern der Landnahmezeit und des 10.–11. Jahrhunderts zu registrieren. Über die gerade hundertjährige Geschichte der im Gebiet unseres Komitats, in der Hortobágy-Berettyó-Gegend, durchgeführten Forschung im Hinblick auf das 10.–11. Jahrhundert hat die Verfasserin des vorliegenden Bandes anlässlich eines vom 7.–8. Dezember 1992 stattfindenden Symposiums des Ungarischen Nationalmuseums berichtet, dessen Material auch im Druck erschien (M. NEPPER 1994, 151–160). Die hier publizierten Karten bedürfen wegen der seit 1992 freigelegten Funde einer geringfügigen Korrektur. Die Zahl der auf Karte 1 gezeigten Mittelschicht-Gräberfelder beträgt statt 18 nun 20 (neu: Hajdúsámson-Ligettanya bzw. Hajdúszoboszló-Árkoshalom). Die Zahl der im 10.–11. Jahrhundert kontinuierlich benutzten Gräberfelder auf *Abb. 1* hat sich unter Berücksichtigung der Ergebnisse des jüngsten Zeitraums von neun auf zehn erhöht, da man auch Hajdúszoboszló-Árkoshalom hierzu zählen muss, während die Zahl der Ende des 10. bzw.

Anfang des 11. Jahrhunderts neu eröffneten Gräberfelder mit dem Fundort Derecske-Dr. Balogh János tanyája auf 16 angestiegen ist.

Nach den bisherigen Forschungen scheint es, als sei die landnahmezeitliche Besetzung des untersuchten Gebietes gleichzeitig erfolgt. Das zeigt auch die Karte sehr anschaulich (M. NEPPER 1994, 152). Man kann von zwei größeren Siedlungszentren ausgehen. Mittelpunkt des einen ist die Burg zu Bihar, wo die landnahmezeitlichen Gräberfelder entlang der Linie des Flusses Sebes-Körös und seiner Nebenflüsse in regelmäßigen Abständen von 4–6 km angeordnet sind. Das andere Zentrum ist die zwischen Hajdúböszörmény und Debrecen gelegene Erdburg bei Zelemér und deren weitere Umgebung, wo der goldene Stierkopf-Gürtelbeschlag, das Gräberfeld der Mittelschicht von Bodaszólló und das Gemeinvolk-Gräberfeld von Józsa zutage kamen. Diese Fundorte erstrecken sich am Ufer des Flusses Tóccó. Die Erdburg Zelemér mit rechteckigem Grundriss erhebt sich am Zusammenfluss der beiden Tóccó-Quellflüsse. Leider wurde sie weder aufgenommen, noch ist ihr archäologisches Alter durch eine Nachgrabung bestätigt. Das in diesem großen, von den Flüssen Theiß und Sebes-Körös umschlossenen Gebiet zum Vorschein gelangte Material – Waffen, Werkzeuge und Trachtgegenstände – liefert unzweifelhafte Beweise für das Vorhandensein einer fortgeschrittenen Form der gesellschaftlichen Entwicklung. Die hier gefundenen Säbel (Püspökladány 2 St., Sárrétudvari-Hízóföld 2 St., Poroshalom 1 St., Örhalm 1 St.), silbervergoldeten Gürtelgarnituren (Sárrétudvari-Poroshalom) und das tauschierte Pferdegeschirrzubehör (Püspökladány, Sárrétudvari-Hízóföld, Sárrétudvari-Poroshalom, Körösszegapáti) zeugen vom hohen Entwicklungsgrad des bestehenden Metallhandwerks. Vergleicht man diese Gräberfelder in der Umgebung der Burg zu Bihar mit jenen, die beispielsweise zeitgleich mit der Inbesitznahme der Oberen Theißgegend eröffnet wurden, zeigen die Ersteren Eigenheiten, welche außer auf die taktischen Schritte der Besetzung auch Licht auf gewisse Kennzeichen der militärischen und gesellschaftlichen Organisation werfen können.

1. Berekböszörmény-Református templom (*Abb. 10*, Taf. 1, Taf. 376. 2)

Im 11. Jahrhundert stand an der Stelle der auch heute intakten reformierten Kirche eine Rotunde. Diese riss man teilweise ab und erbaute im 12.–13. Jahrhundert an derselben Stelle eine neue Kirche. Bei der Renovierung im Inneren der Kirche, als man den alten Dielenfußboden auswechselte, kam dort ein Skelett mit trepaniertem Schädel sowie Eisenschnalle, Eisenmesser und Gefäßbeigabe mit Bodenstempel zum Vorschein. Auf dem kleinen Hügel befand sich Ende des 10. bis Anfang des 11. Jahrhunderts ein Be-

gräbnisplatz, über dem man zuerst die Rotunde errichtete. Eine vollständige Freilegung des Gräberfeldes war nicht möglich.

2. Biharkeresztes-Bethlen Gábor utca (Abb. 11–13, Taf. 2–7, Taf. 378. 1)

Anthropologisches und Beigabenmaterial von zwei Gräbern gelangten ins Déri-Museum. Die bei der Fundbergung aufgefundenen Streufunde sind auf Taf. 2–4 zu sehen. Zu einem Frauengrab dürften die Swastika-Scheibe, die Beschläge des Riemens zum Anhängen der Scheibe, die drei Paar Ösenhalbkнопfe, die rhombischen Hemdkragenbeschläge und der Bandarmreif (Taf. 2–3, Taf. 4. 1–3) gehört haben, wohingegen das Messerheft mit vergoldeter Silberblechverzierung (Taf. 5), die beiden Silberfingerringe mit Steineinlage (Taf. 6–7) sowie die Denare, Prägungen von Hugo de Provence und Lothar II. (Taf. 4. 4–6, Taf. 378. 1), wahrscheinlich in einem Männergrab lagen. Die Grabfunde auf Taf. 5–7 sind Beigaben der im Zuge der Fundbergung freigelegten Bestattung eines jungen Mannes (Grab 3), während Grab 4 nur fragmentierte menschliche Knochen, aber keine Beigaben enthielt.

Auf Grund des Fundmaterials ist das Gräberfeld an den Zeitraum der ersten Generation und die Mittelschicht der Landnehmenden zu binden. Über seine Ausdehnung läßt sich nur soviel sagen, dass es den ganzen, leicht ansteigenden Hügel einnahm und auf dessen Kamm bis zur Bethlen utca verlief. Anwohner haben berichtet, dass man beim Bau der neuen Häuser menschliche Knochen und Perlen fand, die jedoch nicht ins Museum gelangten.

3. Debrecen-Józsa, Clara Zetkin utca (Abb. 14–18, Taf. 8–9, Taf. 368. 1)

Das Material der 25 Gräber, die am Fundort Unokapart-Rózsás-dűlő (Unokakert utca, Hegy utca) zum Vorschein kamen, ist ohne jeden Zweifel an den Anfang der Arpadenzeit zu datieren. Diesen Zeitraum bekräftigt auch die Tatsache, dass man in dem benachbarten Gebiet nordöstlich davon auf Spuren einer Siedlung aus dem 10.–11. Jahrhundert stieß, deren Bewohner am gegenüberliegenden Ufer (Unokapart) des Józsa-ér genannten Baches bestattet wurden.

4. Debrecen-Józsa, Klastrompart (Abb. 14, 19–22, Taf. 10)

Die im Rahmen zweier Rettungsgrabungen (1981, 1991) freigelegten Gräber haben die Datierung der Kirche ins 13. Jahrhundert erhärtet. Bis dahin wurde diese Zeitstellung mit dem geraden Chorabschluss bzw. den beim Anschluss von Schiff und Chor sowie an der westlichen Mauerecke gefundenen Strebepfeilern und dem Westeingang der Kirche begründet. Die aufgehenden Mauern der Kirche begann man im 17. Jahrhundert abzureißen. Doch wie aus dem Zustand der freigelegten Grundmauer- bzw. Fundamentreste hervorgeht, kann keine Rede davon sein, dass die Entvölkerung des Dorfes zugleich auch den Untergang der Kirche nach sich zog. Ende des 18. Jahrhunderts war selbst von den Mauern nichts mehr zu sehen, obwohl

man diesen Teil damals nicht aufgeforstet hatte. Damit ist es zu erklären, dass nicht einmal in den Militäraufnahmen der Zeit Josephs II. die gewohnte Bezeichnung „Ruine“ auftaucht. Über die Zerstörung der Grundmauern berichtete zuletzt Lajos Zoltai. Die im Kircheninneren bzw. im Gräberfeld um die Kirche zum Vorschein gelangten Funde datieren diese Kirche in den Kreis der frühesten dörflichen Pfarrkirchen mit gerader Apsis unseres Gebietes. Was ihre Bauzeit anlangt, kann als frühester Zeitpunkt das Jahr 1201 und als spätester das Jahr 1233 angegeben werden. Ab den 1570er Jahren entvölkerte sich diese Gegend mehr und mehr und 1594 waren das Dorf und der Kirchort Szentgyörgy endgültig verschwunden.

Die bei der Grabung von 1991 nördlich der Kirche freigelegten Gräber haben eindeutig bestätigt, dass hier auch ein Gräberfeld des 10. Jahrhunderts existierte. Auf diesem Gräberfeld wurde die Kirche errichtet, und die bei der Grabung von 1981 zum Vorschein gelangten Gräber gehörten teilweise zum Gräberfeld um die Kirche. Einige Gräber reichten z.B. unter die Kirchenmauern, und auch eine partielle Reiterbestattung kam zutage (Abb. 19).

Die ab dem 10. Jahrhundert kontinuierliche Besiedlung der heute Józsa genannten Ortschaft begann in dem als Kiskert bezeichneten Gebietsteil. Auch im 11.–12. Jahrhundert lebte hier eine wenn auch zahlenmäßig geringe Bevölkerung, deren Friedhof sich in der Rózsás-dűlő genannten Flur befand. Die als wirkliches Dorf geltende Siedlung des 13. Jahrhunderts mit der Kirche und dem Kirchhof lag dagegen am Klastrompart (Klosterufer).

Vom Gebiet der Ortschaft Józsa sind aber nicht nur diese beiden Gräberfelder des 10.–11. Jahrhunderts bekannt, sondern noch ein weiterer Fundort des 10. Jahrhunderts mit der Bezeichnung Debrecen-Alsó-Józsa. Er wurde im Weingarten von Lajos Gyökös entdeckt, ist allerdings nicht Gegenstand des vorliegenden Bandes.

5. Derecske-Dr. Balogh János tanyája (Abb. 23–24, Taf. 11. 1–3)

Ergänzen lassen sich die wenigen Funde mit den von Dr. János Sőregi gemachten Beobachtungen. Demnach kamen 6 Gräber zum Vorschein, darunter in einem auch eine symbolische Reiterbestattung. Der Versuch, das Alter des Gräberfeldes zu bestimmen, ergab den Zeitraum Ende 10.–Anfang 11. Jahrhundert.

6. Ebes-Templomdűlő (Abb. 25–27, Taf. 12)

Auf Grund des Fundmaterials (Silberringe mit S-Ende, geflochtener Silberfingerring, massiver Bronzespöf-ring mit S-Ende) ist zu vermuten, dass es sich hier um ein an das Ende des 10. bzw. den Anfang des 11. Jahrhunderts zu datierendes Gräberfeld handelt, von dem höchstwahrscheinlich gerade der Rand zum Vorschein kam. Denn am südlichen Ende des Areals fällt das Gelände als Böschungsteil zum Kösély-Bach ab, hier konnte sich das Grä-

berfeld also nicht fortsetzen. Die Gräber waren in der südlichen Hälfte des 3 m messenden Quadranten und regelmäßig angeordnet.

7. Hajdúböszörmény-Bodaszőlő, Búdöskút (Abb. 28–32, Taf. 13–24, Taf. 375. 1)

Einen anderen landnahmezeitlichen Fundort ganz in der Nähe führt die Fachliteratur unter der Ortsbezeichnung „Zelmér környéke“ (Umgebung von Zelmér) oder „Debrecen környéke“ (Umgebung von Debrecen). Der hier zum Vorschein gelangte goldene Stierkopf-Gürtelbeschlag gehört zu den reichen Beigaben der Bestattung eines vornehmen Mannes (M. NEPPER 1996, 218).

Das bei der Rettungsgrabung in dem stark verwüsteten Gräberfeld von Búdöskút geborgene Fundmaterial ist vielleicht an die erste Generation der Mittelschicht der Landnehmenden zu binden: das archaische Motiv der silbernen Hemdkragenbeschlüge mit Anhänger bzw. der silbervergoldeten, durchbrochen gearbeiteten Gürtelbeschlüge, das sägeblattförmige Silberamulett, die Fuß- und Armringe aus Silberdraht, die rechteckigen und schildförmigen Augenbleche mit verbogenem Rand, deren Form mit der der Augenbleche vom Fundort Hajdúböszörmény-Erdőstanya übereinstimmt. Das Vorkommen dieses alten Totenbrauchs dürfte die Population des Gräberfeldes ebenso an die erste Generation der Landnehmenden binden wie das der in nahezu unversehrtem Zustand aufgefundenen Streitaxt und des Steigbügels mit Schlingenöse.

8. Hajdúsámson-Ligettanyai iskola (Abb. 33–34)

Der zum Vorschein gelangte Gegenstand aus Gold hat eine interessante und ungewohnte Form. Auf Grund der den Mantel bedeckenden Palmettenverzierung kann man ihn mit großer Wahrscheinlichkeit als landnahmezeitlich bestimmen (Abb. 34).

Aus einem anderen Gemarkungsteil von Hajdúsámson, von den Feldern der ehemaligen Meierei, hält die Forschung frühes, an die erste Generation der Landnehmenden zu bindendes Fundmaterial in Evidenz (M. NEPPER 1996, 232–233).

Im Gebiet von Hajdúszoboszló sind fünf Fundorte aus dem 10.–11. Jahrhundert bekannt, wobei die Fundstellen Erzsébet tér, Kis-tanya-Erdős-tanya bzw. Laponyaghalom in einem anderen Band behandelt werden.

9. Hajdúszoboszló-Árkoshalom (Abb. 35–76, Taf. 25–112, Taf. 368. 2, Taf. 369–370, Taf. 378. 2, Taf. 379. 1)

Der Plan des aller Wahrscheinlichkeit nach infolge der arpadenzeitlichen Eingrabungen zum Ziegelbrennen für unvollständig zu haltenden Gräberfeldes zerfällt gut erkennbar in vier Blöcke. Die im nördlichen Teil bzw. in der Mitte des Gräberfeldes angelegten Gräber sind in die erste

Hälfte des 10. Jahrhunderts zu datieren. Aus diesem Block mag die Ende des 12. Jahrhunderts erfolgte Störung (das Ziegelbrennen) einen Teil der Gräber herausgetrennt haben, deren Zahl ich jedoch bis zur monographischen Aufarbeitung des Gräberfeldes nicht zu schätzen wage. Der südöstliche Teil des Gräberfeldes verschmilzt nicht mit dem Block, der die vom Ende des 10. und Anfang des 11. Jahrhunderts stammenden Zopfringe mit S-Enden und Münzen arpadenzeitlicher Herrscher enthält. Die um zwei Reiterbestattungen mit Waffenbeigaben (Grab 74, 80) herum angelegten Gräber, die sich an diesem Gräberfeldrand auffallend verdichten, schließen den Gräberfeldteil des 10. Jahrhunderts augenscheinlich ab. Sehr interessant ist die Lage der symbolische Reiterbestattungen bergenden Gräber mit Waffen, die den nördlichen Teil des Gräberfeldes ganz beherrschen und den Gräberfeldteil des 10. Jahrhunderts gleichsam einfrieden. Den Grablegen mit Waffen und Pferdegeschirrzubehör im nördlichen Block folgt am Rande des Gräberfeldes die Reihe mit den Gräbern 120, 121, 122, 248, 192, 185, 220 und 145. An diesen zeichnet sich der West- und Südrand des Gräberfeldes nahezu exakt ab, und sie bilden zusammen mit den beiden oben erwähnten Bestattungen (74, 80) im Osten gleichsam den Abschluss der Ruhestätte der Gemeinschaft des 10. Jahrhunderts. In den drei genannten Blöcken sind die in der ersten Hälfte und im zweiten Drittel des 10. Jahrhunderts noch in vielen Gräberfeldern charakteristischen Funde anzutreffen: die Augenbleche, die schön verzierten, speziellen Bogenknochen, die Waffen, die aus Bein geschnitzten Knebel der Trensen, das tauschierte Pferdegeschirr und byzantinische Goldmünzen. Bei der Untersuchung des von dem Gräberfeld stammenden Fundmaterials fällt auf, dass die Beigaben der Waffengräber – sowohl zahlenmäßig wie auch in ihrer Ausführung – besonders herausragen. Die Beigaben der Frauengräber dagegen sind im Grunde sehr einfach, es gibt darunter keinen wertvolleren Gegenstand. Insgesamt erweckt die Untersuchung den Eindruck, als seien in dem Gräberfeld ausschließlich freie waffentragende Männer bestattet worden. Das trifft natürlich nicht zu, denn die Differenz zwischen der Anzahl der Männer- (83) und Frauengräber (61) ist äußerst gering. „Nichtssagend“ erscheinen die Beigaben der Frauengräber erst dann, wenn man sie mit den Frauengräbern im 18 km entfernten Gemeinvolk-Gräberfeld von Püspökladány-Eperjesvölgy bzw. im 26 km entfernten Mittelschicht-Gräberfeld von Sárrétudvari-Hízófold vergleicht. Jedenfalls wurde schon im Laufe der ersten Analysen des Gräberfeldes deutlich, dass die Männergräber Gegenstände ganz anderen Typs bzw. ganz andere Waffen enthielten als beispielsweise im ähnlich reichen Gräberfeld von Sárrétudvari-Hízófold. Weitere Untersuchungen erfordern auch die Klärung der Frage, warum im arpadenzeitlichen Teil des Gräberfeldes eine aus 16 Gräbern bestehende Gruppe die Gräber mit den Münzbeigaben umgibt. Beim gegenwärtigen Stand der Aufarbeitung des Materials halte ich das Gräberfeld von Hajdúszoboszló-Árkoshalom für eine Begräbnisstätte der Mittelschicht.

10. Hajdúszoboszló-Bercsényi utca 49 (Taf. 113)

Die publizierten Grabfunde kamen in Begleitung einer partiellen Reiterbestattung ans Licht. Eine Nachgrabung erlaubte der Eigentümer des Grundstücks nicht.

11. Körösszegapáti-Pállapály (Abb. 77–78, Taf. 114–125, Taf. 368. 4, Taf. 379. 2–4)

Aus einer Privatsammlung gelangten das Material von 14 Gräbern sowie Streufunde in die archäologische Sammlung des Déri-Museums. Der die Funde abliefernde private Sammler verfertigte auch den Gräberfeldplan. Analysiert man diesen zusammen mit dem abgegebenen Fundmaterial ist das Alter des Gräberfeldes ins 10.–11. Jahrhundert zu setzen; Münzen von Andreas I. und Bela dux datieren den Beginn der Bestattungen in die erste Hälfte des 10. Jahrhunderts und die Aufgabe des Gräberfeldes die Mitte des 11. Jahrhunderts. Dank der günstigen Bodenbeschaffenheit blieben ein Stück Seidenbrokat, ein kleines Stück eines zum Befestigen der Beschläge dienenden Lederriemens und ein ungewöhnliches, in der Form am ehesten an ein Boot erinnerndes Lederamulett erhalten (Taf. 115. 4). In den Waffengräbern wurden mehrere Pfeilspitzen und Köcherbeschläge gefunden. Das Fundmaterial deutet auf ein reiches Gräberfeld der Mittelschicht hin, in dessen Einzugsbereich die ehemalige Gemeinschaft in der unmittelbaren Umgebung von Biharvár (Burg von Bihar) gehört haben dürfte.

12. Nagyrábé-Des Echerolles-dűlő (Abb. 79, Taf. 11. 4–8, Taf. 379. 5)

In dem maschinell planierten Gelände konnten 18 Gräber zu beobachtet werden. Auf Grund der wenigen Funde, die zum Vorschein gelangten, ist zu vermuten, dass hier ein ab dem 11. Jahrhundert benutztes arpadenzeitliches Gräberfeld gestört wurde.

13. Püspökladány-Eperjesvölgy (Abb. 80–180, Taf. 126–222, Taf. 368. 3, Taf. 371, Taf. 379. 6–Taf. 383)

Das 637 Gräber umfassende Gräberfeld Püspökladány-Eperjesvölgy erstreckt sich über eine Fläche von 8925 m². Am südöstlichen Rand kam ein 25 m langer und am südwestlichen Rand ein 11 m langer Abschnitt des Gräberfeldgrabens zutage, so dass mittels Sicherheitsquadranten der volle Umkreis des Gräberfeldes ergraben werden musste, um ausschließen zu können, dass es sich hinter einem 6–8 m breiten gräberlosen Streifen in irgendeiner Richtung fortsetzt. Deshalb wurde das Grabungsareal um durchschnittlich 6–10 m breite, daran anschließende Sicherheitsquadranten erweitert, so dass es eine Ausdehnung von 15 000 m² erreichte.

Während der sechsjährigen Freilagen kamen Überreste von 640 Individuen zum Vorschein. Bei der anthropologischen Untersuchung stellte sich nämlich heraus, dass es in dem Gräberfeld nicht drei (Grab 52, 600, 610),

sondern vier Doppelbestattungen gab, denn auch neben den Skelettknochen der 37–42 jährigen Frau von Grab 63 lagen die Gebeine eines Säuglings. Man kann also im Gräberfeld mit 640 Personen rechnen. Der Verlust von Gräbern ist nahezu ausgeschlossen, da das Gebiet nicht durch Tiefplügen gestört wurde, und in Fällen, wo Störungen zu beobachten waren, erwies sich bei diesen stets der rituelle Hintergrund.

Die Auswertung der Funde des Gräberfeldes setzt den Beginn der Bestattungen an den Anfang des 10. Jahrhunderts. Von da an hat die hier lebende Gemeinschaft das Gräberfeld bis zum Ende des 11. Jahrhunderts kontinuierlich benutzt. Auf Grund des Nachlassmaterials war das Gräberfeld die Ruhestätte einer wohlhabenden Gemeinschaft des Gemeinvolkes. Dies ist einer der großen in Ostungarn erscheinenden Gemeinvolk-Blöcke, der andere wurde von István Dienes und László Kovács in Magyarhomorog-Könyadomb freigelegt. Der Gräberfeldteil des 11. Jahrhunderts war gut abgesondert, Superpositionen kamen nicht vor. Keines der Gräber des 11. Jahrhunderts war in eine Bestattung aus dem 10. Jahrhundert eingegraben, was bedeutet, dass die Mitglieder der Gemeinschaft die Ruhestätten ihrer Vorfahren gekannt haben mussten und diese in Ehren hielten. Beim gegenwärtigen Stand der Aufarbeitung scheint die Zahl der Gräber des im 10. bzw. 11. Jahrhundert angelegten Teils annähernd identisch. Die Belegungsordnung des Gräberfeldes zeichnet sich gut ab. Nahezu im geometrischen Mittelpunkt des Gräberfeldteils aus dem 10. Jahrhundert befand sich ein freier Platz ohne Gräber, wo der Stumpf eines annähernd zwei Meter tief eingegrabenen „Holzpfostens“ (Holzsäule, Holzidol) ans Licht kam. Hier dürfte der heilige Hain gewesen sein, ein von Bäumen und Sträuchern gesäumter Platz, wo man Opfer darbrachte. Diesen Platz umgaben Gräber von mit Waffen bestatteten Männern (Grab 22, 23, 26, 32, 56, 67, 178, 176, 192, 154, 267, 280), worunter ein Grab (67) einer rituellen Störung zum Opfer fiel. Auch hier schlossen den Gräberfeldteil des 10. Jahrhunderts – wie in anderen landnahmezeitlichen Gräberfeldern ebenfalls beobachtet – im Norden die Gräber der waffentragenden Männer ab.

Am nordöstlichen (Grab 52), nordwestlichen (Grab 63) bzw. südlichen (Grab 600, 610) Rand des Gräberfeldteils aus dem 10. Jahrhundert hatte man die zusammen mit ihren Säuglingen (im Fall von Grab 600 mit einem 2–3-jährigen Kind) verstorbenen Frauen beerdigt. Die Motivation für das Absondern dieser Verstorbenen von den übrigen Toten hing mit den strengen Bestattungsbräuchen und der Glaubenswelt der landnehmenden Gemeinschaft zusammen.

Ein von besonderem Reichtum zeugendes Grab kam nicht zum Vorschein. Die Beigaben der Männergräber beweisen, dass in diesem Gräberfeld freie Männer bestattet wurden. Die Ruhestätten der beiden Männer mit Säbel lagen dem „heiligen Hain“ am nächsten, in ihnen darf man wohl die Führer der Gemeinschaft vermuten. In den Gräbern mit Pferdegeschirrzubehör waren partielle und symbolische Reiterbestattungen zu beobachten. Bei den partiel-

len Reiterbestattungen fand man außer den Männerskeletten die Schädel und Knochen der vier Pferdebeine: beim linken Bein, auf dem rechten Bein bzw. oberhalb des linken Unterschenkelknochens, allerdings wesentlich höher. In jedem dieser Fälle konnte ferner beobachtet werden, dass man zunächst den Verstorbenen mit Erde bedeckt und erst dann das für die Bestattung vorbereitete Pferd im Grab deponiert hatte. Im Falle der symbolischen Reiterbestattungen waren dank der Verfärbung des Erdreichs überall dort Spuren der abgezogenen Pferdehaut wahrnehmbar, wo auch Teile des Pferdegeschirrs zutage kamen, da das in die Pferdehaut eingewickelte Steigbügelpaar, die Trense und Gurtschnalle vor den Füßen bzw. auf den Unterschenkelknochen platziert waren. Bei einem selten vorkommenden Bestattungsbrauch, dem Pferdegrab, dürfte es sich um Pferdeopfer gehandelt haben. Dieser Brauch war nur in einem Fall (Grab 555) am südwestlichen Rand des Gräberfeldes zu beobachten.

Die in den Gräbern gefundenen Pfeilspitzen belegen die Benutzung von Bögen, an denen sich jedoch mit einer Ausnahme (Grab 200) keine Knochenversteifungen befanden. Gewiss auch ein Ausdruck des jeweiligen Ranges sind die tauschierten Steigbügel, deren Eigentümer – die am nördlichen und nordwestlichen Rand des Gräberfeldes in den Gräbern 54, 200 und 204 ruhenden Krieger – die Gemeinschaft selbst noch im Tode beschützten.

Das Inventar der Frauengräber 17 und 289 war von herausragender Schönheit.

Greifbare Relikte des Seelenglaubens sind die in den Gräbern zum Vorschein gelangten zoomorphen Gegenstände, wie z.B. die schmetterlingsförmigen Beschläge aus Grab 17 oder der einen Eulenkopf formende Beschlag in Grab 5. Vom uralten ugrenzeitlichen Totenbrauch zeugt das Vorhandensein der Augenbedeckung. Ein Kreuz als Hinweis auf das Christentum kündigt im Kindergrab 95 als erstes von den Veränderungen. Doch gemeinsam mit dem Kreuz lateinischen Typs befand sich im Grab als Spur der alten Religion auch eine die bösen Geister fernhaltende Rassel. Im Grab 107 wurden neben dem Kreuz byzantinischen Typs eine zur Abwendung des Bösen dienende Lunule sowie ein Bleiamulett geborgen. Der Übergang zum 11. Jahrhundert muss sich im Leben der Gemeinschaft nahtlos vollzogen haben, da die Gräber ihren relativen Reichtum beibehielten. Die wichtigsten Funde ab der Jahrtausendwende repräsentieren die in der Mehrzahl aus Silber hergestellten Zopfringe, Ohrgehänge, mit Stein besetzten und geflochtenen Fingerringe sowie die verschiedenen Typen der Rassen.

Abgesehen von einer kleinen römischen Bronzemünze kamen im Gebiet des Gräberfeldes nur ungarische Prägnungen aus dem 11. Jahrhundert zum Vorschein. Darunter waren einige Exemplare keine Totenoboli, sondern Schmuckgegenstände, denn sie wurden gelocht und um den Hals gebunden getragen und bildeten als solche Beigaben von Kindergräbern.

Das Dorf unseres Gräberfeldes erwies sich in Bezug auf den Erhalt der Bevölkerung als recht erfolgreich. Zur Zeit von König Solomon eröffnete man auch im Norden einen Flügel, wobei in der Nähe des Gräberfeldteils aus dem 10. Jahrhundert nicht mehr bestattet wurde, sondern den neuen, im Zeitalter Solomons eröffneten und bis zur Zeit Ladislaus (des Heiligen) I. benutzten Teil trennte von diesem ein 8-10 m breiter, leerer Streifen. Dazwischen allerdings breiteten sich die Gräber langsam auch auf die südlichen und nördlichen Teile des ursprünglichen Gräberfeldblockes aus. Vom Beginn des 11. Jahrhunderts an blieben die Reiter-Waffen-Bestattungen natürlich weg.

Mit dem Zeitalter Ladislaus (des Heiligen) I. ging die Benutzung des Gräberfeldes zu Ende. Die Siedlung der Gemeinschaft war vermutlich das von Bediensteten bevölkerte Dorf Futak, was man aus den Ortsnahmen der Umgebung ableiten kann. Eine Karte von 1885 bezeichnet die Gegend als Futakegyháza und es ist zu vermuten, dass dieses Dorf, ebenso wie die Ortschaft ähnlichen Namens im Komitat Bács, ein Dorf von berittener Boten war. Das bekräftigt auch die Person des in einer um 1180 datierenden Urkunde vorkommenden Futoc, dem man darin seinen Reiterdienst bestätigt. Wie allgemein bekannt, waren Dörfer mit Bediensteten für die zweite Hälfte der Zeit des Fürstentums bereits sehr charakteristisch.

Aus dem Gebiet von Sárrétudvari gelangte in den vergangenen 100 Jahren Material von mehreren Fundorten (Balázshalom, Ferendekhalom, Schulhöfe) in unser Museum. Das Material dieser Fundorte wird in den die Grabfunde des 10.–11. Jahrhunderts aus dem Komitat Hajdú-Bihar vorstellenden folgenden Bänden veröffentlicht. Im Hinblick auf die Landnahmezeitforschung ist das Gebiet von Sárrét(Bihar)udvari sehr wichtig, denn im ausgehenden 10. Jahrhundert hat diese Gegend gewiss schon unter der Oberhoheit des Fürstentums gestanden.

Zu planmäßigen Freilegungen kam es an folgenden Fundorten, mit welchen die Zahl der Fundstellen des 10.–11. Jahrhunderts in der Gemarkung von Sárrétudvari auf 6 anstieg:

14. Sárrétudvari-Hízófold (*Abb. 181–239, Taf. 223–340, 372–374, Taf. 375. 4–5, Taf. 376. 1, Taf. 377. 1, Taf. 384*)

Im Gräberfeld Sárrétudvari-Hízófold kamen auf einer Fläche von 3437 m² insgesamt 269 Körpergräber zutage. Sieben davon waren bronzezeitliche Bestattungen, 262 entstammten dem 10. Jahrhundert. In den 262 Gräbern konnten die Skelettknochen von 262 Individuen geborgen werden. Auf dem Gräberfeldplan zeichneten sich drei größere Gruppen ab. Die Eröffnung der Begräbnisstätte erfolgte noch während der Lebensdauer der ersten Generation: ihre Benutzung fällt zum Großteil in die zweite Hälfte des 10. Jahrhunderts, das Ende der Benutzung ist in die 970er Jahre zu setzen. Auch die im Gräberfeld mit entscheidendem Gewicht präsenten, hauptsächlich auf den Seelenglauben bezogenen archaischen Bräuche (Trepantation, Ongon-Beigaben, mit Lebensbaum-Motiv verzierte

Gegenstände wie Gürtelbeschläge oder beinerne Köcherverschlussplatten) erhärten die Annahme, dass man die Eröffnung des Gräberfeldes in jenen Zeitraum setzen kann, als die noch lebenden Vertreter der ersten Generation die Verhaltensformen der Gemeinschaft bestimmten. Symbolische Trepanation war bei den Skeletten von Grab 112 und 124 zu beobachten, doch nach dem im Grab 179 gefundenen Schädel zu urteilen, wurden auch echte Trepanationen vorgenommen. In zwei Gräbern (84, 172) befanden sich Bleche zum Abdecken der Augen. Trepanation und Speisebeigaben, d.h. das Deponieren von Körperteilen verschiedener Tiere im Grab, hingen mit ihrer Glaubenswelt, ihrem Seelenglauben bzw. ihren totemistischen Vorstellungen zusammen. In zwölf Fällen konnte der Brauch der Speisebeigabe registriert werden, wobei nur die Tierknochen aus neun Gräbern ohne jeden Zweifel Fleischspeisen für den Weg ins Jenseits darstellten. In zwei Fällen (Grab 130, 160) waren die beigegebenen Tierknochen Knochen von Wildgänsen, was die Vorstellungen im Zusammenhang mit der Glaubenswelt widerspiegelt. Dieser auch in der neuen Heimat gepflegte Brauch führt uns zu den ugrischen Schichten des uralten Seelenglaubens der Gemeinschaft. Dagegen ist der in einem Fall unter den Beigaben vorkommende Stoßzahn vom Wildschwein als Amulett aufzufassen. Erwähnung verdient in Verbindung mit der Glaubenswelt auch ein herausragender gegenständlicher Beweis für die Zugehörigkeit zum byzantinischen Christentum, und zwar ein um den Hals getragenes byzantinisches Reliquiarkreuz aus Bronze. An den Fragenkreis des Seelenglaubens knüpfen ferner die Vogel- und Tierdarstellungen an, die im Material des Gräberfeldes an Gegenständen unterschiedlicher Funktion auftauchen. Äußerst wichtig ist die aus Bronze gegossene, durchbrochen gearbeitete Scheibe mit Ösen (Grab 83), die in ihrer Formung auffallend der archaischen Scheibe von Pervomajskoe ähnelt. Sehr schön sind die silbervergoldeten, Raubvogelköpfe darstellenden und an der Stelle der Augen ehemals mit Edelsteineinlagen versehenen Sattelbeschläge (Grab 103) sowie der ähnliche, allerdings weniger ausdrucksstark geformte untere Teil eines Kaftananhängers, der als Streufund aufgelesen wurde. Von besonderer Schönheit ist das durchbrochene Bronzescheibenpaar mit mythologischen Pferdefiguren aus dem Mädchengrab 267. Als Tierdarstellung darf man auch den im Männergrab 24 zum Vorschein gelangten beinernen Knüpfer in Form eines Schafskopfes ansehen, dessen Besitzer ihn, wie die starke Abnutzung der in der Mitte des Kopfes angebrachten senkrechten Bohrung unterstreicht, aufgefädelt zwischen seinen übrigen Hilfsgeräten trug. Die Darstellung ist ein hervorragender Beweis für die Abstraktionsgabe des vermutlich zu derselben Gemeinschaft gehörenden Handwerkers. Auf die höhere Stellung des Gräberfeldes in der Gesellschaft deutet die Bewaffnung hin, die sich nicht im Reichtum an Edelmetallen, sondern in der Vielfalt der Waffen und deren manigfaltigen Formen ausdrückt. Zum Vorschein kamen 19 Bögen mit Beinversteifungen, 29 Köcher und 2 Säbel. Bei 51 Kriegern wurden

Pfeilspitzen gefunden, was unter anderem bestätigt, dass man außer beinernen auch andere Bögen verwendet hat, deren organisches Material allerdings spurlos verweset. Die zahlreichen Pfeilspitzen vertreten nahezu alle Varianten des Waffentyps, ein unikales Exemplar ist die Zündpfeilspitze aus Grab 214. Auf den Weg ins Jenseits gab man dem Verstorbenen zwischen ein bis zwölf Pfeilspitzen mit. Um ein Einzelstück handelt es sich auch bei der im Grab 258 gefundenen Axt mit Schaftlochklappen und -stütze. Die Köcher sind rund oder oval geformt, die Köcherbeschläge (Eisenstäbe mit Ösen als Seitenversteifung, Beschlagbänder für den Hals bzw. Boden des Köchers) meist fragmentiert. Darüber hinaus kamen 3 St. Köcherdeckel aus Metall, 6 St. die Köcheröffnung bedeckende Beinplatten und in fünf Gräbern die die Köcheröffnung zierenden Beinleisten zutage. Die Bestattung mit Pferd trat in drei Formen auf: mit ausgestopfter Pferdehaut, partielle Reiterbestattung, mit abgezogener Pferdehaut (symbolische Reiterbestattung). Erwähnenswert unter den Pferdegeschirrtteilen sind das Steigbügelpaar mit Silbereinlage von Grab 41 bzw. mit Bronzeinlage von Grab 258. Eine Seltenheit ist die Trense von sog. Petschenegen-Typ aus Grab 24, und auch auf das Grab 129 einer ehemals vermutlich ranghohen Person soll hier verwiesen werden, in dem sich die aus Knochen geschnitzten Trensenknebel zusammen mit den zwar fragmentierten, aber dennoch rekonstruierbaren Trensenösen und dem eisernen Mundstück befanden. Über im Grab deponierte Sättel liegen ebenfalls mehrere Angaben vor: silbervergoldete Sattelverzierungen im Grab 103 bzw. der Sattelbeschlag im Grab 108. Was die Männertracht anlangt, kann man vor der detaillierten Aufarbeitung nur soviel sagen, dass die Beigaben – goldene Zopfringe, große silbervergoldete Kauftanknöpfe, Perlen, Arminge gegossen und aus Silberblech – den der Vermögenslage ranghoher Freier entsprechenden Reichtum widerspiegeln. Gürtelgarnituren kamen nicht zum Vorschein, lediglich einzelne Beschläge könnten auf das Vorhandensein eines beschlagverzierten Gürtels im Grab hindeuten. Eine Prägung des Kaisers Konstantinos Porphyrogenetos VII. und seines Sohnes und Mitkaisers Romanos II. sowie eine Münze aus Norditalien im Beigabenmaterial der Männergräber zeugen von der Teilnahme an den Streifzügen.

Die Rettungsgrabung am Fundort Sárrétudvari-Hízőföld ermöglichte selbst im Falle der mehr als ärmlich erscheinenden Frauengräber Beobachtungen, auf deren Grundlage die Gewand- und die Haartracht rekonstruiert werden konnten. Im Allgemeinen wiesen ihre Gewänder reichlich Edelmetallschmuck auf. Von daher dürften in den dem Frauengrab 103 ähnelnden Gräbern Frauen geruhet haben, die zur Schicht der Stammesaristokratie gehörten. Wo das nicht der Fall war, strahlten simple farbige Glasperlen und gepresste Beschläge an der Kleidung bzw. im Haar die ihrem Rang angemessene Einfachheit und Würde aus. Den Ausschnitt der Obergewänder bzw. Unterkleider schmückten silberne oder bronzevergoldete runde Hemdkragenbeschläge und solche mit Anhängern. Diese Verzie-

rungen wurden am Kleiderausschnitt oft als Doppelreihen aufgenäht, die entweder aus Beschlägen identischen (Grab 118, 139 – *Abb. 237*) oder unterschiedlichen Typs (*Abb. 239. b*) bestehen konnten. Die obere Reihe bildeten runde Hemdkragenbeschläge, die untere Reihe Beschläge mit Anhängern. Auch Kleider mit besonderem Schnitt kamen vor (Grab 53, 139), deren Rekonstruktion gleichfalls an Hand der Lage der Gewandverzierungen möglich war (*Abb. 236. a*). Im Ergebnis der Freilegungen ließen sich mehrere Arten der Haartracht beobachten. Die Bahnen der langen Zöpfe hielt ein aufgezogener offener Ring zusammen, ihre Enden wurden in Tropfenform, einfach oder doppelt, umgeschlagen (Grab 118), der geflochtene Zopf konnte aber auch spiralförmig über der Schulter angeordnet sein (*Abb. 239. a*). In nahezu allen Fällen hatte man vorher aufgefädelte Perlenschnüren in die Enden der Zöpfe geflochten. Zierde der Zöpfe waren die Zopfscheiben aus vergoldetem Silber oder durchbrochen gearbeiteter Bronze. In einem Fall (Grab 167) schmückten beide Zöpfe je eine halbmondförmige Zopfscheibe aus Perlmuschel und eine Scheibe in Form einer dreiblättrigen Blüte. Häufig sind auch die zwischen den Perlen aufgefädelten Kaurischnecken am Zopfende anzutreffen (Grab 118, 167). Im Grab 102 fand sich ein Hinweis, dass die Frauen einen Kopfschmuck trugen (*Abb. 236. b*). In einigen Fällen (Grab 139, 143, 262) konnte das über dem Unterkleid getragene, ebenfalls mit Beschlägen verzierte Obergewand zeichnerisch festgehalten werden (*Abb. 238*). Ohrgehänge, Finger- und Armringe vervollständigten die Frauentracht. Von herausragender Schönheit, und da selten besonders wertvoll, ist das von einem byzantinischen Meister gefertigte Goldohrgehänge aus Grab 136. Auf die Spur der Existenz eines Ledergürtels stieß man lediglich im Grab 102.

Auch im Sárrétudvari genannten Gebiet von Bihar, und namentlich im Gräberfeld Hízófold, wurden also Gräber mit Waffenbeigaben in beträchtlicher Zahl freigelegt, so dass diese jeden Zweifel an der auch durch Grabungen erhärteten Tatsache ausräumen, dass sich hier einst die Quartiere des zur Burg von Bihar gehörenden regulären Militärs oder der saisonal rekrutierten Krieger konzentrierten. Wie das zum Vorschein gelangte Fundmaterial in seiner Gesamtheit veranschaulicht, handelt es sich um eine der Ruhestätten der vermögenden, Militärdienst leistenden, seine Frauen reich mit Edelmetallschmuck ausstattenden höheren Mittelschicht.

15. Sárrétudvari-Órhalom (*Abb. 181, Abb. 240–243, Taf. 341–343*)

Der Kurgan vom Ende der Kupferzeit war nur in geringem Maße gestört. Nach der Freilegung des Kurgans kann man davon ausgehen, dass es gelang, fünf Gräber eines kleineren Gräberfeldes teilweise zu retten, das ursprünglich aus nicht mehr als schätzungsweise 40–50 Gräbern bestand. Das Fundmaterial veranlasst zu äußerst vorsichtigen Rückschlüssen, da sämtliche Gräber gestört waren. Drei Gräber traf die Störung beim Aufdeckend des Hügels, zwei Gräber dürften kurz nach der Bestattung gestört worden sein. Denn im Falle von Grab 3 kann mit nahezu

völliger Gewissheit gesagt werden, dass das neben dem Verstorbenen platzierte Pferd nicht von der Störung betroffen war, man hatte es sorgsam umgangen. Auch bei dem Pferd von Grab 5 ist eine Störung nicht wahrscheinlich, da sich die Knochen des Pferdeschädels in ordnungsgemäßem Zustand befanden. Grund für die zeitgenössische Störung der Gräber 3 und 5 dürfte deren damaliger Reichtum gewesen sein. Für ihren Weg ins Jenseits hatte man den Verstorbenen einen beschlagverzierte Gürtel, Säbel und Bogen mitgegeben. Das Gewand des im Grab 5 ruhenden Toten schmückte eine Zierscheibe aus gepresstem Goldblech, die vom Reichtum des ehemaligen Trägers kündet. Auch ihre Köcher bekamen sie mit, und im Grab 3 fanden sich sogar Spuren des Pferdegeschirrs. Die beiden Bronzegürtelbeschläge aus Grab 3 entstammen vermutlich derselben Werkstatt wie der Gürtelbeschlag aus einem Grab des Gräberfeldes von Bihar. Sárrétudvari-Órhalom dürfte eine derjenigen Ruhestätten im Biharer Raum gewesen sein, wo das zur Burg von Bihar gehörende bewaffnete Gefolge beerdigt wurde.

16. Sárrétudvari-Poroshalom (*Abb. 181, Abb. 244–252, Taf. 344–364, Taf. 375. 2–3, Taf. 377. 2*)

Vom Areal des Gräberfeldes Sárrétudvari-Poroshalom wurde bis jetzt eine 1144 m² große Fläche erschlossen. Ein Teil der 17 freigelegten Gräber ist wegen der Störungen schwer zu beurteilen. Das allerdings steht nicht im Widerspruch zu der Tatsache, dass die vielleicht schönsten Stücke im landnahmezeitlichen Material des Komitats Hajdú-Bihar gerade an diesem Fundort zum Vorschein kamen. Doch ist das Gebiet nicht nur die Fundstelle des ersten Grabes mit Gürtelgarnitur im Komitat, sondern auch eine bis dahin unbekannte außergewöhnliche Wahrnehmung verknüpft sich mit diesem Gräberfeld. Eine im Frauengrab 14 an den Füßen, am unteren Teil der Unterschenkel und im diese umgebenden Erdreich beobachtete Verfärbung hat den zweifelsfreien Beweis für das Tragen von kurzschäftigen Lederstiefeln erbracht. Das im südlichen Teil eines bronzezeitlichen Tells angelegte Gräberfeld konnte im Laufe der bisherigen Grabungen lediglich an der Ostseite mit Sicherheit eingegrenzt werden, wo ein 12–15 m breiter leerer Streifen ohne Gräber verlief. Der 5 m breite gräberfreie Streifen an der westlichen Seite des freigelegten Gräberfeldteils ist dort ebenso wenig als Gräberfeldrand zu betrachten wie an der südwestlichen Seite, da der Quadrant südlich der Gräber 15, 16 und 17 in einer Breite von 6 m leer war. Hier müssen im Falle der Fortsetzung der Grabung noch Sicherheitsquadranten gezogen werden. Leere Streifen solcher Breite traten zwischen den Gräbern nämlich schon auf, und bei Fortsetzung der Arbeiten kam dahinter dann eine neue Gräbergruppe zutage. Betrachtet man den Gräberfeldplan, fallen zwei abgesonderte Gruppen ins Auge. Zu der einen Gruppe gehören nach meiner Meinung die in den Gräbern 1, 2, 3 und 4 Ruhenden. Dies ist der Gräberfeldteil mit den reichsten Beigaben, wo die Gräber der mit beschlagverziertem Gürtel, Waffen und Pferd bestatteten Männer liegen und wo die beiden Bestattungen

mit ausgestopfter Pferdehaut (Grab 1, 2) bzw. die partielle Reiterbestattung (Grab 4) anzutreffen sind. In den Gräbern dieser Gruppe kamen der beinerne Bogengriffbesatz mit Palmettenverzierung (Grab 2), der Säbel (Grab 1), tau-schierter Pferdegeschirr (Grab 1), ein goldenes Augenblech? (Grab 2) sowie die den allgemein zur Nomadentracht ge-hörenden Kaftan mit weiten Ärmeln schmückende Silber-manschette und die Saumverzierungen (Grab 1, 2, 3) zum Vorschein. Die Mitte der anderen Gruppe bildet das Frau-engrab 9, das drittreichste Grab dieses Gräberfeldes, das un-bedingt an den im Grab 1 oder 2 ruhenden Mann zu binden ist, wenngleich es von diesen dennoch separiert und in der Mitte der zweiten Gruppe lag. Unter den im Grab geborgenen Beigaben verdient das zum Tragen am Hals oben mit zwei Bohrungen versehene Amulett Beachtung, auf dem ähnliche schamanistische Zeichen wie auf dem Trinkgefäß von Gégény erkennbar sind. Diese runden ein-geritzten Zeichen lassen sich ebenso wie die archaischen Motive an den quadratischen Beschlägen des Gürtels aus Grab 2 auf entfernte Parallelen zurückführen. Im Umkreis der Bestattung ruhten jene Mitglieder der Gemeinschaft, welche nicht zum unmittelbaren Gefolge der Männer von Grab 1 und 2 gehörten. Ihre Separierung innerhalb des Gräberfeldes läßt diese Absonderung noch deutlicher wer-den. Die männlichen Mitglieder der Gemeinschaften beider eben beschriebener Gräberfelder - sowohl Poroshalom als auch Örhalom - standen höchstwahrscheinlich als Bewaff-nete im Dienste des Burgherren von Bihar. Bei den in Grab 1 und 2 von Poroshalom ruhenden Männern könnte es sich um Stammes- bzw. Sippenoberhäupter oder vornehme Krieger aus deren militärischem Gefolge gehandelt haben. Auf Grund der zum Vorschein gelangten Funde ist das Gräberfeld an den Beginn des 10. Jahrhunderts zu datieren.

Vom Gebiet des Komitats stammt darüber hinaus ein weiterer landnahmezeitlicher Fund herausragender Be-deutung, und zwar eine Taschenplatte. Allerdings wurde der Gegenstand nicht im Boden, sondern an sekundärer Stelle gefunden, was seine historische Wertung für das Kom-itat stark vermindert.

17. Unbekannter Fundort (Ortsinneres von Báránd) (Abb. 253, Taf. 365–367)

Im Juni des Jahres 1998 brachten zwei junge Männer eine mit grüner Patina bedeckte, silbervergoldete Taschen-platte sowie einen stark korrodierten Eisensteigbügel ins Déri-Museum. Wie sie angaben, war man beim Abriss ihres Hauses in Báránd unter dem Lehmewurf der dem Fuß-boden zugewandten Seite der Decke auf die beiden Gegen-stände gestoßen. Sie wollten etwas über die ursprüngliche Funktion und das Alter der Gegenstände erfahren, lehnten es aber entschieden ab, die Funde dem Museum zu über-geben bzw. zu verkaufen, da sie diese als ihr Eigentum ansahen. Später erzählte der Vater der jungen Männer, von seinem Großvater und Urgroßvater gehört zu haben, dass sein 1818(20) geborener und am 2. August 1873 verstor-bener Ururgroßvater häufig einen großen Schatz erwähnte,

den er an einem sicheren Ort versteckt hielt. Außer ihm hatte den Schatz keiner der Nachfahren zu Gesicht bekom-men, d.h. keine der nachfolgenden Generationen der Fa-milie wusste konkret, worum es sich dabei handelte.

Am 10. Juni 1998 holte man die beiden Gegenstände – die landnahmezeitliche Taschenplatte und den Eisensteig-bügel – ins Déri-Museum, um sie restaurieren, zeichnen und fotografieren zu können. Die beiden Finder und gleich-zeitigen Eigentümer gaben dazu sowie zur Veröffentlichung der Gegenstände ihre Zustimmung und überließen sie dem Museum kurzzeitig als Leihgaben. Während dieser Zeit wurden die beiden Gegenstände unter Denkmalschutz ge-stellt. Plötzlich verweigerten die Eigentümer ihre Zustim-mung zur Publikation und ersuchten um Geheimhaltung ihrer Namen und Anschrift. Die Stücke befinden sich auch heute in ihrem Gewahrsam.

Die beiden in Sekundärlage gefundenen Gegenstän-de gehörten offensichtlich zu einem reichen Grab. Wie sie in den Besitz des später in Báránd ein Haus errichtenden Ururgroßvaters gelangten, stellte sich im Laufe der Gesprä-che mit den Familienangehörigen heraus. Ihr zwischen 1818(20) und 1873 lebender Ahne hatte sich zusammen mit anderen Dorfbewohnern für die gut bezahlten Erdar-beiten der nach 1850 beginnenden Theiß-Regulierung an-werben lassen. Mit diesen Arbeiten wurde im Raum Ti-szadob-Tiszadada begonnen, und hier dürften die Arbeiter auf das reiche landnahmezeitliche Grab gestoßen sein. Die Beigaben verteilten sie untereinander, wobei dem Urur-großvater offenbar die beiden obigen Stücke zufielen. Wahrscheinlich wurden nicht alle Stücke aus dem Grab später als Edelmetalle wiederverwendet, sondern befinden sich im noch nicht identifizierten Material irgendeines nord-ostungarischen Museums.

Die völlig unversehrte Taschenplatte ist unter allen bisher zum Vorschein gelangten Exemplaren am besten er-halten. Auch auf Grund ihrer Ausarbeitung muss man sie zu den ausdrucksvollsten, die reifsten Stilmerkmale aufwei-senden, herausragendsten Stücken der Metallkunst zählen. Als Material der Taschenplatte wurde für die Vorderseite vergoldetes Silber, für die Rückseite Kupfer verwendet. Die Vorderplatte umrahmt ein aus Silberblech ausgeschnittenes glattes Band, das man mittels Nietten an der verzierten vor-deren und der kupfernen rückwärtigen Platte befestigte. Aus der Vorderseite der Taschenplatte heben sich – fast die ganze Fläche bedeckende, plastischen Ranken entwachsende fleischige, aber dennoch graziös gewundene – Palmetten-sträufchen heraus. Durch das Punzieren erscheinen die Blätter der Palmettensträufchen und die Änderung der Ranken be-nahe lebendig, und die Schraffierung am Rand der Blätter bereichert die Ausarbeitung der Fläche weiter. Die Mitte der vorderen Platte nimmt ein gewaltiger, mit lebensstrot-zenden Palmettensträufchen verflochtener Lebensbaum ein. Seine Äste beherrschen den oberen Rand der Taschenplatte in ganzer Breite. Das erhabene Muster hat der Goldschmied vorher eingraviert und anschließend dann durch Zurück-hämmern des Hintergrundes und Vergoldung hervorgeho-

ben. Beim Hämmern gelang es ihm sogar, das Muster zu vervollkommen, wovon die Linie der gut sichtbaren Eingravierung an einigen Stellen zeugt. Die Taschenplatte ist

absolut unversehrt und in ungewohntem Maße reliefiert, H: 14,0 cm, B: 8,7-12,0 cm.

3. DEMOGRAPHISCHES PROFIL DER BEVÖLKERUNG DES 10.–11. JAHRHUNDERTS IM KOMITAT HAJDÚ-BIHAR

Lajos Hüse – László Szathmáry

Universität Debrecen, Fakultät Hochschule für Gesundheitswesen, Lehrstuhl für Angewandte Gesellschaftswissenschaften, Nyíregyháza

Universität Debrecen, Lehrstuhl für Evolutionszoologie und Humanbiologie, Debrecen

Das paläodemographische Bild der Bevölkerung (Tab. 4–15, Abb. 254–263) der beiden untersuchten Gräberfelder aus dem 10.–11. Jahrhundert – Püspökladány-Eperjesvölgy (Tab. 2) und Hajdúszoboszló-Árkoshalom (Tab. 3) – zeigt gut die Duplizität, die im heidnischen (10. Jh.) und frühchristlichen (11. Jh.) Zeitalter in der Bevölkerungsentwicklung der Tiefebene schon früher zu beobachten waren. Man kann zwei Entwicklungstypen unterscheiden (Abb. 264–265).

Und zwar einmal den kontinuierlichen Ablauf, wo der zeitgenössische „Systemwechsel“ keinen Bruch in der Bevölkerungsentwicklung verursachte. Diesen haben wir Typ Püspökladány genannt.

Zum anderen den Typ Ibrány, wo es keine nennenswerten früheren lokalen Vorläufer der Bevölkerung des frühchristlichen Zeitalters gegeben haben dürfte. Der bedeutende Wandel der Bevölkerungsstruktur ist momentan nicht hinreichend erklärbar. Die Bevölkerung des Gräberfeldes von Hajdúszoboszló-Árkoshalom ist eher ein Repräsentant der Entwicklung letztgenannten Typs.

Die Konklusionen aus den kranilogischen Untersuchungen ähneln frappierend den paläodemographischen Ergebnissen.

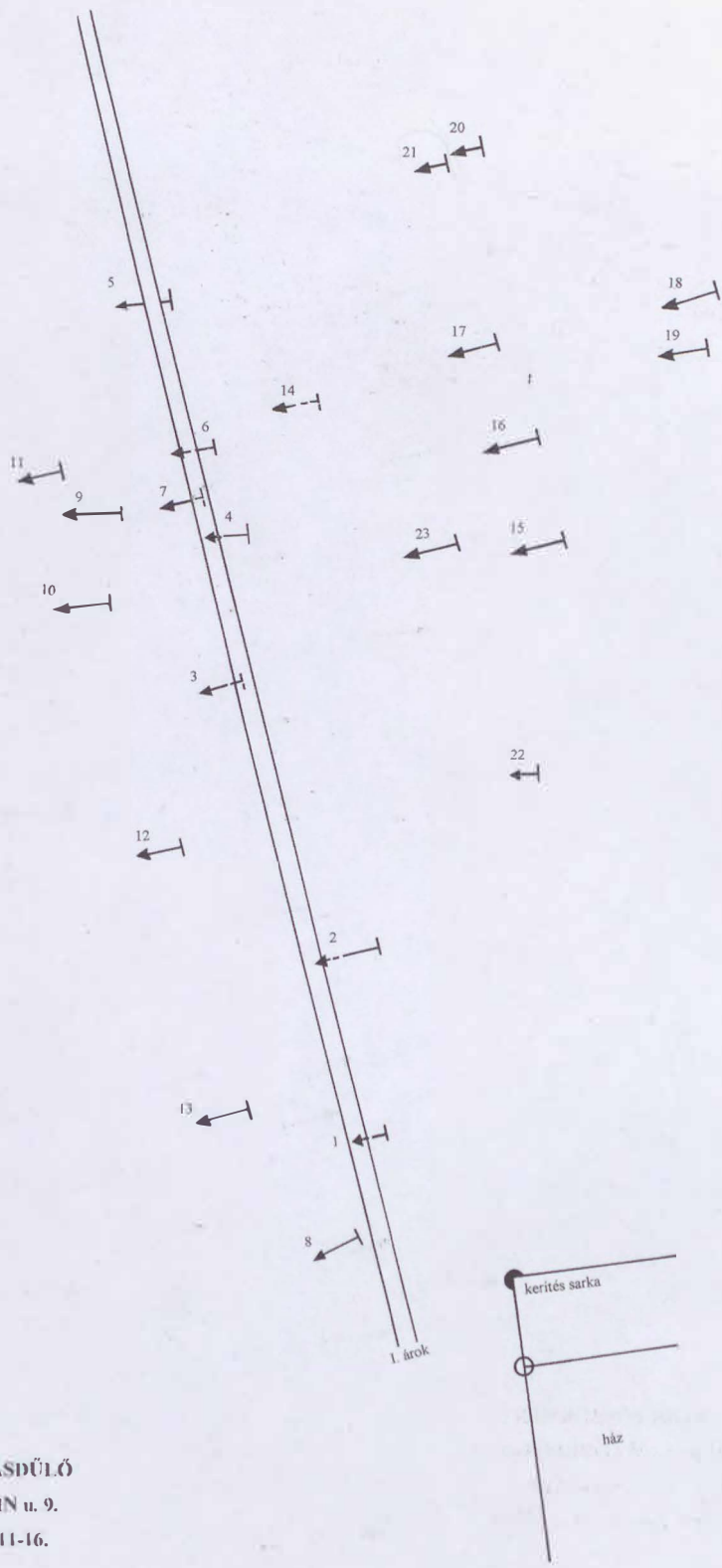
4. TIERKNOCHENFUNDE DER GRÄBERFELDER DES 10.–11. JAHRHUNDERTS IM KOMITAT HAJDÚ-BIHAR

István Vörös

Ungarisches Nationalmuseum, Abteilung Archäologie, Budapest

Insgesamt 59 Gräber der sechs hier behandelten Gräberfelder enthielten zur Untersuchung geeignete Tierknochenfunde, und zwar Überreste der Arten *Pferd, Rind, Schaf, Schwein, Hausgans, Ur, Wildschwein, Fuchs, Feldhase* und *Stockente*. In 22 Männergräbern wurden partielle Skelette von 23 Pferden gefunden (Abb. 266–267). Im Grab 21 von Hajdúböszörmény-Bodaszölő, Búdöskút kamen die Reste zweier Pferde zutage. Unter den Pferden wurden eine Stute und 10 Hengste identifiziert, davon 2 mit niedriger, 7 mit mittelkleiner und 6 mit mittelgroßer Risthöhe (Tab. 16). Bei den Reiterbestattungen hatte man in 6 Gräbern eine zusammengewickelte, aber nicht ausgestopfte, in 3 Gräbern eine zusammengelegte und in 7 Gräbern eine ausgebreitete Pferdehaut mit Schädel deponiert (Tab. 18). Im

Grab 154 von Sárrétudvari-Hízóföld lag neben Pferde- und Schafsknochenresten ein verstümmeltes, partielles Skelett „awarischen Typs“ einer Kuh adulten Alters (Risthöhe 107,6 cm). 30 Gräber bargen Speisebeigaben, die aus den fleischhaltigen Teilen von Schulterblättern (Pferd, Rind, Schaf, Schwein), Unterschenkeln (Rind, Schwein) und Oberschenkeln (Schaf) bestanden (Tab. 17). Unter den sonstigen Tierknochen gab es Amulette (Wildschwein, caninus vom Fuchs, ulna der Gans, astragalus vom Feldhasen), Attribute? (Pferd, tarsus vom Ur) und Knochenwürfel (astragalus vom Schaf). Die beinernen Nadelbüchsen waren aus den Knochen von Wasservögeln oder Schafen hergestellt. Tab. 19 enthält die in Kenntnis des Schlachalters (Mortalität) der Tiere bestimmbareren Jahreszeiten der Bestattungen.

JÓZSA - RÓZSÁSDŰLŐ
 CLARA ZETKIN u. 9.
 1974. március 11-16.

15. kép

JÓZSA-KLASTROMPART

X-XI. századi temető

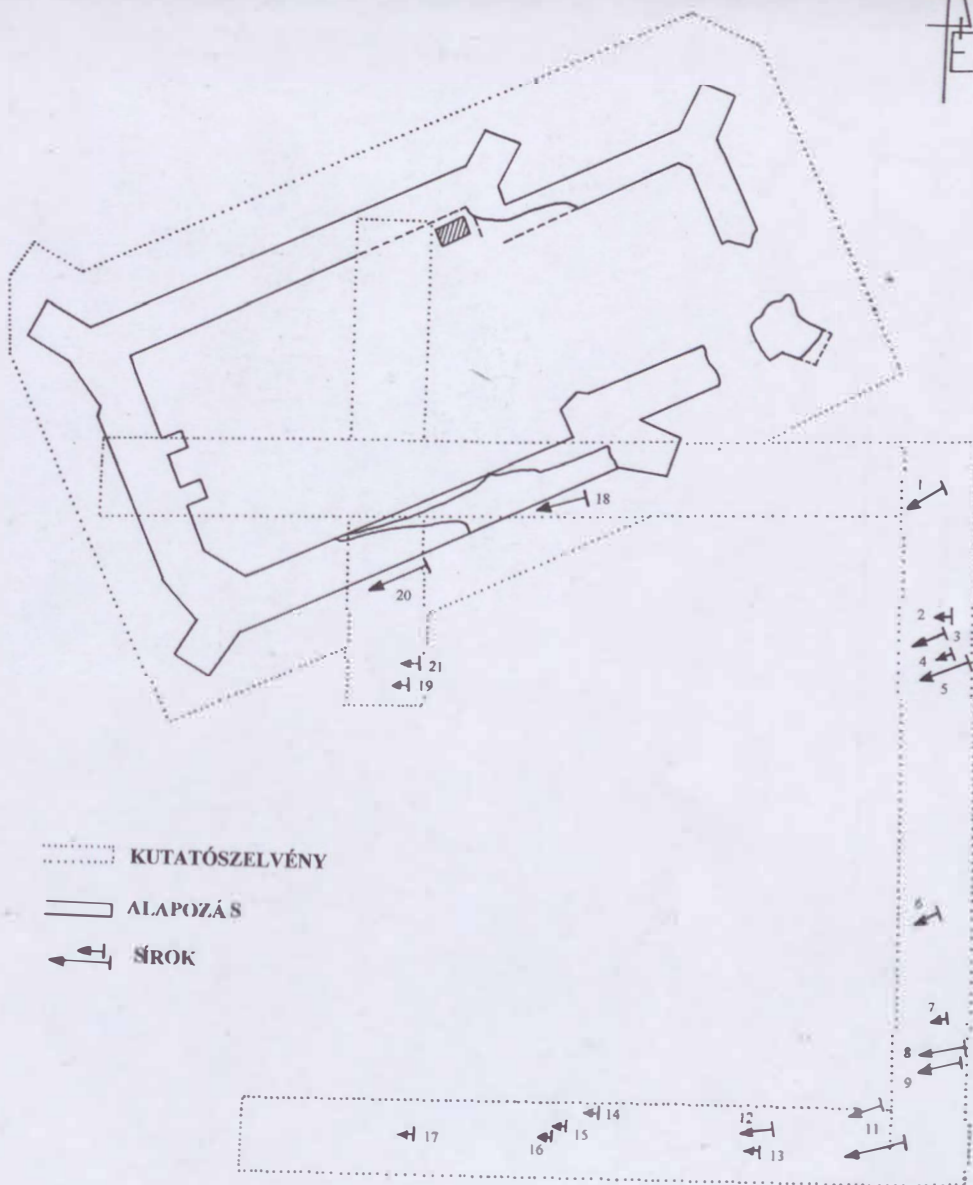
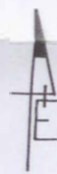
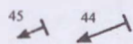
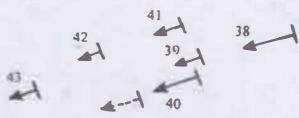
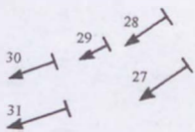
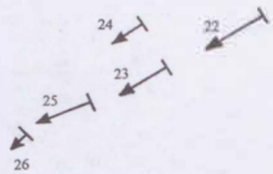
1991. május 14-18.

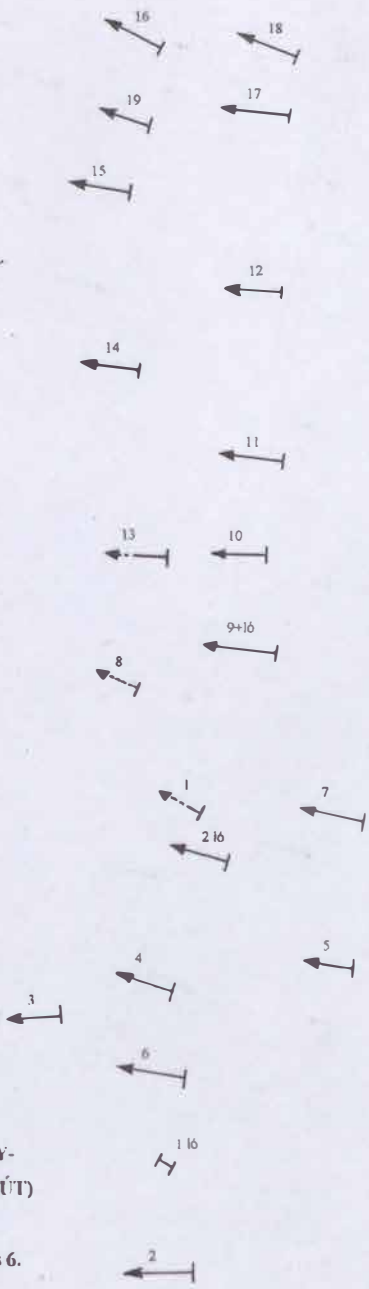
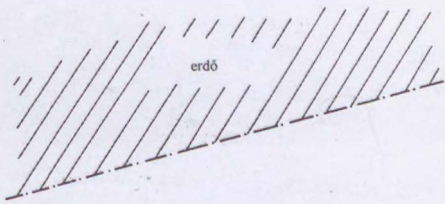
Feltárt ÁRPÁDKORI templomalap

és templomkörüli temető

1981. szeptember 14-26.

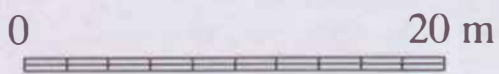
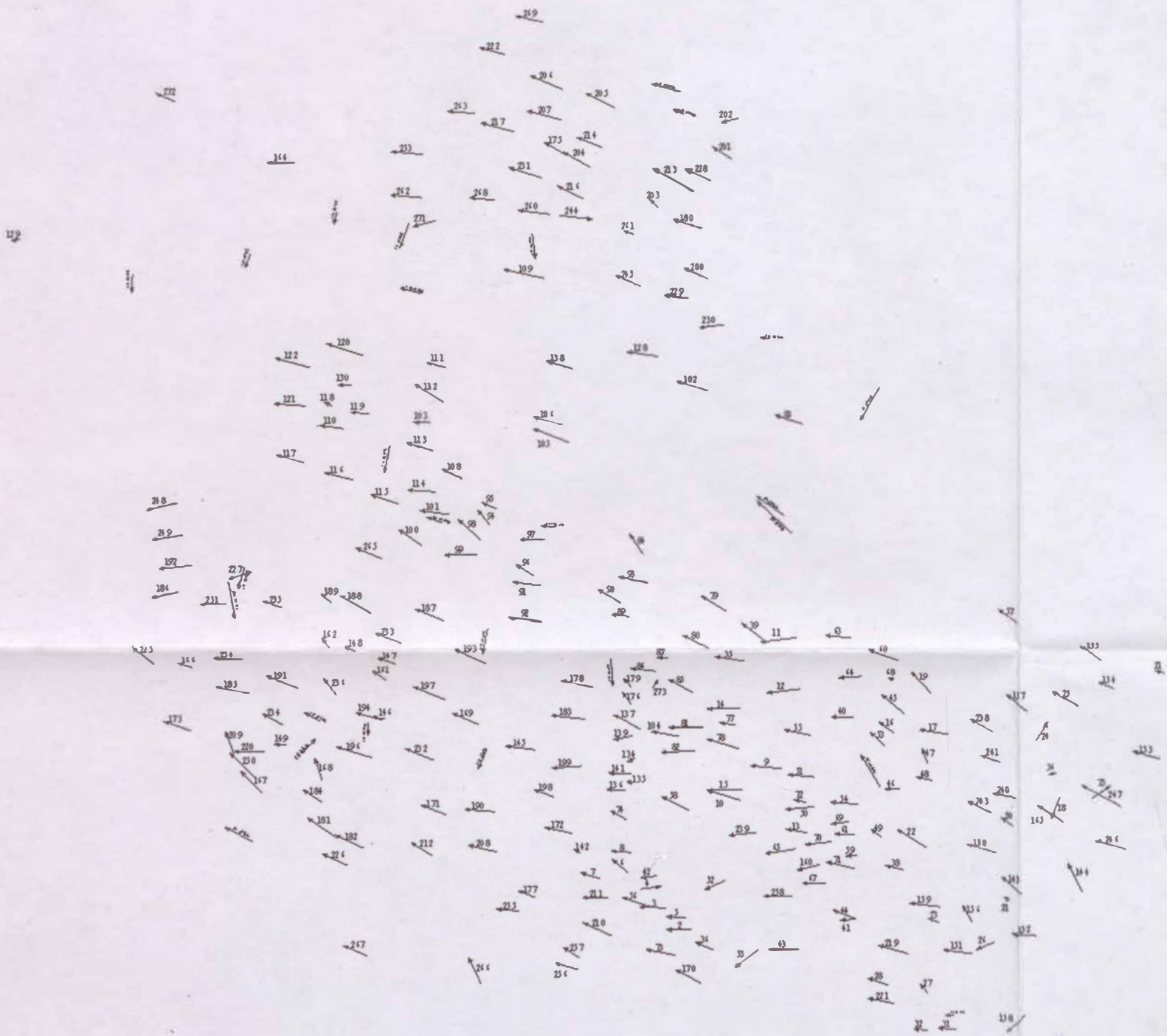
0 10 m

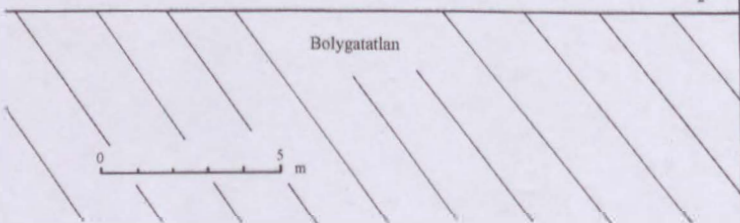
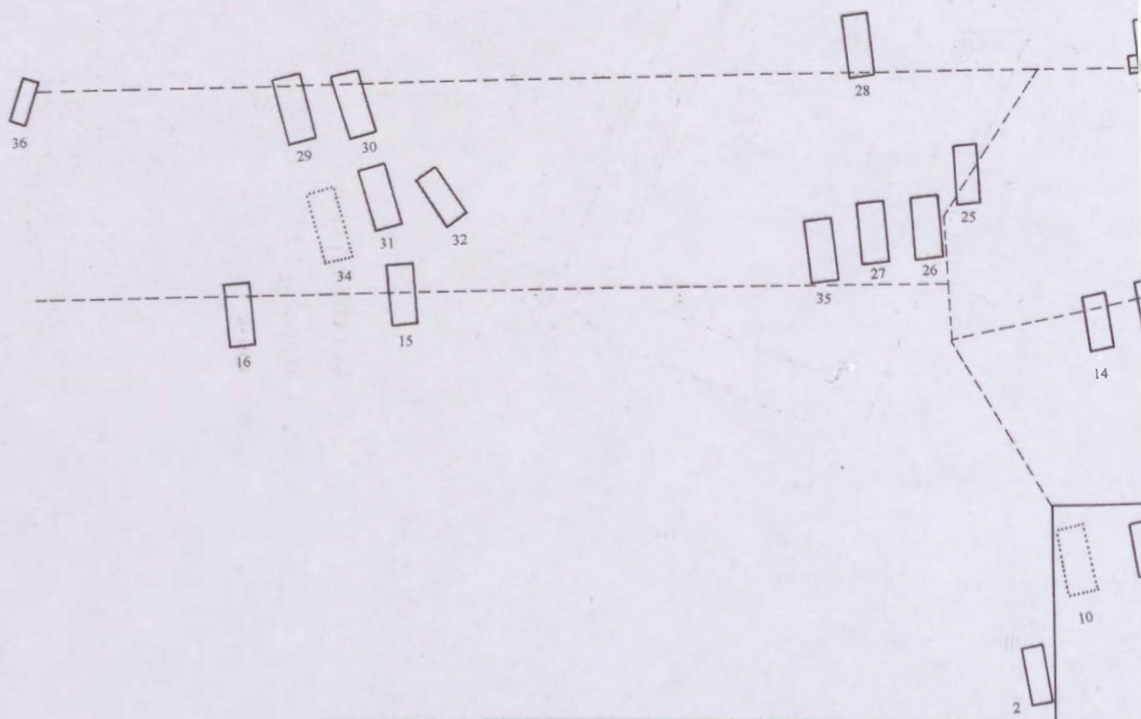
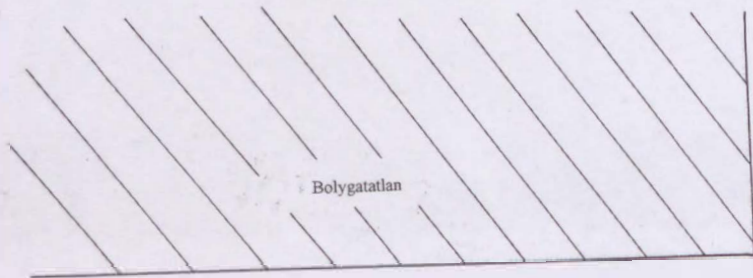
HAJDÚBŐSZÖRMÉNY-
 BODASZÓLÓ (BŰDŐSKÚT)
 (PULYKATELEP)
 1990. március 30 - április 6.

Hajdúszoboszló-Árkoshalom
X–XI. sz. temető
2000–2001

É
↑

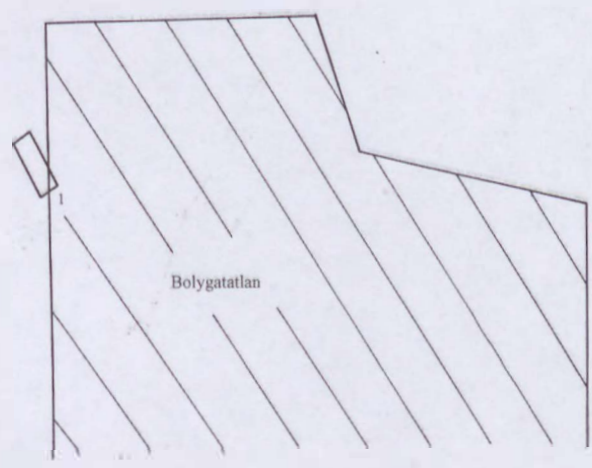
KÖRÖSSZEGAPÁTI
PÁLLAPÁLY

0 5 m

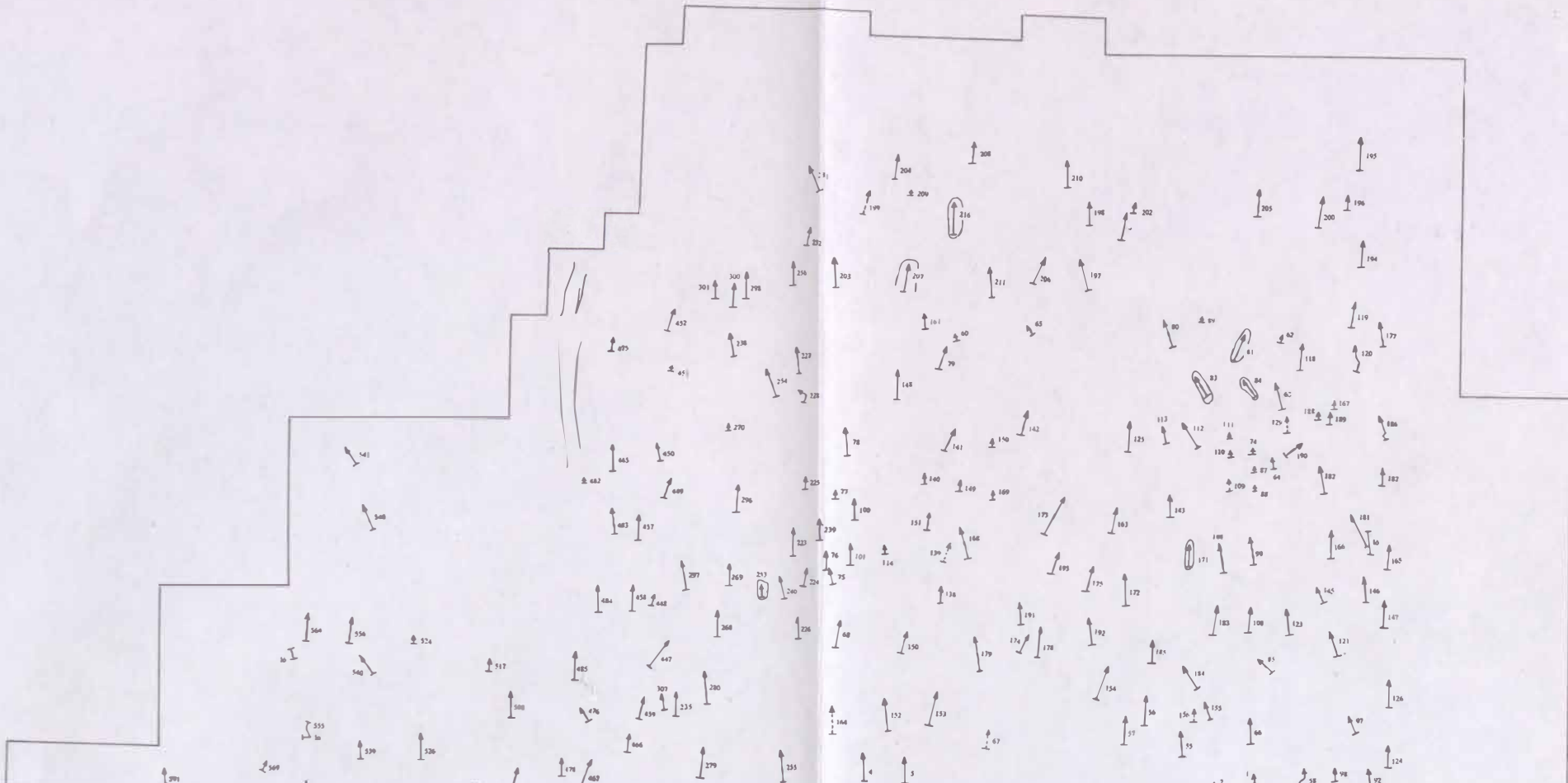
0 10 m

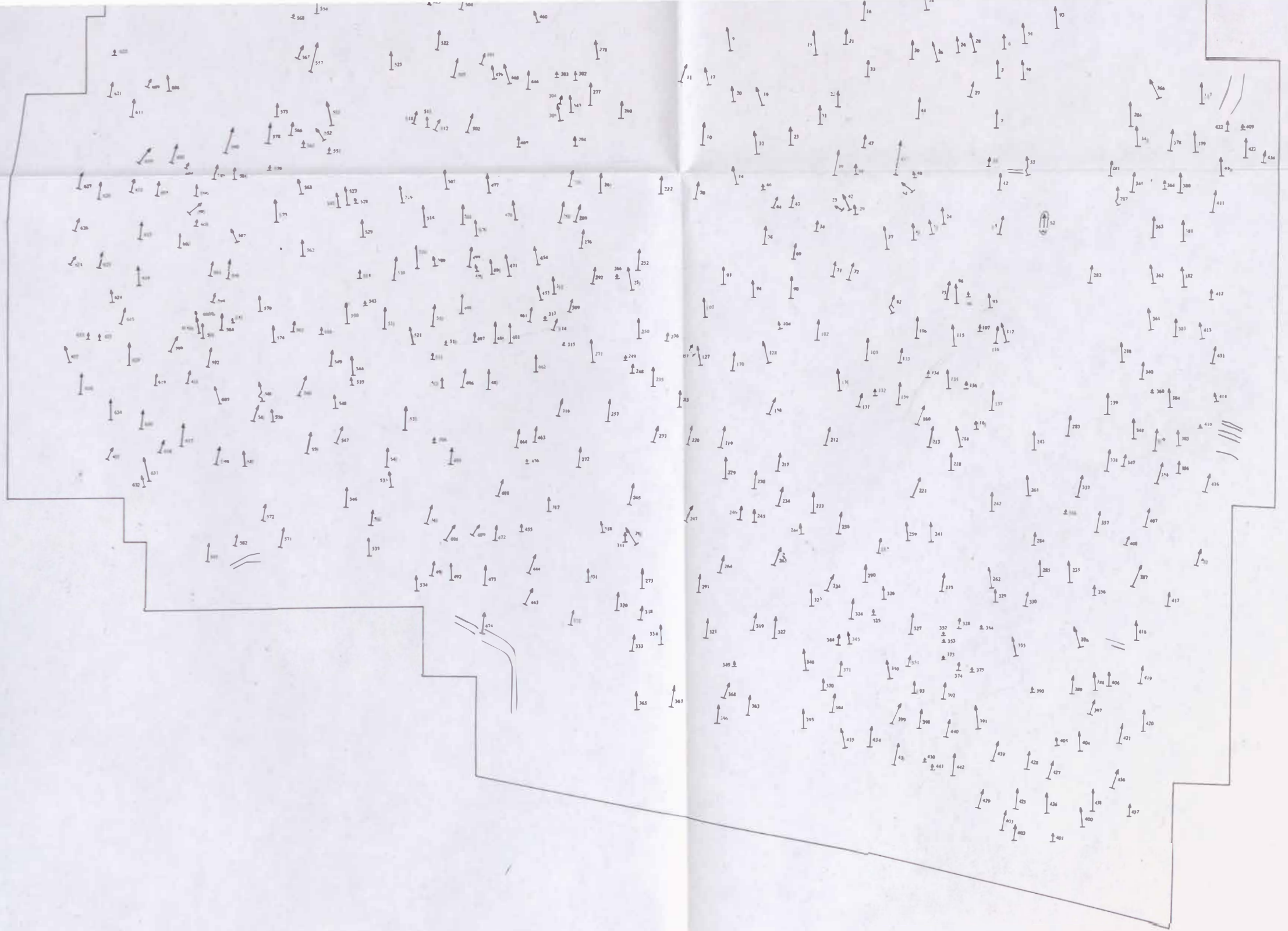
1. Aşağıdaki alanlar
 2. Alanların boyutları
 3. Alanların konumları
 4. Alanların şekilleri
 5. Alanların renkleri

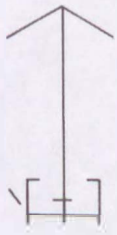

Bolygatatlan

PÜSPÖKLADÁNY - GERJESVÖLGY
X-XI. sz. századi temető
1977 - 1982

SÁRRÉTUDVARI-HÍZÓFÖLD

X. századi temető

0 10 m

